ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XII Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”

25 листопада 2016 року

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XII Міжнародної науково-практичної конференції

“Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”

25 листопада 2016 року

За загальною редакцією к.філол.н., професора
генерал-майора В.В. Балабіна

Київ – 2016

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол від 17.11.16 № 4).

Т30 Тези доповідей XII Міжнародної науково-практичної конференції "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє" [Текст] / за заг. редакцією В.В. Балабіна. — К.: ВІКНУ, 2016. — 455 с.

Опубліковано тези доповідей вчених, науково-педагогічних працівників Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка та провідних вітчизняних і закордонних фахівців із технічних проблем озброєння і військової техніки та технологій подвійного призначення; актуальних проблем лінгвистичного забезпечення Збройних Сил України; гуманітарного та соціального розвитку Збройних Сил України; інформаційно-психологічної боротьби у воєнній сфері; сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у воєнній сфері; фінансів; правового забезпечення повсякденної діяльності Збройних Сил України в особливий період; геоінформаційного, топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України в особливий період; інновацій у вищій освіті.

Редакційна колегія:

Балабін В.В., ген.-майор, к.філол.н., проф. – голова.
Ольховой І.О., п-к, к.геогр.н., доц. – заступник голови.
Кирик В.Л., п-к, к.політ.н., доц.
Лєнков С.В., д.т.н., проф.
Білан М.Б., п/п-к, к.філол.н., доц.
Сафін О.Д., д.психол.н., проф.
Сизов А.І., п-к, к.е.н.
Жарков Я.М., к.і.н., доц.
Пасіка С.П., п-к, к.ю.н., с.н.с.
Савков П.А., п-к, к.т.н., доц.
Безносюк О.О., к.пед.н., проф.
Клубань О.М., засл. журналіст України

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

© Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2016

ЗМІСТ

Секція 1. ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ 19

Бабій І.М, Огнєвий О.В. Проблеми досліджень надійності програмного забезпечення 21
Банзак Г.В. Дослідження впливу коефіцієнта варіації на величину оптимального рівня технічного обслуговування 22
Барабаш О.В., Мусієнко А.П. Функціональна стійкість процесів управління на основі інтелектуалізації систем пожежного моніторингу 23
Белас О., Гаращук О.Д. Аналіз стандартних засобів моніторингу в локальних мережах 24
Белас О., Рогожкін М.В. Аналіз мовних кодеків термінальних пристроїв, що застосовуються на мережах спеціального призначення.....25
Бойко В.М., Гаврилов А.Б. Проблеми застосування апаратури споживачів ГНСС на зразках ОВТ: нормативно-правові, технічні та метрологічні аспекти 26
Бойчук В.О., Герасимчук К.С. Ідентифікація шкідливих впливів на базі ієрархічної часової пам’яті.....27
Бойчук В.О., Юмашов В.С., Солодєєва Л.В. Метод виявлення загрози поширення забороненої до розповсюдження інформації в комп’ютерних мережах 28
Боровик О.В., Дармороз М.М. Основні аспекти обгрунтування доцільності удосконалення системи оптико-електронного спостереження.....29
Брацюн В.В., Голь В.Д. Маршрутизація в мережах MANET.....30
Бурба О.І., Молдован В.Д., Куценко А.В. Процедура формування оперативно-технічних показників призначення засобів (технологій) зв’язку подвійного використання 31
Вишнівський В.В., Сухомлин І.С., Савчинська Н.Ю. Застосування теорії ігор в системах оперативного управління інформаційною безпекою.....32
Гаврилов А.Б., Бойко В.М. Результати дослідження імітатора сигналів ГНСС 33
Глухов С.І. Обґрунтування необхідності використання інформаційних технологій при діагностуванні РЕТ 34
Головня С.Б., Купельський В.В. Науково-методичні аспекти формування складу колони для вирішення завдань на державному кордоні в умовах загострення обстановки 35
Гришин С.П., Халіманенко С.М. Основні завдання забезпечення безпеки систем енергетики 36
Демихіна У.В. Актуальні задачі вдосконалення MIMO-систем 37
Джулій В.М., Гусляков Г.В. Підвищення ефективності використання обчислювальних ресурсів при застосуванні технології віртуальних машин 38
Длугунович Н.А., Форкун Ю.В., Ряба Л.О. Класифікація віддалених комунікацій при розробці програмного забезпечення 39

Дячук А.О. Вирішення основних завдань фахівців з управління екологічною безпекою за допомогою дескриптивних рішень 40
Жиров Г.Б., Кривцун В.І., Баранов А.М. Визначення номенклатури та кількості запасних частин для технічного обслуговування і ремонту машин інженерного озброєння 41
Жиров Г.Б., Жиров Б.Г. Методи аналізу тонкої структури нестаціонарних сигналів 42
Капітан О.А. Імітаційна модель входження в синхронізм радіолінії зв'язку з ППРЧ 43
Клименко О.В. Розробка макету колінеарної антени для мобільного зв'язку 44
Коваль М.О. Безпровідні сенсорні мережі: особливості моделювання та візуалізації топології при загрозах 45
Козак І.В., Огнєвий О.В. Протидії прихованим загрозам інформаційної безпеки у середовищі хмарних обчислень 46
Козіна М.О., Нджикє Амугу С.-М. Ефективність розробки методів вбудови інформації в область сингулярного розкладання 47
Кондратюк Д.С., Даровський З.О. Аналіз конфіденційності передачі інформації оптичними лініями зв'язку 48
Кондратюк Д.С., Міняйло І.В. Аналіз можливостей використання технологій IP-телефонії в мережах спеціального призначення 49
Кохан С.С., Востоков А.Б. Использование данных БПЛА для мониторинга посевов сельскохозяйственных культур 50
Кошевая И.И. Оптимальное планирование эксперимента при исследовании радиолокационной системы 51
Кошовий М.Д., Беляєва А.А. Дослідження режимів роботи оператора радіолокаційної системи (РЛС) 52
Кравченко О.І. Особливості застосування інформаційних технологій у ВНЗ в Україні 53
Кравченко Ю.В., Барабаш О.В., Собчук А.В. Параметри вливу на самоорганізаційну структуру безпровідних сенсорних мереж 54
Красильников С.Р., Лєнков Є.С., Заморока О.І. Техніко-економічна оцінка технології пасивних оптичних мереж 55
Кругляк Е.В. Фільтрація та компресія сигналів із застосуванням Вейвлет-перетворень 56
Кубявка М.Б., Тесля Ю.М. Формування необхідної інформованості контрагента впливу 57
Лепіх Я.І., Карпенко А.О. Метод формування діаграми направленості рупорного випромінювача за допомогою феромагнітних імпедансних сповільнюючих структур 58
Лещенко О.І., Притуляк Є.В., Лещенко К.О. Визначення параметрів вібрації в інформаційно-вимірювальних системах 59
Лєнков С.В., Джулій В.М., Хлистун І.А. Ідентифікації фізичних осіб на основі системи правил і ваг 60
Лєнков Є.С., Красильников С.Р., Крижанський Р.О. Оцінка захищенності інформації в комп'ютерній системі на основі бальних шкал 61

Литвиненко О.І. Методика автоматичного визначення областей хмарності на космічних знімках оптико-електронного типу високої та надвисокої роздільної здатності 62
Лоза В.М., Лалетін С.П., Демченко С.В. Використання операції предобумовлення в структурі просторового адаптивного фильтра для підвищення ефективності адаптивної системи захисту РЛС від перешкод 63
Мазор С.Ю., Ганзенко С.С. Розробка рупорно-хвилеводної АР 64
Мазор С.Ю., Мокряк О.В. Розробка макету АР для радіорелейного та тропосферного зв'язку 65
Мирошниченко А.И., Лещенко О.И., Притуляк Є.В. Перспективы использования пористого кремния в качестве датчиков систем с контролем доступа 66
Мірошніченко О.В., Бойко В.М. Виявлення сигналу і точність вимірювання малих кутів місця у радіолокаційному вимірювачі на основі ЛАР і матричного фільтру-проектора 67
Мокрицький В.А., Маслов О.В., Банзак О.В. Излучения отработавшего ядерного топлива при высоких загрузках 68
Муляр І.В., Гурман І.В., Романовська І.А. Розробка методу підвищення пертинентності інформаційного пошуку 69
Муляр І.В., Лєнков С.В., Михалечко Р.М. Огляд алгоритмів роботи теоретико-ігрових моделей формування бездротових AD HOC мереж 70
Мясіщев О.А., Білик О.М., Лєнков О.С. Аналіз методів розпізнавання графічних образів із використанням нейронних мереж 71
Нікіфоров М.М., Пампуха І.В., Мірошніченко О.В. Можливості SDR технології щодо виконання завдань радіорозвідки 72
Опенько П.В., Дранник П.А., Сачук І.І., Борзак О.М. Методичний підхід до вирішення задачі оцінювання показників надійності комплексів ЗРО 73
Опенько П.В., Дранник П.А., Сачук І.І., Борзак О.М. Прогнозування показників надійності РЕЗ комплексів ЗРО 74
Охрамович М.М., Нікіфоров М.М., Животовський Р.М. Аналіз застосування та основні заходи щодо протидії БпЛА противника в зоні проведення АТО 75
Пампуха І.В., Щербіна С.В., Нікіфоров Н.Н., Шумліанська Л.О., Пігулевський П.Г. Підвищення ефективності системи спостереження за бойовими діями в зоні проведення АТО 76
Проценко Я.М. Імітаційна статистична модель процесу ТО складного об'єкта РЕТ 77
Рачок Р.В., Боровик О.В. Особливості апроксимації функції густини розподілу висот місцевості в задачах забезпечення прикордонної безпеки 78
Рибалка А.В., Хмельницький Ю.В. Особливості методів та технологій стиснення інформації 79
Рижкіна Т.А. Порівняння розрахунків іоносферної радіолінії за допомогою прогнозів 80
Рома О.М., Бездрабко Д.Є. Методика оцінки завадозахищеності алгоритму входження в синхронізм радіолінії з ППРЧ 81

Рома О.М., Василенко С.В. Вибір параметрів алгоритму входження в синхронізм УКХ радіолінії з ППРЧ 82
Савков П.А., Нікіфоров М.М., Пампуха І.В., Лоза В.М. Перспективи застосування оптикоелектроних систем щодо виявлення обектів ОВТ 83
Савран В.О. Детермінована модель енергодинамічного процесу в частотній області 84
Сакович Л.М. Моделювання роботи військових ремонтних органів в умовах бойових дій 85
Соколюк О.Д. Візуалізація технологічних даних в АСУ підприємством 86
Toliupa S., Parkhomenko I. Systematic Approach To Information Security 87
Толюпа Є.О. Захист інформації від несанкціонованого доступу в інформаційних системах та мережах 88
Толюпа С.В., Алєксєєва К.І. Інтелектуальні технології як один із засобів управління інформаційною безпекою 89
Толюпа С.В., Дмитрук В.Р. Підвищення ефективності захисту інформації від внутрішніх загроз на підприємстві 90
Труш О.В., Степаненко В.І. Джерела виникнення похибки та оцінка ступеню їх впливу на характеристики радіоканалу 91
Філіпчук О.А., Хмельницький Ю.В., Банзак Г.В. Дослідження моделей управління ресурсами та навантаженням каналів передачі 92
Харун О.М., Дячок А.С. Аналіз організації інженерного забезпечення на ділянці підрозділу охорони кордону в умовах загострення обстановки та ведення бойових дій 93
Хлапонін Ю.І., Лєнков О.С. Аналіз і моніторинг телекомунікаційних мереж із застосуванням нейронных мереж 94
Шваб В.К., Шевченко В.В., Савран В.О. Комбінований енергодинамічний спосіб контролю технічного стану радіоелектронних пристроїв в частотній області та вихідних реакцій 95

Секція 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ 97

Babych B. A Hybrid Machine Translation System Between English, Ukrainian, Arabic And Russian For Automated Terrorist Activity Detection 99
Абрамян О.В. Педагогічні умови навчання курсантів професійно-орієнтованого аудіювання 100
Анохіна Г.П. Труднощі двостороннього перекладу військово-політичних текстів 101
Балабін В.В. Онтологічна сутність теорії військового перекладу 102
Басанець В.Ф., Хардікова О.В. Полікультурне виховання слухачів у ВВНЗ на заняттях з іноземної мови 105
Білан М.Б. Інтерпретативні позиції перекладача як фактор спотворення смислу повідомлення 106
Боринський В.М. Вправи для навчання майбутніх військових фахівців телефонній комунікації іноземною мовою 108
Гальчус А.О. Лінгвокраїнознавчі аспекти вивчення іноземних мов 109

Гончарук Л.М. Інтердискурсивність текстів франкомовного військового дискурсу та її відтворення в перекладі 110
Григолінська Н.М. Шляхи вирішення термінографічних проблем у військовій галузі 111
Зарицька А.І. Використання інноваційних методик у викладанні української мови як іноземної 113
Златніков В.Г. Формування професійно-орієнтованої іншомовної компетенції в говорінні у військовослужбовців ЗСУ 113
Король В.Г. ССО: як поєднати оперативне реагування та креативно-технологічні кейси? 114
Лагодинський О.С. Індивідуалізація та диференціація в системі іншомовної підготовки майбутніх військових фахівців 117
Лісовський В.М. Семантична модель на морфологічному рівні мовної системи 118
Лукіянчук Ю.О. Переклад двокомпонентних військово-технічних термінів 119
Любовець Г.В. Теоретичні та практичні аспекти підготовки журналістських кадрів та фахівців інформаційно-медійних структур оборонного відомства з урахуванням досвіду застосування ЗСУ в АТО 120
Марченко-Бабіч О.М. Алгоритми машинного навчання і аналізу англомовних контентних потоків щодо подій в Україні 122
Невольніченко А.І., Білан М.Б., Шарий В.І. Проблеми лінгвістичного забезпечення воєнної науки 123
Нікіфорова О.М. Критерії класифікації текстів у військовому перекладі 125
Пампуха І.В., Глухова А.С. Психофізіологічні аспекти, що допомагають ефективному сприянню відео- та аудіо-інформації при вивченні іноземної мови 126
Приліпко М.О. Проблеми перекладу науково-технічної літератури 127
Проноза В.О. Словникарська потуга 128

Секція 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ 131

Алещенко В.І., Сергієнко С.П. Ресурси особистості як чинник психологічного здоров'я комбатантів 133
Артемов В.Ю., Литвиненко Н.І. Система військово-патріотичного виховання у ВНЗ зі специфічними умовами навчання в умовах АТО 134
Балабушка Є.О. Характерологічні особливості ветеранів АТО – жертв ПТСР 135
Басов М.О., Сторожук Н.А. Адаптація військовослужбовців до мирного життя 136
Боровик Л.В., Басараба І.О. Аналіз психологічних особливостей людей зрілого дорослого віку в контексті вивчення іноземної мови 137
Бруй Д.В., Сторожук Н.А. Сучасні етапи вивчення проблеми самооцінки військовослужбовців ЗСУ 138
Валенок А.М. Соціальний капітал як основа розвитку громадянського суспільства 139

Васильєв С.П., Бура Ю.С. Вплив психічних станів на психічний образ виконання рухової діяльності у операторів військової авіації 140
Васильєв С.П., Мельниченко А.С. Емоційна компетентність як чинник розвитку психічної саморегуляції військовослужбовців – учасників бойових дій 141
Васильєв С.П., Степанюк О.О. Мотиваційні чинники професійної самореалізації військовослужбовців-жінок 142
Гаврюшенко В.В., Шинкаренко В.В. Особливості розвитку мотиваційної сфери військовослужбовців військової служби за контрактом в особливий період 143
Герасимчук В.В. Проблема долі людини в соціології життя 143
Джус О.А., Сухонос О.І. Демократичний потенціал України 144
Джус О.А, Христоріз М.В. Сепаратизм як суспільно-політичне явище сучасності 146
Дмитренко Ю.С. Побудова передтестової бесіди поліграфолога з урахуванням репрезентативних систем опитуваних 147
Дорохов М.С. Психолого-педагогічні аспекти запровадження взаємовідносин між начальниками та підлеглими в ЗСУ у відповідності з європейськими цінностями 148
Зубовський Д.С. Феномен посттравматичного зростання як новий напрямок досліджень у вітчизняній психології 149
Карачинський О.А. Рівні екстремальних ситуацій та способи їх подолання військовослужбовцями 150
Кирик В.Л., Голуб Ю.В. Волонтерський рух в Україні в умовах протидії зовнішній агресії 151
Кожедуб О.В. Війна як соціальний феномен 153
Колісник О.Л. Теоретичні і методологічні аспекти вивчення психологічної адаптації 154
Колісник О.Л., Полежаев Ю.С., Свинар А.О. Соціально-психологічні чинники конформної поведінки в групі 155
Колісник О.Л., Пчелінська В.В. Розвиток лідерських якостей 156
Колісник О.Л., Свинар А.О. Вплив характеру на девіантну поведінку 157
Красота І.В. Деякі особливості комплектування та підготовки підрозділів розмінування інженерних військ ЗСУ 158
Кудря М.В. Теоретико-методологічні засади дослідження волонтерства як інституту громадянського суспільства 159
Кузьменко М.Д. Раціоналізація фрустрації: за та проти 159
Малюга А.В. Особливості застосування існуючих науково-теоретичних підходів під час розробки концептуальних документів у військовій сфері 160
Малюга А.В., Бадрук О.О. Щодо деяких аспектів застосування оптимізаційного моделювання в системі кадрового менеджменту 162
Малюга А.В., Бадрук О.О. Становлення системи підготовки фахівців для кадрових органів ЗСУ 163
Мась Н.М. Особливості психологічної адаптації до навчання у ВВНЗ курсантів-учасників АТО 164

Мась Н.М., Желдаков А.О. Психокорекція поведінкових деструкцій учасників бойових дій 165
Мась Н.М., Томчук О.А. Розвиток життєстійкості військовослужбовців, що брали участь в АТО, як чинник поновлення особистісного і цільового ресурсу 165
Мельник Я.І., Корсак К.В. Військово-соціальне середовище як детермінанта девіантної поведінки військовослужбовців 167
Олешко О.А. Шляхи вдосконалення викладання навчальної дисципліни «Геостратегічний аналіз та національна безпека держави" 168
Сафін О.Д., Новіцький Т.А. Психологічна реабілітація комбатантів з ПТСР із зони АТО 169
Сафін О.Д., Ткачик Б.А. Психокорекція вольової сфери військовослужбовців після повернення із зони АТО 170
Сірий С.В., Клочко О.О. Формування системи національної безпеки в сучасних умовах 170
Сірий С.В., Максимчук О.О. Військово-патріотичне виховання як основа сучасної демократичної системи виховання особового складу ЗСУ 172
Сірий С.В., Приставш А.С. "Армія поза політикою?": проблеми взаємодії .. 173
Сірий С.В., Самусь Г.С. Ідеологія фашизму: прихильники на пострадянському просторі 175
Сторожук Н.А. Шляхи вирішення проблем розвитку професійної компетентності психологів, які займаються наданням психологічної допомоги учасникам АТО 176
Сторожук Н.А., Харитонов Б.О. Особливості змін ціннісно-смислових орієнтацій військовослужбовців під час виконання бойових завдань 178
Таратинова Є.О. Соціальна пам’ять: поняття та структура 179
Тимошенко Р.І., Приходько Ю.І. Військова освіта: проблеми, тенденції, напрями та шляхи продуктивного розвитку 180
Тюріна Ю.В. Методи професійного виховання військовослужбовців-жінок 181
Хилько М.І., Двірний А.М. Питання державної ідеології України на сучасному етапі 182
Хилько М.І., Удовиченко І.М. Інформаційно-психологічне протиборство Росії проти України: основні аспекти 183
Черних О.Б. Формування військово-професійної компетенції майбутніх офіцерів 184
Шестопалова М.Ю. Система роботи з психодіагностики проявів ПТСР у військовослужбовців – учасників бойових дій 185
Шмиголь В.М. Фізичні та психологічні аспекти виживання людини як складова бойової системи виживання воїна 186
Шмиголь В.М. Цивільний захист населення: історія, сучасність та концепція розвитку 187
Шмідт Т.М. Прийоми розвитку міжкультурної компетентності майбутніх військових фахівців 188
Шмідт Ю.О. Застосування інтерактивних методів навчання в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності військових фахівців 189

Шумейко А.П. Вплив типу темпераменту на успішність психореабілітації та реадаптації учасників бойових дій 190
Шух Р.Г. Гендерна рівність в сучасному суспільстві 191

Секція 4. ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ 193

Аблазов І.В., Хамула С.В. Проблемні питання забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері 195
Алфьоров О.В. Інформаційно-психологічна боротьба як засіб досягнення політичних цілей 196
Барабаш О.І. Концепція національної безпеки Федеративної Республіки Бразилія як модель “регіонального лідерства” 197
Бахвалов В.Б., Бабій О.С., Мукогоренко О.С. Аналіз телекомунікаційних технології для побудови соціальних мереж та їх значення в суспільстві 198
Буяло О.В., Пилипчук В.В. Аналіз підходів щодо забезпечення моніторингу безпеки об’єктів критичної інфраструктури держави 199
Грібінчук М.М. Специфіка діяльності українських мас-медіа під час російсько-української війни 200
Гуменюк В.О. Гібридні загрози як поштовх до зміни підходів до забезпечення національної безпеки 201
Добровольський Ю.Б., Добровольський В.Б. Визначення тональності текстової інформації та її значення в інформаційних операціях 202
Жарков Я.М. Удосконалення розвитку інформаційної боротьби у ЗСУ 203
Жарков Я.М., Зайцев О.В. Методика експертного оцінювання інтегрованих інформаційно-аналітичних систем 205
Іваненко А.В., Петрик В.М., Видрич Н.М. Щодо визначення феномену "тролінг" 206
Кацалап В.О. Система стратегічних комунікацій ЗСУ 208
Кливець В.В. Формування державної політики у розвідувальній діяльності 208
Кожедуб Ю.В. Прийняття процесного підходу до управління інформаційною безпекою 209
Крисяк П.В., Рубель К.В. Тенденції у використанні інструментів "м’якої сили" як засобу впливу РФ на міжнародній арені в контексті гібридної війни проти України 210
Лисенко Г.С. Оцінка відео контенту як засобу інформаційно-психологічного впливу під час агресії РФ проти України 211
Мінаєв А.В. Символізм геополітичних концепцій Китаю 212
Нікіфоров М.М., Турченко Ю.В. Захист особового складу ЗСУ та органів військового управління від інформаційно-психологічних дій супротивника 214
Нікіфоров М.М., Турченко Ю.В. Чинникі, які негативно впливають на військовослужбовців ЗСУ під час виконання службово-бойових завдань в зоні АТО 215
Олешко О.А. Шляхи удосконалення викладання навчальної дисципліни "Геостратегічний аналіз та національна безпека держави" 216
Остапчук В.Л. Особливості проведення ІПО та їх вплив на воєнно-політичну обстановку (на прикладі ДР Конго 217

Пампуха І.В., Волошина Н.М. Інформаційна зброя у “гібридній війні” Росії з Україною 218
Петрик В.М., Жарук Д.М. Щодо розповсюдження мемів в інтернеті про українських політиків 219
Петрик В.М., Пахольченко Д.В. Щодо визначення феномену "соціальна інженерія" 220
Приймак М.В. Критична інформаційна інфраструктура держави в контексті національної інформаційної безпеки 222
Раєвський В.М. Особливості реалізації заходів цивільно-військового співробітництва ЗСУ на Сході України 223
Ревуцький А.В. Застосування ССО у мережецентричній війні 224
Соколов К.О., Голушко С.О., Казанцев О.Ю., Гап’юк В.М. Інформаційний вплив на соціум через мережу Інтернет 225
Степанов А.Д. Оцінка деяких політичних процесів на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей на етапі постконфліктного врегулювання 226
Супрунов Ю.М., Бабенко О.П. Окремі тенденції використання соціальних сервісів Інтернету в інтересах ІПсП 227
Теплоухов Д.К. Організація протидії інформаційним атакам ІДІЛ проти Франції як корисний досвід для застосування в інформаційному полі України органами ІПсО 227
Хатян О.А. Дослідження ознак ведення ІПСО в мережі Інтернет у ході АТО 229
Храбан І.А. Військовий напрям нової редакції Воєнної доктрини РФ 230
Храбан Т.Е. Особливості комунікативних стратегій і тактик соціальних мереж 231
Цибулькін В.В. Щодо використання термінів "асиметрична" та "гібридна" війна в сучасному професійному дискурсі 233
Янкін Р.К. Мінські домовленості – шлях до соціально-політичної та економічної катастрофи України 233

Секція 5. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВОЄННІЙ СФЕРІ 235

Дереш Б.Б. Українська військова журналістика в умовах агресії путінської Росії 237
Ділай А.Ю. Проблеми та перспективи розвитку підготовки військових журналістів 238
Зоріна Я.В. Мілітарно-безпековий контент в новітніх медіа 239
Климченко К. Тема євроатлантичної інтеграції ЗСУ в публічних інформаційних полях 240
Клубань О.М. Редакційний менеджмент військових ЗМІ в умовах воєнної кризи 240
Курбан О.В. Роль і значення соціальних онлайн мереж в питаннях інформаційного забезпечення військового процесу 244

Любовець Г.В. Теоретичні та практичні аспекти підготовки журналістських кадрів та фахівців інформаційно-медійних структур оборонного відомства з врахуванням досвіду застосування ЗСУ в АТО 245
Любовець Г.В., Король В.Г., Савчук Р.П. Виклики сучасності: інформаційні війни чи інформаційний контентний тероризм? 247
Ляшенко І.О. Забезпечення живучості інформаційно-управляючих систем спеціального призначення 250
Маркевич Д.П. ЗМІ як інструмент інформаційно-психологічної агресії Російської федерації проти України 251
Приходько Ю.І. Еволюція відкритих систем внаслідок інформаційно-комунікаційних процесів 252
Савчук Р.П. Досвід створення нової парадигми підготовки військових журналістів та спеціалістів з комунікаційно-контентної безпеки 253
Соловій О.В. Роль та місце військових ЗМІ в забезпеченні інформаційної підтримки ЗСУ під час бойових дій вході АТО 257
Трошкін Є.М. Журналістика та сучасні збройні конфлікти: досвід роботи в АТО на сході Україіни 258

Секція 6. ФІНАНСИ 259

Бажан Л.І., Остапенко О.П. Впровадження інтегрованої системи управління ризиками ресурсного забезпечення ЗС в умовах оборонної реформи 261
Бухер О.А. Перспективи застосування спеціальних платіжних засобів при виконанні заходів з фінансового забезпечення військ 262
Величко М.О., Чімишенко С.М. Проблематика збільшення винагороди військовослужбовцям ЗСУ за знищення (захоплення) техніки під час участі у воєнних конфліктах чи в АТО 263
Горячева К.С. Проблема економічного зростання держави під впливом військових дій 265
Євсєєв І.Г. Щодо фінансового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України у 2015 році: історико-правовий аспект 266
Кириленко І.В. Новації в процедурах державних закупівель для потреб ЗСУ 267
Копаниця П.В., Луцик Ю.О. Проблеми та шляхи вдосконалення обліку вибуття та списання матеріальних засобів у військових частинах 268
Коропатнік І.М., Андрієнко О.О. Корупція та прозорість – загальна характеристика 269
Луцик Ю.О. Облікова інформація і питання її захисту 271
Медведєв Ю.Б., Цюкало Л.В. Відновлення обов'язкового державного страхування військовослужбовців як одна з гарантій їх соціального та правового захисту 272
Медведєв Ю.Б., Чистик О.М. Реалізація надійного бюджетного прогнозування у дорожній карті оборонної реформи 274
Орел О.В. Особливості формування бюджету і виконання кошторису у військових формуваннях ДПСУ 275
Скуріневська Л.В., Чернишова І.М. Щодо структури воєнних витрат та співвідношення видатків між напрямами розвитку ЗС 276

Ульянов К.Є. Дуалізм впливу трансферного ціноутворення на внутрішні ринки в умовах глобалізації 277
Харитончук О.В., Карпенко В.І. Визначення штатної чисельності посадових осіб ФЕС військових частин 278
Черниш Т.В., Бухер О.А. Вдосконалення системи бухгалтерського обліку дебіторської та кредиторської заборгованості військової частини 280
Чімишенко С.М. Реформування системи грошового забезпечення військовослужбовців в контексті застосування стандартів НАТО 281
Шатов О.В., Шевчук А.А. Особливості взаємодії страхових кампаній та банків 282
Шевчук О.М. Видатки на утримання ЗСУ у 2017 році (приведення до стандартів НАТО) та перспективи реформування грошового забезпечення військовослужбовців 283
Шпильовий С.Є. Важливість процесу прийняття управлінського рішення . 283
Шрамко О.В., Савчинська Н.Ю. Поняття та структура фінансового механізму 284
Щербина І.М., Сизов А.І. Вдосконалення процесів бюджетування на основі ефективного застосування програмно-цільового методу 285

Секція 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД..... 287

Бараневич Д.В. Проблеми реформування ЗСУ 289
Волков А.Г. Деякі питання правового регулювання військової служби курсантів ЗСУ..... 290
Дашківська О.В. Особливості правового регулювання питань грошового забезпечення військовослужбовців, пов’язаних із проходженням служби в зоні АТО..... 291
Димарецький І.В. Організація правової підготовки в ЗСУ..... 292
Дубовик Н.А. Соціальна природа правомірної поведінки..... 292
Жалубак В.М. Оперативний ризик як обставина, що виключає кримінальність діяння..... 294
Кишкар П.М. Тенденції розвитку законодавства воєнної сфери в період агресії РФ на сході України..... 295
Кожедуб О.В. Соціальна природа протиправної поведінки 296
Котляренко О.П. Організаційно-правові питання створення в Україні військової поліції 298
Крихта В.В., Сидоров О.В. Особливості організації кадрової роботи у військових частинах під час проведення АТО (особливого періоду) 300
Кубявка М.Б., Тесля Ю.М. Формування необхідної інформованості контрагента впливу 301
Кузьменко І.В. Соціологічна характеристика деліквентної субкультури..... 302
Литвиненко Н.І., Кольцов Р.Ю. Аналіз керівних документів щодо навігаційного забезпечення ЗСУ 303
Лісовська Д.А. Правові засади в галузі теплопостачання 304

Опанасенко О.О. Деякі питання адміністративно-правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців 306
Пасіка С.П. Деякі питання визначення проблематики права воєнної сфери як галузі права 307
Пашинський В.Й. Військово-адміністративний устрій Запорізької Січі 309
Пижик А.А., Коропатнік І.М. Оціночне поняття "істотна шкода" у розумінні статті 410 КК України 310
Піддубний О.В. Військова юстиція в сучасних умовах: перспективи розвитку та реформування 311
Савинець О.Ю. Деякі питання правового регулювання міжнародних договорів України 312
Сенюк О.В. Деякі питання правового регулювання діяльності військової прокуратури 313
Скиба О.С. Деякі питання протидії корупції у Воєнній сфері України 314
Солодкий І.М. Тенденції розвитку сучасного кримінального права України316
Тхорук Я.Р., Коропатнік І.М. Необхідність ратифікації Україною Римського статуту як ключова передумова несення винними особами міжнародної відповідальності за вчинення військових злочинів 317
Цехоцький О.С. Перспективи відновлення військових судів 318
Чумачов О.М. Шляхи підвищення ефективності організації правової підготовки курсантів та слухачів у ВВНЗ 318
Шульгін В.В. Проблеми реалізації нормативно-правового забезпечення оборонної реформи 320

Секція 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО, ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ТА НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД 323

Акімов Р.Ю., Писаренко Р.В. Застосування ГІС в системах підтримки прийняття рішень 325
Бондар О.О., Хірх-Ялан В.І. ГІС для проведення екологічного моніторингу наслідків повсякденної діяльності військ 326
Воїнов В.І., Жилик О.М. Використання мобільних додатків для вирішення військово-прикладних задач 327
Гарбаров Р.В., Пампуха І.В. Вдосконалення системи ППО за допомогою ГІС 328
Гончарук Л.М., Кольцов Р.Ю. Використання цифрових моделей місцевості для високоточної зброї 329
Добруцький А.І., Левінськова Н.В. Тенденції розвитку геопросторової розвідки 330
Завада А.М., Левінськова Н.В. Геоінформаційний аналіз тактичних властивостей місцевості за матеріалами дистанційного зондування землі 331
Касім А.М., Касім М.М. Візуалізація навігаційних даних різнотипних рухомих об’єктів у ГІС подвійного призначення 332
Криць Ю.П., Кольцов Р.Ю. Екологічні проблеми сучасності 334
Литвинюк М.С. Топогеодезичне забезпечення бою 335

Лукіянчук А.А., Савков П.А., Пампуха І.В. Використання сейсмоакустичних систем під час проведення АТО 336
Матюшенко Д.А., Сміловський О.М. Особливості проведення землевпорядкувальних робіт на території військових містечок 337
Мельник Ю.А., Пасюк С.П. Аналіз проблем БПЛА та перспективи їхнього розвитку 337
Мерних І.В., Біленко В.І. Створення цифрових моделей місцевості 338
Музичин О.В., Писаренко Р.В. Застосування динамічних тривимірних моделей місцевості при проведенні бойових дій 339
Назаренко В.В.,Сівков С.В. Використання ГІС для управління земельними ресурсами 340
Нечаєнко В.О., Нетреба А.П. Генералізація об'єктів гідрографії на цифрових топографічних картах 341
Олексенко Д.А., Прищепа С.В. Спеціальні портативні мобільні геоінформаційні прилади та програмні продукти військового призначення .. 342
Писаренко Р.В., Вавілічев О.Д. Особливості генералізації населених пунктів 342
Писаренко І.А. Сучасні геоінформаційні технології в школі 343
Політун Р.О., Шкут М.Л. Геоінформаційне моделювання маршу військової частини 344
Проценко А.Б., Левчук С.В. Геоінформаційний аналіз впливу рослинного покриву на тактичні властивості місцевості 345
Романчук О.А., Савков П.А. Тривимірне моделювання тактичної обстановки засобами ГІС 347
Слинько В.В., Тетева Р.І. Розробка вимог щодо створення навігаційних карт 347
Сторубльов О.І. Особливості використання методів Фур'є та Hough при дистанційному зондуванні землі у ГІС військового призначення 348
Хірх-Ялан В.І. Доповнення до керівних документів для створення навігаційних карт 349
Чорногуз К.О., Янченко А.І. Створення, контроль якості та основні проблеми цифрових карт 350
Шмаль С.Г., Лахтурова Л.Д. Застосування даних аерокосмічної розвідки при вирішенні завдань топогеодезичного забезпечення військ 351
Юрченко Є.І., Корячко Є.І. Перспективи розвитку WEB-картографії 352

Секція 9. ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ 355

Bombardelli O. Innovative Teaching and Assessment at the University 357
Getman O.O., Schaefer M. Educational Innovations: Ways for Development 358
Jarmoch E. Migration of Polish Students and Workes 359
Bombardelli O. Global Influnce of American Teachers' Training Reforms 360
Matsuda T. History of Social Educationin Japan 361
Najam A. Market Links for Youth Empowerment 362
Revalde G. International Cooperation 363
Абрамян О.В. Педагогічні умови навчання курсантів професійно-орієнтованого аудіювання 364

Азнагулова Г.И., Сулейманова Ф.М. Применение интерактивных методов в образовательном процессе высшей школы 366
Александрова А.Р., Головнева Е.В. Новое в философии высшего профессионального образования 367
Безносюк О.О. Контекстне навчання при підготовці військового фахівця ... 368
Бешок Т.В. Впровадження методики застосування медіаосвітніх технологій у процес підготовки майбутніх учителів як одна з умов підвищення рівня їх медіаграмотності 370
Благініна С.В. Німецький досвід елітарності наукових досліджень 371
Веселова С.Э., Сулейманова Ф.М. Проблемы модернизации высшего образования 373
Гонтарук О.М. Удосконалення фізичного виховання та проблеми підготовки спортивного резерву в Україні 374
Григоричева И.В., Мельникова Ю.А. Психологическое сопровождение формирования психолого-педагогических компетенций вожатого (на примере "Школы вожатых") 375
Гулай О.І. Зміст і структура природничонаукових дисциплін у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців 377
Гуменний О.Д. Створення електронних навчальних курсів нового покоління 378
Дебич М.А. Сучасні технології у вищій школі: електронне навчання 379
Демянюк О.С. Універсальний інтерактивний кабінет як основа інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ 381
Дублян А.В. Розвитоток управлінської компетентності майбутніх фахівців розвідувальної діяльності: проблема вирішення 382
Дусматов О.М. Подготовка научно-педагогических кадров в Узбекистане . 384
Дялдеті К. Дослідження індекса маси тіла студентів технічного ВНЗ 385
Залєський Є.М., Аронов А.О., Сидоров Ю.Т. Програми для створення електронних підручників 386
Зельницький А.М. Дисемінація педагогічного досвіду у вищій військовій школі 388
Кантуреев М.Т. Академическая мобильность 389
Капосльоз Г.В. Бар'єри ефективного виконання функціональних обов'язків НПП ВВНЗ 390
Кірик Т.В. Про інтеграцію та індивідуалізацію вищої освіти України 391
Коваль Ю.В. Універсальний інтерактивний кабінет як основа інформаційно-освітнього середовища ВНЗ 393
Корсак К.В., Корсак Ю.К. Потенціал нооісторії у відсічі ворожій пропаганді 394
Кубіцький С.О. Формування творчої особистості майбутнього фахівця 396
Кубіцький Ю.С. Використання ділових ігор у підготовці майбутніх менеджерів 397
Кузнєцов А.В. Інформаційні технології у військовій освіті: проблеми та шляхи щодо їх модернізації 398
Ломакович В.Я. Нові підходи до навчання при здійсненні екологічної освіти в школах Німеччини 400

Ляшенко Л.М. Роль трипільців у появі протоіндоєвропейської мови 401
Мотика С.М. Формування патріотизму військових ліцеїстів у позанавчальній виховній діяльності 403
Муртазина Э.А., Головнева Е.В. Ценностные ориентиры воспитания студенческой молодежи..... 404
Мусина А.А., Синдикова Г.М. Подготовка студентов к организации поликультурного воспитания младших школьников 405
Олійник Л.В. Парадигма навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління 407
Олло В.П. Використання потенціалу особистісно-орієнтованого підходу у формуванні мотиваційної спрямованості освітньої діяльності ВВНЗ 408
Онискевич Т.С. Психолого-педагогическая компетентность преподавателя в образовательном процессе высшей школы..... 410
Осадченко І.І. Принцип адаптивності діяльності викладача ВНЗ у контексті застосування креативних технологій навчання..... 411
Осадчук Д.Д. Формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів морського торговельного флоту як запорука їх ефективної діяльності в екстремальних ситуаціях 412
Перепелицина Т.И., Головнева Н.А. Научно-практическая конференция как интерактивная форма проведения занятий по педагогике..... 413
Пичугина Т.И., Сулейманова Ф.М. Особенности проведения деловых игр при обучении студентов математике 414
Попова И.А., Головнева Е.В. Роль информации в процессе педагогического управления..... 416
Похресник А.К. Римський клуб як приклад успіху незалежної наукової еліти 417
Прохоров О.А., Кузьмич І.І., Бурий С.В. До проблем професійної освіти НПП в умовах вищої військової школи..... 419
Проценко А.А. Компетентність вчителя як інноваційний підхід у системі вищої освіти..... 420
Рулева А.О., Синдикова Г.М. Подготовка студентов к использованию интерактивных методов в воспитательном процессе начальной школы..... 421
Спиров К. Среда для системы непрерывного образования..... 423
Строчук М.С. Профессиональное формирование личности студента в услових современного развития высшей школы..... 424
Таштимерова Р.К., Синдикова Г.М. Деловая игра как форма организации образовательного процесса в ВУЗе..... 425
Тимошенко Р.І., Приходько Ю.І. Військова освіта: проблеми, тенденції, напрями та шляхи продуктивного розвитку 426
Уліч В.Л. Інтеграційні процеси в системі вищої освіти..... 427
Хом'юк І.В., Хом'юк В.В. Особливості підготовки викладача до навчального заняття з вищої математики зі студентати спеціальності "стрілецька зброя" у ВНЗ 429
Цвер А.М. Військова виховна думка періоду польських національних повстань і національно-визвольної боротьби 1794–1864 років 430

Черкун І.А. Етапи військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу 432
Черних Ю.О. Досвід підготовки кандидатів наук для ЗСУ 434
Черних Ю.О., Черних О.Б. Європейський досвід організації підготовки наукових кадрів 435
Шмелёва Ю.С., Головнева Е.В. Влияние развития классической науки на формирование нового образа жизни 436
Юнусова Г.Р., Головнева Н.А. Методологические аспекты социального управления подготовкой учителя 437
Яковишин Р.Я. Соціально-педагогічний аспект роботи із членами сімей військовослужбовців ЗСУ, як чинник соціальної політики держави 439
Яшник С.В. Структура професійної компетентності майбутніх фахівців лісогосподарської галузі 440

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК 443

ЗАКЛАДИ, ПРЕДСТАВНИКИ ЯКИХ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ 453

Секція 1

ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Бабій І.М. (ХмНУ),
к.т.н., доц. Огнєвий О.В. (ХмНУ)

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ НАДІЙНОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Головна причина помилок в програмному забезпечені (ПЗ) – це його складність. Для боротьби із складністю виділяються дві концепції: незалежність та ієрархічна структура.

Перевірка правильності фази n проекту повинна здійснюватися проектувальниками (виконавцями) фаз (n+1) і (n - 1).

Необхідність як можна більше раннього виявлення помилок проектування ПЗ полягає в тому, що вартість виправлення помилки з часом зростає, а вірогідність правильно виправити помилку – падає.

При цьому вірогідність правильно виправити помилку знаходиться в протиріччі з вірогідністю виявити помилку. Вірогідність виявити помилку зростає з часом при уточненні вимог замовника і під час дослідної експлуатації. В зв'язку з цим важливо вирішити завдання оптимізації часу виявлення помилки при мінімальних витратах на її виправлення

Дослідження показують, що основна кількість помилок робиться із-за невірної специфікації або ТЗ.

До основних проблем досліджень надійності ПЗ відносяться:

1/ Розробка методів оцінки і прогнозування надійності ПЗ;

2. Визначення основних чинників, що впливають на надійність ПЗ;

3. Розробка методів, що забезпечують досягнення заданого рівня надійності ПЗ;

4. Вдосконалення методів підвищення надійності ПЗ в процесі проектування і експлуатації.

При проведенні валідації і верифікації ПЗ особливу увагу потрібно звертати на слідуючі категорії помилок:

1. Помилки в числових значеннях ;
2. Недостатні вимоги до точності ;
3. Помилкові символи або знаки ;
4. Помилки оформлення ;
5. Неправильне опис або вимога до апаратури;
6. Вихідні дані для розробки неповні, неточні або помилкові;
7. Двозначність вимог.

Тестування програми ведеться до тих пір, поки інтенсивність програмних помилок не зменшиться до заздалегідь заданого рівня. Орієнтовно можна виходити з того, що інтенсивність програмних помилок на етапі випробувань має бути не більше інтенсивності апаратних відмов.

к.т.н. Банзак Г.В. (ОДАТРЯ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ КОЕФІЦІЄНТА ВАРІАЦІЇ НА ВЕЛИЧИНУ ОПТИМАЛЬНОГО РІВНЯ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Загальною проблемою при рішенні завдань оптимізації технічного обслуговування “по стану” (ТОС) є вибір оптимального вектора рівнів технічного обслуговування (ТО). Суть цієї проблеми аналізується у даній роботі.

Із простих фізичних міркувань зрозуміло, що вибір оптимального рівня ТО повинен залежати від статистичних властивостей визначального параметра і-го елемента. Очевидно, що головною характеристикою, від якої залежить вибір оптимального значення рівня ТО, є коефіцієнт варіації визначального параметра. Чим менше його величина, тим більшим повинне бути оптимальне значення рівня ТО.

У розробленій імітаційній статистичній моделі як модель відмов елементів, що обслуговують, використається DN-розподіл. Особливістю DN-розподілу є те, що коефіцієнт варіації розподілу дорівнює коефіцієнту варіації визначального параметра елемента, відмови якого породжують даний DN-розподіл. Цей факт істотно спрощує дослідження властивостей оптимальних рівнів ТО.

Досліджуємо, як залежить у середньому оптимальне значення від коефіцієнта варіації елементів, що обслуговують. Дослідження зроблене в режимі моделювання ТОС із постійною періодичністю контролю.

Для проведення дослідження розроблене спеціальне ПЗ, що дозволяє одержувати залежність показника від параметрів, що цікавлять нас. Результати розрахунків виходять у вигляді відповідних графіків.

У цілому за результатами проведеного дослідження можна зробити такі виводи:

1. Підтверджується загальне міркування про те, що чим менше величина коефіцієнта варіації випадкового наробітку до відмови елементів, що обслуговують, тим більшим повинне бути оптимальне значення рівня ТО.

2. Тому що для елементів, що обслуговують, величина коефіцієнта варіації, як правило, значно менше 1, оптимальні рівні ТО для різних елементів повинні визначатися окремо.

3. Якщо коефіцієнти варіації наробітку до відмови елементів, що обслуговують, близькі до 1, оптимальним рівнем ТО для них є значення 0,5.

д.т.н., проф. Барабаш О.В. (КНУ ім. Т. Шевченка),
к.фіз.-мат.н. Мусієнко А.П. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ФУНКЦІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМ ПОЖЕЖНОГО МОНІТОРИНГУ

В доповіді розглядаються основні положення концепції забезпечення функціональної стійкості процесів управління на основі інтелектуалізації систем пожежного моніторингу.

Основною особливістю функціонально-стійких систем являється їх здатність деградувати на структурному рівні до повної відмови системи, тобто виключати зі структури несправні елементи, перебудовувати структуру, настроювати параметри системи для пристосування (адаптації) до нових умов експлуатації. Основним засобом забезпечення функціональної стійкості є введення надмірності (структурної, програмної, тимчасової і т.д.) при їх проектуванні.

Разом з тим, такий підхід, що часто використовується в різних технічних системах, не може бути використаний в розподілених інтелектуалізованих системах управління, ключовим елементом яких є розподілена база знань. На відміну від технічних систем, база знань не може деградувати, виключаючи з роботи окремі свої модулі, оскільки утворилися в такому випадку розриви не забезпечать нормальне її функціонування, а висновок, зроблений на такій базі знань, не буде володіти необхідною достовірністю.

У такому випадку необхідний дещо інший підхід до визначення поняття і формування етапів забезпечення функціональної стійкості інтелектуальної системи автоматичного моніторингу.

Під функціональною стійкістю розподіленої інтелектуалізованої системи моніторингу будемо розуміти її властивість зберігати протягом заданого часу виконання своїх основних функцій в умовах протидії зовнішніх дестабілізуючих факторів.

Основна відмінність стійкості функціонування від функціональної стійкості полягає в наступному: стійкість функціонування характеризує поведінку координат незбуреного і збуреного руху системи

$$\forall\theta > 0 \Rightarrow \delta > 0,\ \rho(z_0, z_0') < \delta \Rightarrow \rho\left[z(t, z_0), z(t, z')_0\right] < \theta,\quad \forall t \in [0, \infty),$$

де $z_0 = z(0)$ – початкові умови – координати фазового простору z_0 при незбуреному русі; $z_0' = z'(0)$ – координати фазового простору при збуреному русі; ρ – метрика простору Z; ε, θ – задані числа, що характеризують відхилення обуреного руху від незбуреного.

Функціональна стійкість характеризує відхилення основних функцій від координат при збуреному і незбуреному русі

$$\forall\theta > 0 \Rightarrow \delta > 0,\ \rho(f(z_0), f(z_0')) < \delta \Rightarrow \rho\left[f(z(t, z_0)), f(z(t, z_0'))\right] < \theta,\quad \forall t \in [0, \infty),$$

де $f(z)$ – функція від координати руху системи, яка характеризує основні вимоги, що пред'являються до систем пожежного моніторингу.

д.т.н., проф. Белас О.М. (ІСЗЗІ КПІ),
Гаращук О.Д. (ІСЗЗІ КПІ)

АНАЛІЗ СТАНДАРТНИХ ЗАСОБІВ МОНІТОРИНГУ В ЛОКАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Все різноманіття засобів моніторингу, що застосовують для аналізу і діагностики телекомунікаційних мереж, здійснюється на основі протоколів управління. Локальні мережі становлять основу будь-якої корпоративної мережі. Моніторинг таких мереж необхідний для підтримки їх в працездатному стані. В доповіді проаналізовані стандартні засоби моніторингу (протоколи SNMP та RMON).

Зазвичай мережа складається з пристроїв різних виробників і управляти нею було б нелегким завданням, якби кожен з мережевих пристроїв розумів тільки свою систему команд. Тому виникла необхідність у створенні єдиного формату управління мережевими ресурсами при взаємодії з конкретними пристроями. Протокол SNMP став стандартним інтернет-протоколом для управління пристроями в IP-мережах на основі архітектури TCP/UDP. Основним завданням при його розробці було домогтися максимальної простоти реалізації. У результаті протокол SNMP включає мінімальний набір команд, при цьому дозволяє виконувати, практично, весь спектр завдань управління мережевими пристроями (від отримання інформації про місце знаходження конкретного пристрою до можливості виконувати його тестування). На даний час введена в дію вже третя версія протоколу SNMP. В кожній з версій протоколу вирішувалися певні недоліки, головним чином у сфері інформаційної безпеки. Наприклад, в протоколі SNMPv3 відсутня взаємна аутентифікація агентів та менеджерів. Єдиним засобом, який можна було б віднести до засобів аутентифікації є використання в повідомленнях так званого «загального рядка» – «community string». Цей рядок передається по мережі у відкритій формі в повідомленні SNMP і служить основою для розподілу агентів і менеджерів, так що агент взаємодіє тільки з тими менеджерами, які вказуються в полі «community string». Це, безумовно, не спосіб аутентифікації, а спосіб структурування агентів і менеджерів.

RMON – протокол моніторингу комп'ютерних мереж (розширення SNMP). В основі RMON, як і в основі SNMP, лежить збір і аналіз інформації про характер даних, що передаються по мережі. Відмінність RMON від свого попередника полягає в характері інформації, що збирається: якщо в SNMP ця інформація характеризує тільки події, що відбуваються на тому пристрої, де встановлено агент, то RMON вимагає, щоб ці дані характеризували ще трафік між мережевими пристроями. RMON вирішив проблему взаємодії менеджера з віддаленими агентами. Однак, він не вирішує інші проблеми протоколу SNMP такі як відсутність взаємної аутентифікації агентів та менеджерів. Стосовно інформаційної безпеки, в протоколі RMON її не вирішено із-за складних методів шифрування інформації.

д.т.н., проф. Белас О.М. (ІСЗЗІ КПІ),
Рогожкін М.В. (ІСЗЗІ КПІ)

АНАЛІЗ МОВНИХ КОДЕКІВ ТЕРМІНАЛЬНИХ ПРИСТРОЇВ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ НА МЕРЕЖАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Протягом багатьох років мережі зв'язку, що використовувались для встановлення телефонного зв'язку базувалися на технології з комутацією каналів. Виникнення обчислювальної техніки спричинило потребу обміну даними. З'являються мережі передачі даних і Інтернет.

Розвиток технологій призвів до можливості передачі мови по мережах передачі даних (IP-телефонія). Подальший розвиток традиційних послуг зв'язку додав можливості проводити відео-розмови в реальному масштабі часу, але значним недоліком, що перешкоджає більш масштабному впровадженню даної технології є забезпечення якості передачі мови, адже передача мови досить чутлива до затримок, а мережі передачі даних не гарантують їх відсутність.

В даний час актуальним рішенням є використання в процесорах обробки сигналів термінальних пристроїв мовних кодеків із застосуванням різноманітних алгоритмів кодування.

До проблеми обмеження часу затримки передачі мови додалася проблема уникнення ефекту відлуння. Дуже важливими для якісної передачі мови є пристрої обмеження ефектів луни. Тому, в мовно-перетворюючих пристроях повинні використовуватися сучасні компенсатори відлуння.

В доповіді проаналізовані сучасні мовні кодеки термінальних пристроїв (G.722, G.723.1, G.729) та проведено порівняння їх характеристик.

Поруч з певними перевагами: малими затримками при передачі мовних даних, швидкості кодування, функції мовної детекції, – кодек G.729 забезпечує вузьку смугу пропускання, що може бути використано на повільних каналах, при цьому якість отриманих мовних даних порівняно низька. В той час як кодек G.722 може забезпечити достатньо високу якість отриманих мовних даних, але потребує більшої пропускної здатності. Одним з базових кодеків IP-телефонії є G.723.1, який може бути використаний в мережах спеціального призначення. Кодек дозволяє вести велику кількість телефонних розмов із забезпеченням високої якості передачі мови в обмеженій смузі пропускання за рахунок високого стиснення мовного сигналу. Кодек має детектор мовної активності (VAD) і забезпечує генерацію комфортного шуму на віддаленому кінці в період мовчання.

Стрімкий розвиток технологій IP-телефонії на сучасному етапі висуває все більш жорсткі вимоги до мовно-перетворюючих пристроїв: залежність якості передачі мовних даних від характеристик каналу зв'язку. Більшість каналів є нестабільними, характеристики яких змінюються із часом в значних межах. Через це постає нова проблема – забезпечення високої стабільності якості передачі мовних даних в мережах з пакетною комутацією, що не залежала б від характеристик каналу зв'язку. Цей аспект вимагає принципіально нового підходу щодо реалізації мовно-перетворюючих пристроїв.

Бойко В.М. (в/ч А0785),
к.т.н., с.н.с. Гаврилов А.Б. (в/ч А0785)

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АПАРАТУРИ СПОЖИВАЧІВ ГНСС НА ЗРАЗКАХ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ, ТЕХНІЧНІ ТА МЕТРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

В теперішній час поява принципово нових вимог до якості навігаційних послуг та значне розширення напрямків використання глобальних навігаційних супутникових систем (ГНСС) призвели до підвищення точностних показників навігаційного-часового забезпечення (НЧЗ).

Враховуючи що застосування апаратури споживачів (АС) ГНСС забезпечує вирішення специфічних військових (тактичних) завдань, основними проблемами при використанні АС ГНСС на зразках озброєння та військової техніки (ОВТ) (в умовах пасивного споживання навігаційної інформації) є: відсутність нормованих вимог до АС ГНСС та функціональних доповнень та нормативно-правової регламентації застосування під час випробувань та експлуатації зразків ОВТ; недосконаліть технічного оснащення для вирішення завдань НЧЗ ЗС України та інших військових формувань; недостатнє забезпечення достовірності та необхідної точності навігаційно-часових вимірювань, значення яких входять до сукупності експлуатаційних показників зразків ОВТ.

Авторами, під час здійснення оцінок технічних рішень щодо використання АС ГНСС на зразках ОВТ, що розробляються (модернізуються), досліджені основні проблеми випробувань та експлуатації АС ГНСС та запропоновані шляхи подолання окреслених проблем.

Визначена необхідність: встановлення порядку застосування АС ГНСС на зразках ОВТ з окресленням питань використання функціональних доповнень для забезпечення точностних характеристик навігаційно-часових визначень; розробки загальних (тактико-технічних) вимог до АС ГНСС у залежності від виду ОВТ на яких вона встановлюється; чіткої регламентації питань віднесення (відповідно до функціонального призначення) АС ГНСС до інформаційних систем, вимірювальних систем або до технічних пристроїв з вимірювальними функціями, з відповідним передбаченням заходів з її метрологічного обслуговування, що визначені нормативно-правовими документами з метрології.

Для вирішення питань забезпечення достовірності та необхідної точності навігаційно-часових вимірювань авторами обґрунтована необхідність створення програмно-апаратного комплексу з повірки, випробувань і сертифікації АС ГНСС, який призначений для проведення перевірок на функціонування АС ГНСС, визначення похибок навігаційних (часових) параметрів, визначення технічних можливостей АС морського, сухопутного, авіаційного, геодезичного та інших спеціального призначення, проведення досліджень АС ГНСС, моніторингу навігаційних полів, формування диференційних поправок до навігаційних визначень.

к.т.н, доц., Бойчук В.О. (ХмНУ),
Герасимчук К.С. (ХмНУ)

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ШКІДЛИВИХ ВПЛИВІВ НА БАЗІ ІЄРАРХІЧНОЇ ЧАСОВОЇ ПАМ'ЯТІ

В сучасних обставинах розвитку мереж комп'ютерних систем вимоги до програмного забезпечення, яке могло б виявляти шкідливі впливи на комп'ютерні системи, швидко зростають.

Відповідно пропонується використовувати для реалізації такого програмного забезпечення ієрархічну часову пам'ять.

В архітектурі ієрархічної часової пам'яті використовується складна структура нейронів і організація зв'язків між ними, які імітують елементи кори головного мозку людини. Мережі ієрархічної часової пам'яті навчаються багаторазово на різних наборах вхідних даних, і принцип їх роботи заснований на запам'ятовуванні як множини вхідних векторів, так і їх послідовностей. На відміну від інших архітектур нейронних мереж ієрархічна часова пам'ять пов'язана з параметром часу.

Нейронна мережа ієрархічної часової пам'яті складається з вузлів, організованих в ієрархію. Вузол функціонуючої мережі являє собою один рівень і одну зі складових рівня ієрархії, коли таких вузлів на рівні декілька. При взаємодії між собою сусідніх рівнів ієрархії відбувається обмін даними між нижніми (дочірніми) і верхніми (батьківськими) рівнями.

Система зберігає в собі послідовності патернів і шляхом їх зіставлення з поточними вхідними даними, система формує прогноз щодо імовірного наступного входу. Ці переходи можуть виглядати як лінійні послідовності, але в загальному випадку в один момент часу можливе передбачення багатьох ймовірних наступних варіантів. При цьому система виконує різні передбачення, ґрунтуючись на поточному контексті подій. Основна частина системи відводиться зберіганню переходів між просторовими патернами.

Налаштувати подібну систему до етапу її безпосередньої експлуатації за призначенням досить складно, так як опис всіх зв'язків між численними нейронами практично не реалізовується. Ієрархічна темпоральна пам'ять не припускає самонавчання при відсутності вхідних даних від сенсорів, а дана здатність просто необхідна для інтелектуальних систем.

При передбаченнях в даній системі надбудовується більш високий рівень в ієрархії пам'яті, що містить дані про події і їх послідовності, тобто система будує дерева можливих процесів, спираючись на попередній досвід і правила побудови процесів.

Після того, як побудується певний фрагмент спостережуваного процесу, система вибирає на нього відповідну реакцію. Відповідна реакція може вибиратися як на основі попереднього досвіду, так і на основі аналізу можливих реакцій, опис яких побудовано в ході логічних виводів системи.

к.т.н, доц., Бойчук В.О. (ХмНУ),
Юмашов В.С. (ХмНУ),
Солодєєва Л.В. (ВІКНУ)

МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ ЗАГРОЗИ ПОШИРЕННЯ ЗАБОРОНЕНОЇ ДО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖАХ

Комп'ютерні мережі (КМ) є великомасштабними мережами з постійно зростаючим числом абонентів. З бурхливим ростом числа користувачів КМ виникають проблеми інформаційної безпеки і захисту інформації в них.

Аналіз проблем інформаційної безпеки виявив, що крім проблем, пов'язаних із використанням глобальної мережі Інтернет як розподіленої інформаційно-телекомунікаційної системи, які досить добре відомі і які можна вирішити, існує маловивчена проблема забороненого до розповсюдження контенту.

В результаті інформаційного огляду і проведених експериментів було виявлено, що на загрозу поширення забороненої інформації (ЗгЗІ) в комп'ютерних мережах істотно впливає топологія інформаційних зв'язків між абонентами і модель інформаційної взаємодії між ними. Виконаний аналіз основних підходів до моделювання ЗгЗІ показав, що найбільш адекватними моделями для цього завдання є моделі впливу, просочування і зараження.

Створена імітаційна модель ЗгЗІ в КМ, що враховує топологічні характеристики мережі, а також особливості інформаційної взаємодії абонентів як людино-машинних систем. З її допомогою проведені експерименти, результати яких показали залежність реалізації ЗгЗІ від топологічної вразливості мережі.

Розроблено аналітичну модель ЗгЗІ з урахуванням топологічної вразливості мережі. Релевантність результатів аналітичного рішення підтверджена серією експериментів на топології реальної мережі з використанням імітаційного моделювання. При цьому похибка для процесу захисту склала не більше 10%, для процесу атаки - не більше 15%.

Розроблено методику формування топології КМ, яка враховує основні топологічні характеристики доступної частини мережі і працює в умовах недостатньої репрезентативності вибірки вихідних даних. Створено алгоритм формування вихідних даних про топологію мережі (велика кількість вершин і зв'язків між ними доступної частини мережі), який враховує обмеження по збору даних.

Розроблено алгоритм формування повного графа мережі з урахуванням додавання недоступної частини на основі обчислених прогнозованих топологічних характеристик.

Приклади ефективного апробування механізмів прогнозування ЗгЗІ в КМ дають підставу констатувати адекватність і функціональність основних теоретичних побудов і розроблених на їх основі алгоритмічних і інструментальних засобів.

д.т.н., проф. Боровик О.В. (НАДПСУ),
Дарморoз М.М. (НАДПСУ)

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПТИКО-ЕЛЕКТРОННОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Особливістю охорони державного кордону України на придністровському сегменті є те, що оперативно-службова діяльність (ОСД) підрозділів охорони кордону здійснюється за умов відсутності будь-яких відносин між Україною та Придністровською Молдавською Республікою, оскільки остання невизнана світовою спільнотою як самостійна держава. На фоні цього на ділянці придністровського сегменту українсько-молдовського кордону роботи з демаркації не проводились. А тому це обумовлює існування загроз, які потребують адекватного реагування.

У зв'язку зі складністю ділянки кордону придністровського сегменту в рамках реалізації проекту міжнародної технічної допомоги Уряду США «Ініціатива запобігання розповсюдженню зброї масового знищення: сухопутна ділянка українського державного кордону та морська ділянка державного кордону Чорне море/Азовське море» на ділянках відповідальності Подільського і Білгород-Дністровського прикордонних загонів встановлено систему оптико-електронного спостереження (СОЕС). Сьогодні до складу СОЕС входить 10 інтегрованих веж заввишки 40 метрів із сучасним радіолокаційним обладнанням та пристроями відео спостереження. Радіолокаційні станції (радари) встановлені на верхівці вежі та мають сектор сканування майже 360 градусів, що дозволяє ефективно виявляти осіб на відстані до 7 км, а транспортні засоби – до 15 км. Сутність роботи СОЕС полягає в тому, що дані про роботу елементів системи виводяться на монітор оператора. Це дає змогу в автоматичному режимі, цілодобово, незалежно від погодних умов вести спостереження, виявляти та фіксувати ознаки порушення державного кордону. За допомогою спеціального програмного забезпечення дані з радару (цілі) виводяться на інтегровану карту місцевості одного з моніторів АРМ.

Однак, незважаючи на це, результати ОСД засвідчують наявність проблемних питань, що стосуються охорони державного кордону. Питання підвищення ефективності охорони кордону за рахунок удосконалення режимів застосування, або структурних чи функціональних можливостей СОЕС на даний час не розглядалися. Оскільки ж СОЕС прикриває значну ділянку державного кордону на аналізованих рубежах, то актуальним на початковому етапі є дослідження питання щодо доцільності удосконалення СОЕС, а на наступних етапах – питань, пов'язаних з пошуком і реалізацією шляхів удосконалення СОЕС. Для досягнення цієї мети вбачається за доцільне: провести детальний аналіз структури та ролі системи інженерно-технічного контролю, структури та технічних можливостей СОЕС; оцінити роль СОЕС та особливості її застосування; оцінити ефективність СОЕС і окремі можливості щодо її зміни.

Брацюн В.В. (ІСЗЗІ КПІ),
к.т.н. Голь В.Д. (ІСЗЗІ КПІ)

МАРШРУТИЗАЦІЯ В МЕРЕЖАХ MANET

В даний час, у світі відбувається повномасштабна модернізація систем зв'язку спеціального призначення, яка передбачає внесення змін у структуру інформаційно-телекомунікаційних вузлів спеціального призначення, а також самих принципів організації зв'язку.

Ключове місце, займають технології бездротового доступу. Переваги використання засобів радіозв'язку зрозумілі: мобільність, простота і оперативність доступу до даних. Мережі такого типу отримали назву адаптивних, що відображає нестандартну архітектуру, яка відрізняється від класичної схеми.

Одним з прикладів системи зв'язку з такими особливостями є спеціалізована мобільна мережа MANET (Mobile Ad-Hoc Networks), яка характеризується:

– відсутністю зовнішніх механізмів настроювання, тобто мережа є самоконфігуруємою;

– багатошляховими маршрутами, при цьому маршрутизація повинна самостійно знаходити шлях від джерела до приймача;

Протоколи маршрутизації в мережах MANET, такі як OLSR і AODV, являють собою адаптовану кальку з протоколів маршрутизації, розроблених для проводових мереж. Працюючи на мережевому рівні, прості протоколи маршрутизації ніяк не взаємодіють з канальним рівнем. Таким чином, їм недоступна інформація про ймовірність спотворення пакетів перешкодами і колізіями, про властивості сигнально-кодових конструкцій, а також про метод доступу до каналу і параметрах механізму повторів неприйнятих пакетів.

Отже, ці протоколи не можуть визначити ймовірність успішної передачі пакета по з'єднанню, а також пропускну здатність з'єднання, а маршрути, знайдені з їх допомогою, мають малу пропускну здатність. Через це, мережі MANET, що працюють під управлінням простих протоколів, мають низьку продуктивність, і можливості їх використання дуже обмежені.

Найбільш актуальним вирішенням проблеми маршрутизації є використання протоколу TORA. TORA є розподіленим протоколом маршрутизації на основі алгоритму "зворотного з'єднання". Він відкриває маршрути на вимогу, тобто це протокол реактивного типу. Протокол шукає кілька маршрутів до місця призначення, швидко встановлює маршрути, і зводить до мінімуму витрати по актуалізації маршрутної інформації при змінах топології. TORA покращує розподілений метод зворотного з'єднання, виявляючи розриви і переривання при зворотному з'єднанні. Протокол TORA орієнтований на використання для високодинамічних тимчасових мобільних мереж. TORA має три основні операції: створення маршруту, супровід маршруту і видалення маршруту.

к.т.н., с.н.с. Бурба О.І. (в/ч А1906),
к.т.н. Молдован В.Д. (ВДА),
Куценко А.В. (в/ч А0515)

ПРОЦЕДУРА ФОРМУВАННЯ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПРИЗНАЧЕННЯ ЗАСОБІВ (ТЕХНОЛОГІЙ) ЗВ'ЯЗКУ ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

В сучасних умовах для потреб Збройних Сил України особливої актуальності набувають питання застосування засобів (технологій) зв'язку подвійного використання. При цьому від обґрунтованості процедур формування оперативно-технічних показників призначення засобів (технологій) зв'язку подвійного використання залежить як ефективність виконання бойових завдань, так і безпека особового складу.

При визначенні засобів зв'язку подвійного призначення в якості тактико-технічних вимог розглядаються показники призначення системи та вимоги до здійснення такого виду зв'язку. Додаткові вимоги до методичного апарату висувають і особливості функціонування системи в умовах АТО, які необхідно враховувати: мінливість радіоелектронної обстановки; постійна зміна абонентської структури залежно від пріоритетів завдань; неможливість легального застосування тощо. Ці особливості визначають нечіткість вихідної інформації, яка повинна адекватно враховуватися при формуванні оперативно-технічних показників призначення засобів (технологій) зв'язку подвійного використання.

Завдання формування показників призначення засобів зв'язку подвійного призначення зводиться до того, щоб кожну оперативно-тактичну вимогу (ОТВ) до виконання завдання системи (мобільність, стійкість, оперативність, прихованість, розмах та ін.) описати власним набором показників, узагальнене значення яких характеризує відповідний показник призначення. При цьому, якщо значення показників є чіткими величинами, то вони використовуються в подальшому безпосередньо. У випадку, коли вони надані нечіткими числами або вербально, то виникає завдання їх адекватного відображення у чіткі кількісні значення.

Таким чином, запропонована в доповіді процедура формування оперативно-технічних показників призначення засобів (технологій) зв'язку подвійного призначення, по-перше, визначає їхні значення в інтервальному вигляді, що відповідає вимогам до технічного завдання на побудову технічних систем. По-друге, враховується специфіка вирішення завдань в зоні проведення АТО, яка пов'язана з нечіткістю вихідних даних. І, по-третє, процедура надає можливість уніфікувати процес апроксимації якісних значень показників без додаткового залучення експертів.

д.т.н., проф. Вишнівський В.В. (ДУТ),
Сухомлин І.С. (НАУ),
Савчинська Н.Ю. (ВІКНУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ІГОР В СИСТЕМАХ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ

У багатьох ситуаціях при проектуванні систем захисту інформації виникає необхідність розробки та прийняття рішень в умовах невизначеності. Невизначеність може мати різний характер. Так, невизначеними є сплановані дії хакерів, які скеровані на зменшення ефективності систем захисту; невизначеність може стосуватися ситуації ризику, в якій система управління інформаційної мережі, що приймає рішення по застосуванню системи захисту, здатна встановлювати не тільки усі можливі результати рішень, але й вірогідність можливих умов їх появи. Умови проектування впливають на прийняття рішень підсвідомо, незалежно від дій суб'єкта, що приймає рішення. Коли відомі всі наслідки можливих рішень, але невідома їх вірогідність, очевидно, що рішення приймають в умовах повної невизначеності. Основною перспективною теорією аналізу процесів прийняття рішень на етапі проектування систем захисту інформації є теорія ігор.

Процес управління в ігрових системах завжди носить дискретний характер, так як кожна гра представляє собою послідовність окремих ходів. Процес, що управляється ігровою системою, може бути направлений або проти організовано діючого супротивника, або проти випадкового процесу. В першому випадку має місце „боротьба" двох або більшої кількості алгоритмів. В другому випадку має місце „боротьба" алгоритмів з випадковими збурюючими факторами.

Основна задача будь-якої інформаційної системи полягає в передачі інформації з однієї точки простору в іншу. Інформаційна система являє собою мережу, що зв'язує два або більшу кількість пунктів (вузлів), оснащену технічними засобами передачі та прийому інформації і належним чином організовану систему інформаційної безпеки. Процес передачі сигналів зв'язку супроводжується дією перешкод супротивника, що в кінцевому рахунку приводить до втрати інформації і необхідності приймати рішення в умовах невизначеності. Є також і особливі задачі, де конфлікти виступають у явному виді і мають антагоністичний характер. Сюди включаються питання протидії зловмисника і все те, що можна назвати "інформаційною війною".

Особливістю інформаційного конфлікту підсистеми оперативного управління інформаційною безпекою і системи, яка їй протидіє є те, що протидіючі сторони, які мають декілька способів дій, можуть застосовувати їх багаторазово, вибираючи найкращий спосіб з урахуванням інформації про дії протилежної сторони. При цьому кожний крок вирішення конфлікту характеризується не фінальним станом, а деякою платіжною функцією.

к.т.н., с.н.с. Гаврилов А.Б. (в/ч А0785),
Бойко В.М. (в/ч А0785)

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМІТАТОРА СИГНАЛІВ ГНСС

Основною проблемою при використанні апаратури споживачів (АС) глобальних навігаційних супутникових систем (ГНСС) на зразках озброєння та військової техніки (ОВТ) є забезпечення достовірності та необхідної точності навігаційно-часових вимірювань, значення яких входять до сукупності експлуатаційних показників зразків ОВТ.

В умовах пасивного споживання навігаційної інформації одним із шляхів забезпечення достовірності навігаційно-часових визначень, наряду з заходами моніторингу та контролю навігаційно-часового поля є здійснення організаційно-технічних заходів з підтвердження відповідності параметрів та характеристик АС ГНСС встановленим вимогам під час її виготовлення, випробувань та експлуатації в складі зразків ОВТ.

Авторами визначенні сучасні вимоги до програмно-апаратного комплексу (ПАК) з повірки, випробувань і сертифікації АС ГНСС та окреслені питання технічного оснащення робочого місця з повірки АС ГНСС.

ПАК АС ГНСС призначений для проведення перевірок на функціонування АС ГНСС, визначення похибок навігаційних (часових) параметрів, визначення технічних можливостей АС морського, сухопутного, авіаційного, геодезичного та спеціального призначення, проведення досліджень АС ГНСС, моніторингу навігаційних полів, формування диференційних поправок до навігаційних визначень. Основним елементом такого ПАК АС ГНСС є імітатор сигналів ГНСС. Для оцінки відповідності визначеним вимогам АС ГНСС, що встановлюється на зразки озброєння та військової техніки під час їх випробувань та експлуатації сучасні імітатори сигналів ГНСС повинні забезпечувати: формування радіочастотного сигналу еквівалентного радіонавігаційним сигналам GPS, ГЛОНАСС, SBAS, GALILEO, BeiDou; моделювання руху носія (від одного до трьох) АС ГНСС з багаторазовим повторюванням траєкторії руху за відповідним сценарієм, що імітується; формування різних радіоформ носія АС ГНСС: коли об’єкт є матеріальною точкою; об’єкт має певну геометричну форму; створення імітаційних сценаріїв функціонального застосування АС ГНСС включаючи сценарії, що важко відтворювати у реальних умовах при моделюванні руху; контроль працездатності АС ГНСС, що використовують стандартний протокол обміну NMEA в режимі реального часу.

Авторами досліджений імітатор сигналів ГНСС GPS та ГЛОНАС СН-3801, розроблений та виготовлений на підприємстві «Навіс-Україна», та практично відпрацюванні методичні аспекти його застосування та метрологічного обслуговування. Результати досліджень підтверджують ефективність (за критерієм час-вартість) його застосування при випробуваннях та метрологічному обслуговуванні АС ГНСС, яка встановлюється на зразки ОВТ при їх розробці (модернізації).

к.т.н., доц. Глухов С.І. (ФВП КНУ)

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ДІАГНОСТУВАННІ РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

Діагностування радіоелектронної техніки (РЕТ) є актуальною задачею, оскільки від її технічного стану залежить виконання багатьох важливих завдань. Від працездатності РЕТ як основи радіотехнічних військ Повітряних Сил Збройних Сил України залежить безпека держави.

Зважаючи на стрімкий розвиток елементної бази, наслідком якого є модернізація об’єктів РЕТ, виконання задачі визначення технічного стану (ТС) ускладнюється необхідністю розробки нових методів і засобів діагностування, перевірочних тестів для них, побудови діагностичних моделей для визначення діагностичних параметрів, методик визначення ТС при застосуванні кожного з методів діагностування.

Чимало робіт присвячено рішенню задач діагностування РЕТ, в багатьох з них розроблені нові методи діагностування, використання яких дозволяє з заданою імовірністю визначити ТС типових елементів заміни як складових блоків РЕТ. Кожний з методів має свої особливості, які відрізняються шляхом отримання діагностичної інформації, її змістом та обробкою.

Зокрема, були розроблені енергодинамічний метод, який пізніше був удосконалений, енергостатичний метод, електромагнітний метод. За допомогою них стало можливим визначення ТС будь-якого типового елементу заміни (ТЕЗ) з групи (15–20 штук) ТЕЗ, з яких складаються блоки РЕТ. Крім того, деякі запропоновані методи дозволили вирішити питання локалізації дефектів, тобто знаходження несправних елементів глибиною до окремого елементу ТЕЗ – радіоелектронного компоненту.

Впровадження розглянутих методів діагностування цифрових пристроїв дозволяє покращити показники надійності РЕТ, а саме зменшити середній час відновлення, і, як наслідок, збільшити коефіцієнт готовності, а також досягти збільшення ймовірності укомплектованості комплекту ЗІП об’єкта РЕТ.

Незважаючи на це, загальним недоліком цих методів є те, що вони не враховують при обробці діагностичної інформації залежність діагностичних параметрів радіоелектронних компонентів ТЕЗ від часу їх напрацювання на відмову, що може призвести до раптових відмов блоків РЕТ.

Усунення вказаного недоліку і подальше покращення показників надійності стане можливим за умови побудови нових інтелектуальних систем діагностування РЕТ на основі розглянутих методів.

Їх створення буде запропоновано в подальшому і узагальнено як методологія побудови інтелектуальних систем діагностування радіоелектронної техніки.

к.т.н., доц. Головня С.Б. (НАДПСУ),
Купельський В.В. (НАДПСУ)

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СКЛАДУ КОЛОНИ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ОБСТАНОВКИ

Загострення обстановки на державному кордоні визначає необхідність прибуття підрозділів в призначений район своєчасно та в повній бойовій готовності, що потребує правильної побудови похідного порядку та залежить від якості формування складу військової колони.

Особливість формування складу військової колони залежить від виду задач, для вирішення яких застосовується колона. Ці задачі можуть бути бойовими, учбовими або забезпечення. Характерними ознаками функцій військової колони при вирішенні вказаних задач є: доставка особового складу, зброї, боєприпасів, інженерного майна для прикриття або посилення ділянки державного кордону в умовах ускладнення обстановки, злагодження дій особового складу щодо виконання спеціальних завдань або виконання інших навчальних цілей, доставка продуктів харчування, речового майна, пально-мастильних матеріалів, запасних частин, інструменту та приладдя, засобів індивідуального захисту, іншого майна номенклатури матеріально-технічного забезпечення.

Якість формування складу колони визначає її ефективність, тобто: можливість забезпечення безпеки персоналу під час переміщення; можливість реалізації доставки об’єктів до місця призначення; виконання задачі доставки в заданий проміжок часу; збереження якісних та кількісних характеристик об’єктів і засобів доставки; мінімізацію вартісних показників на реалізацію доставки.

Вихідними даними для прийняття рішення щодо складу колони є: сама задача, для вирішення якої формується колона; масив техніки; ліміти її моторесурсу та пального; критерій ефективності; обмеження, які накладаються на терміни формування та характеристики колони; можливість підготовки техніки на етапі формування складу колони; можливість корегування початкової задачі.

Безпосереднє прийняття рішення щодо складу колони пов’язане з вирішенням оптимізаційної задачі підбору техніки з урахуванням часових параметрів, технічного стану техніки, її пробігу, характеристик напрацювання на відмову тощо.

Вказана задача є задачею підтримки прийняття рішень і її математична модель може бути долучена до системи управління базами моделей автоматизованої системи підтримки прийняття рішень Державної прикордонної служби України.

к.т.н. Гришин С.П. (НМЦКП МОУ),
Халіманенко С.М. (ВІКНУ)

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СИСТЕМ ЕНЕРГЕТИКИ

Необхідність забезпечення стійкості функціонування системи енергозабезпечення країни; зростання світової торгівлі енергоресурсами; розширення енергетичної інфраструктури, у тому числі транскордонних мереж; використання окремими країнами енергетичних ресурсів та енергетичної інфраструктури у якості інструментів геополітичної боротьби; активізація діяльності терористичних груп, які акцентовано руйнують енергетичну інфраструктуру; посилення вимог щодо захисту довкілля та людини від діяльності енергетичного сектору наголошує, що захист систем енергетики, на сьогодні, є однією з найважливіших задач національної безпеки України.

Галузеве енергетичне законодавство в Україні на сьогодні, нажаль, не вимагає створення належної системи фізичного захисту та оборони систем енергетики. Виключення з цього складає лише система захисту ядерних установок від загроз ядерного тероризму. Фактично, це свідчить про відсутність розуміння суспільством та органами державної влади зростаючих загроз енергетичній інфраструктурі. Більше того, виникає питання формування державної системи захисту енергетичної інфраструктури та можливості використання, насамперед, воєнної організації держави для боротьби із сучасними загрозами об’єктам енергетики.

Основними завданнями забезпечення безпеки систем енергетики на загальнодержавному рівні повинні стати:

1) нормативно-правове регулювання в сфері забезпечення захищеності об’єктів систем енергетики;

2) визначення реальних та потенційних загроз об’єктам систем енергетики та шляхів попередження таких загроз;

3) категорування об’єктів систем енергетики шляхом проведення аналізу вразливості об’єкту ;

4) розробка і реалізація загальних вимог забезпечення безпеки об’єктів систем енергетики;

5) розробка і реалізація заходів по створенню системи фізичного захисту об’єктів систем енергетики;

6) підготовка фахівців у сфері забезпечення безпеки об’єктів систем енергетики;

7) здійснення державного контролю (нагляду) за забезпеченням безпеки об’єктів систем енергетики.

Проблема захисту систем енергетики в Україні потребує першочергової уваги з точки зору як усвідомлення важливості та актуальності створення єдиної державної системи фізичного захисту критичної енергетичної інфраструктури, так і необхідності відображення проблеми у законодавчих актах, а зазначені вище основні завдання, повинні враховуватись при їх розробці.

Демихіна У.В. (ІСЗЗІ КПІ)

АКТУАЛЬНІ ЗАДАЧІ ВДОСКОНАЛЕННЯ MIMO-СИСТЕМ

Використання MIMO технології є одним з найбільш важливих шляхів розвитку широкосмугових безпроводових систем. Висока пропускна здатність, яку повинні забезпечувати ці системи, залежить від ефективності використання каналів зв'язку, а, отже, від здатності системи зв'язку адаптуватися до реального швидкозмінного стану широкосмугових безпроводових каналів. Найбільшою проблемою при цьому виявляються множинні канали з завмираннями.

Напрямки вдосконалення систем з MIMO залежать від вибору методу адаптації системи до мінливих характеристик безпроводового каналу. За наявності прямої видимості різко зростає ступінь кореляції сигналів у MIMO каналах, що знижує ефективність MIMO. У даному випадку потрібні або значне просторове рознесення антен, або організація зв'язку по вузькому променю.

В якості алгоритмів формування пучка вузьких променів можуть бути використані програмні методи або алгоритми адаптивних антенних решіток, синтезовані для нестаціонарної сигнально-завадової обстановки. Останні вважаються більш підходящими через меншу складність реалізації. В умовах відсутності прямої видимості канали MIMO виявляються практично некорельованими, що значно підвищує ефективність застосування MIMO.

У MIMO системах для розділення каналів застосовується просторово-часове або просторово-частотне кодування. Майбутні системи з множинними антенами повинні використовувати всі ресурси, як часові, так і частотні, щоб мінімізувати потужність передачі і збільшити пропускну здатність системи зв'язку шляхом адаптації до реального швидкозмінного стану радіоканалу.

Пропускна здатність каналу MIMO системи – це максимальна швидкість передачі інформації, досяжна в даному каналі зв'язку на 1 Гц його смуги пропускання.

Пропускна здатність детермінованого каналу SISO при впливі адитивного білого шуму визначається теоремою Шеннона-Хартлі.

Для випадкових MIMO-каналів відбувається перехід до так званої середньої пропускної здатності.

Фундаментальною проблемою систем з MIMO є розробка алгоритмів розподілу інформаційних бітів між передавальними антенами; формування, випромінювання та прийому сигналів.

Увага концентрується на вирішенні трьох завдань: забезпечення високої швидкості передавання інформації, низької ймовірності помилки на біт та/або відносній простоті пристрою, що реалізує конкретний алгоритм.

к.т.н. Джулій В.М. (ХмНУ),
Гусляков Г.В. . (ХмНУ)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ТЕХНОЛОГІЇ ВІРТУАЛЬНИХ МАШИН

На сьогоднішній день існує 5 основних підходів до вирішення підвищення ефективності використання ресурсів комп'ютерів: використання ресурсів для дублювання функцій логічних серверів або рішення додаткових задач, що приносять прибуток; використання ресурсів для задач сторонніх організацій; об'єднання служб і програмного забезпечення різних логічних серверів з метою зниження кількості логічних серверів; застосування адекватних апаратних рішень; застосування технології віртуальних машин.

Технологія віртуальних машин – це спеціальна технологія, що дозволяє з допомогою спеціального програмного забезпечення емулювати віртуальні машини на базі апаратного забезпечення фізичного комп'ютера і забезпечувати їх паралельне (псевдопаралельне) функціонування.

Технологія віртуальних машин може забезпечити функціонування декількох ізольованих логічних серверів на одному комп'ютері і тим самим обходити проблеми безпеки, сумісності, зміни прив'язок сервісів до логічних серверів, а також позбавляє від необхідності підбору адекватних апаратних рішень, оскільки розміщення декількох логічних серверів дозволяє істотно підвищити ефективність використання ресурсів комп'ютера. Таким чином, серверний парк зі слабким завантаженням ресурсів може бути реорганізований, що в кінцевому рахунку має призвести до зменшення обсягу використовуваного обладнання та витрат на його підтримку.

Реорганізація серверного парку з метою підвищення ефективності використання ресурсів комп'ютерів – це складна робота, що вимагає попереднього проектування з використанням певних технологій і підходів. В сучасних умовах жорсткої конкуренції реорганізація серверного парку – це далеко не тільки збір попередньої інформації, постановка завдання реорганізації та її рішення одним з відомих методів, але і максимальне врахування вимог і побажань замовника IT-послуг.

Завдання пошуку оптимального розподілу є досить трудомісткою, незважаючи на те, що пошук ведеться в дискретно – булевому просторі: конкретна віртуальна машина може розміщуватися або не розміщуватися на конкретному комп'ютері. Однак дискретність і ускладнює завдання, оскільки існуючі точні методи оптимізації, такі як симплекс-метод, розраховані на пошук рішень в безперервному просторі, а цілочисельні модифікації симплекс-методу мають певні складнощі через похибки машинної арифметики.

Запропонований спеціальний комбінований метод, що складається з двох рівнів оптимізації: глобальної оптимізації на рівні всього парку комп'ютерів і локальної оптимізації на рівні розміщення певної підмножини віртуальних машин на конкретному комп'ютері.

к.е.н., доц. Длугунович Н.А. (ХмНУ),
к.т.н., доц. Форкун Ю.В. (ХмНУ),
Ряба Л.О. (ВІКНУ)

КЛАСИФІКАЦІЯ ВІДДАЛЕНИХ КОМУНІКАЦІЙ ПРИ РОЗРОБЦІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Особливістю розробки програмного забезпечення в теперішніх умовах є використання територіально розподілених проектних команд. Територіально розподілену проектну команду можна позначити як групу співробітників ІТ-компанії, виділених для певного проекту, від сумісної роботи яких залежить результат проекту. При цьому члени команди територіально розподілені та здійснюють комунікації шляхом спілкування за допомогою засобів інформаційних технологій.

В ІТ-компаніях фізичний офіс є лише допоміжним пунктом, а більша частина проектів переноситься у віртуальний простір, де безпосередньо і здійснюються комунікації при роботі над проектом. Тому гарантією успішної роботи є якість комунікацій та особистої взаємодії учасників команди.

Для створення моделі системи комунікаційної взаємодії була запропонована наступна класифікація віддалених комунікацій (таблиця 1).

Таблиця 1 - Види віддалених комунікацій в територіально розподілених командах розробників програмного забезпечення

Загально використовувані комунікації		Комунікації, що стосуються сфери розробки ПЗ	
Ознака класифікації	Види	Ознака класифікації	Види
Форма спілкування	Вербальна Невербальна	Час взаємодії	Синхронні Асинхронні
Канали спілкування	Формальна Неформальна	Персоналізація	Персоніфікована (пряма) Неперсоніфікована (масова)
Організаційна направленість	Вертикальні Діагональні Горизонтальні	Проектна робота	Обов’язкові Робочі Маркетингові
Координація спілкування	Висхідна Низхідна	Форма подання інформації	Відеоповідомлення Текстові повідомлення Голосові повідомлення
Об’єкт взаємодії	Внутрішні Зовнішні	Віддаленість об’єкта	Комунікації в близькому оточенні Комунікації в далекому оточенні

Розроблена класифікація віддалених комунікацій необхідна для створення моделі системи комунікаційної взаємодії, яка забезпечить швидке розгортання такої системи при залученні територіально розподілених проектних команд для роботи над певним проектом.

к.пед.н, доц. Дячук А.О. (ХмНУ)

ВИРІШЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ДЕСКРИПТИВНИХ РІШЕНЬ

Основне завдання управлінців – прийняття рішень. Воно полягає в тому, щоб, відповідно до ситуації визначити план наступних дій, підпорядкованих конкретній сфері управління, завдання структурних підрозділів у системі діяльності, порядок їхньої взаємодії. Рішення приймає керівник і несе за них особисту відповідальність, а в підготовці даних для прийняття рішень бере участь персонал управління конкретної організації.

Наукові дослідження з теорії управління та прийняття рішень доводять, що нове суспільство зацікавлене у фахівцях, які були б здатні до активних дій, до самостійного прийняття рішень, до гнучкої адаптації в умовах, що швидко змінюються.

В теорії управління виокремлюють такі етапи діяльності управлінця в процесі прийняття рішень:

– виявлення та з'ясування проблеми (на цьому етапі управлінець збирає необхідну інформацію, аналізує її, чітко формулює завдання);

– всебічний аналіз альтернатив з урахуванням певних критеріїв ефективності розв'язку.

– кінцевий вибір такого варіанту, який одержав найвищу оцінку з урахуванням цілей організації.

Такий підхід до прийняття рішень в науці називають прескриптивним, таким, що відповідає критеріям раціональності. Управлінець у цьому випадку прагне максимального збільшення вигод, прибутків; володіє всією необхідною інформацією, знає всі альтернативи та їх наслідки.

Очевидно, що рішення в галузі управління екологічною безпекою не завжди відповідатиме цілям підприємства, основною метою якого є одержання прибутків. Крім того, в галузі екологічної безпеки вкрай важко передбачити всі можливі альтернативні рішення та оцінити їх наслідки з огляду на інтереси підприємства і довкілля. Ця обставина ускладнює структуру функцій фахівця з управління екологічною безпекою. Йому, на наш погляд, має бути притаманний дескриптивний підхід до прийняття рішень.

Теорія дескриптивних рішень слугує меті пояснення дійсної, а не нормативної поведінки управлінця. Управлінець розглядається як особа, яка більше прагне компромісу всіх зацікавлених сторін, а не максимізації результатів для якоїсь однієї; береться до уваги неможливість урахування всіх можливих альтернатив і їх наслідків. Ефективність діяльності управлінця визначається його спеціальними знаннями й уміннями, які він має творчо застосовувати в різних ситуаціях. Крім того, психологами доведено, що чим складнішою є ситуація прийняття рішень, тим більшою мірою проявляються особистісні якості управлінця.

к.т.н., с.н.с. Жиров Г.Б. (ВІКНУ),
к.т.н., с.н.с. Кривцун В.І. (НАСВ),
Баранов А.М. (НАСВ)

ВИЗНАЧЕННЯ НОМЕНКЛАТУРИ ТА КІЛЬКОСТІ ЗАПАСНИХ ЧАСТИН ДЛЯ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ І РЕМОНТУ МАШИН ІНЖЕНЕРНОГО ОЗБРОЄННЯ

Досвід застосування військ в зоні проведення антитерористичної операції показує, що проблема наявності запасних частин в ремонтних підрозділах постала дуже гостро.

Проведений аналіз виявив різноманітність методик по визначенню номенклатурних груп запасних частин для ремонту машин інженерного озброєння (МІО). На сьогодні представляє інтерес розробка єдиної методики для визначення номенклатурних груп запасних частин, яка використовує сукупність критеріїв, характерних для умов сучасності та дозволить уніфікувати і автоматизувати процес розподілу номенклатури на групи.

Потребу в запасних частинах можна визначити по номенклатурним нормам, які встановлюють середньорічну необхідну кількість конкретного номенклатурного найменування деталі на МІО в рік. В основі даної методики покладено дані по надійності деталей і методи їх перерахунку в потребу, шляхом:

– використання даних по ведучій функції потоку відмов або замін деталей;

– застосування наближеної оцінки ресурсу до першої заміни деталі;

– визначення середньої кількості замін деталей за термін служби МІО;

– додаткового врахування варіації ресурсу деталей, для деталей, ресурс яких співвідносний з середньорічним напрацюванням МІО.

Незважаючи на різноманітність методик прогнозування потреби в запасних частинах на даний час на практиці широкого поширення набула методика визначення потреби по фактичному попиті на запасні частини. Головними перевагами даної методики є достовірність інформації по використанню запасних частин та оперативність застосування. Проте значним недоліком є те, що коливання попиту на запасні частини компенсується шляхом створення додаткових резервів на складах запасних частин, що у свою чергу пов’язано з додатковими ризиками виникнення неліквідних запасів запасних частин.

Таким чином, в результаті проведеного аналізу досліджень, встановлено, що точність визначення номенклатури та кількості запасних частин на сьогоднішній день недостатня. Не враховані понад граничні терміни експлуатації та вичерпання ресурсу роботи МІО, тобто їх фактичний технічний стан.

Одним з напрямів усунення даного недоліку є удосконалення методики визначення номенклатури та кількості запасних частин для технічного обслуговування і ремонту МІО з урахуванням фактичного стану МІО та терміну їх експлуатації.

к.т.н., с.н.с. Жиров Г.Б. (ВІКНУ),
Жиров Б.Г. (ВІКНУ)

МЕТОДИ АНАЛІЗУ ТОНКОЇ СТРУКТУРИ НЕСТАЦІОНАРНИХ СИГНАЛІВ

На сьогоднішній час коло прикладних задач, які необхідно розв'язувати технічними засобами швидко зростає. До таких задач відносяться задачі розпізнавання, фільтрації, класифікації, діагностування, прогнозування і багато інших.

Вирішення наведених задач базується на обробці сигналів, причому, проблема високоточної та високошвидкісної обробки сигналів та процесів у реальному масштабі часу на основі нових математичних алгоритмів стоїть досить гостро. Результати обробки повинні задовольняти багатьом умовам, включаючи швидкодію, достовірність та іншім умовам.

На сьогоднішній час бурхливими темпами розвивається новий напрямок в теорії і практиці обробки сигналів, який базується на використанні вейвлет-перетворення (ВП). Даному напрямку за кордоном приділяється багато уваги, особливо це стосується вирішенню конкретних практичних задач.

В доповіді розглядаються питання аналізу структури нестаціонарних сигналів за допомогою різних методів: Фур'є перетворення, неперервного та дискретного вейвлет перетворення. Запропоновано загальний підхід аналізу тонкої структури сигналу для вирішення задачі прогнозування відмов технічних об'єктів.

Встановлено, що обробка сигналів із застосуванням вельвет перетворення виявляється більш ефективним у порівнянні з традиційним перетворенням Фур'є в задачах аналізу нестаціонарних сигналів, неоднорідних полів, зображень різної природи та ін.

Задача вибору того чи іншого вейвлету носить суб'єктивний характер, в основному базується на практичному досвіді науковця (інженера) та вимагає дослідження для кожного конкретного випадку.

Вибір виду ВП також носить суперечливий характер, дискретний аналіз за швидкодією кращій за неперервний, однак його графічна інтерпретація гірша. Дискретне вейвлет перетворення заощаджує комп'ютерні потужності, але втрачається деяка частини корисної інформації.

Загальний підхід до прогнозування відмов із застосуванням вейвлет-аналізу та статистичної обробки результатів можна звести до певної методики, сутність якою полягає у визначенні параметра, зміна якого призводить до відмови пристрою, перетворення значень обраного параметру в цифрову форму, застосування вейвлет перетворення та кратномасштабного аналізу, статистична обробка результатів, статистичною оцінкою флуктуацій коефіцієнтів можуть виступати дисперсії розподілів коефіцієнтів на різних масштабах.

Капітан О.А. (ІСЗЗІ КПІ)

ІМІТАЦІЙНА МОДЕЛЬ ВХОДЖЕННЯ В СИНХРОНІЗМ РАДІОЛІНІЇ ЗВ'ЯЗКУ З ППРЧ

У якості захисту радіоліній від впливу засобів РЕБ противника пропонується використання СРЗ з ППРЧ. Дані системи володіють більш високою завадозахищеністю і протирозвідковою захищеністю. Недоліком даних систем є необхідність їх точної синхронізації.

Синхронізація відбувається за рахунок співпадіння у часі неуражених частот приймача та передавача та подальшого правильного прийому синхрокадра, що передається на частотах входження в синхронізм. Чим більше таких збігів, тим більша ймовірність входження в синхронізм.

Синхрокадр – це бінарна псевдовипадкова послідовність, що складається з синхромітки, службової інформації та вільних бітів. Довжина синхромітки та службової інформації залежить від вимог, що ставляться до СРЗ та діапазону робочих частот.

За допомогою програми Simulink, яка входить до математичного пакету MATLAB, вирішена практична задача розробки імітаційної моделі алгоритму входження в синхронізм УКХ радіолінії зв'язку з ППРЧ. В моделі сформований синхрокадр довжиною 153 біт. Синхрокадр складається з синхромітки довжиною 31 біт, службової інформації з семикратним мажоритарним кодуванням довжиною 84 біт та 38 вільних біт.

Для імітації каналу зв'язку використовується канал з адитивним білим гаусівським шумом, в якому встановлюється співвідношення сигнал/шум (бітове, символьне чи середнє) при введенні вхідних даних для моделювання.

Для контролю процесу входження в синхронізм передана синхромітка порівнюється з результатом її демодуляції на приймальному боці. Якщо кількість помилок знаходиться в межах норми (дозволяє правильно прийняти синхромітку), то синхромітка вважається прийнятою.

За результатом прийому синхромітки відбувається порівняння переданої службової інформації з результатом її демодуляції на приймальній стороні з урахуванням N-кратного мажоритарного кодування. Умовою входження в синхронізм на поточному підциклі є прийом синхромітки та безпомилкова демодуляція службової інформації.

Імітаційна модель дозволяє змінювати параметри сигналів в широких межах, а також дає можливість експериментування з використанням нових технічних рішень. Переваги даної імітаційної моделі полягають у простоті її реалізації та можливості швидко та гнучко змінювати характеристики пристроїв та параметрів сигналів.

Клименко О.В. (ІСЗЗІ КПІ)

РОЗРОБКА МАКЕТУ КОЛІНЕАРНОЇ АНТЕНИ ДЛЯ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

В сучасному житті антени являють собою обов'язковий складовий елемент любої системи радіозв'язку. Однією із основних задач радіотехніки є передача і прийом сигналів за допомогою радіохвиль, які розповсюджуються у вільному середовищі.

Так як функції антен зводять до випромінювання чи прийому електромагнітних хвиль, завдання, покладені на теорію антен можна поділити на два класи: аналізування та проектування. В конструктивному відношенні антени являють собою пристрої чи споруди, виконані в більшості випадків з заліза та діелектрика.

Для моделювання антен та розрахунку їх характеристик важливу роль відіграють комп'ютерні програми.

Важливо врахувати, що необхідні електричні характеристики можуть бути отримані від різних типів антен, які розглянуті в проекті. Специфічною вимогою є те, що при таких електричних характеристиках повинні бути забезпечені вказані геометричні розміри виробу та його діапазон роботи.

Було розглянуто актуальність розробки запропонованої антени, зроблено обґрунтованість її виконання, розглянута загальна характеристика, види та принципи дії антен. Діапазон 2,4 ГГц був вибраний тому, що на цих частотах конструкціям ще не висуваються дуже високі вимоги по точності виготовлення.

Також реально досліджувати антени в дальній зоні, а також розроблену конструкцію можна використовувати для організації безпроводового радіодоступу Wi-Fi.

Із розглянутих конструкцій, антен для цього діапазону, з урахуванням їх простоти виготовлення і отримання достатньої ефективності були вибрані колінеарні антени.

Таким чином в рамках даної роботи були розглянуті різні антени, на їх основі зроблений вибір двох конструкцій колінеарних антен. В процесі виконання роботи була визначена актуальність теми та необхідність розробки колінеарних антен для діапазону 2,4 ГГц.

Було збережено можливість створення такими антенами ненаправленої діаграми направленості в горизонтальній площині, з шириною діаграми вертикальної площини менше 40º при коефіцієнті підсилення більше 7 дБ.

Коваль М.О. (ВІКНУ)

БЕЗПРОВІДНІ СЕНСОРНІ МЕРЕЖІ: ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТОПОЛОГІЇ ПРИ ЗАГРОЗАХ

Безпровідні сенсорні мережі (БСМ) невпинним потоком вливаються в повсякденні комп'ютерні пристрої, засоби автоматики та робототехніки, системи електроспоживання та обліку енергії, тощо. Тому дослідження поведінки та аспекти моделювання БСМ із урахуванням їх безпеки в реальних умовах стає нагальною потребою часу. Беручи до уваги те, що сенсори використовують радіоканал для передачі інформації, "злісні" вузли можуть підслуховувати та ретранслювати пакети, тунелювати їх до іншого місця в мережі, використовуючи для цього дію завад та заглушування. Завдання з області мережевої безпеки, вирішення яких методами моделювання та візуалізації для забезпечення додаткового рівня захисту щодо топології мережі і практичного застосування поза межами традиційних механізмів безпеки, таких як шифрування і аутентифікація, а також виявлення атак та ізолювання шкідливих вузлів шляхом зіставлення моделей зазначених вторгнень або виявлення аномалій у функціонуванні мережі, відіграють суттєву роль у загальній важливій науково-практичній проблематиці.

Комп'ютерне моделювання належить до одного з найефективніших підходів до вивчення БСМ, який дозволяє отримати достеменні результати за поведінкою цих мереж без суттєвих фінансових витрат. Певні зусилля дослідників з обнадійливими результатами були спрямовані на розробку підходів до моделювання БСМ з метою виявлення окремих атак відмови сервісу, а саме "червоточин" (Wormhole), багатократної ідентичності (Sybil), воронкової (Sinkhole). Ці методи зазвичай вимагають, щоб вузли бути обладнані спеціальними засобами, такими як пристрої керування позиціонуванням, синхронізованими тактами або напрямленими антенами. Із прогресом інтегральних схем і виробництвом апаратних засобів ці пристрої дешевіють, мініатюризуються і стають енергоефективними, щоб змогти їх помістити в сенсорах. В іншому візуалізаційному підході застосовується багатовимірне шкалювання (БВШ) для реконструкції топології БСМ і знаходження "червоточини" та помилкових з'єднань сусідніх сенсорів шляхом виявлення викривлень у результаті реконструкції. Як одному з ефективних концепційних прототипів аналізованому методу притаманна низка недоліків, якщо він застосовується в реальному безпровідному середовищі. По-перше, отримані результати стосуються лише БСМ, що містить кілька сотень вузлів. Його ефективність і точність в ширшому масштабі, наприклад тисяч вузлів, залишаються невизначеними. По-друге, припускається, що всі вузли є статичними. Тому здатність до виявлення загроз за його допомогою в мобільних БСМ не була дослідженою. Нарешті, експериментальні результати зосередилися на сценарії, коли в БСМ існує лише одна "червоточина", тоді як дослідження показують, що за наявності більше двох "червоточин" в мережі понад 50 % пакетів даних будуть притягнуті до помилкових з'єднань сусідів і відкидатимуться. Окрім цього, застосовується спрощене моделювання похибок вимірювань однорідними шумами.

Козак І.В. (ХмНУ),
Огнєвий О.В. (ХмНУ)

ПРОТИДІЇ ПРИХОВАНИМ ЗАГРОЗАМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СЕРЕДОВИЩІ ХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ

Для середовища хмарних обчислень однією з головних проблем управління є нерівномірність запиту ресурсів з боку клієнтів. Для згладжування нерівномірності надання сервісів, та розподілу ресурсів між реальним аппаратним забезпеченням і хмарним програмним забезпеченням, використовують проміжний шар серверної віртуалізації.

Захист самих віртуальних машин. На відміну від фізичної машини, коли віртуальна машина вимкнена, залишається можливість її компрометації або «зараження». Варто обмежити доступ до сховища образів віртуальних машин через мережу. Тим же, хто використовує сервіси хмарних обчислень, слід переконатися в тому, що провайдер має системи захисту інформації, які встановлені на серверах віртуалізації.

Одночасно проводиться оцінка небезпеки реалізації загрози, що визначається трьома значеннями:

– низька небезпека – якщо реалізація може призвести до загрози незначним негативних наслідків для суб'єктів персональних даних;

– середня небезпека – якщо реалізація може призвести до загрози негативних наслідків для суб'єктів персональних даних;

– висока небезпека – якщо реалізація може призвести до загрози значних негативних наслідків для суб'єктів персональних даних.

З метою підтвердження адекватності запропонованої моделі операцій необхідно сформулювати умову розв'язності задачі протидії прихованим загрозам ІБ в середовищі.

Необхідною умовою для розв'язання задачі протидії прихованим загрозам є спостережливість переходів станів у мультиграфі транзакцій.

Засоби захисту середовища хмарних обчислень розподілені на різних рівнях ієрархії обчислювальної середовища. В якості базового рівня ієрархії виділимо ядро операційної системи сервера віртуалізації.

Вивчати поведінку компонентів гіпервізора при генерації подій в середовищі хмарних обчислень можна двома способами: спосіб полягає в аналізі вихідного коду, що украй скрутно, оскільки більшість розробленого ПЗ для гіпервізора є пропрієтарним.

Другий спосіб є більш кращим і полягає у підрахунку кількості подій, при якому стан компонентів гіпервізора змінюється, при коректному завершенні виконання операцій на кожному рівні ієрархії.

к.т.н. Козіна М.О. (ОНПУ),
Нджикє Амугу С.-М. (ОНПУ)

ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗРОБКИ МЕТОДІВ ВБУДОВИ ІНФОРМАЦІЇ В ОБЛАСТЬ СИНГУЛЯРНОГО РОЗКЛАДАННЯ

На протязі останніх десятиліть підвищився інтерес до безпечної передачі додаткової інформації, що стимулює пошук нових ефективних методів захисту інформації. Бурхливий розвиток інформаційних технологій, у свою чергу, забезпечує можливість реалізації цих методів.

Сьогодні можливо виявити декілька причин різкого підвищення інтересу до наукових досліджень та їх широкого розповсюдження у стеганографії: проблеми захисту прав власності на інформацію, яка представлена у цифровому вигляді, обсяги і цінність якої безперервно зростають з кожним днем; обмеження (або навіть заборона) на використання кріптозасобів в ряді країн світу, у тому числі, в Україні.

Аналізуючи, було виявлено, що перша причина стала поштовхом розвитку стеганографії в області цифрових водяних знаків (ЦВЗ), друга привела до поглиблення і розширення досліджень в області приховування факту передачі прихованої інформації.

При розробці ефективних методів у області стеганографії перш за все, надзвичайно важливим є можливість вибору будь-якого контейнера, а саме довільного за жанром, контрастністю, яскравістю, кольорового або у градаціях сірого, якщо у якості контейнера розглядається цифрове зображення або відеопослідовність.

Обов’язковою умовою для побудови ефективного апарату захисту інформації, поряд із забезпеченням надійності сприйняття сформованого стеганоповідомлення і значної прихованої пропускної спроможності організованого каналу зв’язку, важливу роль відіграє вимога стійкості стеганоалгоритма, сформованого відповідно до побудованого стеганометоду, до атак проти вбудованого повідомлення.

Вважається, що стеганоалгоритм є більш стійким до різного виду атак, якщо повідомлення було вбудовано у область перетворення, на відміну від просторової області. Останнім часом популярним є використання сингулярного розкладання матриці контейнера, що дозволяє забезпечити стійкість розроблених стеганоалгоритмів навіть до значних збурюючих впливів.

Тому, досить актуальним сьогодні є вдосконалення або розробка нових стеганографічних методів та алгоритмів, де вбудова додаткової інформації проходить у області сингулярного розкладання, що і буде подальшою пріоритетною науковою діяльністю авторів.

Кондратюк Д.С. (ІСЗЗІ КПІ),
Даровський З.О. (ІСЗЗІ КПІ)

АНАЛІЗ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ ОПТИЧНИМИ ЛІНІЯМИ ЗВ'ЯЗКУ

В сучасному світі поняття безпеки – дуже комплексне і достатньо відносне. Ще більше це стосується безпеки інформації. При грамотному підході до проблеми необхідно діяти комплексно, застосовуючи різні заходи захисту.

В нашому випадку, це мають бути і технічні, і криптографічні, організаційні заходи. В деяких випадках можливо знехтувати деякими з них.

Це стосується того, коли рівень конфіденційності інформації не відповідає затратам на її захист.

На сьогодні існує величезна кількість способів злому, обходу захисту або хакінгу всіляких об'єктів. Програмісти кажуть, що зламується практично все, тому не можливо абсолютно довіряти лише одному виду захисту інформації.

Стосується це не дише програмних, але і технічних засобів.

Отже, як можливо впевнитись, оптоволоконні системи передачі лише небагато більше захищені від інших систем передачі даних. Підключення до оптоволокна є досить відчутною загрозою інтересам національної безпеки, фінансовим організаціям, а також персональної приватності і свободам.

Після підключення одержувана інформація може буди використана багатьма способами залежно від мотивації зловмисника і рівня його технічних можливостей. А як було розглянуто, цей рівень може бути яким завгодно.

Крім отримання інформації з оптоволокна, існує ряд методів, що дозволяють вводити інформацію в нього.

Така ситуація вимагає певних заходів, що також описано в роботі.

Звісно і це не може гарантувати абсолютної безпеки, але досягти певного прийнятого рівня захисту це дозволить.

За весь цей час і до сьогодні на зв'язківців у сфері захисту державних інформаційних ресурсів покладається велика задача – важливість існування надійного, якісного, захищеного каналу зв'язку, який працюватиме за будь-яких умов.

Кондратюк Д.С. (ІСЗЗІ КПІ),
Міняйло І.В. (ІСЗЗІ КПІ)

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ IP-ТЕЛЕФОНІЇ В МЕРЕЖАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

У результаті розвитку мережевої технології з'явилася концепція комутації пакетів. У вузлах мережі розміщують сервери, здатні забезпечити можливість багатьом терміналам й ЕОМ спільно використовувати загальну комутаційну лінію, що має велику пропускну здатність. Кожне повідомлення розбивається на пакети, які передаються і в свою чергу задовільняють певний стандарт. З цією технологією і з'явилася IP-телефонія. На відміну від аналогової телефонії вона має низку переваг.

Стосовно використання такої технології на мережах Держспецзв'язку. IP-телефонія має надто низьку якість обслуговування, так, в будь який момент, зв'язок може пропасти і абоненти не зможуть передати потрібну їм нформацію. Якщо ж в корпоративних мережах це звичайні незручності, то за критеріями ДСЗ, це не припустимо. Що до захисту інформації в VoIP, то він потребує проведення подальших досліджень, у тому числі удосконалення вже існуючих систем шляхом використання додаткових засобів захисту, які б дозволили підвищити надійність існуючих методів шифрування, або розроблення нових методів та схем захисту з урахуванням потреб сьогодення.

Також важливою перевагою цієї технології є відеоконференції, які користувач може легко здійснювати для своїх цілей з двома або більше учасниками.

Для того, що б все це функціонувало, та для ефективнішого використання наявної смуги пропускання використовуються: кодеки, протоколи, стандарти та служби, які розроблені відповідними організаціями.

На сьогоднішній день IP-телефонія майже витіснила звичайну аналогову телефонію, за рахунок своєї ефективності та дешевизни у плані міжміських та міжнародних дзвінків. Проблеми якості, про які я згадував у своїй роботі, мають багато складових, які вирішуються на даний час.

Що ж до України, то поширенню IP-телефонії перешкоджає кілька факторів. Немає ще достатньо надійної інфраструктури каналів звязку, хоча ситуація поступово покращується завдяки введенню оптоволоконних шляхів всередині країни та закордон. Організації, що забезпечують традиційні послуги звязку, в розвитку IP-телефонії поки що не зацікавлені. Тому найбільш інтенсивно використовується Intranet-телефонія всередині великих корпоративних компаній.

Також, захист інформації в VoIP потребує проведення подалі досліджень, у тому числі удосконалення вже існуючих систем шляхом використання додаткових засобів захисту, які б дозволили підвищити надійність існуючих методів шифрування, або розроблення нових методів та схем захисту з урахуванням потреб сьогодення.

д.т.н., доц. Кохан С.С. (НУБиПУ),
Востоков А.Б. (НУБиПУ)

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДАННЫХ БПЛА ДЛЯ МОНИТОРИНГА ПОСЕВОВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КУЛЬТУР

Продуктивное развитие сельского хозяйства в настоящее время возможно только при наличии высокоэффективной системы земледелия. Это практически осуществимо только при внедрении современных технологий сбора и обработки информации для решения многочисленных задач, связанных с планированием, прогнозом, анализом и моделированием процессов в сельском хозяйстве.

В 2014 – 2016 гг. нами проведено ряд работ по оценке возможности использования БПЛА с двумя типами двигателей: ДВС и электродвигателем. Для оценки состояния роста и развития сельскохозяйственных культур были проверены три типа камер: мультиспектральная камера MiniMCA6 (TetracamInc., США), CanonS100 RGB и CanonS100-NDVI (SenseFly, Швейцария).

Мультиспектральная камера MiniMCA6 имеет 6 спектральных каналов (голубой, зеленый, красный, красный край, ближний и средний инфракрасный спектры) и по своим характеристикам не уступает характеристикам сенсоров спутников высокого пространственного разрешения. Оценка состояния посевов сои на основании расчетов основных вегетационных параметров, а также NDVI, MSAVI2, PVI, проведенная по данным спутника Pleiades (Airbase Defense) и данным, полученным камерой MiniMCA6, отличаются в пределах 0,1–0,15. Это объясняется различным подходом к предварительной обработке данных: проведением атмосферной коррекции снимков Pleiades и необходимостью проведения радиометрической коррекции данных MiniMCA6 по специально подготовленным калибровочным участкам белого и черного цвета.

Цифровые камерыCanonS100 RGB, CanonS100-NDVI имеют один объектив со специальными фильтрами, что приводит к потере примерно 2/3 входящего света.При использовании цифровых камер Canon S100 RGB, Canon S100-NDVI для оценки состояния культур в разные фазы развития целесообразно применять их одновременно на одном носителе при расчете различных вегетационных параметров. Это объясняется тем, что каждая камера имеет свой набор каналов (голубой, зеленый, красный и голубой; красный, ближний инфракрасный каналы соответственно).

Выводы:

1. Мультиспектральная камераMiniMCA6 и её аналоги полностью заменяют космические снимки высокого пространственного разрешения.

2. Цифровые камеры CanonS100-RGB, CanonS100-NDVI могут использоваться для оценки состояния растительности.

3. Применение данных камер позволяет существенно снизить финансовые расходы при оценке состояния сельскохозяйственных культур на тестовых полях.

Кошевая И.И. (НАКУ ХАИ)

ОПТИМАЛЬНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ ЭКСПЕРИМЕНТА ПРИ ИССЛЕДОВАНИИ РАДИОЛОКАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ

Для обеспечения высокого качества результатов функционирования радиолокационной системы (РЛС) необходимо обеспечить режим работы оператора, не допускающий появления ошибок.

При исследовании устойчивой работы оператора РЛС в качестве параметров оптимизации выбраны длительность рабочего цикла и паузы между решением задач. Наиболее важные факторы: X1 – число целей на экране РЛС; X2 – время обработки информации о целях; X3 – время анализа результатов решения задачи; X4 – число решаемых задач; X5 – число циклов работы оператора.

В работе [1] приведены: начальный план эксперимента, временные изменения значений уровней факторов и результаты оптимизации, полученные методами анализа перестановок и случайного поиска.

С использованием метода синтеза оптимальных по временным затратам планов [2] автором получен план эксперимента (табл. 1), а в таблице 2 представлен сравнительный анализ результатов, полученных различными методами оптимизации.

Таким образом, на примере исследования режимов работы оператора РЛС показана эффективность метода синтеза оптимальных планов дробного факторного эксперимента.

Таблица 1. Оптимальный план дробного факторного эксперимента

X_1	–1	–1	+1	+1	+1	+1	–1	–1	–1	–1	+1	+1	+1	+1	–1	–1
X_2	+1	–1	+1	–1	+1	–1	+1	–1	+1	–1	+1	–1	+1	–1	+1	–1
X_3	–1	+1	+1	–1	–1	+1	+1	–1	–1	+1	+1	–1	–1	+1	+1	–1
X_4	–1	–1	–1	–1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	–1	–1	–1	–1
X_5	–1	–1	–1	–1	–1	–1	–1	–1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1

Таблица 2. Сравнительный анализ результатов оптимизации

Метод оптимизации	Суммарное время, мин.	Выигрыш
Анализ перестановок	850,47	1,64
Случайный поиск	419,27	3,34
Метод на основе кода Грея	322,97	4,33

Литература:

1. Кошевой Н.Д. Оптимальное по стоимостным и временным затратам планирования эксперимента / Н.Д. Кошевой, Е.М. Костенко. – Полтава: изд-ль Шевченко Р.В., 2013.– 317 с.

2. Кошевой Н.Д. Синтез оптимальных по стоимостным или временным затратам планов дробного факторного эксперимента / Н.Д. Кошевой, А.В. Заболотный, И.И. Кошевая // Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии: Сб. научн. тр. Нац. аэрокосм. ун-та им. Н.Е. Жуковского (ХАИ). – Вып. 72. – Х., 2016. – С.177–182.

д.т.н., проф. Кошовий М.Д. (НАКУ ХАІ)
Беляєва А.А. (НАКУ ХАІ)

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЖИМІВ РОБОТИ ОПЕРАТОРА РАДІОЛОКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ (РЛС)

Робота оператора РЛС відрізняється великою напруженістю та відповідальністю. Для забезпечення високої якості роботи оператора необхідно створити такий режим, який не допустить виникнення помилок в роботі. Відомо, що спостереження операторів за екраном РЛС при їх безперервній роботі забезпечує високу працездатність праці протягом трьох годин, а потім працездатність через стомлення зору і порушення концентрації уваги різко знижується. Варто також пам'ятати, що перевантаження, як і недовантаження оператора інформацією, можуть мати негативні наслідки.

Все це вимагає проведення тренувань оператора для визначення періоду стійкої роботи і визначення початкової стадії стомлення. Відомо також, що зменшення тренувань призводить к падінню точності дії оператора і збільшення робочого циклу, а збільшення тренувань – до значних часових витрат на їх здійснення. Для дослідження цих процесів доцільно використовувати оптимальне за часовими витратами планування експерименту.

Для визначення оптимальних умов роботи оператора РЛС у якості критерію оптимізації була розглянута кількість помилок у оператора. Домінуючими факторами, що впливають на цей показник, були обрані: X1 – кількість оброблюваних об'єктів на екрані індикатора кругового огляду (ІКО); X2 – спостережуваність цілей; X3 – періодичність обновлення інформації на ІКО, с; X4 – тривалість роботи (цикл) оператора, год; X5 – кількість циклів роботи (тренувань) оператора.

Початковий план ротатабельного центрального композиційного планування (РЦКП), ядро якого являє собою полуреплику 25-1 з генеруючим співвідношенням X5=X1X2X3X4, вибрано для проведення дослідження. За допомогою програми, яка реалізує оптимізацію багатофакторних планів експерименту методом табу-пошуку, був синтезований оптимальний за часовими витратами план РЦКП.

Часові витрати на реалізацію експериментів складають 36977,19 хв. для початкового плану; 8725,14 хв. для оптимального плану. При цьому маємо виграш за часовими витратами у 4,24 рази у порівнянні з початковим планом. У той час як використовуючи алгоритм гілок і меж, виграш складав 3,8 рази.

Таким чином, на прикладі дослідження режимів роботи оператора радіолокаційної системи доведена ефективність оптимального за часовими витратами планування експерименту з використанням алгоритму табу-пошуку в порівнянні з алгоритмом гілок і меж.

Кравченко О.І. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ В УКРАЇНІ

Вивченням проблематики, пов'язаної з особливостями впровадження інформаційних технологій в освітній процес активно займаються як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, вчені.

Уже в найближчому майбутньому просто не можна буде уявити собі навчальний процес без застосування комп'ютера. Цей прогноз можна пояснити такими основними обставинами. По-перше, комп'ютер дає студенту можливість стати комп'ютерно грамотною людиною, без чого сьогодні практично неможливо бути конкурентоспроможним на ринку праці. По-друге, активне використання комп'ютера при вивченні будь-якої навчальної дисципліни робить його потужним засобом індивідуалізації навчального процесу. По-третє, приєднання комп'ютера до глобальних інформаційних комп'ютерних мереж відкриває його користувачам шлях до знань і досвіду світових наукових досягнень. По-четверте, принципово нові можливості для навчально-пізнавальної діяльності студента створює просте використання так званих електронних версій підручників, навчальних посібників і текстів лекцій, оскільки він може користуватися ними в будь-який зручний для нього час. По-п'яте, саме застосування комп'ютерної техніки та інформаційних технологій в навчальному процесі створили передумови для появи принципово нової форми організації навчального процесу – *дистанційне навчання*.

У той же час розробка дидактичних основ застосування комп'ютерних технологій в навчальному процесі знаходиться тільки на початковому етапі. Серйозність же завдань їх широкого застосування вимагає своєчасного створення і наукового обґрунтування методології та методики раціонального використання можливостей і переваг інформаційних технологій. Актуальність цієї роботи визначається необхідністю вирішення наступних завдань:

- підвищення якості підготовки фахівців, розробки і впровадження на цій основі перспективних високих технологій і забезпечення ефективного їх застосування;
- формування у майбутніх фахівців сучасного наукового світогляду і розвитку досвіду емоційно-ціннісних відносин до природи і світу знань;
- використання інформаційних технологій в практиці вирішення різних психолого-педагогічних завдань, в тому числі формування умінь і навичок експериментально-дослідної діяльності та комп'ютерного математичного моделювання.
- раціонального вибору змісту комп'ютерної підготовки фахівців різного профілю, застосуванню інформаційних технологій в якості ефективного засобу навчальної, науково-дослідної та управлінської діяльності.

Успішне подолання цих завдань безпосередньо зв'язане з необхідністю врахування певних об'єктивних протиріч, властивих вищий системі освіти України.

д.т.н., проф. Кравченко Ю.В. (КНУ ім. Т. Шевченка),
д.т.н., проф. Барабаш О.В. (КНУ ім. Т. Шевченка),
Собчук А.В. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ПАРАМЕТРИ ВЛИВУ НА САМООРГАНІЗАЦІЙНУ СТРУКТУРУ БЕЗПРОВІДНИХ СЕНСОРНИХ МЕРЕЖ

Безпровідні сенсорні мережі(БСМ) вимагають відбувалося максимально простого розгортання мережі з мінімальною участю людини. У таких випадках можливості ручної конфігурації БСМ відсутні або вкрай обмежені, в зв'язку з чим актуальною стає можливість самоорганізації мережі.

Самоорганізація БСМ розглядає зміни, які повинен здійснити кожен з вузлів БСМ в своїй поведінці, для того, щоб взаємодіяти з сусідніми вузлами для виконання певного завдання або досягнення певної мети.

Децентралізована структура БСМ (AdHoc) містить СВ, що є повнофункціональними, здатними забезпечувати часту зміну структури і можливість передачі від одного СВ до іншого. Розміщення СВ організовується таким чином, щоб найбільш повно забезпечувався моніторинг об'єкта, що спостерігається.

Місця розміщення СВ вибираються виходячи з радіусу дії приймача даного вузла. Очевидно, найбільш повний моніторинг при мінімальній кількості СВ може здійснюватися при регулярному розміщенні цих вузлів. Однак часто це розміщення доводиться здійснювати випадковим чином.

Таким чином, в результаті функціонування БСМ може змінювати структуру, СВ може змінювати функцію: з кінцевого може стати головним і навпаки (з двох активних – завжди один головний).

Основним фактором, через який відбувається зміна структури і функції БСМ, є залишився енергоресурс на тих чи інших вузлах.

Завданням самоорганізації БСМ є пошук оптимального шляху передачі інформації (маршруту) в умовах, що безперервно змінюється топології зв'язків з використанням розподіленого алгоритму при децентралізованій структурі управління. Головним критерієм є довжина маршруту, тобто число вузлів задіяних при передачі інформації. Також враховується максимальна пропускна здатність між двома вузлами.

Оцінка оптимальності на основі даних параметрів дозволяє вибрати найкращий маршрут, однак не враховує ряд параметрів, які присутні в мережах при практичному застосуванні. Додатково слід враховувати облік рівня сигналу для каналу між двома вузлами і параметри поточного завантаження окремих фрагментів маршруту. Питання погіршення умов прийому вирішує варіант появи проміжного вузла зв'язку, який знаходиться в оптимальних умовах прийому для обох вузлів, і при використанні його в якості проміжного, загальна швидкість передачі може зрости.

к.т.н, доц. Красильников С.Р. (ХмНУ),
к.т.н. Лєнков Є.С. (ВІТІ),
Заморока О.І. (ХмНУ)

ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ТЕХНОЛОГІЇ ПАСИВНИХ ОПТИЧНИХ МЕРЕЖ

Проблема останньої милі завжди була актуальним завданням для зв'язківців. Дотепер з'явилося безліч технологій останньої милі, і перед будь-яким оператором зв'язку постає завдання вибору технології, що оптимально вирішить завдання доставки будь-якого вигляду трафіку своїм абонентам. Одна з головних задач це надання якомога більшої смуги пропускання індивідуальним та корпоративним абонентам при мінімальних витратах.

І тут істотну допомогу може надати технологія PON. Суть технології PON полягає в тому, що між приймально-передавальним модулем центрального вузла OLT і віддаленими абонентськими вузлами ONT створюється повністю пасивна оптична мережа, що має топологію дерева. У проміжних вузлах дерева розміщуються пасивні оптичні розгалужувачі – компактні пристрої, які не потребують електроживлення та обслуговування.

Один приймально-передавальний модуль OLT дозволяє передавати інформацію безлічі абонентських пристроїв ONT. Число ONT, підключених до одного OLT, може бути настільки великим, наскільки дозволяє бюджет потужності і максимальна швидкість приймально-передавальної апаратури.

Розвиток Ethernet привів в 2001 р. до початку роботи над специфікацією Ethernet PON (EPON) на основі протоколу управління безліччю вузлів. З'являється ще один різновид PON - Gigabit PON (GPON). Стандарт передбачає номінальну швидкість передачі 622 Мбіт/с або 1,25 і 2,5 Гбіт/с. GigabitPON має необмежений потенціал для впровадження та розвитку нових послуг: відеоспостереження і телеметрія, охоронно-пожежна сигналізація, IP TV та ін.

Технологія PON має такі переваги: економія волокон – для обслуговування 32 і більше абонентських вузлів використовується всього один оптоволоконний кабель; гарантія високої швидкості – оптичне волокно має величезну здатність пропускання; простота обслуговування і надійність – в проміжних вузлах знаходиться тільки пасивне обладнання, яке не потребує обслуговування; легкість підключення нових абонентів; висока якість і безперебійність зв'язку; максимально віддалена точка може бути на відстані до 20 км.

Крім того, PON має необмежений потенціал для впровадження та розвитку нових послуг (відеоспостереження і телеметрія, охоронно-пожежна сигналізація, IP TV та ін.)

На сьогодні існує безліч прикладів успішної побудови масштабних комерційних проектів на базі PON. Це дозволяє оцінити потенціал нової технології, яка швидко стає лідером в галузі.

Кругляк Е.В. (ІСЗЗІ КПІ)

ФІЛЬТРАЦІЯ ТА КОМПРЕСІЯ СИГНАЛІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВЕЙВЛЕТ-ПЕРЕТВОРЕНЬ

Вейвлети започатковують нові та незвичайні підходи для зменшення надлишкової інформації, фільтрації сигналів, виявлення місця знаходження сингулярностей та очистки сигналів і зображень від шумів. Головна ідея одного з таких підходів полягає у обмеженні рівня деталізуючих коефіцієнтів. Задаючи певний поріг для їх рівня та «відсікаючи» коефіцієнти, які нижчі цього порогу, можна значно знизити рівень шуму та стиснути сигнал та зображення. При цьому можливе глобальне та локальне обмеження. Глобальне обмеження всіх коефіцієнтів за рівнем однакове для всього сигналу і для всіх коефіцієнтів. Локальне обмеження враховує змінний характер сигналу. Більш того, можливі різні типи порогів обмеження: м'який (гнучкий) та твердий (жорсткий). М'який має вигляд однієї вертикальної сходинки передавальної характеристики обмеження, а жорсткий – додаткових горизонтальних полиць. При цьому встановлюється різноманітні правила вибору порогу: адаптивний, евристичний, максимальний. Пороговий рівень можна встановлювати для кожного коефіцієнта окремо. Це дозволяє будувати адаптивні до зміни сигналу способи очистки від шуму та компресії сигналів.

На практиці при стисканні даних або очистки сигналів від шуму ми майже завжди маємо справу тільки з частотними фільтрами. Процес декомпозиції та реставрації сигналів зручно представляти графічно у вигляді дерева. За рахунок вибору оптимального дерева для даного сигналу чи класу сигналів іноді можна значно підвищити ефективність стискання. Для вибору оптимального дерева розроблено ряд методів, деякі з них основані на введені поняття ентропії, яка дозволяє оцінити інформативність набору коефіцієнтів.

Функція вартості на основі поняття ентропії має різні значення. Вона велика, якщо вейвлет-коефіцієнти отримуються приблизно однієї величини, та мала, якщо вони суттєво відрізняються. Це означає, що будь-яке усереднення коефіцієнтів збільшує ентропію. Функція вартості повинна бути адитивною.

Використовується наступна стратегія: спочатку будується повністю дерево розкладання, потім знизу-вгору аналізуються пари вузлів, які мають загальний корінь. Якщо при переході від кореня до вузлів ентропія не зменшуються, то ця пара замінюється на корінь. Можливий спрощений варіант – підібрати оптимальний рівень, тобто висоту повного дерева, при якій ентропія мінімальна.

Оптимальна форма дерева розподілу забезпечує мінімальну кількість вейвлет-коефіцієнтів при заданій точці реконструкції сигналу. Ефективність вейвлет-фільтрації сильно зашумованого сигналу буде досягатися при певному рівні мінімуму ентропії.

Кубявка М.Б. (ВІКНУ),
д.т.н., проф. Тесля Ю.М. (КНУ ім. Т. Шеченка)

ФОРМУВАННЯ НЕОБХІДНОЇ ІНФОРМОВАНОСТІ КОНТРАГЕНТА ВПЛИВУ

Одним із проявів інформації є результат двох речей – сприйнятих зовнішніх впливів, та їх інтерпретація (розуміння). Так черговим кроком до створення інформаційної технології супроводження процесів впливу, на думку автора, є необхідність визначення інформаційних дій для формування необхідної інформованості (відношення до дійсності, світогляду) у об'єкта впливу (контрагента взаємодії, противника, тощо).

Виходячи з необхідності ефективного протистояння противнику в сфері інформаційних (гібридних) війн метою дослідження є створення науково-обґрунтованих інструментів управління інформаційними впливами, які можна було б застосувати в управлінні інформаційним супроводженням в процесах підготовки та проведення військових дій. Для досягнення мети розв'язуються така наукова задача, як визначення стану інформованості, необхідної для здійснення оптимальних дій для найкращого результату впливу на контрагента взаємодії.

Під інформованістю розуміється і теоретичний матеріал, і досвід роботи, і інформація, яку має контрагент впливу та яка стосується тієї задачі, що поставлена для здійсненні впливу на нього. Вся ця інформація формує у нього те чи інше відношення до дійсності. А відношення до дійсності (світогляд) лежить в основі прийнятих ним рішень та дій, які заплановані до його виконання за планом впливу, що на нього здійснюється. Це і є концептуальною основою управління інформованістю у впливах через засоби надання інформації.

Готовим до виконання поставленої впливом задачі будемо вважати такого контрагента впливу, який володіє всіма інформованостями (знаннями) (має адекватні відношення до отриманої інформації) з наведених підмножин/

По суті в процесі управління інформованістю потрібно так сформувати матрицю відношень між інформованістю та діями, щоб суб'єктивна імовірність прийняття рішень по реалізації оптимальних дій дорівнювала 1. А всі інші імовірності дорівнювали б 0. Але на практиці це неможливо. Потрібно враховувати фактор достовірності інформації, що формує знання, її неповноту, динамічний характер середовища і оточення. Тому суб'єктивні імовірності, в загальному випадку, не будуть дорівнювати ні 0, ні 1.

Загальна величина відхилень в суб'єктивних ймовірностях може характеризувати величину впливу форми FT на контрагента Mk. Розрахуємо її з використанням формули додавання визначеностей взятої з Теорії несилової взаємодії з урахуванням спрямованості зміни матриці інформованості. Тоді вплив форми інформаційного представлення FT на інформованість контрагента впливу в конкретній ситуації може бути оцінено формулою

$$\Delta\theta^{oy}(F^T)=\sum_{i=1}^{n_J}\sum_{j=1}^{n_I}\left[0{,}5\cdot v(d_i)\cdot sqn(p_{ij}^T-p_{ij})\cdot\sqrt{\frac{p_{ij}^T\cdot(1-p_{ij})}{p_{ij}\cdot(1-p_{ij}^T)}+\frac{p_{ij}\cdot(1-p_{ij}^T)}{p_{ij}^T\cdot(1-p_{ij})}-2}\right],$$

де $\Delta\theta^{ou}(F^T)$ – оцінка інформаційного впливу форми інформаційного представлення F^T на контрагента впливу M_k;

$$sqn(p_{ij}^T - p_{ij}) = \begin{cases} 1, p_{ij}^T \geq p_{ij} \\ 0, p_{ij}^T < p_{ij} \end{cases};$$

$v(d_i)$ – оцінка важливості дії противника, спрямованої на виконання задуму сторони, що впливає.

Оцінка дій завжди залежить від деякої ситуації. І на практиці ця оцінка може бути отримана тільки експертним шляхом. Розгляду цих питань будуть присвячені подальші роботи автора.

д.ф.-м.н., проф. Лепіх Я.І. (ОНУ),
Карпенко А.О. (ОНУ)

МЕТОД ФОРМУВАННЯ ДІАГРАМИ НАПРАВЛЕНОСТІ РУПОРНОГО ВИПРОМІНЮВАЧА ЗА ДОПОМОГОЮ ФЕРОМАГНІТНИХ ІМПЕДАНСНИХ СПОВІЛЬНЮЮЧИХ СТРУКТУР

Розроблено метод формування заданої діаграми направленості (ДН) рупорного випромінювача (РВ) електромагнітних хвиль НВЧ діапазону введенням у його конструкцію імпедансних феромагнітних сповільнюючих структур (ІФС).

Отримані залежності просторового розподілу ІФС, що входять до складу РВ від форми заданої ДН.

Особливість запропонованого методу полягає у тому, що формування ДН здійснюється не за рахунок виникнення в апертурі РВ хвиль вищих типів, а за рахунок просторово нерівномірної затримки основної хвилі Н10 системою ІФС.

Метод реалізовано для пірамідального РВ з комбінованою формою стінок. Кожна точка об’єму, обмеженого стінками РВ має:

коефіцієнт затримки швидкості поширення електромагнітних хвиль $\xi(x, y, z)$, коефіцієнт загасання $\alpha(x, y, z)$ й імпеданс $\dot{Z}(x, y, z)$.

РВ умовно розбивається на конечну множину поперечних перерізів товщиною Δ, при якій хвильовий опір у даному перетині можна вважати постійним. Тоді будь-який поперечний переріз РВ являє собою імпедансну матрицю, у якій кожний елемент має вищевказані параметри.

Кількість елементів матриці визначається діаметром елемента й відстанню між елементами δ.

Метод може бути корисним при розорбках надкомпактних РВ з керованими характеристиками.

Такі РВ можуть бути використаними у складі бортових авіаційних РЛС, а також у системі керування дронів та інших безпілотних системах, керування яких здійснюється за допомогою супутникових систем навігації.

к.т.н., доц. Лещенко О.І. (ОДАТРЯ),
Притуляк Є.В. (ОДАТРЯ),
Лещенко К.О. (ОНПУ)

ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ВІБРАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-ВИМІРЮВАЛЬНИХ СИСТЕМАХ

Зменшення вібрації машин і виробничого обладнання, оздоровлення праці і побуту людей набувають все більшого значення. Проблеми, пов'язані з оцінками вібрації, стосуються як встановлення їх допустимих рівнів при впливі на людину, так і характеристик вібрації, випромінюваних джерелами (гігієнічне та технічне нормування). Питання гігієнічного нормування в даний час розроблені досить добре. На відміну від цього, до останнього часу розробники і виробники машин і устаткування проблем технічного нормування вібробезпечних машин, на наш погляд, приділяли недостатньо уваги. Значним кроком вперед в цьому напрямку є введення ряду державних стандартів системи безпеки праці, які регламентують вібраційні характеристики машин безпосередньо як джерела вібрації і зобов'язують вносити цю характеристику в технічні умови, стандарти і паспорти машин.

Дослідження процесів налагодження механічних приладів свідчить про необхідність визначення параметрів вібрації. При цьому найчастіше досліджувалися амплітуда та частота вібраційних коливань. Однак, не найменшим параметром є вектор напряму коливання, або вектор максимальної амплітуди.

Попередні дослідження, що буди проведені у середовищі MatLAB, надали результати, які можна вивести графічно. Математичні функції перетворення описані у попередніх виданнях. За методами найменших квадратів визначено функцію датчика з найменшими похибками. Дослідження напряму максимальної амплітуди вібрації датчика з чотиригранною балкою прямого типу з двома тензодатчиками дало надто звичайні результати, крім того похибка визначення кута (напряму) максимальної амплітуди склала майже 8,5°, при заданому куті 220°. Результати більшої точності показали дослідження багатовекторного тензодатчику. Тут було визначено напрям максимальної амплітуди датчика з вісім граною балкою прямого типу та датчика з вісім граною балкою зі зарученими гранями.

Таким чином, запропоновані багатовекторні тензодатчикі дозволяють додати до звичайних параметрів вібрації вектор (напрям) максимальних пульсацій. В такий спосіб багатовекторні датчики вібрації дозволяють з високою точністю визначити причину виникнення (збільшення) вібрації приладу, що досліджується. Визначення вектору вібрації корисно впливає до налагодження механізмів та приладів, а простота конструкції дозволяє бути таким засобам більш доступними. При постійному використанні богатовекторних датчиків вібрації можна на ранніх стадіях виявляти несправності механічних систем або окремих механізмів, що в свою чергу дозволить продовжити строки експлуатації механічних засобів.

д.т.н., проф. Лєнков С.В. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ),
Хлистун І.А. (ХмНУ)

ІДЕНТИФІКАЦІЇ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА ОСНОВІ СИСТЕМИ ПРАВИЛ І ВАГ

При організації пошуку в базах персональних даних клієнтів виникають характерні проблеми, пов'язані з наявністю в запитах орфографічних і фонетичних помилок, помилок введення інформації, а також відсутністю єдиних стандартів транскрипції з іноземних мов. Задача пошуку в базах персональних даних не може бути повною мірою вирішена тільки методами перевірки на точну відповідність. Стає актуальною задача розробки спеціальних методів і технологій текстового пошуку з використанням нетривіальних рішень, в тому числі на основі операцій не суворої відповідності.

Проведений аналіз напрямків розвитку сучасних баз даних показує, що склалися і формуються за останні роки тенденції розвитку інформаційних технологій істотно впливають на функціональні можливості автоматизованих систем. Задача встановлення відповідності між окремими об'єктами - побудова процедур ототожнення ускладнюється відсутністю серед загальних атрибутів відповідних один одному таблиць різних БД первинних ключів і наявністю помилок операторського введення.

З урахуванням специфіки роботи з персональними даними пропонується вирішення наступних прикладних задач: повна ідентифікація клієнта при наявності спотворень інформації в базі даних або в пошукових запитах; усунення дублікатів записів при надходженні до БД з множинних джерел зі слабоструктурованою інформацією; пошук і коректування помилок в персональних даних клієнтів (фізичних і юридичних осіб).

Укрупнений алгоритм даного підходу складається з трьох основних блоків: формування масиву «подібних» людей; використання не суворої відповідності серед масиву «подібних» людей; відпрацювання виняткових ситуацій. Дозволяє: виконувати функцію ідентифікації фізичної особи; при створенні реєстрів населення може допомогти при первинному об'єднанні накопичених відомчих БД; зберегти інформаційну цілісність, а також знизити зашумленість даних, обумовлену наявністю помилок операторського введення; виробляти об'єднання записів, відсоток схожості, по заданому набору полів яких вище встановленої межі.

Алгоритм ідентифікації фізичних осіб та алгоритм не суворого порівняння рядків, дозволяють оцінити ступінь схожості даних клієнтів. Розроблена система правил і ваг є основою для прийняття рішення ідентифікації фізичних осіб. Запропонований алгоритм пошуку по атрибутах на основі функції релевантності, алгоритму фонетичної схожості, відстані Левенштейна і наближеного пошуку на базі модифікації алгоритму прямого перебору «Shift-AND». На основі запропонованих алгоритмів розроблений програмний модуль, який призначений для пошуку та усунення дублікатів записів в базі даних за допомогою операції не суворої відповідності та інтегрується із засобами СУБД.

к.т.н. Лєнков Є.С. (ВІТІ),
к.т.н., доц. Красильников С.Р. (ХмНУ),
Крижанський Р.О. (ХмНУ)

ОЦІНКА ЗАХИЩЕННОСТІ ІНФОРМАЦІЇ В КОМП'ЮТЕРНІЙ СИСТЕМІ НА ОСНОВІ БАЛЬНИХ ШКАЛ

Для надійного захисту інформації, при створенні захисних систем, необхідно враховувати перевірені та випробувані технології, а також використовувати комплексний підхід до цього питання, що забезпечить раціональне об'єднання зазначених технологій та методів.

Проте, навіть врахування всіх зазначених факторів та засобів не забезпечує максимального захисту даних. Серед відомих на сьогодні методів організації систем захисту інформаційних ресурсів і досі немає таких, використання яких забезпечує повну конфіденційність інформації. Отже, на разі постає необхідність пошуку, розробки та реалізації нових методів захисту, а також удосконалення існуючих.

Для забезпечення ефективного вирішення проблеми оцінки захисту інформації в комп'ютерній системі необхідні спеціальні інтелектуальні засоби. Традиційними математичними методами не завжди можливо ефективно і коректно вирішити дане питання, тому тут доцільніше використовувати методи, основані на нечітких множинах та лінгвістичних змінних, неформальному оцінюванні та пошуку оптимальних рішень. Враховуючи аспекти безпеки інформації та наявні можливості нечітких множин, було вирішено задачу побудови моделей визначення рівня захищеності інформаційних ресурсів. Моделі функціонують на основі даних експертів і результатів опитування користувачів, які проводять оцінку комплексу певних мір захисту. Вибір конкретної з моделей ґрунтується на одному із способів отримання даних від користувачів: відповідей у вигляді бальної або лінгвістичної форми.

Застосування логіко-лінгвістичого підходу в моделях дозволило формалізувати (за допомогою використання лінгвістичних змінних) стан безпеки в системі, який, зазвичай, визначається у лінгвістичній формі. Лінгвістичні змінні використовуються як механізм для опису складної системи з параметрами, які представлені не лише в кількісному, але і в якісному вигляді. Процес оцінювання стану захищеності комп'ютерної системи згідно побудованих моделей складається з наступних етапів: формування еталонних значень, оцінка і формування поточного значення, порівняння отриманого значення з еталонними і формування висновку про стан безпеки інформації. В результаті проведеного дослідження та на основі розроблених нечітких моделей, розроблено структуру системи оцінки стану безпеки інформаційних ресурсів на лінгвістичних та варіативних бальних шкалах.

Реалізація та використання системи оцінки рівня захищенності даних має вагоме практичне значення, так з її допомогою можливо вчасно виявляти (і відповідно при необхідності ліквідовувати) загрози на інформацію за рахунок чого підвищується надійність та захищеність комп'ютерних систем.

к.т.н. Литвиненко О.І. (ЦАІД)

МЕТОДИКА АВТОМАТИЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ОБЛАСТЕЙ ХМАРНОСТІ НА КОСМІЧНИХ ЗНІМКАХ ОПТИКО-ЕЛЕКТРОННОГО ТИПУ ВИСОКОЇ ТА НАДВИСОКОЇ РОЗДІЛЬНОЇ ЗДАТНОСТІ

Однією із найважливіших характеристик знімка поверхні Землі із космічного апарату дистанційного зондування Землі, що безпосередньо впливає на його якість, є величина областей хмарності. Чим більша площа знімка зайнята хмарами, тим менша цінність такого знімка при вирішенні практичних задач.

Тому при обробці масивів космічних знімків дуже важливими задачами є, по-перше, визначення у процентному співвідношенні площі, зайнятої хмарами, від загальної площі знімка та, по-друге, виключення полігонів хмарності із загальної площі знімків при подальшому проведенні ГІС-аналізу автоматичними (автоматизованими) методами.

Задача визначення областей хмарності є однією із найскладніших у процесі обробки космічних знімків. На сьогодні відомо кілька підходів до визначення областей хмарності на космічних знімках, серед яких основні:

– по вегетаційному індексу;

– за рядом часових рядів зображень;

– із використанням інфрачервоних каналів знімальної апаратури;

– за допомогою механізмів сегментації зображень;

– за допомогою нейронних мереж.

Розглянуті методи є досить складними в реалізації, призначені лише для певного типу даних, а їх функціонування займає велику кількість часу. У зв’язку з цим актуальною та важливою задачею для обробки масивів космічних знімків із різних оптичних сенсорів високої та надвисокої роздільної здатностіє розроблення універсального методу визначення областей хмарності на них.

Для визначення областей хмарності запропоновано метод, оснований на фізичних особливостях атмосферної хмарності та її відображення на космічних знімках, а саме:

– колір областей хмарності належить до відтінків від сірого до білого;

– області хмарності, на відміну від областей зображення із об’єктами земної поверхні, практично не мають ребер і лінійних сегментів;

– області хмарності мають характерну однорідну текстуру.

Таким чином, запропонований метод дозволяє ефективно визначати області хмарності на космічних знімках оптико-електронного типу (мультиспектральних і панхроматичних) з високою та надвисокою роздільною здатністю із різних космічних апаратів дистанційного зондування Землі.

к.т.н. Лоза В.М. (ВІКНУ),
Лалетін С.П. (ВІКНУ),
Демченко С.В. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАЦІЇ ПРЕДОБУМОВЛЕННЯ В СТРУКТУРІ ПРОСТОРОВОГО АДАПТИВНОГО ФИЛЬТРА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АДАПТИВНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ РЛС ВІД ПЕРЕШКОД

На етапі сучасного розвитку засобів електронної протидії і переходу до стратегії конфліктної радіоелектронної боротьби вирішальний вплив починають приймати не показники ефективності оптимальних систем обробки, що синтезовані на певні статистичні характеристики перешкод, а властивості їх робастності (стійкості) в умовах непередбачуваної і швидкозмінної моделі перешкодової обстановки.

Для систем просторової адаптивної фільтрації на основі адаптивної антенної решітки динамічно змінювана перешкодова обстановка має особливий вплив на характеристики встановлення процесу адаптації. Зміни перешкодової обстановки позначаються на зміні ступеня обумовленості кореляційної матриці (КМ) – головного оператора, що визначає ефективність формування вагових коефіцієнтів.

За даними зарубіжних публікацій жодне рішення щодо практичного застосування нових методів і систем обробки радіолокаційної інформації не приймається без перевірки цих методів на робастність.

В теорії розв’язання систем лінійних алгебраїчних рівнянь запропонований метод підвищення обумовленості вирішальної матриці за рахунок застосування попередньої операції предобумовлення.

Розглядається метод побудови системи багатоканального адаптивного фільтра (БАФ), який використовує даний метод, і вирішуються питання технічної реалізації елементів обробки.

Як технології обчислення з використанням принципу предобумовлення пропонується програмна реалізація на основі вирішальних програмних функцій потужних засобів комп’ютерної математики (ЗКМ) типу MATLAB. Програмні команди, крім безпосереднього використання для оцінки результатів, передбачають апаратну реалізацію на базі спеціальних мікропроцесорів типу ADVG01, ADVG01LC, ADVG12.

Структура пропонованого БАФ містить додаткові елементи, які виконують завдання формування матриці предобумовлення і розв’язання рівняння обчислення коефіцієнтів з урахуванням операції перетворення вихідної КМ. При цьому ці дві операції виконуються вбудованими мікропроцесорами забезпечуючих програмних алгоритмів, розроблених в ЗКМ. Така побудова алгоритму не містить обчислення зворотної КМ.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що для стандартних перешкодових ситуацій виграш в покращенні обумовленості КМ перешкод після пропонованої операції предобумовленості становить в межах від 2 до 18 дБ.

к.т.н. Мазор С.Ю. (ІСЗЗІ КПІ),
Ганзенко С.С. (ІСЗЗІ КПІ)

РОЗРОБКА РУПОРНО-ХВИЛЕВОДНОЇ АНТЕННОЇ РЕШІТКИ

Фахівцями ДЗ “ІСЗЗІ НТУУ “КПІ” та НДІ Держспецзв’язку ведеться НДР “Міраж” по створенню нової тропосферно-радіорелейної станції урядового зв’язку. В якості антенної системи на другому етапі роботи використано параболічну антену радіорелейної станції Р-414 з багатоелементними опромінювачами.

В теперішній час в нашій службі використовуються радіорелейні і тропосферні станції. Радіорелейні станції мають ряд недоліків: необхідність возити і розгортувати громіздке антенно-щоглове і фідерне обладнання, довжина інтервалу близько 30–35 км. Тропосферні станції також мають два суттєві недоліки: необхідність використовувати енергоживлячу машину і великі (в теперішній час 2,6 м) антени. В науково-дослідницькій роботі «Міраж» запропоновано об’єднати задачі, які вирішуються окремо тропосферними і радіорелейними станціями.

На першому етапі було отримано модифіковану двохдзеркальну антену Касегрена, яка складається з параболічного основного дзеркала (рефлектора) і гіперболічного додаткового дзеркала, що розміщене між фокусом і вершиною основного дзеркала. Один фокус гіперболічного дзеркала співпадає з фокусом основного дзеркала. В класичній антені Касегрена опромінювач розміщується у фокусі основного дзеркала та опромінює його. Таким чином наша антена відрізняється від антени Касегрена тим, що відсутній процес опромінення другого дзеркала.

Після виготовлення антени і дослідження її в безеховій камері ПАТ «Радар» були проведені натурні випробування з використанням підсилювача потужності тропосферної станції Р-423 та її штатної антени на приймальній стороні використовувалася модифікована антена радіорелейної станції Р-414 та аналізатор спектру. Був отриманий сигнал на відстані 100 км

На другому етапі розроблена антена в якій використано опромінювач у вигляді решітки з восьми рупорів, розміщених на поверхні восьми-пелюсткового гіперболічного дзеркала, які забезпечують рівномірне опромінення рефлектора, при цьому сферичні хвилі трансформуються у плоскі. Збудження НВЧ у рупорах забезпечується вмонтованими зондами. Розв’язка між рупорами досягається додатковими кільцями, розміщеними на їх закраїнах. Антени були використані як передавальна та приймальна

В результаті було отримано зв’язок на відстань до155 км. Коефіцієнти підсилення антен приймальної і передавальної 36 і 38 дБ відповідно.

При такій дальності виключається можливість зв’язку за рахунок дифракційних явищ, що і підтверджує працездатність тропосферної радіолінії, утвореної під час проведення експериментів.

к.т.н. Мазор С.Ю. (ІСЗЗІ КПІ),
Мокряк О.В. (ІСЗЗІ КПІ)

РОЗРОБКА МАКЕТУ АНТЕННОЇ РЕШІТКИ ДЛЯ РАДІОРЕЛЕЙНОГО ТА ТРОПОСФЕРНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Спрямованість дії найпростішої антени – симетричного вібратора – невисока. Для збільшення спрямованості дії вже на перших етапах розвитку антенної техніки стали застосовувати систему вібраторів – антенні решітки (АР).

Застосування антенних решіток обумовлено наступними причинами. Решітки з N елементів дозволяють збільшити приблизно в N раз КНД (і відповідно посилення) антени в порівнянні з одиночним випромінювачем, а також звузити промінь для підвищення точності визначення кутових координат джерела випромінювання в навігації, радіолокації й інших радіосистемах. За допомогою решіток удається підняти електричну міцність антени і збільшити рівень випромінюваної (прийнятої) потужності шляхом розміщення в каналах решіток незалежних підсилювачів високочастотної енергії.

Перевагами решіток є:

– можливість швидкого (безінерційного) огляду простору за рахунок хитання променями антени електричними методами (електричного сканування);

– завадозахищеність радіосистеми залежить від рівня бічних пелюстків (РБП) антени і можливості адаптації його по завадозахищувальній обстановці. Антена решітки є необхідною ланкою для зменшення РБП.

Однієї з найважливіших задач сучасної бортової радіоелектроніки є створення комплексної системи, що сполучає кілька функцій, наприклад радіонавігації, РЛС, зв'язку і т.д.

Виникає необхідність створення антеної решітки з електричним скануванням з декількома променями (багатопроменевий, моноімпульсний і т.д.), що працює на різних частотах і яка має різні характеристики.

Чим більший показник відношення сигналу до шуму, тим вище роздільна здатність системи. У межі при відсутності шуму приймальних пристроїв роздільна здатність стає нескінченною і проблема полягає в тому, щоб знайти алгоритми обробки сигналів, які реалізують такі можливості кутового дозволу.

Подібного роду завдання вирішувалася також в області спектрального аналізу, де досліджувалася роздільна здатність дискретних спектральних ліній.

В силу відомих аналогій просторової і тимчасової обробок сигналів методи вирішення спектральних ліній, розроблені в спектральному аналізі, можуть бути застосовані і для кутового дозволу джерел сигналів за допомогою антенних решіток.

Мирошниченко А.И. (ОГАТРК),
к.т.н., доц. Лещенко О.И. (ОГАТРК),
Притуляк Є.В. (ОГАТРК)

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПОРИСТОГО КРЕМНИЯ В КАЧЕСТВЕ ДАТЧИКОВ СИСТЕМ С КОНТРОЛЕМ ДОСТУПА

С ростом современных технологий все более остро стоит вопрос защиты, как персональных данных, так и защиты оборудования от несанкционированного вскрытия и доступа. Помимо защиты с помощью специальных программ, которые имеют возможность блокировать и, или, фиксировать несанкционированные доступы в систему, используются также разнообразные датчики. Основное требование к таким датчикам – это дешевизна, простота в изготовлении, широкий спектр электрических и люминесцентных свойств. Наиболее пригодным материалом для этих целей может быть пористый кремний, который представляет собой сложную структуру нанокристаллитов.

Пористый кремний изготавливается путем анодного травления монокристаллического в растворах плавиковой кислоты. Одно из достоинств этого материала является то, что свойства получаемого в результате образца сильно зависят от многочисленных факторов – кристаллографического направления подложки, уровня легирования, а также типа легирования, концентрации плавиковой кислоты, плотности тока анодирования, времени травления, последующей термообработке, уровня освещенности во время травления. Управляя этими факторами можно получить образец с заданными параметрами, наиболее подходящими для решения поставленной задачи.

Исследовались фотолюминесцентные свойства пористого кремния, полученного на подложке на подложках КДБ-10. Травление производилось в растворе плавиковой кислоты с этанолом. Фотолюминесценция возбуждалась газовым лазером с длиной волны 330 нм, средней излучательной мощностью около 3 мВт, длительностью импульса 10 нс. Спектры записывались непосредственно на компьютер с помощью специальной программы. Анализ полученных материалов показал, что все спектры имеют гауссоподобную форму с одним выраженным максимумом. На поверхности кремниевой пластины образуются статистически распределенные островки с повышенной устойчивостью к растворению.

Анализ технологии получения пористого кремния и получаемых при этом его характеристик показал, что фоточувствительность зависит от времени травления. Помимо этого, происходит сдвиг максимума поглощения в более коротковолновую область по мере увеличения времени травления. Подобная зависимость позволит создавать датчик, способный эффективно реагировать на излучение от ультрафиолетовой до инфракрасной области спектра, что в совокупности с дешевизной и относительной простотой процесса изготовления, делает пористый кремний одним из наиболее перспективных материалов в этой области.

к.т.н., с.н.с. Мірошніченко О.В. (ВІКНУ),
Бойко В.М. (в/ч А0785)

ВИЯВЛЕННЯ СИГНАЛУ І ТОЧНІСТЬ ВИМІРЮВАННЯ МАЛИХ КУТІВ МІСЦЯ У РАДІОЛОКАЦІЙНОМУ ВИМІРЮВАЧІ НА ОСНОВІ ЛІНІЙНИХ АНТЕННИХ РЕШІТОК І МАТРИЧНОГО ФІЛЬТРУ-ПРОЕКТОРА

Оцінюється якість виявлення сигналів і потенційна точність вимірювання малих кутів місця цілі, при використовуванні в РЛС виявляча-вимірника на основі N-канальной цифрових лінійних антенних решіток (ЦЛАР) і злагодженого матричного фільтру – проектора.

При малих кутах місця цілі інтерференція прямих і відображених від Землі сигналів приводить до істотного спотворення форми діаграми спрямованості антени РЛС, що істотно ускладнює задачу вимірювання малих кутів місця і, як наслідок, визначення висоти польоту маловисотних цілей (МВЦ). Проводиться оцінка якості виявлення сигналу і потенційної СКП вимірювання кутів місця цілі, що задовольняють умові $\varepsilon_{ц} \le \varepsilon_{0.5P}$, за наявності віддзеркалень від Землі. Передбачається, що пасивні перешкоди пригнічені одним з відомих методів. Ілюстраційний матеріал приведений для гіпотетичного вимірника радіолокації кута місця цілі з параметрами: довжина хвилі – $\lambda = 1.5$ м, відстань між суміжними приймальними елементами ЦЛАР – $d = 1.6$ м, число приймальних каналів ЦЛАР – $N = 16$. Вимірювання малих кутів місця цілі за наявності перевідбитого від Землі сигналу можливо тільки за наявності запасу у відношенні сигнал/шум, який забезпечує, по-перше, виконання умови розділення підпросторів оцінок кутів місця цілі і її антипода і, по-друге, необхідну точність вимірювання кута місця цілі. Відношення сигнал/шум q_{mp}, що вимагається для вимірювання кута місця цілі у вимірнику з двовимірним МФП, за наявності перевідбитого від Землі сигналу можна визначити таким чином: $q_{mp} = max(q_{min}, q_{o} L)$, де q_{min} – відношення сигнал/шум, яке забезпечує розділення підпросторів оцінок кутів місця цілі і її антипода; L – коефіцієнт, що враховує необхідність збільшення відношення сигнал/шум через наявність перевідбитого від Землі сигналу для забезпечення тієї ж точності вимірювання кута місця цілі, що і у вільному просторі; q_{o} – відношення сигнал/шум, при якому забезпечується необхідна точність вимірювання кута місця цілі у вільному просторі.

Тому у виявлячі на основі матричного фільтру з характеристикою злагодженого двовимірного проектора якість виявлення сигналів МВЦ вище, ніж в існуючих виявлячах. Вимірник малих кутів місця на основі матричного фільтру з характеристикою двовимірного злагодженого проектора забезпечує можливість незміщеного оцінювання кутів місця, значення яких значно менше ширини діаграми спрямованості антени РЛС в кутомісцевій площині за умови наявності прийнятного, принаймні, при $\varepsilon / \varepsilon_{0.5P} \ge 0.2$ запасу у відношенні сигнал/шум.

д.т.н., проф. Мокрицький В.А. (ОНПУ),
д.т.н., доц. Маслов О.В. (ОНПУ),
к.т.н. Банзак О.В. (ОГАТРК)

ИЗЛУЧЕНИЯ ОТРАБОТАВШЕГО ЯДЕРНОГО ТОПЛИВА ПРИ ВЫСОКИХ ЗАГРУЗКАХ

Основным принципом построения системы контроля отработавшего ядерного топлива (ОЯТ) в данной работе избран для увеличения эффективности измерение спектров собственного гамма-излучения отработавшей тепловыделяющей сборки (ОТВС). При этом оптимальным, с точки зрения минимизации затрат времени, является проведение такого измерения непосредственно в процессе перегрузки ОЯТ: при вертикальном перемещении из стеллажа бассейна выдержки.

Такой выбор обусловлен существенно большей информативностью измерений собственного гамма-излучения ОТВС. Подобные измерения позволяют определить выгорание, время выдержки и начальное обогащение контролируемой ОТВС без использования дополнительной информации. В отличие от этого, данные, получаемые с применением существующей методологии – измерение суммарной скорости счета нейтронов, – позволяют оценить выгорание ОЯТ с привлечением дополнительной информации о времени выдержки и начальном обогащении. Однако, поскольку время перегрузки регламентировано достаточно жестко, то операции контроля глубины выгорания ядерного топлива (ЯТ), времени выдержки и начального обогащения должны быть согласованы по времени с графиком процесса перегрузки. Поэтому основным критерием при определении структуры системы контроля глубины выгорания должна быть выбрана ее работоспособность в режиме реального времени.

Разработана система нового поколения для измерений собственного гамма-излучения отработавшего ядерного топлива при высоких загрузках, которая обеспечивает непосредственно в процессе перегрузки топлива амплитудный анализ импульсов счета, обработку спектра, расчет характеристик выгорания, внесение результатов в базу данных в режиме реального времени.

Структурная схема системы для выполнения перечисленных выше операций содержит блок детектирования, многоканальный амплитудный анализатор импульсов, управляющую ЭВМ. Конструкция блока детектирования, закрепленного на рабочей штанге перегрузочной машины, позволяет расположить его на расстоянии 22,5 см от оси контролируемой ОТВС.

В данной работе решена задача об оптимальных количестве и расположении детекторов относительно тепловыделяющей сборки (ТВС). Доказано, что шесть детекторов, расположенных против середины грани ТВС, позволяют перекрыть зоной контроля всю площадь сечения ТВС.

к.т.н.,доц. Муляр І.В. (ХмНУ),
к.т.н. Гурман І.В. (ХмНУ),
Романовська І.А. (ХмНУ)

РОЗРОБКА МЕТОДУ ПІДВИЩЕННЯ ПЕРТИНЕНТНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОШУКУ

Пошук інформації – завдання, яке найчастіше доводиться виконувати користувачу глобальної мережі. Але знайти у великій кількості сайтів і веб-сторінок потрібне джерело, дуже непросто. Для цього потрібно вміти використовувати різні способи пошуку інформації, правильно формулювати запити та критично оцінювати знайдену інформацію.

При сьогоднішніх обсягах доступної інформації, рішення завдань інформаційного пошуку є пріоритетним для забезпечення своєчасного доступу до даних, в рамках інформаційного середовища.

Існує широкий спектр пропонованих рішень і перспективних напрямків досліджень в області інформаційного пошуку, починаючи від побудови глобальних розподілених інформаційних структур і пошукових систем, закінчуючи елементарними на перший погляд питаннями аналізу документів за допомогою семантичного аналізу. Всі вони, безумовно, важливі і корисні при вирішенні своїх специфічних завдань. Проте, саме від методів аналізу багато в чому залежить ефективність існуючих пошукових систем, тому що вони є основою будь-якої пошукової системи і багато в чому визначають можливості і обмеження цих систем.

Сучасні інформаційно-пошукові системи, в основі яких більшою мірою лежить повнотекстовий пошук, дозволили домогтися високого ступеня класичної релевантності-відповідності запиту користувача результатам видачі пошуку. Однак, якість інформаційного пошуку характеризується не тільки релевантність; але і пертинентністю – відповідністю результатів пошуку інформаційної потреби: користувача. Результати роботи пошукової системи часто не задовольняють вимогам високої пертинентності. Це пов’язано з такими властивостями природної мови; як синоніми омоніми та інші.

Представлені на сьогоднішній день, в більшості популярних пошукових систем, способи організації повнотекстового пошуку не враховують в достатній мірі семантику. У той же час, саме семантична схожість безпосередньо обумовлює високий ступінь пертинентності. Далеко не завжди користувач інформаційно-пошукової системи може чітко і однозначно сформулювати саме той набір ключових слів, який і приведе його до шуканого результату.

Метою роботи є розробка та дослідження способу підвищення показників пертинентності інформаційного пошуку, заснованого на концепції інтерфейсної пошукової системи, що здійснює об’єднання і упорядкування відгуків на запити користувачів популярних пошукових систем мережі Інтернет.

к.т.н.,доц. Муляр І.В. (ХмНУ),
д.т.н., проф. Лєнков С.В. (ВІКНУ),
Михалечко Р.М. (ХмНУ)

ОГЛЯД АЛГОРИТМІВ РОБОТИ ТЕОРЕТИКО-ІГРОВИХ МОДЕЛЕЙ ФОРМУВАННЯ БЕЗДРОТОВИХ AD HOC МЕРЕЖ

У динамічних іграх процес вибору гравцями дій повторюється багато разів, причому послідовність дій може впливати на виграші. У загальному випадку в динамічній грі задається множина можливих станів і умови переходу між ними. стратегії гравців визначають їх дії в будь-якому можливому стані, а виграші гравців залежать від кінцевого стану, в який прийде гра. якщо умови переходу задаються явно, така гра називається стохастичною.

Якщо безліч станів не задається спеціально, а просто багато разів повторюється одно крокова некооперативна гра при тому, що гравці пам’ятають історію попередніх розіграшів, такі ігри називають повторюваними. В повторюваних іграх стратегія задається на множині всіх можливих історій гри. Перерахування всіх можливих комбінацій призводить до комбінаторного вибуху, тому на практиці розглядаються стратегії, які залежать від кінцевого числа попередніх тактів гри. Інший підхід полягає в тому, що гравець з кожним тактом оновлює деяку інтегральну характеристику, наприклад, "репутацію" інших учасників, і вибирає дію, виходячи з цієї характеристики. Комбінація стратегій, яка є стійкою для всіх можливих станів в грі, навіть тих, які недосяжні при даних стратегіях.

Еволюційні ігри розглядають не окремих гравців, а нескінченні популяції, в яких кожен індивід дотримується деякої стратегії. Ситуація в грі задається частками кожної стратегії в популяції. В ході гри всі індивіди попарно взаємодіють і ймовірність залишити потомство для індивіда залежить від виграшу його стратегії.

Основним предметом досліджень тут є правила "розмноження", що визначають, як змінюється в часі частка стратегії в залежності від її середнього виграшу на кожному кроці. У еволюційних іграх використовується концепція еволюційно стійкої стратегії, яка зберігає свою чисельність при випадковому впровадженні в популяцію стратегії-"мутанта".

Кооперативні ігри. Часто зустрічаються ситуації, в яких виграші учасників при узгоджених діях не зводяться до суми виграшів при діях поодинці. У коаліційних іграх виграші задаються не для окремих гравців, а для можливих коаліцій. Виграш гравця залежить від того, в яку коаліцію він входить, і яке правило розподілу виграшів використовується в даній коаліції. Вивчаючи статичні коаліційні ігри, розглядають різні правила розподілу, що забезпечують стійкість коаліцій. Вивчаючи процеси формування коаліцій, розглядають динамічні процедури, що призводять до стійких коаліцій.

д.т.н., проф. Мясіщев О.А. (ХмНУ),
Білик О.М. (ХмНУ),
Лєнков О.С. (ТОВ Юрінфоком)

АНАЛІЗ МЕТОДІВ РОЗПІЗНАВАННЯ ГРАФІЧНИХ ОБРАЗІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Метою дослідження є аналіз та вдосконалення існуючих пристроїв, так званих «безпілотників», в яких є можливість слідкування за об'єктом, але мають проблеми в реалізації цієї функції. Завдання підвищення ефективності розпізнавання і пошуку об'єктів. Тому для вирішення цього завдання будем використовувати наступні методи.

Розпізнавання з урахуванням яскравості. При такому підході за основу береться підмножина пікселів зображення, яка відповідає образу який ми розпізнаєм, і визначаються дані про характеристики як дані про самі вихідні значення яскравості пікселів. Такий підхід виявився дуже успішним при вирішенні таких завдань, як розпізнавання рукописних цифр.

Одним з недоліків методу, в якому в якості векторів характеристик використовуються необроблені дані про пікселі, є велика надмірність, властива цьому способу представлення.

Розпізнавання з урахуванням характеристик. Замість застосування в якості характеристик необроблених даних про яскравість пікселів можна використовувати методи виявлення та розмітки просторово локалізованих характеристик, таких як поля і краї. Застосування країв є доцільним завдяки двом описаним нижче важливим причинам. Однією з них є зменшення обсягу даних, пов'язане з тим, що кількість країв набагато менше в порівнянні з кількістю пікселів зображення. Друга причина обумовлена можливістю домогтися інваріантності освітленості, оскільки краї (при наявності відповідного діапазону контрастів) виявляються приблизно в одних і тих же місцях, незалежно від точної конфігурації освітленості.

Оцінка пози. Інтерес представляє не тільки завдання визначення того, яким є певний об'єкт, але і завдання визначення його пози, тобто його позиції і орієнтації по відношенню до спостерігача. Наприклад, при вирішенні проблеми маніпулювання об'єктами на виробництві доводиться враховувати, що захоплення робота не може взяти об'єкт до тих пір, поки не буде відома його поза. У разі жорстких об'єктів, як тривимірних, так і двомірних, ця проблема має просте і цілком визначене рішення, засноване на методі вирівнювання, який описаний нижче.

Розуміння роботи методів дозволить отримати хороші результати від використання OpenCV. OpenCV – розроблена Intel на C/C++ бібліотека з відкритим вихідним кодом, здатна значно спростити програмування комп'ютерного зору. В дослідженні аналізується, як, використовуючи OpenCV, реалізувати детектування, відстеження та розпізнавання осіб. Крім цього буде показано, як працює кожен метод і представлено кілька алгоритмів для досягнення найкращих результатів.

к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
к.т.н., с.н.с. Мірошніченко О.В. (ВІКНУ)

МОЖЛИВОСТІ SDR ТЕХНОЛОГІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ РАДІОРОЗВІДКИ

Досвід проведення Антитерористичної операції на Сході України показав ряд дуже суттєвих недоліків в організації управління підпорядкованими підрозділами. Оперативно виправити ситуацію дозволило комплексне застосування можливостей існуючих зразків озброєння і військової техніки в інтеграції з високотехнологічними системами та впровадження в практику інноваційних технологій.

В роботі проведено аналіз існуючих засобів зв'язку на базі SDR технології та визначені можливості, що до побудови програмно апаратного комплексу об'єднаного засобами радіорозвідки, управління і вогневого ураження в єдине інформаційне поле для виконання завдань радіорозвідки та РЕБ.

Цифрова технологія Software Defined Radio (SDR) дозволяє передавати і обробляти сигнали з використанням різних частот і стандартів, при цьому усі параметри пристрою визначаються програмно. Суть концепції SDR полягає в тому, що базові параметри приймально-передавального пристрою визначаються саме програмним забезпеченням, а не апаратною конфігурацією, як в класичних конструкціях. Мета такого підходу – створювати системи, які можуть приймати і передавати практично будь-які радіосигнали з будь-якими типами аналогової і цифрової модуляції і схемами завадостійкого кодування.

Реалізація універсального середовища інфотелекомунікаційного обміну на основі підходу програмованого радіо SDR дозволяє здійснити інтеграцію усіх видів зв'язку, забезпечуючи 100% сумісність протоколів і форматів щодо побудови універсальних інфокомунікаційних структур даних (тексту, відео, звуку) і здійснити конвергенцію різних видів інформаційного змісту.

Реалізація SDR технології можлива при використанні швидкодійючих АЦП і ЦАП з частотою вибірки близько 10 GSPS (мільярдів вибірок в секунду) і процесорів з продуктивністю близько 100 GOPS (мільярдів бітових операцій в секунду). А це у свою чергу потребує використання електронних компонентів, побудованих на основі нанотехнологій, оскільки на таких частотах здатні працювати тільки елементи наноструктур.

SDR технології дозволяють на рівні програмного забезпечення реалізувати багаторежимність, многодиапазоність, скритність від радіоелектронної розвідки супротивника та ін.

До основних переваг SDR приймачів можна віднести наступне: не вимагає спеціальних налаштувань; низька чутливість до зміни температури і розкиду параметрів компонентів; простота реалізації фільтрів з придушенням бокових частот більше 80 дБ; висока точність і широкий діапазон перебудови фази і частоти гетеродина.

к.т.н. Опенько П.В. (НУОУ),
к.військ.н., с.н.с. Дранник П.А. (НУОУ),
к.т.н., с.н.с. Сачук І.І. (ХУПС),
Борзак О.М. (ВІКНУ)

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧІ ОЦІНЮВАННЯ ПОКАЗНИКІВ НАДІЙНОСТІ КОМПЛЕКСІВ ЗЕНІТНОГО РАКЕТНОГО ОЗБРОЄННЯ ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЗА ТЕХНІЧНИМ СТАНОМ

Актуальність та новизна наведеної задачі визначається особливостями експлуатації зенітного ракетного озброєння в Україні, характерними з яких є: існуюча різниця тривалості експлуатації радіоелектронних засобів (РЕЗ) комплексів зенітного ракетного озброєння (ЗРО) та значна різниця інтенсивності експлуатації РЕЗ відповідних комплексів ЗРО; істотно збільшена кількість складних технічних систем (РЕЗ ЗРО), що відпрацювали встановлені терміни служби і (або) ресурси; планово-попереджувальна система їх технічного обслуговування і ремонту (СТО і Р).

Наведені обставини ускладнюють вирішення задачі підтримання РЕЗ ЗРО у готовності до застосування за призначенням та потребують вдосконалення СТО і Р ЗРО з метою істотного зниження часових, трудових, матеріальних і фінансових витрат на підтримання працездатного стану і заданого рівня їх надійності. Перспективним шляхом вирішення даної задачі є розробка і впровадження методів експлуатації РЕЗ ЗРО за технічним станом (методів ЕТС).

Рішення задачі організації технічної експлуатації ЗРО з урахуванням технічного стану пов’язане з необхідністю мати в розпорядженні методи індивідуального оцінювання показників безвідмовності і залишкової довговічності, що дозволяють з прийнятною точністю та достовірністю за результатами експлуатації за технічним станом, у тому числі за результатами контролю граничного стану (КГС), отримувати оцінки показників залишкової довговічності і приймати обґрунтовані рішення щодо продовження експлуатації РЕЗ ЗРО за технічним станом до чергового КГС або про припинення експлуатації для виконання ремонту або списання.

В доповіді для рішення наведеної задачі запропонована методика прогнозування довговічності комплексів ЗРО, яка на першому етапі дозволяє провести оцінку та прогнозування показників надійності РЕЗ ЗРО та визначити періоди проведення КГС комплексів ЗРО на майбутньому етапі експлуатації, на другому етапі розрахувати залежність коефіцієнту збереження ефективності комплексу ЗРО від зміни показників надійності його РЕЗ, що дозволяє вирішити задачу визначення періодичностей проведення КГС комплексу ЗРО на майбутньому етапі експлуатації.

Організація експлуатації та ремонту комплексів ЗРО при ЕТС із урахуванням результатів оцінки показників надійності РЕЗ ЗРО, отриманих з використанням запропонованої методики, дозволить знизити часові, трудові та матеріальні витрати на підтримання їх працездатного стану.

к.т.н. Опенько П.В. (НУОУ),
к.військ.н., с.н.с. Дранник П.А. (НУОУ),
к.т.н., с.н.с. Сачук І.І. (ХУПС),
Борзак О.М. (ВІКНУ)

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ НАДІЙНОСТІ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ КОМПЛЕКСІВ ЗЕНІТНОГО РАКЕТНОГО ОЗБРОЄННЯ ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЗА ТЕХНІЧНИМ СТАНОМ

На даний час актуальним залишається завдання вдосконалення системи технічної експлуатації і ремонту парку озброєння зенітних ракетних військ Повітряних Силах з метою істотного зниження часових, трудових та матеріальних витрат на підтримання працездатного стану і заданого рівня їх надійності. Для вирішення наведеного завдання впроваджуються стратегії експлуатації та ремонту за технічним станом (ЕТС), які забезпечать законність експлуатації комплексів зенітного ракетного озброєння (ЗРО) за межами встановлених розробниками термінів служби (ресурсів).

З метою переведення парку комплексів ЗРО, які на цей час експлуатуються та ремонтуються за регламентованою стратегією, на ЕТС, було розроблено науково-методичне забезпечення, яке передбачає, у тому числі, розробку і впровадження контролів граничного стану (КГС) через фіксовані інтервали часу, при проведенні яких повинне вирішуватися завдання оцінювання показників надійності радіоелектронних засобів (РЕЗ) ЗРО. У зв’язку з цим задача визначення періодів проведення КГС зразків ЗРО, які будуть адаптивними до зміни рівня безвідмовності його РЕЗ, є актуальною.

В доповіді розглядається методика, що призначена для прогнозування показників надійності (довговічності) РЕЗ ЗРО при ЕТС з метою визначення періодичності проведення КГС та виступає складовою частиною методики прогнозування довговічності комплексів ЗРО при ЕТС, що застосовується для прийняття обґрунтованого рішення щодо продовження експлуатації РЕЗ ЗРО за технічним станом до чергового КГС або про припинення експлуатації для виконання ремонту або списання.

Методикою передбачено побудова залежностей зміни показників надійності (безвідмовності) – точкової оцінки середнього наробітку на відмову (параметру потоку відмов) в процесі експлуатації РЕЗ ЗРО, які використовуються при прогнозуванні значень відповідних показників на майбутньому етапі експлуатації.

Наведені напрями дослідження процесу прогнозування показників надійності (довговічності) РЕЗ ЗРО при ЕТС з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів визначають наявність підпорядкованих єдиній меті наступних основних етапів методики, що розглядаються в доповіді.

к.т.н., с.н.с. Охрамович М.М. (ВІКНУ),
к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
Животовський Р.М. (ЦНДІ ОВТ ЗСУ)

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ОСНОВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ БПЛА ПРОТИВНИКА В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ АТО

В умовах сучасної „гібридної війни” під час ведення бойових дій у тактичній ланці значно зросла роль безпілотної авіації. Тактичні безпілотні літальні апарати (БпЛА) є обов’язковою складовою озброєння армій провідних країн світу і призначені для вирішення завдань розвідки та підтримання ведення бойових дій. Постійне зростання кількості та типів засобів безпілотної авіації зумовило необхідність проведення досліджень у напрямах боротьби з тактичними БпЛА.

БпЛА, що застосуються в зоні проведення АТО в основному виконують розвідувальні функції, а саме: ведення повітряної розвідки в реальному масштабі часу; спостереження за найбільш важливими військовими об’єктами; ведення радіоелектронної боротьби; корегування вогню артилерії та ракетних систем залпового вогню, що значно підвищує ефективність застосування зазначених вогневих засобів.

Відмічаються зміни у тактиці дій противника, які полягають у комплексному застосуванні засобів розвідки, РЕБ та вогневого ураження. Під час розвідувального польоту БпЛА противник активізує обстріли, при цьому БпЛА здійснюють корегування вогню та фіксацію результатів обстрілів. На теперішній час в підрозділах БпЛА відпрацьовується можливість застосування БпЛА (квадрокоптерного типу) в якості носіїв саморобних вибухових пристроїв, запалювальних боєприпасів, споряджених напалмом, гранат, що мають детонатори ударної дії.

Протидія БпЛА повинна бути комплексною, та включати: виявлення БпЛА, яка здійснюється за основними видами помітності; радіолокаційній, радіотехнічній, інфрачервоній (ДВЗ), оптичній та акустичній, із застосовуванням як активних, так і пасивних методів виявлення; ураження БпЛА, як вогневе так і функціональне; радіо- та оптико-електронне придушення ліній зв’язку, передачі даних, засобів радіотелеметрії, радіонавігації, оптико-електронної та радіолокаційної розвідки БпЛА; захист об’єктів пасивними способами та засобами, що здійснюється шляхом зниження помітності об’єктів в радіолокаційному і оптичному спектрах, здійснення радіоелектронного захисту, застосування димів, аерозолів, макетів ОВТ і хибних позицій.

Таким чином, вирішення питань комплексної протидії БпЛА противника потребує проведення відповідних організаційних, технічних заходів та подальших наукових досліджень.

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
к.фіз-мат.н., с.н.с. Щербіна С.В. (ІГФ НАНУ),
к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
к.геолог.н. Шумліанська Л.О. (ІГФ НАНУ),
д.геолог.н., с.н.с. Пігулевський П.Г. (ІГФ НАНУ)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА БОЙОВИМИ ДІЯМИ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ АТО

Останні події на сході України показали, що складність і динамізм сучасних бойових дій та скорочені терміни прийняття рішень посадовими особами органів управління вимагають впровадження в процеси управління нових систем збору, обробки та представлення інформації на основі передових інформаційних технологій. Тому, необхідною умовою ефективного функціонування структури управління будь-якого рівня є наявність діючої інформаційної системи, на яку покладено функції автоматизованого збору, обробки та розподілу інформації.

Досвід проведення локальних конфліктів останніх десятиріч та проведення Антитерористичної операції (АТО) на Сході України свідчить про те, що сучасний характер збройних протистоянь полягає у веденні дистанційної війни, тобто протидіючі сторони намагаються як можна рідше вступати в безпосередній вогневий контакт. Підрозділи Збройних Сил України та інші військові формування, що задіяні в зоні проведення АТО, щодня стикаються з артилерійськими та мінометними обстрілами з боку незаконних збройних формувань. При цьому проведення антимілітаристичних спостережень організацією ОБСЕ у зонах АТО засноване на ординарних візуальних спостереженнях, що проводяться на основі інструкцій, які розроблені сумісно з міжнародними структурами.

Для об’єктивності і підвищення якості статистичної інформації щодо обстрілів у зоні проведення АТО треба використовувати спеціальні стаціонарні і мобільні системи спостережень. Наприклад, такий науковий підхід був реалізовано при моніторингу вибухів в Багдаді [*Characterization of Seismic Sources from Military Operations on Urban Terrain (MOUT): Examples from Baghdad by Ghassan I. Aleqabi, Michael E. Wysession, and Hafidh A. A. Ghalib*], що відбулося 10 жовтня 2006 року. Даний підхід може бути впроваджено в зоні проведення АТО за допомогою розташування спеціальної сейсмозвукової системи спостережень у відповідних точках розмежування. Статистична інтерпретація, щодо застосування різних засобів ураження противника значно підвищить достовірність та точність розвідувальної інформації, що надасть можливість ефективно протидіяти їм.

Таким чином, існує необхідність проведення наукових досліджень що можливостей спеціальної сейсмозвукової системи розвідки для виявлення застосування різних засобів ураження в зоні АТО.

Проценко Я.М. (ВІКНУ)

ІМІТАЦІЙНА СТАТИСТИЧНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СКЛАДНОГО ОБ'ЄКТА РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

Одним із способів підтримки необхідного рівня надійності складних об'єктів РЕТ є проведення технічногоо бслуговування (ТО). Відомі різні підходи до організації проведення ТО, які можна визначити як два підкласа: за станом (ТОС) і по ресурсу (ТОР).

Потенційно більше фективною стратегією ТО є стратегія ТОС, так як в ній використовується інформація про реальний ТС об'єкта. Однак в деяких випадках більш ефективною може виявитися і стратегія ТОР.

Вибір стратегії ТО здійснюється на етапі проектування об'єкта РЕТ, для можливості внесення конструктивних змін, з метою забезпечення технологічності операцій ТО. Для науково обгрунтованого вибору стратегії ТО і визначення її оптимальних параметрів необхідна математична модель, за допомогою якої можна встановити функціональну залежність між показниками надійності (ПН) і вартості експлуатації (ВЕ) об'єкта і параметрами обраної стратегії ТО. Така модель нами булла розроблена на основі застосування методу імітаційного моделювання.

Для моделювання від мов елементів при розробці імітаційної статистичної моделі (ІСМ) вибрано модель дифузійного немонотонного розподілу (DN-розподіл), яке адекватно описує закономірності виникнення відмов як елементів РЕТ, так і елементів механіки, що дає можливість в процесі моделювання кожної випадкової реалізації напрацювання до відмови елемента ставити у відповідність певне значення ОП. І по досягнутому в даний момент часу значенням ОП приймати рішення, треба чи не треба проводити ТО.

Параметрами стратегії ТОС є: $E_{\text{то}}$ – безліч потенційно обслуговуваємих елементів; $U_{\text{то}} = \{u_{i\text{то}}; i = \overline{1, |E_{\text{то}}|}\}$ – вектор нормованих значень рівней ТО $u_{i\text{то}}$; $T_{\text{к}}$ – періодичність контролю ТС об'єкта.

Узагальнений параметр стратегії ТОС представлений множиною

$$\text{Р}_{\text{тос}} = \{E_{\text{то}}, U_{\text{то}}, T_{\text{к}}\}$$

Розроблена ІСМ дозволяє отримувати прогнозні оцінки ПН і ВЕ з урахуванням проведення ТОС з заданими параметрами. Програми ІСМ розроблені в системі програмування Delphi. В якості ПН іВЕ виходять залежні від $\text{Р}_{\text{тос}}$ такі показники:середнє напрацювання на відмову; середній час відновлення; коефіцієнт готовності; коефіцієнт технічного використання; середня питома вартість експлуатації.

Розроблена модель призначена в основному для застосування на етапі розробки об'єкта РЕТ, але може також застосовуватися і для модернізації існуючих об'єктів РЕТ, з метою уточнення параметрів СТО.

к.т.н., доц. Рачок Р.В. (НАДПСУ),
д.т.н., проф. Боровик О.В. (НАДПСУ)

ОСОБЛИВОСТІ АПРОКСИМАЦІЇ ФУНКЦІЇ ГУСТИНИ РОЗПОДІЛУ ВИСОТ МІСЦЕВОСТІ В ЗАДАЧАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ

Однією з інформаційно-телекомунікаційних систем (ІТС) Державної прикордонної служби України є ІТС геоінформаційного забезпечення, яка реалізує функції зберігання та картографічної візуалізації інформації. Перспективним є використання геоінформаційної системи (ГІС) для проведення геообробки в задачах забезпечення прикордонної безпеки. В окремих з них використовуються ймовірнісні геомоделі, важливою складовою яких є закон розподілу висот місцевості. При вирішенні ряду задач геообробки вид закону розподілу завчасно невідомий. Тоді необхідно підібрати (визначити вид і параметри) такий закон розподілу висот, який найкраще відповідає реальній місцевості.

Для цього в основному використовуються «типові» закони розподілу: нормальний, експоненціальний, рівномірний. Для них існують методики визначення параметрів на основі вихідних даних. Тому нескладно, визначивши ці параметри для кожного з законів, обчислити середньоквадратичну помилку і на основі критерію її мінімальності вибрати найкращий з них. Однак для реального рельєфу місцевості завжди можливо визначити мінімальну (h_{min}) і максимальну (h_{max}) висоту. Тому функції густини розподілу висот для максимальної відповідності досліджуваному рельєфу мають визначатись таким чином, щоб поза межами відрізку [h_{min}, h_{max}] забезпечувати нульові значення. Це справедливо для рівномірного розподілу, для якого густина визначається як стала величина $1/(h_{max}- h_{min})$ на відрізку [h_{min}, h_{max}] і 0 поза його межами. Звичайно при цьому умова нормування виконується автоматично – інтеграл густини розподілу на досліджуваному відрізку [hmin, hmax] дорівнює 1. Однак для нормального і експоненціального законів область визначення є значно ширшою і умова нормування забезпечується лише при інтегруванні по всій цій області. При корегуванні функцій нормального і експоненціального розподілу з прирівнюванням їх до нуля поза межами [h_{min}, h_{max}] або розгляді в задачах лише в межах реальних висот [h_{min}, h_{max}] – результуючий інтеграл буде меншим за 1. Тому при такому використанні нормального та експоненціального закону отримані «усічені» функції потребують корегування з метою виконання умови нормування. Для цього пропонується обчислення інтегралу для початкового розподілу на відрізку [h_{min}, h_{max}] і введення в функцію густини розподілу поправочного множника чисельно рівного оберненій до отриманого інтеграла величині. Звичайно при цьому умова нормування буде автоматично виконуватись.

Аналогічний підхід можливий і при апроксимації закону розподілу на відрізку [h_{min}, h_{max}] іншими функціями (показниковою, поліномом n-ступеня).

Рибалка А.В. (ХмНУ),
к.т.н, доц. Хмельницький Ю.В. (ХмНУ)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ СТИСНЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

В сучасних умовах розвитку комп'ютерних систем бажано представляти різнопланову існуючу інформацію значно меншою кількістю даних за рахунок кодування її з мінімальною інформаційною надмірністю. Завдяки мінімізації ми зможемо зберігати значно більше інформації на тих же носіях та передавати по каналах передачі значно більше інформації за одиницю часу по каналу тієї ж пропускної здатності. Дослідження методів та засобів стиснення інформації показує, що лишилось ще багато невирішених проблем. Є багато питань щодо загальної класифікація сучасних алгоритмів стиснення інформації із врахуванням особливостей методів побудови моделей різних джерел інформації. Використовуючи сучасні методи та технології передачі інформації, що дозволяють та дають можливості для підвищення ефективності стиснення інформації регулярної структури – бази даних. Аналіз особливостей методів стиснення інформації показує на можливість покращити побудову моделей та алгоритмів, що швидко пристосовуються до змін характеру любої вхідної інформації. Дослідження показує, що ця проблема актуальна щодо сучасних комп'ютерних систем, де комбінуються в одному мульмедійному файлі різна інформація. Сьогодні існує великий розрив між вартістю кодування, що досягається універсальними методами стиснення інформації та теоретично можливою границею стиснення інформації. Дослідження сучасних алгоритмів кодування показує, що за вартістю кодування вони орієнтовані на певні класи даних, і як правило, потребують зберігання великих словників, що практично є незручним. Сучасні ефективні методи серед наявних універсальних методів стиснення інформації дуже добре працюють на стиснення текстової інформації, хоча на бінарній та змішаній інформації їх ефективність значно погіршується через недостатню адаптивність. Аналіз особливостей методів та технологій стиснення інформації в телекомунікаційних системах показує, що необхідно організувати зниження обсягів передачі зображень, переданих по телекомунікаційних мережах. Це дозволить вирішити проблему ефективного використання мережевих ресурсів і забезпечить необхідну якість обслуговування користувачів інформаційних послуг та дає можливість виявити найбільш перспективні методи стиснення. Також це дозволить визначити першочергові напрямки в аналізі та дослідженнях із розробки найбільш ефективних схем стиснення інформації.

Таким чином, аналіз та дослідження особливостей технологій стиснення інформації для вирішення задач оптимального представлення інформації в системах, дає можливість удосконалити методи стиснення інформації та поліпшити адаптивність до інформації, характер якої швидко змінюється та зекономити ресурси смуги пропускання каналів передачі.

Рижкіна Т.А. (ІСЗЗІ КПІ)

ПОРІВНЯННЯ РОЗРАХУНКІВ ІОНОСФЕРНОЇ РАДІОЛІНІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГНОЗІВ

Широко відомо, що короткохвильовий радіозв'язок грає важливу роль при передачі інформації на далекі і наддалекі відстані відомчими і позавідомчої службами, силовими структурами та іншими організаціями.

Неодноразово висловлювалися припущення про витіснення короткохвильового зв'язку іншими більш надійними і швидкісними видами зв'язку. Однак такого не відбулося в силу того, що короткохвильові системи зв'язку володіють такими важливими особливостями як висока живучість, порівняна простота і низька ціна створення і обслуговування. Ці особливості роблять короткохвильові системи незамінними при резервуванні інших систем зв'язку.

Показовим є те, що короткохвильовий зв'язок займає важливе місце в системі військового радіозв'язку країн НАТО. Глобальна короткохвильова система зв'язку (High Frequency Global Communications System) складається з потужних (кілька кіловат) базових станцій, забезпечує управління і контроль над усіма агентствами Міністерства оборони, літаками і кораблями; забезпечує підтримку союзним силам, відповідно до угод і міжнародних протоколів. Також дана система підтримує повідомлення про надзвичайні дії (Emergency Action Message). У світлі ситуації на Україні, цілком можливе включення і нашої країни до цієї мережі зв'язку.

Слід також взяти до уваги, що КХ радіозв'язок практично не залежить від рельєфу місцевості та має високу живучість. В Україні іоносферний зв'язок забезпечує зв'язок зі своїми посольствами в різних країнах світу.

В результаті роботи були наведені варіанти розрахунку короткохвильових радіоліній, зокрема класичний метод та декілька видів програмного. Результати розрахунків було порівняно, в результаті чого виявилось, що вони майже збігаються. Це пояснюється неточністю в алгоритмах розрахунку кожної програми.

Як результат, можна зробити підсумок, що кожна програма є унікальною, та розраховує по-різному. Найбільш точною є програма Радіан-М, однак її недоліком є те, що вона потребує доступ до мережі Інтернет.

Інші програми мають невеликі можливості та точність розрахунку порівняно з програмою Радіан-М, але вони мають перевагу – вони не потребують підключення до мережі Інтернет. Ці програми мають англійський інтерфейс.

Класичний метод розрахунку є точним, однак він потребує досить багато часу для розрахунку, та для нього необхідні карти сонячної активності для відповідного року та місяця.

д.т.н., с.н.с. Рома О.М. (ІСЗЗІ КПІ),
Бездрабко Д.Є. (ІСЗЗІ КПІ)

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЗАВАДОЗАХИЩЕНОСТІ АЛГОРИТМУ ВХОДЖЕННЯ В СИНХРОНІЗМ РАДІОЛІНІЇ З ППРЧ

Для спеціальних систем радіозв'язку (СРЗ) існує проблема забезпечення відповідного рівня завадозахищеності. Одним із шляхів підвищення завадозахищеності СРЗ є застосування широкосмугових сигналів (ШСС) з псевдовипадковим переналаштуванням робочої частоти (ППРЧ). Процес передачі інформації в радіолінії, створеній СРЗ з ППРЧ, неможливий без її синхронізації. Найбільш вразливим елементом є підсистема синхронізації, що відповідає за входження в синхронізм. Пошук і виявлення ШСС з ППРЧ вирішується за допомогою алгоритмів входження в синхронізм.

Завадозахищеність самої радіолінії СРЗ з ППРЧ у значній мірі визначається завадозахищеністю алгоритму входження в синхронізм.

Для оцінки завадозахищеності використовується методика, яка враховує параметри алгоритму входження в синхронізм радіолінії з ППРЧ. Суть методики полягає у розрахунку ймовірності входження в синхронізм за один цикл входження при різних значеннях довжини синхромітки, ймовірності ураження частот навмисною завадою та ймовірності помилкового прийому елементу сигналу на неуражених частотах.

В методиці використовується синхрокадр довжиною 153 біт, характерний для УКХ-радіолінії зі швидкістю передачі 19,5 кбіт/с. Синхрокадр складається з синхромітки, службової інформації та вільних біт. Синхромітка оповіщує приймач про надходження сигналу від передавача та містить інформацію про номер частоти, на якій здійснюється передача, та номер підциклу. Також враховується передача службової інформації за допомогою N-кратного мажоритарного кодування.

Подія входження в синхронізм за один під цикл полягає в одночасному виконанні умов неураження поточної частоти передачі навмисною завадою, безпомилкового прийому синхромітки, входження в синхронізм за одне звірення регістрів та безпомилкового прийому службової інформації. Дана методика дозволяє обґрунтовувати вибір довжини синхромітки та порогового значення неправильно прийнятих біт.

Показано, що зі збільшенням довжини синхромітки завадозахищеність алгоритмів зростає. Наряду з цим зростає і порогове значення кількості біт синхромітки, які можна прийняти неправильно. Доцільно обирати довжину синхромітки 63 біта. Порогове значення складає 1/3-1/4 довжини синхромітки.

Отримані результати дозволяють визначати параметри алгоритму синхронізації для радіостанцій УКХ діапазону в умовах впливу організованих навмисних завад противника.

д.т.н., с.н.с. Рома О.М. (ІСЗЗІ КПІ),
Василенко С.В. (ІСЗЗІ КПІ)

ВИБІР ПАРАМЕТРІВ АЛГОРИТМУ ВХОДЖЕННЯ В СИНХРОНІЗМ УКХ РАДІОЛІНІЇ З ППРЧ

Одним із основних шляхів досягнення необхідної завадозахищеності систем радіозв'язку (СРЗ) при дії навмисних завад є використання сигналів з псевдовипадковим переналаштуванням робочої частоти (ППРЧ). Процес передачі інформації буде неможливий без вирішення питання синхронізації. Задача визначення оптимальних параметрів алгоритму входження в синхронізм радіолінії з ППРЧ за критерієм максимальної завадозахищеності потребує вирішення.

Розглядається радіолінія ультракороткохвильового (УКХ) діапазону з типовою швидкістю 19,2 кбіт/с та типовий алгоритм входження в синхронізм з фіксованим набором частот. Дані частоти рівноймовірні і не повторюються в межах одного циклу входження в синхронізм. Кількість частот та кількість підциклів входження обмежується вимогами до часу входження в синхронізм (0,5 с) з ймовірністю 0,999 та якістю каналу зв'язку (ймовірність помилки не більше 0,2) і дорівнює 10 та 6 відповідно. Кількість сумісних комбінацій частот та підциклів складає 60, що потребує для кодування 6 біт.

Технічно час перебування на одній частоті передавача СРЗ з ППРЧ в УКХ діапазоні дорівнює 10 мс, а час переналаштування – 1 мс (10% часу одноразового використання частоти), швидкість стрибків передавача на етапі входження в синхронізм дорівнює 100 стр/с. На кожній частоті передавач здійснює передачу спеціальних кодових комбінацій (синхрокадрів) довжиною 153 біт.

Структура синхрокадру включає синхромітку, що містить інформацію про номер частоти та номер підциклу входження, та блок службової інформації (за необхідністю). Довжина синхромітки типового алгоритму входження в синхронізм СРЗ з ППРЧ УКХ діапазону дорівнює 63 біт. У якості кодування синхромітки використано алгоритм Касамі з довжинами вибірок 63 біт. Об'єм таких вибірок дорівнює 8. Для кодування 60 комбінацій виникає необхідність у включенні до синхромітки двох послідовностей Касамі (63×2=126 біт). У цьому випадку кількість можливих комбінацій збільшується до 8×8=64, що буде достатньо для передачі 6 біт коду номера частоти та номера підциклу. Оскільки всі етапи синхронізації повинні мати однакову завадозахищеність, то у якості кодування службової інформації пропонується використання N-кратного мажоритарного кодування.

Задача розробника полягає у виборі оптимальних параметрів алгоритму синхронізації, що дозволить забезпечити баланс між завадозахищеністю синхронізації і якістю передачі корисної інформації при наявності завад.

Наведені параметри алгоритму входження в синхронізм дозволяють забезпечити синхронізацію УКХ-радіолінії в межах нормативно відведеного часу з ймовірністю, близькою до 1, за умови наявності навмисних завад.

к.т.н., доц. Савков П.А. (ВІКНУ),
к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
к.т.н. Лоза В.М. (ВІКНУ)

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ОПТИКОЕЛЕКТРОНИХ СИСТЕМ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ОБЕКТІВ ОЗБРОЄНЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

На сучасному етапі розвитку озброєння і військової техніки (ОВТ) головною проблемою сучасного бою залишається своєчасне виявлення та знищення цілей. Приладами виявлення, якими оснащуються засоби ОВТ є оптичні, оптоелектронні, локаційні та інші засоби. Проте для сучасних умов цього вже недостатньо.

У кожного діапазону хвиль і пов'язаної з ним технології реалізації датчика є свої переваги і недоліки. Пошук і виявлення цілі оптичними локаційними засобами здійснюються у більшості випадків з використанням зовнішньої цілевказівки, для чого вони сполучаються з системами радіолокації. В процесі прийому слабких сигналів проявляється квантова природа електромагнітних хвиль. Створення умисних перешкод для оптичної локації можливе, але складніше, ніж для радіолокації.

Проаналізувавши характеристики сучасних систем розвідки об'єктів ОВТ, необхідно відмітити, що оптоелектронні прицільні комплекси основних типів ОВТ переважно вичерпали свій ресурс, морально застаріли і вже не відповідають сучасним вимогам. Можливості простих і панкреатичних оптичних приладів вітчизняного виробництва повністю вичерпані (їх максимальна дальність бачення вдень/вночі складає до 3000/400 м для БТР, а для танків – до 4000/800 м відповідно).

Для створення ефективних оптоелектронних систем (ОЕС), що забезпечують неперервне ведення оптичної розвідки відповідно до заданих тактико-технічних характеристик, потребує декілька каналів отримання інформації, а саме тепловізійна, телевізійна, лазерна та ін. У таких системах вирішуються завдання виявлення повітряних та наземних об'єктів, оцінки їх параметрів, побудови траєкторій руху, розпізнавання образів та ін. При цьому повинне забезпечуватися рішення усіх завдань в реальному часі. ОЕС повинні мати автоматизований режим функціонування, вимагаючи лише незначних зусиль з боку оператора. При цьому, достовірну інформацію про навколишній простір може бути отримано при комплексній обробці сигналів у рамках інтегрованої системи.

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що перспективна ОЕС повинна забезпечувати можливість ведення розвідки на відстанях, що перевищують дальність поразки супротивником, та повинна включати: телевізійну камеру з широким полем зору, тепловізіоні прилади спостереження, лазерний цілевказівник-дальномір, локаційну станцію розвідки, що об'єднанні з іншими засобами ураження за допомогою автоматизованих та інтегрованих систем управління.

Савран В.О. (ВІКНУ)

ДЕТЕРМІНОВАНА МОДЕЛЬ ЕНЕРГОДИНАМІЧНОГО ПРОЦЕСУ В ЧАСТОТНІЙ ОБЛАСТІ

Одним з шляхів підвищення достовірності системи технічного діагностування є представлення використовуваної діагностичної інформації в іншій формі, а саме, перехід від звичайної, просторово-часової до частотно-спектральної, що призводить до більш тонкого механізму аналізу сигналів. Підвищення достовірності в цьому випадку обумовлене тим, що кожна лінія спектру містить інформацію про функцію на усьому періоді її зміни.

Це обумовлено вибором діагностичного параметра за умови представлення пачок енергодинамічних імпульсів в спектральній формі і розробки спектрального енергодинамічного методу перевірки працездатності цифрових пристроїв на основі детермінованої частотної моделі процесу в ланцюзі живлення логічного елементу.

Спектральний енергодинамічний метод діагностування пристроїв на інтегральних схемах є одним з перспективних методів діагностування відмов елементів радіоелектронних пристроїв. Скорочуючи число контрольних точок до однієї, метод дозволяє автоматизувати процес діагностування і істотно зменшити час локалізації елементу, що відмовив. При цьому аналізуються сигнали в ланцюзі живлення, що виникають при перемиканні логічних елементів з одного стану в інший.

Суть цього методу полягає в тому, що при періодичному перемиканні логічних елементів в ланцюзі живлення виникають переодические пачки енергодинамічних імпульсів, форма яких і число залежать від типу інтегральної схеми і способу включення. Маючи дискретний спектр, вони можуть бути представлені у вигляді сукупності гармонійних складових, що відрізняються частотою, початковою фазою і амплітудою. Ряд вузькосмугових фільтрів, що утворюють паралельний аналізатор спектру, виділяє найбільш інформативні з точки зору діагностики гармоніки.

Подальша обробка має на увазі порівняння отриманого коду з еталонним або стискування інформації в сигнатуру. Сутність дослідження полягає в тому, що при переключенні вхідних або вихідних каскадах цифрових пристроїв, які являють собою найбільш енергонасиченими у шині живлення протікають перехідні процеси, які за своїми параметрами співпадають за часом з параметрами вхідних сигналів.

Під час проведення аналізу і обробки цих сигналів, які виникають під час протікання перехідних процесів в частотній області, нестаціонарних в часі або неоднорідних в просторі, коли результати аналізу повинні містити не тільки загальну частотну характеристику сигналу (розподіл енергії сигналу по частотних складових), але і відомості про певні локальні координати, на яких проявляють себе ті або інші групи частотних складових, або на яких відбуваються швидкі зміни частотних складових сигналу, застосування математичного апарату вейвлет-аналізу одночасно з вихідними реакціями дозволяє досягти високої достовірності прийняття рішення щодо технічного стану й локалізації дефекту.

Проведений аналіз спектрів сигналів, які виникають у ланцюзі живлення при перемиканні логічних елементів цифрових пристроїв для різних технологій, показав, що спектр сигналу є достовірним джерелом діагностичної інформації.

к.т.н., доц. Сакович Л.М. (ІСЗЗІ КПІ)

МОДЕЛЮВАННЯ РОБОТИ ВІЙСЬКОВИХ РЕМОНТНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

У воєнний час значно зростає потік ремонтного фонду і від військових ремонтних органів потрібна максимальна інтенсивність відновлення пошкоджених зразків техніки при збільшенні пропускної спроможності, тобто кількості відновленої зразків техніки в одиницю часу.

Моделювання роботи військових ремонтних органів в мирний час засновано на використанні математичного апарату теорії масового обслуговування з властивостями ординарності і стаціонарності потоку заявок на ремонт, що відповідає особливостям поточного ремонту техніки на пункті технічного обслуговування та ремонту в стаціонарних умовах, або в апаратних технічного забезпечення в польових умовах. Але в військовий час ці властивості порушуються і має місце неординарний поток неоднорідних заявок з неекспоненціальним законом відновлення. Ця обставина потребує створення моделі функціонування військових ремонтних органів з математичним описом процесу функціонування для оптимізації організаційно-штатної структури за критерієм максимуму інтенсивності відновлення техніки при обмежених ресурсах.

В якості вихідних даних використовують тип техніки, ступінь її пошкодження, прогнозуєму кількість і інтенсивність поступлення в ремонт, формування черги за результатами дефекації. Для рішення задачі необхідно враховувати припущення на умови використання військових ремонтних органів та обмеження в галузі використання, а саме:

залежність часу дефекації від ступеню пошкодження техніки; алгоритми і методи пошуку кратних дефектів;

можливості обладнання апаратних технічного забезпечення щодо автоматизації процесу

пошуку дефектів; реалізацію ремонту агрегатним методом з використанням підмінного фонду агрегатів; врахування особливостей ремонту об’єктів великої розмірності групою фахівців з

екіпажу апаратної технічного забезпечення.

При оцінці часових показників окремих етапів відновлення працездатності техніки використані сучасні досягнення в галузі технічної діагностики – нові функціональні залежності показників відновлення від керованих змінних, що дозволяє їх регулюванням досягнути необхідних результатів.

Під час моделювання визначається кількість необхідних робочих місць, вимоги до кваліфікації майстрів,складу технологічного обладнання та діагностичного забезпечення, а також кількість відновленої техніки, імовірність відновлення за встановлений час, розмір черги.

Результати моделювання доцільно використовувати під час проектування перспективних апаратних технічного забезпечення модульного типу. При цьому можливо визначити приорітетні групи техніки,які підлягають ремонту, обґрунтувати мінімально необхідну загальну кількість модулів кожного типу, а потім і організаційно – штатну структуру ВРО для забезпечення потрібної укомплектованості підрозділів технікою.

Моделювання роботи військових ремонтних органів з врахуванням особливостей функціонування в польових умовах військового часу дозволить отримати максимальну інтенсивність відновлення при повному завантаженні майстрів.

***Соколюк О.Д.* (*в/ч А 0515*)**

ПОШИРЕННЯ РАКЕТНОЇ ЗБРОЇ У СВІТІ ТА ЗАХОДИ США ЗІ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИРАКЕТНОЇ ОБОРОНИ

Аналіз основних тенденцій у розвитку озброєння та військової техніки засвідчує підвищення ролі та значення балістичних ракетних систем різного призначення, які набувають все більшого поширення і технічного вдосконалення. Причиною такої тенденції є висока ефективність ракетної зброї, що пов’язано з її спроможністю уражати стратегічні та оперативно-тактичні об’єкти противника з високою точністю та у короткі терміни після прийняття рішення, а також складністю організації протиракетної оборони (ПРО). Оснащення ракетних систем потужними боєзарядами у звичайному спорядженні чи масового ураження дозволяє використовувати їх як дієвий засіб стримування від ймовірної зовнішньої агресії.

Враховуючи наведені обставини, з початку другої половини XX століття відмічається постійне збільшення кількості країн, які мають або намагаються отримати власну ракетну зброю. За оцінкою експертів ООН на теперішній час балістичні ракетні системи різних класів мають на озброєнні близько 35 країн світу, з яких 21 країна володіє ракетами меншої дальності (до 1 тис. км). Проте найбільше занепокоєння світової спільноти викликають Іран та КНДР, які очолюють радикальні режими з непередбачуваною політикою і проявляють особливу активність у цій небезпечній діяльності.

У зв’язку з цим США активізували заходи зі створення глобальної ешелонованої системи ПРО для захисту американської території від обмеженої кількості міжконтинентальних балістичних ракет та захисту союзників США і розгорнутих американських військ за кордоном від нестратегічних балістичних ракет. Основна увага приділяється:

посиленню оперативних можливостей об’єктів ПРО на території США за рахунок додаткового розгортання протиракет шахтного базування;

створенню систем ПРО США в Європейському, Близькосхідному та Азіатсько-Тихоокеанському регіонах з метою захисту американських військ та союзників. Для кожного регіону запроваджуються поетапні підходи розвитку їх протиракетних можливостей в залежності від характеру та еволюції ракетних загроз.

Згідно з планами Вашингтону, до 2018 року передбачається завершити створення системи ПРО США в Європі. До її складу увійдуть 48 протиракет типу

“Standard Missile-3” наземного базування, розгорнутих на базах ПРО в Румунії та Польщі, а також протиракети цього ж типу, розміщені на надводних кораблях ВМС США, які на ротаційній основі несуть бойову службу в Середземному морі.

Такі кроки США викликають вкрай негативну реакцію Росії, яка вживає ряд комплексних заходів з метою тиску на Вашингтон із застосуванням політичних і воєнно-технічних важелів впливу.

Toliupa S. (Taras Shevchenko NU of Kyiv),
Parkhomenko I. (Taras Shevchenko NU of Kyiv)

SYSTEMATIC APPROACH TO INFORMATION SECURITY

The main direction of information protection ways research is a steady increase in the system approach to the problem of protection of the information itself. The concept of systemic is above all the sense that data protection is not only the establishment of appropriate mechanisms and is a regular process which is carried out at all stages of the life cycle of data processing systems in the integrated use of all available security methods. At the same time all the means, methods and measures used to protect the information, and certainly the most efficient combined into a single coherent system – protection system.

Therefore, for the successful use of modern information technologies it is necessary to effectively manage not only the network, but also ISS, besides on the IS level system implementing the management structure of information security events, planning the composition of modular ISS and audit should work autonomously. Since the object of management – ISS is a very complex organizational and technical system functioning under conditions of uncertainty, inconsistency and incompleteness of knowledge about the state of the information environment, the management of such a system should be based on the application of systems analysis, methods of the theory of decision-making and the need for the use of intelligent technologies.

One solution to this problem is to use the intelligent methods to support decision-making in the management of IS local information system, which, in turn, requires the development based on the principles of system analysis and general scientific approaches methodological framework for the protection of information management, the relevant models, methods, algorithms and software.

In order to implement a proactive strategy to protect in ISS the local information system substantiates the need for practically applicable models and intellectual support of rational methods of planning the modular structure of ISS, assessment and prediction of the risk of violation of information security and information security management in an uncertain information influences.

In the system of intellectual support of operative management it is suggested to use intellectual technologies: mechanism of unclear inferencing for the numeral estimation of probability of attack; organized organization of information about events in the base of knowledge; models of counteraction to the threats; making decision on the choice of rational variant of reacting on the events of safety.

Толюпа Є.О. (ДУТ)

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ВІД НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ДОСТУПУ В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ ТА МЕРЕЖАХ

Одним з напрямків захисту інформації в інформаційних системах є технічний захист інформації (ТЗІ). У свою чергу, питання ТЗІ розбиваються на два великих класи завдань: захист інформації від несанкціонованого доступу і захисту інформації від витоку технічними каналами.

Сучасні інформаційні системи (ІС) є територіально розподіленими комп'ютерними мережами, що поєднують за допомогою каналів зв'язку різні комп'ютери і локальні мережі.

Уразливість розподілених обчислювальних систем істотно перевищує уразливість автономних комп'ютерів. Це зв'язано, насамперед, з відкритістю, масштабністю і розгалуженістю самих комп'ютерних мереж.

Відповідно існує чимало способів атак та несанкціонованих доступів в сучасні комп'ютерні мережі.

Основними причинами реалізації несанкціонованого доступу є недоліки сучасних інформаційних технологій та структури інформаційних систем та мереж, а також неухильний ріст складності програмно-апаратних засобів обробки і захисту інформації.

Можна виділити такі узагальнені категорії методів захисту від НСД: організаційні; технологічні; правові. Методи, що реалізуються на практиці, як правило, об'єднують у собі елементи всіх категорій. Так, управління доступом до приміщень може являти собою комбінацію організаційних (видача допусків і ключів) і технологічних (установка замків і систем сигналізації) способів захисту.

Можна відзначити, що в умовах складної криміногенної обстановки у світі й Україні зокрема, проведення антитерористичної операції, питання щодо забезпечення безпеки держаних і комерційних об'єктів здобувають особливу актуальність.

Такий стан справ пояснюється передусім діями певних фізичних осіб (порушників) – терористів, злочинців, несумлінних конкурентів тощо, які створюють небезпеку перш за все для інформаційного ресурсу установ (відомств), що циркулює та обробляється у відповідних ІКС.

Інформація з обмеженим доступом грає особливо важливу роль, тому її потрібно ретельно захищати і від будь якого несанкціонованого впливу.

Рішення щодо доцільності використання конкретних засобів ТЗІ чи КЗІ необхідно приймати за наявності змістовної характеристики інформаційної, телекомунікаційної чи автоматизованої системи в якій необхідно забезпечити захист ІзОД або інформації, яка є власністю держави.

д.т.н., проф. Толюпа С.В. (КНУ ім. Т. Шевченка),
Алєксєєва К.І. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Інформація є активом, який подібно іншим важливим діловим активам, є суттєвим для бізнесу організації і тому потребує відповідного захисту.

Інциденти інформаційної безпеки (ІБ) є окремим підкласом кризових і надзвичайних ситуацій, що можуть відбутися в інфо-соціо-технічній інфраструктурі держави, і, як окремий випадок, – в організаційно-технічних системах (ОТС) та інфокомунікаційних мережах, впливаючи на стан державних інформаційних ресурсів і національної безпеки.

Основна задача управління інцидентами – якомога швидше відновити нормальну роботу служб і звести до мінімуму негативний вплив інциденту на роботу організації для підтримки якості і доступності служб на максимально можливому рівні.

Застосування інтелектуальних технологій в управлінні інцидентами ІБ повинно дати поштовх до ефективності управління цим процесом. І сьогодні поняття "інтелектуальна система"(ІС) і "система, орієнтована на обробку й використання знань" є синонімами.

В якості ІС пропонується інформаційна система підтримки прийняття рішень, яка може працювати наступним чином: оперативні дані сенсорів безпеки повинні аналізуватися та оцінюватися на предмет наявності сигнатур відомих інцидентів за допомогою бази знань ІСППР. ІСППР на підставі аналізу повинна надавати інструкцію щодо усунення причин і наслідків інциденту ІБ, якщо його сигнатура наявна в базі знань. Якщо виник інцидент, сигнатури якого немає в базі знань, то ІСППР дає декілька гіпотез відносно подальших дій адміністратора ІБ. Доцільно виконати дії щодо запобігання повторного виникнення інциденту ІБ.

Існує класична модель безперервного поліпшення управління процесами, яка одержала назву від циклу Шухарта-Деминга – PDCA. Доцільно, щоб алгоритм роботи інтелектуальної системи щодо керування інцидентів ІБ також вписувався в цикл моделі PDCA.

Таким чином, запропоновано функціональний тип ІСППР щодо керування інцидентами ІБ в ОТС, що цілком вписується в модель PDCA та процесний підхід, визначений у відповідних міжнародних стандартах ISO/IEC.

д.т.н., проф. Толюпа С.В. (КНУ ім. Т. Шевченка),
Дмитрук В.Р. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ВІД ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Стрімкий розвиток IT-сфери та впровадження відповідної інфраструктури у роботу кожного підприємства стає, з одного боку, необхідною умовою підвищення ефективності роботи будь-якої організації, а з іншого – джерелом нових небезпек.

Відповідно до статистичних досліджень, причиною появи інцидентів ІБ у 65% випадків є внутрішні загрози. Саме тому розробка нових методів боротьби з інсайдерством у інформаційній безпеці є надзвичайно важливим та актуальним питанням.

Спеціалізований структурний підрозділ Державного центру кіберзахисту та протидії кіберзагрозам CERT-UA розробив «Рекомендації щодо протидії загрозі інсайдера», у яких висвітлено основні положення щодо створення поліфункціональної системи захисту компанії.

Протидія інсайдерству має здійснюватися безперервно, адже кожен співробітник, який має доступ до інформації є потенційним порушником.

Одним з основоположних методів забезпечення захисту критично важливих ресурсів організації є використання різноманітних технологій та систем захисту, наприклад, DLP, SIEM, IDS тощо.

Наприклад, технологія DLP в IPC підтримує контроль наступних технічних каналів витоку конфіденційної інформації:

периферійні пристрої (USB, LPT, COM, WiFi, Bluetooth і інше);

локальні і мережеві принтери;

корпоративна електронна пошта та веб-пошта;

соціальні мережі та блоги;

файлообмінні мережі, форуми та інші інтернет-ресурси.

Однак, жодна з наведених технологій захисту конфіденційної інформації не може вважатися цілком надійною. З цього випливає, що необхідно комбінувати різні продукти та методи, зважаючи на їхні сильні та слабкі сторони.

Загалом система захисту інформації від внутрішніх загроз повинна включати в себе як технічний захист каналів витоку, так і програмні засоби, психологічні та організаційні заходи, і роботу з персоналом.

к.т.н., доц. Труш О.В. (ФІТ КНУ),
Степаненко В.І. (ДУТ)

ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ ПОХИБКИ ТА ОЦІНКА СТУПЕНЮ ЇХ ВПЛИВУ НА ХАРАКТЕРИСТИКИ РАДІОКАНАЛУ

При реалізації моделей з використанням радіоканалу основні джерела погрішностей виникають через невідповідність основних показників елементів, використовуваних в практиці. $P_{прм}=\frac{P_{пер}\cdot D_{пер}\cdot D_{прА}\cdot \eta_{пер}\cdot \eta_{прм}\cdot \lambda^2}{(4\pi R)^2}$, де $P_{пер}$ – потужність передавача; $D_{пер}$ – КСД (коефіцієнт спрямованої дії) передавача; $D_{прА}$ – КСД приймача; $\eta_{пер}$ – коефіцієнт корисної дії тракту передавача; $\eta_{прм}$ – коефіцієнт корисної дії тракту приймача; λ^2 – довжина хвилі; R – відстань. Оцінимо, як змінюватиметься потужність сигналу приймача залежно від зміни КСХ і загасання фідера на передавачі і приймачі.

Оцінка впливу погрішностей параметрів КСХ.

КСХ – коефіцієнтом стоячої хвилі характеризує міра узгодження антени з лінією фідера. $КСХ=\frac{U_{max}}{U_{min}}$. На рис. 1 представлена залежність потужності на вході приймача від КСХ антени. Для ідеально погодженої антени *КСХ*=1. Реально у добре погодженої антени *КСХ*≤ 1,2÷1,5. Зі збільшенням погрішності значення потужності зменшується.

Оцінка впливу погрішності параметрів загасання фідера. Необхідно оцінити вплив погрішності загасання фідера приймальною і передавальною антенами на вхідну потужність приймача. На рис. 2 приведена залежність потужності на вході приймача від загасання у фідерах приймальної і передавальної антен.

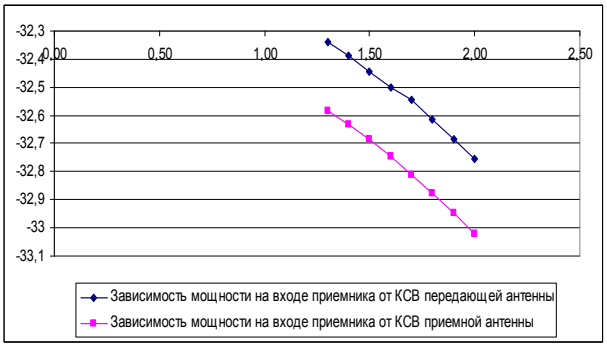

Рис .1. Залежність потужності на вході приймача від КСХ антени

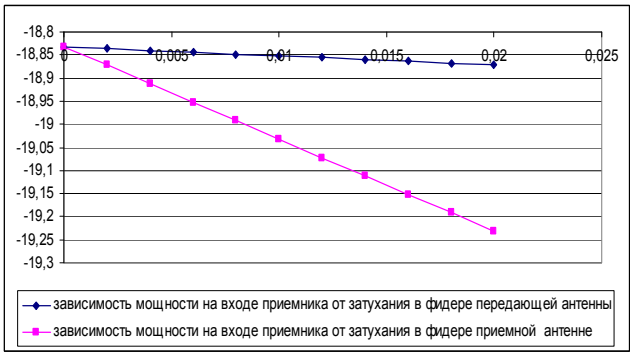

Рис.2. Залежність потужності на вході приймача від загасання у фідерах передавальної і приймальної антен

Висновки

1. Оцінивши, як змінюється потужність сигналу приймача залежно від зміни КСХ і загасання фідера на передавачі і приймачі, можна зробити висновок, що збільшення КСХ і загасання у фідері призводить до зменшення потужності сигналу.

2. Такі процеси можуть виникати через несправність передавального і приймального тракту, оскільки КСХ антен збільшується при несправності, а так само і загасання фідера при його ушкодженні, тобто відхиляється від якогось стандартного значення.

Філіпчук О.А. (ХмНУ),
к.т.н, доц. Хмельницький Ю.В. (ХмНУ),
к.т.н. Банзак Г.В. (ОДАТРЯ)

ДОСЛІДЖЕННЯ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ТА НАВАНТАЖЕННЯМ КАНАЛІВ ПЕРЕДАЧІ

Проблема дослідження створення, забезпечення ефективного функціонування і управління ресурсами та навантаженням каналів передачі телекомунікаційних систем досить часто постає перед різними організаціями із розвиненою розподіленою інфраструктурою. Вкладаючи кошти ці організації сподіваються на якісну роботу таких інформаційних систем та очікують зменшення витрат на експлуатацію, зниження вартості обслуговування користувачів, що дозволить закласти основу для більш ефективної діяльності самої організації та їх клієнтів. Самі клієнти можливість роботи такої структури погоджують із компанією на рівні вимог, до яких вони належать: вартість таких послуг, доступність і керованість інфраструктури, цілісність інформаційних даних, безпека та надійність. Досягнення такого рівня вимог користувачів з мінімальними коштами та ресурсами становить сутність проблеми створення і забезпечення функціонування таких телекомунікаційних систем. Загалом таку велику комплексну проблему розбивають на ряд проблем менших розмірів, хоч і не набагато простіших. Однією із таких є проблема управління ресурсами і навантаженням каналів передачі телекомунікаційної системи. Дослідження та аналіз показує, що необхідні гнучкі рішення, які ґрунтуються на оцінюванні та прогнозуванні стану ресурсів, обсягів навантаження і полягають у правильному балансуванні навантаження каналів передачі та ефективному розподілі ресурсів телекомунікаційної системи.

Для проведення дослідження необхідно проаналізувати моделі та алгоритми управління телекомунікаційною інфраструктурою організацій і підприємств із урахуванням завантаженості каналів передачі системи. Оскільки моделі залежать від багатьох чинників, то в статті буде проаналізована класифікація потрібних для реалізації системи управління інфраструктурою моделей і алгоритмів із урахуванням цих чинників як ознак класифікації. Потрібні моделі визначаються комбінаціями необхідних параметрів. Одна з ознак параметрів передбачає відмінність моделей у залежності від цілей роботи телекомунікаційної системи – управління інфраструктурою для підтримки власних процесів чи надання послуг зовнішнім клієнтам. Такий поділ буде впливати на вид критерію, який використовується у відповідній моделі. Іншою ознакою є технологічні особливості інфраструктури телекомунікаційної системи, які обумовлені архітектурою її побудови. Загалом ці ознаки будуть впливати на всі елементи моделі. У залежності від етапу життєвого циклу, на якому знаходиться телекомунікаційна система виникають різні задачі. У загальному вигляді необхідно дослідити моделі, що складаються з критерію, який потрібно мінімізувати чи максимізувати, ресурсних обмежень, технологічних та інших обмежень. Це дасть змогу більш адекватно під лаштувати параметри до умов функціонування конкретної телекомунікаційної системи.

Харун О.М. (НАДПСУ),
Дячок А.С. (НАДПСУ)

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНЖЕНЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ДІЛЯНЦІ ПІДРОЗДІЛУ ОХОРОНИ КОРДОНУ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ОБСТАНОВКИ ТА ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Досвід проведення антитерористичної операції, особливо на її початковому етапі показав, що структура та організація інженерного забезпечення підрозділів охорони державного кордону не дають в повній мірі виконувати обов'язки покладені на Державну прикордонну службу України Законом України «Про Державну прикордонну службу України». Статтею 19 Закону на Державну прикордонну службу України Законом покладаються завданння: припинення у взаємодії з відповідними правоохоронними органами збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України; участь у взаємодії з Збройними Силами України (ЗСУ) та іншими військовими формуваннями у відбитті збройного вторгнення або нападу на територію України збройних сил іншої держави.

Тактика ведення гібридної війни, що застосовується країною-агресором показує, що підрозділи ДПСУ в умовах загострення обстановки повинні бути в готовності до: ведення пошуку та знищення ДРГ в умовах прикриття їх дій авіацією та артилерією (відділ прикордонної служби (ВПС) «Красна Талівка» серпень 2014 року); охорони та захисту державного кордону в умовах застосування мінно-вибухових загороджень (МВЗ) (більше 20 випадків підриву на МВЗ в період з червня 2014 року); ведення оборонного бою (Луганський прикордонний загін, ВПС «Станично-Луганське» та ВПС «Дякове», пункти пропуску «Червоний Партизан», «Довжанський», «Маринівка» у травні-серпні 2014); дій в умовах оточення (Ізваринський котел, тактичне угрупування «Кордон», ВПС «Дяково», «Дмитрівка» та ін.).

Підрозділ охорони державного кордону повинен бути в готовності до дій у повній автономії в умовах застосування тактики гібридної війни.

Засобами інженерного озброєння підрозділ охорони кордону повинен бути забезпечений виходячи з тактичного задуму, фізико-географічних умов та інфраструктури ділянки відповідальності.

Рівень теоретичних знань та практичних навичок з інженерного забезпечення особового складу підрозділу повинен надавати можливість якісно та ефективно використовувати в охороні, захисті та обороні державного кордону засоби інженерного озброєння.

Такий рівень може бути забезпечений впровадженням в освітній процес висновків зроблених на основі аналізу бойових дій підрозділами ДПСУ в зоні проведення АТО, в тому числі тактичним угрупованням «Кордон» у період з травня по серпень 2014 року.

к.т.н., с.н.с. Хлапонін Ю.І. (НАУ),
Лєнков О.С. (ТОВ Юрінфоком)

АНАЛІЗ І МОНІТОРИНГ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ НЕЙРОННЫХ МЕРЕЖ

В останні роки істотно підвищився інтерес до дослідження застосування прикладних інтелектуальних технологій, їхній розробці й впровадженню в промислову й непромислову сфери. На сьогодні можна говорити про становлення нового наукового напрямку – теорії інтелектуального управління складними розподіленими інфокомунікаційними мережами.

Інтелектуальні системи останнім часом стали досить розповсюдженим комерційним продуктом, що знаходить широкий попит у найрізноманітніших областях інженерно-технічної й науково-технічної сфер діяльності.

Один з перспективних підходів до організації обробки неявних форм подання знань пов'язаний із застосуванням технології нейромережевих структур, яка акумулює й відтворює основні функціональні особливості біологічних прототипів.

Однією з найважливіших особливостей нейромережевих структур є їхня висока швидкодія, що досягається за рахунок паралельності обробки інформації при їхній апаратній реалізації.

Аналіз експлуатації телекомунікаційних мереж показує, що на даному етапі розвитку, забезпечити їх ефективну роботу досить складно.

Практика використання гетерогенних телекомунікаційних систем та комп'ютерних мереж, пов'язана з недостатньою їх прозорістю, складністю, організаційними обмеженнями і специфікою, що визначає необхідність більш широкого і науково обґрунтованого впровадження статистичних методів їх аналізу і моніторингу на основі відкритої потокової інформації, особливо при вирішення складних задач та виникнення надзвичайних ситуацій.

Проведений аналіз вітчизняних та іноземних першоджерел показує, що для вирішення поставлених завдань доцільно та необхідно застосовувати інтелектуальні технології.

Також, на сьогоднішній час, швидкими темпами розвиваються технології створення нейромережевих структур. Архітектура нейронних мереж дозволяє реалізувати їх із застосуванням технологій надвисокого ступеня інтеграції. Різниця елементів мережі невелика, а їх повторюваність величезна. Це відкриває перспективу створення універсального процесора з однорідною структурою, здатного переробляти різноманітну інформацію і не вимагає обов'язкової наявності програми обробки, достатня тільки постановка задачі.

Таким чином, аналіз опрацьованої літератури дозволяє зробити висновок, що є області застосування нейронних мереж в телекомунікаційних системах, які розкрити не в повному обсязі.

к.т.н., доц. Шваб В.К. (ВІКНУ),
Шевченко В.В. (ВІКНУ),
Савран В.О. (ВІКНУ)

КОМБІНОВАНИЙ ЕНЕРГОДИНАМІЧНИЙ СПОСІБ КОНТРОЛЮ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ ПРИСТРОЇВ В ЧАСТОТНІЙ ОБЛАСТІ ТА ВИХІДНИХ РЕАКЦІЙ

Організація технічного діагностування для цифрових радіоелектронних пристроїв досить складна, причому на сучасному етапі розвитку радіоелектронної техніки цілком не вирішені питання цієї організації. Зокрема, необхідно вишукувати нові шляхи аналізу й представлення сучасних цифрових радіоелектронних пристроїв для прийняття рішення про технічний стан і локалізацію дефектів з достовірністю не нижче заданої за прийнятий час.

При використанні існуючих способів для проведення технічного діагностування цифрових радіоелектронних блоків, ми бачимо, що при проведенні діагностування використовується велика кількість контрольних точок, в яких вимірюється велика кількість діагностичних параметрів, що впливає на об'єм апаратної частини системи технічного діагностування та тривалість і достовірність проведення контролю.

В основу дослідження поставлено задачу створити такий спосіб, у якому як діагностичний параметр використовують частотний аналіз сигналу в шині живлення і сигнатуру вихідних реакцій радіоелектронних пристроїв, що приведе до скорочення часу контролю і підвищення достовірності прийняття рішення щодо технічного стану радіоелектронних пристроїв.

Комбінований енергодинамічний спосіб контролю технічного стану радіоелектронних пристроїв в частотній області та вихідних реакцій реалізується наступним чином. На вхід пристрою подається тестовий вплив, в результаті чого спрацьовують радіоелектронні компоненти в радіоелектронному пристрої. На контрольному опорі $R_к$ виділяються сигнали, які представлені в частотній області, що являються діагностичними параметрами. порівнюють з еталонними, виявляють ступінь збігу, за допомогою сигнатурного аналізатора проводиться співставлення реальної сигнатури (число, що складається із чотирьох знаків (цифр або букв) 16-ричного коду (трохи видозміненого) на виході конкретного вузла або крапки схеми зі зразковою сигнатурою цього ж вузла або крапки, зазначеної в технічній документації на цей радіоелектронний пристрій та за їх розбіжністю робиться свідчення про ненормальне або неправильне функціонування пристрою.

Виходячи з цього, застосування комбінованого енергодинамічного способу технічного діагностування радіоелектронних пристроїв в частотній області та вихідних реакцій надає можливість скоротити час контролю технічного стану радіоелектронного пристрою (завдяки скороченню довжини тестів діагностування) і підвищити достовірність прийняття рішення щодо технічного стану радіоелектронних пристроїв.

Секція 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Associate Prof., Dr Babych, B. (University of Leeds, UK)

A HYBRID MACHINE TRANSLATION SYSTEM BETWEEN ENGLISH, UKRAINIAN, ARABIC AND RUSSIAN FOR AUTOMATED TERRORIST ACTIVITY DETECTION

The paper describes an on-going project on the development and task-based evaluation of a hybrid machine translation (MT) system used as a component in our automated multilingual framework for terrorist activity detection. Traditionally MT systems are designed and evaluated for scenarios that involve human comprehension or post-editing of MT-translated texts by professional translators, with MT quality measured by human-oriented metrics such as adequacy, fluency or comprehensibility of MT output. However, these quality parameters and automated MT evaluation metrics (such as BLEU, NIST, Meteor, TER) tested for correlation with human quality scores do not necessarily capture those aspects of MT quality that are critical for automated processing of MT output. In our project this problem is addressed via optimizing the stages of tuning and development-oriented evaluation of MT for the task of Information Extraction (IE). Automated quality metrics include performance-based scores for automated Named Entity recognition, filling IE templates and template elements for detecting terrorist propaganda and radicalization threats. A linguistic evaluation framework, which uses corpus-based lexicogrammatic test suites, is used to identify types of morphosyntactic and lexical constructions that are critical for the performance of the IE system and can be better covered with different types of MT engines: statistical (SMT), rule-based (RBMT) and neural (NMT).

The prototype MT system is been developed using hybrid architecture that combines two open-source toolkits: MOSES phrase-based SMT (Koehn et al., 2007) and Lamtram Neural MT (Neubig et al., 2015) with monolingual rule-based pre-processing modules, which rewrite certain complex source constructions into MT-tractable form. Output from SMT and NMT engines is combined using an evaluation-based selection of translation candidates. Parallel corpora for training the systems have been extracted from two multilingual on-line sources: EuroNews (euronews.com) and NATO (nato.int) websites that cover modern political and defence and security domains. These corpora are document-aligned via hyperlinks, but contain many transcreated texts, which are not exact translations but still contain many translated sentences and paragraphs useful for MT training. Identification of these segments is done via computing sentence similarity scores on the sentence level (Su & Babych, 2012). In the final stage sentence alignments are created using the Hunalign package (Varga et al., 2005). The size of the parallel training corpus for English is 17.5 million words (MW), Ukrainian – 8 MW, Arabic – 11 MW and Russian – 13.5 MW. All corpora were morphologically analysed and lemmatised. Tagging for Ukrainian is performed using a Ukrainian TnT tagger developed with resources from MULTEXT-East project (Kotsyba et al., 2010), where tag transition probabilities are deduced from a manually annotated corpus in a closely related language (Babych & Sharoff, 2016). An on-line interface to the developed prototype MT system is available on: http://corpus.leeds.ac.uk/lingenio/ .

Абрамян О.В. (ВІКНУ)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО АУДІЮВАННЯ

Процес навчання курсантів вищих військових навчальних закладів професійно-орієнтованого аудіювання має складний цілеспрямований та динамічний характер. Оволодіння курсантами професійно-орієнтованим аудіюванням є одним з показників ефективності військово-спеціальної мовної підготовки майбутніх офіцерів.

Результативність процесу формування у курсантів умінь іншомовного аудіювання залежить від цілого комплексу педагогічних умов.

Проблема виявлення умов, які сприяють підвищенню ефективності педагогічного процесу в практиці вищої школи являє сьогодні інтерес для багатьох дослідників, серед дослідників відсутня єдина думка щодо визначення поняття «умова».

У контексті нашого дослідження можна визначити педагогічні умови як значущі обставини в організації військово-спеціальної мовної підготовки майбутніх офіцерів, від яких залежить досягнення майбутнім фахівцем достатнього для ефективної самостійної професійної діяльності рівня володіння іншомовним професійно-орієнтованим аудіюванням.

Вихідною умовою успішності навчання курсантів іноземній мові, яка поєднує між собою усі інші умови, є свідоме конструювання такої ситуації, яка вимагала б від майбутніх офіцерів відповідних дій і вчинків. Цього можна досягти, коли курсанти, усвідомлюючи роль володіння іноземною мовою в професійному становленні власної особистості, будуть зацікавлені як процесом, так і результатом вивчення іноземної мови.

Відповідно з цим положенням до основних педагогічних умов, які сприяють ефективному навчанню майбутніх офіцерів професійно-орієнтованому аудіюванню, належать наступні:

створення ситуації успіху на заняттях з військово-спеціальної мовної підготовки;

активізація комунікативної діяльності курсантів на основі особистісно-діяльнісного, комунікативного та імітаційно-ігрового підходів до організації військово-спеціальної мовної підготовки майбутніх офіцерів;

дотримання основних дидактичних та методичних принципів навчання аудіюванню як виду мовленнєвої діяльності.

У процесі вивчення іноземної мови у курсантів виникає низка труднощів, пов’язаних зі страхом висловлюватись іноземною мовою перед аудиторією.

Курсант боїться робити помилки при вивченні іноземної мови з двох причин: небажання отримати негативну оцінку або оцінку, нижчу від тієї, на яку він звично претендує та яка відповідає його рівню самооцінки й рівню домагань, побоювання бути засудженим одногрупниками, утратити свою репутацію або сприяти формуванню уявлень про себе як про нездібного студента, тобто втратити або знизити свій статус у колективі.

Ми дотримуємось точки зору А. Бєлкіна, який пропонує розглядати ситуацію успіху як цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому.

Забезпечення на заняттях ситуації успіху сприяє створенню позитивного емоційного фону, атмосфери творчості та співпраці. Завдяки позитивним емоціям курсанти долають негативне налаштування на несприйняття інформації та острах висловлювати свої думки англійською мовою. Переживання успіху вселяє курсантам впевненість у власних силах, а відчуття успішності є каталізатором спілкування іноземною мовою.

Створення ситуації успіху на заняттях з військово-спеціальної мовної підготовки забезпечує умови для формування мотиваційного компонента професійно-орієнтованого аудіювання, адже переживання власного успіху у будь-якій діяльності є джерелом подальшого розвитку особистості в цьому напрямку.

Важливою умовою підвищення ефективності навчання курсантів професійно-орієнтованого аудіювання є активізація їх комунікативної діяльності.

У вивченні іноземної мови розрізняють інтелектуальну, емоційну і мовленнєву активність.

Інтелектуальна активність досягається постановкою проблемних питань, читанням змістовних текстів та їх інтерпретацією, самодіяльністю і самоорганізацією того хто навчається.

Емоційна активність виникає тоді, коли студенти отримують задоволення від роботи, коли їм подобається мова, що вивчається і організація її вивчення. В цьому випадку виникає позитивний емоційний стан, котрий забезпечує внутрішню і зовнішню активність і успіх в оволодінні мовою.

Узагальнюючи вищесказане, слід зазначити, що проблема формування навичок аудіювання у курсантів постає як одна з актуальних проблем методики викладання іноземних мов у вищих військових навчальних закладах. Реалізація комплексу зазначених вище педагогічних умов сприяє підвищенню ефективності навчання курсантів іншомовного професійно-орієнтованого аудіювання.

Анохіна Г.П. (ВІКНУ)

ТРУДНОЩІ ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Процес військового перекладу являє собою складний творчий процес, що не обмежується лише аспектами лінгвістичної проблематики, а значною частиною виходить далеко за її межі, торкаючись багатьох екстралінгвістичних факторів, зокрема й соціологічного характеру, без яких не може обійтися жоден акт мовного спілкування. Це особливо яскраво проявляється в практиці військового перекладу, оскільки військова діяльність досить суттєво відрізняється від інших галузей людської діяльності.

В умовах забезпечення участі Збройних Сил України в регіональному співробітництві, підтримання миру та стабільності в Східній Європі та світі, виконання заходів міжнародного співробітництва у військової сфері, підвищення рівня взаємосумісності зі збройними силами держав-членів НАТО, підготовки військовослужбовців Збройних Сил України для участі в багатонаціональних навчаннях та миротворчій діяльності, заходах світової спільноти в боротьбі з тероризмом, покращання можливостей Збройних Сил України та з метою якісного лінгвістичного забезпечення вищезазначеної діяльності виникає потреба в здійсненні перекладів як промов представників різних департаментів Міністерства оборони чи Генерального штабу, так і військової документації, зокрема текстів військово-політичного характеру.

Вивчення особливостей перекладу військово-політичних текстів та промов представляє собою важливий, але маловивчений напрямок сучасної філології. Справа в тому, що десятки років предметом філологічних досліджень були тексти художньої та науково-технічної, суспільно-політичної літератури. Однак в період активного розвитку міжнародного співробітництва між Україною та провідними країнами, міжнародними альянсами та організаціями (НАТО, ООН, Євросоюз), участі в миротворчих операціях та міжнародних навчаннях призвело до формування нового рівня промов у військово – політичному дискурсі, до більш сучасного рівня, який несе в собі важливе значення для встановлення взаємовигідних та дружніх міжнародних відносин, зміцненню авторитету нашої держави на світовій арені, посилення державної безпеки та захисту державного суверенітету, розвитку Збройних Сил та приведенню їх до норм збройних формувань провідних країн сучасності.

З розширенням сфери військово-політичної діяльності почали змінюватися і тексти військово-політичного характеру. Вони стали характеризуватися сучаснішою новішою лексикою, абревіатурами, складнішими конструкціями, насиченістю однорідними членами речення, використанням фразеологізмів та багатокомпонентних термінів. Ці всі компоненти становлять собою труднощі для перекладу.

к.філол.н., проф. Балабін В.В. (ВІКНУ)

ОНТОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ТЕОРІЇ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Теорія військового перекладу (ТВП) за визначенням повинна базуватися на універсальних загальнонаукових засадах, відповідати загальноприйнятим методологічним і кваліфікаційним критеріям наукознавства, мати власний об’єкт, предмет і завдання дослідження, теоретичні моделі, концептуальний (категорійний) апарат.

Багаторічний досвід підготовки військових перекладачів для збройних сил та інших відомств сфери безпеки і оборони України дозволяє зробити висновок про необхідність фундаментального наукового обґрунтування ТВП як системи верифікованих практикою знань про специфіку професійної діяльності

військового перекладача. Онтологічною основою ТВП має слугувати власний концептуальний апарат – метамова, що базується на класичній логіко-семантичній тріаді: «поняття – термін – визначення».

ТВП є спеціальною теорією перекладознавства – філологічної науки про переклад, що характеризується високим ступенем міждисциплінарності – тісним зв'язкам із філологічними, мовознавчими (лінгвістичними) та іншими класичними, інтегрованими і суміжними науками. Перекладознавчу науку в Україні активно розвивають О.І. Чередниченко, Р.П. Зорівчак, Н.Ф. Клименко, М.О. Новікова та ін. На думку проф. О.І. Чередниченка «посилання на наявні тлумачні джерела, так само як і на фундаментальні перекладознавчі праці мають стати обов'язковими у всіх видах дослідницьких робіт».

У Тлумачному перекладознавчому словнику Л.Л. Нєлюбіна визначення ТВП, на жаль, не наводиться, проте зазначається, що «найбільше повно теорія військового перекладу представлена в працях Г.М. Стрелковського», де вона «являє собою своєрідну конкретно-жанрову маніфестацію функціонально-прагматичної концепції перекладу», що «автор вводить основні поняття теорії військового перекладу (інформація й повідомлення, переклад і транслят, інваріант повідомлення й інваріант перекладу, зміст вислову, комунікативне завдання тощо)». Таке твердження видається нам недостатньо коректним.

Дійсно, на сьогодні єдиною фундаментальною перекладознавчою працею, присвяченою опису ТВП, є класична наукова розвідка Г.М. Стрелковського «Теорія і практика військового перекладу» 1979 року видання. Проте, маємо з сумом констатувати, що на матеріалі військових текстів Г.М. Стрелковський де-факто досліджує проблематику лише загальної теорії перекладу і не надає наукового визначення жодній метамовній одиниці категорійного апарату ТВП у форматі логіко-семантичного алгоритму «поняття – термін – визначення».

Важко погодитись із висновком Л. Л. Нєлюбіна, «основні поняття теорії військового перекладу» – «інформація й повідомлення, переклад і транслят, інваріант повідомлення, інваріант перекладу, зміст вислову, комунікативне завдання» належать до власного категорійного апарату ТВП. За нашою класифікацією, це – одиниці 2-го *(філологічно-мовознавчого)* та 3-го *(перекладознавчого)* рівнів онтологічної структури ТВП, у той час, як 4-й *(вузькоспеціальний)* рівень ТВП не представлений у праці Г.М. Стрелковського жодним розтлумаченим поняттям.

Більш того, ми не знайдемо жодного власного (вузькоспеціального) терміна-категорії ТВП не тільки у тексті, але й навіть у «Короткому тлумачному словнику» (налічує 101 статтю) або «Предметному покажчику» (142 поняття) цієї, безумовно, фундаментальної праці з теорії військового перекладу.

Систематизований категорійний апарат ТВП відсутній також в інших класичних працях відомих учених-перекладознавців – колишніх військових перекладачів, випускників і викладачів «ВИИЯКА-ВИИЯ-ВИМО-ВКИМО»: Швейцера О.Д., Цвіллінга М.Я., Міньяр-Бєлоручева Р.К., Нєлюбіна Л.Л., Латишева Л.К., Шевчука В.М., Ширяєва А.Ф. та ін., праці яких були присвячені обґрунтуванню перекладознавства як окремої галузі філологічної науки, що об'єктивно було вкрай важливим для другої половини минулого століття.

Наведемо деякі базові поняття ТВП, що були нами успішно апробовані в експертному середовищі теоретиків і практиків військового перекладу, навчально-виховному процесі та послідовно представлені науковій громадськості протягом останніх чотирнадцяти років.

Об'єктом ТВП є сфера лінгвістичного забезпечення військ (ЛЗВ), ядром якої слугує перекладацьке супроводження.

Предметом ТВП як спеціальної теорії перекладознавства може бути створення абстрактних теоретичних (текстових, знакових, графічних, вербальних) моделей перекладацького супроводження в системі лінгвістичного забезпечення військ.

Лінгвістичне забезпечення військ (ЛЗВ) – це комплекс спеціальних заходів, завдань, процедур і процесів прикладного та фундаментального характеру у військово-політичній, військово-технічній та військово-спеціальних сферах діяльності Збройних сил України, що здійснюються з метою реалізації *міжкультурної* (комунікативно-посередницької), *лінгвокраїнознавчої* (інформаційно-аналітичної), *лінгвопедагогічної* (дидактично-діагностичної), *військово-термінологічної* (нормативно-кодифікуючої) та *лінгводослідницької* (науково-пошукової) функцій, які потребують військово-професійного рівня філологічної білінгвальної компетенції виконавців.

Перекладацьке супроводження (ПС) – це основна складова ЛЗВ, що полягає у здійсненні військовим перекладачем міжкультурної комунікативно-посередницької діяльності у формі усного, письмового, послідовного і синхронного перекладу, а також адаптованого транскодування – переказу, оповідання, реферування, анотування та редагування текстів загальновійськової, військово-політичної, військово-технічної та військово-спеціальної тематики.

Військовий перекладач – це офіцер-філолог, який є головним суб'єктом ЛЗВ і володіє сформованими на професійному рівні міжкультурними, білінгвальними, психолінгвістичними, мовленнєво-розумовими компетенціями для виконання функцій і завдань службової діяльності.

Функції службової діяльності представляють собою узагальнені за професійними напрямками види типових військово-спеціальних завдань, що безпосередньо покладаються на військового перекладача. Аналіз посадових обов'язків і типових завдань дозволяє виокремити п'ять головних та дві допоміжні функції службової діяльності військового перекладача. До *головних функцій* належать: *міжкультурна* (комунікативно-посередницька), *лінгвокраїнознавча* (інформаційно-аналітична), *лінгвопедагогічна* (дидактично-діагностична), *військово-термінологічна* (нормативно-кодифікуюча), *лінгводослідницька* (науково-пошукова). *Допоміжними функціями* є *навчально-бойова* та *військово-адміністративна*.

ТВП є спеціальною жанрово-стилістичною теорією, оскільки перекладацьке супроводження у збройних силах здійснюється, переважно, у сфері мовленнєво-мовної варіативності текстів загальновійськової, військово-політичної, військово-технічної і військово-спеціальної тематики.

Методологія ТВП представляє собою сукупність теоретичних положень, що розкривають принципи, способи, методи і прийоми побудови, опису і застосування типових алгоритмів операційної діяльності військового перекладача.

Проблема відповідників у ТВП пов'язана з необхідністю подолання об'єктивно існуючого лінгвокультурного бар'єру опосередкованої двосторонньої двомовної комунікації шляхом пошуку оптимальних перекладацьких рішень на лексико-семантичному і синтаксичному рівнях з метою досягнення функціонально-прагматичної тотожності вихідного та цільового текстів військової тематики як основи перекладацьких перетворень.

Військова термінологія представляє собою систематизовану (упорядковану й структуровану), застандартизовану (унормовану) та згармонізовану (узгоджену на міжвідомчому й міждержавному рівнях) сукупність військових термінів.

Військовий термін – це слово, словосполучення або скорочення, що позначає предмет, явище або процес у сфері діяльності військ (сил) за ознаками номінативності, репрезентативності, однозначності, унормованості, семантико-стилістичної нейтральності та інваріантності і потребує обов'язкового рішення на переклад.

Прагматичні (позамовні) аспекти діяльності військового перекладача пов'язані із проблемою формування його культури, етики, поведінки, знанням і дотриманням спеціальних норм і правил під час здійснення перекладацького супроводження та інших завдань ЛЗВ у мирний і воєнний час або особливий період.

Отже, саме перекладацьке супроводження забезпечує виконання найважливішої – міжкультурної комунікативно-посередницької функції діяльності військового перекладача і складає основу ЛЗВ, проте, ТВП не обмежується вузькими рамками суто «трансляційно-інтерпретативної» діяльності головного суб'єкта ЛЗВ.

к.політ.н. Басанець В.Ф. (ВДА),
Хардікова О.В. (ВДА)

ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ СЛУХАЧІВ У ВВНЗ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасний етап розвитку міжнародних зв'язків України в різноманітних сферах життєдіяльності вивів її на європейський і світовий простір. Гостро постало питання низки трансформацій щодо навчання іноземних мов, що веде за собою переосмислення його цілей, змісту і технологій, суттєвого оновлення мовної освіти та наближення реалій системи освіти в Україні до загальноєвропейських та світових стандартів, визначених у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, основною стратегічною метою яких є прагнення «покращити якість спілкування між європейцями з різною мовою та культурним підґрунтям». Поліпшення спілкування полегшує мобільність та більш прямі контакти, що, у свою чергу, веде до кращого розуміння і до тіснішої співпраці. Рада також підтримує методи вивчення і викладання, які допомагають «… формувати й розвивати знання та вміння, необхідні їм [людям] для того, щоб стати більш незалежними у своїх думках та діях і більш відповідальними й готовими до співпраці з іншими людьми».

В Україні проблема полікультурності стала розвиватися не так давно, оскільки не так вже й давно були відкриті кордони з іншими країнами, і ми дістали можливість полікультурного розвитку на міжнародному рівні. Дана проблема є дуже актуальною на сучасному етапі, оскільки з'явилася можливість обмінюватися досвідом з колегами з інших країн. Ніхто зараз не стане заперечувати, що знання іноземних мов, країнознавство, знання менталітету іншого народу просто необхідні для успішного міжкультурного спілкування. Тому так важливо приділяти особливу увагу полікультурному вихованню саме зараз. В сучасних умовах гостро постає проблема полікультурності населення тимчасово окупованих територій півострову Криму та Донбасу. В цих регіонах тривалий час співіснували різні культури - російська, українська, грецька, татарська, молдавська, польська, німецька і багато інших, що неминуче призвело до взаємозаміни окремих сторін національної самосвідомості і національної культури. Причому своєрідність ситуації полягає в існуванні у свідомості багатьох росіян Слобожанщини, Півдня та Криму, угорців Закарпаття, румун та молдаван Північної Буковини, болгар і гагаузів Буджаку, греків Приазов'я, кримських татар та ін. історичної впевненості в тому, що саме вони є корінними націями у місцях їхнього компактного проживання й що це їх рідна земля, так звана "Мала Батьківщина". Питання виконання фахових завдань у цих районах будуть мати необхідність узгодження з питаннями мовних суперечностей, пов'язаних із необхідністю використання певних мовно-семантичних конструкцій з урахуванням місцевої специфіки.

к.філол.н., доц. Білан М.Б. (ВІКНУ)

ІНТЕРПРЕТАТИВНІ ПОЗИЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЧА ЯК ФАКТОР СПОТВОРЕННЯ СМИСЛУ ПОВІДОМЛЕННЯ

Лінгвістична теорія перекладу не дає достатньо об'єктивних пояснень варіативності перекладу, так як в її рамках переклад розглядався як заміна одного тексту іншим, а шлях до цього лежить через заміну фрагментів тексту на одній мові відповідними фрагментами тексту іншою мовою. Підбір точних еквівалентів перекладу тексту оригіналу вважався запорукою успішного перекладу. Однак лінгвістична теорія перекладу нездатна пояснити різноманіття існуючих перекладів і протиставляється діяльнісній онтології перекладу, де перекладач виступає, перш за все, як діяч.

Для перекладача важливо перекладати не буквально, а максимально передати в перекладі мозаїку смислів, закладену автором в тексті оригіналу.

Текст оригіналу створюється для певної мети і для певного кола читачів. Переклад в свою чергу теж створюється для певної мети і для певної аудиторії, що відрізняється від аудиторії оригіналу. Переклад – це своєрідний міст між культурами, який перекладач прагне «перекинути». Ряд дослідників вважають, що перекладач у своїй діяльності повинен орієнтуватися на цільову аудиторію. Ще один з найпоширеніших підходів до осмислення ролі перекладу в діяльності – функціональний підхід, в рамках якого вважається, що переклад повинен виконувати в приймаючій культурі ту ж функцію, що і оригінал в вихідній культурі.

Перекладацькі можливості можна схематично узагальнити у вигляді шкали, крайніми точками якої є еквівалентність або буквальний переклад і переписування або вільний переклад. Між цими крайніми полюсами розташовуються різні інтерпретації або різне розуміння перекладачем тексту оригіналу і різні перекладацькі позиції з орієнтацією на вихідну або приймаючу культуру.

Зазначені вищі фактори красномовно описують про класичне розуміння перекладу (інтерпретації) вихідного тексту повідомлення. Однак, лінгвістична агресія Російської Федерації в Україні додала, на нашу думку, ще одне розуміння процесу перекладу. Процес перекладу іншомовного текстового повідомлення російськими засобами масової інформації перетвориться вже не на суто процес інтерпретації фактів реальної дійсності, а на процес спотворення мовними засобами цієї дійсності, на процес підміни понять та маніпулювання об'єктами та суб'єктами такої дійсності.

Проведений аналіз оригіналів та перекладів здійснених російськомовними засобами масової інформації чітко демонструє нову тенденцію у процесі так би мовити «перекладу». Автори вторинного тексту на основі окремих «ізольованих елементів оригіналу» формують нову концептуальну структуру повідомлення. Вони змінюють навіть не зміст вихідного повідомлення, а змінюють сприйняття реципієнтом вихідного повідомлення шляхом нав'язування нової концептуальної картини.

Протягом останніх двох років чітко фіксується тенденція формування нової «російської» концептосфери на базі загальноприйнятої системи смислів. Створюються нові лексичні одиниці з потрібним інформаційним полем, відповідною концептуальною структурою та відповідним прагматичним впливом на отримувача такої інформації.

Сьогодні ми є свідками формування нової концептосфери «руського миру» в якому формується своя система термінальних смислових вузлів та відповідні мовні засоби їх вербалізації.

Найнебезпечнішим фактом такого процесу на нашу думку є ефект паралельної картини світу, в якому елементи реальної дійсності російськомовними споживачами вже сприймаються у тій когнітивній парадигмі, яка була обрана та сформована вищим керівництвом Російської Федерації.

Будь-яка когнітивна система сприйняття дійсності постійно потребує розширення кола своїх споживачів, тому на даному етапі ми спостерігаємо експансію такої системи на території України.

Ключовим елементом такого процесу безумовно виступає перекладач та його інтерпретативні позиції. Аналізуючи фактологічний матеріал, дійшли висновку, що перекладач застосовує ідеологічну інтерпретативну позицію, при якій вихідний смисл повідомлення пристосовується до встановлених концептуальних структур. Зазвичай, такий процес характеризується виокремленням ключовим смислових термінальних вузлів, але з зовсім іншою структурою мовної вербалізації та відповідно і смислової концептуалізації. Таким чином, така позиція перекладача формує у реципієнта доволі стійку систему ієрархічно пов'язаних смислів, при якій активація ключового елементу цієї системи

провокує прямо протилежну систему смислів на відміну від загальноприйнятої. Ментальне закріплення такої системи ключових смислів (концептів) дозволяє в подальшому створити власну «російську» систему мовної дійсності.

На нашу думку виявлений напрямок перекладацької діяльності вимагає посилення досліджень когнітивних аспектів перекладу з метою створення дієвої системи протидії лінгвістичній агресії та збереження власної української концептосфери.

к.пед.н. Боринський В.М. (ВДА)

ВПРАВИ ДЛЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ ТЕЛЕФОННІЙ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Навчання майбутніх військових фахівців телефонній комунікації іноземною мовою забезпечується системою вправ, яка включає чотири групи вправ: вправи для навчання реплікування, вправи на засвоєння діалогічних єдностей різних видів, вправи на створення мікродіалогів і вправи на створення діалогів різних функціональних типів.

Під час навчання реплікування виконуються рецептивно-репродуктивні та репродуктивні умовно-комунікативні вправи на імітацію, підстановку, трансформацію, відповіді на запитання, повідомлення або запит певної інформації (за зразком), спонукання до певних дій тощо. Типові режими роботи педагога та слухачів у процесі виконання вправ: педагог – група / група – педагог; педагог – слухач 1, педагог – слухач 2 і т. д.; слухач 1 – педагог, слухач 2 – педагог і т.п.

При навчанні реплікування важливо поступово збільшувати обсяг репліки від однієї до двох-трьох фраз. Після засвоєння слухачами репліки-реакції та ініціативної репліки, можна переходити до оволодіння певними діалогічними єдностями.

Перша репліка діалогічної єдності завжди ініціативна (її називають ще реплікою-спонуканням або керуючою реплікою). Друга репліка може бути або повністю реактивною (інакше – залежною або рєплікою-реакцією), або реактивно-ініціативною, тобто включати реакцію на попереднє висловлювання і спонукання до наступного.

Слухачі мають навчитися починати телефонну розмову, використовуючи ініціативну репліку; правильно і швидко реагувати на ініціативну репліку співрозмовника реактивною реплікою; підтримувати комунікацію, тобто з метою продовження розмови вживати не суто реактивні, а реактивно-ініціативні репліки.

Усі наведені вище вправи мають відповідати певним вимогам: бути посильними за обсягом (з урахуванням поступового нарощування труднощів: мовленнєвого матеріалу, умов виконання та характеру мовленнєвої діяльності);

давати можливість залучати різні види пам'яті, сприймання і мислення; бути цілеспрямованими і вмотивованими; активізувати пізнавальну і розумову діяльність; містити найтиповіші життєві приклади та ситуації спілкування.

З огляду на ситуативність та стилістичну диференційованість розмови по телефону, особливу увагу майбутні військові фахівці мають звертати на лінгвістичні особливості, зокрема на вживання мовних кліше іноземною мовою.

Гальчус А.О. (ВІКНУ)

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Основним завданням лінгвокраїнознавства є вивчення мовних одиниць, які найбільш яскраво відображають національні особливості культури народу, мова якого вивчається. До них належать:

– реалії (позначення предметів і явищ, характерних для однієї культури і відсутні в іншій);

– конотативна лексика (слова, що співпадають за основним значенням, але які відрізняються за культурно-історичними асоціаціями);

– фонова лексика (позначення предметів і явищ, що мають аналоги в культурах, що зіставляються, але розрізняються національними особливостями функціонування, формами, призначенням предметів).

При цьому культурологічна і країнознавча цінність, типовість, загальновідомість і орієнтація на сучасну дійсність, тематичність і функціональність явищ є найважливішими критеріями відбору лінгвокраїнознавчого компоненту змісту навчання іноземної мови. При включенні лінгвокраїнознавчого компонента в зміст навчання іноземної мови необхідні адекватні засоби для його засвоєння, наприклад: літературні та музичні твори, предмети реальної дійсності та їх ілюстративні зображення, які можуть як найкраще наблизити того, хто навчається, до природного культурологічного середовища. Ознайомлення з культурою, історією, реаліями та традиціями сприяє вихованню позитивного ставлення до іноземної мови, культури народу-носія цієї мови. Відомі два способи передачі країнознавчої інформації:

– тематичний спосіб, при якому найбільш істотні відомості про історію, географію, державний устрій, культуру та інші аспекти країни, мова якої вивчається, систематизуються за відповідними темами та передаються студентам;

– філологічний спосіб, при якому країнознавчу інформацію беруть з самих іншомовних структур – слів, словосполучень, пропозицій, фрагментів тексту і цілих текстів. Оскільки філологічний спосіб виходить з конкретних одиниць іноземної мови, він реалізується майже виключно в процесі навчання мови на цій мові.

Обидва способи тісно пов'язані між собою. У всіх випадках, коли змістом навчання є не тільки країнознавча інформація, але і спосіб її вираження мовою, що вивчається, виникає ряд власне лінгвістичних проблем, вирішення яких має на меті оптимізацію викладання іноземної мови. Таким чином, мовна система в країнознавчому аспекті розглядається переважно як дзеркало національної

культури, історії, але не як самостійне явище цієї культури. Тому до завдань країнознавчого мовознавства відносяться виявлення, систематизація та інтерпретація іншомовного відображення явищ, специфічних для країни, що вивчається, з позицій контрастивної лінгвістики.

Головна мета лінгвокраїнознавства – забезпечення комунікативної компетенції в актах міжкультурної комунікації, перш за все через адекватне сприйняття мови співрозмовника і оригінальних текстів, розрахованих на носіїв мови. Необхідність спеціального відбору та вивчення мовних одиниць, в яких найбільш яскраво проявляється своєрідність національної культури і які неможливо зрозуміти так, як їх розуміє носій мови, проявляється в усіх випадках навчання з іноземцями, при читанні художньої літератури, преси, при перегляді кіно і відеофільмів, при прослуховуванні пісень та ін.

Відомості країнознавчого характеру повинні бути обов'язковим компонентом при формуванні лінгвокраїнознавчої компетенції. Якщо раніше ці відомості супроводжували базовий курс іноземної мови, і подавалися лише періодично як коментар при вивченні того чи іншого матеріалу, то в даний час лінгвокраїнознавчий аспект повинен стати невід'ємною частиною занять з вивчення іноземної мови. Культурологічний фон, що створюється такими заняттями, сприяє як виникненню та закріпленню лінгвістичних навичок і умінь (збагачення лексики, навички перекладацької діяльності, вміння працювати з фразеологізмами); так і знайомить учня з конкретними аспектами іншомовної культури.

Гончарук Л.М. (ВІКНУ)

ІНТЕРДИСКУРСИВНІСТЬ ТЕКСТІВ ФРАНКОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ

Протягом останніх десяти років у центрі досліджень теорії перекладу знаходиться комунікативний, когнітивний, семіотичний простір, який становить утворення вищого рівня, ніж текст – дискурс. Історія дослідження дискурсу нараховує більше 40 років. Найбільш вдалим саме у контексті військового дискурсу, у тому числі франкомовного дискурсу військової справи, вважаємо визначення, запропоноване В.І. Карасиком. Учений відносить поняття військового дискурсу до конкретного підтипу інституціонального дискурсу, оскільки вважає дискурс конкретизацією мовлення у різних модусах людського існування.

Постановка проблеми. Вчені давно помітили той факт, що дискурси існують не в ізоляції, а взаємодіють один з одним. Цей факт знайшов своє відображення в понятті інтердискурс, що становить «дискурсний та ідеологічний простір, в якому розгортаються дискурсні формації з їх відношенням володарювання, підпорядкування та протиріччя». Тобто інтердискурс формується на межі між дискурсами, містить в собі не тільки інформацію про дискурси, але і про міждискурсні відносини. Виходячи з цього, інтердискурс є явищем більш широкого плану, ніж дискурс. Розмірковуючи про об'єкт аналізу дискурсу, Е. Пульчинеллі Орланді підкреслює: «інтердискурс утворює область знань, пам'яті про дискурсивні утворення».

Аналіз дипломатичних текстів жанру резолюція та рекомендація ПАРЄ на мікрорівні військового дискурсу (вербальному рівні) демонструє високу частоту уживання «слідів» інших дискурсів. Елементи інших дискурсів у дипломатичних текстах переважно обмежуються двома видами дискурсивних формацій: юридичним і політичним дискурсом, а саме – його дипломатичним підвидом. Серед прийомів відтворення інтердискурсивних маркерів у перекладі спостерігаємо еквіваленти (для термінів фахової мови дипломатії); калькування (для зв'язаних словосполучень із функціональним компонентом стилістичного значення і кліше); транскрипцію з елементами освоєння та еквіваленти для реалій-ергонімів.

Висока частота уживання елементів інших дискурсів у жанрах резолюція ПАРЄ і рекомендація ПАРЄ зумовлюється специфікою військового дискурсу як інституціонального утворення, що включає в себе планування, регулювання і контроль військових питань у різних сферах людської життєдіяльності. Відтак, наявність інтердискурсивних маркерів на мікрорівні досліджених текстів підтверджує гіпотезу про полівекторність франкомовного військового дискурсу, яка визначає типові труднощі перекладу текстів ФВД.

Григолінська Н.М. (ВІКНУ)

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ТЕРМІНОГРАФІЧНИХ ПРОБЛЕМ У ВІЙСЬКОВІЙ ГАЛУЗІ

Становлення української спеціальної термінології в період інтеграції України в ЄС нагально вимагає ідентифікування терміносистем, що особливо актуально в галузі перекладу та тлумачення військових термінів.

У широкому сенсі термінографія – це теорія і практика створення термінологічних словників. Вона тісно пов'язана з термінологією – сукупністю термінів, що обслуговують певну сферу знань. У сучасній термінографії під термінологічним, або спеціальним словником прийнято вважати довідник, що містить концептуальні та енциклопедичні відомості та надає користувачам інформацію про реалії до яких відноситься термін. Основною функцією термінологічного словника є відбиття термінів відповідної галузі знань та її термінології на час його створення. Разом з тим він є своєрідним пропагандистом уніфікованої термінології вихідної та залучених до нього мов.

Термінологічні словники класифікують (за О.А. Івановою): за обсягом (повні, короткі, мінімуми), за функціональністю (навчальні, довідкові й систематизувальні), за мовними ознаками (одно-, дво-, багатомовні), за ієрархічними принципами побудови (алфавітні, алфавітно-гніздові, тематично-алфавітні, ідеографічні), за тематичним принципом (універсальні, багатогалузеві, галузеві, вузькогалузеві), за способом семантизації та призначення словника (тлумачні, перекладні, тлумачно-перекладні, ілюстративні, енциклопедичні, інформаційні – класифікатори, рубрикатори).

З другої половини ХХ ст. в українській термінографії з'являється новий тип словника – тлумачно-перекладний, який, своєю чергою, може бути двомовним, тримовним, та багатомовним.

Тлумачно-перекладні словники є найоптимальнішими, оскільки в них наведені дефініція терміна, його еквіваленти в залучених до словника мовах. За змістом лівої частини словникової статті розрізняють власне словники термінів і словники терміноелементів. До останніх відносять, наприклад, словники інтернаціональних морфем.

Нові термінографічні словники з'являються, як правило, у разі недостатньої кількості або іноді й повної відсутності довідкового матеріалу певної сфери науки чи техніки. У даному випадку відбір термінів дуже часто відбувається спонтанно, в процесі опрацювання текстів, інструкцій, законодавчих актів, керівних документів і т.п. в залежності від сфери дослідження та цільової аудиторії.

Недостатність розробок у сфері військової термінології визначило нагальну необхідність видання українсько-німецького, німецько-українського словника військових термінів (укладачі В. Вінчалек, Н. Григолінська, 2015). Відбір термінів здійснювався спонтанно, шляхом виокремлення з текстів, статей та документації військового спрямування, а також статутів та бойових наказів. За способом семантизації та призначення словник є тлумачно-перекладним, за тематичним спрямуванням – вузькогалузевим, порядок розміщення термінологічного матеріалу – алфавітно-гніздовий. У тематичному плані, хоча він і є вузькогалузевим, в словнику охоплено також низку понять із суміжних з військовою сфер – юридичної, екологічної, фінансової, фізико-географічної тощо.

Разом з тим потрібно зазначити, що вищевказаний словник має низку недоліків, притаманних словникам такого типу, а саме:

– спроби поєднання в межах одного словника декількох функцій, що створює складнощі для автора і спричинює незручності у користуванні такими словниками;

– суб'єктивність і випадковість у відборі термінів для словника, в результаті чого в словник не потрапляє багато потрібних і важливих термінів обраної предметної галузі, і, водночас, словник заповнюється «баластовим» матеріалом;

– відсутність єдності в структурі та інформаційному змісті;

– непридатність поширеного алфавітного принципу розташування лексики в словнику для виявлення існуючих зв'язків між поняттями, пошуку потрібного слова за семантичними ознакам, перевірки правильності відбору лексики та складання системного уявлення про поняття та терміни, виявлення структури і етимології термінів та низки інших цілей.

Зазначені недоліки можливо подолати в процесі комп'ютеризації словника. Адже в сучасних термінографічних розробках окрім традиційних, друкованих на папері, широко представлено комп'ютерні тематичні термінодовідники. Як показує практика, традиційна лексикографія не може забезпечити постійно зростаючі потреби в науково-технічних словниках, тому комп'ютеризація укладання різноманітних словників наразі є дуже актуальною. Водночас це спрощує внесення нових (уточнених) термінів, лексичних одиниць та їхнього тлумачення, виключаючи стадію паперового редагування та видавничих витрат.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Гуманізація освіти вимагає якісно нового підходу до потреб людини, формування стійких мотивацій до вивчення предметів гуманітарного циклу, позитивної соціальної поведінки.

У XXI столітті завдяки використанню новітніх технологій (Інтернет, вебсторінка, мультимедійні засоби (лазерний проектор, ноутбук) можливим та доступним є навчання з використанням інтерактивних методів, а саме: презентація, мозковий штурм, кейс-метод, метод критичного мислення, вікторина, бліц-опитування тощо.

Розвиток високих технологій відкриває широкі перспективи для використання інноваційних методик у навчанні, дозволяє не лише поліпшити розуміння, активізувати пізнавальний інтерес, але й сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних та творчих навичок студентів.

Мобільні засоби навчання забезпечують соціальну взаємодію, що є одним з провідних чинників у вивченні української мови як іноземної та самозаохочення.

Мультимедійні презентації останнім часом здобули широку популярність серед викладачів вищих навчальних закладів. Вони так само, як і інші мобільні та інтернет-технології, допомагають задіяти одразу декілька каналів сприйняття, що впливає на міцність запам’ятовуваня мовного матеріалу будь-якого рівня складності.

Даючи іноземним студентам завдання, які потребують використання мобільних та інтернет-технологій, ми відкриваємо їм можливість поділитися своїми знаннями, досвідом і уявленнями, тобто навчитися не тільки у викладача, а й один у одного. Вони активно вчаться слухати один одного і точніше висловлювати свої думки чужою для них мовою.

Найголовнішою навичкою, яку здобуває іноземний студент під час вивчення української мови, повинно стати вміння під професійним кутом зору сприймати будь-яку наочну, вербальну інформацію, самостійно осмислювати, приймати рішення, оцінюючи його можливі наслідки, визначати оптимальні шляхи реалізації цього рішення.

к.пед.н., доц. Златніков В.Г. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ГОВОРІННІ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ

Говоріння – це усний продуктивний вид мовленнєвої діяльності, за допомогою якого відбувається усне спілкування іноземною мовою в діалогічній формі (паралельно з аудіюванням) і в монологічній формі. Воно спрямоване до однієї особи або до необмеженої кількості осіб. Як і будь-яка інша діяльність,

акт говоріння завжди має певну мету, мотив, в основі яких лежить потреба; предмет – думки того, хто говорить; продукт – висловлювання (діалог або монолог) і результат, який може виражатися у вербальній або невербальній реакції на висловлювання.

Компетентність у діалогічному мовленні (КДМ) – це здатність реалізовувати усномовленнєву комунікацію у діалогічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування відповідно до комунікативного завдання. КДМ передбачає, шо мовець уміє планувати, здійснювати й коригувати власну комунікативну поведінку під час породження та варіювання іншомовного мовлення у різних типах діалогічних висловлювань відповідно до певної ситуації спілкування (контексту), мовленнєвого завдання і комунікативного наміру та згідно правил спілкування у конкретній національно-культурній спільноті. Складовими КДМ є вміння, навички, знання, а також комунікативні здібності.

На формування КДМ впливає рівень сформованості у військовослужбовців інтелектуальних умінь, наприклад, для діалогічного мовлення велику роль відіграє ймовірне прогнозування, тобто вміння передбачити можливу фразу співрозмовника, вміння класифікувати, систематизувати і критично оцінювати отриману у процесі спілкування інформацію та відповідно на неї відреагувати, вміння використовувати як фактичну інформацію з теми спілкування, так і свою власну точку зору, власні коментарі з теми, що обговорюється, вміння визначити необхідність інформації, що надходить у процесі спілкування і висловити свою точку зору тощо. Важливу роль при формуванні КДМ відіграють також навчальні вміння, зокрема використання електронних засобів навчання, вміння використовувати опори різного характеру, та організаційні вміння, наприклад самостійного учіння, вміння передбачити і правильно спланувати свою мовленнєву діяльність, правильно вибрати зміст акту спілкування; вміння спонтанно реагувати на репліки співрозмовника, вміння швидко та правильно орієнтуватися в умовах спілкування; вміння знайти адекватні засоби для передачі змісту спілкування; вміння забезпечити зворотний зв’язок. Ще однією складовою КДМ є декларативні та процедурні знання. Прикладами декларативних знань служать мовні та мовленнєві знання: фонеми, інтонеми; лексичні одиниці, мовленнєві кліше; граматичні структури, функціональні типи діалогів та їх лінгвістичні особливості; регістри мовлення та їх мовні особливості.

Король В.Г. (ВІКНУ)

ССО: ЯК ПОЄДНАТИ ОПЕРАТИВНЕ РЕАГУВАННЯ ТА КРЕАТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ КЕЙСИ?

Усвідомлення необхідності створення Сил спеціальних операцій у складі Збройних Сил України оформилося у відповідне державне рішення під тиском обставин (путінсько-терористична агресія в Криму і на Донбасі) та керівництва

НАТО (рекомендації щодо формування ССО та допомога через трастові фонди). Концепцію формування та розвитку Сил спеціальних операцій затвердив Міністр оборони України, Верховна Рада ухвалила Закон про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій Збройних Сил України № 4795, який невідкладно підписав Президент України. Про створення Сил спеціальних операцій як окремого роду військ йдеться і у Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої указом Президента України в березні ц.р.

Однак виникає питання: стандарти НАТО для ССО – це кінцева мета чи тільки початковий фаховий рівень застосування в глобально-інноваційних середовищах гібридно-терористичних протистоянь, зокрема, на Донбасі та в окупованому АРК? Чи зможуть ССО стати реактивно-фаховим інструментарієм започаткування та імплементації різномасштабного та технологічно-ресурсного інструментарію, сервісів чи навіть глобальних безпекових послуг, які, зазвичай, прямо чи опосередковано (але постійно) руйнує сучасний комбіновано-гібридизований агресор?

Постає питання про комбіновано-композиційні широти асиметричного характеру та рівні масштабів функціоналу ССО в сучасній стилістиці військово-цивільного спротиву глобальному путінсько-комбінованому агресору, який оперує стилями практик гібридизованої терористичної мозаїки, що опирається на гібридно-глобальні формати та інструменти враження. Вони, своєю чергою, досить часто мілітарні формати мінімізують до незрозумілих для пересічних громадян динамік. Однак характерною рисою залишається їхній глобальний характер, тому точнішою буде така характеристика: умовно гібридно-мілітарні сили та засоби (в окремих випадках спортивно-конфесійні напрями) комбінованих різнодинамічних гібридно-месіанських агресій.

Припускаємо, що загартованість ССО в діях проти глобального гібридного тероризму, який продукує путінська Росія, виводить Сили на рівень, коли стандарти та філософія взаємин в НАТО за таких умов не можуть бути кінцевою метою становлення.

Стандарти Альянсу в даному випадку є лише початковим фаховим рівнем застосування ССО в глобально-інноваційних середовищах гібридно-терористичних протистоянь в деяких районах Донбасу та в окупованому АРК. В такому випадку ССО автоматично стають методологічними та тактичними партнерами наших стратегічних союзників.

Якщо через призму спеціальних заходів розглядати ситуацію на наших західних кордонах, де популяризується антиукраїнізм як стратегія моделювання теорії поневолення Україною народів національних меншин, то хоча це вже не зона відповідальності ССО, саме Сили можуть надавати іншим державним структурам допомогу, якщо своєчасно запустять кейси креативно-стратегічних інструментів діагностики та нейтралізації засобами сучасних інноваційно-креативних індустрій тощо.

З іншого боку стоїть методологічне питання – ССО повинні мати виключно руйнуючий формат активного реагування на події на відповідних територіях в умовах реалій гібридного миру, чи вони мали б стати реактивно-фаховим

інструментарієм ініціативного започаткування, створення, імплементації різномасштабного та технологічно-ресурсного інструментарію, сервісів чи навіть безпеково-цивілізаційних послуг, які, зазвичай, прямо чи опосередковано руйнує сучасний комбіновано-гібридизований агресор в різних масштабах наступу та динаміках реалізації. Відповідь на це питання могло б змінити філософію ССО не лише в Україні, а й у світі.

На нашу думку особливим питанням є рівень та стандарти координаційних та ситуативно-креативних і комунікаційно-контентних сервісів, якими мають оперувати ССО, якщо їх розглядати як надзвичайний інноваційний мобільний формат сукупностей мілітарно-цивільного функціоналу, що конче потрібен в сучасних безпекових процесах України, Європи, світу.

Цікавим, але ментально-дискусійним є і те, чи мають в системі ССО брати участь інноваційно-наукові сервіси цивільного світу (як ситуативні партнери), чи це має бути жорстко-корпоратизований закритий світ надсучасних безпекових фахівців.

Тут варто говорити про конфігурації взаємодії ССО з такими новітніми явищами вітчизняного суспільства як волонтерство та добровольчість, які слід розглядати через призму запобігання і ефективного реагування на інфраструктурно-технологічні, кліматично-соціумні та геостратегічні небезпеки тощо.

Щодо реалій та ефективності дій модернових ССО, то вони мали би використовувати ще й сучасну одномоментну динамічну мозаїку змістовно-стилістичних впливів комунікаційно-контентних потоків різного походження, що вже давно є найбільшим і ключовим полем жорстокого цивілізаційного бою за мир. Постає питання розуміння і сприйняття важливості цієї віртуально-публічної доданої реальності для традиційних військових, де креатив, інновації, творчість стають домінуючими інструментаріями сучасних гібридизованих терористичних агресій. Вони продукуються в різних точках планети і з боку спеціальних сил виникає потреба в особливих механізмах їхньої нейтралізації через системні рішення геопозиційно-ментальних змістів життя в найменших населених пунктах.

Найпроблемнішим для України та країн НАТО є питання адекватних креативно-технологічних кейсів з підготовки управлінських кадрів ССО, де, на нашу думку, напрям контентно-комунікаційного дизайну та комунікаційно-контентних сервісів реагування та нейтралізації публічної уваги мали б концентруватися на потужній науковій базі, наприклад, КНУ імені Тараса Шевченка та ВІКНУ.

Висновки. Важливо вже зараз усвідомити, що ССО це не суперзброя, а суперможливість – ресурсно-регламентна мілітарно-інноваційна платформа для використання сучасного інтелекту і креативно-технологічних потенціалів цивільних креативних індустрій всіх учасників сучасного безпеково-цивільного поля протистоянь між силами миру і силами «епохи тотального цинізму» (за П. Померанцевим).

д.пед.н., доц. Лагодинський О.С. (ВДА)

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В СИСТЕМІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Іншомовна підготовка (ІП) майбутніх військових фахівців є важливою складовою їх професійної підготовки, тому має здійснюватися на високому науково-методичному рівні. Курсант (слухач), як і кожна людина, індивідуальна, унікальна і неповторна. Кожен із них по-своєму проявляється в різних видах діяльності, а, отже, – і в навчальній, зокрема в ІП. Таким чином, у системі ІП майбутніх військових фахівців дуже необхідним є індивідуалізований та диференційований підхід. Індивідуалізація та диференціація ІП фахівців різних галузей є проблемою наукового дослідження багатьох педагогів та психологів. Існує необхідність розглянути ці важливі педагогічні принципи й у системі ІП майбутніх військових фахівців.

Таким чином, індивідуалізація та диференціація ІП майбутніх військових фахівців – це такі принципи організації підготовки, за яких на основі індивідуально-психологічних особливостей (ІПО) курсантів (слухачів) створено оптимальні умови для реалізації їх потенційних можливостей в оволодінні фаховою іноземною мовою, вихованні активної, творчої особистості, яка здатна виконувати складні фахові завдання із використанням іноземної мови. Їх головним завданням є забезпечення досягнення мети і цілей ІП на основі врахування ІПО курсантів (слухачів) шляхом створення, з одного боку, оптимальних і найбільш комфортних умов, які сприяють оволодінню фаховою іноземною мовою, а з другого – розвитком нових можливостей курсантів (слухачів) щодо оволодіння нею.

Важливим тут є індивідуальний стиль оволодіння курсантами (слухачами) іноземною мовою. Під ним ми розуміємо систему оптимальних прийомів, які застосовують курсанти (слухачі), зумовлених їх ІПО, для успішного засвоєння іноземної мови та формування готовності до її використання у фаховій діяльності.

Вважаємо, що розуміння сутності цього стилю має базуватися на таких положеннях: він являє собою сукупність варіантів навчальної діяльності, характерних для окремого курсанта (слухача), які допомагають йому долати труднощі, пов’язані із засвоєнням іноземної мови; він складається з різнорідних компонентів, які часто взаємозалежать один від одного і доповнюють один одного; він може змінюватися з часом, піддається впливу різноманітних чинників, серед яких визначальними є національні та андрагогічні особливості курсантів (слухачів); методики його діагностування не є досконалими; він не може бути кращим чи гіршим, а є лише відображенням індивідуальності кожного курсанта (слухача); кожен курсант (слухач) має знати особливості свого індивідуального стилю та прагнути до розширення його можливостей щодо ще більш успішного засвоєння іноземної мови.

В подальшому необхідно розробити методику ІП майбутніх військових фахівців з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації.

Лісовський В.М. (ВІКНУ)

СЕМАНТИЧНА МОДЕЛЬ НА МОРФОЛОГІЧНОМУ РІВНІ МОВНОЇ СИСТЕМИ

Семантична модель морфологічного рівня мовної системи представлена словотвірною моделлю. Одиницею змісту на цьому рівні виступає морфема.

Словотвірна модель вхідної мови призначена для розпізнавання “нових” для системи слів, тобто слів, які утворюються за рахунок продуктивних суфіксів і префіксів в мові, та синтезу словотвірними засобами іншої мови. Семантичні ознаки, які визначаються для суфіксів і префіксів, і способах перефразування для похідних (новоутворених) слів мають велике значення для розпізнавання “нових” слів.

Під словотвірним значенням будемо розуміти відношення між двома однокореневими словами, значення одного з яких визначається або через значення іншого, або тотожно значенню іншого у всіх своїх компонентах, крім граматичного значення частини мови (бігти – біг, near – nearly, белый – белизна).

Серед способів словотворення розрізняють: суфіксація; префіксація; постфіксація; префіксально-суфіксальний спосіб субстантивація прикметників і дієприкметників.

Серед усього арсеналу способів словотворення, які утворюється від одного мотивованого слова в розроблюваній СМП розглядаємо лише перші три способи. Для розв’язання задачі розпізнавання “нових” слів необхідно визначити продуктивні й регулярні словотвірні форманти. Задачею побудови семантичної моделі словотворення – визначення значень суфіксів і префіксів, які приймають участь у словотворенні, та значення словотвірного форманта. З цією метою формуємо лінгвістичну базу даних словотвірних формантів.

Слід зазначити, що ми не ставимо своїм завданням побудувати повну словотвірну модель мови. В розроблюваній СМП словотвірна модель призначена для підтримки електронних перекладних словників, оптимальних за розміром.

Крім того, дослідження такого явища як словотворення у мові дозволяє виявити закономірності і спрогнозувати найбільш вірогідні форманти появи нових слів. З цією метою досліджувалися паперові перекладні словники різних років на предмет появи нових слів у часовому вимірі. Дослідження, зокрема показали, що близько 60% нових слів утворені саме за рахунок афіксального словотворення.

Приклади семантичної моделі суфіксального словотворення для англійської мови представлені в таблиці . Приклади семантичної моделі префіксального словотворення для англійської мови представлені таблицею 1.

В таблиці серед усього арсеналу афіксальних словотвірних засобів обрані лише ті, що виявилися найбільш продуктивними і регулярними при утворенні похідних слів.

Таблиця 1. Приклади семантичної моделі суфіксального словотворення для російської, української та англійської мов

Квазі-суфікс	Грам. х-ка та пошук. образ мотивованого слова	Семантична х-ка мотивованого слова	Семантична х-ка твірного слова	Приклад перефразування	Лексичні обмеження (виключення)	Кількість
Англійська мова						
-ist	Інфінітив Іменник з ознакою процесуально-сті	Діяльність	Особа, рід діяльності	Codist – особа що code, Receptionist – особа що здійснює reception.	environmentalist	

Таблиця 2. Приклади семантичної моделі префіксального словотворення для російської, української та англійської мов

Префікс	Грам. х-ка та пошук. образ мотивованого слова	Семантична х-ка мотивованого слова	Семантична х-ка твірного слова	Приклад перефразування	Лексичні обмеження (виключення)
Англійська мова					
anti-	Іменник або Прикметник	Поняття (не істота) або ознака	Значення протилежне значенню мотивованого слова	*Antibody* – антонім слова *body*. *Anti-airborne* антонім слова *airborne*	*Antiaircrafter* *Antic* *Anticipate*

Визначені словотвірні форманти опрацьовувались на підставі корпусів текстів військової тематики. Слід зазначити, що обрані нами суфіксальні засоби словотворення як продуктивні і регулярні для реалізації в СМП були майже не представлені у перекладних словниках.

Представлена словотвірна модель використовується лише для семантичного аналізу. На етапі синтезу відповідна модель підставляє певні відповідники суфіксів і префіксів в іншій мові, якщо цього не можливо зробити, то система перефразує словотвірне значення (або декілька) відповідно до правил, визначених в таблицях 1 та 2.

Лукіянчук Ю.О. (ВІКНУ)

ПЕРЕКЛАД ДВОКОМПОНЕНТНИХ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Останнім часом англійська мова зазнає значних змін, причиною яких є глобалізація, яка відбувається у всіх сферах життя, військова сфера не виняток. Більшість англомовних країн розвиваються швидкими темпами, таким чином з’являються нові технології. Переклад військово-технічних термінів вимагає значної уваги, оскільки воєнно-політична ситуація в Україні та світі стає дедалі напруженішою.

Питанням перекладу термінів у різних аспектах займались такі науковці, як: В. Карабан, Е. Скороходько, О. Ахманова, Л. Борисова, О. Суперанська, Т. Кияк, Ю. Марчук та інші.

Військово-технічні терміни є головною складовою технічних текстів на військову тематику та значною проблемою для перекладачів, які часто стикаються із багатозначністю, а у випадку неологізмів – відсутністю відповідників у словниках.

Військово-технічні тексти характеризуються повторюваністю термінів, тому перекладач може оцінити всі випадки вживання терміну в тексті та порівняти їх перед тим, як надати кінцевий варіант перекладу терміну. Також необхідно розуміти, що спеціальні словники надають більш конкретні та деталізовані еквіваленти, ніж словники загальнолітературної мови.

При перекладі двокомпонентних термінів перекладачі застосовують такі прийоми, як:

– прийом лексичного еквіваленту, при цьому часто створюючи власні лексичні відповідники, що може призвести до появи неологізмів;

– прийом транскодування, що полягає у передачі фонем вихідної мови, за допомогою алфавіту мови перекладу, проте слід пам'ятати про «хибних друзів перекладача», які можуть стати перепоною в процесі здійснення перекладу, оскільки такі слова збігаються за формою у мові оригіналу та перекладу, але мають зовсім різні значення;

– експлікація, тобто описовий переклад, коли лексична одиниця замінюється словосполученням, яке пояснює її значення;

– компресія, яка базується на застосуванні менш складних конструкцій в порівнянні зі складними конструкціями вихідного тексту, що здатні нести однакове смислове навантаження;

– декомпресія, що характеризується збільшенням обсягу терміну, причиною чому служать особливості лексичної та граматичної структури мов перекладу, а також відмінності норм мовлення.

Також перекладачі використовують такі прийоми, як перестановка компонентів, заміна означального іменника прикметником, використання дієприкметникового звороту та інші.

Отже, використання вищезазначених прийомів дозволяє вирішити ряд питань та труднощів, які виникають при перекладі двокомпонентних термінів.

к.і.н., доц. Любовець Г.В. (ВІКНУ)

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ КАДРІВ ТА ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНИХ СТРУКТУР ОБОРОННОГО ВІДОМСТВА З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В АТО

Сучасні практики різномасштабних путіністських гібридно-месіанських агресій в Україні і світі доводить, що безпековий сектор традиційно потерпав (зараз цей процес лише зростає) від детехнологізації процесів в підготовці фахівців, які мають представляти високотехнологічні спеціальності гуманітарно-мистецького спрямування, адекватні сучасним глобальним динамікам світу вепоху четвертої промислової революції. Теза про те, що усталений технократизм має

бути похідним в глобальному світі людей і глобальних комунікацій, на жаль, сприймається з великими потугами.

Це виникає внаслідок відсутності фіксації, що навчально-тренувальні та інноваційно-дослідні середовища стали на порядки ресурсно-затратнішими і унікальнішими як середовища-оази по втриманню сучасного інтелекту та продуктивно-ідустріального креативу в межах національних державних інституцій безпекового сектору.

Очевидно, що високотехнологічність методологічно змінила вектор розвитку. Якщо ще 15–30 років назад це були, зазвичай, машинно-кібернетичні сегменти жорсткої корпоративної технологізації на засадах технологічних ієрархій, коли технологічність утверджувалася через кількісно-ресурсні затрати на одиницю знань в царині інформаційно-кібернетичного наповнення, то зараз питання, що поставив Давос-2016 в напрямі зміни парадигми Четвертої промислової революції, свідчить про зворотній вектор розвитку глобальних процесів. Високотехнологічність стає не глибоко-концентрованою закритою корпоративною ієрархізованою монополією зі спеціальними функціями і закритими місіями, а навпаки – горизонтальною як за задіяністю фахівців (на рівні засад партнерської кооперації цінностей Майдану), так і за базовими характеристиками інноваційних процесів, коли ламаються кордони між колись жорсткими корпоративними монополіями навіть у сфері розуміння живого і не живого, коли біологічні живі середовища наповнюються технологічними вживленнями штучних кібернетичних систем та тотальністю публічності комунікаційно-контентних публічних сервісів.

В той же час теоретично і практично змінилися дидактично-методологічні засади інноваційно-мотиваційних механізмів в підготовці спеціалістів високотехнологічних спеціальностей гуманітарно-мистецького спрямування. Мова йде про те, що жорсткий контроль і примус має поступитися мотиваціям індивідувального бачення та можливостями навчального процесу до розширення можливостей персональної та синергетично-групової самореалізації як діагностичного тренінгу і свого фахового майбутнього. Це з одного боку, а з іншого – ми нарешті маємо усвідомити ціннісну сутність дистанційного навчання. Інноваційною особливістю тут є те, що педагогами мають бути не одинаки-вчені, а мобільні комплексні групи синергетично-функціональних фахів та інноваційно-проривних ресурсів і технологічно-сценарних рішень. Вони мають оперувати не стандартними навчальними групами, а мінігрупами по реалізації різних проектів і навіть сервісів реальної безпекової потреби, можливо навіть в режимі екстериторіальності розташування чи належності до того чи іншого вишу. Маємо творити середовища таких мінігруп-студентів і мінігруп-тренерів та наставників з адекватним технологічно-інноваційним забезпеченням та ресурсами як мотиваційної моделі перспективних кадрів для їхньої системної самореалізації.

Події 2014–2016 років у безпековому секторі України демонструють чітку дилему щодо журналістики та інформаційної безпеки в частині комунікаційно-контентної складової. Сучасний мультифункціональний безпековий сектор України вже не має зважати на минулі традиційні підходи до журналістики і оперувати реальностями від креативних центрів Кремля у форматах глобального гібридного тероризму. Ми маємо справу із динамічно-потоковим комунікаційно-контентним виробництвом на базі творчих синергетичних груп, в основі діяльності яких

лежать творчість та креативні індустрії. Це викликано тим, що вони мають справу із досить потужними журналістсько-технологічними мобільними групами публічного терору сучасної публічності як на міжнародній арені так і в середовищі громад і населених пунктів. В таких випадках агресор технологічно виставляє в протидії не окремого журналіста, а групи (команди), за якими стоїть координаційно-технологічний центр з моделювання композиційного дизайну контенту в різних форматах подачі з місією гіперактивної модерації суспільної уваги тощо.

Відтак ключовим в процесах підготовки спеціалістів комунікаційно-контентної безпеки (нині військових журналістів) все більше постає питання поєднання функціоналу знання про фахи і навички не з позицій минулих корпоративних ієрархіях посад і спеціалізацій, а через горизонти наявних можливостей, які дають вищі навчальні заклади безпекового сектору. Тоді наші випускники в неординарних умовах зможуть кооперувати зусилля в стилях синергетичних моделювань і креативно-інтелектуальних потенціалів та досвідів, виходячи із ситуативно-сервісних навичок комунікування в різних транзитних сервісах поєднання потенціалів.

Питання відходу від ідеологічних ширм і реалізації майданних ціностей як середовищ потенціалів майбутнього набуває нових мотивацій та стає місією успішності високоінтелектуального фахівця, що служить добру і щастю всіх в глобалізованому світі, а не прислужує силам перманентного страху (як п'єдесталу возвеличення себе над іншими).

Постає питання про систему та етапи модернізації вітчизняної мілітарної організації в умовах гібридно-месіанських агресій, яка наразі потужно і ефективно використовує сучасні ієрархії, монополії, страхи і різноформатні приниження…

к.т.н. Марченко-Бабіч О.М. (ВІКНУ)

АЛГОРИТМИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ І АНАЛІЗУ АНГЛОМОВНИХ КОНТЕНТНИХ ПОТОКІВ ЩОДО ПОДІЙ В УКРАЇНІ

Світовий інформаційний простір містить різнопланові інформаційні повідомлення англійською мовою про суспільно-політичні події в Україні. Їх наявність свідчить про зацікавленість нею певних сторін. Джерелом цих повідомлень є засоби масової інформації (ЗМІ), як україномовні і російськомовні, так і ті, що поширюють інформацію іноземними мовами (переважно англійською та деякими іншими найбільш розповсюдженими), розраховану на сприйняття різними цільовими групами-носіями певної мови.

Опрацювання великого обсягу повідомлень іншомовних ЗМІ у стислі терміни викликає потребу щодо удосконалення підходів до моніторингу інформаційного простору в Україні, що включає урахування особливостей сприйняття цільових груп та інших важливих факторів. Удосконалення методичних підходів до моніторингу інформації з ЗМІ в інтересах силових структур України включає використання програмних систем як для об'єктивізації добування інформації зі ЗМІ, а також перевірки її достовірності.

Розробка таких систем вимагає урахування різнобічних вимог, зокрема вимоги: розробника, користувача, та функціональні. Останні визначають функціональність системи, яку розробники повинні створити в рамках вимог замовника для виконання користувачами задач. На початковому етапі розробки такої системи створюється база знань, покладена в основу блоку Сентимент-аналізу (Sentiment-analysis), в якому використовуються відповідні алгоритми машинного навчання з інструментами класифікації. Застосування машинного навчання також допомагає у виявленні необ'єктивних або фейкових відгуків. Так, в ході аналізу тональності або вилучення поглядів проводиться математичне дослідження думок, настроїв, оцінок, тверджень, відгуків, поглядів, емоцій тощо, виражених у формі тексту. Згідно формального визначення контенту, думка представлена у вигляді кортежу (ej, ajk, soijkl, hi, tl), де ej – об'єкт думки, ajk – аспект об'єкту ej. А вираз soijkl – це тональність думки, яку виражає автор hi, про аспект ajk об'єкту ej в час tl (позитивна, негативна, нейтральна). hi – автор думки. tl – час, коли думка висловлюється.

В ході класифікації рівня документа дається оцінка всьому документу в цілому. Припущення розглядає, що документ написаний одним автором про один об'єкт. Використовуються такі інструменти як «навчання без учителя» (Unsupervised classification) та «навчання зі вчителем» (Supervised classification). Вони дозволяють встановити високий вміст у тексті висловів думок та почуттів (opinion words, sentiment words), що може свідчити про суб'єктивність висловів, також як і багато прикметників. Аналіз текстів проводиться з використанням алгоритмів Наївного байєсівського класифікатору, Методу опорних векторів (Supported Vector Machine), методу логістичної регресії.

Для визначення особливостей задач аналізу тональності повідомлень реалізовані алгоритми тестуються на розміченому корпусі реальних англомовних повідомлень ЗМІ.

к.т.н., с.н.с. Невольніченко А.І. (ВІКНУ),
к.філол.н., доц. Білан М.Б. (ВІКНУ),
д.т.н., проф. Шарий В.І. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ НАУКИ

Надаються результати аналізу і пропозиції щодо вирішення проблем лінгвістичного забезпечення надскладної ергатичної системи «військо» на ґрунті «системного підходу» у воєнній науці (ВН), як методологічного концепту воєнної системології, з метою підвищення на воєнно-науковій основі ефективності об'єкта «бойова система» – наукової моделі воєнного мистецтва.

Розглядається проблематика наступних напрямків ЛЗ воєнної науки (ВН).

1. Формування тезаурусу ВН (воєнно-наукове обґрунтування семантики системи понять об'єктно-предметної області).

Розглядається реляційна модель тезаурусу ВН, як стала система фундаментальних понять ВН (насамперед, воєнного мистецтва як її основи). Застосування науково некоректних за семантичним змістом понять воєнного

мистецтва (насамперед, фундаментальних понять ВН «воєнна безпека», «ефективність», «бойова могутність», «бойовий потенціал», «боєздатність» для «бойових систем») приводило, як свідчить колишня і сучасна воєнна історія, до хибних рішень воєнно-політичного керівництва щодо розвитку ЗС та систем зброї і військової техніки, підготовки воєнних кадрів, а також командування угруповань військ (сил), пов'язаних з недоцільним використанням «бойових систем», великими витратами ресурсів спеціального і загального призначення та бойовими втратами військ (сил) в операції.

2. Обґрунтування семантики системи методологічних атрибутів ВН (об'єкт, мета, предмет, проблемна наукова задача, наукове завдання, методи та науковий апарат, коректність, повнота, закінченість).

На основі принципів воєнної системології і методів «системного підходу» надається воєнно-наукове обґрунтування семантики понять, які складають зміст методології воєнно-наукового дослідження. Це кардинально підвищує науковий рівень, цільову й економічну ефективність воєнної науки.

3. Обґрунтування наукового змісту тезаурусу («моделі») фахівця для системи підготовки воєнних кадрів (фахівців в області воєнного мистецтва, військового державного управління, воєнних науковців).

Показане, що «тезаурус», як потрібна «система понять», якими повинна володіти посадова особа військ (сил) кожної категорії, є саме семантичною «моделлю фахівця» у системі дидактичних задач підготовки воєнних кадрів на науковій основі з максимальною ефективністю. При цьому цілком визначається структура, функції і процес в системі підготовки фахівців потрібної спеціалізації і рівня кваліфікації.

4. Формалізація об'єктів інформаційного обміну та логічної обробки в системах автоматизованого управління військами і зброєю.

Лінгвістичне забезпечення систем управління військами взагалі (АСУ особливо) дозволяє коректно сформувати тезаурус (формалізований словник) СУ для структурованих («адресна», «смислова» та «числова» частини) інформаційних об'єктів (повідомлень) з метою автоматизації їх логіко-математичної обробки та переміщення в інформаційному середовищі «бойових» систем в процесі організаційного та оперативного управління військами і зброєю.

5. «Ділова мова» у сфері діяльності «військова справа» на науковій основі (зміст «інформаційних засобів» управлінської діяльності):

звіти про воєнно-наукове дослідження (аналітична, теоретична й прикладна частини згідно методології системного підходу, оцінка очікуваного підвищення ефективності об'єкта НД, наукові рекомендації замовнику);

статути, настанови, директиви, накази, вказівки, листування – без іноземної спеціальної термінології, на державній «діловій мові», лексика наближена по формі до «простих сентенцій» для легкості сприйняття і зрозуміння;

накази (посада виконавця, завдання по об'єктах та потрібному результату, ресурс, термін виконання), доповіді (підтвердження про отримання наказу, донесення про його виконання);

посадові обов'язки особи – (5–7) суто конкретних для даної посади пунктів (щоб знати на пам'ять);

доведення вимог керівних документів до особового складу – тільки у наказній частині, що безпосередньо стосується діяльності кожної категорії посадовців (з оперативним корегуванням керівництвом посадових обов'язків);

літературна мова – (з елементами риторики – епітети, гіперболи, повтори, риторичні питання тощо) виключно у виховній роботі з особовим складом;

навчально-виховний процес – державною мовою, лексика наближена по формі до «простих сентенцій» для доступності сприйняття і легкості зрозуміння.

Нікіфорова О.М. (ВІКНУ)

КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТЕКСТІВ У ВІЙСЬКОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Класифікація текстів дає можливість визначити принципи перекладу, обрати метод перекладу, визначити ступінь еквівалентності перекладу оригіналу. Необхідність наукової класифікації видів військового перекладу обумовлена суттєвими особливостями цього виду перекладу, а також вимогами, які ставляться до військових перекладачів щодо точності та повноти перекладу. У теоретичному відношенні виділення окремих видів перекладу пов'язане із розробкою спеціальних теорій перекладу, що розкривають специфіку кожного виду або підвиду перекладу.

Питання класифікації текстів військової тематики розглядалося у працях учених-перекладознавців Р.К. Міньяр-Бєлоручева, Л.Л. Нелюбіна, Г.М. Стрелковського.

Тексти військової тематики належать до інформативних текстів, основним завданням яких є передача змісту та інформації, тому одним із критеріїв класифікації текстів у військовому перекладі слід вважати саме змістовне наповнення. Оскільки зміст тексту безпосередньо пов'язаний з формою, крім змістовного наповнення слід також зважати і на спосіб викладення. Тексти військової тематики, як правило, мають визначену форму, яка суворо регламентується.

У військовому перекладі особливо важливо враховувати також й орієнтацію на конкретного одержувача повідомлення, оскільки в деяких військових текстах, таких як накази і статути, форма вираження спеціально підкреслює цю функціональну зорієнтованість тексту.

Отже, основними критеріями виділення текстів у військовому перекладі є змістовна спрямованість (змістовно-тематичне наповнення), функціональне призначення (приналежність до функціонального стилю), спосіб викладення (визначена форма) та орієнтація на конкретного одержувача.

За цими критеріями та на підставі запропонованого наприкінці 1990-х років В.В. Балабіним розподілу військового перекладу на три основні види (військово-політичний, військово-технічний та військово-спеціальний), тексти у військовому перекладі можна класифікувати на:

тексти військово-політичної тематики;

тексти військово-технічної тематики;

тексти військово-спеціальної тематики.

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
Глухова А.С. (КНУ КіМ)

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ, ЩО ДОПОМАГАЮТЬ ЕФЕКТИВНОМУ СПРИЯННЮ ВІДЕО- ТА АУДІО-ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Вивчення іноземної мови – складний та довготривалий процес. Різні ділянки мозку відповідають за засвоєння певних мовленнєвих навичок. Розрізняють сенсорні і моторні механізми. Відтак, сенсорні означають розуміння того, що говорить співрозмовник, а моторні – промовляння мовних звуків. При вивченні іноземної мови мають місце нервово-мозкові механізми, адже іноземна мова пов'язана з мисленням, в ході якого відбувається нервове збудження в корі півкуль.

Принципово важливою є аудіо інформація, яка допомагає належним чином вивчити іноземну мову. Виділяючи звучання окремого джерела, ми сприймаємо лише потрібну інформацію або слова, які нам вже відомі, складаючи певний ланцюжок інформації, яка надходить до головного мозку людини.

У кожної людини різні типи сприйняття, тому вкрай важливо відшукати тип сприйняття кожного. Розумова робота залежить від рівня відволікання, особливостей запам'ятовування. Дослідивши дані факти, можна зробити висновок щодо більш ефективного сприйняття інформації.

Розділяють людей – візуалів та аудіалів. Для перших важливим є зоровий аналізатор, а для других – слуховий. Візуали майже зовсім не відволікаються на шуми, тому при вивченні іноземних мов вони найчастіше використовують відео матеріали, а аудіали запам'ятовують інформацію, слухаючи.

Найкращими засобами при вивченні іноземних мов для аудіалів стає прослуховування касет, аудіювання, усні роздуми, в той час, коли для візуалів – перегляд відео, письмові вправи, робота з текстами та письмові пояснення до нього.

Якщо людина сприймає інформацію за допомогою звуків, то вона, у вигляді так званих нейронних слідів звукових образів, зберігається у зоні Верніке.

Оволодіти іноземною мовою можна лише тоді, коли людина навчається мислити цією мовою, сприймання мови має неусвідомлено – інтуїтивний характер, а розуміння – свідомо – дискурсивний.

Таким чином, лише комплексне і системне застосування відео- та аудіоінформації при вивченні іноземних мов дозволить більш ефективне оволодіння і засвоєння навчального матеріалу.

Приліпко М.О. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Науково-технічний переклад – складний творчий процес, метою якого є передача технічної інформації, що міститься в оригінальному джерелі, засобами мови, яким володіє споживач інформації.

Основним показником якості науково-технічного перекладу є ступінь адекватності оригіналу. Адекватним називається такий переклад, який об'єктивно, повно і точно передає зміст оригінального тексту.

Перш ніж приступити до процесу перекладання, необхідно уважно прочитати весь оригінальний текст. У процесі читання слід відзначити незрозумілі місця, незнайомі або не зафіксовані в словниках терміни. Для їх уточнення слід звернутися до фахівця, скористатися відповідними довідниками і технічними словниками, спеціальною літературою.

У деяких випадках виникає необхідність самому розкрити значення терміна. Після закінчення роботи необхідно уважно прочитати переклад, усунути помилки, друкарські помилки, пропуски, неточності, а також остаточно уніфікувати термінологію.

Існують три типи стилістичних помилок, які позбавляють текст ясності: помилковість логічного наголосу в реченні, аморфність речень, утворення «паразитних» зв'язків між словами. Подолавши ці недоліки, перекладач досягне чіткості і ясності при перекладі.

Шляхом виключення нагромадження довгих слів, складних зворотів, канцеляризмів, наукових термінів забезпечується дохідливість сприйняття тексту.

Як правило, аморфність виникає у разі, якщо незрозуміло, на якому слові речення слід робити логічний наголос. У такому випадку найкращим виходом є перестановка слова, на яке повинний падати логічний наголос, на місце, що підходить для акцентування. Найчастіше таке місце знаходиться в кінці речення, але іноді буває і на початку.

Використання громіздких зворотів і канцеляризмів викликає реакцію відторгнення у читача, робить переклад нецікавим і непростим для сприйняття.

Використовуючи синоніми, замінюючи два слова одним, іменники – прикметниками, або змінюючи всю конструкцію речення, необхідно уникати ланцюжків іменників у родовому відмінку.

Таким, чином, слідування переліченим рекомендаціям до перекладу науково-технічної літератури дозволяє забезпечити адекватність перекладу і тим самим – відповідність умовам, які визначають його якість.

Проноза В.О. (ВІКНУ)

СЛОВНИКАРСЬКА ПОТУГА

Розмаїття концептуальних підходів притаманне будь-якій науці. Не є винятком і лінгвістична стезя, зокрема така її галузь, як лексикографія. Проте опис такого розмаїття не є метою цих скромних тез. Зосередимо увагу на аналогії, а саме на аналогічному, на відміну від алфавітного, аспекті, що застосовується у словникарстві. Справді, традиційні алфавітної будови словники, деякі науковці, а можливо і численні, порівнюють з мертвими полями чи-то братськими могилами, де спочивають тисячі і тисячі слів, про існування значної частини яких навіть і не підозрюють. Наприклад звичайний француз користується лише 5 тисячами слів. Щодо українців, то статистика відсутня. Аналогії може і не бути.

Тому цілком мотивованим є використання у словникарстві аналогічних підходів. Звичайно такий підхід не є винаходом автора тез. Зовсім ні! Ще у 1862 році у французькій лексикографії з'явилася перша, або одна з перших, робота, що називалася Dictionnaire analogique de la langue française авторства П. Буас'єра. З плином часу цей словник, зберігаючи всю свою наукову важливість, перестав бути авторитетом, особливо для комп'ютеризованого і інтернетизованого здобувача-дослідника. Та не для науковця КНУ імені Тараса Шевченка! Так, тепер виходять багато нових, як спеціальних так і комбінованих словників такого плану, вартих великої уваги. Та тези є тези.

До розгляду для застосування пропонується, стисло, лексикографічна концепція французького словника Le Petit Robert, що поєднує алфавітний і аналогічний принципи структуризації. Звернення до такого підходу обумовлено тим, що термінологічні словники сповідують загалом інвентарний, чотковий спосіб переліку слів і словосполучень, що не завжди сприяє оптимальному вирішенню дидактичних і методичних завдань навчального процесу. Більше того, такі роботи не є національно-іноземними словниками (яких бракує нам в першу чергу), а навпаки. Отже актуальним залишається укладання саме національно-іноземних, як термінологічних так і тлумачних словників, що і є темою-запрошенням запропонованої розвідки. Ціль розвідки-потуги полягає у використанні надбань іноземної лексикографії в навчально-методичному сегменті, себто для оптимізації вивчення іноземних мов.

Головний акцент словник Le Petit Robert робить на застосуванні слова і його зв'язків з рештою слів. Ізольоване слово не є справжньою одиницею. Так, сталі словосполучення містять артиклі, показники множини і т. п., які є обов'язковими, хоча ці елементи не є словами. В той же час вони взаємозалежні. У висловлюванні тонкі відносини єднають «слова». Такі словосполучення в реченні не можна довільно змінити, не зашкодивши змісту, зважаючи до того ж і на те, що воно може мати структурний і смисловий зв'язок з іншими реченнями.

Усвідомлення цих відносин зумовило застосування поняття про «структури». Відповідно, подібний навчально-методичний підхід ґрунтується на баченні лексики як структурованої сукупності. Рух від слова до слова через

думку і від думки до думки через слова і є тією аналогією, що пропонується до уваги. Наголос між словами робиться на зв'язках між думками. Звідси посилання-аналогії на слова тієї ж граматичної категорії, які можуть бути замінені одне одним у реченням з аналогічним або близьким змістом. Збагачення засобів вираження, вивчення лексики, що є головними рисами аналогічної системи, не вичерпується лише цим. Словник аналогічного типу є також єдиним довідковим інструментом, де можна знайти невідоме до цього слово. Така властивість є фундаментальною для іноземців і взагалі для «спудеїв», що вивчають ту чи ту іноземну мову.

Нарешті конкретизуємо тези. Пропонуємо вкрай схематично принцип можливої статті, де вхідним словом є шикування. До нього знаходимо дефініції у таких словниках, як Le Petit Robert та Le Petit Larousse. Не вдаючись до деталізації будови статті, зазначимо, що дефініційні тлумачення надали нам численні синоніми-аналогії, що і є навчальною метою, а саме: rassemblement, prise d'armes, cérémonie militaire, sonnerie de clairon, réunion des soldats, parade militaire, revue... Такий підхід дозволяє охопити, термін за терміном, і навіть осягнути, все поле виражальних можливостей тої чи тої сфери, рухаючись від одного простого слова до великого лексичного ресурсу.

Висновок: вивчаймо можливості аналогії з навчально-методичною метою, укладаймо національно-іноземні словники комплексного типу, що будуть поєднувати термінологічно-тлумачні переваги, додатком до яких стануть вже напрацьовані спеціальні словники (глосарії) інвентарного типу.

Секція 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

д.психол.н., проф. Алещенко В.І. (ВІКНУ),
Сергієнко С.П. (ВІКНУ)

РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я КОМБАТАНТІВ

Всебічне вивчення стану психологічного здоров'я військовослужбовців, котрі повернулися із зони бойових дій, на даний час є дуже актуальною проблемою для нашого суспільства, оскільки маємо на сході країни власну гібридну війну, котра лишила свій тотальний слід у кожній українській сім'ї.

Не лише з фільмів та історії, але й із власного досвіду бачимо, що постійний ризик для життя, різної природи стреси та депривації, постійне напруження як фізичне, так і психічне негативно впливає на здоров'я комбатантів, їх психологічний стан, спричиняє їх дезадаптацію, психогенні порушення, а також посттравматичні стресові розлади, котрі значною мірою перекошують життя як самого учасника бойових дій, так і в його соціальне оточення.

Вважаємо, що основою успішної соціально-психологічної реадаптації, життєстійкості особистості та запорукою психологічного здоров'я виступають ресурси особистості, котрі допомагають успішно долати складні життєві та кризові ситуації, розвиватися та жити далі. У психологічній науці проблеми ресурсів досліджували такі вчені, як В.А. Бодров, Н.Е. Водоп`янова, С. Хобфолл, А.Г. Маклаков, А.А. Куликов, Д.О. Леонтьєв, Р. Лазарус, К. Муздибаєв, А.Н.Фомінова, Є.І. Рассказова, Е.А. Сергієнко, К.А. Абульханова, Л.І. Анциферова та ряд інших.

Узагальнюючи різноманітні визначення ряду дослідників можна сказати, що ресурси особистості – це сукупність індивідуальних матеріальних та нематеріальних, інтер- та інтраперсональних цінностей, котрі потенційно дають можливість суб'єкту задовольнити певні життєві необхідності та в кінцевому результаті визначають його відношення з самим собою та зі світом. Ресурси особистості – це всі ті життєві опори, котрі має людина, вони дозволяють йому забезпечувати свої основні потреби, а саме: виживання, фізичний комфорт, безпека, приналежність до соціуму, повага зі сторони соціуму, а також самореалізацію в соціумі. Умовно ресурси поділяють на соціальні (зовнішні) та особистісні (внутрішні). До зовнішніх ресурсів зазвичай відносять матеріальні цінності, соціальні ролі та зв'язки, що забезпечує підтримку оточення, соціуму, допомагає людині ззовні. До внутрішніх ресурсів відносять психічний особистісний потенціал, мотивацію, певні риси і якості характеру тощо, тобто все те, що допомагає з середини, йде від самої особистості. Однак даний поділ на внутрішні та зовнішні ресурси є досить умовним.

Психологічна реабілітація задіює ресурси трьох рівнів, що дозволяє комплексно здійснювати необхідний вплив:

ресурси когнітивної сфери (розуміння труднощів, осмислення ситуації, цілісне уявлення про себе та ін.),

ресурси емоційної сфери (усвідомлене прийняття своїх почуттів, контроль динаміки переживань, зняття емоційної напруги тощо),

ресурси поведінкової сфери (перебудова поведінки згідно з метою, задачами, цілями, стратегій взаємодії з оточенням та ін.).

На основі теоретичного аналізу можна сказати, що дана проблема мало розроблена на даний час. Є чимало досліджень ресурсів особистості, але конкретної структури та системи для їх вивчення і практичного використання задля допомоги комбатантам на сьогоднішній день не маємо. Тому вважаємо за потрібне в подальшому проведення в даній області наукових розробок та досліджень.

д.пед.н., доц. Артемов В.Ю. (НА СБУ),
к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ)

СИСТЕМА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВНЗ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ АТО

У період піднесення в Україні патріотичних почуттів і національної самосвідомості завдання морального виховання не знімається з порядку денного. Для низки професій та видів діяльності моральне виховання має принципове значення, будучи, по суті, визначальним для формування їх моральних та професійних поглядів. До представників таких професій відносяться, насамперед, військовослужбовці та співробітники органів державної безпеки, для яких норми моралі, моральні переконання та почуття відповідальності за безпеку держави і нації професійно є особливо важливими.

Моральна і професійна поведінка співробітників правоохоронних органів в процесі проведення АТО в цілому, як свідчить досвід, не викликає нарікань, але це зовсім не означає зниження вимог до рівня морального виховання, адже саме моральне виховання в умовах бойових дій, екстремальних ситуацій визначає правомірність й ефективність результатів.

Основними цілями морального виховання є: роз'яснення державних вимог до професійного стану та моральної подоби, соціальної значущості їхньої служби; стимулювання потреби до морального самовдосконалення, прагнення до позитивного морального ідеалу; цілеспрямована організація морально-значущої діяльності, в процесі якої запобігаються негативні дії та вчинки, формуються моральні почуття, такі як відповідальність, гідність й звитяга, патріотизм та дисципліна.

Процес формування виховних впливів і взаємодій у діяльності вихователів і викладачів включає: вивчення об'єкта виховних впливів і взаємодій – курсанта та слухача; оволодіння методикою виховних впливів і взаємодій; здійснення виховних впливів і взаємодій з урахуванням особливостей педагогічних ситуацій.

Моральні якості мають загальнозначущий характер. Втім, у силових структурах висуваються особливі вимоги до морального стану їх співробітників, особливо тих, хто перебуває в АТО. Важливий виховний і спонукаючий вплив на тих, хто виконує свій обов'язок на Сході України, чинить наше сьогоднішнє творче і активне обговорення таких етичних категорій, як обов'язок, совість, честь, справедливість, дисципліна, добро та зло.

Подальше вдосконалення системи морального виховання співробітників силових структур України має бути спрямоване на всебічне залучення новітніх ідей, методів і засобів сучасної педагогіки з опорою на деонтологічний потенціал компетентнісного підходу в системі професійної підготовки.

Балабушка Є.О. (ВІКНУ)

ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕТЕРАНІВ АТО – ЖЕРТВ ПТСР

Після повернення комбатантів із зони АТО через 10–15 діб відпочинку проводилося їхнє медико-психологічне обстеження з тим, щоб визначитися з програмою їхньої психореабілітації. Найбільш часто зустрічаються симптоми ПТСР та їхні прояви, з якими доводилося зустрічатися.

1. Нав`язливі спогади – це найбільш важливий симптом, що дає право говорити про наявність ПТСР. У пам'яті комбатанта раптово спливають страшні, потворні сцени, пов'язані з травмуючею подією. Вони можуть виникати як під час сну, так і наяву. В останньому випадку вони з'являються у тих випадках, коли навколишня обстановка чимось нагадує те, що трапилося «тоді», тобто під час травмуючої події: запах, видовище, звук, ніби прийшли з тієї пори. Яскраві образи минулого обрушуються на психіку і викликають сильний стрес. Головна відмінність від звичайних спогадів полягає у тому, що посттравматичні «непрохані спогади» супроводжуються сильними почуттями тривоги і страху. Комбатант прокидається від такого сну зовсім розбитим; його м'язи напружені, він весь у поту.

Галюцинаторні переживання – це особливий різновид непроханих травмуючих спогадів про події з тією різницею, що при них пам'ять про те, що трапилося, актуалізує спогади настільки яскраво, що події поточного моменту як би відходять на другий план і здаються менш реальними. У цьому «галюцинаторному», відстороненому стані комбатант веде себе так, ніби він знову переживає минулу травмуючу подію; він діє, думає і відчуває так само, як у той момент, коли йому довелося рятувати своє життя. Між тим галюцинаторні переживання властиві не усім комбатантам: це усього лише різновид непроханих спогадів, для яких характерна особлива яскравість і болючість. Вони частіше виникають під впливом наркотичних речовин, алкоголю. Але подібні переживання можуть з'явитися у комбатанта і у тверезому стані.

2. Ненормативна пильність. Комбатант пильно стежить за усім, що відбувається навколо, немов йому постійно загрожує небезпека.

3. «Вибухова» реакція – при найменшій несподіванці він робить стрімкі рухи (кидається на землю при звуці вертольота, різко обертається і приймає бойову позу, коли хтось наближається до нього з-за спини).

4. Притупленість емоцій – комбатант повністю або частково втратив здатність до емоційних проявів. Йому важко встановлювати близькі і дружні зв'язки з оточуючими, йому недоступні радість, любов, творчий підйом, грайливість і спонтанність.

5. Агресивність – прагнення вирішувати проблеми з допомогою грубої сили. Хоча, як правило, це стосується фізичного силового впливу, але зустрічається також психічна, емоційна і вербальна різновиди агресивності. Комбатант схильний застосовувати силовий тиск на оточуючих кожного разу, коли хоче домогтися свого, навіть якщо мета не є життєво важливою.

6. Порушення пам’яті і концентрації уваги комбатант відчуває труднощі, коли потрібно зосередитися або щось згадати. Деколи концентрація може бути навіть відмінною, але варто з’явитися будь-якому стрес-чиннику, як він вже не в силах зосередитися.

7. Депресія – у стані посттравматичного стресу депресія досягає самих темних і безпросвітних глибин людського відчаю, коли здається, що усе безглуздо і марно. Таке почуття супроводжують нервове виснаження, апатія і негативне ставлення до життя.

8. Загальна тривожність – проявляється на соматичному рівні (ломота у спині, спазми шлунку, головний біль та ін.), у психічній сфері (постійне занепокоєння і стурбованість, «параноїдальні» явища – необгрунтований страх переслідування та ін.), в емоційних переживаннях (постійне почуття страху, невпевненість у собі, комплекс провини та ін.).

9. Зловживання наркотичними і лікарськими речовинами у спробі знизити інтенсивність посттравматичних симптомів, багато комбатантів вживають марихуану, алкоголь і (меншою мірою) інші наркотичні речовини. Важливо зазначити, що серед ветеранів – жертв ПТСР існують ще дві великі групи: ті, хто вживає лише лікарські препарати, прописані лікарем, і ті, хто взагалі не вживає ні ліків, ні наркотичних речовин.

10. Напади люті – такі напади частіше виникають під впливом наркотичних речовин, але частіше – алкоголю. Однак бувають і за їхньої відсутності.

11. Думки про самогубство. Комбатант постійно думає про самогубство або планує будь-які дії, які врешті решт повинні привести його до смерті. Коли життя видається більше лякаючим і болючим, ніж смерть, думка покінчити з усіма стражданнями може здатися привабливою. Коли він доходить до тієї межі відчаю, де не видно ніяких способів поправити своє становище, він починає думати про самогубство.

12. Провина за те, що вижив у важких випробуваннях, які коштували життя іншим – нерідко притаманне тим, хто страждає від «емоційної глухоти» (нездатністю пережити радість, любов, співчуття і т. і.) з часу травмуючих подій. Багато жертв ПТСР готові на що завгодно, лише б уникнути згадування про трагедію.

Басов М.О. (ВІКНУ),
к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)

АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО МИРНОГО ЖИТТЯ

Воєнні дії на Сході України дають виклик не лише військовослужбовцям, а й психологам, але після збройних зіткнень. Як показує практика, ні перші, ні останні, не були готові до таких масштабів загострення проблем. Адже після повернення додому військовослужбовці зіштовхуються не тільки з матеріальними проблемами, а й психологічними. Хоча й певний відсоток військовослужбовців не визнають, що мають проблеми, та вони все ж є.

Актуальність даної проблеми обумовлена прискіпливістю суспільства до всебічного забезпечення своїх воїнів і підвищеною вимогливістю до його якості. Близько 35 тисяч щойно демобілізованих, понад 10 тисяч поранених бійців АТО, члени сімей близько 3 тисяч загиблих захисників Вітчизни очікують уваги суспільства і держави.

Міністерство соціальної політики України розробило проект Концепції Державної програми соціальної та професійної адаптації військовослужбовців ЗСУ, правоохоронних органів спеціального призначення та інших військових формувань України, які звільняються або звільнені, на період до 2017 року, на основі в планах розробити Державну цільову програму соціальної і професійної адаптації військовослужбовців.

Повернувши воїна додому, спочатку ми повертаємо його тіло, а пізніше і душу. Адже в перші дні військовослужбовець ще живе війною та бойовими діями. Не завжди розуміє суспільство та його проблеми тут, в мирному середовищі. Адже там головним бажанням, сенсом та просто інстинктом було вижити, а тут банальне збагачення, політичні ігри, і т.д. Наступає певне протиріччя між життям «тут» і «там».

Тому, що лише спальні зусилля громадин України та керівництва держави сприятимуть реабілітації та включенням в соціум воїнів після АТО. Адже тут потрібно комплексно вирішувати проблему. А саме: психологічну сторону, економічну, профорієнтаційну, соціальну, медичну та інші. Адже уміле поєднання всіх цих граней буде позитивно сприяти реадаптації військовослужбовців – учасників АТО до мирного життя.

к.психол.н., доц. Боровик Л.В. (НАДПСУ),
Басараба І.О. (ХНУ)

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛЮДЕЙ ЗРІЛОГО ДОРОСЛОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У сучасний період євроінтеграції для людей зрілого дорослого віку (40–60 років), які мають певні наукові або бізнесові інтереси за кордоном, важливим є знання іноземної мови. Вказана вікова група має свої вікові психологічні особливості, котрі певним чином впливають на процес засвоєння знань. Тому актуальним є здійснення їх аналізу з позиції необхідності використання та врахування при організації процесу навчання іноземній мові.

Період зрілої дорослості вносить в життя людини певні корективи у ціннісну, мотиваційну, професійну, емоційну, когнітивну та сімейну сфери. Ці зміни призводять до переосмислення власних здобутків, цінностей, Я-концепції та стосунків у сім'ї, відношення до кар'єри, турботи про власне здоров'я та майбутнє і, як наслідок, страх старості, втрати роботи та стабільності. Це спонукає до виникнення потреби до самоаналізу, саморозвитку та самовдосконалення.

Представники даної вікової групи аналізують, що досягнуто за прожитий період, так би мовити підбивають підсумки. У них неймовірне бажання не

старіти, жити активним життям сьогодні, «тут і зараз». Це сприяє переосмисленню деяких цінностей, творчій діяльності, бажанню отримати нові враження та знання. Виникає протиріччя – з одного боку вікові зміни в організмі, котрі призводять до погіршення стану здоров'я, до зменшення сили та енергійності, уваги та пам'яті, з іншого – небажання відходити на «другий план», поступатися місцем молодшим, бажання довести свою потрібність та необхідність, можливість передачі значущих професійних знань наступникам. Дане протиріччя є рушійною силою для професійної активності, поглиблення якості професійної діяльності, для творчості та намагання бути «в строю» і виступає у ролі мотиву вивчення іноземної мови.

Варто відмітити, що розвиток іншомовних або мовленнєвих здібностей відбувається на основі певного лігвістичного досвіду, і ніяким чином не залежитьь від віку людини.

Проведений аналіз психологічних особливостей досліджуваної вікової категорії дозволяє стверджувати, що у період зрілої дорослості у людини накопичений чималий життєвий та професійний досвід, яким вона має бажання поділитися. Мотиваційні аспекти щодо професіного та кар'єрного зростання дуже розвинуті, а, отже, у сучасних умовах сформована мотивація до вивчення іноземної мови та формування лексичної компетенності. Незважаючи на певне зниження деяких вікових психофізіологічних функцій, у цей період продовжують активно розвиватись інтелектуальні здібності та вербальні функції. Зріла доросла людина хоче і може навчатись, розвиватись та вивчати іноземну, в нашому випадку, англійську мову, а накопичений досвід (життєвий, професійний, комунікативний, лінгвістичний) їй лише в цьому допоможе.

Бруй Д.В. (ВІКНУ),
к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)

СУЧАСНІ ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ САМООЦІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Згідно з сучасними уявленнями, самосвідомість являє собою складний психологічний процес, сутність якого полягає у сприйнятті особистістю численних образів самої себе в різних ситуаціях діяльності й поведінки, в усіх формах взаємодії з іншими людьми і в поєднанні цих образів в єдине цілісне утворення – уявлення свого власного «Я» як суб'єкта, відмінного від інших суб'єктів.

Самооцінка як результат інтеграції процесів самопізнання і самоставлення відіграє важливу роль в психічному житті особистості. Основна її функція полягає в тому, що вона виступає необхідною внутрішньою умовою регуляції поведінки і діяльності. Ставлення до себе, виникає як результат самопізнання в процесі діяльності, а також безпосереднього спілкування людей, що є одним з центральних утворень психіки та значно впливає на формування змістовної структури цілої системи інших психічних особливостей особистості таких як: спрямованість, здібності, характер, система управління та психологічні процеси.

В сучасній науці питанню самооцінки приділяється чимало уваги. Серед самооціночних характеристик визначалися її рівень та адекватність (В.І. Батов, А.Р. Ратінов, Н.Я. Константинов, В.В. Волк, Г.К. Валіцкас). Але ці дослідження мають більш-менш у загальний характер і не досліджують певну вузьку тему. Особливо актуальним в руслі дослідження самооцінки є її вивчення у осіб, що відносяться до категорії військовослужбовців. Адже, як зазначалося вище, самооцінка визначається як внутрішній регулятор поведінки. І якщо від пересічного громадянина ми чекаємо будь-якої поведінки і сприймаємо її як таку, що має місце бути, то до військовослужбовців у нас дещо завищені вимоги. Через те що дана професія відноситься до групи ризиконебезпечних, необхідно відзначити, що аспект динаміки самооцінки військовослужбовців в процесі їх професіоналізації є майже не дослідженим явищем в сучасній науці, і таким що потребує детального вивчення.

Валенок А.М. (ДУТ)

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Формування та розвиток інститутів громадянського суспільства в Україні пов’язаний, насамперед, з таким поняттям, як “соціальний капітал”. Він є одним із стимулів на шляху масової самоорганізації громадян, який сприяє встановленню між ними стосунків, заснованих на взаємній довірі та допомозі. Його цілеспрямоване формування і нарощування в просторі міжособових, міжгрупових зв’язків і стосунків дає змогу знайти шлях до гармонізації політичних, соціальних, економічних інтересів, покращити можливості їх раціонального вираження на державному рівні. Наявність соціального капіталу безпосередньо впливає на досягнення стабільності в суспільстві та сприяє демократичному розвитку, а його відсутність, роз’єднаність гальмує розвиток громадянського суспільства. Потенціал соціального капіталу в суспільстві найбільш повно та ефективно може реалізуватися саме через інститути громадянського суспільства, зокрема громадсько-політичні рухи [1].

В Україні тема соціального капіталу з точки зору державного управління не дуже розвинена. Значний внесок в обґрунтування поняття “соціальний капітал” зробили українські дослідники Е. Гугнін, А. Колодій, М. Лесечко, Ю. Привалов, О. Рогожин, Ю. Саєнко, В. Степаненко, О. Убейволк, А. Чемерис, В. Чепак та Н. Черниш. Найбільш відомими зарубіжними авторами, що досліджують проблеми соціального капіталу, є П. Бурдьє, Дж. Коулмен, Р. Патнем, П. Сорокін, Ф. Фукуяма та інші вчені.

Сутність соціального капіталу визначається мірою взаємної довіри людей у суспільстві. Якщо в суспільстві є взаємна довіра, то можна говорити, що в ньому є і соціальний капітал. Саме довіра в одне ціле єднає окремі індивідуальні капітали людей на рівні трудових колективів, громадських рухів, національних і державних співтовариств. Інакше кажучи, суть соціального капіталу полягає в тому, що громадське багатство створюється завдяки контактам, активізації зв’язків між людьми. Він є основою, на якій тримається вся соціальна

цілісність. Дуже часто найцінніші знання й уміння виражені не в явній формі (документах, керівництві, базах даних), а виявляються в соціальному досвіді осіб і ноу-хау окремих членів суспільства. Така ситуація характерна для інститутів громадянського суспільства, де розвиток і процвітання багато в чому залежать від тісних стосунків між людьми, що засновані на повазі.

к.психол.н., доц. Васильєв С.П. (ВІКНУ),
Бура Ю.С. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ НА ПСИХІЧНИЙ ОБРАЗ ВИКОНАННЯ РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ОПЕРАТОРІВ ВІЙСЬКОВОЇ АВІАЦІЇ

Актуальність роботи виправдана специфікою професійної діяльності операторів військової авіації, тому як виконання їх робочих задач напряму пов'язане із образом виконання рухової діяльності, а якість актуалізації образу має великий вплив на безпеку польотів. За існуючих умов в країні ми не можемо повністю виключити впливу актуального психічного стану, але можемо визначити якою мірою цей вплив відбувається і як можна знизити рівень негативного впливу стану на трудову діяльність військового оператора.

Метою дослідження було встановлення взаємозв'язку психічного стану та образу виконання руху й дій операторів задля покращення безпеки польотів.

Основною складовою реалізації ОВРД є дія, яка є сукупністю процесів пізнання та виконання, що в свою чергу спрямовані на досягнення ближньої усвідомленої мети. Дія визначається динамікою безпосередніх цілей, умовно її можна розподілити на рівень макро- та мікроелементів дії.

Рівень макроелементів дії – здатність відображати дійсність на сенсорному, перцептивному та репрезентативному рівнях; здатність проводити виконавські акти на пізнавальному рівні, рівні самооцінки та саморегуляції параметрів дії. Рівень мікроелементів дії – це рівень важливих, але малопідзвітних і відпливаючих від довільної регуляції особливостей дій, пізнавальних і виконавських актів, процесів мотивації дій.

У роботі операторів в авіації завдяки руховій діяльності здійснюється вплив на органи управління польотом. За допомогою них радист-оператор вирішує завдання введення командної інформації, встановлення необхідного режиму роботи, регулювання різних параметрів, запиту інформації для контролю.

Психічний стан – форма прояву психіки індивіда, яка разом з психічними процесами і психічними властивостями умовно виділяє в психіці статичний момент. До психічного стану відносять прояви почуттів, уваги, мислення, уяви. Ці прояви впливають безліччю різних шляхів, таким чином зміни відбуваються в електричній активності мозку, в кровоносній і дихальній системах, що неминуче впливає на сприйняття, думки і дії радиста.

Емпіричне дослідження проходить в декілька етапів. Аналіз було проведено у Києві, Харкові, Чугуєві, Василькові до початку АТО, а повторний аналіз буде проводитися безпосередньо після початку воєнних подій задля фактичного

порівняння впливу сильних змін психічного стану. Апробація буде проведена за допомогою кореляційного аналізу.

Враховуючи всю відповідальність, що лежить на працівниках авіаційної сфери, необхідно відповідно ставитися до професійного відбору майбутніх фахівців. Також важливо обираючи дану професію усвідомлювати, що наявні здатності неможливо розвинути за період стислих термінів, це повинні бути як мінімум середнього рівня здібності, які в процесі навчання і роботи можна тільки покращувати, корегувати і відточувати спосіб їх відтворення.

Дана тема є недостатньо дослідженою як в рамках сучасної вітчизняної науки, так і в масштабі загально-наукових дослідів. Тож засновуючись на отриманих результатах будуть розроблені методичні рекомендації для спеціалістів, що працюють над корегуванням ОВРД операторів, тому що з метою продуктивного і доцільного підбору способу виконання трудової діяльності у бортових радистів повинні бути відточені конкретні види рухів, вони повинні володіти професійними навичками, які напряму залежать від сформованості образу виконання рухової діяльності.

к.психол.н., доц. Васильєв С.П. (ВІКНУ),
Мельниченко А.С. (ВІКНУ)

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПСИХІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Проблемі реабілітації та адаптації військовослужбовців учасників бойових дій з післятравматичним синдромом – одна з найскладніших і на сьогоднішній час приділяється особлива увага. Перспективним напрямком досліджень цієї проблеми є вивчення емоційної компетентності військовослужбовців, що є складовою емоційного інтелекту. Адже емоційно компетентна особистість – це людина, яка з успіхом долає перешкоди на шляху до цілі, здатна само мотивувати себе, перебуває у злагоді із собою, здатна розуміти свій емоційний світ та інших навколо, вдумливо підходити до розв’язування життєвих труднощів. Ці якості дадуть сприятимуть ефективній реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій.

Дослідженню питань емоційного інтелекту, розробці його концепції присвячені роботи західних вчених: Д. Гоулмена, П. Саловей, Дж. Майєра, Д. Карузо, Г. Гарднера, Р. Бар-Она, С. Хейна, Р. Купера, А. Савафа. В Україні вивченням феномена емоційного інтелекту займались: Е. Носенко, Г. Березюк, О. Власова, В. Оськин, О. Філатова. Аналіз літератури дозволив визначити властивості людині, яку можна охарактеризувати як таку, що володіє емоційним інтелектом, основні здібності: усвідомлення людиною власних емоцій; регулювання емоцій; спроможність мотивувати себе до діяльності (самоконтроль); розпізнавання та розуміння емоцій, що виникають в інших людей (емпатія); вміння підтримувати доброзичливі відносини з оточуючими. Перші публікації

по проблемі емоційної компетентності з'явилися у представника змішаної моделі емоційного інтелекту Д. Гоулмана. На його думку емоційна компетентність включає дві складові: особистісна компетентність, куди входять розуміння себе, саморегуляція та мотивація, і соціальна компетентність, яка охоплює емпатію та соціальні навички.

Емоційна компетентність сприяє підвищенню адаптивних здібностей військовослужбовців учасників бойових дій, ефективній взаємодії із оточуючим світом, особистісному розвитку та життєвому успіху загалом.

к.психол.н., доц. Васильєв С.П. (ВІКНУ),
Степанюк О.О. (ВІКНУ)

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-ЖІНОК

Фемінізація Збройних Сил України знову викликає шквал суджень та дискусій на цю тему. У багатьох країнах комплектація армії жінками стало нормою і така тенденція набирає шалених обертів та навряд чи спиниться. Адже є всі передумови для розвитку жіночої армії і в Україні.

Вважається, що вперше жінка в армії з'явилась в Канаді в 1895 році. Ізраїль і до тепер вважається колискою фемінної армії, для них це загальноприйняті норми. В Україні роль жінки в армії поступово набирає обертів. Вже 24 червня 2016 року міністерство оборони внесли зміни до наказу № 337, який тепер дозволяє жінкам служити на бойових посадах, пов'язаних із більшим ризиком і відповідальністю у Збройних силах України.

Особлива увага приділялась визначенню соціальної проблематики жінок в ЗСУ в 1980–1990 роках. Саме тоді вчені починають визначати позитивний фактор присутності жінки на війні.

Найвідомішими фахівцями в цій сфері прийнято вважати: М. Бінкін, Є. Джексон, С. Єнлоу, Д. Мітчєл, Д. Паркер, М. Растад, М. Яновіц. Хоч і масові дослідження свідчать що жінки-військовослужбовці слабші фізично та значно витриваліші морально. Адже кількість м'язів не завжди допомагають в вирішенні конфліктів.

Аналіз літератури дозволив визначити загальні мотиви входження жінок до Збройних Сил України: ставлення оточуючих, хороший колектив і мікроклімат, відносини на рівних з чоловіками, повноваження, відповідальність перед країною, самостійність, самореалізація себе як особистості, статус в суспільстві.

Таким чином можна з впевненістю сказати, що мотивація входу жінок до лав ЗСУ гармонійно поєднується з соціальними чинниками та професійною самореалізацією. Така особистість в ЗСУ цілком відповідає запитам нової армії та відповідає загальносвітовим тенденціям розвитку держави.

к.психол.н. Гаврюшенко В.В. (ВІКНУ),
Шинкаренко В.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Ситуація на сході України дала сильний поштовх на укомплектування частин військовослужбовцями служби за контрактом. Так звана "гібридна війна" висуває підвищені вимоги до професійного становлення і розвитку особистості військовослужбовця, його фахової компетентності,морально-психологічних якостей, готовності до ведення бойових дій тривалий час.

Дослідження проблеми мотивації здійснювали такі вчені як: О. Бандурка, С. Занюк, О. Житник, В.Мерлін, П. Якобсон, А. Маслоу. Розгляд психологічної динаміки професійного розвитку відбувався у розрізі вивчення таких кризових явищ, як мотиваційні зміни, дезадаптація, кризи та стагнація.

Дане дослідження вивчає розвиток мотиваційного компоненту підписання військовослужбовцями контракту з Збройними Силами України, пошук ефективних шляхів добору та підготовки військовослужбовців за контрактом, що допоможе кращому розумінню мотиваційних особливостей і, відповідно, розробити програму розвитку мотивації до військово-професійної діяльності у військовослужбовців за контрактом та перевірити її ефективність.

Цілеспрямоване формування мотиваційної сфери у професійній діяльності є по суті професійним становленням і розвитком особистості, тому дана тема дослідження у широкому розумінні відкриває нові аспекти саморозвитку і самореалізації особистості.

Герасимчук В.В. (ДУТ)

ПРОБЛЕМА ДОЛІ ЛЮДИНИ В СОЦІОЛОГІЇ ЖИТТЯ

Одним з важливих понять, досліджуваних соціологією життя, є доля людини. Життя кожної людини неповторне, життєві шляхи людей надзвичайно різноманітні. Як відзначав В. Бєлінський, “Життя невичерпно глибоке і нескінченно багатогранне: скільки не зображайте його, завжди залишиться що зображати; скільки не працюйте, завжди будете що писати. Писати листочки життя і ніколи не напишете цілої книги”.

Життєві шляхи людей в силу збігу соціальних подій нерідко збігаються, а долі разюче відрізняються. Доля – це перш за все життя цілісне, зрозуміле у взаємозв’язку вчинків і подій, що об’єднує зовнішню сторону життя, а також її душевну і духовну сторони. Крім того, доля людини – це життя звершень, в якій поєднуються необхідне і випадкове, реальне і можливе, суспільно-історичне і внутрішньо-приватне. Також не збігаються і кордони біографії людини з межами її долі. Біографія людини нерідко зводиться до зовнішніх подій життя

індивіда. Доля ж включає роботу душі і духу, злети і падіння, сумніви, вагання, радості і драми, які не збігаються з біографічної стороною життя.

Доля може бути ширше або вужче, довше або коротше життя, тому що пов'язана з тими началами, які не вміщаються в життя. Вивчення долі людини стає новим типом соціологічного дослідження. Мотив долі є одним з найбільш виразних мотивів всієї людської культури. Він пронизує культуру – від самих ранніх її етапів до теперішнього часу. Ця тема виражена в легендах, міфах, казках, поетичних творах майже всіх народів світу.

Зазвичай про людину говорять – "така її доля". Долю нерідко називають "нещадною", "мінливою", "сліпою", "злою", "ворожою", "байдужою", "глузливою". Є "колесо долі", "іронія долі", але є й "щаслива доля", "посмішка долі", "милість долі", пов'язана з вдало складеними обставинами, а також з силою духу особистості, яка долає негаразди і підноситься над ними.

На долю людини впливають різного роду випадковості: катастрофи, стихійні лиха, проте можуть впливати і зовсім несподівані удачі. Один і той же випадок одній людині може зіпсувати життя, а іншу несподівано виведе на олімп слави.

Доля людини тісно пов'язана з долею її народу, населення країни, людства. Однак цей зв'язок особливий, взаємодоповнюючий, тому не варто перебільшувати вплив зовнішніх умов на долю людини: "Доля людини тисячами ниток пов'язана з долею її народу, і разом з тим це саме його індивідуальна доля. Вона і залежить і не залежить від людини".

Долю можна визначити і як розгортання сутності людини. З одного боку, це щось неминуче, з іншого боку – у кожної людини своя сутність і своя доля. Людина не у владі долі, та й доля не у владі людини: "Доля грає з людиною, тому, що вона сама гравець, між ними відбувається гра на підвищення ставок, включаючи вищу ставку – життя".

Основним змістом людської культури завжди було пізнання людиною своєї долі, розгадування вічної загадки людства. Однак може бути, коли людина розгадає загадку власної долі, історія людства закінчиться, тому що не буде сенсу продовжувати її далі.

Джус О.А. (ВІКНУ),
Сухонос О.І. (ВІКНУ)

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ

Сьогодні демократія є найзатребуванішою формою політичного устрою суспільства, що дає можливість людям не тільки обирати керівників, а й контролювати владу. Незважаючи на всі проблеми, що постають у рамках демократичної форми організації суспільства, його державно-політичного устрою, саме влада народу найкраще справляється з викликами сучасності.

Сучасному стану демократичних перетворень в Україні властиве те, що, з одного боку, народовладдя є символом жаданого майбутнього, а з другого –

суспільні інститути та ЗМІ, практика участі населення у виборах співіснують із розчаруванням у демократичному реформуванні. Суперечності проявляються також у поєднанні інерції влади і постійного намагання наслідувати західні стандарти, де визначення основних тенденцій формування нових ціннісних орієнтирів є базою для прогнозування подальшого розвитку, а надбання нової якості є надзвичайно важливим для адекватнішого розуміння особливостей політичної системи та змісту політичних процесів, що відбуваються в суспільстві.

Нагальне завдання, що стоїть перед українським суспільством – це поступове подолання як неузгодженості владних повноважень,так і слабкості інститутів громадянського суспільства у справі послідовної реалізації прав і свобод людини. При цьому для України однією з провідних проблем, що притаманні багатьом країнам міжнародного співтовариства взагалі та,особливо, пострадянського простору, залишається корупція, кланово-олігархічний вплив на владу, ознаки зрощення влади і бізнесу. Ці проблеми залишають за Україною небезпеку витіснення з центру міжнародного розвитку та зростання з конфліктогенним потенціалом Європи і світу загалом.

Лише укорінення демократичних цінностей у правосвідомості української громади, перетворення їх на визначальні та повсякденні можуть стати запорукою перетворення національної ідеї на реальність. Цьому максимально сприяє та обставина, що геополітичні та геокультурні передумови визначають ключове місце України у цьомупроцесі. Через це перетворення України на осередок демократії, в тому числі і на євразійському просторі, слід розглядати як питання значуще не лише для українського народу, але й для міжнародної спільноти.

Нині Україна перебуває на шляху демократичних перетворень – удосконалення наявних та запровадження нових основ демократії. Легітимність влади, від якої суспільство очікує ефективного управління та вирішення актуальних питань, є необхідною умовою для успішної демократизації. Однак під час розв’язання злободенних суспільних проблем українська влада, залишаючись легітимною, не завжди використовує демократичні методи, що припускають тривале узгодження обговорюваних питань з усіма акторами політичного процесу. Розвиток демократії нині стикається із загрозами і викликами, пов’язаними з глобалізацією суспільства, поширенням терористичної загрози, етнічними конфліктами, що призводить до серйозних змін у функціонуванні сталих демократичних інститутів.

Для України як однієї з держав, що недавно стали на шлях демократиних перетворень, першочергове значення має питання спроможності інститутів демократії витримати випробування часом, вистояти в політичних конфліктах і кризах. Тому беручи до уваги всі проблеми та недоліки побудови демократії в країнах, які пройшли цей шлях, наша держава все-таки має виробити власну модель, що враховуватиме історичні та культурні цінності, котрі виникли на теренах України, є природними для політичної свідомості наших громадян, інтегруючи досвід провідних країн світу.

Джус О.А. (ВІКНУ),
Христоріз М.В. (ВІКНУ)

СЕПАРАТИЗМ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ СУЧАСНОСТІ

Активізація процесів глобалізації, трансформації політичних та економічних режимів у світі у XX – XXI ст. зумовили посилення сепаратистських рухів. Сепаратизм, будучи суперечливим суспільно-політичним явищем, являє собою одну із найскладніших та найактуальніших проблем світового співтовариства, тому варто уваги дослідження його ролі у міжнародних відносинах.

У науковій літературі немає єдиного підходу щодо трактування поняття «сепаратизм». Його визначають: як спосіб розв'язання проблеми, і як рух за територіальне відокремлення, і як політика та практика діяльності суспільно-політичних рухів.

Зазвичай у науковій літературі сепаратизм (від лат. sepairatus – окремий) – теорія, політика і практика відокремлення частини території держави або одержання статусу широкої автономії.

На думку окремих дослідників, сепаратизм завжди виникає на базі глибоко пережитого та чітко усвідомленого утиску свого становища, яке, відчуває етнічна група, тому сепаратистські настрої є наслідком тривалого процесу самоусвідомлення у середовищі етнічної спільноти. Сепаратизм був і залишається виключно радикальним способом розв'язання проблем.

Виникнення сепаратистського руху можливе за наявності двох умов: дискримінації етнічної спільноти з боку державної влади та формування активної політичної еліти, здатної очолити цей рух. Дискримінація може бути як політична так і економічна.

Однак слід ураховувати і той факт, що на даний момент рух став іще одним інструментом ведення політичної боротьби.

Набагато простіше та раціональніше не розпочинати бойові дії безпосередньо з противником, а переконати населення прикордонних територій, що вони мають право на незалежність.

Тим самим розпалюючи сепаратистські думки у населення, а сама держава провокатор зазвичай допомагає лише ресурсами.

Яскравим прикладом таких дій є зовнішнє втручання Російської Федерації та провокування ситуації кризи та нестабільності на сході України в Донецькій та Луганській областях, що призвело до збройного протиборства Української держави з незаконними збройними формуваннями.

Незважаючи на запевнення представників Росії про їх непричетність до цих подій, всім відомі факти, які доводять протилежне.

Отже, проблема сепаратизму з часів здобуття Україною незалежності значно посилилась і постала однією з основних загроз національній безпеці України.

Дмитренко Ю.С. (НМЦ КП МОУ)

ПОБУДОВА ПЕРЕДТЕСТОВОЇ БЕСІДИ ПОЛІГРАФОЛОГА З УРАХУВАННЯМ РЕПРЕЗЕНТАТИВНИХ СИСТЕМ ОПИТУВАНИХ

Процедура опитування персоналу з використанням поліграфа є спеціальним психофізіологічним дослідженням, і являє собою процедуру застосування спеціальних знань в області поліграфології, пов'язану з використанням технічних засобів. Проте, важливо розуміти, що передтестова бесіда має важливе значення тому, що всім, хто проходить опитування, поліграфолог зобов'язаний пояснити роботу поліграфа, обговорити всі питання, які будуть йому задані під час перевірки. Такі обов'язкові дії значно зменшують прояви напруги у осіб, не причетних до приховування значущої інформації, і навпаки, підвищують напруженість у тих осіб, котрі намагаються її приховати. І від того як поліграфолог зуміє налагодити попередній контакт з обстежуваною особою, буде залежати загальний результат обстеження. Початковим та визначальним етапом передтестової бесіди його практичного застосування виступає збирання інформації про обстежуваного. Ключовим моментом у процесі збирання інформації виступає визначення провідної репрезентативної системи обстежуваної особи.

Репрезентативна система (лат. representatio – наочне зображення) –основний, домінуючий спосіб отримання людиною інформації із зовнішнього світу; індивідуальна модель сприйняття того, що передають органи чуття людини; специфічна система збирання та опрацювання інформації, яку особа використовує для формування й репрезентації власного досвіду.

Саме репрезентативні системи відіграють визначальну роль у взаємодії людини з навколишнім світом і власною підсвідомістю. Цей зв'язок підтримується за допомогою трьох основних систем образів, відчуттів і уявлень: візуальної (зір); аудійної (слух); кінестетичної (м'язові відчуття, смак і нюх). Із огляду на це, виокремлюють три основні модальності, представники яких у процесі осмислення реальності надають перевагу різним операційним категоріям мислення: візуали мислять образами, аудіали кодують інформацію за допомогою слів, кінестетики сприймають світ за допомогою відчуттів. Деякі фахівці називають ще дигіталів**,** які, контактуючи із зовнішнім світом, орієнтуються на діалог та аналіз.

Отже, мистецтво збирання та опрацювання інформації під час передтестової бесіди полягає в умінні: а) чути й акцентувати увагу на специфічних висловах; б) бачити в рефлекторних рухах очей глибинні переживання людини; в) виокремлювати, аналізувати й фіксувати особливості поведінки партнера (опонента) по спілкуванню (його пози, манеру говорити, активність рухів тощо) з метою установлення контакту довіри на підсвідомому рівні. Кожна репрезентативна система відображає один із ключових каналів орієнтації людини в навколишній дійсності й має свою специфіку реакцій, що позначається на особливостях сприйняття світу, поведінці, своєрідності аналізу інформації й прийняття рішень тощо. Етап збирання та опрацьовування інформації створює умови для переходу до етапу діагностики з використанням технічних засобів.

Дорохов М.С. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ НАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДЛЕГЛИМИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ У ВІДПОВІДНОСТІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ЦІННОСТЯМИ

Воєнна доктрина України визначає, що Україна буде інтегруватися до європейського політичного, економічного, правового простору з метою набуття членства в ЄС, а також поглиблювати співпрацю з НАТО для досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації. Будуть запроваджені стандарти етики для військовослужбовців, зокрема щодо цінності людського життя і здоров'я, насамперед стосовно особового складу бойових підрозділів. Ставиться завдання запровадити в органах військового управління нового стилю керівництва і управління на основі західної культури взаємовідносин між керівниками та підлеглими. Ці цінності пов'язані з цивільними і політичними правами людини у військовій формі.

Уже є перші спроби узагальнити якості та стандарти поведінки українських керівників нового часу, проте етичний бік їхньої роботи, психологічні механізми взаємин з підлеглими на підставі рекомендацій ОБСЄ щодо дотримання прав людини поки що опрацьовані недостатньо. Під виглядом дотримання суворих правил субординації і безумовного виконання наказів начальники дозволяють собі невиправдано перебільшувати свої повноваження. Мають місце випадки приниження особистої гідності підлеглих військовослужбовців. Консервативні взаємовідносини у ланці начальник-підлеглий перешкоджають якісно реалізовувати заходи реформування Збройних Сил України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій оказує, що запровадження в Збройних Силах України нового стилю керівництва ще не набуло чіткого, системного характеру. В контексті даного дослідження заслуговують на увагу публікація Бюро ОБСЄ по демократичним інститутам и правам людини. В ньому розглядаються законодавчі акти, регламентуючі документів і механізми забезпечення захисту і прав людини і основних свобод військовослужбовців.

Всі військовослужбовці є частиною системи субординації, в якій інтереси індивідів підпорядковані вимогам військового обов'язку. Однак вони залишаються громадянами, одягненими у військову форму, і повинні користуватися тими ж правами, що і цивільні особи, без шкоди воїнській дисципліні. Імплементація загальнолюдських цінностей у військову сферу, особливо в область взаємовідносин «начальник-підлеглий» залежить від стиля управління, культури керівника, ментальності особового складу. Військове керівництво, яке засноване на взаємній довірі і взаємоповазі, на відміну від заснованого на погрозах і страху, є фундаментом боєздатної армії і поваги до прав людини.

Морально-психологічний портрет військового керівника в Україні потребує подальшого удосконалення. Нагальною потребою є гармонізувати українське законодавство до європейських стандартів прав і свобод людини. Розглянути можливість введення державної посади військового омбудсмена

з метою попередження порушень прав людини у Збройних Силах України. Для проведення занять з офіцерським складом в рамках підвищення кваліфікації доцільно ввести ряд навчальних, освітньо-виховних програм для офіцерів в рамках «Школи керівника». Не слід допускати сліпого механічного копіювання без врахування національних, історичних, економічних та інших особливостей і традицій, що склалися в Збройних Силах України. Вивчення ситуації в області дотримання прав людини у збройних силах потрібує комплексних досліджень та ліквідації розриву між правовими нормами і діючий практики у військах, особливо у взаємовідносинах «начальник-підлеглий».

Зубовський Д.С. (НМЦ КП МОУ)

ФЕНОМЕН ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЯК НОВИЙ НАПРЯМОК ДОСЛІДЖЕНЬ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

В останні роки в зарубіжні психології спостерігається стрімка зміна парадигм. На зміну традиційній та широко представленій “патологізованій” парадигмі, все активніше протиставляється нова, позитивно орієнтована. Дослідники все частіше починають звертати увагу на позитивні аспекти функціонування людини.

В цьому ключі особливу увагу прикуто до проблеми психологічної травми та її наслідків. З’являється все більше дослідженьв яких емпірично підтверджуютьсяпозитивні або адаптаційні зміносбистості в наслідок переживання психотравмуючої події.

Дані позитивні наслідки травматичного досвіду у західній психології знайшли своє представлення в концепції "posttraumatic growth" (посттравматичного зростання). Піонери дослідження цього феномену Р. Тедескі та Л. Калхоун визначають посттравматичне зростаннямяк “досвід позитивних змін унаслідок боротьби зі значною життєвою кризою”.

Розглядаючи феномен посттравматичного зростання, слід провести чітку диференціацію між ним та деякими пов’язаними чи подібними концептами. Зокрема, феномен посттравматичного зростання повинен бути чітко диференційований від таки відомих теоретичних концептів як стресостійкість, життєстійкістьта почуття узгодженості. Всі ці концепти описують певні особистісні характеристики, які дозволяють людині доволі добре протистояти негараздам різної природи. Напротивагу цьому посттравматичне зростання в першу чергу відображає якісну трансформацію функціонування людини. Він підкреслює, що в житті людини з’являється щось позитивно нове. Щось, що ознаменовує свого роду рух за межі передтравматичного рівня адаптації.

На сьогоднішній день в світовій психологічній науці феномен посттравматичного зростання займає одне з провідних місць за кількістю щорічних публікацій. Закордонні психологи активно досліджуються психологічні (темперамент, риси особистості) та соціально-психологічні (соціальна підтримка, умови життя) предиктори зростання. Розробляють моделі процесу посттрав-

матичного зростання та їх ключові компоненти. Широке висвітлення отримали дослідження взаємозв'язку посттравматичного зростання та посттравматичного стресового розладу, з акцентом на те, що позитивні наслідки травматичного досвіду не означають автоматично відсутність негативних наслідків

Проте, не зважаючи на активний розвиток за кордоном, феномен посттравматичного зростання залишається майже не відомим для вітчизняної психологічної науки. Єдиними вітчизняними напрацюваннями в цьому напрямку залишається низка статей опублікованих О.А. Шелюг та С. Л.Чечко. Проте слід визнати, щоз огляду на соціально-політичні умови нашого сьогодення наявна кількість вітчизняних наукових робіт є не достатньою та потребує значного розширення.

Карачинський О.А. (ВІКНУ)

РІВНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ ТА СПОСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Військова служба відрізняється від інших видів діяльності своєю специфікою. Вона є діяльністю військовослужбовців з певними обмеженнями, такими як: відсутність звичних умов життя, наявність певного дискомфорту, особлива регламентованість поведінки, звуження кола людей, з якими спілкується військовий, можливість ведення бойових дій. Ці фактори створюють екстремальні умови, в яких військовослужбовець піддається певному стресу.

Екстремальна ситуація – це несподівана, незапланована, нештатна обстановка, що різко порушує й ускладнює виконання професійних завдань і несе загрозу життю чи успішному виконанню діяльності (Зінченко В.П. 2008). Так як ситуація виникає в екстремальних умовах, тобто таких умовах, які вимагають від людини напруги фізіологічних і психічних функцій, що різко виходять за межі норми (Зінченко В.П. 2008). Екстремальний режим в загальному розумінні – це режим праці в умовах, що різко виходять за межі звичайних. Відхилення від звичайних умов діяльності вимагають підвищеного вольового зусилля, інакше кажучи, викликають напругу/

На стан і поведінку людини в екстремальній ситуації, впливають таки її характеристики як нестандартність, раптовість появи, жорсткість, і т.п. Попадання в таку ситуацію викликає у людини відчуття ступору, коли вона не знає, що робити. Разом з тим, оцінка ситуації, як екстремальної, багато в чому суб'єктивна. Одна і та ж екстремальна ситуація може сприйматися як загроза, як небезпека, як випробування або, нарешті, як звичайна подія, в залежності від індивідуально-психологічних якостей особистості.

В науковій літературі виділяють наступні рівні екстремальності, кожна з яких визначається суто суб'єктивно в залежності від рівня стійкості психіки до стресу (Склярова Т.В. 2009).

Перший рівень – «повсякденні неприємності». На цьому рівні військовослужбовець легко адаптується, приймаючи ситуацію, як «нормальне відхилення» в своєї життєдіяльності.

Другий рівень – незвичайні життєві ситуації. Тут «в результаті зовнішніх впливів або внутрішніх змін відбувається порушення адаптації особистості до життя, в результаті чого з'являється задовольняти свої основні життєві потреби за допомогою моделей і способів діяльності, вироблених в попередні періоди життя» (Осухова Н.Г. 2005). Подібні ситуації характеризуються порушенням звичного розпорядку життя і спонуканням до змін, незалежно від того, сприймаються вони військовослужбовцям негативно або позитивно. Це можуть бути такі кризові ситуації, які змушують військовослужбовця здійснювати вчинки, що сильно змінюють його звичний спосіб життя: міняти місце проживання, рід діяльності, звичне оточення і т.п.

Третій рівень – екстремальні життєві ситуації. Зазвичай вони асоціюються з природними катастрофами соціальними потрясіннями, війною. У таких ситуаціях, як правило, виникає загроза життю або, як мінімум, благополуччя військовослужбовця та його сім'ї. Вони, на відміну від незвичайних ситуацій, виникають несподівано, різко змінюючи життєвий уклад, і вибиваючи людину зі звичних схем поведінки. Відповідно вихід із зони психологічного комфорту відбувається практично миттєво.

На відміну від першого рівня, другий і третій рівень екстремальності, не обходиться без психологічного стресу, за яким може слідувати життєва криза. Втім, об'єктивного кордону між рівнем «неприємності» і «екстремальної ситуації» провести неможливо, оскільки, як зазначено вище, поріг стресу і форми реакції на нього у кожної людини індивідуальні.

Військовослужбовець, в результаті екстремальних ситуацій другого та третього рівня, самостійно справляється з подібними життєвими труднощами. В рамках гуманістичної психології, психології розвитку особистості, а також трансперсональної психології екстремальна ситуація розглядається перш за все, як сприятливий бар'єр, долаючи який особистість знаходить новий рівень самоактуалізації і потенціал для подальшого зростання. Фраза Ніцше «Що не вбиває мене, то робить мене сильніше» (F. Nietzsche, 1899) передає зміст цієї концепції в зрозумілій формі.

к.політ.н., доц. Кирик В.Л. (ВІКНУ),
Голуб Ю.В. (ВІКНУ)

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ ЗОВНІШНІЙ АГРЕСІЇ

Події останнього десятиліття в Україні спричинили докорінні зміни в соціокультурному середовищі українського суспільства, пов'язані з переосмисленням ціннісних пріоритетів, зміною ідеологічних орієнтирів і справжніми зламами на рівні суспільної свідомості внаслідок соціально-політичних трансформацій кінця 2013 – початку 2014 років надало поштовх до поширення достатньо нового виду соціальних відносин та соціальних інститутів, феномену суспільної самоорганізації – волонтерства.

Сам термін "волонтер" в перекладі з англійської мови означає "доброволець". Світове співтовариство визнає волонтерський рух способом збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу.

Важливого значення, особливо в кризові періоди суспільного буття, набуває волонтерська діяльність, спрямована на зняття соціальної наруги шляхом підтримки найбільш знедолених категорій населення; забезпечення гідного існування громадян, які в силу об'єктивних обставин не здатні піклуватися про себе самостійно; «заповнення» недоліків державної соціальної політики, насамперед за рахунок оперативного реагування та надання ефективної адресної соціальної допомоги, що відповідає потребам і запитам конкретної людини; поширення гуманістичних та альтруїстичних ідей та настроїв в суспільстві тощо.

Ідея соціального служіння, надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує, активне залучення громадян до суспільно-корисної діяльності, зокрема надання допомоги постраждалим в результаті стихійних лих, екологічних, промислових, гуманітарних катастроф, соціальних, національних, релігійних конфліктів і протистоянь, сприймаються в розвинутих країнах як цілком буденне явище.

Найбільш ефективний внесок до посилення обороноздатності держави волонтерський рух зробив саме на початку військових дій у Донецькій та Луганських областях, коли забезпечення державою силових підрозділів здійснювалося повільно, не вистачало елементарних систем захисту, обмундирування та продовольства. За лічені місяці волонтерські ініціативи перетворилися в потужні організації, діяльність яких була спрямована на забезпечення майже всього спектру потреб, як силових структур, так і громадян, що постраждали від військових дій. Вирішальну роль у цьому процесі відіграли два фактори: патріотичний підйом у суспільстві, що призвів до появи безпрецедентної кількості волонтерів й благодійників; швидкісні мобілізаційні якості керівників волонтерських організацій.

З багатьох напрямків роботи волонтерів, спрямованої на протидію зовнішньої агресії та її наслідків, можна виділити чотири основні, якими вони опікуються найбільше: збір та доставка в зону проведення антитерористичної операції необхідних ресурсів; надання медичної допомоги постраждалим в ході її проведення; допомога вимушеним переселенцям; пошук зниклих безвісті та звільнення полонених.

Отже, не варто недооцінювати важливість таких процесів, як волонтерство і самоорганізація населення, що активно останнім часом культивуються в нашій державі. Громадянська активність як тренд, що проявляється чи у волонтерстві, чи в участі в різних політичних і соціальних проектах, зрештою сприятиме залученню все більш широких верств населення до процесів самоорганізації на місцевому рівні і відповідно сприятиме розвитку в Україні громадянського суспільства.

к.соц.н. Кожедуб О.В. (ДУТ)

ВІЙНА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Всю історію людства можна поділити на дві частини – війну та мир. Це два протилежних стани, в яких перебувало та перебуває будь-яке суспільство. Незважаючи на надії й сподівання гуманістів, що із прогресом цивілізації крайні конфліктні, руйнівні форми взаємин у людському суспільстві, у тому числі й війни, поступово зійдуть нанівець, не виправдалися. Напроти, спостерігається тенденція до збільшення кількості війн та багаторазового зростання масштабу охоплених ними територій і людських мас; тенденція до збільшення кількості країн та народів, які беруть участь у війні; тенденція до підвищення рівня запеклості, кількості жертв і величини збитків. Зауважимо, що XX століття фактично стало апогеєм людської войовничості й еволюції війни як особливого соціального феномена.

Розкриваючи природу війни як соціального феномену необхідно зауважити, що поняття соціальний (соціальне) є одним з засадничих понять соціології та соціальної філософії, яке означає елемент соціальної реальності, що володіє всією повнотою соціальних властивостей та ознак; це будь-який вияв відносин чи взаємодії людей або навіть окрема подія чи випадок; все те в соціальній дійсності, що проявляє себе, існує, є.

Зазначимо, що категорія соціальне відображає особливу об'єктивну і суб'єктивну реальність, яка створюється людьми безпосередньо через буття в спільнотах. Ця реальність поєднує в собі риси, дії, вчинки людей, взаємини між ними, речі, норми, цінності, знаки, символи, смисли та їх значення.

За визначенням І. Канта, феномен – будь-яке явище, яке може бути пізнане на основі досвіду. Як слушно зазначає Л. Хоружа зміст терміна "феномен" розкривається через сукупність таких понять як "суспільне явище", "процес", "діяльність", "ціннісна система", "вплив", "взаємодія". "Феномен" як інтегроване поняття відображає вищі якості предмета дослідження, розкриває його сутнісне значення. Зазначимо, що будь-яке соціальне явище може розглядатися як соціальний факт, якщо його повторюваність, масовість, типовість, суспільна значущість встановлені, тобто якщо зафіксовані його ознаки та властивості. В цьому випадку соціальні явища стають вихідним моментом соціологічного дослідження.

В складному процесі вивчення соціального життя суспільства соціальне явище виступає, з одного боку, певним етапом на шляху пізнання його суттєвих характеристик, з іншого – найбільш простим і безпосередньо спостережуваним елементом цього процесу, вихідним пунктом руху соціального пізнання від простого до складного, від багатоманітності властивостей прояву соціального життя до його основних характеристик.

Війна як соціальний феномен, як соціальне явище, як соціальний факт, як соціальний процес знаходиться в полі зору філософів, істориків, психологів, соціологів, етнографів та ін., адже на думку соціолога В. Серебряннікова війна є таким історичним явищем, яке розвивається дуже швидко. Науковець зазначає,

що війна у XX столітті зазнала найсуттєвіших змін в соціально-політичному, військово-технічному плані. Для війн цього періоду властиві особливий характер зброї, яка застосовувалась, масштаби руйнувань та знищувань, впливу на життя суспільства. Саме у XX столітті війни досягли рівня світових, адже охоплювали більшість держав і населення світу, великі сухопутні, морські та повітряні простори.

к.психол.н. Колісник О.Л. (ВІКНУ)

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ

Адаптаційні здатності індивіда багато в чому залежать від психологічних особливостей особистості, що визначають можливість адекватної регуляції функціонального стану організму в різноманітних умовах життя і діяльності. Така інтегральна характеристика носить назву особистісного адаптаційного потенціалу, який визначає особливості психологічної адаптації кожного індивіда.

Психологічні аспекти діяльності людини, необхідно розглядати у взаємозв'язку з зовнішнього середовища. Об'єкти і явища зовнішнього середовища надаючи певний вплив на людину, визначають умови здійснення його діяльності.

Сучасне уявлення про адаптацію грунтується на роботах І.П. Павлова, І.М. Сеченова, П.К. Анохіна, Г. Сельє та ін. В наявності численних визначень феномена адаптації, існують загальні точки зору вчених на її прояви, які відображаються в тому, що адаптація – це, по-перше, властивість організму, по-друге, процес пристосування до умов, що змінюються середовища, суть якого полягає в досягненні одночасного рівноваги між середовищем і організмом, по-третє, результат взаємодії в системі «людина-середовище», по-четверте, мета, до якої прагне організм.

Параметри зовнішнього середовища мають досить незначний інтервал зміни характеристик, в рамках яких людський організм може нормально функціонувати. Протягом усього свого життя людина постійно стикається з різними ситуаціями, зумовленими природними явищами діяльністю або поведінкою самої людини.

Поняття адаптації - одне з основних в науковому дослідженні організму, оскільки саме механізми адаптації, вироблені в процесі еволюції, забезпечують можливість існування організму в постійно мінливих умовах зовнішнього середовища.

Завдяки процесу адаптації досягається оптимальне функціонування всіх систем організму і збалансованості в системі «людина-середовище».

к.психол.н. Колісник О.Л. (ВІКНУ),
Полежаєв Ю.С. (ВІКНУ),
Свинар А.О. (ВІКНУ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНФОРМНОЇ ПОВЕДІНКИ В ГРУПІ

Нерідко для позначення різноманітних проявів явища конформізму використовують поняття "*конформна поведінка*" та "*конформність*". Оскільки конформізм є ширшим соціально-психологічним явищем, у конкретних дослідженнях здебільшого йдеться про конформну поведінку та конформність. Зміст цих понять вказує на суто психологічну характеристику позиції індивіда стосовно позиції групи: приймає чи відкидає він визнані групою норми, стандарти, цінності, властивості.

Конформна (лат. – подібний) поведінка – дія людини, яка проявляється у її податливості реальному чи уявному тиску групи, у зміні установок і вчинків відповідно до позиції спільноти, до якої вона причетна.

Реакція індивіда на груповий тиск може бути вербальною і поведінковою. Для соціальної психології важливо, чи змінюється думка індивіда внаслідок того, що він переконався в чомусь (чи відбулися зміни його когнітивної структури), чи він лише зовні демонструє зміни, а насправді власної думки не змінив.

Конформність – схильність індивіда піддаватися думці групової більшості, реальному чи уявному тискові групи.

Конформність проявляється там, де наявний конфлікт між думкою особистості і позицією групи. Ознаками її є зміна поглядів і поведінки індивіда відповідно до точки зору більшості. За своєю сутністю конформність може бути зовнішньою (індивід тільки зовні демонструє підкорення думці групи, продовжуючи внутрішньо чинити їй опір) і внутрішньою (справжнє перетворення індивідуальних установок первинної позиції індивіда на користь групи, засвоєння ним думки більшості). Різновидом залежності особи від групи є негативізм – опір груповому тиску, демонстрація поведінки або думок, які суперечать позиції групи. Нерідко поняття "негативізм" вживається в тому значенні, що й поняття "нонконформізм". Іноді їх зміст розмежовують, характеризуючи негативізм як демонстрацію поведінки або думки, що суперечить поглядам більшості, незалежно від того, чи має рацію ця більшість, а нонконформізм – як демонстрацію думки чи поведінки, що спирається на власний досвід, незалежно від думки чи поведінки групової більшості. Як антитезу конформності використовують поняття "нонконформність" (лат. non – ні і подібний, відповідний) – цілковита незгода, нехтування будь-якими нормами та цінностями групи. Ознаками її вважають заперечення вимог, очікувань, норм, розпоряджень соціуму. Водночас відомі тлумачення нонконформізму не як альтернативи, а одного з проявів конформності.

Подальші дослідження конкретизували чинники, що зумовлюють конформну поведінку, впливають на неї та визначають рівень конформності.

Це:

наявність конфлікту (реального, уявного) між індивідом та групою;

тиск (вплив) групи через оцінки, образливі жарти тощо;
одностайність більшості;
згуртованість групи;
особливості ситуації;
особливості взаємозв'язку індивіда і групи;
особливості відповіді на тиск групи;
тендерні і вікові особливості;
індивідуальні особливості індивіда;
соціокультурні особливості;
значущість ситуації для індивіда та ін.

к.психол.н. Колісник О.Л. (ВІКНУ),
Пчелінська В.В. (ВІКНУ)

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

Поняття лідерства часто зустрічається в таких науках як соціологія, політологія, психологія та в багатьох інших, хто вивчає людину і суспільство. Цьому феномену присвячували велику кількість теоретичних і емпіричних досліджень. Головним чином, воно сприяє розробці методів ефективного управління, а також відбору лідерів.

Лідерство – це один з можливих способів поділу групи в результаті діяльності, спілкування, взаємодії її членів. Виникло, як результат взаємодії і спілкування людей, які є членами групи, згодом лідерство стало одним з найскладніших соціально-психологічних феноменів, в якому, певним чином, присутні і проявляються найважливіші характеристики ходу розвитку групи, які мають, як емоційно-психологічну, але і соціальну, класову природу.

До сих пір продовжуються суперечки на тему*: «лідерами народжуються»* або «*лідерами стають».* Дехто, від народження має якусь «екстраординарну особливість», яка перетворює його в лідера, інші ж переконуються, що в умовах певного вірного поєднання освіти, підготовки, наявного досвіду існує можливість «створити» лідера .

Об'єктом є лідерські якості, предметом став розвиток лідерських якостей.

Мета – це вивчити розвиток лідерських якостей.

Головним завданням є:

1. Розглянути різні теорії розвитку лідерських якостей;

2.Вивчити особливості соціалізації дітей з різними лідерськими якостями.

Розвиток лідерських якостей завжди є актуальною проблемою, проте в сучасному суспільстві ця проблема знайшла найбільш гостру необхідність в швидкому вирішенні. Так як лідерські якості допомагають розвитку особистості в цілому і допомагають також, пройти процес соціалізації без психологічних травм.

к.психол.н. Колісник О.Л. (ВІКНУ),
Свинар А.О. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ХАРАКТЕРУ НА ДЕВІАНТНУ ПОВЕДІНКУ

У будь-якому соціальному суспільстві завжди існують соціальні норми, прийняті в даному суспільстві, тобто правила, за якими це суспільство живе.

Відхилення або недотримання цих норм є соціальним відхиленням або девіацією.

Ця проблема актуальна і сьогодні. Девіантна поведінка є однією з найбільш важливих проблем будь-якого соціального суспільства. Воно завжди було, є і буде присутня в людському суспільстві. І як би ми не хотіли від цього позбавитися, завжди будуть існувати люди, звані девіантом, тобто ті, які не можуть або не хочуть жити за правилами і норм, прийнятих в тому суспільстві, в якому вони живуть.

Вивчення відхилень у поведінці має свою історію. Ще Платон, намагаючись пояснити різноманітність у поведінці людей.

Революційні зміни життєвого укладу суспільства протягом останніх століть дали великий відсоток важковиховуваних дітей. Ці категорії об'єднувалися під загальною назвою «дефективні», яке з зовнішньої сторони здавалося цілком законним: кожен дефективний – важко виховуваний, а кожен непіддатливий тому і важкий, що має той чи інший дефект. Однак важко виховуваний не завжди означає дефективність.

В.Д. Менделевич підкреслює, що девіація – це межа між нормою і патологією, крайній варіант норми. Девіантність не можна визначити, не спираючись на знання норм.

Поведінка, що відхиляється від групових норм, рольових вимог, викликає інтерес з точки зору причин його виникнення. Історія вивчення поведінки, що відхиляється багата різноманітними і принципово відмінними тенденціями в їх розумінні.

Одні дослідники стверджували про пріоритетність екзогенних («злочинцями не народжуються, а стають»), інші – ендогенних причин, коли відхилення генетично «запрограмовані».

У період становлення характеру його типологічні особливості, не будучи ще згладжені і затушовані життєвим досвідом, виявляються настільки яскраво, що іноді нагадують психопатії, тобто патологічні аномалії характеру. З дорослішанням риси акцентуацій зазвичай згладжуються.

Акцентуації характеру – це крайні варіанти норми, при яких окремі риси характеру надмірно підсилені, унаслідок чого виявляється виборча уразливість відносно певного роду психогенних впливів при добрій і навіть підвищеній стійкості до інших.

Красота І.В. (НМЦ КП МОУ)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ РОЗМІНУВАННЯ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК ЗСУ ДЛЯ УЧАСТІ У МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ У ПЕВНИЙ ПЕРІОД

Широко відомо, що міна це ідеальний солдат, який на посту стоїть до самої смерті, тому велика кількість країн світу використовують на своєму озброєнні десятки та сотні мільйонів мін різних конструкцій. За даними міжнародної організації "Landmine monitor report" тільки до 2002 р. у світі було встановлено близько 230 млн. протипіхотних мін й з кожним роком кількість їх збільшується, тому зусилля світової спільноти у галузі розмінування не дозволяють у повному обсязі проводити заходи з гуманітарного розмінування.

Предметом аналізу обрано історичний досвід комплектування та підготовки підрозділів розмінування інженерних військ Збройних Сил України (далі – ЗСУ) у період з 1995 р. по 1996 р. У цей період інженерні війська ЗСУ виконували роботи по очищенню території держави від вибухонебезпечних предметів, зона їх відповідальності включала понад 400 адміністративних районів, що складало майже 80 %, тому особовий склад підрозділів набув практичного досвіду для участі у миротворчих операціях.

Через обставини, які склалися в Анголі, Секретаріат ООН в травні 1995 р. звернувся до Постійного представника України при ООН з проханням надати понтонний підрозділ чисельністю 200 осіб для забезпечення діяльності Миротворчої місії ООН у цій країні, одним із завдань якого було розмінування місцевості.

Під час комплектування інженерних підрозділів мали місце деякі питання, які необхідно було вирішувати, а саме: майже весь особовий склад потребував додаткової підготовки, особливо офіцери та сержанти, які були призвані із запасу; відсутність досвіду підготовки для участі у миротворчих операціях інженерних військ для окремих дефіцитних спеціальностей.

Зазначене впливало на якість та терміни підготовки особового складу до виконання завдань за призначенням.

На той час не існувало установ, в яких здійснювалась спеціалізована підготовка особового складу за напрямом – розмінування, тому військовим керівництвом було прийнято рішення щодо створення Центру розмінування ЗСУ, в якому організували відповідну підготовку.

Враховуючи вищезазначене, для якісного комплектування інженерних підрозділів доцільно:

мати резерв підготовленого особового складу, у тому числі офіцерів запасу дефіцитних спеціальностей;

продовжити удосконалення процесу підготовки у відповідній установі шляхом впровадження передових методик підготовки збройних сил держав – членів НАТО з урахуванням досвіду АТО, бойових дій та міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки.

Кудря М.В. (ВІКНУ)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Наприкінці ХХ ст. особливе місце волонтерської діяльності в процесі суспільного розвитку було офіційно визнано міжнародним співтовариством. За останнє десятиріччя тема волонтерства неодноразово обговорювалось на засіданнях Генеральної Асамблеї ООН і залишається актуальним питанням порядку денного у досягненні "Цілей Розвитку Тисячоліття".

Волонтерство є суспільно-корисною безоплатною діяльністю, яка є чинником формування духовних, морально-етичних, культурних, суспільно-політичних та економічних цінностей і може набувати будь-яких форм від традиційних інститутів обопільної допомоги до мобілізованої суспільно-корисної праці під час криз або стихійного лиха, від проявів альтруїзму до структурованої організації волонтерського руху міжнародного масштабу.

Волонтерство – спосіб акумуляції соціального капіталу, потужний інструмент соціального, культурного та економічного розвитку суспільства, який в ринкових умовах сприяє збереженню балансу в суспільних відносинах та їх гармонізації; ефективний засіб об'єднання зусиль громадянського суспільства та органів державної влади щодо вирішення ряду соціальних проблем; базисна передумова і основа діяльності більшості громадських організацій.

Таким чином, законодавство дає можливість здійснення контролю з боку громадян за діяльністю волонтерських організацій, в тому числі і за порядком і на правліннями витрачання пожертвуваних коштів і майна.

У той же час, закон про волонтерську діяльність вимагає коригувань у зв'язку з веденням бойових дій на території України, оскільки їм абсолютно не врегульовані питання захисту, в тому числі соціальної, волонтерів, які опинилися в зоні проведення АТО, отримали поранення при виконанні своєї місії на зазначених територіях, а також сімей волонтерів, загиблих в результаті ведення бойових дій на території нашої держави.

к.психол.н. Кузьменко М.Д. (НМЦ КП МОУ)

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ФРУСТРАЦІЇ: ЗА ТА ПРОТИ

Сучасне середовище, що оточує людину, характеризується колосальною різноманітністю проявів світу ідей, речей та ставлень. Тренди, що формуються у суспільстві, бажання володіти речами, мати стосунки з партнерами, самовиражатися у власний спосіб тощо з одного боку, та неможливість досягнення вищезазначеного, призводить до виникнення переживань, фрустрації, стресу і

т.д. З виникненням воєнних дій на території України, ієрархія потреб, що викликають фрустрацію у військовослужбовців, значно знизилася.

Постійна загроза власному життю на тлі ускладнення звичного задоволення фізіологічних потреб чинить значний вплив на психічне та фізичне здоров'я будь-яких людей. І задовольнити потреби не завжди можливо з суто фізичної точки зору – від людини нічого не залежить. Розвивається стан фрустрації (від лат. Frustratio – омана, марне очікування) – психічний стан, що виражається в характерних переживаннях, поведінці і викликаний об'єктивно непереборними (або такими, що суб'єктивно сприймаються як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети.

Негативним наслідком фрустрації є саме дезорганізуючі діяльність прояви поведінки, надмірні переживання, що марнують життєві сили особистості.

Постає резонне питання, в який спосіб можливо нівелювати несприятливий вплив фрустраційних станів за неможливості впливу на їх причину? Варто змінити своє ставлення до проблеми задля економії енергії, що допоможе досягти мети – виконати завдання та зберегти здоров'я. Одним із таких проявів психологічного захисту стає раціоналізація – прагнення індивіда до раціонального обґрунтування своїх ідей, поведінки, вчинків навіть в тих випадках, коли вони у нормальних умовах приймають ірраціональний характер. Багатьом людям допомогла мантра: «це нормальна реакція на ненормальну ситуацію».

Фрустрація, зазвичай, розглядається як негативне для людини явище. Проте, викликана фрустрацією напруга може сприяти досягненню цілі, фокусуючи увагу більш чітко на мотиві, якого ще не досягнуто, підвищуючи його привабливість. Несуттєві та відволікаючі аспекти відходять на другий план. Також змін зазнають і способи досягнення цілі, через розширення погляду на ситуацію. Ще однією трансформацією стає навіть заміна цілі, що в кінцевому рахунку задовольняє потребу або бажання індивіда.

Раціоналізація включає в себе цілий комплекс пояснень. Тому якщо певний аргумент перестає «працювати» – залишаються інші лінії оборони. До певної межі раціоналізація відіграє позитивну роль, захищаючи людину від дистресу, тривоги в період знаходження під впливом фруструючих умов, що в свою чергу забезпечує адаптивну поведінку. В своїх крайніх формах раціоналізація призводить до найгірших розчарувань людини, яка опинилась в тенетах власних оманливих самовиправдовувань.

к.т.н. Малюга А.В. (НМЦ КП МОУ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІСНУЮЧИХ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Без теоретичного обґрунтування методичних засад формування військової кадрової політики, як складової сектора національної безпеки України та

практичного впровадження сучасних механізмів її поетапної реалізації, реальних та прогнозних можливостей держави і інших факторів, що впливають на гарантоване та якісне комплектування Збройних Сил України персоналом і його ефективне використання на найближчу та подальшу перспективу, вирішити достатньо складно.

Концептуальні та стратегічні документи допомагають державним органам продумувати те, які результати вони хочуть отримати в майбутньому і як їх досягти. Реалізація цих документів на практиці дозволяє сфокусуватися на тих аспектах, які дійсно важливі, не відволікаючись при цьому на вирішення короткотермінових другорядних завдань. У свою чергу, це дозволяє більш економно використовувати наявні людські, адміністративні та фінансові ресурси і ефективно досягати поставлених цілей.

Значною мірою складнощі у прийнятті та практичній реалізації різноманітних концепцій, стратегій, доктрин тощо обумовлено відсутністю усталеної системи ієрархії керівних документів державної політики та не усвідомленням їх відмінності від інших нормативно-правових актів. Нерозв'язаність цієї проблеми призводить до нестабільної та незбалансованої державної політики, зменшує ефективність державного управлінського впливу як в інформаційній сфері, так і в політиці в цілому.

Крім того зазначені документи сукупно складають картину перспективного бачення розвитку збройних сил, ресурсів, необхідних для досягнення необхідного рівня бойової готовності, політики, спрямованої на отримання й використання цих ресурсів та обумовлюють пріоритетні напрями діяльності органів військового управління. Саме такі документи мають складати основу стратегічного планування, актуальність якого обумовлена, в першу чергу, його раціональністю.

Для здійснення стратегічного планування можуть застосовуватися такі відомі підходи, як метод Дельфи, метод аналізу ієрархій, сценарний підхід, цикл стратегічних змін, аналіз трендів, альтернативні варіанти майбутнього, планування тощо.

Але кожен з цих підходів розрахований на конкретні умови його застосування, відповідну систему обмежень, комплекс чинників та динаміку змін і спрямований на подолання конкретної невизначеності, а тому має обмеження як стосовно своїх можливостей до адаптації, так і умов свого ефективного застосування.

На сьогодні забезпечувати високий рівень обороноздатності держави необхідно у швидкозмінюваних і важкопередбачуваних умовах, отже, затребуваними є методи стратегічного менеджменту, обґрунтовані та своєчасно прийняті стратегічні рішення менеджерами високого рівня, дієві механізми управління ризиками та змінами в процесах діяльності органів військового управління.

к.т.н. Малюга А.В. (НМЦ КП МОУ),
Бадрук О.О. (ВІКНУ)

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ЗАСТОСУВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Структурними елементами кожної держави є органи та установи (далі – організації), які створюються для виконання певних функцій, вирішення завдань для досягнення певної мети. Будь-яка організація об'єднує велику кількість персоналу і потребує узгодженості дій усіх працівників, тому діяльність організацій передбачає певну систему управління персоналом (систему кадрового менеджменту).

Під системою кадрового менеджменту в Збройних Силах України (далі – ЗСУ) розуміють сукупність цілей, завдань, функцій організаційної структури управління персоналом, взаємодії органів військового управління в процесі планування, обґрунтування, формування, прийняття та реалізації управлінських (кадрових) рішень. Реалізацію (проведення) державної військової кадрової політики та політики з питань проходження державної служби у ЗСУ, комплектування ЗСУ особовим складом у мирний час, а також військовозобов'язаними в особливий період, забезпечення проходження військової служби (трудової діяльності) громадянами України покладено на кадрові органи ЗСУ (наказ Міністра оборони України від 05.06.2009 № 301).

У процесі пошуку способів підвищення ефективності виконання управлінських функцій (рішень) виникли різноманітні теорії та концепції управління, на основі яких сформувалися його принципи і методи. Одним із методів проведення досліджень у галузі стратегічного планування і науково обґрунтованим методом оцінки характеристик складних систем, які використовуються для прийняття стратегічних рішень є оптимізаційне моделювання.

Кадрові органи ЗСУ в цілому є складною системою з сукупністю взаємозв'язаних елементів управління організацією, які взаємодіють між собою і зовнішнім середовищем для досягнення поставлених цілей на основі оптимального використання людських та інших ресурсів. Тому систему кадрового менеджменту в ЗСУ можна представити як типову модель цілеорієнтованої організаційної системи.

Застосування оптимізаційного моделювання в системі кадрового менеджменту дозволить отримати результати, за висновками яких можливо здійснити оптимізацію організаційної структури кадрових органів ЗСУ, виключити перетинання функцій кадрових органів МО України та ГШ ЗСУ, обґрунтувати необхідну чисельність особового складу кадрових органів ЗСУ, підвищити оперативність та якість прийняття кадрових рішень тощо.

Інформаційну підтримку управлінських рішень в системі кадрового менеджменту доцільно здійснювати за допомогою сучасних систем підтримки прийняття рішень, які підтримують основні технології аналітичного моделювання.

к.т.н. Малюга А.В. (НМЦ КП МОУ),
Бадрук О.О. (ВІКНУ)

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ КАДРОВИХ ОРГАНІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Як свідчить досвід АТО, забезпечення належної підготовки фахівців для кадрових структур ЗС України є сьогодні, як ніколи актуальним. Високий професіоналізм фахівців кадрових органів сприяє чіткому виконанню ними завдань за призначенням та є запорукою ефективної реалізації кадрової політики і як наслідок забезпечення військ (сил) якісним персоналом.

З самого початку розгортання ЗС України підготовка посадових осіб кадрових органів (далі ПОКО) здійснювалась Центральними офіцерськими курсами №1 (ЦОК). Наприкінці 2008 р. в складі Вищих академічних курсів Національної академії оборони України (ВАК НУОУ) було створено три групи за наступними напрямами: з питань організації і проведення мобілізаційно-кадрової роботи; з питань організації і проведення кадрової роботи; з питань організації і проведення кадрової роботи. До навчання у зазначених групах залучаються як офіцери так і державні службовці МО України та ЗС України.

З 2011 р. розпочато підготовку ПОКО оперативно-тактичного рівня у НУОУ. Підготовка зазначених фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" зі спеціалізації "Кадровий менеджмент у військах (силах)" здійснюється в межах спеціальності "Військово-соціальне управління".

З припиненням в кінці 2011 р. діяльності ЦОК було запроваджено здійснення підвищення кваліфікації фахівців органів кадрової роботи на Курсах підвищення кваліфікації фахівців організаційно-штатної, мобілізаційної та кадрової роботи органів військового управління Збройних Сил України при Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Необхідно зауважити, що не дивлячись на наявність певної системи підготовки фахівців кадрових органів, підготовку фахівців тактичної ланки управління, яка б забезпечувала отримання ними базових для цієї спеціальності знань, умінь та навичок, не здійснює жоден ВВНЗ.

Підсумовуючи сказане можна стверджувати що на сьогодні у ЗС України існує певна система підготовки фахівців для кадрових органів, яка функціонує згідно з вимогами нормативно-правових актів та нормативних документів. Аналіз діяльності її складових дає підстави стверджувати про необхідність вдосконалення зазначеної системи, оскільки, на нашу думку, в ній відсутня взаємоузгодженість. До того ж, аналіз нормативних документів, якими регламентована освітянська діяльність структурних елементів цієї системи, свідчить, що її зміст ще далекий від цілеспрямованої підготовки саме професійних кадрових менеджерів нового типу, у широкому розумінні цього значення. Для її вдосконалення необхідно вирішити низку проблем, як організаційного характеру, так і тих що стосуються безпосередньо змісту навчання.

к.психол.н. Мась Н.М. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ВВНЗ КУРСАНТІВ-УЧАСНИКІВ АТО

В умовах ведення Україною бойових дій на сході країни, у керівних документах з проблем освіти підкреслюється необхідність кардинальної зміни підготовки майбутніх офіцерів.Варто враховувати, що збільшується кількість курсантів учасників АТО. Маючи досвід ведення бойових дій, вони складають особливу категорію військовослужбовців, які потребують особливого підходу. Психологічна адаптація до умов навчання у вищому військовому навчальному закладі також може спровокувати негативні прояви у поведінці курсантів учасників АТО.У зв'язку цим психологічне супроводження навчального процесу у ВВНЗ є одним із важливих напрямів роботи командування, органів роботи з особовим складом і науково-педагогічних працівників. Це пов'язано з наступними обставинами: по-перше, суттєвими ускладненнями та проблемами, які мають курсанти учасники АТО у порівнянні з курсантами у загальних адаптаційних процесах; по-друге, курсантів учасників АТО слід підготувати до особливих умов діяльності у військах з урахуванням їх бойового досвіду, тому щоїх військово-професійна діяльність у подальшому безпосередньо пов'язана з виконанням бойових, навчально-бойових, службових завдань, які пов'язані з ризиком для життя, і про що їм добре відомо.По-третє, їх адаптація повинна бути поєднана з реабілітацією та профілактикою виникнення ПТСР.

Враховуючи ці обставини, адаптація курсантів учасників АТО повинна супроводжуватися постійною увагою фахівців відділу по роботі з особовим складом та психологів. Також, варто звернути увагу на розв'язання конфліктних ситуацій між курсантами учасниками АТО та курсантами і викладачами, що такого досвіду не мають.

Під час роботи варто використовувати різноманітні форми роботи з курсантами-учасниками АТО. Корисними напрацюваннями у цьому напрямку є програма Служби психологічної реабілітації «Ліги офіцерів». Розроблена тренерами-психологами програма включає наступні форми роботи:

- групова робота, що включає психоедукацію (психологічну просвіту), тренінг з формування професійних навичок, тренінг саморегуляції, інтерактивне спілкування, дефьюзінг, дебрифінг;
- організаційне консультування з офіцерами-викладачами, із командирами підрозділів та заступниками по роботі з особовим складом;
- індивідуальне психологічне консультування за запитами.Особливого значення при адаптації та вирішенні нагальних питань набувають зустрічі з курсантами-учасниками АТО в межах діяльності спілки ветеранів АТО.

Отже, процес адаптації курсантів-учасників АТО до умов навчання у ВВНЗ повинен відбуватися та коригуватися у разі необхідності під постійним наглядом командирів (начальників) всіх рівнів, офіцерів відділу по роботі з особовим складом, психологів та офіцерів-викладачів, особливо тих, хто також мають досвід участі у бойових діях.

к.психол.н. Мась Н.М. (ВІКНУ),
Желдаков А.О. (ВІКНУ)

ПСИХОКОРЕКЦІЯ ПОВЕДІНКОВИХ ДЕСТРУКЦІЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Сьогоднішня ситуація в країні, а саме проблема великої кількості осіб, що брали участь у бойових діях, потребує величезної уваги до себе. Участь у бойових діях, є складним і незвичним видом діяльності для психіки людини. Під час участі в них, виникає велике навантаження і травматичні ситуації, що впливають на психічне здоров'я військовослужбовців. Одним із різновидів психологічних травмувань є саме поведінкові деструкції.

Проблематика дослідження поведінкових деструкцій є складним процесом, адже найбільш результативним може бути дослідження, безпосередньо під час спостерігання за процесом виконання завдань військовослужбовцями у бойових ситуаціях і загалом в зоні бойових дій.

Діагностика зміни поведінки, саме у бойових діях, може відбуватися методом спостереження, але перед цим варто досліджувати поведінку і вивчати її перед участю в бойових діях, щоб мати порівняльну базу.

Після проведення діагностики і створення перших висновків про стан ситуації, робиться психокорекція поведінкових деструкцій, що ввилися в процесі діагностики.

Психокорекція відбувається у процесі повсякденної діяльності, під час підтримання контакту з військовослужбовцем, проведення бесіди з ним. У процесі реабілітації після повернення з зони бойових дій, робиться більш поглиблене вивчення поведінкових деструкцій і визначаються конкретні, індивідуальні напрями роботи і завдання для відновлення нормального стану поведінки військовослужбовця.

Виявлення і усунення деструкцій у поведінці військовослужбовців є нерозкритим питанням, тому сам процес і методи будуть досліджуватися у даній роботі, а створенні і проаналізовані результати допоможуть у роботі з даною проблемою.

к.психол.н. Мась Н.М. (ВІКНУ),
Томчук О.А. (ВІКНУ)

РОЗВИТОК ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЩО БРАЛИ УЧАСТЬ В АТО, ЯК ЧИННИК ПОНОВЛЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО І ЦІЛЬОВОГО РЕСУРСУ

Бойові дії в зоні АТО протягом двох останніх років породили небачуваний в незалежній Україні суспільний феномен – тисячі демобілізованих комбатантів з проблемами соціально-психологічної адаптації в жорстких та агресивних умовах сьогодення.

Досвід країн, що зіштовхнулися з явищами, які виникають після повернення учасників бойових дій з війни показав, що участь у подіях пов`язаних з ризиком для життя, травматичним чином діє на психічне здоров`я: комбатанти належать до групи осіб з підвищеним ризиком розвитку психогенних порушень. Соціальний стан військовослужбовця учасника бойових дій характеризується так званою кризою ідентичності, тобто, втратою цілісності й віри у потенційні можливості особистісного розвитку, що проявляється у порушені здатності оптимально реалізовувати себе у складних соціальних взаємодіях, де головним чином відбувається самореалізація людської особистості.

На нашу думку, підґрунтям процесу оптимальної соціально-психічної адаптації, особистісного розвитку та самореалізації є наявність у комбатанта стійкого повноцінного особистісного і цільового ресурсу. У психологічній науці проблему особистісного ресурсу досліджували такі вчені, як В.О. Бодров, К. Муздибаєв, Н.Є. Водоп`янова, С. Хобфолл, А.Г. Маклаков, А.А. Куликов, Д.О. Леонтьєв.

Найбільш суттєво проблему ресурсу особистості, на нашу думку, розкрив Д.О. Леонтьєв. Поняття «ресурс» він визначає як «особистісний потенціал» - інтегральна характеристика рівня особистісної зрілості, яка відображає ступінь ефективного подолання заданих обставин, а також міру прикладених зусиль для роботи над собою та над негативними обставинами свого життя.

Одним із головних компонентів особистісного і цільового ресурсу особистості комбатанта є життєстійкість. Операціаналізував це поняття вчений екзистенційного напряму С. Мадді, учень Г. Олпорта та Г. Мюррея. «Життєстійкість» у психологічній науці визначають як рису, складову особистості, яка характеризується рівнем подолання, як суб`єктивних так і об`єктивних негативних факторів в процесі життєдіяльності особистості, а також трансформуванням труднощів у ситуації особистісного розвитку. Життєстійкість включає три структурні компоненти:

1) Залученість – переконаність у тому, що те, що відбувається в процесі життєдіяльності, дає максимальний шанс знайти щось дійсно важливе, достойне та цікаве для особистості. Відсутність залученості породжує почуття відчуження, відчуття себе «поза» життям.

2) Контроль – переконаність у тому, що прикладенні зусилля дозволяють вплинути на результат того, що відбувається, навіть коли успіх не гарантований. Протилежність цьому – відчуття власної безпорадності.

3) Прийняття ризику – переконаність у тому, що все, що не трапляється з людиною сприяє її розвитку за рахунок знань із досвіду, неважливо, позитивного чи негативного.

Таким чином, на основі теоретичного аналізу ми бачимо, що проблема психологічного ресурсу комбатантів недостатньо досліджена. На нашу думку головним вектором психологічної допомоги в процесі реабілітації та реадаптації учасників бойових дій має бути розвиток життєстійкості, як чинник поновлення особистісного і цільового ресурсу.

к.психол.н. Мельник Я.І. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Всебічний аналіз наукових підходів до розуміння впливу військової організації на вчинення відхилень, врахування особливої її суспільної значущості дозволили сформулювати власне визначення поняття дисфункціональності умов військово-соціального середовища.

Дисфункціональність умов військово-соціального середовища – це інтегральна характеристика військової організації, яка полягає у порушенні функціонування організаційно-групових процесів: експектацій, санкцій, інтеграції, які суттєво утруднюють задоволення потреб військовослужбовців і досягнення ними суспільно значущих цілей.

У цьому випадку дисфункціональність умов військово-соціального середовища стає певною перешкодою, блокує задоволення потреб військовослужбовців, а також важливим елементом у системі детермінант девіантної поведінки військовослужбовців.

Результати проведеного аналізу військово-психологічних досліджень свідчать про пріоритетність внутрішньої системи: критеріїв ситуації у військовослужбовців, до якої вони звертаються, стикаючись з необхідністю задоволення потреб, що підкреслює важливу роль особистісних якостей, що містять ціннісно-операційні інваріанти прийняття рішення на нормативний / ненормативні способи задоволення потреб; відсутність у суб'єктному досвіді варіантів нормативних способів задоволення, потреб, що автоматично підвищує ризик скоєння відхилень, особливо якщо ситуація пов'язана з низькими організаційним ресурсом.

Свій специфічний вияв девіації знаходять у конкретній ситуації взаємодії особистості військовослужбовця з умовами військово-соціального середовища. У військовій психології вивчення ситуацій як дискретно-цілісних завершених епізодів діяльності має певну традицію.

Актуалізація та вияв у конкретній ситуації девіантної поведінки відбуваються внаслідок конфліктної взаємодії особистості військовослужбовця з умовами військово-соціального середовища, що представляє єдиний механізм скоєння відхилень у поведінці.

Таким чином, огляд теоретичних підходів розуміння механізмів, умов, парадоксів виникнення і розвитку поведінки особистості, що відхиляється від норми у суспільстві, показав, що вони розглядають вибіркові сторони проблеми. Вирішення проблеми вивчення девіантної поведінки військовослужбовців у сучасному суспільстві вимагає комплексного залучення теоретичних знань.

к.політ.н., доц. Олешко О.А. (ВДА)

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГЕОСТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ»

Сучасна обстановки довкола України та вимоги стандартів Вищої Освіти України вимагають переосмислення ролі та місця навчальних дисциплін у системі фахової освіти.

На сьогодні однією з таких дисциплін є «Геостратегічний аналіз та національна безпека держави» предметом дослідження якої є методологічні основи проблем національної безпеки України та оцінка сучасної геостратегічної ситуації на глобальному, регіональному і субрегіональному рівнях. Теоретична підготовка слухачів забезпечується системним підходом до аналізу геостратегічних доктрин провідних країн світу та країн, що оточують Україну, найбільш важливих зовнішньополітичних та воєнно-політичних концепцій, аналізом впливу суттєвих змін в геополітиці окремих країн і угрупувань на зовнішню та внутрішню політику України.

Водночас існує нагальна потреба в інтенсифікації навчання та розвиток творчих здібностей слухачів, а також максимального наближення до практичної діяльності випускників, що, на нашу думку може досягатися шляхом створення нестандартних і проблемних ситуацій а також використаннях закордонного досвіду навчання.

Враховуючи реалії сьогодення, вважаємо що шляхами удосконалення викладання навчальної дисципліни «Геостратегічний аналіз та національна безпека держави» за нових умов навчання може бути:

1. інтенсифікація навчання за рахунок введення інноваційних методів навчання з із запозиченням закордонного досвіду навчання;
2. активізація обґрунтування методичних підходів до виявлення загроз національній безпеці України;
3. поглиблення аналізу та прогнозування міжнародних і воєнно-політичних процесів в нових центрах сили для виконання фахових завдань з просуванням національних інтересів України в зазначених регіонах;
4. інтенсифікація геостратегічного аналізу зовнішньої та воєнної політики провідних країн світу в інтересах забезпечення національної безпеки держави;
5. поглиблення аналізу чинників, що здійснюють вирішальний вплив на процеси глобалізації і прогнозування стану сучасних міжнародних відносин в контексті планування та реалізації фахових завдань.

д.психол.н., проф. Сафін О.Д. (ВІКНУ),
Новіцький Т.А. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ КОМБАТАНТІВ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ ІЗ ЗОНИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Війна на сході нашої держави продовжується, обстріли з боку терористів та військ Російської Федерації як були так і залишаються не зважаючи на переговори щодо мирного врегулювання конфлікту. І, як би там не було, заручниками цих подій є військовослужбовці та їх сім'ї. Пройшло шість хвиль мобілізації, п'ять вже демобілізовано, на даний час відбувається звільнення шостої хвилі військовослужбовців. А проблема психологічної реабілітації все частіше стає для нас важливою, оскільки, з військовослужбовцями які пройшли, пекло війни, необхідно працювати, щодо відновлення їх психологічного потенціалу. На, превеликий жаль, на даний час це є проблема, адже комплекс відповідних заходів не проводиться, і ніхто не задається питанням, як, ті військовослужбовці, що повернулися, пристосовуються до мирного життя, які відносини в їх сім'ях, чи змогли вони влаштуватися на роботу, та, чи взагалі, вони готові змиритися з тим що їх чекає на мирній території.

Раніше нами була проведена психодіагностика військовослужбовців, які брали участь в антитерорестичній операції, велика частина з них вже повернулися до своїх домівок, хоча вже на той момент було виявлено що 17% комбатантів АТО страждають посттравматичним стресовим розладом, мають місце прояви депресії, ворожості, обсесивно компульсивних проявів, параноїдальних тенденцій, соматизації.

В подальшому, ми хочемо розробити комплекс заходів психологічної реабілітації, що потрібно застосовувати для тих військовослужбовців, які повернулися з зони бойових дій, хоча вже можна сказати те, що кожен військовослужбовець який повертається із зони АТО, повинен пройти психологічне обстеження, і надалі вирішувати, чи готовий він повернутися до своєї родини, чи потребує подальшої реабілітації.

Також, за результатами психодіагностики, зрозумілим є те що під час відновлення психологічного потенціалу військовослужбовців, необхідно звертати увагу на те, як часто даний військовослужбовець брав участь в обстрілі противника, перебував під обстрілом терористів та у ситуаціях які були прямою загрозою для його життя, оскільки, як виявилося, саме такі моменти є найбільш впливовими на розвиток ПТСР у військовослужбовців АТО.

Варто зазначити те, що ми поки навіть не говоримо про тих комбатантів які є постраждалими, оскільки для них повинна бути зовсім інша програма реабілітації залежно від їх фізичних травм.

д.психол.н., проф. Сафін О.Д. (ВІКНУ),
Ткачик Б.А. (ВІКНУ)

ПСИХОКОРЕКЦІЯ ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗОНИ АТО

На сьогоднішній день залишається актуальним питання миру на сході нашої держави. З кожним днем все більше і більше людей страждають від наслідків війни на сході. З початку АТО багато військовослужбовців зазнали травм як фізичних так і психічних, що показало в необхідності розвитку психологічної роботи, психологічну підготовку перед відправлення в зону АТО, психологічну підтримку в зоні бойових дій та психологічну реабілітацію при повернені. Важливу роль у життєдіяльності, прийнятті рішення, мотивації, сили характеру військовослужбовця відіграє вольова сфера особистості. Воля складний психічний процес, що викликає активність індивіда й пробуджує його діяти цілеспрямовано. Завдяки волі людина свідомо ставить перед собою усе більш важкі задачі і переслідує усе більш віддалені цілі, які вимагають значних вольових зусиль протягом довгого часу. Один з істотних ознак вольового прояву полягає в тому, що він завжди пов'язаний з додатком зусиль, прийняттям рішень та їх реалізації. Тому для психологічної стійкості військовослужбовця потрібно розвивати його вольові якості.

Саме воля допомагає прийняти розумне рішення, вмінні вести за собою людей, проявляти стійкість при загрозі життю, не поступатись принципам. Тому при відборі кандидатів на керівні посади, необхідно звертати увагу на вольові якості індивіда, на що направлена мотивація військовослужбовця.

Далі ми хочемо провести емпіричне дослідження між військовослужбовцями що були в зоні бойових дій і військовослужбовцями які не мають такого досвіду, щоб дослідити зміну вольової сфери особистості в тяжких умовах життя, постійній небезпеці та загрози життю. Це може проявлятися як в позитивних аспектах: зміцнення характеру, досяганні мети, так і негативному: погіршення відношень та комунікації з навколишнім соціальним оточенням, індивід забуває соціальні правила поведінки мирного життя.

Дана проблема є досить актуальною і потребує наукових досліджень.

к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ),
Клочко О.О. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному світі проблеми національної безпеки та воєнної політики виділились в окремі галузі політичної науки та політичної діяльності, значення яких постійно зростає. Від рівня національної безпеки та ефективності воєнної політики залежить саме існування та розвиток людини, суспільства, держави.

Процеси глобалізації, посилення єдності світу з одночасним поглибленням його національної різноманітності, революція у воєнній сфері призвели до зміни характеру загроз і небезпек для людства, окремих націй і держав, що вимагає нових підходів до глобальної, міжнародної, регіональної та національної безпеки.

Поява нових загроз (агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території, застосування воєнної сили, а також технологій гібридної війни; тимчасова окупація Російською Федерацією території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та дальші дії щодо дестабілізації обстановки у Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні; розвідувально-підривна і диверсійна діяльність Російської Федерації та інших держав, дії, спрямовані на розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму і тероризму, створення і всебічна підтримка маріонеткових квазідержавних утворень на тимчасово окупованій території частини Донецької та Луганської областей, тощо) та нові пріоритети забезпечення національної безпеки впливають на кардинальні зміни в системах національного, регіонального, глобального рівнів і потребують визначення ступеня впливу цих змін на національну безпеку України.

Сьогодні загрози мають абсолютно інший характер і масштаб. Перелік загроз значно зріс. До них належать, наприклад, етнічні та релігійні конфлікти, торгівля наркотиками, масові міграції, екологічна нестабільність, корупція, відмивання грошей, войовнича діяльність та викрадення інформації. Найбільш небезпечною загрозою серед них є тероризм.

Головною особливістю сучасного тероризму є наявність міжнародних та регіональних керівних органів для вирішення питань планування терористичної діяльності, управління нею, організації взаємодії між окремими групами та виконавцями акції.

Тероризм отримав можливість проводити не тільки окремі акції, але й великомасштабні операції, чим відкрито кинув виклик мировій спільноті. Ці загрози спроможні підірвати національні та міжнародні інститути, фактично знищити як працедавців, так і працівників. Проникliва і руйнівна природа нових загроз національній безпеці має універсальний характер. Особливо небезпечним є державний тероризм, уособленням якого є діяльність державних силових структур Російської Федерації за межами національної території, зокрема проведення спеціальних операцій в Криму та на сході України.

Протистояти новим небезпекам можливо тільки при найтіснішому співробітництві між всіма силами та структурами забезпечення національної безпеки. Необхідно усвідомити, що національна безпека вже не є особливою прерогативою тільки тих органів, які традиційно вважалися відповідальними за неї. Необхідно залучати до системи забезпечення національної безпеки нових дійових осіб, наприклад, медичні та гуманітарні служби, державні і місцеві органи влади, представників бізнесу та інфраструктури, засоби масової інформації. Всі ресурси треба об’єднати разом та ефективно використовувати на всіх напрямках.

к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ),
Максимчук О.О. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЗСУ

Патріотичне виховання військовослужбовців на військових традиціях є найважливішим напрямком у діяльності органів військового управління, штабів, командирів і начальників, офіцерів структур морально-психологічного забезпечення. Від того, як поставлене військово-патріотичне виховання, залежить в остаточному підсумку могутність держави, його сила й міць, моральний дух народу і Збройних Сил.

З огляду на сучасну ситуацію агресії Росії проти України патріотичне виховання являє собою, з одного боку, найважливішу складову частину системи виховання в суспільстві. З іншого боку - воно є одним з напрямків соціально значимої діяльності, безпосередньо пов’язаної з розвитком у молоді патріотизму, формуванням у неї готовності до захисту Батьківщини.

Свідченням підвищеної уваги з боку Президента України, уряду і Верховної Ради до проблем військово-патріотичного виховання є чітке визначення його місця та ролі в українському суспільстві, про що йдеться у відповідних Законах і нормативних актах. Актуальність проблеми військово-патріотичного виховання особового складу ЗСУ в умовах інформаційної війни проти України не викликає сумніву. Під час організації та проведення військово-патріотичної роботи доцільно керуватись наступними нормативно-правовими актами: Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки», Постанова Верховної Ради України від 12.05.2015 № 373-VIII «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Наказ Міністра оборони України від 11 січня 2012 року № 14 «Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012–2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012–2017 роки».

Проте на сьогодні військово-патріотичне виховання військовослужбовців ЗСУ потребує вдосконалення, тому потрібно виділити наступні технології, використання яких здатне вирішити дану проблему:

1. Інформативність технологій виховання пов’язана зі створенням і використанням інформації про поточний стан різних сфер життєдіяльності;

2. Створення україномовного середовища в військовому колективі;

3. Використання національних військових традицій з урахуванням сучасних особливостей військово-професійної діяльності;

4. Технологія родинного виховання;

5. Підтримка релігійних традицій;

6. Використання потенціалу козацької педагогіки, серцевиною якої є культ лицарства;

7. Екологічне виховання для формування ціннісного ставлення до землі, рідного краю та його природи;

8. Формування здорового способу життя та профілактики шкідливих звичок у військовослужбовців;

9. Створення позитивного іміджу військової частини (підрозділу);

10. Увічнення пам'яті про загиблих військовослужбовців в районі проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей;

11. Систематичне інформування особового складу про проявлення прикладів героїзму та мужності військовослужбовцями Збройних Сил України під час виконання бойових завдань в зоні АТО;

12. Розповсюджувати серед військовослужбовців інформаційну літературу, відео, довідково-інформаційні матеріали про службу в зоні АТО.

Отже, військово-патріотичне виховання військовослужбовців є інтегральною системою, пріоритетною складовою виховання особового складу ЗСУ. Виховати людину, зокрема воїна – свідомого захисника України, означає пробудити в людині духовні переживання і розуміння того, що таке моральність, честь, шляхетність, відважність, мужність, героїзм і військова служба Батьківщині. Тому саме військово-патріотичне виховання військовослужбовців – це запорука перемоги нашої країни в сучасних умовах гібридної війни.

к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ),
Присташ А.С. (ВІКНУ)

"АРМІЯ ПОЗА ПОЛІТИКОЮ?": ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ

У суспільстві завжди було й залишається предметом дискусу питання стосовно деполітизації армії. Точно можна зазначити, що політика й армія пов'язані багатогранно й безперечно. Але тут постає питання: чи є армія невід'ємним суб'єктом в політичній сфері чи все ж її діяльність розгортається поза нею; який взаємозв'язок існує між армією і владою, і яким він повинен бути в умовах, коли роль Збройних сил та їх значущість значно посилюється.

Ступінь участі армії в суспільному житті, у вирішенні спільних завдань держави, обмежена соціальним характером суспільно-політичного ладу і здійснюється лише настільки, наскільки в цьому зацікавлена публічна влада.

Суспільно-історична практика дає підстави розглядати армію, з одного боку, як об'єкт політики, тобто об'єкт управління і знаряддя реалізації політичних інтересів і цілей держави.

З іншого боку, армія – один із суб'єктів політики, який чинить певний вплив на маси, великі соціальні групи, партії, державну владу, політичну систему суспільства в цілому. Такий підхід дозволяє бачити в армії відносно самостійну політичну силу.

Наразі, роль державних органів в Україні зростає, відповідно й важливість армії. У сучасних обставинах уряд зацікавлений в підтримці Збройних сил, так як розуміє важливість їхнього взаємозв'язку та взаємодії в цілому. Це відображається в діяльності армії, яка будує своє функціонування на основі таких принципів: принцип демократії і гуманізму; принцип верховенства закону; принцип гласності, відкритості; принцип гарантованого соціально-правового захисту військовослужбовців й інші.

Так як необхідність політичної участі армії стає предметом теоретичних дискусій і політичної боротьби. У вироблення і проведення воєнної політики держави, у її військове будівництво, включаються різні політичні сили. Вони створюють для цього власні організаційні структури, пропонують самостійне вирішення військових питань, у тому числі поза існуючих для цього державних структур і механізмів.

Розгортання в суспільстві реальної багатопартійності пов'язане з тим, що програми нових партій і рухів мають свої розділи, звернені до армії. Росте число різних союзів, асоціацій, об'єднань, діяльність яких так чи інакше торкається інтересів військовослужбовців, членів їхніх родин. На разі, створена велика кількість громадських організацій, які працюють на благо армії: «Всеукраїнський центр волонтерів», «Армія патріотів України », «Громадська допомога» (діє на допомогу армії та жертвам війни на сході) та інші. Саме завдяки таким об'єднанням Збройні сили України мають можливість доносити до представників влади свої потреби. Уряд, у свою чергу, приймає відповідні рішення та проекти по задоволенню цих потреб, так як це є одне з головних завдань прописане в законі. Тому кожен керівник розуміє, що питання армії це питання національної безпеки.

Чинне законодавство України наголошує на тому, що Збройні сили України будуються на позапартійній основі. У статті 17 Про внесення змін до Закону України «Про Збройні Сили України» сказано, що: «Військовослужбовці зупиняють членство у політичних партіях та професійних спілках на період військової служби. Військовослужбовці можуть бути членами громадських організацій, за винятком організацій, статутні положення яких суперечать засадам діяльності Збройних Сил України, і можуть брати участь у їх роботі у вільний від обов'язків військової служби час, коли вони вважаються такими, що не виконують обов'язків військової служби».

Тобто, мета держави – запобігти включення армії в якості самостійної політичної сили. Тому, лише за рахунок активної громадської позиції, різних асоціацій та об'єднань Збройні сили України можуть змінити своє становище та взаємодіяти з верхівками влади.

Отже, армія – це, насамперед, орган держави, політичний інститут у суспільстві, який покликаний захищати інтереси загальнодержавні. І вже сьогодні ми бачимо позитивні тенденції розвитку війська та перспективи в майбутньому. Тому є слушним твердженням про те, що принцип «армія поза політикою» є беззмістовним та руйнівним для розвитку держави.

к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ),
Самусь Г.С. (ВІКНУ)

ІДЕОЛОГІЯ ФАШИЗМУ: ПРИХИЛЬНИКИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Росія бездумно використовує у своїй риториці слово "фашизм", забувши про його справжнє значення. Російська державна пропаганда майстерно маніпулює, звинувачуючи у фашизмі цілі країни і народи, не звертаючи при цьому уваги "вдячних" споживачів державних каналів, на людей, які марширують по Москві зі свастикою і підкидають руки у відомому всім вітанні.

Влада Кремля відкрито називає українців і нову владу в Києві "фашистами", оскільки їй потрібно повернути свідомість росіян до часів Другої світової війни, викликати відчуття дежавю, що 1940-ві роки знову повернулися.

Ще в 2005 році в Росії було створено рух "Наші", учасники якого оголосили себе антифашистами, але на справді борються з лібералами, які критично ставляться до політики Кремля. При цьому критиків влади Путіна теж клеймують "фашистами". Можливо, причина полягає в тому, що більшість російського населення насправді не розуміє етимологію слова "фашист"?

Перші підпільні групи, які самі себе називали фашистами або нацистами, відомі ще з 50-х років у СРСР. При гучних гаслах про інтернаціоналізм в Радянському Союзі, фашизм і націоналізм не те, щоб мали якусь приховану форму, вони афішувалися. І війна проти фашизму була одним із засобів ідеологічної машини, де про якісь речі писали, а про якісь замовчували.

Націоналістичні настрої, що існували в народних масах завжди, в нинішній політичній ситуації в Росії лягають на добре приправлений ґрунт. Пропагандистська машина вміло грає на цьому не тільки не пригнічуючи ворожнечу і ненависть, але й розпалюючи їх.

Причинами того, що націоналізм став збігатися з так званим патріотизмом, хоча, фактично, це протилежні ідеологічні течії є ментальні та культурні механізми, на яких ґрунтується сьогодні звернення влади до народу. Насправді ж, сьогодні Росія під гаслом боротьби з фашизмом "грабує і розділяє цілу країну".

Отже, будь-яке використання термінів та ярликів із огульними звинуваченнями у фашизмі сьогодні є ризикованою і невдячною справою. В сучасній Європі подібні речі вважаються скандальними і просто неприпустимими, тягнуть за собою громадський осуд і суворі судові санкції.

Лавиноподібне зростання екстремізму, пошук ворогів – внутрішніх й зовнішніх – завжди притаманні періодам економічної нестабільності, політичного хаосу й соціальної невизначеності, галопуючої інфляції. Не дивно, що ця ідеологія знайшла своє підґрунтя у Росії.

к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ НАДАННЯМ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ АТО

Надання ефективної психотерапевтичної допомоги учасникам АТО є надзвичайно актуальним завданням, оскільки дана категорія займає особливе місце в групі осіб підвищеного ризику розвитку психогенних порушень здоров'я та психосоціальної дезадаптації. На жаль, в Україні досить обмежена кількість відповідних фахівців із досвідом надання допомоги і проведення психологічної реабілітації постраждалих внаслідок екстремальних психогенних впливів. До того ж, на даний момент відомі непоодинокі випадки непрофесіоналізму серед психологів, які долучаються до надання психологічної допомоги учасникам АТО.

Нестача професійного досвіду, відсутність розроблених кваліфікаційних вимог до фахівців-психологів у різних сферах суспільної практики (окрім категорії психологів навчальних закладів, методистів-психологів міських центрів практичної психології та соціальної роботи (наказ МОУ № 1/9-439 від 13.12.2001) і психологів каральних установ) та стандартизованих протоколів, за якими будується процес психологічної реабілітація учасників АТО часто призводить до посилення або фіксації деструктивного стану особистість з бойовою психічною травмою та його родини, і що саме головне, до зневіри постраждалих у такому виді допомоги, як психологічна реабілітація. Адже, єдиний конструктивний шлях зниження частоти та тяжкості наслідків перенесеної бойової психічної травми у різноманітних формах від непатологічних реакцій до хронічних психопатологічних змін особистості є психологічна допомога.

Через значну кількість осіб, які постраждали в наслідок АТО і потребують психологічної допомоги в країні, з 2014 року сформувався волонтерський рух психологів-добровольців, які безоплатно займаються наданням різноманітної допомоги, у тому числі і послуг з психологічної реабілітації. І хоча данай вид суспільної діяльності досить чітко регламентований Законом України Про волонтерську діяльність № 3236-VI від 19.04.2011 ми розуміємо що мотиви, які штовхають людину займатися даним видом діяльності і якість цієї діяльності може бути різною.

Які ж мотиви підштовхують людину займатися волонтерською діяльністю щодо надання психологічної допомоги учасникам АТО? На даний момент феномен волонтерства все частіше стає об'єктом різноманітних психологічних, соціологічних, педагогічних досліджень. Серед ідеалістичних мотивів (бажання сприяти змінам в суспільстві, бути соціально корисним, допомагати нужденним, поліпшити благополуччя іншої людини тощо) дослідники даної проблеми виділяють різноманітні компенсаторні мотиви (вирішення власних психологічних проблем, покрашення власного самопочуття, подолання самотності тощо), мотиви власної вигоди (налагодження корисних зв'язків, бажання отримати суспільне визнання, отримання нових чи вдосконалення вже набутих професійних

навичок, розширення досвіду), мотиви самореалізації (бажання самореалізації, самовдосконалення і саморозвитку) і мотиви розширення соціальних контактів (потреба в контакті з іншими людьми, бажання спілкування, мотив афіліації). Дані мотиви в значній мірі обумовлюють якість професійної діяльності психологів, які займаються психологічною реабілітацією. І якщо ідеалістичні мотиви і мотиви самореалізації позитивно впливають на якість надання реабілітаційних послуг, то компенсаторні мотиви, мотиви власної вигоди, мотиви розширення соціальних контактів, являючись провідними в професійній діяльності, здатні істотно погіршити якість і ефективність реабілітаційного процесу.

І, навіть сильне бажання або сильну мотивацію у людини займатися психологічною допомогою учасникам АТО не в змозі компенсувати відсутність професійної компетентності. Тому, необхідне створення спеціальних комісій сформованих в значній мірі із експертів – представників відповідних кафедр університетів, науково-дослідних центрів, клінік, центрів реабілітації, яким буде надано право ліцензування та сертифікації фахівця-психолога і право контролю за його практичною діяльністю в сфері психологічної реабілітації.

Наступним кроком повинно стати створення Асоціації психологів, які мають відповідну освіту, відповідають кваліфікаційним вимогам до фахівців відповідної категорії і отримали дозвіл від атестаційної комісії у вигляді ліцензії чи сертифікату, що дає їм право займатися діяльністю щодо психологічної реабілітації учасників АТО. З метою контролю якість роботи психологів, підвищення рівня поінформованості учасників АТО про ефективності проходження психореабілітаційного процесу кожним із них та про компетентність конкретних фахівців у вирішення певних психологічних проблем, пропонуємо створити різноманітні форуми та чати. Учасники АТО, які проходять психологічну реабілітацію зможуть ділитися своїм досвідом, враженнями та “перемогами” у сфері подолання психологічних наслідків від участі у бойових діях.

Наступною проблемою, яка витікає з вищесказаного і з якою стикаються як психологи, так і, опосередковано, учасники АТО, є відсутність досвіду і як наслідок недостатній рівень розвитку практичних навичок та умінь у фахівців щодо надання психологічної допомоги. З метою вирішення даної проблеми організовуються чисельні безкоштовні тренінги, конференції, круглі столи, семінари в Києві, Одесі, Харкові, Львові, Дніпропетровську із залученням у якості тренерів кращих фахівців із США, Німеччини, Великобританії, Ізраїлю, Данії, Польщі тощо. Проте, як ми бачимо мова йде про великі міста, що ж говорити про невеличкі міста та селища, де фахівці не в змозі підвищувати рівень власної кваліфікації відпрацьовуючи практичні навички із професійними тренерами, а потреба в даних послугах у населення провінції не менша ніж у великих містах. З метою вирішення проблем відстані та браку часу пропонуємо створити видео- та аудіо матеріали, які міститимуть записи тренінгів або занять, зміст яких фахівець може опанувати самостійно. З цією метою можна також використовувати методи та технології дистанційного навчання, такі як вебінари, відеоконференції (індивідуальні, групові, студійні), skype та інше.

Вивчаючи дане питання на сторінках Інтернет ресурсу і будучи учасником різноманітних тренінгів та семінарів по підвищенню кваліфікації з питань

психологічної реабілітації і подолання психологічних наслідків бойових дій ми дійшли висновків: по-перше – навчання короткочасне (в середньому триває від 1 до 7 днів), що являється недостатнім для засвоєння та відпрацювання професійних умінь та навичок; по-друге – навчання безсистемне, спрямоване на відображення найбільш загальних концептуальних положень теорії і містить мінімум інформації про конкретні психологічні методи, форми і техніки, які можуть бути використані при реалізації процесу реабілітації учасників АТО; по-третє – інформація, що подається на різних тренінгах та конференціях часто дублюється і, в більшості своїй, все ж таки стосується надання екстреної психологічної допомоги на стадії гострих стресових реакцій, що аж ніяк не відображає ключові питання в роботі по довгостроковому психологічному відновленню учасників АТО. Тому вважаємо, що навчання має бути системним, багатоступеневим і централізованим і бажано покласти обов'язок щодо організації і координації цих питань на окрему міжвідомчу організацію, наприклад на Державну службу України у стравах ветеранів та учасників АТО.

к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ),
Харитонов Б.О. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Відповідно до агресії незаконних збройних формувань та посягання на територіальну цілісність та недоторканість України, актуальним питанням є дослідження впливу бойових дій на ціннісно-смислову сферу військовослужбовця. Залежно від світогляду, досвіду та системи цінностей, що були закладені протягом життя, особистість по різному ставиться до труднощів, негараздів та несподіваних ситуацій.

Військовослужбовці попадаючи в екстремальні умови виконання поставлених задач стикаються із питанням сенсу життя та своєї ролі в ньому. Кожен із нас підходячи до пікового моменту задумається навіщо та для чого він це робить, навіщо вбиває інших людей та що допомагає йому підтримувати психологічний тонус, щоб продовжити виконувати бойові завдання.

Відомо, що нові кадри йдуть до лав Збройних сил України з різних мотивів, фінансових, патріотичних, моральних, але стикаючись із ворогом в бойовій обстановці можуть діяти не передбачувано, під впливом противника, здатися, втекти з поля бою. Лише аналіз ціннісно-смислової орієнтації військовослужбовців дозволить пізнати чинники, що дають особистості волю триматися до останнього та в повній мірі виконувати поставлені завдання.

В результаті дослідження ми маємо на меті розробити методичний порадник, в якому описати психологічні детермінанти особистості військовослужбовця, що стосуються змін ціннісно-смислових орієнтацій на етапах адаптації ↔ реадаптації як в мирних, так і в бойових умовах.

Таратинова Є.О. (ДУТ)

СОЦІАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

Зміст пам'яті стабільних масових сукупностей типу суспільства утворюють соціальні смисли – знання, вміння, стимули, емоції, корисні для життя даного суспільства. Соціальні смисли бувають природними і штучними. Відповідно, соціальна пам'ять складається з двох шарів: *соціальне несвідоме* та *культурна спадщина*.

Соціальне несвідоме служить психологічною основою для нематеріальної частини культурної спадщини та опосередковано відбивається в пам'ятках культури.

Колективне несвідоме є частиною психіки, яку можна відокремити від особистого несвідомого тільки негативно як щось, що не повинно своїм існуванням особистого досвіду і тому не є особистим надбанням.

У той час, як особисте несвідоме по суті складається з смислів, які у свій час були усвідомленими, але все-таки зникли зі свідомості, – тому, що були забуті або витіснені, – смисли колективного несвідомого ніколи не були в свідомості і ніколи в такий спосіб не були придбані індивідуально, але зобов'язані своїм буттям виключно успадкуванню.

Зазвичай розрізняють нематеріальну культурну спадщину та матеріальну культуру.

Так, ***нематеріальна культурна спадщина*** – духовна культура, яка пов'язана з етнічною психологією, і цей зв'язок наочно проявляється у: *природній національній мові*, яка є необхідним елемент будь-якого етносу; недокументованих смислах, які представляють собою знання про минуле і сьогодення, емоційні переживання і бажання, розподілені в індивідуальній пам'яті сучасників, що утворюють це суспільство; *соціальні норми і звичаї* відносяться до "моторного" розділу соціальної пам'яті, де зберігаються як регулятори суспільства, що забезпечують відтворення (стійкість, стабільність) суспільства; *технологічні уміння* – інша частина "моторної" соціальної пам'яті, які на відміну від звичаїв, не несуть неодмінного етнічного забарвлення.

Матеріалізована культурна спадщина або матеріальна культура представлена *документами*, *артефактами* та *освоєною природою*. Так, *документ* – це стабільний речовинний об'єкт, призначений дня використання в соціальній смисловій комунікації як завершеного повідомлення; *артефакти* – цілеспрямовано створені людьми матеріальні вироби, первинний сенс яких відображений в їх призначенні; *освоєна природа* – це природа, пристосована до людських потреб.

Засоби формування соціальної пам'яті представлені новаціями та традиціями.

Так, *новація* – творчий внесок особистості або колективу, запропонований для включення до складу культурної спадщини. Ці пропозиції у вигляді пам'ятників культури або у вигляді нематеріальної ідей і повідомлень входять

в соціальну комунікацію, але вони ще не пройшли апробацію часом і не отримали суспільного визнання.

Традиція – це життєздатне минуле, успадковане від дідів і прадідів. Традиціями стають новації, які пережили зміну трьох або більше поколінь, тобто запропоновані 75–100 років тому. Ми живемо в традиційних містах, користуємося традиційної побутової начинням, традиційний сімейний уклад, традиційний національний мову, традиційні звані класичними література, музика, образотворче мистецтво, театр.

Цитаделями традиційності є бібліотеки і музеї, але не в силу традиційної технології бібліотечного або музейної справи, а в силу притаманних їм функцій зберігання документованої культурної спадщини та забезпечення громадського його використання. Звичайно, поширення новацій також не обходиться без їх участі.

д.військ.н., с.н.с. Тимошенко Р.І. (НУОУ),
к.пед.н., доц. Приходько Ю.І. (НУОУ)

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ПРОДУКТИВНОГО РОЗВИТКУ

З набуттям Україною незалежності створення та пріоритетний розвиток системи військової освіти, як складової Збройних Сил (ЗС) України, стали важливим і відповідальним державним завданням.

Водночас, її розвиток відбувався в умовах постійного перегляду поглядів на національну безпеку та оборону держави, відсутності чітких і стабільних параметрів щодо поточного та прогнозованого скорочення ЗС України, їх завдань, загальної та організаційно-штатної структури, кількості та обґрунтованості спеціальностей для комплектування частин і підрозділів фахівцями різних рівнів, ступенів освіти, ланок управління тощо.

Викладені підходи стали причиною низки недоліків, що накопичувалися в системі військової освіти протягом тривалого часу, а за своєю сутністю – наслідком двох груп суперечностей – зовнішнього та внутрішнього характеру.

Суперечності зовнішнього характеру – між: діючими концептуальними поглядами на розвиток військової освіти та сучасними тенденціями, притаманними функціонуванню світових цивільних і військових освітніх систем; передбаченим фінансовим, матеріально-технічним, інформаційним забезпеченням, оснащенням ВВНЗ, навчальних центрів озброєнням, військовою технікою, та сучасними вимогами і потребами щодо якості підготовки офіцерських кадрів, спроможних виконувати поставлені завдання в динамічних умовах застосування сучасних видів і систем озброєння тощо.

Суперечності внутрішнього характеру пов’язані з управлінськими та процесуальними чинниками функціонування військових навчальних закладів.

Вони в цілому відбивають стан неповної відповідності складових процесу підготовки компетентних військових фахівців потребам виконання ними кваліфікаційних вимог, якісного засвоєння освітньо-професійних програм.

Проблеми удосконалення військової освіти на теперішній час зумовлені, по-перше, викликами, що постали перед державою та її ЗС у зв'язку із проведенням антитерористичної операції на сході нашої країни, іншими докорінними змінами у зовнішньому і внутрішньому безпековому середовищі держави, потребою подальшого розвитку основних складових сектору безпеки і оборони, сумісними з певними структурами країн-членів НАТО.

По-друге, необхідністю приведення військової освіти в Україні у відповідність до європейських освітніх стандартів, забезпечення якісно нового рівня підготовки військових фахівців і нагальною потребою перегляду діючих концептуальних положень у сфері військової освіти, що стримують її подальший розвиток і не повною мірою відповідають новим завданням і темпам реформування ЗС України.

Тюріна Ю.В. (ВІКНУ)

МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИХОВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-ЖІНОК

Результати проведеного дослідження у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка дозволяють виділити наступні основні методи професійного становлення військовослужбовців-жінок, що пройшли апробацію в ході дисертаційного дослідження, як найбільш адаптовані у військово-професійному середовищі.

Це методи: переконання, позитивних прикладів, нагадування про недоліки, контрастної бесіди, заборони негативних емоцій, «негайної зупинки», матеріального і морального стимулювання, індивідуального і групового заохочення, диференційованого підходу, примушення і покарання, як крайніх мір педагогічного впливу.

У своїй сукупності при створенні для військовослужбовців-жінок необхідних умов військової професіоналізації і цілеспрямованої, педагогічно узгодженої виховної роботи органів військового управління різних рівнів перераховані методи, як показали результати формуючого експерименту, сприяють ефективному професійному вихованню різних категорій військовослужбовців-жінок відповідно до алгоритму вирішуваних службово-бойових завдань і військово-професійному призначенню.

Не менш важливо сформувати у жінок стійкий мотив професійного самоудосконалення. А це – завдання професійного самовиховання.

д.філос.н., проф. Хилько М.І. (ВІКНУ),
Двірний А.М. (ВІКНУ)

ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Наразі, звідусіль лунають виклики про гостру необхідність формування концепції національної ідеології, що була б відповіддю на виникаючі виклики та загрози. Начебто, така ідеологія має бути визнаною та сприйнятою більшістю громадян України, світовою спільнотою, відповідно до процесу євроатлантичної інтеграції нашої держави.

В той же час, існують протиріччя в нормативно-правовій базі, що регулює питання ідеології. Для пострадянського простору в цілому, для України зокрема, характерною рисою конституційного права є заборона на визначення будь-якої ідеології як загальнодержавної чи обов'язкової (виключенням є Білорусь). Це обумовлено трансформацією суспільної свідомості на початку 90-х рр., як наслідок – антипатією до комуністичної ідеології переважної більшості населення.

Першочергова для вирішення проблема законодавста, що торкається питання ідеології – полягає у відсутності трактування поняття ідеології, що використовується в Конституції України.

Існують різні підходи до визначення цього поняття. Загалом, ідеологіями є системи цінностей, що набувають суспільного резонансу під час криз. Як правило, ідеологія є диференційованою у відповідності до сфери суспільного життя, в якій застосовується. За даним критерієм існують наступні види ідеології: релігійна, правова, політична, військова тощо.

Військова ідеологія – сукупність ідей та поглядів на війну, на військові завдання держави, на армію як інструмент ведення війни, на шляхи і засоби досягнення перемоги у війні, на характер сучасної війни, на встановлення основних цілей і завдань збройних сил. Зміст військової ідеології відображається у відповідних концептуальних документах в галузі військового будівництва.

В Україні, в період 2014–2016 рр., відбулись докорінні зміни у військовій ідеології. Початок зовнішньої агресії, здійснюваної Російською Федерацією проти України, змусив керівництво держави вдаватись до рішучих дій щодо внесення змін в галузі військового законодавства, законодавства з питань зовнішньої політики та інше.

Прикладом внесення таких змін є нова редакція Воєнної доктрини України. Вона визнала Росію воєнним противником, визначила можливі сценарії розвитку конфлікту, закріпила курс на досягнення взаємосумісності підрозділів зі збройними силами країн-членів НАТО.

Таким чином, бачимо, що роль ідеології у концентрації уваги певної верстви населення (або ж населення всієї держави) на актуальних питаннях здійснення державної політики, у стимулюванні громадян до конкретних дій

відповідно до засад державної ідеології. Українська національна ідеологія,що є актуальною на даному етапі для держави, відображається у низці новітніх концептуальних документів. Зокрема серед них: Воєнна доктрина України, Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Стратегія національної безпеки України та інші. Отож, робимо висновок, що твердження про відсутність концепції національної ідеології в державі Україна є не вірним, а стаття 15 Конституції України потребує допрацювань з боку законодавців.

д.філос.н., проф. Хилько М.І. (ВІКНУ),
Удовиченко І.М. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ПРОТИБОРСТВО РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ

Після здобуття незалежності Україна почала поступово виходити із зони геополітичного впливу Російської Федерації і стала на шлях інтеграції із Західним суспільством. Втративши остаточний вплив, Росія розгорнула повномасштабну інформаційну війну проти України, яка, з огляду на раптовість і непідготовленість нашої держави в питанні інформаційної безпеки, продовжується і по цей день, що завдало великих збитків і підірвало обороноздатність нашої країни.

Основні аспекти інформаційно-психологічного протиборства, які використовуються РФ проти України, можна виділити такі:

• широке застосування підконтрольних засобів масової інформації (у теле-, радіо- й Інтернет просторі), ведення за їхньою допомогою пропаганди та створення необхідного сприятливого інформаційно-психологічного фону на території України, зокрема з метою здійснення дезінформації, нагнітання обстановки, виправдання агресії, деморалізації патріотично налаштованих кіл українського суспільства;

• контрінформаційна боротьба, виключення з радіопростору на підконтрольних РФ територіях загальнодержавних українських теле- й радіоканалів, взяття під контроль регіональних (місцевих) засобів масової інформації тощо;

• застосування пропагандистських підрозділів в інформаційних та соціальних мережах (на форумах, у соціальних групах, інтернет-спільнотах);

• широке застосування агентів впливу серед місцевого населення тощо.

Таким чином, цілеспрямована інформаційна агресія Російської Федерації проти України втілює в собі найрізноманітніші методи і засоби інформаційно-психологічних впливів на все українське суспільство та є найбільш ефективним інструментом в ході гібридної агресії проти України.

Черних О.Б. (НУОУ)

ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Досвід проведення антитерористичної операції на сході України, необхідність застосування нових способів збройної боротьби вимагають суттєвих змін у процесі підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ).

Сьогодні військами затребуваний офіцер, який, з одного боку, ясно бачить гуманітарний смисл своєї службової діяльності; а, з іншого боку, вміє самостійно орієнтуватися в мінливої військової реальності; володіє добре розвиненими якостями офіцера, які відображають специфіку професійного мислення, складність і багатофункціональність розв'язуваних професійних завдань. У той же час, аналіз якості підготовки випускників ВВНЗ показує, що діюча в даний час освітня модель, що націлена на засвоєння курсантами деякого об'єму інформації у вигляді теоретичних концепцій і практичних методик, не гарантує досягнення пріоритетної мети вищої військової освіти – підготовки компетентних військових фахівців.

Зараз змінюється парадигма результату вітчизняної професійної освіти: з визначення порівневих вимог-цілей до підготовленості майбутнього фахівця на прогнозування компетенції випускника. При цьому, новою редакцією Закону України «Про вищу освіту) передбачено, що стандарт вищої освіти необхідно проектувати, виходячи зі змісту предметних компетенцій майбутнього офіцера.

Разом з цим, загострилися протиріччя між запитами збройних сил до компетенцій військового фахівця, що дозволяють йому гнучко діяти в умовах нестандартної ситуації і сформованою системою його підготовки у ВВНЗ.

Сформовані протиріччя позначили проблему дослідження: якою має бути модель формування військово-професійної компетенції офіцера з урахуванням специфіки сучасних умов військової служби?

Одними із способів подолання цих протиріч у ВВНЗ є: дослідження особливостей компетентнісного підходу, адаптованого до конкретного ВВНЗ та спеціальності підготовки; моделювання процесу поетапного формування різних складових військово-професійної компетенції випускника; визначення підходів до конструювання комплексних цільових програм їх формування; розгляд умов результативності цієї моделі в підготовці військового фахівця тощо.

На нашу думку, організаційно-педагогічними умовами підвищення ефективності процесу формування військово-професійної компетенції курсантів є: створення і поетапна реалізація комплексної програми формування компетенцій, необхідних для забезпечення можливості успішного здійснення професійної діяльності; випереджаюче формування професійного досвіду майбутнього офіцера; вивчення особистісних особливостей курсанта; цілеспрямоване формування професійної спрямованості курсанта шляхом створення комплексу відповідних мотивів тощо.

Шестопалова М.Ю. (ВІКНУ)

СИСТЕМА РОБОТИ З ПСИХОДІАГНОСТИКИ ПРОЯВІВ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ СТРЕСОВИХ РОЗЛАДІВ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Психічні розлади, які виникають внаслідок військових збройних конфліктів, мають особливо тяжкі та сталі прояви. Факт переживання сильного травматичного стресу для деяких військовослужбовців стає причиною появи у них в майбутньому посттравматичних стресових розладів (далі - ПТСР), - це потребує істотної корекції існуючих підходів до їх лікування, яка має знайти відображення в нових стандартах надання медико-психологічної та психотерапевтичної допомоги учасникам бойових дій. В першу чергу, це стосується підходів до психодіагностики проявів ПТСР.

Першим етапом діагностики ПТСР є встановлення в анамнезі військовослужбовця факту переживання ним екстремальної (травматичної) події. Далі – диференціальна діагностика симптомів Гострої реакції на стрес (F43.0) та Посттравматичного стресового розладу (F43.1). Діагностику і психотерапевтичне втручання слід розглядати в контексті часу, що минув з моменту травматичної події, звертаючи увагу на стійкість симптомів впродовж визначеного часового проміжку.

Наявність певних факторів ризику і вид терапії Гострої стресової реакції суттєво впливають на небезпеку хронічності у формі ПТРС. Важливим у цій картині захворювання є висока кількість вторинних діагнозів, які проявляються в разі несвоєчасно продіагностованого ПТРС: страхи, депресії, психосоматичні захворювання. Не менш важливим етапом є діагностика особливості міжособистісних стосунків, а також рівня мотиваційної спрямованості військовослужбовця.

У процесі діагностики береться до уваги все, що стосується історії травми, історії попередньої травми, власне травматичної події, психічного стану в минулому, до травми і поточного; наявність та періодичність симптомів ПТСР військовослужбовця, а також будь-яких супутніх захворювань (включаючи вживання алкоголю, наркотиків та інших психоактивних речовин). Особлива увага приділяється питанням фізичного здоров’я, сімейного та професійного (службового) становища, правового та фінансового стану військовослужбовця.

Діагностика Гострої стресової реакції та ПТСР здійснюється відповідно до критеріїв Міжнародної класифікації хвороб – 10-го перегляду (МКХ-10).

Комплекс засобів психологічної діагностики щодо побудови технології ефективного виявлення проявів ПТСР у військовослужбовців учасників бойових дій передбачає використання клініко-психопатологічного методу, основою якого є застосування принципів клініко-діагностичного інтерв’ю та клініко-біографічного анамнезу, за допомогою структурованого діагностичного інтерв’ю (SCID) та опитувальника симптомів ПТСР (PTSD, CheckList-PCL).

З метою встановлення діагнозу, використовується психодіагностичний метод, з обов’язковим застосуванням визначених методик: Шкала клінічної

діагностики (Clinical-administered PTSD Scale-CAPS-5); Контрольний список ПТСР для DSM-V (PCL-5); Шкала депресії Гамільтона (HAM-D); Шкала тривоги Гамільтона (HAM-A); Міссісіпська шкала для оцінки посттравматичних реакцій, обумовлених участю в бойових діях (Missisipi Scale for Combat-Related PTSD), відповідно до особливостей травматичного впливу на військовослужбовця.

Значна кількість методологічних підходів у світовій науково-психологічній практиці свідчить, що для достовірної психодіагностики проявів ПТСР, необхідно встановити причини їх виникнення, визначити факт переживання екстремальної (травматичної) події військовослужбовцем та дослідити весь психотравмуючий досвід, за допомогою клініко-психопатологічних і психодіагностичних досліджень.

Актуальним є питання створення ефективної системи роботи з психодіагностики проявів ПТСР та комплексної психологічної допомоги військовослужбовцям учасникам бойових дій шляхом адаптації наявного зарубіжного досвіду до реалій України.

к.т.н. Шмиголь В.М. (ВІКНУ)

ФІЗИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЖИВАННЯ ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА БОЙОВОЇ СИСТЕМИ ВИЖИВАННЯ ВОЇНА

Одне з найдавніших якостей людини це – здатність успішно долати суворі умови природного середовища. Ще з давніх часів вона навчилася захищати себе від холоду і спеки, будувати собі житло зі снігу та гілок дерев, видобувати вогонь тертям, шукаючи їстівні плоди та коріння, полювати на птахів і звірів. Але минули століття, і сучасна людина вихована на здобутках науково-технічних досягнень, стала поступово віддалятися від природи і втрачати навички, придбані багатьма поколіннями предків.

Сучасна людина, живе в населених пунктах, оснащених технічними пристроями, що мають запаси продовольства, медикаментів, палива, будматеріалів та інших засобів існування.

Тому, опиняючись один на один з дикою або напівдикою природою в результаті різноманітних ситуацій, людина потрапляє в ситуацію, яка загрожує її фізичному існуванню. Зрозуміло, що військовослужбовці виконуючи бойові завдання мають при собі зброю, запас продуктів, медикаментів, приладів та інших засобів. Але може трапитися так, що в результаті бойових дій один або декілька військовослужбовців залишиться на ворожій території а все спорядження буде втрачено, знищено, витрачено. Щоб вижити, в таких ситуаціях військовослужбовці повинні діяти злагоджено, системно і з науковим підходом.

Наука виживання це – прийоми і способи, методи і методики спрямовані на подолання екстремальних і надзвичайних ситуацій в природних умовах з мінімальною шкодою для здоров’я.

Аналіз існуючої на сьогодні системи бойової підготовки дає змогу підвищити якість її функціонування за рахунок впровадження передового досвіду армій провідних країн світу, досвіду виконання завдань під час проведення антитерористичної операції на сході України та досвіду експериментальних курсів на базі навчальних центрів Сухопутних військ Збройних Сил України.

При раптовій зовнішній загрозі людина діє на чуттєвому рівні, підкоряючись інстинкту самозбереження інша справа – довготривале виживання, коли непомірні фізичні і психічні навантаження пригнічують волю подальшого опору.

Наше завдання підготувати військовослужбовця, щоб його бажання вижити було усвідомленим і цілеспрямованим та диктуватиметься не інстинктом, а свідомою необхідністю.

Стимулюючи активну пізнавальну діяльність військовослужбовців, сприяти формуванню у них творчого мислення, сконцентрувати увагу на найбільш складних і вузлових питаннях основ виживання в бойових умовах. Формуванню навичок на перший погляд елементарних але життєво необхідних умінь забезпечити себе водою, їжею, здобути вогонь, укритися від негоди, полікувати рани та подолати складні психологічні навантаження.

к.т.н. Шмиголь В.М. (ВІКНУ)

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ

Цивільний захист як комплекс вимушених заходів запроваджувався в різних країнах світу з появою авіації. Бомбардувальники виконували завдання нанесенням ударів по об’єктах інфраструктури, заводах, місцях дислокації військових частин. В результаті руйнувань виникали завали які супроводжувались масштабними пожежами, що ставило під загрозу життя робочих змін та населення поблизу таких об’єктів. Основні завдання того періоду знищення ворожих літаків, гасіння пожеж, розбирання завалів, надання медичної допомоги.

Друга світова війна своєю жорстокістю на напруженістю ведення збройної боротьби змусила країни відточити майстерність сил цивільного захисту. З’явилися певні організаційно-штатні структури сил цивільного захисту їх матеріально-технічне спорядження, а головне набутий досвід в укритті, евакуації та організації життєзабезпечення населення.

Створення і застосування ядерної зброї, усвідомлення страшенних наслідків та ряду небезпечних, раніше невідомих, вражаючих факторів поставило на порядок денний нові завдання щодо організації цивільного захисту. Як результат до 1950 року в більшості промислово розвинених країн були ухвалені закони з цивільного захисту.

В більшості країн світу сьогодні створені системи Цивільного захисту спрямовані на вирішення питань з попередження і ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, підготовки сил і засобів, необхідних для забезпечення безперервного державного управління, захисту населення і життєво важливих об'єктів економіки.

В Україні як і майже у всіх країнах система цивільного захисту побудована і функціонує по територіально-виробничому принципу.

І хоч Кодекс цивільного захисту і передбачає виконання переліку певних завдань і заходів посадовими особами які створюють функціональні підсистеми і ланки та відповідні керівники намагаються організувати їх виконання, у разі надзвичайних ситуацій вся робота лягає на плечі підрозділів державної служби з надзвичайних ситуацій. Але в повному розумінні проблеми їх робота буде ефективною тільки при ліквідації наслідків невеликої за масштабами надзвичайної ситуації.

Державна служби з надзвичайних ситуацій це тільки елемент Єдиної державної системи цивільного захисту і відповідно для виконання завдань і сталого її функціонування необхідно виконання більшості заходів перекладати на плечі населення. Люди повинні сприймати це не як ганебне навантаження, а як життєво важливу необхідність надати допомогу постраждалому. При цьому одного бажання людей замало їх потрібно навчати, тренувати, оснащувати тому з боку держави необхідно запроваджувати програми підготовки, проводити роз'яснювальну роботу.

Цивільний захист в нашій державі має стати своєрідною культурою нації побудованою за принципом подбай про себе і допоможи постраждалому.

Шмідт Т.М. (ВДА)

ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

У вищих військових навчальних закладах на заняттях з іноземної мови слід приділяти належну увагу формуванню не тільки комунікативної і лінгвістичної компетентності, а й міжкультурної, що допоможе майбутнім фахівцям уникати непорозумінь у процесі міжкультурної комунікації.

Розвиток міжкультурної комунікації здійснюється на практичних заняттях, що передбачають виконання продуктивних і творчих завдань. Нами було створено ситуації соціальної взаємодії, що наближені до професійної майбутньої діяльності слухачів.

Для ефективного проведення заняття, що передбачає міжкультурні ситуації, розроблено перелік проблемних питань міжкультурного характеру, які впроваджувалися у освітній процес за допомогою таких прийомів:

прийом «Явища культури» полягає у викладенні викладачем інформації про деякі розбіжності між рідною та іншомовною культурою;

прийом «Аналіз міжкультурного спілкування» передбачає аналітичну діяльність з елементами порівняння;

прийом «Культурна адаптація» полягає в самостійній роботі слухачів з автентичними текстами, в яких описуються конфліктні ситуації у спілкуванні між представниками різних культур, однією з яких є культура мови, яка вивчається;

прийом «Оживлення малюнка» спрямований на розвиток навичок розуміння емоційного стану іншої людини. Сенс прийому полягає в правильному трактуванні жесту, міміки або пози людини на малюнку;

прийом «Інформаційні технології» передбачає використання різних типів програмних продуктів.

Отримані слухачами знання у сфері міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови сприяють подальшому розвитку навичок та вмінь, що становлять ядро міжкультурної компетентності. Кожен з вищенаведених прийомів містить певну культурну або країнознавчу інформацію, що дає змогу розвивати комунікативну, міжкультурну компетентності, а також звільнятися від культурних стереотипів, розуміючи при цьому, чому представник іншої культури поводить себе саме таким чином.

Крім того, такі прийоми мають на меті виховувати бажання та готовність до міжкультурної взаємодії та комунікації, а також успішно їх втілювати під час майбутньої професійної діяльності.

Шмідт Ю.О. (ВДА)

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

В умовах агресії Російської Федерації повстають нові вимоги до майбутніх магістрів військового управління у міжнародних відносинах. Вони мають ґрунтуватися на високій професійній компетентності, що включає систему науково-теоретичних знань, спеціальних знань у галузі військової науки, фахових знань, навичок, умінь, здатностей, професійно важливих якостей та досвіду.

У зв’язку з цим повстають підвищені вимоги до майбутніх магістрів військового управління у міжнародних відносинах, що мають бути сформовані у процесі навчання у навчальному закладі. Вони мають ґрунтуватися на високій професійній компетентності, що включає систему науково-теоретичних знань, спеціальних знань у галузі військової науки, фахових знань, навичок, умінь, здатностей, професійно важливих якостей та досвіду.

Повстає питання пошуку ефективних методик, методів та прийомів формування іншомовної комунікативної компетентності для підтримання сталого зацікавлення, активної мотивації військових фахівців до вивчення іноземної мови в умовах відсутності середовища мовного спілкування.

Багато методичних інновацій пов'язані сьогодні з використанням інтерактивних методів навчання. Інтерактивність означає здатність взаємодіяти, проводити діалог. Отже інтерактивне навчання це передусім діалогічне навчання в процесі якого здійснюється взаємодія викладача та слухача. Метою інтерактивного навчання є створення комфортних умов навчання при яких слухач відчуває свою успішність, свою інтелектуальну значимість. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, щоб під час навчального процесу всі слухачі були задіяні в процесі пізнання, мали можливість розуміти і своїми висловлюваннями реагувати у певній комунікативній ситуації. Цей процес проходить в доброзичливій атмосфері, взаємній підтримці, дозволяючи не тільки отримувати нові знання, але і вдосконалювати культуру спілкування та вміння працювати у колективі, що стане у нагоді під час майбутньої фахової діяльності.

Інтерактивна діяльність на заняттях передбачає організацію і розвиток діалогічного спілкування на теми, наближені до реальних завдань, які колективно вирішуються завдяки взаєморозумінню, взаємодії. В ході діалогічного навчання слухачі вчаться, логічно та критично мислити, вирішувати складні завдання на з урахуванням ввідної інформації, шукати альтернативні рішення, на відповідному рівні висловлювати свою думку, захищати власну точку зору, стверджувати або заперечувати думку інших, погоджуватися або не погоджуватися з нею у певній комунікативній ситуації. Для цього на заняттях організовується індивідуальна, парна і групова робота, застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, йде робота з оригінальними документами і різними джерелами інформації з застосуванням технічних засобів навчання.

Шумейко А.П. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ТИПУ ТЕМПЕРАМЕНТУ НА УСПІШНІСТЬ ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЇ ТА РЕАДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

В даний час робота військових психологів, цивільних психологів, психологів волонтерів та медичних працівників тісно пов'язана з поняттям посттравматичного стресового розладу (в подальшому – ПТСР). За даними епідеміологічних досліджень, поширеність посттравматичного стресового розладу (ПТСР) в умовах військового конфлікту складає 15,4%, загальна поширеність – 3–4%.

При вивченні процесу реабілітації учасників бойових дій не завжди враховується тип темпераменту військовослужбовця. Хоча, при проведенні співбесіди для визначення професійної придатності військовослужбовців виявляють тип нервової системи, психічної стійкості, що в загалі і обумовлює тип темпераменту. Що за тим і впливає на успішність проходження подальшої служби, або ж, при необхідності, – психореабілатацію.

Темперамент – це основна характеристика нервової системи особистості. Тип темпераменту військовослужбовця значною мірою впливає на його службу. По-перше, мається на увазі швидкість прийняття рішень, адекватність реакції

на накази або критику. По-друге, це стресостійкість до умов служби, до натиску з боку інших військовослужбовців, до дисципліни, до бойових умов.

Існує 4 основні типи темпераменту: сангвінік, холерик, флегматик та меланхолік. Для військової служби найбільш сприятливими є сангвінічний та флегматичний тип, бо вони є стійкими та врівноваженими. Холеричний тип темпераменту є нестійким, неврівноваженим, проте він є сильним типом особливостей нервових процесів. Для військової служби найменш придатним типом темпераменту є меланхолічний тип.

Нервова система меланхолічного темпераменту є слабкою і не витримує несприятливих умов життєдіяльності. ПТСР на фоні меланхолічного темпераменту є складною задачею для психореабілітації. Успішність психореабілітації та реадаптації військовослужбовця, учасника бойових дій з темпераментом меланхолічного типу є надзвичайно складною і має багато особливостей.

Виходячи з цього, основними завданнями для виявлення типу темпераменту військовослужбовця, учасника бойових дій, що потребує психореабілітації та реадаптації є:

– Спостереження,

– Тестування,

– Тест-опитувальник Г. Айзенка для діагностики властивостей і типу темпераменту,

– Опитувальник «Дослідження психологічної структури темпераменту Б.М. Смирнова

– Опитувач Х. Смішека «Діагностика типів акцентуації рис характеру і темпераменту по К. Леонгарда ».

– Опитувач формально-динамічних властивостей індивідуальності (ОФДСІ) В.М. Русалова.

Шух Р.Г. (ДУТ)

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проблема стосунків жінки і чоловіка в суспільстві прадавня. Сьогодні вона набула особливої гостроти оскільки в світі активізується боротьба за ствердження демократичних норм і принципів рівності. Одним з таких проявів принципів є рівність між чоловіками і жінками незалежно від статі, який отримав назву принципу гендерної рівності.

Гендерна рівність – концепція досягнення рівних прав між чоловіками і жінками у всіх сферах життя суспільства. Деякі дослідники вважають, що рівність статей є наступною ланкою в розвитку суспільства після патріархальної моделі. Встановлення гендерної рівності має на меті надання рівних соціальних прав і можливостей чоловікам і жінкам не залежно від статі.

Гендерна рівність передбачає суспільство, в якому і жінки, і чоловіки володіють рівними можливостями, правами та обов’язками в усіх сферах життя. Рівність між жінками та чоловіками – це коли представники обох статей можуть на рівних мати доступ до освіти і охорони здоров’я, управління і влади, мають рівні можливості досягти фінансової незалежності, працюючи на когось або

керуючи власним бізнесом, реалізації своїх особистісних та професійних потреб та інтересів. Критичним аспектом у досягненні гендерної рівності є наділення жінок повноваженнями і більш широкими можливостями в різних сферах розвитку суспільства, а також залучення чоловіків до процесу досягнення гендерної рівності.

Принцип рівних прав чоловіків та жінок закріплено в Конституції України і в інших законодавчих актах: Сімейному кодексі України, Кодексі законів про працю, Кримінальному кодексі, Кримінально-процесуальному кодексі, Цивільному кодексі, Кодексі про адміністративні правопорушення, Законі України про зайнятість населення тощо.

Конституція України визначає ідеологію і політику держави щодо статусу жінки, її можливостей впливати на економічні та політичні процеси, які відбуваються у суспільстві. В ній, як в основному законі, на законодавчому рівні закріплюється рівність конституційних прав та свобод чоловіка та жінки, а також їх рівність перед законом.

Отже, рівність між жінками та чоловіками – це коли представники обох статей можуть на рівних мати доступ до освіти і охорони здоров’я, управління і влади, мають рівні можливості досягти фінансової незалежності, працюючи на когось або керуючи власним бізнесом, реалізації своїх особистісних та професійних потреб та інтересів. Гендерна рівність передбачає суспільство, в якому і жінки, і чоловіки володіють рівними можливостями, правами та обов’язками в усіх сферах життя.

Секція 4

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ

к.політ.н., доц. Аблазов І.В. (ВДА),
к.т.н., доц. Хамула С.В. (ВДА)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Сьогодні засоби масової інформації Російської Федерації агресивно та тенденційно висвітлюють ті чи інші події в нашій державі, її зовнішню політику, упереджено висвітлюють діяльність вищих посадових осіб держави, формуючи таким чином спотворене уявлення про ситуацію в Україні. Цей стан становить загрозу для національної безпеки України в інформаційній сфері особливо за умов відсутності дієвої системи забезпечення інформаційної безпеки.

Активна та наступальна позиція російських медіа дозволяє їм ефективно проводити інформаційні операції, які є складовими інформаційних війн з метою формування упереджених поглядів та контролю над масовою свідомістю населення як Російської Федерації, так і населення тимчасово окупованих територій України.

За допомогою цього здійснюється: маніпулювання суспільною думкою і політичною орієнтацією соціальних груп населення держави з метою створення політичної напруженості та хаосу; дестабілізація політичних відносин між партіями, дискредитація органів управління; провокація соціальних заворушень; завдання збитків життєво важливим інтересам держави в політичній, економічній, оборонній і в інших сферах тощо.

Ефективно протистояти інформаційним загрозам за сучасних умов може лише дієва система забезпечення інформаційної безпеки, яка повинна здійснюватися при узгодженій взаємодії всіх державних органів, недержавних структур і громадян.

Вважаємо, що для вирішення проблеми створення системи забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері було б доцільно здійснити ряд заходів:

– організація взаємодії правоохоронних структур України й інших держав в галузі виявлення, попередження і припинення злочинів в інформаційній сфері;

– розробка механізму узгодження діяльності органів державної і місцевої влади в забезпеченні інформаційної безпеки;

– прийняття законів, котрі регламентують побудову державної політики забезпечення інформаційної безпеки України;

– визначення функцій державних органів з питань, які пов’язані з різними аспектами забезпечення інформаційної безпеки України;

– створення системи захисту національних інформаційних і телекомунікаційних мереж і нормативно-правового забезпечення її безпечного функціонування тощо.

Алфьоров О.В. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІЛЕЙ

Дослідження іноземних й українських, вчених і фахівців – безпекознавців підтверджують наукову гіпотезу про те, що інформаційна революція останніх десятиліть призвела до поширення такого суперництва на інформаційно-психологічний простір, у якому помітно змінюється зміст геополітичної конкуренції – як через зміну змісту власне збройної боротьби, так і через інформаційне протиборство, котре перехрещується зі збройною боротьбою, але цілком не збігається.

Інформаційно-психологічна боротьба є в сучасних умовах ефективним засобом забезпечення геополітичного балансу. Вирішення практичних завдань геополітичної конкурентної боротьби з використанням засобів і методів інформаційного протиборства дозволяє, зокрема, навіть слабким державам і коаліціям зберігати відносну незалежність у вигляді вибору власного зовнішньополітичного курсу і можливості давати гідну відповідь на виклики конкуруючих геополітичних суб'єктів.

Інформаційно-психологічна боротьба суб'єктів геополітичної конкуренції стає визначальним чинником у формуванні геополітичного балансу сил конкуруючих геополітичних утворень, вносить нові закономірності у формування нових (і руйнування колишніх) геополітичних центрів сили, полюсів, геополітичних союзів і коаліцій, призводить до змін стратегічного значення параметрів і категорій, котрі визначають геополітичну міць і значимість суб'єктів конкуренції.

Поява в геополітичній конкуренції нових суб'єктів створює необхідність визначення інформаційним суспільством нових геополітичних пріоритетів конкурентної боротьби. Одним із таких пріоритетів нині є використання арсеналу сил, засобів і методів інформаційно-психологічного впливу (у тому числі сил, засобів і методів інформаційно-психологічної війни як найбільш небезпечної та агресивної форми такого впливу) як основний інструмент досягнення геополітичної переваги. Використання інформаційно-психологічної війни в рамках концепції та ідеології геополітичної конкуренції визначає її цілі та завдання, сутність і зміст, засоби та методи нападу і захисту, а також основні принципи розробки, організації, підготовки та проведення інформаційно-психологічних операцій.

Саме зсув найбільшої активності геополітичної конкуренції в інформаційно-психологічний простір є основною причиною виникнення і стрімкого розвитку нових форм інформаційно-психологічної боротьби, котрі ніколи б не досягли того високого рівня еволюційного розвитку (перетворившись в інформаційно-психологічну війну).

Умови та закономірності геополітичної конкуренції є основним чинником формування структури інформаційно-психологічної війни, котра вказує їй цілі, завдання і визначальні оптимальні способи досягнення цих цілей.

Барабаш О.І. (ДВП, СПМС МОУ)

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ БРАЗИЛІЯ ЯК МОДЕЛЬ “РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА”

Бразилія у постбіполярному світовому порядку є самостійним геополітичним, економічним і військовим центром, яка послідовно і планомірно розширює зовнішньоекономічні й зовнішньополітичні відносини з провідними державами світу. У сучасному світі чинна Концепція національної безпеки Бразилії має основні завдання і принципи, які закладені у Федеральній конституції та корелюються зовнішньою політикою, базується на пошуку мирного вирішення спорів.

Концепція безпеки країни охоплює широкий спектр складових, зокрема, політичну, військову, економічну, соціальну, і екологічну сфери. До сфери національної безпеки окрім військового джерела залучають суспільну безпеку; принципи економічної політики, охорону здоров’я, освітні, екологічні та інші сфери, багато з яких розглядаються без застосування політико-військових інструментів. Керівництво Бразилії вважає, що у постбіполярному світі широкомасштабний конфлікт між державами малоймовірний, проте вони виникають в вигляді конфліктів етнічного і релігійного характеру, посиленні націоналізму і фрагментації держав, яка загрожує світоустрою.

Концепція нацбезпеки Бразилії схиляється до доктрини багатобічних відносин і зміцненні принципів, скріплених міжнародним правом, таких як суверенітет, невтручання і рівність між державами, спрямованих на розвиток і добробут людства. Разом з тим, конфлікти можуть бути посилені в напрямку приморських районів, повітряної області і джерел прісної води і енергії, які все більше виснажуються. Концепція нацбезпеки схиляється до доктрини багатобічних відносин і зміцненні принципів, скріплених міжнародним правом де процеси демократичної консолідації і регіональної інтеграції мають тенденцію збільшувати регіональну надійність і розв’язання конфліктів шляхом переговорів.

Превентивна частина Національної оборони міститься в ревалоризації дипломатичних дій як першого інструмента вирішення конфліктів і в стратегічному відношенні, заснованому на існуванні військової сили з можливістю, здатної зробити ефект стримування. Відсутність очевидного військового процесу, дифузійний характер існуючих загроз і високий ступінь непевності, швидкість, з якою відбуваються зміни, вимагають акценту на розвідувальній діяльності і на готовності збройних сил мати такі характеристики, як багатосторонність, здатність до взаємодії, стабільність і стратегічна мобільність, за допомогою легких і гнучких сил, здатних діяти спільно і виконувати різні типи місій.

Для досягнення цілей національної безпеки Концепція виділяє понад двадцять стратегічних керівних принципів: від підтримки стратегічних сил в безпосередній державній готовності, з метою досягнення врегулювання конфліктів до більш активної участі у важливих міжнародних процесах прийняття рішень, вдосконалюючи і підвищуючи переговірний потенціал Бразилії.

к.т.н., доц. Бахвалов В.Б. (ВІКНУ),
Бабій О.С. (ВІКНУ),
Мукогоренко О.С. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ПОБУДОВИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В СУСПІЛЬСТВІ

Internet – найбільша глобальна комп'ютерна мережа, що зв'язує десятки мільйонів абонентів у більш як 150 країнах світу. Щомісяця її поширеність зростає на 7-10%. *Internet* утворює немовби ядро, яке забезпечує, взаємодію інформаційних мереж, що належать різним установам у всьому світі. Якщо раніше вона використовувалася виключно як середовище для передачі файлів і повідомлень електронної пошти, то сьогодні вирішуються більш складні завдання, які підтримують функції мережного пошуку та доступу до розподілених інформаційних ресурсів й електронних архівів. Таким чином, Internet можна розглядати як деякий глобальний інформаційний простір.

Мережа *Internet*, що служила спочатку дослідницьким і навчальним групам, стає все популярнішою в ділових колах. Компанії спокушують дешевий глобальний зв'язок і його швидкість, зручність для проведення сумісних робіт, доступні програми, унікальна база даних цієї мережі. Вони розглядають глобальну комп'ютерну мережу як доповнення до своїх власних локальних мереж. В архівах вільного доступу мережі *Internet* можна знайти інформацію практично з усіх сфер людської діяльності, починаючи з нових наукових відкриттів до прогнозу погоди на завтра. В *Internet* можна знайти рекламу багатьох тисяч фірм і розмістити (часто безкоштовно!) свою рекламу. Крім того, *Internet* надає унікальні можливості дешевого, надійного та конфіденційного глобального зв'язку. Як правило, використання інфраструктури *Internet* для міжнародного зв'язку коштує набагато дешевше від прямого комп'ютерного зв'язку через супутниковий канал або телефон.

Доступ до *Інтернет* буває двох видів:*On-line* – доступ до будь-яких ресурсів мережі в режимі реального часу; *Off-line* – доступ відбувається лише з метою приймання або передавання даних, а обробка інформації здійснюється на локальному комп'ютері.

Вище зазначене дозволяє створювати мережеві ресурси, які все більше відіграють роль для виконання функцій спілкування, обміну думками й отримання інформації їх членами та останнім часом все частіше стають об'єктами і засобами інформаційного керування й ареною інформаційного протиборства. В недалекому майбутньому вони безперечно стануть суттєвим інструментом інформаційного впливу, в тому числі в цілях маніпулювання особистістю, соціальними групами й суспільством в цілому, а також полем інформаційних війн. Це обґрунтовано тим, що соціальна мережа це чи не найпотужніший інструмент для просування в *Інтернет*, оскільки майже в кожного *Інтернет* користувача є сторінки в тих чи інших соціальних мережах, і активність користувачів в найпопулярніших соціальних мережах є набагато вищою, ніж у відповідних *e-mail* чи, наприклад, новинних сервісах.

к.т.н., с.н.с. Буяло О.В. (ВДА),
к.т.н. Пилипчук В.В. (ВДА)

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОНІТОРИНГУ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОІ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ

В умовах інформаційного протиборства проблема забезпечення інформаційної безпеки об'єктів та елементів критичної інфраструктури (КІ) держави стає одним з пріоритетних завдань.

Порушення інформаційної безпеки інфраструктури систем енергетики, транспорту або систем озброєнь може привести до більш руйнівних наслідків, ніж застосування щодо них звичайних озброєнь. Тому в Україні захист об'єктів та елементів КІ є одним з пріоритетних завдань для забезпечення національної безпеки, економічної стабільності та цілісності держави.

Моніторинг ризику є важливим інструментом для визначення найкращого розміщення ресурсів і зусиль при аналізі вразливості і ймовірності їх використання. Оцінка загроз і вразливості створює основу для підготовки контрзаходів, необхідних для запобігання або пом'якшення наслідків атак на об'єкти та елементи КІ.

В даний час існує велика кількість різних підходів для моніторингу: методологій та інструментальних засобів оцінки та управління ризиками. Сучасним міжнародним стандартом є документ ISO / IEC 27005 – "Information Security Risk Management" (Управління ризиками інформаційної безпеки).

Складність задач прийняття рішення в сфері управління ризиками породила різноманітні підходи для кількісної оцінки ймовірності втрат, і для контролю подібних подій в системах ризик-менеджменту.

У даний час найбільше застосування знайшов метод "ValueatRisk" (VaR). Методу притаманна складність управління даними, яких потребує система, але усі статистичні розрахунки досить прості. Метод знайшов широке застосування у банківській справі.

Іншим підходом є теорія екстремальних значень (EVT). Причому, значний інтерес представляє дослідження можливостей використання EVT в управлінні ризиками в областях відмінних від страхування та фінансів, зокрема, у сфері інформаційної безпеки. Базою EVT є закони обмеження екстремальних значень, саме перевищення допустимих границь породжують нештатні ситуації та призводить до масштабних негативних наслідків.

Шкоду у такій системі пропонується пов'язувати з величиною перевищення значення заданого граничного рівня, за межами якого виникають нештатні ситуації в КІ.

Тому EVT доречно застосовувати для оцінки ймовірностей появи тих чи інших екстремальних значень критичних змінних для критичних змінних стану, контрольованих об'єктів КІ.

Грібінчук М.М. (ВІКНУ)

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МАС-МЕДІА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В сучасному світі розвиток держави визначає насамперед рівень її досягнень у сфері інформаційного прогресу. Сьогодні Україна вибрала стратегічний шлях свого розвитку, що полягає в інтеграції в Європейське співтовариство. Як відомо, однією з особливостей цього співтовариства є побудова інформаційного суспільства, яке широко використовує досягнення нових інформаційних технологій у сфері мас-медіа, і, зокрема глобальної комп'ютерної мережі Internet, яка стала другим основним джерелом висвітлення подій після телебачення. Важливу нішу займає дотримання певних стандартів в інформаційній сфері, ігнорування яких веде до серйозних державних наслідків. У даний час у нашій країні відзначається інтенсивне використання ЗМІ як одного з головного важелю впливу під час інформування населення щодо поточних подій в світі та країні.

Крім того, за поточної ситуації в Україні було б доцільним застосування інформаційних новітніх технологій у сфері мас-медіа, а саме, їх практичне використання в умовах проведення антитерористичної операції. В першу чергу, використання різноманітних технологій такого типу може дати можливість в декілька разів збільшити ефективність оперативної і бойової підготовки. Причинами є те, що навчання військових фахівців з використанням провідної техніки масового впливу не включає в себе великі затрати в порівнянні з підготовкою фахівців на місцевості, воно є більш безпечним, гнучким і адаптивним, а крім того включає в себе можливість програвати ситуацію декілька разів, тобто, моделювати як конкретну ситуацію, так і поведінкову реакцію. За невеликою кількості недоліків на підготовчому етапі, можна з легкістю сказати, що використання інформаційних технологій в сфері засобів масової інформації є досить вигідним і зручним рішенням в умовах гібридної війни.

Управлінська діяльність та прийняття рішень під час забезпечення засобами масової інформації є невід'ємною частиною ефективного проведення АТО. Наявність інформації, правильне відображення та подача ситуації, дотримання стандартів та норм безпеки, а також аналіз подій та можливість швидкого реагування в процесі управління, в діяльності керівника – це один із найважливіших факторів, який впливає на ефективність управління.

Наразі в світових локальних війнах та збройних конфліктах у неймовірно щільному супроводі використовується мас-медіа: місцеві, регіональні, світові. Більшість учасників АТО наголошує саме на тому, що їм не вистачає передових технологій та правильній подачі ЗМІ, а саме, недостатнє висвітлення кваліфікованими засобами. В цьому випадку російські військові досягли набагато кращих результатів як серед технологічного забезпечення, так і кадрового. А для нас так звана «гібридна війна» була досить неочікуваною. Тому, виконання певних норм, методик та технік масового впливу під час забезпечення інформаційними ресурсами як регіональних ЗМІ, так і міжнародних, може стати переломним моментом в проведенні антитерористичної операції на сході нашої держави.

к.т.н. Гуменюк В.О. (в/ч0515)

ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ ЯК ПОШТОВХ ДО ЗМІНИ ПІДХОДІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Починаючи з другої половини XX століття спостерігається перехід від класичних методів використання збройних сил при вирішенні міждержавних суперечностей до нових форм протистояння – гібридних війн. Безпрецедентним таким прикладом є агресія Росії проти України, яка продемонструвала нехтування нормами міжнародного права та фактично зруйнувала існуючий світовий порядок. Все це вимагає від цивілізованого світу переглянути традиційні підходи до забезпечення необхідного рівня воєнної складової міжнародної та регіональної безпеки в умовах посиленого впливу гібридних загроз, спектр яких невпинно розширюється.

В цілому, поняття гібридної війни не є новим у світовій та вітчизняній науковій думці, проте недостатньо дослідженими залишаються гібридні загрози, які постійно трансформуються, а їх виявлення та нейтралізація на ранніх етапах прояву потребує значних зусиль. З точки зору автора, під гібридними загрозами державі слід розуміти прихований, скоординований та одночасний вплив країни-агресора на усі сфери діяльності іншої держави з використанням комплексу заходів політико-дипломатичного, інформаційно-пропагандистського, кібернетичного, психологічного, економічного, енергетичного, підривного та військового характеру з метою послаблення її воєнного потенціалу, дестабілізації внутрішньої ситуації, дезорганізації центральних органів влади, позбавлення волі місцевого населення до опору та встановлення контролю над країною, що є жертвою агресії.

Тому постає необхідність у переоцінці самого поняття безпеки, усвідомленні сутності гібридних загроз, а також розробці комплексних заходів щодо їх виявлення та нейтралізації на ранніх етапах прояву. Доцільно зауважити, що зі зміною форм і методів ведення війни певної трансформації зазнає дефініція воєнної безпеки держави, яка характеризує стан захищеності національних інтересів, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості країни від посягань із застосуванням воєнної сили. Вона втрачає свою актуальність через те, що базується виключно на протидії воєнним загрозам та не враховує можливість застосування противником інших інструментів агресії.

В рамках зазначеного нашій державі необхідно вивчати та впроваджувати передовий західний досвід боротьби з новими загрозами, закріпити на законодавчому рівні поняття "воєнна безпека України" та її складових, а також розробити дієвий механізм управління ризиками, в тому числі науково-методологічний апарат виявлення загроз національній безпеці.

к.т.н., доц. Добровольський Ю.Б. (НАУ),
Добровольський В.Б. (ВІКНУ)

ВИЗНАЧЕННЯ ТОНАЛЬНІСТІ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЯХ

Одним із основних методів ведення інформаційних операцій є інформаційний вплив, що надається з метою інформаційного керування – непрямого інформаційного впливу, коли об'єкту керування дається певна інформаційна картина, під впливом якої він формує лінію своєї поведінки.

У XXI столітті вплив на інформаційно-комунікаційні технології – ресурси супротивника в ході інформаційної операції може стати найпродуктивнішим знаряддям інформаційних війн. Втручання в технології передачі, обробки та зберігання інформації в автоматизованих системах може бути з метою^

несвоєчасного потрапляння інформації до інформаційно-аналітичних систем (ІАС), а як наслідок – несвоєчасного аналізу інформації та реагування з боку абонента ІАС;

затримки в обробці та розповсюдженні інформації, а як наслідок – несвоєчасного поширення інформації, яка породжена згідно рішень абонента ІАС, що може суттєво знизити ефективність соціального та суспільного впливу інформації, що мала бути поширена;

постачання в ІАС хибної інформації шляхом несанкціонованого втручання в довірені канали постачання інформації, в тому числі підробки мережних атрибутів, електронних підписів і т.ін., що може вплинути на аналіз справжньої інформації та примусити абонента прийняти помилкові рішення;

здобуття конфіденційної інформації стосовно супротивника шляхом несанкціонованого втручання в його автоматизовані системи чи шляхом впливу на певних користувачів автоматизованих систем супротивника, що мають доступ до конфіденційної інформації;

розповсюдження хибної інформації від імені супротивника шляхом втручання в його канали розповсюдження та (або) підробки атрибутів джерела інформації.

Важливою характеристикою інформації як сукупності пов'язаних змістом слів – є тональність. Аналізуючи тональність текстів, можна встановити багато характеристик інформації.

На сьогоднішній день аналіз тональності текстів є перспективним напрямком досліджень для багатьох організацій, науковців, компаній і держави в цілому.

При якісному аналізі емоційних елементів можна проводити точніший тональний аналіз текстових повідомлень особливо, сьогоденні коли внаслідок наповнення соціальних мереж Інтернету величезною кількістю текстового матеріалу задача аналізу емоційного забарвлення тексту є також інструментом соціологічного дослідження і знаходить величезне поле для свого застосування.

к.і.н., доц. Жарков Я.М. (ВІКНУ)

УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БОРОТЬБИ У ЗС УКРАЇНИ

В сучасних умовах Україна стала об’єктом безпрецедентного інформаційно-психологічного тиску, що обумовлено її геополітичним положенням і наявністю політичних, економічних та інших інтересів щодо нашої держави з боку розвинених країн та сусідніх держав, забезпечення яких значною мірою реалізується на інформаційному рівні.

Про масштаби інформаційної війни, розгорнуті Росією проти України, найбільш точно висловився Головнокомандувач об’єднаних Збройних сил НАТО в Європі Ф. Брідлав: “Це найбільш дивовижний інформаційний бліцкриг, який ми коли-небудь бачили в історії інформаційних воєн". Інформаційний фронт "гібридної війни" розгортається одразу на кількох напрямах. Передусім: серед населення в зоні конфлікту; серед населення країни, проти якої здійснюється агресія, однак територія якої не охоплена конфліктом; серед громадян країни агресора і серед міжнародного співтовариства”.

В сучасних умовах наріжним каменем повстала проблема координації заходів з інформаційної боротьби органами державного і військового управління, створення структур, націлених на комплексне ведення інформаційної боротьби. Сьогодні, як ніколи, виникла об’єктивна необхідність сформувати системне бачення інформаційної безпеки держави як механізму протидії агресії по відношенню до нашої держави у будь-якій формі її прояву.

Недосконалими є механізми, запроваджені нормативно-правовою базою, що визначає повноваження, функції та завдання відомств, структур і організацій, які діють в інформаційній сфері.

Недостатньо розвинена науково-методична база для підготовки і ведення інформаційно-психологічних операцій, невідпрацьовані правові механізми регулювання взаємодії з підрозділами інших складових сектору безпеки і оборони, недержавними структурами, комерційними організаціями, телекомунікаційними операторами, телерадіокомпаніями, друкованими та електронними засобами масової інформації тощо.

З метою подальшої реалізації заходів державної інформаційної політики відповідно до компетенції МО України, ефективної підготовки та проведення інформаційних заходів, перш за все щодо протидії негативному інформаційному впливу на населення держави та особовий склад Збройних Сил України в т.ч. в зоні АТО пропонується:

1. Функції та завдання реалізації державної інформаційної політики, налагодження та підтримання стратегічних комунікацій, підготовки та проведення інформаційних заходів (у т.ч. інформаційних операцій, інформаційно-психологічних операцій, інформаційної боротьби в рамках застосування ЗС України) покласти на Управління інформаційних технологій МОУ.

На нього покласти також безпосереднє керівництво і координацію діяльності сил і засобів органів військового управління інформаційної боротьби. При цьому виключити дублювання зазначеної діяльності з боку інших структурних підрозділів МО України та ГШ ЗС України.

2. Уточнити та розширити перелік завдань для Головного центру інформаційно-психологічних операцій щодо підготовки та проведення заходів стратегічних комунікацій, інших інформаційних заходів на стратегічному та оперативному рівнях, а також можливості виділення груп підтримки інформаційно-психологічних операцій на тактичному рівні.

З цією метою провести вдосконалення організаційно-штатної структури зазначеної військової частини та провести її перейменування в Головний центр стратегічних комунікацій Сил спеціальних операцій Збройних Сил України.

3. З метою створення ефективної системи управління силами інформаційної боротьби у складі відділів оперативного (бойового) забезпечення штабів командування Сухопутних військ, командування Повітряних Сил, командування Військово-морських Сил, а також штабів оперативних командувань необхідно мати служби інформаційної боротьби.

4. Провести організаційні заходи: на базі існуючих центрів ІПсО створити регіональні центри ІПсО (м. Львів, Одеса, Чернігів, Харків) з функціями та завданнями підготовки та проведення інформаційно-психологічних операцій (акцій) у відповідних регіонах України.

У зв’язку з викладеним вище, необхідно створити дієву систему інформаційної безпеки держави для забезпечення необхідних передумов в інтересах ефективного ведення інформаційної боротьби, від чого в значній мірі залежатиме спроможність держави запобігати несиловими методами ескалації воєнно-політичної і воєнної напруженості, здійснювати адекватну відповідь на інформаційні акції проти України.

З цією метою доцільно було б на державному рівні створити Комітет інформаційної безпеки держави, підпорядкований безпосередньо Президентові України, до складу якого ввести структурні підрозділи із завданнями підготовки і ведення інформаційної боротьби в масштабах держави з метою забезпечення національних інтересів у всіх сферах, у тому числі й в оборонній, створення необхідної законодавчої і нормативно-правової бази.

Відповідні структури як складові системи інформаційної безпеки держави мають бути у всіх силових структурах та інших міністерствах і відомствах, де це обумовлено інтересами національної безпеки України. Діяльність цих структур має координуватися з боку Комітету інформаційної безпеки держави.

У силових структурах держави, міністерствах і відомствах, де це обумовлено інтересами національної безпеки України, доцільно створити відповідні структури, діяльність яких координуватиме Комітет інформаційної безпеки держави.

к.і.н., доц. Жарков Я.М. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Зайцев О.В. (ВДА)

МЕТОДИКА ЕКСПЕРТНОГО ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ

Використання єдиного інформаційного поля є основою для системної інформаційної підтримки сучасних інформаційно-аналітичних систем. Перехід на технології інформаційної інтеграції передбачає модернізацію та перебудову наявних інформаційно-аналітичних систем (ІАС) та інформаційно-телекомунікаційних систем (ІТС) або створення нових. Це потребує значного часового ресурсу, великих матеріальних витрат на придбання технічних і програмних засобів, перенавчання працівників, реорганізації роботи відділів та служб, тощо.

Так, сьогодні на вітчизняному й іноземних ринках існує величезна кількість різних пакетів прикладного програмного забезпечення та програмно-апаратних комплексів, що різняться потужністю, якістю інтерфейсу, форматами і кількістю вихідних документів, типами операційного середовища, вартістю тощо.

Тому доцільно мати можливість оцінки та порівняння як інтегральних показників ефективності ІАС (ІТС) в цілому, так і окремих її структурних компонентів на всіх етапах життєвого циклу функціонування підприємств та органцізацій. Це дасть можливість формувати й впроваджувати нові системи для інформаційної підтримки з оптимальною функціональністю та вибирати окремі елементи системи для модернізації або заміни.

Завдання створення або модернізації ІАС (ІТС) є досить складним, при цьому необхідно враховувати велику кількість різноманітних взаємозалежних факторів, що не дозволяє повністю автоматизувати цей процес і приводить до необхідності одержання інформації від експертів. У цілому впровадження ІАС при експертному оцінюванні перспективних варіантів систем потребує розв’язання широкого спектра завдань: від формування експертної групи (з необхідністю розв’язання завдання визначення оптимального кількісного та якісного складу експертів) до комплексного аналізу результатів експертного оцінювання.

Розроблена методика експертного оцінювання інтегрованих інформаційно-аналітичних систем відрізняється від відомих тим, що дозволяє кількісно визначати стан системи, якість та кількість експертів в групі оцінювання та використовує найбільш обґрунтований з відомих спосіб визначення результуючої думки групи експертів – медіану Кемені. Показана практична реалізація методу медіани Кемені для вибору результуючого ранжування з думок групи експертів. Розроблена методика може бути використана для обґрунтованого вибору програмних та апаратних засобів при створенні та модернізації інформаційно-аналітичних систем.

Іваненко А.В. (ІСЗЗІ КПІ),
к.н. з держ. управ., доц. Петрик В.М. (ІСЗЗІ КПІ),
Видрич Н.М. (ІСЗЗІ КПІ)

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ "ТРОЛІНГ"

Тролінг зародився в 1990-х роках та на сучасному етапі набув статусу серйозного соціально-психологічного феномену, який здійснює деструктивний вплив як на індивідів – об'єктів впливу, так і на атмосферу комунікативної взаємодії віртуального співтовариства в цілому. Унікальність тролінгу полягає в тому, що у потенційної жертви конфлікту відсутня можливість фізичної або візуального контакту з ініціатором самої конфліктної ситуації.

Стрімкі темпи розвитку "тролінгу" в комунікативному просторі дозволяють говорити про нього як про потужний вид діяльності, що постійно вдосконалюється. Саме тому постає необхідність вивчення цього феномену комплексно, з урахуванням позицій різних наук і різних наукових підходів. Наразі кількість досліджень цього феномену у комплексі є надзвичайно скромною. Низька увага до дослідження тролінгу, на нашу думку, є невиправданою. Його активно застосовують для здійснення психологічного впливу та маніпуляцій с психікою людини, та що особливо важливо на сучасному етапі, як інструмент інформаційно-психологічного впливу в інформаційних війнах.

Вважається, що першими серед західних учених, хто досить всебічно займається вивченням явища "тролінгу", є Дж. Донат, Дж. Хірш та А. Галінський. Окремі аспекти цього явища також активно досліджуються і вітчизняними вченими. Так, питанням комунікативних дій займаються Н.І. Формановська, Ю.М. Караулов, В.Г. Костомаров, Е.М. Верещагін, І.А. Стернін, С.В. Масленченков. М.В. Загідулліна вивчає "тролінг" як явище інтернет-комунікації, І.В. Ксенофонтова досліджує специфіку мережевої комунікації в умовах анонімності, О.Н. Анкудінова здійснює аналіз специфіки сучасної інтернет-комунікації на прикладі соціальних мереж, Т.Ю. Виноградова приділяє увагу специфіці спілкування в Інтернеті.

Метою дослідження є розглянути та дати характеристику феномену «тролінгу» як агресивної форми комунікативної взаємодії.

Тролінг це – процес розміщення на віртуальних комунікативних ресурсах провокаційних повідомлень з метою викликати флейм (з англ. *Flame* – вогонь, полум'я). Під флеймом слід розуміти обмін повідомленнями на форумах і в чатах у формі словесної війни, які нерідко втрачають відношення до первинної причини дискусії.

Будучи засобом агресивного впливу, що породжує відповідну агресію, тролінг є одним з найдієвіших і практично безкарних механізмів жорсткої міжособистісної, внутрішньогрупової і міжгрупової маніпуляції. Це майже досконалий механізм, кожна деталь якого виконує певну роль для досягнення загальної мети. Найважливішим джерелом появи і поширення "тролінгу" є мережева анонімність.

Тролінг здійснюється в різних формах. В залежності від мети тролінг поділяється на провокаційний та імітаційний. У першому випадку це тролінг у вигляді спланованої атаки. Такий вид тролінгу взято на озброєння бійцями інформаційних воєн. Імітаційний – це по суті розвага та імітація конфлікту. Окрім того, тролінг може бути не спланований, плановий та детально спланований. Не спланований (емоційний) виникає спонтанно в ході дискусії або й просто коментування в соціальних мережі чи на форумах. Плановий – з метою завдати шкоду певній особі або спільноті. Детально планований тролінг використовується як інструмент інформаційного впливу. В залежності від характеру впливу, рівня інтелектуального і культурного розвитку троля, він може бути «товстий», «тонкий» і «нанотролінг».

У сучасник умовах тролінг виходить на новий рівень. Можливість впливу на індивідуальну та масову свідомість за допомогою технологій тролінгу взято на озброєння фахівцями з інформаційного протиборства, з метою штучного формування необхідної громадської думки. Таким чином, тролінг став активним елементом пропаганди і контрпропаганди. Нове явища отримало назву «астротерфінг». Даний вид інформаційно-психологічного протиборства активно використовується Російською Федерацією в інформаційній війні проти України. Мова їде про так званих «кремлівських ботів», яких часто називають кремлівськими тролями.

На нашу думку в цьому є помилка. Завдання троля викликати реакцію, розлютити, образити, спровокувати, в той час як бот тільки викладає матеріали «на тему», якщо йому платять за дискусію – він в ній бере участь, але не для провокації, а виключно для наповнення ресурсу ще більшою кількістю цитат з методички. Більшості з них байдуже яку позицію або тему вони доносять. Вони фізично не можуть написати те, що їм не можна за правилами та те, що суперечить завданням.

Від тролінгу не застрахований ніхто. Затролити можуть приватну особу, ЗМІ і будь-яку організацію, але жертва тролінгу вирізняється тим, що це нездатна розпізнати намір троля і завжди готова «вестися» на провокації.

Отже, для того, щоб припинити цю псевдокомунікацію, «жертві» необхідно навчитися усуватися від емоцій, що провокуються агресором. Іншими словами, перестати бути «жертвою», і тоді агресор буде змушений шукати собі іншу «мішень». Не потрібно вступати з ним ні в які дискусії. Якщо починати йому щось пояснювати – він переміг, тому що жертва витратила на нього зусилля, час і увагу, які він демонстративно проігнорує. Якщо спробувати його образити – він переміг, тому що він притягнув жертву на свій рівень спілкування. Якщо почати йому відповідати, але потім перестати розмовляти – він все одно переміг, тому що вирішив, що йому вдалося образити жертву або що їй нічого відповісти.

Таким чином, слід константувати, що тролінг – як джерело, якщо його перекрити, то він все одно проб'є собі дорогу, знайде вихід і вихлюпнеться назовні в інших формах і з більшою силою тому, що є однією з форм людського спілкування.

к.військ.н. Кацалап В.О. (НУОУ)

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Належне виконання функцій і завдань Збройними Силами України, як основних суб'єктів забезпечення обороноздатності держави вимагає досягнення необхідного стану інформаційної безпеки у воєнній сфері. Виконання цього завдання можливе за рахунок удосконалення різних систем, як цивільного так і військового призначення.

Але в умовах агресії Російської Федерації досліджувати на скільки потрібно удосконалювати систему управління, розвідки або якусь іншу є досить кропітким і довготривалим процесом.

Тому тільки комплексне, скоординоване і належне використання стратегічних комунікацій Збройних Сил України дозволить забезпечити інформаційну безпеки у воєнній сфері.

Аналіз нормативно-правової бази МОУ та ЗСУ свідчить про те, що система стратегічних комунікацій ЗСУ досі визначена тільки фрагментарно, як окремі елементи інформаційної безпеки при якому здійснюється запобігання шкоди через:

неповноту, невчасність та невірогідність інформації;

негативний інформаційний вплив;

негативні наслідки застосування інформаційних технологій;

несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації.

Метою доповіді є визначення характеристик, що впливають на формування вимог до системи стратегічних комунікацій ЗСУ.

В основі загроз інформаційній безпеці ЗСУ є наміри, дії (бездіяльність) або явища та чинники, прояв яких може призвести до негативних наслідків і нанесення шкоди інформаційній інфраструктурі та інформаційним ресурсам військових частин.

Таким чином, система стратегічних комунікацій ЗСУ повинна забезпечувати створення найкращих умов для ведення бойових дій (опреацій) військами (силами) та отримання максимально бажаних ефектів під час інформаційних впливів на інформаційну інфраструктуру противника.

Кливець В.В. (ВДА)

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У РОЗВІДУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Державна безпека України зазнала жорсткого випробування на витримку та спроможність відстоювати територіальну цілісність та незалежність від зовнішнього ворога. Протягом останніх років Українська держава протистоїть масштабній гібридній агресії з боку колишнього стратегічного партнера. За цей

час країна не лише вистояла перед значно більш потужним противником, але й наростила свій оборонний і безпековий потенціал.

Для збереження потенціалу необхідно розвивати та вдосконалювати підходи у розвідувальній діяльності органами державної безпеки з огляду на нові форми ведення політичного, економічного, технічного, інформаційного та воєнного протистояння. В сукупності всіх цих форм боротьби, надання асиметричних відповідей на всі дії уже зараз довів свою дієвість.

Досвід проведення антитерористичної операції на сході нашої держави дав практичний досвід у проведенні різного роду операцій. І вже зараз опрацювавши теоретичні та практичні складові асиметричних та "гибридних" форм боротьби необхідно вдосконалювати та розробляти нові більш складні механізми організації розвідувальної діяльності, для того щоб відновити територіальну цілісність, встановити достатній рівень безпеки в регіоні.

На сьогоднішній день теоретичного дослідження того, як має бути організована розвідувальна діяльність в майбутньому має досить фрагментарний характер. На державному рівні це питання вирішується прийняттям таких нормативно-правових актів: укази президента України: "Про концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України", "Про стратегічний оборонний бюлетень України", "Про стратегію сталого розвитку України", "Про стратегію національної безпеки України", "Про нову редакцію Воєнної розвідки".

Надалі постає нагальна потреба у розробленні дієвого практичного механізму з організації й здійснення розвідувальної діяльності

к.т.н., доц. Кожедуб Ю.В. (ІСЗЗІ КПІ)

ПРИЙНЯТТЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Сучасні теорії управління, зокрема організаційні теорії управління, основані на наукових підходах, серед яких особливу увагу має бути приділено процесному підходу. Процесний підхід охоплює систематичне визначення й управління процесами, а також їх взаємодії, з тим щоб досягнути бажаних результатів відповідно до визначеної політики в визначеній сфері діяльності та стратегічного напрямку діяльності організації. Розуміння й управління взаємопов’язаними процесами як системою сприяє результативності та ефективності організації під час досягнення намічених результатів.

Такий підхід дає змогу організації контролювати взаємозв’язки та взаємозалежності між процесами системи, так, щоб загальна продуктивність організації була підвищена.

Управління процесами і системою в цілому може бути досягнуто, використовуючи цикл PDCA (Plan–Do–Check–Act або цикл Шухарта–Демінга) із загальним акцентом на мислення, заснованого на ризику, спрямованих на використання можливостей і запобігання небажаних результатів.

Цикл PDCA може бути застосовано до всіх процесів і системи управління діяльністю організації в цілому. Особливо важливим є урахування ризиків

інформаційної безпеки, оскільки організація повинна планувати і виконувати дії щодо усунення ризиків і можливостей, наприклад, проведенням превентивних заходів для усунення потенційних невідповідностей, аналізуванням будь-яких невідповідностей, які відбуваються, і вжиттям заходів щодо запобігання рецидивів інцидентів (подій) інформаційної безпеки.

Застосування процесного підходу до управління інформаційною безпекою, і це є головним, не відрізняється від застосування його до інших сфер діяльності організації і цей підхід разом з системним підходом може бути поширено на будь-яку іншу сферу діяльності організації.

Крисяк П.В. (ВДА),
к.іст.н., доц. Рубель К.В. (ВДА)

ТЕНДЕНЦІЇ У ВИКОРИСТАННІ ІНСТРУМЕНТІВ "М'ЯКОЇ СИЛИ" ЯК ЗАСОБУ ВПЛИВУ РФ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

В умовах «гібридизації» загроз на міжнародній арені та поглиблення інформаційного протистояння інструменти «м'якої сили» мали б набувати першочергового характеру. Проте приклад РФ в контексті українсько-російського конфлікту свідчить про неоднозначні оцінки ефективності такого методу ведення зовнішньої політики.

В 2016 році британське PR-агентство Portland Communications вивело Росію на 27 місце у списку наибільш впливових країн за критерієм «м'якої сили». Притому, що у 2015 році вона не увійшла в 30-ку. За словами глави Мінекономрозвитку РФ О. Улюкаєва Росія за останні 20 років вклала в українську економіку 200 млрд долларов, в тому числі штучно занижуючи ціни на газ, надаючи кредити. Не намагаючись спростовувати такі дані, констатуємо, що це у 40 разів більше. Проте відношення між Україною й США набагато кращі, ніж між нашою країною та Росією.

Такий стан справ викликав у поточному періоді суттєву дискусію у експертному середовищі тих самих інституцій, які є складовими механізму реалізації політики «м'якої сили». Це стосується в першу чергу головного осередку – «Россотрудничество», який є підрозділом російського МЗС, бюджет якого на просування «м'якої сили» становив у 2013 році 330 млн долл. США, а продовж 2014–15 років збільшувався за рахунок виділення коштів на просування програм поширення російської мови.

Найбільш активно тема необхідності продовження ведення політики реалізації «м'якої сили» та вибору методів її реалізації дискутується у поточному періоді на офіційних ресурсах некомерційної організації, заснованої низкою урядових структур Росії, – «Российский совет по международным делам в сфере внешней политики и международных отношений». На думку певних кіл на прикладі провалу політики «м'якої сили» в Україні Росія має переглянути методи її реалізації і перейти від моделі роботи з елітами до моделі роботи з громадянським суспільством.

Пропонується особливо велику роль серед методів реалізації політики «м'якої сили» надати освітянським проектам із розширенням системи підготовки зарубіжних кадрів в Росії.

Поки що невідомо, наскільки переможе в РФ означений погляд на використання політики «м'якої сили», проте тенденції щодо зміни цільових аудиторій впливу окреслюються у бік масової аудиторії. Отже можна зробити висновок, що не зважаючи на кризові явища та санкції Росія не збирається скорочувати програми впливу в рамках концепції «м'якої сили», а концептуальна «масовізація» цільової аудиторії впливу сприятиме активізації інформаційного протиборства в контексті гібридної війни проти України.

Лисенко Г.С. (ВІКНУ)

ОЦІНКА ВІДЕО КОНТЕНТУ ЯК ЗАСОБУ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ПІД ЧАС АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Безперервна інформаційно-психологічна агресія на український інформаційний і культурний простір, що проводиться державними і громадськими установами і організаціями Російської Федерації, мала спровокувати об'єднання проукраїнських сил, реакційне розгортання активної інформаційної політики як з боку українських державних органів так і з боку громадського суспільства. Певні зрушення в цьому напрямку у нас є, однак для оптимальної протидії неоднорідним, але натомість дуже консолідованим проросійським силам, що складають переважно соціально активні заідеологізовані верстви населення та державні організації та програми, нам необхідно підвищити рівень якості нашого контенту та його динамічність задля перехоплення ініціативи. Ми маємо розуміти, що при правильному рівні використання задіяних у виробництві інформаційного продукту взагалі, і відео контенту зокрема, ресурсів та кадрів, а також усвідомлення всіма акторами масштабів прихованого впливу як на окрему особистість так і на великі соціальні групи людей.

Під час підготовки відеоматеріалів крім стандартних факторів таких як знання цільових аудиторій, соціальних мереж, каналів розповсюдження, мають враховуватися такий важливий елемент як вірусність. Причому фактор поширення контенту, його вірусність серед користувачів мережі Інтернет має бути ключовим для охоплення цільових аудиторій і здійснення інформаційно-психологічного впливу. Саме фактор популярності дозволяє здійснювати максимально раціональне охоплення аудиторії, збільшуючи шанс на ефективність впливу.

Також надзвичайно ефективна форма відео контенту, яка несе сугестивний вплив як на свідомість так і на підсвідомість особистості, є так звані інформаційні закладки. В звичайних відеозаписах, різного інформаційного призначення (гумористичних, навчальних, кулінарних) вкрапляються короткі інтонаційні, візуальні чи сюжетні акцентуації, які не порушують хід основного сюжету і не переобтяжують реципієнта зайвою інформацією в якій він зараз не зацікавлений, водночас вони сприймаються мозком в основному відеоряді і при частому повторенні в цих або інших передачах формують цілісну картину

сприйняття, яка може навіть викликати когнітивний дисонанс у оброблених проросійською пропагандою аудиторіях, сприймаючись як власна думка.

Для покращення рівня ефективності інформаційної діяльності підрозділів інформаційно-психологічних операцій слід збільшити рівень кооперації з проукраїнськи налаштованими користувачами мережі, які мають свої канали в популярних соціальних медіа, відповідно мають власні аудиторії впливу. Моделлю їх співпраці може бути їх волонтерська згода на певні корективи елементів відеоряду або сюжету, які не порушуючи первинний задум автора, будуть являти собою інформаційно-психологічні закладки задля прихованого впливу на аудиторію.

Мінаєв А.В. (ВІКНУ)

СИМВОЛІЗМ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ КИТАЮ

В інформаційно-психологічній боротьбі ефективним засобом є використання яскравих образів і переконливих символів. Цікаві приклади використання таких ідеологічних засобів-символів можна знайти в геополітиці Китаю, який в сучасному світі стає все більш впливовою економічно-фінансовою, політичною та воєнною силою. Його ефективна геостратегія, що гармонійно пов’язана з соціально-економічними цілями і зваженою зовнішньою політикою, є втіленням поетапного розвитку держави-цивілізації протягом чотирьох тисячоліть, досвіду взаємин з сильними, часто агресивними сусідами і здатності відроджуватися на основі одвічних цінностей та сили національного духу. Китай демонструючи вражаючі досягнення соціально-економічного та науково-технічного розвитку, ефективну інноваційну політику, оберігає свої цивілізаційні цінності, культурно-історичні традиції, духовну спадщину та орієнтацію на "Великий порядок" на основі гармонії та справедливості, "сили народного духу".

Основними символами китайської геополітики є "Великий Шовковий шлях" і "Велика Китайська стіна". Перший символ відображає відкритість цивілізації і економіки зовнішньому світову, готовність до всебічних міжнародних відносин і культурного обміну. Другий символ означає бар’єр для чужорідних руйнівних запозичень в духовній сфері, захист власної культури та цивілізаційних цінностей. Сучасна інтерпретація геополітики Шляхи і Стіни включає дві складові. Перша – концепція "стратегічних кордонів життєвого простору", що має на увазі зосередженість на нарощуванні геополітичної могутності всередині Стіни, на єдності державних і цивілізаційних кордонів. Друга складова концепції (Шлях) має на увазі "йти зовні" шляхом економічної експансії та зростання політичного і культурного впливу.

У геополітичній стратегії "йди зовні" ставка робиться на "Великий Китай", що включає Китай-Континент, Китай-Острів (Тайвань, Гонконг, Сінгапур) і Китай-Діаспору. Діаспора на початку економічних реформ давала понад 75% всіх іноземних інвестицій і продовжує активно взаємодіяти з національними економічними та фінансовими інституціями.

Головну геополітичну мету КНР (возз’єднання Китаю з поверненням Тайваню) Пекін бачить на основі формули, випробуваної в реінтеграції Гон

конгу і Макао – "Одна країна – дві системи". Ця мета пов’язана з пріоритетом створення і розвитку спеціальних економічних зон, покликаних забезпечити поступову поетапну трансформацію та гармонізацію різних економічних систем. "Створювати, не руйнуючи" – цей принцип покладений в основу економічної конвергенції. Влада КНР прагне до того, щоб у світі фасадом країни сприймали не колишній колоніальний Гонконг, а древній Шанхай, що у Народній Республіці став новим економічним, фінансовим і технологічним центром континенту та світу.

Китай має величезну реальну економіку, а це породжує зростаючу потребу в ресурсах, особливо паливних, а тому зацікавлений у надійності та диверсифікації шляхів їх доставки. КНР прагне створити потужні військово-морські сили, здатні не тільки контролювати прибережні моря, але і стати океанськими. Для цього необхідно забезпечити свою присутність яку Тихому, та і в Індійському океанах. Останнє неможливе без наявності надійних союзників в регіоні та можливостей базування. А тому поставлено завдання перетворення прибережного флоту "жовтої води" в океанський флот "блакитної води". У цій геостратегії КНР реалізує концепцію "Нитки перлів", що передбачає активну дипломатичну роботу в інтересах побудови портів та іншої інфраструктури в країнах Східної Африки, Південної та Південно-Східної Азії і, таким чином, отримання "перлів" – баз і пунктів базування ВМС, забезпечення контролю транспортних комунікацій, що є запорукою зміцнення енергетичної безпеки та ускладнення можливостей економічного тиску з боку інших геополітичних акторів, які тривалий час відбудовували власну геополітичну систему у стратегічно важливих регіонах.

За прогнозами багатьох аналітиків боротьба за контроль над стратегічними ресурсами та шляхами їх транспортування у XXI ст. буде загострюватися, що неминуче посилить роль воєнної сили. Китай орієнтується на "стратегію непрямих геополітичних дій" і "жуань шилі" ("м’яку силу"), що реалізується переважно через дипломатію і переконання еліт країн-партнерів у корисності і перспективності співробітництва з Піднебесною. Концепція "Гармонійної Азії і гармонійного світу" передбачає багатополярність, толерантність, взаємовигідне співробітництво, економічний розвиток та спільне процвітання. У своїй економічній та інвестиційній експансії Китай керується стародавньої китайської формулою "Вплив важливіше влади". Мається на увазі вплив обмежений, природній, точно дозований, що впливає на ключові точки держав і суспільних систем. Ця концепція заснована на стародавній китайській стратегії "цзинцзі" (від "цзіншен цзимін" – управління світом через допомогу народам). Основний метод здійснення цієї стратегії – "цзимі" – ненатянугнуті віжки). У його суті лежить не диктат, а дипломатична направляюча підказка, зроблена до місця і вчасно, а також непрямий контроль. Цей метод тісно пов’язаний з найдавнішим принципом китайської військової стратегії – "перемагати не воюючи".

Чітке формулювання геополітичних концепцій, їх привабливість через простоту та образність у донесенні широким верствам власного народу і світовому співтовариству поєднуються з послідовністю та наполегливістю у реалізації геостратегії, внутрішньої і зовнішньої політики, ідеологічною нерозірваністю слів та справ. А загалом це дає вражаючи результати, забезпечує схвалення та підтримку.

к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
к.політ.н. Турченко Ю.В. (ВІКНУ)

ЗАХИСТ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЗСУ ТА ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ ВІД ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ДІЙ СУПРОТИВНИКА

Сучасна війна дедалі більшою мірою стає війною на ураження та руйнування свідомості супротивника та консолідацію свідомості власного народу. Незважаючи на досить велику кількість досліджень та публікацій на тему щодо визначення заходів захисту від інформаційне психологічного впливу супротивника ефективність рішення завдань по захисту особового складу залежить від закономірностей сприйняття військовослужбовцями інформації; реального морально-психологічного стану військ та обстановки, що складається в зоні проведення Антитерористичної операції.

До кругу найбільш актуальних проблем інформаційно-психологічного протиборства входить захист військ (сил) від інформаційно-психологічної дії супротивника, який включає: виховання у особового складу ЗСУ пильності, неприйнятності до ворожої ідеології; протидія поширенню та сприйняття особовим складом підривної інформації; захист систем зв'язку, комунікацій і управління; перекриття каналів проникнення супротивника в інформаційні мережі, ресурси; викриття і роз'яснення воїнам підступних задумів агресорів, цілей і завдань, способів і прийомів ведення їм інформаційно-психологічної боротьби; припинення неправдивих чуток, панічних настроїв і профілактика різних фобій серед особового складу частин і підрозділів, що беруть участь у АТО.

Захист от негативного информационно-психологического впливу передбачає виконання завдань, щодо зменшення сприйняття військовослужбовцями ЗСУ впливу супротивника.

Система організації захисту особового складу ЗСУ та органів військового управління від інформаційно-психологічної дії супротивника включає наступні основні напрями діяльності: 1. Прогнозування інформаційно-психологічної дії супротивника на особовий склад ЗСУ та органи військового управління. 2. Попередження (профілактика) щодо інформаційно-психологічного впливу супротивника. 3. Зрив інформаційно-психологічної дії супротивника на особовий склад підрозділу (частини). 4. Ліквідація наслідків інформаційно-психологічної дії супротивника.

Таким чином, в інтересах підвищення якості захищеності особового складу від інформаційно-психологічної дії супротивника необхідно враховувати закономірності функціонування психіки військовослужбовця, особливості її прояву у бойовій обстановці. Крім того, слід приділяти особливу увагу своєчасному роз'ясненню особовому складу підрозділів (частин) справжніх цілей і завдань, змісту й спрямованості, вживаних форм, методів, прийомів і технічних засобів, часу і місця можливого здійснення інформаційно-психологічних операцій супротивником.

к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
к.політ.н. Турченко Ю.В. (ВІКНУ)

ЧИННИКІ, ЯКІ НЕГАТИВНО ВПЛИВАЮТЬ НА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ АТО

Нині у багатьох арміях зарубіжних держав давно склалися й успішно розвиваються потужні структури інформаційно-психологічної дії. Вітчизняні дослідники доводять, що на особовий склад Збройних Сил України під час виконання службово-бойових завдань в зоні АТО діють наступні групи чинників: Соціологічні або "зовнішні": довготривалі (соціально-економічні, політичні та ін. умови в суспільстві) і ситуативні (привід, події, час, місце, кількість присутніх тощо.); Соціально-психологічні або "проміжні" (соціально-психологічні механізми залучення, емоційного зараження, навіювання, наслідування, групової могутності та ідентифікації, які опосередковують вплив "зовнішніх" чинників на поведінку індивідів і поступово призводять до трансформації в психічному стані кожного з них); Індивідуально-психологічні або "внутрішні" (особливості, що підвищують сприйняття до впливу в оточенні подібних до себе: недостатня пластичність процесів мислення, підвищена емоційна збудливість, імпульсивність, нестача соціального досвіду, тощо); Інформаційні (надання упередженої інформації за допомогою засобів масової інформації); Психологічні (вплив на складові психіки військовослужбовців).

Особливу увагу слід приділити психогенним чинниками, що впливають на ефективність службово-бойової діяльності військовослужбовців, це: висока невизначеність оперативної обстановки, що змушує бути готовим до швидкої зміни наявного алгоритму діяльності; негативні установки на громадян, що проживають у районі виконання службово-бойового завдання; афективні реакції військовослужбовців на будь-які негативні прояви з боку громадян у ході службово-бойової діяльності; дефіцит часу; раптовість; високий темп дій; небезпека.

Ці інформаційно-психологічні чинники, суттєво погіршують якість виконання службово-бойових завдань в зоні АТО. Нейтралізація їх неможлива без уточнення класифікації форм та методів впливу, викриття замислу, змісту та цілей інформаційно-психологічної дії на ЗС України. Важлива особливість інформаційно-психологічних впливів на індивідуальну свідомість полягає в тому, що вони, як загрози, можуть не помічатися й не усвідомлюватися самою людиною.

Таким чином, ефективність вирішення завдань щодо захисту особового складу ЗСУ від інформаційно-психологічної впливу супротивника повністю залежить від складу особливостей психологічних операцій супротивника, закономірностей сприйняття військовослужбовцями інформації та реального морально-психологічного стану військ.

к.політ.н., доц. Олешко О.А. (ВДА)

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "ГЕОСТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ"

Сучасна обстановки довкола України та вимоги стандартів Вищої Освіти України вимагають переосмислення ролі та місця навчальних дисциплін у системі фахової освіти.

На сьогодні однією з таких дисциплін є "Геостратегічний аналіз та національна безпека держави" предметом дослідження якої є методологічні основи проблем національної безпеки України та оцінка сучасної геостратегічної ситуації на глобальному, регіональному і субрегіональному рівнях.

Теоретична підготовка слухачів забезпечується системним підходом до аналізу геостратегічних доктрин провідних країн світу та країн, що оточують Україну, найбільш важливих зовнішньополітичних та воєнно-політичних концепцій, аналізом впливу суттєвих змін в геополітиці окремих країн і угрупувань на зовнішню та внутрішню політику України.

Водночас існує нагальна потреба в інтенсифікації навчання та розвиток творчих здібностей слухачів, а також максимального наближення до практичної діяльності випускників, що, на нашу думку може досягатися шляхом створення нестандартних і проблемних ситуацій а також використаннях закордонного досвіду навчання.

Враховуючи реалії сьогодення, вважаємо що шляхами удосконалення викладання навчальної дисципліни "Геостратегічний аналіз та національна безпека держави" за нових умов навчання може бути:

1. Інтенсифікація навчання за рахунок введення інноваційних методів навчання з із запозиченням закордонного досвіду навчання;

2. Активізація обґрунтування методичних підходів до виявлення загроз національній безпеці України;

3. Поглиблення аналізу та прогнозування міжнародних і воєнно-політичних процесів в нових центрах сили для виконання фахових завдань з просуванням національних інтересів України в зазначених регіонах;

4. Інтенсифікація геостратегічного аналізу зовнішньої та воєнної політики провідних країн світу в інтересах забезпечення національної безпеки держави;

5. Поглиблення аналізу чинників, що здійснюють вирішальний вплив на процеси глобалізації і прогнозування стану сучасних міжнародних відносин в контексті планування та реалізації фахових завдань;

Остапчук В.Л. (в/ч А 0515)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВОЄННУ ПОЛІТИЧНУ ОБСТАНОВКУ (НА ПРИКЛАДІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ КОНГО)

Воєнно-політична обстановка в Демократичній Республіці Конго (ДРК) набула ознак стабілізації внаслідок проведення окремих елементів інформаційно-психологічної операції. Такий розвиток подій став можливим внаслідок того що, керівництво Місії ООН зі стабілізації в ДРК (МООНСДРК) приділяє значної уваги заходам пропаганди, які здійснюються перед проведенням операцій із нейтралізації бойовиків незаконних збройних формувань (НЗФ).

Основними завданнями спеціально створеного відділу МООНСДРК є розробка та впровадження:

друкованих засобів пропаганди (листівок, плакатів, журналів);

трансляцій радіопередач на радіо “Okapi”;

відео сюжетів, із роз’ясненням процесу демобілізації, роззброєння та реінтеграції бойовиків в цивільне суспільство (DDR process).

Особовий склад відділу під час створення та розробці друкованих засобів пропаганди основну увагу спрямовує на:

переконання лідерів і бойовиків НЗФ припинити насильство, скласти зброю, залишити угруповання та приєднатись до процесів демобілізації, роззброєння та реінтеграції бойовиків в цивільне суспільство (DDR process);

переконання місцевого населення щодо співробітництва із силами МООНСДРК;

переконання прихильників збройних угруповань відмовитися від їх підтримки;

збереження і відновлення довіри місцевого населення до сил МООНСДРК, ЗС ДРК (FARDC) та національної поліції ДРК (PNC);

надання допомоги щодо мінімізації цивільних хвилювань і заспокоєння напружених ситуацій шляхом поширення інформації серед обраних цільових аудиторій;

просування мандату МООНСДРК, а також його поширення серед місцевого населення.

Основу цільової аудиторії на яку поширюються заходи інформаційної пропаганди складають:

лідери і бойовики НЗФ;

прихильники збройних угруповань;

впливові місцеві лідери, які формують громадську думку;

місцеве населення.

Проведення інформаційно-психологічних операцій є ефективним заходом напередодні проведення спільних операцій сил ООН та національних ЗС.

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
к.філос.н., доц. Волошина Н.М. (ВІТІ)

ІНФОРМАЦІЙНА ЗБРОЯ У “ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ” РОСІЇ З УКРАЇНОЮ

На сьогодні світова спільнота визнала ведення Росією проти незалежної України “гібридної війни”. У “гібридних війнах” на першому місці стоїть інформаційно-психологічний вплив на населення, на другому – економічно-політичні (торговельні, газові, дипломатичні) протистояння. А силові операції, які застосовуються паралельно, знаходяться на третій позиції. мають за мету безперервний збройний конфлікт, тримання в бойовій напрузі, постійне генерування провокацій і постановочних для зомбі-ЗМІ військових подій.

Росія, за допомогою спеціально підготовлених у 74 центрах фахівців інформаційно-психологічної боротьби, створює віртуальну реальність, в якій спотворюється об’єктивна картина життя в Україні. Інформаційний наступ ведеться – як на населення Росії, так і на громадян України, особливо на тимчасово окупованих територіях.

Інформаційно-психологічний вплив здійснюється за допомогою інформаційної зброї, головними елементами якої є інформаційні технології та інформаційні процеси. Інформаційну зброю можна умовно розділити на два класи: а) пропагандистський вплив, який за допомогою засобів масової інформації здатний привести до руху громадськість; б) засоби радіоелектронної боротьби.

Основним об’єктом впливу у “гібридній війні” є психіка людей. При цьому російська пропагандистська машина використовує наступні методи інформаційного впливу: вплив на широкі шари суспільства; перекручування правдивої інформації так, щоб з неї були зроблені невірні висновки; дезинформація, тобто поширення спотвореної або сфабрикованої інформації (чи того й іншого одночасно); фабрикування інформації, тобто створення свідомо помилкової інформації; залякування населення, підкуп, шантаж та ін.

Основними носіями інформаційного впливу є журналісти у якості так званих “агентів впливу”, що поширюють неправдиву інформацію та деякі іноземні фонди, громадські організації, благодійні і просвітительські місії.

Складовими елементами інформаційної зброї в “гібридній війні” є телебачення, відеотехніка; комп’ютерні системи; глобальна інформаційна мережа Інтернет; радіомовлення; телефонні мережі; використання безпілотних літальних апаратів “дронів”; періодична преса; кінематограф; різні шоу. Останнім часом здійснюється тотальний контроль за соціальними мережами.

Усю інформаційну зброю за сферою впливу можна умовно класифікувати: за метою застосування; за об’єктами впливу. за призначенням за масштабом впливу; за типом носіїв; за механізмами реалізації впливу; за реалізованими методами впливу; за характером впливу на інформацію та інформаційні процеси; за масштабом вирішуваних бойових завдань за терміном дії; за радіусом дії – зброя ближньої і дальньої дії.

к.н. з держ. управ., доц. Петрик В.М. (ІСЗЗІ КПІ),
Жарук Д.М. (ІСЗЗІ КПІ)

ЩОДО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ МЕМІВ В ІНТЕРНЕТІ ПРО УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ

Українська криза спровокувала цілу хвилю мемів в інтернеті. Інтернет-мем (англ. Internet meme) – явище спонтанного розповсюдження певної інформації інтернетом усіма можливими способами (електронною поштою, в месенджерах, форумах, блогах тощо). насичені внутрішньої «начинкою» меми можуть стати носіями всіляких медіавірусів. Завдяки емоційним складовим, апеляціями до несвідомого, необов'язковості логічного осмислення, медіавіруси активно впроваджуються в свідомість представників масової аудиторії, формуючи їх погляди і поведінкові реакції.

Деякі з них із гумором, інші образливі, але всі вони дуже політичні і впливають на національну безпеку нашої держави шляхом поширення критичної думки в суспільстві та формуванні негативної позиції офіційних представників різних держав.

Особливо багато мемів існує про екс-президента Януковича В.Ф. Йому приписують безліч прізвиськ, які пов'язані з обмовками та «проколами» Віктора Федоровича. Завгар, Зек, Хам, двічі несудимий, Вітьок Межигірський, Яйцепад, Шапкокрад, Яник, Бандюкович, Януковощ, Яйцелов, Янушеску, Ялинкович, Підарешт, Легітимний, Батон, Йолкович – це достатньо вичерпний перелік прізвиськ. Деякі з них стали мемами, прикладом слугує «проффесор» – мем виник в бунтівний 2004 рік, коли Янукович був уперше кандидатом в президенти України і, заповнюючи анкету кандидата, в графі «вчене звання» написав «проффесор». Крім цього було допущено не менше десятка орфографічних помилок, що «проффесору» можна пробачити. Даний фейл миттєво розійшовся по інтернету. Термін став загальним позначенням безграмотних і неосвічених чиновників, особливо високого рангу. Також «проффесорами» називають політиків, які намагаються компенсувати власну нікчемність шляхом покупки дипломів, вчених звань і ступенів. Незвичні відносини у Януковича склалися з ялинками, відносини зіпсувалися у травні 2010. Так 17 травня на Януковича впав вінок. Його підлеглі намагались змусити журналістів видалити відео з цим інцидентом, однак їм це не вдалося.

Знову ж таки у листопаді 2010 році відбувся Податковий майдан, який рознесли через "підготовку до новорічних свят". Тоді, Янукович, пояснюючи причину, протягом 9 секунд не міг згадати слово ялинка… не впорався з цим і вигадав новий мем – "йолка". Тепер знову наприкінці листопада – Євромайдан, який брутально розігнали, киваючи на необхідність встановлення ялинки. Цієї ночі народився новий мем у кращих традиціях – "Кривава Йолка Януковича". З'явилися вже і фото з відповідними підписами і картинки.

Янукович та його поплічники, найбільш яскравий з них Азаров М.Я., який так і не спромігся за свою кар'єру прем'єр-міністра вивчити українську мову, стали персонами які самовільно створювали меми, які поширювались по Інтернету за лічені години.

к.н. з держ. управ., доц. Петрик В.М. (ІСЗЗІ КПІ),
Пахольченко Д.В. (ІСЗЗІ КПІ)

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ "СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ"

Соціальна інженерія – це метод несанкціонованого доступу до захищених інформаційних ресурсів, який базується на способах впливу на людську психологію. Даний метод поєднує в собі як глибокі знання у сфері інформаційних технологій, так і не аби які навички та знання з соціології та психології. Соціальний інженер – людина, який зазвичай володіє нестандартним способом мислення, використовує обман, психологічний вплив, переконання, хороші манери в спілкуванні, позитивні та негативні якості людини для того, щоб змусити людину робити справи, які вони не робили б зазвичай для незнайомої людини.

Людина є найменш надійною ланкою в системі захисту інформації. З усіх відомих вдалих спроб злочинів у сфері комп'ютерної інформації переважна більшість була скоєна за допомогою спільників в установі, яка піддавалася атаці, або через малокваліфікованих у галузі інформаційної безпеки працівників, які не змогли розпізнати загрозу і зловмисника. Тому така ситуація призводить до зростання ролі людського чинника у питаннях інформаційного захисту.

І не з спроста. Адже, згідно з вітчизняними і зарубіжними джерелами близько 70% (а за деякими джерелами ця цифра ще вище) всіх порушень, пов'язаних з безпекою інформації, відбуваються саме співробітниками підприємства. На злам та шкідливе програмне забезпечення припадає 20%, і на чинники антропогенної природи всього 10%.

Вектори нападу при проведенні атак методами соціальної інженерії. Методи соціальної інженерії достатньо різноманітні і проведені дослідження дозволяють стверджувати про їх ефективність з кожного вектору нападу. Автором були визначені наступні вектори нападу, які використовуються при проведенні атак за допомогою соціальної інженерії: он-лайн (інтерактивно), телефонний зв'язок, аналіз сміття, особисті підходи, реверсивна соціальна інженерія.

Реверсивна соціальна інженерія описує ситуацію, в якій адресат або адресати пропонують хакеру інформацію, яку вони хочуть продати.

Мережеві (он-лайн) погрози. Фішинг (Phishing) – це використання електронної пошти для отримання персональної інформації від користувача. Приходить лист у якому нібито акаунт користувача на одному з популярних ресурсів піддався загрозі та пропонують перейти по посиланню, щоб убезпечити себе. Однак після переходу користувач потрапляє на копію сайту, де зазвичай в адресному рядку відрізняється декілька символів від оригінального ресурсу і вводить свої дані, які передаються шахраю.

Спам – розсилка комерційної, політичної та іншої реклами або іншого виду повідомлень особам, які не виражали бажання їх отримувати. Але це не стосується повідомлень про насуваються стихійних лих, масової мобілізації громадян і т.п., тому що це є легальним, так як закріплено в законодавстві країни.

Спливаючі додатки і діалогові вікна – попередження про проблему, яке виглядає як відображення реалістичної операційної системи або прикладного повідомлення про помилки.

Всі види атак прийнято поділяти на прямі та зворотні. До прямих можна віднести: введення в оману, авторитетність, шантаж та підкуп.

Введення в оману (обман). Основний «компонент», що включає в себе цілий ряд різноманітних технік: видача себе за іншу особу, відволікання уваги, нагнітання психологічної напруги і т. д.

Авторитетність. Людям властиве бажання прислужитись людині з більшим авторитетом. Спосіб полягає у запевненні людини в тому, що той, хто запитує, – має владу або право задавати дане питання чи щось просити.

Шантаж. Зловмисник може наважитися на прямий шантаж співробітників фірми, коли отримати необхідне шляхом обману ні до чого не призвело.

Підкуп. Передача особі, яка виконує керуючі функції в організації, матеріальних цінностей або надання йому послуг майнового характеру за дії або бездіяльність, які необхідні соціальному інженеру для досягання свої цілей.

Зворотна соціальна інженерія – соціально-інженерна атака, в якій атакуючий створює ситуацію, де жертва стикається з проблемою, і просить атакуючого про допомогу.

Тобто атакуючий так би мовити «плете мережі» для того, щоб переконати жертву, що у нього є проблема, якої насправді не існує, а також представляє себе людиною, здатним знайти рішення.

Розглянемо основні засади захисту інформації від соціальної інженерії.

Фішинг. Основою захисту від фішинг-атак є, «навчання» користувачів. Своєчасне і повне інформування співробітників про дану загрозу і про необхідність ретельної перевірки джерела запиту конфіденційних або персональних даних усуне основну умову існування фішинг-атак. Тобто виховання у співробітників скептичного ставлення до будь-яких несподіваних вхідних листів. З цією метою в компаніях вводиться спеціальна політика, яка регламентує дії користувачів, які отримують подібні листи і використовують конкретні принципи користування електронної пошти.

Спливаючі діалогові вікна і додатки. У політиці інформаційної безпеки (ІБ) має бути записано правило, яке по кроках описує дії користувача в разі появи діалогових вікон, які дуже схожі і властиві операційній системі (наприклад Windows). Про будь-які недоліки і системні помилки, потрібно негайно повідомляти в службу підтримки про проблему.

Спам. У політиці ІБ необхідно чітко прописати дії користувачів, якщо до них приходить електронне повідомлення від невідомого адресата. Тут підходить все, що зазначено в загрозі «фішинг». Проте, повторю, потрібно вказати механізм і порядок дії для користувача, зробити приклади для наочності.

Телефонний зв’язок. В основному це нагадування співробітникам, що не потрібно здійснювати перемикання і переадресування дзвінка на іншого співробітника, якщо він сам не чекає на дзвінок. А також не повідомляти ПІБ співробітників, особливо керівників, і відповідальних за ту чи іншу ділянку роботи.

Аналіз сміття. У політиці ІБ повинні бути прописані чіткі правила по роботі з документами і магнітними накопичувачами, які з тих чи інших причин вже не потрібні. Паперове сміття завжди слід подрібнювати в паперорізальних машинах.

Особистісний канал. Захистити користувачів від атак, заснованих на персональних підходах, дуже складно в силу людського фактора і часто, дуже

добре спланованої операції. І тим не менше, такі фактори, як обережність, ретельність, а також постійна робота з персоналом – знижують такий ризик.

Висновки. Розхлябаність, відсутність дисципліни, недбалість – ось головні дірки в системі безпеки.

Приймак М.В. (НУОУ)

КРИТИЧНА ІНФОРМАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У кожному суспільстві можна виділити сектори, системи або мережі, від яких залежить суспільство і порушення функціонування яких може привести до колапсу на загальнодержавному, регіональному або місцевому рівні. Комплекс цих секторів, систем чи мереж почали називати критичною інфраструктурою (КІ).

У кінці ХХ ст. в розвинених країнах (США, Великобританія, країни ЄС, Російська Федерація) почалися дискусії про уразливість національних інфраструктур. Аналізи були направлені не тільки на кібернетичні інфраструктурні системи, але і на решту областей і секторів забезпечення життя суспільства.

І хоч термін КІ введено в нормативно-законодавчі акти багатьох держав, його трактування дещо відрізняється, але ці відмінності не є суттєвими. Загальний підхід до визначення об’єктів КІ включає: ідентифікацію та класифікацію загроз, ідентифікацію вразливостей, оцінку наслідків та врахування численних взаємозв’язків і залежностей.

Тому спираючись на поняття, які найбільш часто застосовуються, узагальненим визначенням поняття критична інформаційна інфраструктура (КІІ) держави можна вважати: сукупність інформаційно-телекомунікаційних систем держави та приватного сектору, що забезпечують функціонування та безпеку стратегічних інститутів держави і безпеку громадян.

Основними критеріями того, чи можна певний інфраструктурний елемент визначити як критичний, є: територіальна досяжність негативних результатів; велика кількість наслідків; часовий ефект наслідків.

Підготовка інформаційної інфраструктури держави до оборони є складовою комплексу організаційних і практичних заходів з підготовки держави до оборони, які проводяться державою та Збройними Силами України.

Проте, не всі елементи інформаційної інфраструктури держави мають бути охоплені процесом підготовки до оборони, це визначається поточною ситуацією і завданнями, які покладаються на інформаційну інфраструктуру держави в особливий період.

Визначення характеристик віднесення елементів до КІ на базі нормативно-правових документів різних держав дасть Україні змогу встановити вимоги до забезпечення безпеки об’єктів КІ з урахуванням ступеня потенційної небезпеки та можливих наслідків. Вказане потребує проведення ґрунтовних наукових досліджень, розробки методології визначення переліку об’єктів КІ та впровадження розроблених підходів та дозволить суттєво підвищити ефективність підготовки держави до оборони.

к.т.н., с.н.с. Раєвський В.М. (УЦВС ЗСУ)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗСУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

В збройних сил розвинених країн організація цивільно-військового співробітництва (ЦВС, або CIMIC від англ. Civil-Military Cooperation), як правило, розглядається під час миротворчих операцій та операцій з підтримання миру, які проводяться на території інших держав. Та визначено, що існують складнощі при роботі з місцевим населенням (необхідні знання національної мови представниками ЦВС або наявність перекладача, вивчення історичних та загалом культурних особливостей регіону). Також, заходи ЦВС розвинених країн мають достатньо потужне різноманітне забезпечення заходів (в тому числі фінансове), які виконуються.

Під час же організації заходів ЦВС в районі проведення АТО підрозділи ЦВС ЗС України співпрацюють переважно саме з громадянами України, вони знайомі зі специфікою Донбасу. Це попередньо створює ілюзію відсутності ускладнень по реалізації заходів ЦВС, разом з тим, існують ряд особливостей:

– військовослужбовці підрозділів ЦВС та мешканці Донбасу є громадянами однієї країни, але дуже часто різних регіонів, а спровокований конфлікт саме і спекулювався на культурній різниці окремих регіонів України. Як наслідок, встановлення комунікації з місцевим населенням є достатньо проблематичним, існують факти, коли місцеві мешканці принципово не спілкуються з представниками структур воєнної організації України;

– реалізація заходів здійснюється з залученням зовнішніх ресурсів, підрозділи ЦВС ЗС України виступають в ролі координаторів проведення заходів (виявлення джерела соціального напруження, пошук шляхів вирішення і ресурсів та безпосередньо реалізація). При цьому особовий склад підрозділів ЦВС інколи приймає безпосередню участь в реалізації заходів;

– існує нерозуміння окремими командирами з'єднань та керівниками органів військового управління важливості запровадження та проведення заходів ЦВС в місцях застосування частин і підрозділів ЗС України, особливо в районі проведення АТО.

Таким чином, провівши аналіз реалізації заходів ЦВС ЗС України на сході нашої держави слід визнати, що є суттєва відмінність між розумінням ЦВС в розвинених країнах світу та в Україні під час проведення АТО. Тому пропонується в загальній класифікації реалізації заходів ЦВС розділяти заходи, які проводяться за межами країни (зовнішній CIMIC) та в межах країни (внутрішній CIMIC).

Зазначимо, що заходи внутрішнього ЦВС вперше реалізовані саме в Україні під час проведення АТО, а наразі запроваджуються і на решті території України (зокрема під час проведення навчань Збройних Сил України протягом 2016 року).

Ревуцький А.В. (НУОУ)

ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ У МЕРЕЖЕЦЕНТРИЧНІЙ ВІЙНІ

Спільне застосування підрозділів Сил спеціальних операцій (ССО) та інформаційних операцій (ІО) вимагає розробки та впровадження методологічного апарату, який зможе обґрунтовано спланувати спільні дії цих підрозділів, виробити універсальний алгоритм дій, який можна застосувати до будь-яких умов обстановки та визначити основні завдання з метою підвищення ефективності ведення бойових дій. На даний час рекомендації щодо підвищення ефективності бойових дій при спільному застосуванні ССО та ІО операцій відсутні. Чітка алгоритмізація дій та визначення першочергових завдань, які необхідно виконувати ССО при веденні інформаційної боротьби значно скоротить час завоювання переваги в операції, й тим самим, загальний час проведення операції, зменшить людські, фінансові та матеріальні втрати, буде оптимальним способом ведення бойових дій у різних умовах загальної обстановки.

Спектр залучення спільних підрозділів ССО та ІО може простягатися від проведення окремих операцій для виконання визначеного завдання до проведення спільних операцій у складі ОУВ на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях. В залежності від характеру операції управління частинами (підрозділами) ССО та ІО буде здійснюватися по-різному – від мережевого управління та стратегічному (оперативному) рівнях до самостійного прийняття рішень на дії на тактичному рівні.

Функціональними елементами при веденні мережецентричних бойових дій є високопродуктивна інформаційна інфраструктура, доступ до необхідних інформаційних ресурсів, високоточна вогнева поразка й маневр силами й засобами, ефективні процеси автоматизованого бойового управління, а також тісне інтегрування даних розвідувально-інформаційного забезпечення в процеси управління й вогневої поразки". Таким чином, концепції МЦВ і комплексних мережевих можливостей (КММ) передбачають об'єднання всіх компонентів бойового простору в інтерактивну мережу з використанням даних космічної розвідки, засобів розвідки повітряного й наземного базування, у тому числі безпілотних літальних апаратів і роботизованих бойових і допоміжних наземних платформ, ін.

Таким чином, мережецентричне управління ССО дає змогу на стратегічному (оперативному) рівні здійснювати управління діями спеціальних підрозділів в реальному масштабі часу, своєчасно визначати першочергові об'єкти враження та впливу, віддавати розпорядження на раптові маневри силами та засобами підрозділів ССО (у разі раптової зміни обстановки), забезпечувати взаємодію між ССО та ударними компонентами. Оперативне отримання інформації підрозділами ССО від інших сил та засобів розвідки дозволить об'єктивно оцінювати обстановку та приймати адекватні та оптимальні рішення на подальші дії.

Соколов К.О. (УІТ МОУ),
Голушко С.О. (УІТ МОУ),
к.т.н., доц. Казанцев О.Ю. (ВІКНУ),
Гап'юк В.М. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА СОЦІУМ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

Серед мережевих ресурсів все більшу роль відіграють онлай нові соціальні мережі, які крім виконання функцій спілкування, обміну думками й отримання інформаціїїх членами, останнім часом все частіше стають об'єктами і засобами інформаційного керування й ареною інформаційного протиборства. В недалекому майбутньому вони безперечно стануть суттєвим інструментом інформаційного впливу, в тому числі в цілях маніпулювання особистістю, соціальними групами й суспільством в цілому, а також полем інформаційних війн. Це обґрунтовано тим, що соціальна мережа це чи не найпотужніший інструмент для просування в Інтернет, оскільки майже в кожного Інтернет користувача є сторінки в тих чи інших соц. мережах, і активність користувачів в найпопулярніших соц. мережах є набагато вищою, ніж у відповідних e-mail чи, наприклад, новинних сервісах.

Інформаційний вплив може бути двох основних видів:

1) зміна в необхідний бік даних, які використовує інформаційно-аналітична система об'єкта впливу при прийнятті рішень;

2) безпосередній вплив на процес ухвалення рішення об'єкта впливу, наприклад, на процедури ухвалення рішення або окремих осіб, що приймають рішення.

Тому для маніпулювання соціумом використовуються такі методи, як перекручування, приховування та спосіб подання інформації.

Таким чином, однією із основною задачею інформаційного впливу сьогодення постає оволодінням інформаційним простором – Інтернет, а саме: знання користувацьких Інтернет ресурсів і циркуляція в ній завідомо підготовленої інформації.

Цепередбачає прототипування алгоритмів розповсюдження інформації в соціальних мережах, а саме:

– розробка підсистеми виділення локацій розповсюдження матеріалів за вибраними фільтрами;

– розробка підсистеми генерації та підтримання актуальності акаунтів-поштарів;

– розробка підсистеми автоматичного заповнення акаунтів за заданими шаблонами, імітація природньої поведінки користувачів, протидії блокуванню ботів;

– розробка підсистеми автоматичного розповсюдження матеріалів;

– розробка підсистеми генерації звітів та графіків.

Розробка та впровадження таких алгоритмів дозволить здійснювати маніпулювання соціумом використовуючи такі методи, як перекручування, приховування та спосіб подання інформації.

Степанов А.Д. (ВДА)

ОЦІНКА ДЕЯКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ НА ЕТАПІ ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

Аналіз останніх подій та факторів воєнно-політичної обстановки довкола України, а саме ініціативи з відкриття спостережної місії ОБСЄ на Донбасі, розведення військ, відведення важкого озброєння від лінії зіткнення, операція збройних сил Російської Федерації (РФ) в Сирії, зміна риторики Кремля на міжнародній арені під тиском санкцій, дозволяють зробити припущення про малу ймовірність відновлення активних бойових дій та посилення кроків щодо перенесення врегулювання конфлікту на сході України в політичну площину.

За результатами останньої зустрічі "нормандської четвірки", Комплекс заходів з виконання Мінських угод визнаний міжнародною спільнотою єдиним інструментом вирішення конфлікту на сході України політичним шляхом. У зв’язку з цим, можливо розглядати сучасний етап конфлікту як постконфліктне врегулювання, не зважаючи на триваючи обстріли з різної зброї на окремих ділянках лінії зіткнення. За досвідом врегулювання конфліктів сучасності та згідно з поглядами міжнародних організацій і окремих експертів, такий стан може зберігатися роками та не здійснювати суттєвого впливу на політичний процес врегулювання.

Не зважаючи на те, що існуючі політичні сили т.з. "ДНР" та "ЛНР" на сучасному етапі не орієнтовані на інтеграцію з Україною, а також заяви керівника "ДНР" Олександра Захарченка про зрив мирного процесу внаслідок загибелі російського бойовика Арсена Павлова, керівництво Кремля прийняло участь у зустрічі лідерів "нормандської четвірки" 19 жовтня 2016 року у Берліні, що свідчить про те, що РФ буде здійснювати заходи, спрямовані на створення умов, за яких країни Заходу підуть на зняття санкцій. Достатньо ймовірно, що остаточною метою керівництва РФ є повернення окупованих територій Донбасу під контроль України зі збереженням політичного впливу на всі процеси життя регіону та створення певного важеля тиску на внутрішню та зовнішню політику Києва.

З цією метою протягом поточного року неодноразово здійснювались спроби легалізації т.з. "ДНР" та "ЛНР". Прикладом може бути відкриття "представництв ДНР та ЛНР" у Австрії і Чехії та проведення попереднього громадського голосування (праймеріз) з метою визначення кандидатів від політичних сил на запланованих згідно з Мінським процесом виборів (хоча дата проведення виборів досі не визначена та залежить від багатьох факторів).

Таким чином, поступове підвищення політичної активності у вирішенні конфлікту на сході України потребує від воєнно-політичного керівництва держави аналізу та врахування особливих політичних умов на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, які сформувались під впливом РФ з метою вироблення механізмів впливу різними методами і способами на політичні процеси з подальшим встановленням повного контролю України над усіма сферами життя регіону, виявленням та протидією впливу РФ та поверненням населення тимчасово окупованих територій в українське суспільство.

Супрунов Ю.М. (НУОУ),
Бабенко О.П. (НУОУ)

ОКРЕМІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СЕРВІСІВ ІНТЕРНЕТУ В ІНТЕРЕСАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА

В доповіді, на основі дослідження заходів нормативного, організаційно-технічного та кадрового забезпечення використання соціальних сервісів Інтернету у провідних країнах світу в інтересах інформаційно-психологічного протиборства (ІПсП) на державному і галузевому (військовому) рівнях, практики використання соціальних сервісів Інтернету, розглядаються окремі тенденції і проблеми:

поширення і розвитку блогосфери Інтернету в контексті її значення як глобального інформаційного середовища для розвідки з відкритих джерел, моніторингу і виявлення інформаційно-психологічного впливу (ІПсВ), каналу ефективного диференційованого ІПсВ на визначені об’єкти соціотехнічного середовища

створення (трансформації) окремих соціальних сервісів Інтернету під можливим впливом спеціальних служб;

моніторингу блогосфери Інтернету, дослідження національних сегментів блогосфери (соціальних медіа), створення "портретів" і карт блогосфери для дослідження через мережні структури ролі соціальних, культурних і політичних сил з метою їх можливого використання для цілей ІПсВ;

завчасної підготовки і застосування заряджених блог-мереж для ведення «війни ідей» в Інтернеті, спотворення інформаційної картини соціуму у блогосфері, інформаційного дисонансу користувачів глобальної мережі;

організації підготовки (навчання) фахівців (блогерів) для здійснення консолідуючої діяльності (ІПсВ) у блогосфері, у тому числі із залученням додаткового соціального ресурсу, формування змісту їх підготовки в контексті завдань у сфері ІПсП.

Теплоухов Д.К. (ВІКНУ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНИМ АТАКАМ ІДІЛ ПРОТИ ФРАНЦІЇ ЯК КОРИСНИЙ ДОСВІД ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПОЛІ УКРАЇНИ ОРГАНАМИ ІПСО

На теренах сьогодення Франція як одна держав, що вважаються розвинутими, вже протягом тривалого часу знаходиться на провідному етапі розбудові інформаційного суспільства, будучи на одному щаблі разом зі своїми європейськими сусідами, такими як Велика Британія та Німеччина. Як ми можемо

прослідкувати, ця країна вже із початком нового тисячоліття була зацікавленою у тому, щоб процес становлення інформаційного суспільства набув підтримки держави, запроваджуючи нові законодавчі норми, які регламентували б правила ведення мовлення.

Фактор контролю інформаційного простору для Французької Республіки наразі постає одним із найголовніших з огляду на те, що вона є однією з активних держав, котрі ведуть відкриту силову боротьбу проти так званої «Ісламської держави». Супротивник нашого європейського партнера володіє значними ресурсами для ведення воєнних дій не лише в рамках звичної для пересічного громадянина «звичайної війни». Більш того, тактика, яку невпинно використовує дане об'єднання радикальних мусульман, спирається на поширення страху і паніки серед населення держав, з котрими вони ведуть бойові дії, та водночас посилення іміджу потужного ісламського руху серед своїх одновірців.

За останні два роки на території Франції було здійснено ряд терактів, за які ІДІЛ взяв на себе відповідальність, серед яких найзначнішими можна пригадати розстріл журналістів у видавництві Charlie Hebdo, серію терористичних акцій у Парижі 13 листопада 2015 року та теракт у Ніцці 14 липня 2016 року. Дані події суттєво похитнули довіру французьку громадськість до мігрантів, більшість з котрих сповідує іслам, та нагнітають суперечки щодо ставлення корінного населення до мусульман. У французькому суспільстві

Держава, як потужний механізм та гарант безпеки власних громадян намагається запобігти та нейтралізувати впливи радикальних ісламських течій. Зокрема, аспект освітлення в інформаційному просторі даної терористичної організації має бути цілком зваженим, адже перед Францією постає одночасно дві життєво важливі задачі. Першою є переконання французької громадськості у здатності держави здолати ІДІЛ. Другою, не менш значущою, постає завдання переконати мусульманську частину населення не підтримувати радикальні заклики терористів.

Одним із поширених методів підтримки спокою у суспільстві після терактів є заклик до громадськості не поширювати у соціальних мережах відео з місця трагічних подій. Причому це відбувається із роз'ясненням того, що цим вони допомагають терористам посіяти паніку, на яку останні сподіваються. Свідомі громадяни, не спираючись на явний імператив спецслужб, а виходячи із наміру не грати за правилами ворога, зменшують кількість постів із зображеннями та відеоматеріалами з місць терактів.

Також, у французьких мас-медіа згадування про ІДІЛ відбуваються майже щоденно, проте як саме називати цей терористичний рух існує декілька практик. Зокрема, видавництва поширено використовували абревіатуру «EI» («Etat islamique», фр. «Ісламська держава»). Проте державними діячами, в тому числі головою французького МЗС Лораном Фабіусом, було проголошено називати цей рух арабською абревіатурою «ДАЕШ». Це було обумовлено позицією невизнання даного руху саме державою, «що було б дуже великим

подарунком для них». До того ж, було необхідно позбавитись прив'язки терористів до ісламу в очах громадськості.

Виходячи з попередньої тези, окремим напрямом роботи постає запобігання рівнозначності понять «терорист» та «мусульманин» у сприйнятті корінних французів. У соціальних мережах було поширено контент, що висвітлює іслам з позитивного боку, здатності його співіснування із європейською цивілізацією. Також було розповсюджено матеріали, що засуджують та висміюють радикалів-джихадистів, зокрема їхній неосвіченості та «сліпій» вірі закликам терористів «боротися в ім'я Аллаха».

На думку автора, в даній темі проводиться чітка паралель із інформаційним протиборством в рамках конфлікту на Сході України. Супротивник, окрім бойових дій не перестає здійснювати атаки на український інформаційний простір. Більш того, на території України існує доступ до інформаційних ресурсів, котрі продовжують поширювати пропаганду ідей створення «Новоросії» та відокремлення від України. З огляду на те, перед нашою державою постають аналогічні дві задачі: переконання громадян, що ми здатні подолати сепаратистські прояви, причому не лише воєнним способом; друга – переконання жителів прилеглих до зони АТО районів, а також непідконтрольних територій, що Україна не становить ніякої загрози російськомовній спільноті та, разом із цим, дискредитація «захисників» так званого «руського миру».

Таким чином, аналізуючи структуру та феномени, котрі проходять у інформаційному просторі такої держави як Франція, ми приходимо до висновку, що у цій країні інформаційне поле вже давно і належним чином знаходиться під істотним, але в той же час не надмірним контролем урядових структур. Через потужність і більшу економічну та технологічну міць, французька влада піклується про те, щоб її громадяни не втрачали своєї впевненості у цілісності та безпеки своєї країни.

Ця задача досить не простою, адже населення даної держави є вельми не однорідним, багатонаціональним та багатоконфесіональним. Через те, на нашу думку, політика французької влади є досить зваженою, і даний підхід з боку держави є цілком виправданий.

Хатян О.А. (МАУП)

ДОСЛІДЖЕННЯ ОЗНАК ВЕДЕННЯ ІПСО В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У ХОДІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Інформаційно-психологічна боротьба за змістом – це боротьба цінностей, ідей та смислів.

Всебічний аналіз наукових праць, присвячених дослідженням щодо інформаційних війн дозволяє зробити висновок, що так чи інакше, провідником інформаційної загрози та ІПСО є акт впливу, впроваджений через інформаційні джерела, серед яких Інтернет ЗМІ займають не останню роль.

Нами досліджувались певні тематичні інформаційні потоки (ТІП), утворені в загальному потоку повідомлень електронних Інтернет ЗМІ (ІП) окремими низками подій, пов'язаних з темою АТО, що мали тривалий (протягом 2014 – 2015 років) термін розвитку.

Для дослідження інформаційних процесів ведення ІПСО в мережі Інтернет ми створили технологію, основою якої є метод виявлення «PR-впливу» в інформаційних потоках електронних Інтернет ЗМІ. Наш підхід по суті є індикативним (індикатором є розроблений нами добовий показник оцінки наявності «PR-впливу») і досліджує потенційну можливість інформаційного впливу на особу та суспільство, яка властива ІП у тривалий проміжок часу, через встановлення лінгво-статистичних оцінок складових елементів (повідомлень) корпусу відповідних неоднорідностей інформаційного простору.

Проведений аналіз ІП утвореного повідомленнями електронних Інтернет ЗМІ показав:

– Існування певних ознак ведення ІПСО у ході АТО, яки можуть бути визначені за допомогою застосування технологій автоматизованої обробки.

– Мережевий характер ведення ІПСО у рамках гібридної війни, серед особливих ознак яких є активне використання фактажних матеріалів поточних подій паралельно для декількох операцій окремої спрямованості.

При цьому провідником ІПСО в мережі Інтернет є окремі інформаційні сплески тематичного інформаційного потоку обумовлені резонансними подіями меншого (по відношенню до події року) масштабу, які утворюють локальні тренди. В той же час лексика, фактаж, методика подання, контекст тематичного інформаційного потоку, зв'язок між контекстами різних ТІП – є різними аспектами підтримки ведення ІПСО через матеріали мережі Інтернет. Відповідно для ефективного виявлення та протидії ІПСО виникає необхідність комплексного залучення фахівців з різних науково-прикладних галузей та опрацювання системної вертикальної методології.

Крім того можна відмітити, що одним з ефективних інструментів впровадження латентного впливу є створення негативного сприйняття певного явища, факту або суб'єкту заздалегідь (з використанням усього арсеналу методів інформаційно-психологічного впливу) яке згодом використовуються у якості метафори для проведення багатьох ІПСО окремої спрямованості.

д.політ.н., проф. Храбан І.А. (ВДА)

ВІЙСЬКОВИЙ НАПРЯМ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Якщо розглядати суто військовий напрям нової редакції Воєнної доктрини Російської Федерації (РФ), особливу увагу слід звернути на такі положення документа:

– у пункті 23 Воєнної доктрини РФ зазначено, що застосування збройних сил здійснюється на основі завчасного й постійного аналізу воєнно-політичної та воєнно-стратегічної обстановки. Це суперечить загальній оборонній риториці документа і свідчить про необхідність перманентного планування операцій із залученням збройних сил у відповідь на зміну зовнішніх умов. Усе це відверто вказує на наступально-агресивний характер зовнішньої політики Кремля;

– у сучасній редакції документа введено нове поняття "неядерне стримування", під яким розуміється підтримання у високій бойовій готовності збройних сил загального призначення. Водночас РФ "залишає за собою право використовувати ядерну зброю у відповідь на застосування проти неї або її союзників ядерної та інших видів зброї масового знищення, а також у разі агресії проти Росії із використанням звичайної зброї, коли під загрозу поставлено саме існування держави";

– у доктрині наголошено, що Росія вважає правомірним застосування збройних сил для забезпечення захисту своїх громадян, зокрема й тих, хто перебуває за кордонами Російської Федерації;

– привертає увагу ще одне положення доктрини про необхідність забезпечення повітряно-космічної оборони всіх найважливіших об'єктів. Це може свідчити про ймовірну глобальну реформу Військово-повітряних сил РФ, космічних та ракетних військ з метою об'єднання їх в одну структуру для забезпечення їх кращої взаємодії та зменшення часу реагування у разі загрози;

– у доктрині 2014 р. з'явився пункт про тенденції зміщення військових небезпек і військових загроз до інформаційного простору і внутрішніх загроз у країні. З огляду на жорсткий контроль влади над медіа-простором РФ, інформаційні загрози, скоріше за все, пов'язані з діяльністю зарубіжних медіа та інформаційних мереж. Таке припущення дає підстави прогнозувати відповідні зміни в російській політиці, спрямовані на посилення контролю та обмеження доступу до антиросійським інформаційних ресурсів на території РФ.

Отже, можна узагальнити, що Росія вже "стає на рейки мобілізації" та готується до воєнного стану. Цю тезу можна підтвердити, якщо з тексту вибрати і скласти докупи старанно розкидані у документі мобілізаційні чинники.

д.політ.н., проф. Храбан Т.Е. (КВЛ ім. І. Богуна)

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ І ТАКТИК СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Частиною комунікативної взаємодії або поведінки є комунікативна стратегія.

Реалізація визначеної комунікативної стратегії відбувається за допомогою різних комунікативних тактик, тобто певна стратегія може бути здійснена за допомогою певного набору комунікативних тактик, яка представляє собою "мовну дію, яка відповідає певному етапу в реалізації тієї чи іншої стратегії".

Домінантною мовною стратегією, яка використовується в індикаторах поточного стану (статусах) соціальних мереж є презентація (або самопрезентація). Аналіз статусів дозволив виділити ряд комунікативних тактик:

1. Самооцінка. Дана тактика передбачає суб'єктивну оцінку суб'єктом своїх можливостей (фізичних, інтелектуальних, емоційно-вольових, комунікативних), моральних якостей, свого ставлення до себе та інших, а також місця в соціумі. Вербалізується через опис зовнішності, характеру, інтелекту, віку тощо.

2. Маніфестування базисних переконань і звичок. Дана тактика розкриває впорядковану систему поглядів особистості (політичних, філософських, естетичних, природничо-наукових тощо), сукупність яких виступає як світогляд людини, що спонукає її діяти у відповідності зі своїми ціннісними орієнтаціями. Дана тактика вербалізується через ряд моделей, які можна визначити таким чином: моє світобачення, я і мій світ, подобається / не подобається, життєвий девіз, протиставлення себе партнеру.

3. Рольовий імідж (твердження на той чи інший тип спілкування). Тактика "рольової імідж" вербалізується через акцентування або нівелювання близькості зі "своїми" і протиставлення по відношенню до "чужих".

4. Характеристика передбачуваного партнера по комунікації. Реалізується за рахунок порівняння передбачуваного партнера з якимось ідеалізованим образом. Вербалізується через опис зовнішності, інтелекту, характеру, інтелекту, віку, порівняння з іншим адресатом тощо.

5. Визначення за релігійною ознакою. Вербалізуется на рівні лексичної семантики.

6. Подання проблемної ситуації крізь призму особистісних смислів. Використовуючи цю тактику як компаративний інструмент, який демонструє те, як не повинно бути, користувач соціальних мереж маніфестує опозицію минулому досвіду. Тактика вербалізується на синтактіко-семантичному рівні шляхом використання різних видів питальних пропозицій, які характерні для тактик докору, прохання тощо; спонукальних пропозицій, які є типовими для стратегії маніпуляції і тактик прохання, переконання і докору; деякі види складних речень тощо.

7. Презентація тематики. Тактика "презентація тематики" використовується з метою прийняття рішення або з'ясування істини. Вона вербалізується в основному на рівні лексичної семантики, а саме: превалювання лексики з емоційно-експресивним стилістичним забарвленням, а також різних стилістичних тропів і риторичних фігур, софізмів; використання перформативних дієслів; вживання фразеологічних зворотів, які роблять висловлювання комунікантів більш експресивними і переконливішими.

к.філол.н., доц. Цибулькін В.В. (УСД "Магістеріум")

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНІВ "АСИМЕТРИЧНА" ТА "ГІБРИДНА" ВІЙНА В СУЧАСНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ ДИСКУРСІ

У сучасному професійному дискурсі поняття (концепт) "асиметрична війна" все більше набуває ознак терміну. Водночас його наявні визначення можна застосовувати до будь-яких війн у будь-яку епоху. До того ж, часто-густо на противагу концепту "асиметрична війна" використовується фантастичний – "симетрична війна".

Наступним поширеним концептом є "гібридна війна" (англ. *Hybrid warfare* – гібридні бойові дії). Але у такому розумінні кожна війна характеризується різноманітними чинниками. Отже, можна констатувати, що у раціональному розумінні кожну війну можна розглядати і як "асиметричну", і як "гібридну", оскільки суцільної однорідності та рівноваги в природі не буває. Не випадково словосполучення "гібридна війна" поки що відсутнє у міжнародно-правових документах, не застосовується у доктринах і серйозних наукових працях, стаючи поки що популістським штампом.

Певним чином, як засвідчує практика перекладу, проблема полягає у тому, що англійські словосполучення "*Asymmetric warfare*" та "*Hybrid warfare*" пов'язують зі словом "війна" (англ. *war*). Такі випадки зустрічаються й у багатьох країнах, наприклад: німецьке *Ein asymmetrischer Krieg* або французьке *Une guerre asymétrique*. Це можна вважати помилкою. Англійське *warfare* означає "боротьбу", "зіткнення", "боєзіткнення" (одноразове), засоби ведення війни тощо (пор. нім. *Asymmetrische Kriegführung*, тобто "асиметричне ведення війни"). Отже, мова йде не про сутнісну зміну характеру війни як природно-соціального явища, але, у першу чергу, про трансформацію характеру ведення боротьби. Не випадково у сучасній воєнній доктрині ЗС США з терміном *warfare* пов'язані визначення conventional (тобто "відповідно до попередніх домовленостей") та irregular (фактично війна "без правил", "дика" або "дикунська").

Таким чином, поширені поняття-концепти "асиметрична війна" та "гібридна війна" доцільно замінити на вже наявний термін "війна шостого покоління", що набагато точніше висвітлює домінуючі асиметрії, гібридність, мережевість та іррегулярність війн сьогодення (нім. *Die neuen Kriege*).

Янкін Р.К. (ВІКНУ)

МІНСЬКІ ДОМОВЛЕНОСТІ – ШЛЯХ ДО СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ КАТАСТРОФИ УКРАЇНИ

Головна проблема імплементації Мінських угод – суперечність національним інтересам України. З юридичної точки зору може з'явитися нечуваний

прецедент – домовленості поза нормами національного та міжнародного права реально диктують, яким має бути зміст української Конституції.

Проаналізуємо "Мінські домовленості". Головним чином, виділяємо основні фактори, що витікають навіть із факту проведення переговорів у Мінську, не кажучи вже про їх імплементацію.

– "Мінські домовленості" розірвали зв'язок між Кримом і Донбасом, тобто Україна погодилася розглядати окупацію тільки частини своєї території, вивівши розмову про Крим за межі міжнародного обговорення в Мінську. Це призвело до того, що тепер зняття санкцій щодо Росії пов'язується в ЄС здебільшого лише з виконанням "Мінських домовленостей". Крим Європа все частіше готова забути (в цьому напрямку працює Росія).

– "Мінські домовленості" зробили з Росії миротворця-посередника, а не ворога. Росія нібито примушує Україну до миру, вона отримує всі моральні переваги у цьому процесі плюс відвертає увагу міжнародної спільноти від Криму.

– "Мінські домовленості" зробили так звані ДНР та ЛНР не просто стороною переговорів – вони дали змогу терористам (так вони називаються Україною) диктувати зміст Конституції для країни, в громадян якої вони стріляють. Цей абсурд – стріляти і диктувати зміни до Конституції – українська влада нібито не помічає.

– "Мінські домовленості" дозволили Росії переконати ЄС та світ – в Україні таки дійсно йде громадянська війна. Адже Україна не оголосила військового стану на театрі військових дій, а АТО втратило будь-який сенс в правовому полі.

– "Мінські домовленості" заклали початкові умови для розпаду України. Якщо особливий статус Донбасу буде зафіксовано в Конституції, цей статус не можна буде легко змінити, бо він – результат міжнародний домовленостей.

– "Мінські домовленості" не фіксують чітко спосіб прийняття Конституції на референдумі в Україні. "Мінські домовленості" не мають чіткого правового статусу за способом делегування представників, за способом підписів документів, за відсутністю ратифікації в парламенті хоч якої-небудь країни. "Мінські домовленості" є порушенням всіх відомих демократичних норм на користь таємної дипломатії.

За "Мінські домовленості" неможливо спитати ні Росію, ні Францію, ні Німеччину, бо вони ні за що, крім Декларації там не відповідають.

Секція 5

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Дереш Б.Б. (ВІКНУ)

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ЖУРНАЛІСТИКА В УМОВАХ АГРЕСІЇ ПУТІНСЬКОЇ РОСІЇ

У 2014 р. Україна зазнала прямої агресії з боку Російської Федерації. Спочатку було анексовано Автономну Республіку Крим, згодом через пряме втручанню Росії та підтримку сепаратистських рухів виникла загроза втрати ще двох територіальних одиниць України – Донецької та Луганської областей. Водночас ще задовго до загострення ситуації, що перетворилася у збройне протистояння, проти України розпочалась інформаційна війна (ІВ).

Форми, методи, технології та засоби її ведення, з одного боку, вважаються простими, навіть примітивними, з другого – ця війна була давно спланована, розроблена й досить успішно реалізована. Принаймні, українській владі, суспільству, громадському сектору та журналістам довелося докласти неймовірних зусиль, щоб протистояти пропагандистському тиску російських ЗМІ.

Мета інформаційної війни – послабити моральні і матеріальні сили супротивника або конкурента та зміцнити власні. Вона передбачає вжиття заходів пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній сферах.

Очевидно, що інформаційна війна – складова частина ідеологічної боротьби. Такі війни не призводять безпосередньо до кровопролиття, руйнувань, при їх веденні немає жертв, ніхто не позбавляється їжі, даху над головою. І це породжує легковажне ставлення до них. Тим часом руйнування, яких завдають інформаційні війни в суспільній психології, психології особи, за масштабами і за значенням цілком сумірні зі збройними війнами, а часом і перевищують їх наслідки.

Можна констатувати, що в інформаційній війні проти України Росія застосовує практично весь арсенал впливу на свідомість людей.

Слід визнати, що Україна, її державні органи влади, громадянське суспільство та військові ЗМІ не були готові до такої масованої військової та інформаційної агресії, що в експертному середовищі отримала назву «гібридна війна».

І тому забезпечення інформаційних інтересів в умовах цієї війни стало однією з найнагальніших вітчизняних проблем. Військова журналістика в Україні перетворюється на знаряддя інформаційної війни.

Якісна журналістика виростає як частина самосвідомості зрілої політичної нації. Путін своєю агресією сильно посприяв процесу народження політичної нації в Україні. Громадянська місія української військової журналістики сьогодні полягає в тому, щоб допомогти цій політичній нації стати зрілою.

Ділай А.Ю. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ

В умовах гібридної агресії Росії проти України все більшого значення набирає підготовка фахівців інформаційної сфери. Частина суспільства проводить флешмоби#за якісну освіту для журналістів, частина – бере і діє в і так непростих умовах. Однак це питання виходить далеко за межі стандартизованої вищої освіти.

Приємно, що чи не єдиним ВНЗ, яке готує військових журналістів є Військовий інститут КНУ ім. Т. Шевченка. І, незважаючи на двояке розуміння серед населення функцій військового журналіста, саме його підготовка сьогодні виходить за межі прийнятої вищої освіти, яка була минулі роки.

У мережі та в різних дискусійних обговореннях військовий журналіст розглядається лише як одиниця, яка вміє і може працювати в гарячих точках. Однак у сучасних реаліях підготовка військового журналіста виходить за межі «репортажу з передка».

Звичайно, базова підготовка – зйомка, монтаж, вміння написати текст, робота в кадрі тощо – неабияк важлива. Адже, як говорять самі військові журналісти, часто трапляються ситуації, де не завжди поряд із журналістом є оператор чи ціла команда. Але військовий журналіст повинен виходити за дані межі.

Сьогодні це боєць комунікаційно-контентного фронту. Людина, котра знає та вміє більше від цивільного журналіста, здатна глибокого аналізувати наявні ситуації та пропонувати сценарні рішення майбутнього розвитку подій.

Саме освіта військового журналіста у ВІКНУ повинна вийти за рамки загально прийнятої журналістської освіти. Курсанти мають володіти глибокими знаннями та практичною направленістю на вирішення можливих проблемних питань стратегічного рівня. Як результат – мислити нешаблонно, шукати зв’язки в інформаційній павутині та бути сильним гравцем на державному рівні.

Тому підготовка кадрів для військової журналістики в сучасних умовах вимагає тісної та постійної взаємодії між вищим військовим закладом та редакціями. Таким чином, реалізація наказу міністра оборони стане системною і лейтенант з першого дня буде готовий до виконання покладених на нього обов’язків.

Зоріна Я.В. (ЦДО МОУ «Народна армія»)

МІЛІТАРНО-БЕЗПЕКОВИЙ КОНТЕНТ В НОВІТНІХ МЕДІА

В Україні – війна, але всієї країни вона не торкнулася. Уявлення про неї більшість українців перенесла в новітні медіа. Об'єктивності тут дуже мало, навіть у тих, хто зараз перебуває в епіцентрі війни.

Звичайних новин користувачам соцмереж уже давно замало. Адже їм важливі думка безпосереднього учасника події, аналіз тієї чи іншої ситуації. Бажано, щоб пост був із сарказмом. На цьому фоні і виникли блоги, які за популярністю можуть позмагатися із редакціями друкованих та інтернет-видань, а твердження блогерів розбираються на цитати не гірше, ніж слова класиків.

Зараз у вітчизняному медіа-просторі найпопулярнішими блогерами, якщо говорити про Facebook, є політики та військові. Це важливо в умовах гібридно-месіанської війни. Хіба не цікаво почитати про новини війни з уст її учасника? Так, чимало відомостей не є достовірними, але склад мілітарно-безпекового контенту найрізноманітніший: факти про снайперів, артилеристів, кулеметників, саперів. Часто з гумором та без цензури. Сколихнути інтерес аудиторії може будь-яка тематика.

За часів Євромайдану та зараз, в умовах війни, новітні медіа відіграють ключову роль: вони допомагають згуртувати людей, швидко мобілізувати підтримку там, де вона потрібна. Утім, події останніх років розвінчали один із міфів про соціальні мережі як «двигун демократії». Як свідчить приклад Росії, вони можуть бути й ефективним інструментом пропаганди.

Загалом соцмережі – це приблизно те, чим є зараз наша держава. Хтось працює не шкодуючи себе і видає потрібну інформацію, а хтось «постить» котиків-собачок або розповідає про свої численні подорожі. Ще хтось цитує красиві думки. Саме таким є сьогодні наше суспільство загалом. Не менш важливим тут постає мілітарно-безпековий контент.

Тому саме Facebook у часи війни не лише корисний, але й небезпечний. Соціальні мережі відіграють у війні на Сході України неоднозначну роль. Через Facebook блискавично поширюється далеко не завжди правдива інформація. Соцмережі можуть виявитися ще й психологічним тягарем для її користувачів. Тут не бракує і банального шахрайства на милосерді. Будь-яка мисляча людина, отримуючи інформацію, має порівнювати і перевіряти її у декількох джерелах і вже потім робити власні висновки. Як свідчить практика, в українських соцмережах можна блискавично поширити неправдиву інформацію – люди залюбки «репостять» те, що їм «подобається», не вельми обтяжуючи себе перевіркою інформації. Так і збагачуються псевдоволонтери та здобуває перемогу в інформаційному протиборстві агресор.

Щоб зберегти мир у країні, нам все-таки треба частіше виринати із соцмереж і занурюватися у реальне життя. В ньому набагато більше проблем, але й більше підказок, як їх можна розв'язувати.

Климченко К. (ВІКНУ)

ТЕМА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЗСУ В ПУБЛІЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОЛЯХ

Однією з головних переваг сучасної зовнішньої політики України виступає європейська та євроатлантична інтеграція. Впровадження даного пріоритету значною мірою залежить від рівня інтегрованості України до міжнародного інформаційного простору.

Стратегічною ціллю постає впровадження цілеспрямованої та скоординованої державної інформаційної політики в державах-членах Європейського Союзу (ЄС). Наразі, це залишається для України актуальною зовнішньополітичною проблемою.

Зараз тема євроатлантичної інтеграції України є актуальною для засобів масової інформації. Журналіст інформує про євроатлантичні інтеграційні процеси, які безпосередньо чи опосередковано стосуються України, аналізує їх і таким чином формує українську та світову громадську думку щодо проблеми вступу України у ЄС та НАТО. З огляду на це, нагального наукового осмислення потребує інтеграційна тематика на сторінках сучасної української преси, дискурс стратегічної інтеграції держави, який пропонує вона, та міфи, що утворюються та функціонують серед громадськості навколо цього дискурсу.

Українські засоби масової інформації (ЗМІ), політичні та економічні чинники складають структуру інтеграційного процесу України до Європи. Масмедіа, зважаючи на демократичний принцип розвитку і функціонування України, є незалежними від політичних та економічних чинників у євроатлантичному інтеграційному контексті. ЗМІ, зважаючи на свій соціально-психологічний феномен, позитивно або негативно формують громадську думку українців щодо питання вибору інтеграційного вектора розвитку держави.

Таким чином, ЗМІ намагаються висвітлити найактуальніші події євроатлантичного інтеграційного процесу, подати його читачеві таким чином, щоб він отримав якусь користь, а також знову повернувся до того самого джерела інформації. Усвідомлення, що власні переконання перетинаються із думками журналіста, є одним із чинників збереження і розширення читацької аудиторії. Тому журналісти вдаються і до міфотворчих засобів представлення інформації.

Клубань О.М. (ВІКНУ)

РЕДАКЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ВІЙСЬКОВИХ ЗМІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ КРИЗИ

Якщо говорити про особливий період, під яким військові розуміють виникнення кризової ситуації, а це може бути як локальний збройний конфлікт, так і ведення повномасштабної війни, або різновиду терористично-гібридної, то військові журналісти та прес-офіцери органів військового управління практично в подібному стані знаходяться постійно. Позаяк інформаційне протистояння з агресором – потенційним чи реальним, відбувається незалежно від того стріляють гармати на полі бою чи баталії відбуваються в мережі Інтернет,

на екранах телебачення, в радіоефірі і на газетно-журнальних шпальтах. Інформаційний простір вже давно перетворився на такий собі віртуальний театр воєнних дій, де застосовуються усі можливі і неможливі сили і засоби з різноманітними видами «озброєння» – від легкого стрілецького до найпотужнішої ядерної компоненти, яка просто розносить вщент головний мозок не тільки окремих соціальних груп, а й цілого суспільства. Це ми бачимо на прикладі усієї Росії та окупованих нею українських теренів в Криму і на Донбасі. А також в країнах Європи, де кремлівська пропаганда активно впливає на свідомість значної частини різних соціальних груп з метою електорального тиску на владні еліти в прийнятті ними необхідних геополітичних та економічних рішень.

Сьогодні саме поняття гібридної війни на наших очах трансформувалося в так званий гібридний мир. І протистояння з реальним агресором відбувається в усіх сферах людського і соціального буття.

Однак, не дивлячись на це, реальна воєнна криза вимагає додаткової мобілізації та застосування наявних сил і засобів, проведення інформаційних, ідеологічних, організаційних заходів, спрямованих на повний, а не частковий, перехід військових ЗМІ до функціонування в умовах воєнного стану, впровадження зовсім інших нелінійних комунікаційно-контентних та творчих інноваційних рішень і стандартів в формуванні особливого алгоритму управління редакційним колективом.

В першу чергу ми маємо завжди бути готові до того, щоби рішуче діяти з моменту виникнення воєнної загрози. А для цього кожен в редакційному колективі – від головного редактора до рядового журналіста повинен знати свій особистий маневр і злагоджено працювати в команді за планом з чітким переліком заходів, які пройшли відповідне моделювання на випадок кризових ситуацій, воєнних конфліктів та повномасштабної війни. Цей перелік заходів знаходить своє відображення у відповідних мобілізаційних документах, де прописаний кожен крок керівництва ЗМІ щодо прийняття відповідних управлінських рішень.

Редакція військових ЗМІ, як і будь-яка установа Міністерства оборони України, має виконувати завдання за призначенням відповідно до тих напрямків діяльності, що визначені вищим органом військового управління. А це – випуск якісного інформаційного продукту відповідного ідеологічного і тематичного спрямуванням, який би ефективно впливав на формування громадської думки серед військових, цивільного населення та в публічних інформаційних полях за межами країни.

Висвітлення оборонних заходів і вся внутрішня робота редакційного колективу, на це спрямована, організовується таким чином, щоби ефективно здійснювати інформаційне забезпечення діяльності оборонного відомства та ЗСУ, функціонуючи на усіх рівнях в системі інформаційної підтримки операцій військ (сил) та відповідаючи сучасним вимогам комунікаційно-контентної безпеки.

З цією метою в редакції на базі одного з провідних відділів створюється штабна оперативна група (як правило, на чолі з одним із заступників головного редактора), завданням якої є швидке реагування на будь-які події, що відбуваються в районі бойових дій, прифронтовій полосі, в тилу та з’являються

в публічних інформаційних полях в режимі он-лайн. В свою чергу необхідна чітка взаємодія з відповідним підрозділом в Генеральному штабі ЗС України, де зосереджується оперативна інформація та з органом військового управління, який відповідає за реалізацію державної інформаційної політики в секторі оборони. Визначаються основні та запасні двосторонні канали оперативної та надійної комунікації з ними.

Одночасно в редакції із числа найбільш підготовлених журналістів створюються мобільні комунікаційно-контентні групи, які готові по першому сигналу відбути в район ведення бойових дій з метою збору, обробки, аналізу та підготовки інформаційних матеріалів (друкованих, фото, відео), необхідних для формування контенту військового видання, відеоряду, фотоілюстрації, відео та радіо сюжетів як для військових, так і цивільних ЗМІ.

Разом з тим в районі ведення бойових дій силами офіцерів редакції та за участю інших підрозділів інформаційно-медійних структур ЗС України створюється інформаційна мережа з постійними кореспондентськими пунктами військових ЗМІ (при штабах секторів та окремих з'єднань), завданням яких є оперативне інформування редакції про найбільш визначні події, котрі заслуговують на увагу суспільства.

В прифронтовій полосі та в операційному районі бойових підрозділів ЗСУ керівництво редакції має можливість утримувати власних кореспондентів на ротаційній основі, долучивши їх до складу мобільних груп військово-цивільних комунікацій (CIMIC). Прикладом тому є ефективна взаємодія редакції газети МО України «Крила України» і Управління військово-цивільного співробітництва МО України в районі проведення АТО. Таким же чином треба використовувати і можливості взаємодії журналістів з різними інспекційними та мобільними групами внутрішніх комунікацій.

Особливого значення набуває робота власних кореспондентів та регіональних медіа-центрів в місцях постійної дислокації військових частин, підприємств ОПК, проведення мобілізаційних заходів, де створюється контент, який є базовим для формування комунікації між арміею і суспільством. І тут не обійтися без взаємодії з цивільними ЗМІ. Є багато прикладів того, як в результаті співпраці військових з цивільними друкованими ЗМІ і обласними ТРК народжуються цікаві інформаційні проекти оборонного спрямування.

Багато з того, що перераховано, ми можемо спостерігати сьогодні під час роботи прес-центрів АТО, прес-офіцерів секторів та бригад, інших органів військового управління та редакцій військових ЗМІ. Проте є багато проблемних питань, котрі залишилися за кадром. І з тих чи інших причин так і не були реалізовані саме ті пункти, які би мали суттєво вплинути на ефективність діяльності військової преси, радіо та телебачення.

В процесі добування інформації, її осмислення, аналізу та створення якісного контенту, який би викликав бажану реакцію у цільової аудиторії і у суспільства в цілому особливу роль відіграє професійно побудована система внутрішніх та зовнішніх редакційних комунікацій, яка дозволяє оперативно та ефективно виконувати усі завдання за призначенням. Тут, як і у великому симфонічному оркестрі, головну роль відіграє диригент, котрим являється редактор (керівник). Поруч з ним мають бути заступники, кожен з яких виконує

певні функції. В команді управлінців є і редактори відділів за основними напрямками висвітлення діяльності ЗСУ по тематиці. І важливо, щоби кожен на своєму напрямку комунікував з відповідними фахівцями (експертами) у вищих органах військового управління.

Особливо важливим є те, щоби керівництво редакції мало оперативний доступ до інформації, що надходить до ЦКП з району ведення бойових дій. Крім того топ менеджери редакції мають щоденно брати участь в нарадах по постановці завдань на день, тиждень тощо, тримаючи постійний зв'язок з керівництвом управління, яке відповідає за реалізацію інформаційної політики у відомстві. Налагодження постійної двосторонньої комунікації з джерелами інформації, які знаходяться безпосередньо у військових частинах, задіяних у виконанні завдань в районі ведення бойових дій, є ключовим, як для отримання необхідної інформації з метою продукування новин, створення друкованих матеріалів та сюжетів на ТВ, так і для вивчення громадської думки щодо ефективності виступів ЗМІ і подальшого коригування контенту у відповідності з вподобаннями цільової аудиторії.

Слід зважати на те, що часто цивільні журналісти, які працюють в районі проведення операцій та прифронтовій полосі, володіють більш достовірною інформацією і отримують її оперативніше із власних джерел, ніж командування військових частин. Це підтверджує не тільки досвід проведення АТО, але й світовий досвід висвітлення пресою бойових дій, коли провідні телеканали та інформаційні агенції раніше взнають про ту чи іншу подію з її відео чи фото підтвердженням. На практиці траплялося, що прямі репортажі CNN та Reuters давали можливість військовим вносити корективи у виконання операцій та спостерігати за ефективністю їх виконання. У зв'язку з цим не треба недооцінювати корисність взаємодії і тісної співпраці військових журналістів із цивільними колегами.

Особливого значення набуває внутрішня комунікація в редакційному колективі. З цією метою повинні постійно проводитися редакційні летючки, де відбувалася б не тільки постановка завдань керівництвом, але й обмін інформацією, отриманою із різних джерел. В творчому колективі, особливо в кризовий період, метод колективного мозкового штурму приносить позитивні результати. На флоті є така традиція: коли виникає якась кризова ситуація, офіцери збираються в кают-компанії і першому слово надається наймолодшому за званням, потім висловлюють власну думку інші і тільки після цього командир приймає рішення.

Журналістський матеріал вважається завершеним і таким що відбувся якщо він досягнув своєї мети і редакція отримала ту чи іншу реакцію цільової аудиторії. Тому менеджмент редакції має подбати про розповсюдження свого продукту, особливо коли йдеться про доставку друкованого видання в район ведення бойових дій, до «нульової позначки» включно. Саме тут і виникає багато проблем, що потребують вирішення у будь-який спосіб.

Як і на полі бою, в редакції кожен повинен знати і розуміти свій маневр та маневр сусіда ліворуч і праворуч, щоби ефективно виконати поставлене завдання і спрацювати в команді.

к. наук із соц.ком. Курбан О.В. (ВІКНУ)

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОНЛАЙН МЕРЕЖ В ПИТАННЯХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ПРОЦЕСУ

Події останніх років, зокрема російсько-український конфлікт навколо захоплення Криму та війни в Донбасі, наочно продемонстрували, наскільки серйозні проблеми в системі державної інформаційної безпеки в цілому та конкретно в онлайн мережевому просторі має сьогодні Україна. Проблеми та поразки України на інформаційному фронті мали місце не тільки в останні роки; це була системна проблема нашої держави усі роки незалежності. Серед чинників, що призвели до таких катастрофічних наслідків, можна визначити два, які, своєю чергою, розкладаються на низку профільних аспектів.

Перш за все, маємо визначити геополітичний чинник – знаходження України в зоні політичних, економічних та військових інтересів потужних світових країн-лідерів, зокрема Російської Федерації, Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки.

Також до переліку важливих чинників, що суттєво позначилися на здатності країни чинити інформаційно-психологічний опір агресору, можна віднести слабкий розвиток громадянського суспільства та профільних інституцій (незалежних інформаційно-аналітичних центрів, медіа, громадських організацій та лідерів громадської думки).

Серед напрямів, за якими має відбуватися розбудова національной інформаційної безпеки.

Перший напрям (прикладний) – розробка та впровадження стандартів і алгоритмів ведення мережевих інформаційних війн, які допомагатимуть швидко реагувати на певні виклики та компенсувати в певних обставинах відсутність досвіду та власних інструментів.

Другий напрям (кадровий) – налагодження системної роботи із підготовки відповідних фахівців, яка спиратиметься на чітку методологічну базу та практичні методики навчання.

Третій напрям (науковий) – створення мережі незалежних наукових центрів та стимулювання роботи окремих науковців, що досліджуватимуть проблематику інформаційно-психологічних війн у мережевому онлайн-просторі.

В цьому контексті, одним з ключових завдань є підготовка високопрофесійних кадрів – створення та широке застосування ефективної системи підготовки фахівців у галузі інформаційно-психологічних війн із відповідними знаннями та рівнем практичної підготовки. У цьому контексті необхідно передбачити два рівні роботи.

Перший – професійна підготовка та підвищення кваліфікації працівників профільних державних установ та громадських структур, що працюють у галузі інформаційної безпеки, на рівні сертифікованих навчальних курсів державного та міжнародного зразків. Така підготовка може здійснюватися на базі державних установ (ВНЗ, міністерства, держкомітети, місцеві органи влади), громадських (ресурсні центри, громадські організації) та приватних (ВНЗ, навчальні та консультаційні центри) організацій. При цьому необхідно активно долучатися до міжнародної співпраці, зокрема до проектів НАТО, USAID, ТАСІС та інших.

Другий рівень роботи із підготовки кадрів передбачатиме розширення блоків навчальних програм ВНЗ на таких спеціальностях як «міжнародна інформація», «політологія», «реклама та зв'язки з громадськістю», «медіакомунікації» за рахунок спеціалізованих дисциплін та спецкурсів. Також є необхідність запровадження нової фахової спеціалізації, що може умовно називатися «комунікаційна безпека».

За умови реалізації зазначених вище завдань та широкої інтеграції України в європейський інформаційний простір наше суспільство зможе нарешті досягнути стабільності та перейти від режиму перманентних суспільно-політичних криз і революцій до стабілізації та подальшого сталого розвитку. При цьому буде забезпечено ключову функцію будь-якої держави – національну інформаційну безпеку.

к.і.н., доц. Любовець Г.В. (ВІКНУ),

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ КАДРІВ ТА ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНИХ СТРУКТУР ОБОРОННОГО ВІДОМСТВА З ВРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ ЗСУ В АТО

Сучасні практики різномасштабних путіністських гібридно-месіанських агресій в Україні і світі доводить, що безпековий сектор традиційно потерпав (зараз цей процес лише зростає) від детехнологізації процесів в підготовці фахівців, які мають представляти високотехнологічні спеціальності гуманітарно-мистецького спрямування, адекватні сучасним глобальним динамікам світу в епоху четвертої промислової революції. Теза про те, що усталений технократизм має бути похідним в глобальному світі людей і глобальних комунікацій, на жаль, сприймається з великими потугами.

Це виникає внаслідок відсутності фіксації, що навчально-тренувальні та інноваційно-дослідні середовища стали на порядки ресурсно-затратнішими і унікальнішими як середовища-оази по втриманню сучасного інтелекту та продуктивно-ідустріального креативу в межах національних державних інституцій безпекового сектору.

Очевидно, що високотехнологічність методологічно змінила вектор розвитку. Якщо ще 15-30 років назад це були, зазвичай, машинно-кібернетичні сегменти жорсткої корпоративної технологізації на засадах технологічних ієрархій, коли технологічність утверджувалася через кількісно-ресурсні затрати на одиницю знань в царині інформаційно-кібернетичного наповнення, то зараз питання, що поставив Давос-2016 в напрямі зміни парадигми Четвертої промислової революції, свідчить про зворотній вектор розвитку глобальних процесів. Високотехнологічність стає не глибоко-концентрованою закритою корпоративною ієрархізованою монополією зі спеціальними функціями і закритими місіями, а навпаки - горизонтальною як за задіяністю фахівців (на рівні засад партнерської кооперації цінностей Майдану), так і за базовими характеристиками інноваційних процесів, коли ламаються кордони між колись

жорсткими корпоративними монополіями навіть у сфері розуміння живого і не живого, коли біологічні живі середовища наповнюються технологічними вживленнями штучних кібернетичних систем та тотальністю публічності комунікаційно-контентних публічних сервісів.

В той же час теоретично і практично змінилися дидактично-методологічні засади інноваційно-мотиваційних механізмів в підготовці спеціалістів високотехнологічних спеціальностей гуманітарно-мистецького спрямування. Мова йде про те, що жорсткий контроль і примус має поступитися мотиваціям індивідувального бачення та можливостями навчального процесу до розширення можливостей персональної та синергетично-групової самореалізації як діагностичного тренінгу і свого фахового майбутнього. Це з одного боку, а з іншого - ми нарешті маємо усвідомити ціннісну сутність дистанційного навчання. Інноваційною особливістю тут є те, що педагогами мають бути не одинаки-вчені, а мобільні комплексні групи синергетично-функціональних фахів та інноваційно-проривних ресурсів і технологічно-сценарних рішень. Вони мають оперувати не стандартними навчальними групами, а мінігрупами по реалізації різних проектів і навіть сервісів реальної безпекової потреби, можливо навіть в режимі екстериторіальності розташування чи належності до того чи іншого вишу. Маємо творити середовища таких мінігруп-студентів і мінігруп-тренерів та наставників з адекватним технологічно-інноваційним забезпеченням та ресурсами як мотиваційної моделі перспективних кадрів для їхньої системної самореалізації.

Події 2014-2016 років у безпековому секторі України демонструють чітку дилему щодо журналістики та інформаційної безпеки в частині комунікаційно-контентної складової. Сучасний мультифункціональний безпековий сектор України вже не має зважати на минулі традиційні підходи до журналістики і оперувати реальностями від креативних центрів Кремля у форматах глобального гібридного тероризму. Ми маємо справу із динамічно-потоковим комунікаційно-контентним виробництвом на базі творчих синергетичних груп, в основі діяльності яких лежать творчість та креативні індустрії. Це викликано тим, що вони мають справу із досить потужними журналістсько-технологічними мобільними групами публічного терору сучасної публічності як на міжнародній арені так і в середовищі громад і населених пунктів. В таких випадках агресор технологічно виставляє в протидії не окремого журналіста, а групи (команди), за якими стоїть координаційно-технологічний центр з моделювання композиційного дизайну контенту в різних форматах подачі з місією гіперактивної модерації суспільної уваги тощо.

Відтак ключовим в процесах підготовки спеціалістів комунікаційно-контентної безпеки (нині військових журналістів) все більше постає питання поєднання функціоналу знання про фахи і навички не з позицій минулих корпоративних ієрархіях посад і спеціалізацій, а через горизонти наявних можливостей, які дають вищі навчальні заклади безпекового сектору. Тоді наші випускники в неординарних умовах зможуть кооперувати зусилля в стилях синергетичних моделювань і креативно-інтелектуальних потенціалів та досвідів, виходячи із ситуативно-сервісних навичок комунікування в різних транзитних сервісах поєднання потенціалів.

Питання відходу від ідеологічних ширм і реалізації майданних ціностей як середовищ потенціалів майбутнього набуває нових мотивацій та стає місією успішності високоінтелектуального фахівця, що служить добру і щастю всіх в глобалізованому світі, а не прислужує силам перманентного страху (як п'єдесталу возвеличення себе над іншими).

Постає питання про систему та етапи модернізації вітчизняної мілітарної організації в умовах гібридно-месіанських агресій, яка наразі потужно і ефективно використовує сучасні ієрархії, монополії, страхи і різноформатні приниження…

к.і.н., доц. Любовець Г.В. (ВІКНУ),
Король В.Г. (ВІКНУ),
Савчук Р.П. (ВІКНУ)

ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ: ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЧИ ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОНТЕНТНИЙ ТЕРОРИЗМ?

Гібридний мир ставить безпеку на перше місце в ієрархії приорітетів людства. Національна безпека переважно і традиційно сприймається як захист периметру – починаючи від перелазу і закінчуючи кібернетичним каналом. Для більшості спеціалістів і експертів безпека – захист входу, але економіка знань через призму останнього всесвітнього економічного форуму у Давосі – а це заявлена четверта промислова революція – сьогодні ставить проблему безпеки смислів та регламентів і способів їхнього утвердження в головах громадян без вікового обмеження, а виключно в залежності від наявності адекватного досвіду сучасного життя в контентних потоках та технологічно-креативних можливостей застосування акцентованих публічних впливів прихованого характеру. В цій боротьбі виграє той, хто стає першим за ініціативою контентного дизайну та масштабним ресурсом поширення у всій системі глобальних комунікацій, і добре, якщо він носій цивілізаційного добра і високих цінностей демократичного співтовариства. Значно гірше, якщо випереджає глобальне неоварварське зло з мотивацією глобального поневолення страхом і зневірям, яке через свою сутність завжди є більш цинічним, тому що імітує демократію ярликовими реаліями. До того ж, на жаль, глобальне зло на сьогодні ще й надтехнологічне. Це і призводить до вихолощення мирної гуманістичної величі людського прогресу, як це сталося із iPhone'ами. Вони з'явилися, завдячуючи генію Джобса, щоб полегшити професійне життя журналістів, а сьогодні вже призвели до того, що журналістика примітивізувалася до рефлексій візуально-віртуального порядку миттєвих необдуманих коментарів та фотографій з місця події, про які жартують, що, мовляв, з палаючого будинку слід спершу вибігти, а вже потім розміщувати його фото у Twitter'і, а не навпаки. Такі псевдоінформативні рефлексії концентруються мережевими монополіями та продукуються мізками мільйонів, оскільки направлені на шокові стани та на застосування фізіології страху.

Водночас, в найближчому майбутньому нас очікують шокові стани на рівні своєрідного інтелектуального тріумфу, спричиненого задоволенням від власних рукотворних форм мистецтва за принципом: «Світ вперше…». Такі

фантастичні досягнення доступні людському генію на рівні кожного індивіда, якщо він, зокрема, оволодіє технологічними рішеннями, необхідними для динамічного розуміння смислів потокового контенту. Такі смисли весь час підказують, що, коли і як робити, а ми часто не хочемо освоювати нові можливості нових технологій економіки знань, яка знищує горизонт війни, коли фізичне вбивство означало закінчення життя взагалі. Але сьогоднішні можливості показують, що соціально-комунікативні образи представлення особи в інтернет-мережі дають можливість жити, якщо вже не для свого фізичного тіла, то для інших індивідів, які споживають твої особливі акценти, які ти продукуєш, не важливо, усвідомлено чи ні.

Оперування терміном «інформаційні війни» сьогодні – це як дитячі іграшки в дитинстві, адже інформаційний зміст не є вже абсолютно унікальним. Унікальною є динаміка композиційної подачі в змінах контентекстних акцентів щодо відомих змістів, які самі по собі досить сталі, хоча і мають власну динаміку розвитку та перетворень. На сьогодні більш очевидним є застосування терміну «інформаційний контентний тероризм» державного рівня, а інформаційна війна – це вже минуле, тому що інформаційне середовище сьогодні вимірюється інтерактивністю світового глобалізму, коли традиційне розуміння інформаційного середовища це взаємопоборення інтересів (війна), які представляє кожен суб'єкт життєвого процесу – від індивіду до соціуму в різних формах його організації тощо.

На сьогодні у світі є кілька визначальних тенденцій, що задають вимір для сучасного стану розвитку інформаційного контентного простору. В першу чергу, серед цих тенденцій слід визначити стан суб'єктів, що беруть участь у швидкоплинному динамічному процесі боротьби за захоплення та втримання домінування контентних смислів та максимально пришвидшене напрацювання динамічно змінних рядів акцентів, що накладаються на створювану інформацію з точки зору необхідності постійного утримання уваги перцепієнта. Ці смисли та інформаційні акценти породжують публічні резонанси в структурі інформаційного простору. Ті ж, своєю чергою, підтверджують наявність у суб'єктів інформаційної діяльності, які продукують ці смисли та акценти, контентного домінування в різних середовищах, як у відповідності до масштабів впливу, так і до форматів сприйняття та технологічного продукування інформації – аж до адекватних реакцій у відповідь на резонування цих смислів та акцентів у діях всіх учасників інформаційних процесів тощо. На шляху до можливостей контентного домінування важливо розуміти, що спонтанно чи разово досягнути цього статусу неможливо. Це досягається лише завдяки напруженій систематичній технологічно правильній діяльності та за умови адекватності цих зусиль сучасним ситуаційним вимогам.

В будь-якому випадку, результати комунікаційно-контентної діяльності будуть проявлятися лише через певний час. Тому початок її має бути адекватний проблемам структури національного інформаційного простору, які випереджають можливості нинішнього медіа-впливу. Контентні потокові масиви рухаються та змінюються дуже швидко, аргументи змінюються, а щоб вони ще й виходили на рівень акцентування, що дозволяють реалізувати механізми непрямого впливу на соціум, то сам процес присутності в інформаційному

просторі гравця має бути широкоформатним, асиметричним, з модельованими сценарними рішеннями, які матимуть потенціал інструментарію комбіновано-координаційного корегування нейтралізації чи наступу.

Головне на шляху до контентного домінування в публічних динаміках – адекватно випрацювати регламенти інформаційної публічної присутності. Тоді виникає можливість встановити нові правила оцінки інформаційної діяльності, коли негатив і позитив вже не є принциповими, головне щоб гравець був помітний в структурних сегментах інформаційного простору різного масштабу та мав усі різновиди конотаційних оцінок, включно з іронією та сарказмом щодо гравця, а можливо, вже став контекстним аксіоматичним твердженням (асоціативним контекстним образом, міфом), яке не потрібно в щільній динаміці інформаційного потоку постійно підтримувати. Ще одна визначальна тенденція – втримання публічної уваги інформаційного споживача, який здатен продуктивно змінювати себе самого та впливати на інших.

Дана тенденція реалізується тому, що телебачення, з одного боку, а сервіси інтернет-середовища, з іншого, збільшили масштаби атомізованого інформаційного стогону індивідів в соціальних мережах і чатах і, відповідно, знизили рівень професійного стану інформації та продуктивного потенціалу. Це є ознакою пониження фактору інтелектуальності в спільнотах, які переважно користуються технологіями моди та процедурами інформаційної діяльності, характерними для фанатизму різного спрямування навзамін логіки та ідентифікації в інформаційних акцентах свого власного інтересу, тобто власної аргументованої позиції. І тут держави і суспільства зіткнулися вже з геополітичними викликами світового блогерства (воно сьогодні представляє середовище професійних гравців контентною емоційністю інтернет-середовищ), яке можливо, є частиною хакерських підрозділів в мережевих кібервійнах.

Ми давно спостерігаємо, що в суспільствах повсюдно відбувається потужний акцентований процес напрацювання змістів, що героїзують хакерство. Блогери – очевидні дистилятори соціальної уваги та монетарно-технологічні менеджери публічних впливів, які завдяки їхній гіперактивній експансії в публічний вакуум державної пасивності поширюються навіть на інститути держави і суспільні інституції.

Повсюдне поширення, створення інтернет-версій всіх основних учасників медіа-сфери, що мають реальні інструменти впливу на публічну увагу та повний перехід на технології потокової подачі публічної інформації призводять до того, що журналістика, заснована на інерційній діяльності, тобто, на подачі факту чи серії однотипних фактів, втрачає фаховість та професійність. Більше того, часто така журналістика займається відвертою дезорієнтацією, а очевидно, і фальсифікацією інформаційного простору, що неминуче має відобразитися у діяльності держави.

Очевидним є твердження, що професійний паблік рілейшн та потокова рекламна індустрія – аспекти процесів деградації авторської журналістики, як середовища для формування високоінтелектуальної сфери самородків авторського пера, особливо в Центрі.

Інформаційний простір, набувши елітарності через свої високі управлінсько-статусні можливості, став за рахунок інтернет-мережі обузою і джерелом

страху для людей, які опанували масові спеціальності, і виключені зі сфери інтелектуально-творчої складової суспільства, оскільки працюють за жорсткими регламентами, націленими на фізіологічну ефективність продажів, а не на доказ істинності чи управлінської правоти. Жорстке регламентне засилля повертає суспільство, особливо під час кризи, в середовище «червоної людини» (за С. Алексієвич), яке вмерло від того, що регламентний характер поведінки в суспільстві та жорсткий регламент продукування інформації досить ефективно імітував успіх в корпорації, на яку перетворився СРСР. Тепер вже сучасна регламентація і витіснення творчих ознак в масі професій веде до втрати конкурентоспроможності не тільки компаній, а навіть держав та до того, що регламенти завжди відстають від публічного життя.

Ляшенко І.О. (НУОУ)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИВУЧОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-УПРАВЛЯЮЧИХ СИСТЕМ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Використання інформаційно-управляючих систем (ІУС) на сьогоднішній день отримало надзвичайно широке застосування у різних сферах діяльності людства (соціальній, економічній, промисловій, космічній та інші). але з початком інформатизації збройних сил провідних країн світу особливої ваги застосування ІУС спеціального призначення набуло у військовій сфері.

Надзвичайної ваги набуло застосування ІУС спеціального призначення саме для ЗС України – як найбільш мобільних в застосуванні та функціонуючих в умовах негативного впливу вогневого, радіоелектронного та кібернетичного ураження, що висуває специфічні вимоги через нетривкість зв’язків між підрозділами ЗС України та органами управління ними, а також низький рівень їх стійкості та живучості.

Стрімке зростання застосування ІУС спеціального призначення у 80-х роках було зумовлено їх живучістю на надійністю – за рахунок застосування принципу надлишковості структурної та функціональної). Однак об’єм завдань для таких систем, вимоги до оперативності їх вирішення та об’єм ресурсу як апаратного, так і програмного наклали певні обмеження на рівень надлишковості. Тому, як наслідок, ступінь надійності та живучості не відповідає заданим вимогам до ІУС спеціального призначення.

Рішення даної проблеми потребувало додаткових досліджень в предметних областях як структурної, так і функціональної живучості.

Фундаментом цих досліджень стали праці А.Г. Додонова, Ю.І. Стєкольнікова, Г.М. Черкесова, Ю.Ю. Громова та інших. Дані праці дали змогу продовжити дослідження забезпечення живучості ІУС спеціального призначення – причому не окремо структурної та функціональної, а в комплексі їх з використанням принципу інтелектуальної протидії.

Розроблено цілий комплекс алгоритмів одночасної функціональної та структурної ре конфігурації вузлів та зв’язків ІУС спеціального призначення під час процесу обміну інформацією в умовах відмови функціональних відмов, який використовує динамічний вибір точного, або наближеного алгоритму

структурної ре конфігурації, а також метод оперативного управління для функціональної ре конфігурації вузлів ІУС спеціального призначення.

Таким чином наукове завдання дослідження щодо розроблення методу забезпечення живучості ІУС спеціального призначення в умовах функціональних відмов вузлів. При цьому метод містить комплекс алгоритмів, які описують порядок вибору конфігурації для різних рівнів ієрархії системи та обміну функції між вузлами цієї системи.

Маркевич Д.П. (ВІКНУ)

ЗМІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Інформаційна війна – це дії розпочаті для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, процесам, що базуються на інформації та інформаційних системах супротивника. Найчастіше інформаційні війни ведуться на міжнародному рівні. Вже довгий час інформаційну війну проти України веде Росія. В основі цієї війни – поширення недостовірної, неповної, упередженої інформації про Україну, маніпулювання суспільною свідомістю як громадян України, так і інших країн, пропаганда війни, роздмухування національної та релігійної ворожнечі, зміни шляхом насильства конституційного ладу нашої держави. Росія постійно провокувала гучними заявами український уряд, завжди зневажливо ставилася до українців у своїх інформаційних матеріалах.

Наразі в Україні спостерігається четвертий етап інформаційної війни, специфікою якого є психологічна агресія, побудована на обмані та маніпуляції

громадською думкою; заперечення та зневага до української державності; синхронізація інформаційної агресії та бойових дій проти України.

Інформація має вплив на маси, тобто за умови вдалого маніпулювання свідомістю мас можна досягти практично будь-якої мети: знищити опонента, прибрати з дороги конкурентів чи розпалити війну. Що ж, журналісти тримають у руках зброю, тільки не завжди використовують її за призначенням.

ЗМІ є найзручнішим інструментом та найрозповсюдженішим каналом поширення інформації у сучасному світі. Сучасний стан інформаційних технологій зробив можливим одночасне сприйняття однакової інформації в режимі online. Українське законодавство визнає ЗМІ: телебачення, радіомовлення та пресу. Найпоширенішим та найефективнішим засобом маніпулятивного впливу є телебачення. Сьогодні інформаційники визнали, що соціальні мережі є не менш потужним засобом впливу на свідомість, адже кожен може стати «журналістом», якому повірять тисячі користувачів. Тож мету інформаційно-психологічного впливу стало досягати ще простіше.

Отже, необхідно постійно удосконалювати індустрію інформаційних послуг таінфраструктуру єдиного інформаційного простору України. Перебуваючи в стані інформаційної війни, суспільство почало звертати більше уваги на власну інформаційну безпеку, завдяки позитивній чи негативній інформаційній

діяльності ЗМІ виокремлювати в інформаційному потоці пропаганду агресора протидіяти їй. І це приносить свої плоди. Все більше людей розуміє сутність зомбування російських ЗМІ, журналісти яких все частіше попадають під ігнорування та зневагу як серед українців так і серед міжнародної спільноти. Це вже немало.

Крім того, важливим питанням у діяльності ЗМІ є попередження пропровокації, адже діяльність журналістів країни-агресора тісно переплітається зцим терміном. Знаючи про передбачувану атаку пропагандистів можливо перед бачити необхідні заходи протидії.

Таким чином, варто звернути увагу українських військових фахівців на особливості ведення інформаційної війни та базові стандарти журналістської діяльності. Найголовніше в умовах гібридної війни – баланс інформації, представлення точок зору всіх людей, які живуть в цій країні.Однак потрібно переходити на новий рівень, на новий український контент, нашій державі потрібно самій проводити інформаційні операції проти свого агресора, як на міжнародному рівні так і на території противника.

к.пед.н., доц. Приходько Ю.І. (НУОУ)

ЕВОЛЮЦІЯ ВІДКРИТИХ СИСТЕМ ВНАСЛІДОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Будь які сфери живої чи неживої природи штучного або природного, органічного чи неорганічного, соціально-економічного, технічного, гуманітарного військового, політичного та іншого походження являють собою певним чином структуровані утворення, тобто системи. Мабуть, цілком слушним буде визнання того, що макро-та мікро світ людської діяльності та функціонування глобального земного середовища представляються безліччю систем різного походження та призначення, що в цілому визначають стан нашої планети та життєдіяльність людства. Як показує перебіг історичних подій, наукові дослідження, функціонування зазначених систем характеризується різними позитивними та негативними результатами: еволюція, розвиток, успішність, занепад, хаос, дисипація тощо, тобто системні утворення з часом змінюються, функціонуючи в оточуючих середовищах під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників інформаційно-комунікаційного характеру. Водночас, механізми змін, що при цьому в них відбуваються, не знайшли глибокого наукового висвітлення і продовжують залишатися проблемними та актуальними для науковців і в умовах теперішнього часу – прогресу науки з пізнання світу, зростання обсягу знань, формування глобального інформаційного простору, комунікації, розроблення та запровадження новітніх технологій різного призначення на основі інноваційних наукових досягнень, зростання дії воєнно- політичних, терористичних, екологічних, міграційних та інших глобалістичних чинників, накопичення матеріально-технічних і фінансових ресурсів тощо.

Сутність системи в контексті їх сутності та теорії змін найбільш повно може бути представлена таким чином: по-перше, система обов'язково містить у собі сукупність елементів; по-друге, елементи системи певним чином пов'язані між собою; по-третє, пов'язані елементи системи створюють своєрідну цілісність; по-четверте, елементи системи знаходяться у постійній взаємодії шляхом обміну енергією; по-п'яте, властивості системи відмінні від властивостей окремих елементів сукупності; по-шосте. система знаходиться під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників; по-сьоме система, залежно від умов, обставин, впливу може набувати стану розвитку, руйнації, хаосу тощо. З викладеного видно, що йдеться про відкриту систему, яка перебуває у стані постійної взаємодії з внутрішнім середовищем, а також зовнішнім середовищем, у якому вона знаходиться. Взаємодія, зазвичай, набуває комунікаційної форми обміну інформацією, енергією або матеріальними носіями внутрішнього та зовнішнього характеру.

В доповіді визначаються зовнішні та внутрішні чинники інформаційно-комунікаційного характеру, що впливають на трансформацію відкритих систем, які, в свою чергу, декомпозуються на об'єктивні та суб'єктивні, здійснюється їх аналіз та вагомість впливу.

Савчук Р.П. (ВІКНУ)

ДОСВІД СТВОРЕННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ ТА СПЕЦІАЛІСТІВ З КОМУНІКАЦІЙНО-КОНТЕНТНОЇ БЕЗПЕКИ

Гібридно-месіанська агресія путінської Росії – це термін-квінтесенція методологічних підвалин всього креативно-технологічного геостратегічного комплексу, що продукує сучасний кремлівський режим. Він був запропонований викладачами (по суті науковцями-практиками) кафедри військової журналістики за результатами аналізу динамічного ряду сучасного існування путінізму на базі науково-методологічного доробку сучасних некремлівських науковців рівня Дмитра Шушаріна чи Пітера Померанцева для розуміння сутності того комплексного глобального явища, з яким на сьогоднішній день зіткнулася не Україна, а світове співтовариство, і цей термін, внаслідок його складності і суттєвої відмінності від інших звичних термінів, вимагає більш широкого пояснення. Робота з підготовки курсантів ведеться дидактично та методологічно саме виходячи з розуміння сутності цього явища та формування актуального практичного досвіду в частині комунікаційно-контентної протидії йому на всіх рівнях суспільної організації.

Гібридність агресій полягає в тому, що вони проводяться засобами, які переважно не є суто військовими, тому не можуть бути чітко за наявними міжнародними стандартами визначені в якості агресії в розумінні міжнародного права, а отже, не можуть бути чітко і однозначно доведені самі факти агресії та не може бути офіційно встановлений агресор, як такий.

До дій агресора, що входять до складу таких гібридних впливів, можна зараховувати факти із ключових сфер мирного життя: економічної, ідеологічної, психологічної, культурної, спортивної, інформаційної, релігійної агресії, власне військового, а краще парамілітарного втручання гібридними засобами тощо.

Військова гібридна агресія являє собою застосування зброї та військової сили без визначення агресором себе як воюючої сторони, відповідно до норм міжнародного права. Сюди входить застосування неформальних військових об'єднань, що не мають ідентифікації, перевдягання власних військовиків у військову форму інших країн, передача озброєння та новітньої, а часто і експериментальної військової техніки в руки воюючої сторони (штучно легалізованого конгломерату військового найманства у форматах терористичних організацій), матеріально-духовна та комунікаційно-контентна гіперпідтримка тих угрупувань, що воюють проти жертви гібридної агресії, масоване застосування формальних та гібридизованих сил спеціальних операцій через формування та застосування легально існуючих спортивних, нелегальних кримінальних, асоціальних, ксенофобських та релігійно-сектанських груп та угруповань при організації на території країни-жертви серії та комбінацій агресій в різних динаміках і масштабах задіяності та включення населення тощо.

Слід зазначити, що ті дослідники, які намагаються довести, що гібридна агресія характерна, нібито для всіх етапів розвитку військової справи і для більшості війн в історії, не мають рації, тому що головною ознакою власне гібридності сучасної агресії є те, що вона являє собою не набір спорадичних дій, а є скоординованим, постійно діючим, інтегративним явищем, в рамках якого кожен окремий чинник діє у сукупності з усіма іншими. При цьому всі ці чинники є пов'язаними один з одним і не припиняють діяти протягом певного часу, або ж діють завжди. Тому в контексті цього комплексу гібридно-месіанських агресій не можна взагалі говорити про суто військові «операції», будь-то психологічні чи традиційні інформаційні, чи економічні, чи дипломатичні. Йдеться лише про «діяльність» і часто традиційно мирну професійну, навіть більше перспективно-цивілізаційну, яка відбувається завжди і має необмежену тяглість в часі, в якій не слід виділяти, інакше як тільки для зручності протидії чи дослідження, окремі факти чи проміжки.

Ще одним найважливішим фактором гібридності агресії є те, що внаслідок ефективності комплексу дій агресора країна-жертва агресії сама ситуативно під тягарем хаотичних реакцій-рефлексій, заданих динамікою впливів комплексу гібридно-месіанських агресій, завдає собі шкоди, на яку агресор розраховує не спонтанно, а модельовано-очікувано. Для розуміння даної ситуації можна притягнути паралель з царини біології, коли вірус уражує імунну систему організму, і фагоцити починають знищувати здорові клітини, які під впливом вірусу агресора діють, не захищаючи організм, а сприяючи його загибелі.

Месіанськими агресії названі через те, що вони будуються на встановленні та нав'язуванні типу мислення, характерного для месіанських культів. Таке мислення характеризується безумовним прийняттям певної недоказової

базової ідеї (аксіоматичної ідеології) та діленням реальності на те, що відповідає і не відповідає такій аксіоматичній ідеї, а також установкою до безмежного поширення даної ідеї і підпорядкування їй всього доступного природнього оточення. Так, месіанська за характером релігія – іслам – передбачає створення світового халіфату, владикою якого є бог особисто. Ніяка думка з цього приводу тих, хто має стати частиною халіфату, до розгляду не приймається за визначенням, оскільки не відповідає оголошеній волі Творця. Аналогічно месіанська роль путінської Росії та її право на протистояння з західним світом та повернення їй світової потуги і «колишніх земель» відповідним чином не може ставитися під сумнів, як абсолютний імператив, сила якого саме в тому, що він не потребує доведення з точки зору носіїв цього типу фанатичного вірування.

Путінська Федерація в рамках терміну, який обговорюється, названа «путінською» внаслідок того, що структура політичних, суспільних та економічних відносин, що склалася в сучасній Росії за часів влади В.Путіна, має унікальні характеристичні риси, і її характеристики не можуть бути перенесені на Росію в загальному розумінні, як історичне, етнічне і політичне, а головне соціумно-етнічне явище загалом.

У будь-якому демократичному суспільстві в основу взаємодії урядових організацій та ЗМІ закладається принцип змагальності. Тобто, ЗМІ прагнуть об’єктивно та якомога повніше інформувати громадськість, а також викривати протиправну діяльність управлінських центрів або діяльність, що не відповідає інтересам суспільства. В тих сферах, що вимагають застосування обмеження доступу до інформації з метою дотримання державної та особистої таємниці, ЗМІ мають право добиватися розкриття цієї таємниці та при необхідності, якщо зможуть це зробити і відстояти свою правоту в суді, оприлюднювати її. Незалежна судова система виступає при цьому арбітром, який підтримує адекватність цього принципу змагальності і не дозволяє йому надто сильно шкодити системі державного управління.

При цьому ЗМІ, фактично, фінансуються громадою, яка платить за читання газет, перегляд телепередач та прослуховування радіо. Відповідно, досить значна частина ЗМІ об’єктивно є незалежною від власника, а залежною від громад, які купують дані ЗМІ. На сьогоднішній день в Україні немає жодного ЗМІ, який би існував за рахунок грошей, які отримуються з ринку вільного продажу телепрограм, друкованих видань або радіо. Всі вони існують переважно з джерел продажу реклами та фінансування власником. Значна частина ЗМІ існує майже виключно за рахунок фінансування власником. В такій ситуації власники об’єктивно зацікавлені або в подачі інформації громаді таким чином, щоб стимулювати її купувати послуги цих ЗМІ, або в тому, щоб ЗМІ доносили до громадян ту інформацію і ті акценти, які вигідні конкретному власнику або фінансово-промисловій, політичній чи геостратегічній групі, до якої він входить, або від якої залежний.

З іншого боку, більшість власників та операторів ЗМІ навчаються засобам та інструментам комунікації за російським зразком, сприймаючи ці інструменти через фільтр російського сприйняття. Ця ситуація склалася історично, завдяки

меншовартості українських освітніх та наукових центрів, з яких традиційно відтягалися кращі кадри до РФ. Або ж представники українських ЗМІ отримують необхідні сучасні інформаційні навички в західних тренінгових центрах, де пропонується інструментарій управління та просування ЗМІ безсторонньо, а представники ЗМІ з України його вже на місцевому грунті доосмислюють. В результаті вони масово користуються традиційною парадигмою розуміння, що увагу аудиторії притягує та утримує негативна інформація, яка збуджує страх, неспокій, агресію та конфліктність. Це призводить до ситуації, коли ЗМІ будь-якого спрямування та армія в ситуації ведення бойових дій з агресором об'єктивно знаходяться в положенні об'єктивного антагонізму інтересів, зумовленого політично-партійними та економічними інтересами власників медійних холдингів.

Об'єктивно єдиним оперативним виходом з такої ситуації на сьогоднішній день бачиться тільки підготовка висококваліфікованих кадрів, здатних проводити ефективну інформаційну діяльність як на своїх посадах за призначенням, так і спеціалізовано, в якості спеціалістів з інформаційно-контентної безпеки.

У сучасних умовах ми пропонуємо перенавчання та підвищення кваліфікації офіцерів, що обіймають посади, пов'язані так чи інакше з інформаційною діяльністю та надання їм інструментів грамотного формування інформаційного простору, створення та управління каналами комунікації, навички підготовки інформації та інформаційних акцентів, створення та управління локальними ЗМІ, журналістської діяльності, застосування сучасних технік функціональних текстів тощо. Досвід такої підготовки був успішно апробований кафедрою військової журналістики при перепідготовці мобілізованих та діючих прес-офіцерів.

Нова парадигма підготовки кадрів, яка виробляється кафедрою військової журналістики ВІКНУ, ґрунтується на необхідності формування адекватної умовам гібридно-меіанської агресії моделі відносин армії та медіа з метою досягнення, зокрема, балансу інтересів армії та медіа. Ця модель повинна бути корисною для розвитку сектору оборони як державоутворюючої інституції. Саме ці міркування диктують необхідність переосмислення принципів підготовки фахівців не тільки в царині військової журналістики, а і в царині комунікаційно-контентної безпеки.

Підготовлені на таких засадах фахівці матимуть змогу зосередити свою діяльність на дослідженні основних напрямків, котрі дають не тільки розуміння функціонування публічних інформаційних полів, але і озброюють інструментом та технологіями впливу на формування цих полів з просуванням в них потужної і якісної мілітарної компоненти. Саме з цією метою курсанти отримують знання з цілого комплексу дисциплін, які дають розуміння основ геополітики і геостратегії в динаміці їх розвитку, реалізації засад інформаційної політики в галузі оборони та безпеки в умовах агресії путінської Росії; допомагають освоїти технології аудиту публічних інформаційних полів, прогнозування стратегічних комунікацій та адекватно реагувати на виклики, ризики і загрози, використовуючи традиційні засоби масової інформації і соціальні мережі; навчають лінгвістичним тонкощам формування інформаційного

контенту та використанню креативних індустрій в медійному середовищі; формують уявлення про психологічну компоненту в творчості військового журналіста; розкривають сутність управління редакційним колективом та маркетингової складової його ефективного і успішного функціонування в системі Міністерства оборони та Збройних Сил України; надають можливість практично ознайомитися із застосуванням інформаційно-медійних технологій у військовому управлінні та оцінити їх роль і місце в інформаційному забезпеченні діяльності військ (сил).

Соловій О.В. (ВІКНУ)

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ВІЙСЬКОВИХ ЗМІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ЗСУ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ ВХОДІ АТО

В кожний історичний період військова журналістика була різною. Таким чином, відповідно до зміни влади та постійних суспільно-політичних процесів формувався й інформаційний простір України. Агресія РФ проти України, спочатку в Криму, а потім на Сході нашої держави супроводжувалася масштабною інформаційною кампанією, що характеризується цілісністю меседжів, тотальною дезінформацією ключових цільових груп і масштабним використанням фейкової інформації на всіх рівнях. Але українські військові ЗМІвідіграли винятково важливу роль в інформаційній протидії та ідеологічному забезпеченні формування дисциплінованих і боєздатних збройних сил, опосередковано впливаючи за допомогою інституту армії на процес реалізацій ідеї української державності.

Та все ж на початку агресії, як виявилось, військова журналістика в Україні – справа радше аматорська, аніж професійна. А забезпечення інформаційних інтересів в умовах війни стало однією з найнагальніших вітчизняних проблем.Найбільш вразливим місцем сучасних складних систем стали процеси прийняття рішень. Інформація як такапоступово почала змінюватисвій статус. Вона стала переходитивідсили, щодопомагала в бою, до силиосновної, яка й вирішує результат війни.

Мета цієї роботи полягає в аналізі перспектив та здобутків сучасної української військової журналістики, осмисленні перспективних шляхів розвитку в сучасних умовах інформаційної війни, окресленні головних проблем та труднощів діяльності військових журналістів на даному історичному етапі та пошукові дієвих шляхів для їх вирішення.

Актуальність роботи обумовлюється відсутністю комплексних наукових досліджень з оцінки та аналізу перспектив розвитку української військової журналістики на її сучасному етапі, у взаємовідносинах зі світовою традицією та вітчизняними здобутками.

Трошкін Є.М. (ВІКНУ)

ЖУРНАЛІСТИКА ТА СУЧАСНІ ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ: ДОСВІД РОБОТИ В АТО НА СХОДІ УКРАЇНИ

Еволюція суспільства, тісний зв'язок соціальних, економічних, політичних питань із повсякденним життям людини, стали причиною виникнення та розвитку такого явища як журналістика. Участь журналістів у всіх аспектах суспільного життя, вплив на нього, зробили журналістику необхідною сьогоденною інституцією.

Висвітлення журналістами об'єктивної ситуації в світі, зокрема і збройних конфліктів, котрі стали невід'ємною часткою реальності – започаткували цілий окремий напрям в журналістській діяльності.

Мета даного дослідження полягає в:

– визначенні історичних аспектів виникнення необхідності висвітлення збройних конфліктів;

– чіткому окресленні напрямків роботи журналіста в ході висвітлення збройних конфліктів;

– виокремленні особливостей сучасних конфліктів, засобів та методів їх проведення;

– визначенні ролі та місця інформації та її поширення в перебізі сучасного збройного конфлікту;

– розмежуванні понять "військової" та "воєнної" журналістики, специфіки діяльності кожної з них окремо, а також особливості загальних цілей;

– впорядкуванні нормативно-правової бази діяльності кореспондента в зоні бойових дій, захисту його прав;

– розгляді питань моральності та етичності даного виду діяльності журналіста;

– розробці теоретичних настанов та практичних рекомендацій, покликаних зробити роботу кореспондента з висвітлення конфлікту найбільш ефективною.

Актуальність окресленого питання зумовлена різкою зміною реалій сучасної світової ситуації, методів ведення сучасних конфліктів і в зв'язку з цим втратою актуальності попередніх розробок та напрацювань з цієї теми.

Секція 6

ФІНАНСИ

к.е.н, с.н.с. Бажан Л.І. (МННЦІТС НАН і МОН),
Остапенко О.П. (ВІКНУ)

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ В УМОВАХ ОБОРОННОЇ РЕФОРМИ

Оборонна реформа України на сьогодні є результатом численних заходів керівництва держави, що покликані зміцнити боєздатність армії та перевести Збройні Сили України на відносно новий рівень їх управління, з урахуванням всіх міжнародних стандартів.

Однак фінансова нестабільність держави та невизначеність у багатьох економічних питаннях створюють певні проблеми економічного забезпечення воєнної безпеки держави навіть за умови зростання видатків на оборону. Серед них провідне місце займають постійні протиріччя між потребою у фінансових ресурсах для ЗСУ та економічними можливостями держави а також недосконала система управління фінансово-економічним механізмом оборонного сектору, що включає здатність ефективного прогнозування фінансових ресурсів а також управління системою виникаючих ризиків у сфері ресурсного забезпечення потреб армії. Такі передумови стали причиною необхідності розробки та впровадження дієвої та науково-обгрунтованої системи управління ризиками у сфері оборонного планування та ресурсного забезпечення потреб ЗСУ, етапи впровадження якої висвітлені в Дорожній карті оборонної реформи на період до 2020 року.

Створення інтегрованої системи управління ризиками як складової оборонного планування, на сьогодні, є однією з основних оперативних цілей, затверджених Стратегічним оборонним бюлетенем, яка повинна забезпечити:

- уникнення стратегічних помилок, які можуть призвести до значних втрат у майбутньому (перевитрат фінансових ресурсів, неефективного використання економічного потенціалу держави тощо);
- підтримку процесу прийняття рішень на довгострокову, середньострокову та короткострокову перспективи;
- підвищення якості проведення оборонного планування, підготовку відповідних документів оборонного планування, сприяння формуванню необхідних оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей складових сил оборони, які забезпечуватимуть гарантування воєнної безпеки.

Враховуючи вимоги Дорожньої карти оборонної реформи, така інтегрована система управління ризиками повинна запрацювати вже до кінця 2017 року та повинна включати:

- систему управління ризиками в ході виконання урядових програм розвитку складових сектору оборони;
- спеціалізовані органи з функціями моніторингу та оцінювання виконання Державних програм розвитку сил оборони та системного аналізу розвитку сил оборони.

Отже, на сьогодні, одним з ключових питань оборонної реформи виступає термінове розроблення надійної та науково-обгрунтованої методики оцінки та аналізу вищезгаданих ризиків, яка б базувалась на чітко визначеному математичному апараті та давала б змогу прогнозувати негативні фактори та приймати необхідні оперативні рішення в цій сфері.

Бухер О.А. (ВІКНУ)

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАХОДІВ З ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК

Популярність спеціальних платіжних засобів в нашій країні зростає з кожним днем. Спектр їх застосування достатньо широкий: розрахунки за придбані товари та послуги, отримання готівки у касах банків та банкоматах та інші розрахункові операції, що виконуються відповідно до умов договору між банком та клієнтом. Якщо застосування особистих спеціальних платіжних засобів при обслуговуванні особового складу військових частин з виплати грошового забезпечення та заробітної плати є звичайним явищем, то корпоративні платіжні засоби в Збройних Силах України на даний час фактично не використовуються.

Незважаючи на доручення виконуючого обов'язки Міністра оборони України від 12.05.14 № 5839/з щодо підвищення оперативності розрахунків із особовим складом у районах виконання завдань та надання дозволу командирам військових частин оформляти банківські платіжні картки на визначених ними посадових осіб, корпоративні платіжні засоби не знайшли достатнього розповсюдження. Невикористання корпоративних платіжних засобів при здійсненні розрахунків відбувається не через неефективність їх застосування, а через недостатню урегульованість порядку їх використання та існування певних ризиків можливих зловживань та порушень бюджетного законодавства.

Чинними нормативно-правовими актами, зокрема Порядком казначейського обслуговування державного бюджету за витратами, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2012 № 1407, передбачене проведення розпорядниками бюджетних коштів операцій із застосуванням банківських платіжних карток. Для проведення таких операцій розпорядникам бюджетних коштів відкриваються карткові рахунки в установах банків на умовах договору, в якому повинні бути вказані довірені особи розпорядника бюджетних коштів та умови використання платіжних карток.

Довірена особа може використовувати банківську платіжну картку як для отримання готівки, так і для здійснення безготівкових розрахунків, пов'язаних з господарською діяльністю розпорядника бюджетних коштів. Це є досить важливим під час проведення антитерористичної операції, коли відокремлені підрозділи виконують завдання за призначенням на значній відстані від пунктів постійної дислокації військових частин та територіальних органів Державної казначейської служби України, в яких вони обслуговуються, підвищити оперативність забезпечення матеріальними засобами та зменшити логістичні витрати.

Для проведення операцій із застосуванням банківських платіжних карток на картковий рахунок платіжним дорученням зараховуються кошти шляхом їх переказу з відповідних рахунків розпорядника бюджетних коштів. В умовах договору з установою банку необхідно передбачити застосування виключно дебетових платіжних карток, з метою недопущення перевитрат.

Кошти, які зараховуються на картковий рахунок, є підзвітними коштами довіреної особи розпорядника бюджетних коштів, проте забезпечення законності здійснення усіх господарських операцій з використанням карткових рахунків

покладається на розпорядника бюджетних коштів. Тому, при застосуванні корпоративних платіжних засобів необхідно забезпечити чітку регламентацію порядку здійснення операцій та їх документального оформлення, дотримання вимог законодавства щодо здійснення зазначених операцій, зокрема:

– забезпечення законності та цільового використання коштів при використанні корпоративних платіжних засобів;

– оформлення первинних документів, які фіксують факти здійснення господарських операцій, та їх своєчасне надання довіреною особою до бухгалтерської служби військової частини, для відображення операцій в бухгалтерському обліку (безпосередньо після їх закінчення);

– дотримання встановлених строків звітування про використання підзвітних коштів та повернення невикористаних коштів, визначених статтями 170.9.2 та 170.9.3 Податкового кодексу України;

– своєчасне надання до органів Державної казначейської служби України документів, які підтверджують отримання розпорядником коштів матеріальних цінностей (на даний час – протягом трьох робочих днів після закінчення терміну, на який надається готівка під звіт);

– організація заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків незаконного та нецільового використання коштів довіреною особою під час придбання матеріальних цінностей із застосуванням корпоративних платіжних карток.

Внесення змін до відомчих нормативних документів, в яких необхідно передбачити чіткий алгоритм дій службових осіб, їх права та обов'язки при застосуванні корпоративних платіжних карток, дозволить вирішити ряд проблемних питань щодо належного забезпечення військових частин під час виконання завдань.

Величко М.О. (ВІКНУ),
к.е.н. Чімишенко С.М. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМАТИКА ЗБІЛЬШЕННЯ ВИНАГОРОДИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗСУ ЗА ЗНИЩЕННЯ (ЗАХОПЛЕННЯ) ТЕХНІКИ ПІД ЧАС УЧАСТІ У ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ ЧИ В АТО

Відповідно до наказу МОУ «Про затвердження Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» № 67 від 10.02.2016 (далі – Інструкція)та постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та поліцейських» №18 від 20 січня 2016установлено, що в особливий період або під час проведення антитерористичної операції військовослужбовцям Збройних Сил, Служби безпеки, Національної гвардії і т.д., за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду виплачується винагорода у розмірах, визначених керівниками відповідних державних органів за погодженням з Міністерством фінансів та Міністерством соціальної політики, у межах бюджетних призначень.

Зазначеною Інструкцією визначені розміри і порядок виплати винагороди військовослужбовцям, які приймають безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, а також порядок підвищення розміру цієї винагороди за успішне виконання бойових завдань, за знищення (захоплення) техніки противника та за безпосередню участь в бойових діях.

Згідно глави4 розділуІІІ Інструкції, підтвердженням знищення (захоплення) техніки є:

– журнал бойових дій (журнал ведення оперативної обстановки);

– рапорт (донесення) командира підрозділу, групи (військової частини) за підпорядкованістю, який виконував (яка виконувала) завдання, в якому детально зазначаються обставини, місце (координати), дата, час, спосіб знищення, тип знищеної (захопленої) техніки, сума збільшення винагороди, що належить до виплати кожному військовослужбовцю, який брав участь у знищенні (захопленні) техніки;

– донесення (доповідь, рапорт) командирів суміжних (розвідувальних) підрозділів, які за результатом візуального спостереження підтверджують знищення техніки;

– дані фото- або відеофіксації, технічних засобів розвідки (спостереження), відеозапис відображення повітряної обстановки бойових машин протиповітряної оборони під час бойової роботи - щодо знищеної техніки;

– акт оприбуткування трофейного майна - щодо захопленої техніки.

На основі даних вищевказаних керівних документів, мною було проведено дослідження у формі усного опитуваннявійськовослужбовців-учасників АТО, щодо реального факту виплат винагород та доцільності встановленого переліку документів для підтвердження знищення (захоплення) техніки.

В результаті дослідження було виявлено, що близько 70% військовослужбовців отримали відмовуу виплаті відповідних винагород через відсутність фото- або відеофіксаціїзнищеної техніки, незважаючи навіть на те, що не завжди є змога фотографувати, знаходячись під вогнем або у певних зонах обстрілу після виконання даних операцій.

У зв’язку з цим я вважаю недоцільним надання в якості доказу виконання операції даних фото- або відеофіксації, технічних засобів розвідки (спостереження), відеозапис відображення повітряної обстановки бойових машин протиповітряної оборони під час бойової роботи – щодо знищеної техніки.

Також хочу зазначити, що позбавлення військовослужбовців права на винагороди за знищену техніку у більшості випадків є безпідставним, адже відповідно до глави 4 розділуІІІ Інструкції рішення про визнання техніки такою, що знищена (захоплена), приймається на підставі не менше трьох із документів, зазначених у пункті 2 цієї глави, з яких можливо зробити висновок про знищення (захоплення) техніки противника. Тобто фото- або відеофіксація не є обов’язковою згідно чинного законодавства.

к.е.н., доц. Горячева К.С. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВИ ПІД ВПЛИВОМ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Військові дії дозволяли державним системам збільшувати обсяги доходів, які надалі ніколи не поверталися на довоєнний рівень. Війни призвели до створення Британської імперії на початку 18-го століття і США в кінці 18-го століття. Завдяки військовим конфліктам держава більше спирається на внутрішні джерела, які є з політичної точки зору складними, а з економічної - потенційно більш прибутковими. Отже, інституційною спадщиною війни стає бюрократичне ускладнення управлінського апарату.

Військові конфронтації не тільки підвищують ефективність державних заходів щодо поділу економічної здобичі, але одночасно спонукають до економічного зростання. Наприклад, частково на формування економіки США вплинула Громадянська Війна (1861–1865р.). Вона стала для економіки штатів Півночі величезним імпульсом. Попит зріс на все: черевики, уніформу, всю зброю, залізничні шляхи та інше. Військові дії дозволили федералізувати уряд для посилення контролю над економічною політикою і інтегрувати національний ринок, чого раніше не було. Таким чином, війна одночасно створила попит на товарному ринку та забезпечила купівельну спроможність на цьому ринку. Відродження США після Великої депресії (1929–1933 р.) насправді було забезпечено в більшій мірі Другою світовою війною (1941–1945 р.) ніж Новим курсом (1933–1938). ВВП США на душу населення зросло з близько 6 тис. доларів в 1938 році до 9,5 тис. доларів в 1950 році. Це неймовірно швидко навіть враховуючи темпи інфляціїі навітьза мірками сучасного Китаю. Таке надзвичайно прискорене відновлення називається експоненціальним ростом багатства, при якому швидкість росту величини пропорційна значенню самої величини. Виробнича потужність Сполучених Штатів була пожвавлена військовими діями. Виробнича потужність пробуджується необхідністю створення такого військового виробництва. Це зробило Сполучені Штати промисловим лідером в світі. Це призвело до індустріалізації американської системи і централізованого виробництва, внаслідок чого США перетворились на глобальний стандарт і орієнтир сьогодення. Саме військові події впровадили міжнародну систему, зосереджену на США і долар. Для переможених знищення війною може бути і корисним. Для тих, хто програв знищення війною може допомогти в усуненні застарілих технологій. Що дозволяє створювати нові галузі промисловості на місці зруйнованих. Військові дії формують родючий ґрунт для економічного зростання.

Після Другої світової війни держава стала скорочувати витрати на оборону, які складали близько 40% від ВВП. В наступні роки цей показник знизився до 10%-го рівня. Пояснити такі зміни можна тим, що війна вже створила ефект багатства і не повинна залишатись єдиним стимулом для економічного розвитку. Зазначені відсотки ВВП були витрачені на захист самої держави. Якщо розглядати війну з терором в останні десятиліття, то цей рівень складає менше 5% від ВВП. Але цифри як і раніше залишаються величезними. Така економічна і промислова політика Сполучених Штатів по суті складається з масивних витрат на оборону, які в свою чергу стимулюють критичні галузі промисловості.

Євсєєв І.Г. (НУОУ)

ЩОДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У 2015 РОЦІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ключовим соціальним питанням, яке потребує вирішення, є побудова ефективної моделі грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України (далі – ЗС України), яка б стимулювала громадян до обрання військової служби та високопрофесійного виконання військового обов'язку. Військова служба передбачає підвищений ризик для життя та здоров'я, зокрема останні роки цей ризик значно збільшився внаслідок участі військовослужбовців в антитерористичній операції на території Луганської та Донецької областей (далі – АТО).

Історичний аналіз зазначеної проблематики виявив, що вже на початку 2015 року Уряд своєю постановою від 31 січня 2015 р. № 24 впорядкував грошові винагороди військовослужбовцям ЗС України за безпосередню участь в АТО, успішне виконання бойових завдань, знищену військову техніку ворога. Для реалізації зазначеного відомчими актами Міністерства оборони України було визначено механізм підтвердження виконання військовослужбовцями окремих завдань під час безпосередньої участі у воєнних конфліктах (антитерористичній операції) чи інших заходах в умовах особливого періоду.

Відповідно до наказу Міністерства оборони України від 02.02.2015 № 49 було встановлено виплату грошової винагороди учасникам АТО в розмірах від 100 % в особливий період до 200 % в воєнний час місячного грошового забезпечення, а також додаткові винагороди за виконання окремих завдань під час антитерористичної операції (від 50 до 300 мінімальних заробітних плат). За безпосередню участь у бойових діях військовослужбовцю після видання бойового наказу виплачується винагорода в розмірі 1000 грн на добу. Крім цього, було унормовано виплату грошової винагороди в розмірі від 20 до 100 мінімальних зарплат за знищення різних видів військової техніки противника. Для забезпечення цих виплат у 2015 році було збільшено видатки Державного бюджету України.

За інформацією Міністра оборони України (Народна армія. – 2015. – 4 грудня. – № 90 (5425)) станом на грудень 2015 року було виплачено додаткових винагород військовослужбовцям за знищену (захоплену) військову техніку противника на загальну суму 92 998,40 грн. Близько 4 млн грн. виплачено за успішне виконання бойових завдань у складі підрозділів та понад 88 млн грн. – за безпосередню участь у бойових діях. Винагороду за знищення (захоплення) ворожої техніки виплачено 51 особі на суму 779,2 тис. грн.

У цьому ж році було впорядковано грошове забезпечення військовослужбовцям, які приймають безпосередню участь в АТО: розповсюджено виплату додаткових грошових винагород і допомог, крім військовослужбовців ЗС України, для різних категорій військовослужбовців інших військових формувань України, запроваджено виплату одноразової грошової винагороди військовослужбовцям, які були призвані під час мобілізації, у разі підписання ними

контракту на проходження військової служби. Також звільнено від оподаткування військовим збором доходи у вигляді грошового забезпечення на період їх безпосередньої участі в антитерористичній операції.

Таким чином, прийняті у 2015 році нормативно-правові акти щодо фінансового забезпечення військовослужбовців ЗС України надали змогу значною мірою підвищити рівень їх грошового забезпечення. Важливим стало те, що зазначені заходи сприяли мотивації військовослужбовців до виконання обов'язків військової служби та дозволили послабити соціальне напруження в армійських колективах.

к.е.н., доц. Кириленко І.В. (ВІКНУ)

НОВАЦІЇ В ПРОЦЕДУРАХ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ДЛЯ ПОТРЕБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Закупівля товарів, робіт і послуг для потреб Збройних Сил України повинна здійснюватися відповідно до чинного законодавства України та з дотриманням принципів, направлених на отримання максимальної ефективності використання бюджетних коштів.

Виходячи з економічної ситуації в країні, законодавство щодо закупівель за державні кошти постійно змінюється і на теперішній час діє Закон України від 25.12.2015р. № 922-VIII «Про публічні закупівлі», який введений в дію з 1 серпня 2016року. Законом визначено, що вартість предмета закупівлі товарів, робіт і закупівлі товару, послуги дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень, а робіт – 1,5 мільйона гривень.

Однією з новацій публічних закупівель є те, що Закон № 922 у певній частині поширюється на закупівлі, очікувана вартість яких є меншою за вартість, визначену в ч. 1 ст. 2 цього Закону, тобто вартість ≥ 50 тис. грн., але ≤ 200 тис. грн. (товари/послуги) і 1,5 млн. грн. (роботи). Схематично особливості застосування Закону № 922 можна визначити наступним чином:

Як бачимо із схеми, незважаючи на те, що Закон № 922 регулює здійснення саме процедурних закупівель, він частково поширюється і на допорогові закупівлі: якщо їх очікувана вартість ≥ 50 тис. грн. і ≤ вищенаведеним на схемі вартісним порогам. Тож у разі, якщо замовник має на меті закупити товари (роботи або послуги) за прямим договором і не проводить електронні торги, цей замовник повинен оприлюднити звіт про укладений за цим предметом закупівлі договір в системі Prozorro. Строк для оприлюднення зазначеного звіту становить 1 календарний день з дня укладення такого договору.

Копаниця П.В. (ВІКНУ),
к.е.н. Луцик Ю.О. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИБУТТЯ ТА СПИСАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ

Система обліку вибуття та списання матеріальних засобів є досить складною. Адже постійно виникають нові вимоги до облікової інформації, проводиться безперервне вдосконалення обліку для досягнення основних вимог щодо подання інформації.

Під час організації процесу вибуття та списання матеріальних засобів та при безпосередньому списанні з обліку матеріальних засобів виникає ціла низка проблемних питань.

Так, в ході дослідження було виявлено ряд важливих і актуальних питань, яким було приділено увагу. Дані проблеми полягають у наступному:

- постійна зміна нормативно-правової бази;
- проблема великої кількості нормативно-правових актів;
- недостатня деталізація Плану рахунків;
- проблема визначення вартості при списанні військового майна;
- проблема недостатнього професіоналізму посадових осіб, які беруть участь у процесі списання військового майна.

В ході дослідження було вивчено і запропоновано можливі шляхи рішення даних проблем.

Постійна зміна нормативно-правових актів є актуальним питанням сьогодення. Відповідно необхідно на рівні законодавчих органів розробити і запропонувати працюючий механізм щодо списання матеріальних засобів військових частин шляхом випуску єдиних та постійно діючих нормативно-правових актів у сфері списання військового майна. На сьогодні ми маємо велику кількість нормативно-правової бази, яка іноді дублює питання, а в деяких випадках і суперечить, тому в подальшому потрібно розробити та запровадити єдиний документ щодо списання військового майна.

Актуальною є проблема розрахунку вартості активу при вибутті та списанні матеріальних засобів військової частини. Розробка та запровадження єдиної методології щодо визначення вартості за якою списується матеріальні засоби. Адже існують різні трактування.

Професіоналізм посадових осіб та виконавців досягається систематичним проведенням методичних занять забезпечуючими органами, доведенням нових тенденцій в науці науковими конференціями та семінарами.

Підсумовуючи проведене дослідження щодо процесу обліку вибуття та списання матеріальних засобів військових частин можна зробити висновок, що це дуже складний процес, який потребує подальшого розгляду, вивчення та опрацювання.

к.ю.н., доц. Коропатнік І.М. (ВІКНУ),
Андрієнко О.О. (ВІКНУ)

КОРУПЦІЯ ТА ПРОЗОРІСТЬ – ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Відповідно до Стратегії сталого розвитку "Україна 2020" визначальною основою безпеки має стати невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. "Корупція" - від латинського "CORRUPTIO" означає "псування", "розбещення" і знаходить свій прояв у підкупі-продажності державних службовців; зловживанні владою або посадовим становищем; в використанні посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу. Крім того, поняття "Корупція" може бути трактовано як елемент або ознака організованої злочинності. Незважаючи на те, що поняття корупції повинно визначатись відповідно до національного права, слід розуміти, що воно охоплює виконання або невиконання будь-якої дії під час виконання службових обов'язків або завдяки цим обов'язкам у наслідок подарунків, що вимагаються або отримані, обіцянок або стимулів, або їх незаконне отримання щоразу, коли має місце така дія або бездіяльність. Цивільна конвенція ради Європи про боротьбу з корупцією трактує поняття "Корупція" як прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи.

На сьогоднішній день можна виділити основні причини виникнення корупції:

– Економічні, які знаходять свій прояв у недостатньому рівні заробітної плати державних службовців, а також у їх високих повноваженнях впливати на діяльність установ, організацій і громадян;

– Інституційні, а саме високий рівень закритості в роботі державних відомств, громіздка система звітності;

– Соціально-культурні: деморалізація суспільства, недостатня інформованість і організованість громадян.

Звідси і випливають основні причини для боротьби з корупцією, а саме:

– Корупція зменшує ефективність державних установ;

– Корупційні інтереси руйнують ринкову економіку;

– Міжнародні компанії уникають корумповані економіки;

– Корупція впливає на економічне зростання;

Корупція зменшує переваги багатих ресурсами країн.

Відповідно, наслідками корупції у оборонному секторі можуть бути:

– Привласнення приватними особами частини обмежених державних ресурсів;

– Обмеження боєздатності збройних сил;

– Погіршення морально-психологічного стану військовослужбовців та зниження рівня поваги суспільства до військової організації;

– Безпосередня загроза безпеці держави та її громадян;

Загроза базовим принципам існування держави.

Типологія корупції в сфері оборони

Політична:

– Політика оборони / безпеки;

– Оборонний бюджет;

– Зв’язок між оборонними та державними активами;

– Організована злочинність;

– Контроль структур розвідки;

– Експортний контроль;

Закупівлі:

Технічні вимоги / Технічні характеристики;

– Єдине постачання;

– Таємні домовленості з учасниками тендерів;

– Посередники;

– Офсетні домовленості;

– Постачання товарів/послуг;

– Підрядні організації;

– Вплив з боку постачальників;

Міжнародні операції:

– Байдужість до корупції в країні;

– Корупція у місіях;

– Укладання контрактів;

– Приватні охоронні підприємства;

Фінанси:

– Утилізація майна;

– Економічна діяльність Збройних сил;

– Незаконні приватні підприємства;

– Система кадрового забезпечення.

Прозорість означає скасування традиційних звичаїв секретності, за винятком відомостей, таємність яких є основою національної та оперативної безпеки. Прозора практика включає в себе проведення нарад, що є відкритими для громадськості та ЗМІ, надання спрощеного доступу до документів, планів та кошторисів, з якими може ознайомитись будь-хто, а також організацію обговорень законопроектів та наявних законів. Відкритість і прозорість діяльності органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування – характеристика

діяльності цих органів, що передбачає можливість взаємодії громадян, їхніх об'єднань, юридичних осіб з органом виконавчої влади, органом місцевого самоврядування при формуванні і реалізації державної політики, впливу на рішення та діяльність цих органів, доступу до повної, об'єктивної, достовірної інформації про їх діяльність. Відповідно посадовим особам забороняється відмовляти фізичним або юридичним особами в інформації, надання якої передбачено законом, надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню. Інструментами, за допомогою яких можна досягнути дотримання прозорості та доброчесності у сфері оборони держави мають бути наступні:

– Чітка стратегія
– Підтримка на високому рівні
– Ресурси: людські та фінансові
– Антикорупційне управління в структурі МО
– Кодекси поведінки
– Публічність та підготовка
– Програма аудиту
– Юридична підтримка
– Зовнішня консультативна допомога
– Довгострокові зобов'язання
– Доповідь з досягнутого прогресу

Враховуючи зазначене, можна сформулювати модель поведінки державного службовця у разі запропонування йому неправомірної вигоди:

– відмовитися від неправомірної вигоди;
– спробувати встановити особу, що зробила таку пропозицію;
– уникнути тривалих контактів із такою особою у випадку, якщо подарунок неможливо відхилити, він має зберігатися із найменшим використанням;
– спробувати отримати свідків, наприклад, серед колег;
– у найкоротший термін надати доповідну про таку спробу;
– довести цей факт до вищого керівництва;
– продовжити роботу у звичайному порядку, у тому числі за справою, за якою була запропонована незаконна вигода.

к.е.н. Луцик Ю.О. (ВІКНУ)

ОБЛІКОВА ІНФОРМАЦІЯ І ПИТАННЯ ЇЇ ЗАХИСТУ

Становлення та розвиток ринкових відносин характеризується переходом до нової економічної моделі, головне місце в якій займають інформаційні системи і технології, що використовують сучасні програми та технічні засоби для передачі, обробки і зберігання інформації. Звичайно, що в таких умовах та процесах масової інформатизації суспільства одним із користувачів є бюджетна сфера. Діяльність бюджетних установ тісно пов'язана із обробкою і формуванням нових масивів інформації, відповідно яка є одночасно предметом і продуктом праці.

Сьогодні неможливо уявити роботу бюджетної організації без інформаційних систем і технологій, вони щільно зайняли місце в нашому житті. Процес пошуку ефективного використання останніх триває постійно.

Автоматизація фінансово-господарських процесів – складне питання, особливо коли мова йде про системний підхід, взаємозв'язок всіх елементів. Технологічна система оброблення і зберігання бухгалтерських документів (ручна, автоматизована або змішана) призначена впершу чергу для вирішення завдань документального забезпечення обробки масиву інформації, її аналізу в системі управлінської діяльності.

Формуючи автоматизовані системи використовуються відповідні стандарти, які гуртуються на загальних принципах: системності, розвитку, стандартизації та уніфікації, ефективності, надійності, продуктивності, простоти та зручності в експлуатації, безпеки обробки інформації.

Застосування інформаційних технологій стало таким, що на рівні з проблемами надійності і стійкості функціонування, виникає проблема забезпечення безпеки інформації.За сучасних умов все частіше виникають проблеми витоку інформації, порушення її цілісності та блокування. Головним напрямком захисту документованої інформації має стати формування захищеного графіку документообороту: можливість контролювати облікову інформацію на етапах її формування і використання.

Відповідно існує система захисту інформації. Це комплекс засобів, які перешкоджають несанкціонованому доступу до інформації, що міститься в бухгалтерських документах.Комплексність системи захисту досягається її формуванням із різних елементів: правових, технічних, програмних, організаційних.Співвідношенняелементів системи, їх склад та взаємозв'язок відображають і визначають не тільки індивідуальність, а й конкретний рівень захисту з урахуванням цінності інформації. В будь якому разі, побудова захищеного графіку документообороту в умовах безпеки інформації не повинна збільшувати терміни руху та виконання документів.

Ефективний захист облікової інформації є одним із головних аспектів при побудові надійної інформаційної системи організації, що є ключовим фактором у забезпеченні економічної безпеки організації. Достовірна та гарантована інформація має бути надійно захищена. Відповідно питанню захисту інформації має бути приділена належна увага при організації бухгалтерського обліку в бюджетній організації.

к.е.н., доц. Медведєв Ю.Б. (КНУ ім. Т. Шевченка),
Цюкало Л.В. (ВІКНУ)

ВІДНОВЛЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СТРАХУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ОДНА З ГАРАНТІЙ ЇХ СОЦІАЛЬНОГО ТА ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

Зважаючи на запровадження в Україні заходів, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на Сході держави та, у зв'язку з цим, посиленням

фінансового та матеріального забезпечення військових формувань країни за рахунок асигнувань із Державного бюджету, значно збільшилась спроможність гарантування соціального захисту військовослужбовців (резервістів, військовозобов'язаних) Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених у відповідності до українського законодавства.

Незважаючи на вжиті керівництвом держави та громадськістю заходи, рівень забезпечення соціальних гарантій цих осіб залишається низьким і є таким, що не відповідає міжнародним стандартам та потребам сучасності.

Одним з наріжних каменів в соціальному забезпеченні військовослужбовців та прирівняних до них осіб залишається обґрунтована і адекватна компенсація за втрачене життя і здоров'я учасників бойових дій та антитерористичної операції.

Враховуючи дані, що висвітлені в засобах масової інформації, повідомленнях силових відомств та уряду України – практично кожна особа, яка мала ушкодження здоров'я при виконанні військових чи суміжних з ними завдань в зоні проведення антитерористичної операції, має проблеми з гарантуванням державою їхніх прав на повноцінне відшкодування завданої шкоди, а розміри виплат у зв'язку із загибеллю залишаються незначними.

Отже, з урахуванням досвіду країн Європи та Америки, а також власної історії, існує доцільність відновлення інституту обов'язкового державного страхування військовослужбовців військових формувань України та прирівняних до них осіб.

Так, тривалий час, починаючи з 2006 року інститут обов'язкового державного страхування військовослужбовців на законодавчому рівні замінено на відповідні компенсаційні відшкодування. Зазначене стало можливим та необхідним, на відповідному етапі розвитку держави, у зв'язку з недостатнім фінансуванням військових формувань в цій сфері та відсутності дієвого механізму законодавчого врегулювання і здійснення забезпечення "військового страхування".

На даний час так само питання відновлення такого страхування викликає полеміку серед науковців та управлінців в сфері оборони. Крапку в цій дискусії може поставити відповідне дослідження ефективності страхування життя військовослужбовців в умовах сьогодення та доцільності подальшого існування механізму компенсаційних виплат.

В будь-якому випадку дослідження цих питань є актуальним та необхідним, зважаючи на наближення України до Європейського союзу та процесів євроінтеграції, в тому числі гарантування правових та соціальних прав військовослужбовців по стандартах НАТО.

Таким чином розробка відповідного ефективного механізму страхування військовослужбовців та його законодавче закріплення лише сприятиме вказаним цілям, а також відповідному збільшенню розмірів відшкодувань у випадках загибелі військовослужбовця членам його родини і виплат в разі ушкодження здоров'я (поранення).

к.е.н., доц. Медведєв Ю.Б. (КНУ ім. Т. Шевченка),
Чистик О.М. (ВІКНУ)

РЕАЛІЗАЦІЯ НАДІЙНОГО БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ У ДОРОЖНІЙ КАРТІ ОБОРОННОЇ РЕФОРМИ

На виконання вимог Стратегічного оборонного бюлетеня України, схваленого Указом Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016, оперативних цілей і основних завдань оборонної реформи, визначених Матрицею досягнення стратегічних цілей і виконання основних завдань оборонної реформи, наведеної у додатку 1 зазначеного бюлетеня, 15 серпня 2016 року Міністром оборони України був затверджений План дій щодо впровадження оборонної реформи у 2016–2020 роках (Дорожня карта оборонної реформи).

Відповідно до наведених документів протягом 2016-2020 років планується провести систему фінансового забезпечення ЗСУ до стандартів та норм країн НАТО. За цими нормами видатки оборонного бюджету розподіляються наступним чином: 50% на утримання ЗСУ, 20% на підготовку військ та 30% на розвиток озброєння та військової техніки. Прийнята Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, затверджена Указом Президента України від 14 березня 2016р. № 92/2016, вказує на найбільш актуальні нерозв'язані проблеми у секторі безпеки і оборони: довготривале фінансове та матеріальне забезпечення складових сектору безпеки і оборони за залишковим принципом; незавершеність процесу побудови ефективної системи управління ресурсами у кризових ситуаціях, що загрожують національній безпеці.

Результатом досягнення оперативної цілі щодо впровадження процесу оборонного планування у сфері оборони відповідно до євроатлантичних принципів та підходів, має стати до кінця 2018 року запровадження удосконаленої системи оборонного планування, підтримання переходу на програмну систему оборонного та бюджетного планування, формування щорічного оборонного бюджету та забезпечення надійного бюджетного прогнозування на наступні два-три роки, яке буде включати реалістичні та доступні (в ціновому розумінні) положення, включаючи оперативні витрати та витрати на утримання (включаючи особовий склад), капітальні витрати (постачання основних зразків озброєння та техніки, інфраструктура, дослідження та розвиток), розкриті у достатній деталізації для підвищення відповідальності та ефективності (фінансової) управління (менеджменту) процесами планування та бюджетування.

Очікуваним результатом оборонної реформи має стати створення за принципами та стандартами, прийнятими в державах-членах НАТО, ефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою сил оборони зразка 2020 року, здатних гарантовано забезпечити оборону держави та адекватно і гнучко реагувати на воєнні загрози національній безпеці України, раціонально використовуючи при цьому наявний потенціал (спроможності) та ресурси держави.

Орел О.В. (ФЕУ ДПС)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ І ВИКОНАННЯ КОШТОРИСУ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» зі змінами для Державної прикордонної служби України передбачено 6 млрд. 479,8 млн. грн., у тому числі:

за рахунок загального фонду – 6 млрд. 249,8 млн. грн.;

за рахунок спеціального фонду – 230,0 млн. грн.

Обсяг бюджету загального фонду склав 37,1 % від бюджетного запиту (потреби) на 2016.

Видатки загального фонду на 2016 рік було збільшено на 1 602,1 млн. грн. або на 34,5 % порівняно з 2015 роком.

Загалом, за січень-вересень п.р. з Державного бюджету профінансовано:

за загальним фондом – 4 млрд. 288,7 млн. грн.,

в т.ч. 569,7 млн. грн. за вересень, або 100,0% від плану на цей період;

На цей час рівень грошового забезпечення військовослужбовців на державному рівні підтримується за допомогою моделі ручного управління.

Це призвело до запровадження нерівної оцінки виконання службових обов'язків у грошовому еквіваленті в різних військових формування при рівних моральних і фізичних навантаженнях.

В свою чергу це призводить до ще більшого розбалансування системи грошового забезпечення.

Разом з тим, Кабінетом Міністрів України при формуванні змін до Державного бюджету 2016 року та показників Державного бюджету на 2017 рік передбачено кошти для Держприкордонслужби для виплати грошового забезпечення на рівні грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил та інших силових структур до кінця цього року та протягом наступного.

Крім того, на виконання рішень Кабінету Міністрів України на цей час Міністерством оборони України розроблено проект постанови Кабінету Міністрів «Про грошове забезпечення військовослужбовців», яким передбачено запровадження з 2017 року єдиних умов грошового забезпечення військовослужбовців різних силових структур.

Цим проектом передбачається суттєве збільшення питомої ваги посадових окладів у середньому в 5 разів та окладів за військові звання у середньому в 15 разів, що дасть можливість ліквідувати різницю в розмірах грошового забезпечення та раніше призначених пенсій.

к.військ.н Скуріневська Л.В. (НУОУ),
к.військ.н. Чернишова І.М. (НУОУ)

ЩОДО СТРУКТУРИ ВОЄННИХ ВИТРАТ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ВИДАТКІВ МІЖ НАПРЯМАМИ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Кожен рік значні зусилля держав світу витрачаються у спробі генерувати і утримувати збройні сили, здатні захистити життєві інтереси суспільства.

Визначення обсягу фінансових ресурсів необхідних для реалізації оборонних цілей здійснюється відповідно до діючих військово-стратегічних концепцій.

Процес розподілу коштів відбувається з урахуванням забезпечення виконання прийнятих планів будівництва та розвитку збройних сил. Військова стратегія й військово-економічні плани держави знаходять своє відображення у воєнних витратах.

Важливим елементом оптимальної організації фінансування воєнних витрат є їх структура.

Бюджет розвитку збройних сил (на прикладі тенденцій фінансування армій провідних країн) має розподілятися наступним чином: на науково-дослідну та дослідно-конструкторську роботу, закупівлю озброєння – від 30 до 65 %; матеріально-технічне забезпечення – від 15 до 30 %; підготовка особового складу – від 15 до 25 %; утримання особового складу – від 10 до 30 %; капітальне будівництво – від 5 до 10 %.

Аналіз структури воєнних витрат України лише засвідчує критичність ситуації.

На сьогодні частка витрат на утримання збройних сил країни перевищує майже втричі граничний показник, а частка витрат, спрямованих на розвиток озброєнь, військової техніки та інфраструктури, становить менше чверті від мінімального граничного показника.

Кошти, які виділяються Міністерству оборони України з державного бюджету, переважно використовуються на утримання особового складу.

Як наслідок – рівень бойової підготовки Збройних Сил та наявні озброєння й військова техніка не відповідають сучасним вимогам.

Така ситуація пояснюється відсутністю послідовної державної політики у питаннях матеріального та фінансового забезпечення Збройних Сил України.

Зокрема, Міністерство фінансів України при формуванні бюджету Міністерства оборони не враховує вимог Державної програми розвитку Збройних Сил України.

Разом з тим великою проблемою є нерівномірне фінансування заходів розвитку Збройних Сил.

Як правило, основну суму коштів виділяють у IV кварталі, зрозуміло, що це ускладнює використання призначених коштів у повному обсязі.

к.е.н. Ульянов К.Є. (НАОУ)

ДУАЛІЗМ ВПЛИВУ ТРАНСФЕРНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ВНУТРІШНІ РИНКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Впроваджуючи систему трансферного ціноутворення вище керівництво підприємства створює ланцюги центрів створення вартості орієнтовані на конкретні бізнес одиниці які заняті стратегічно важливою діяльністю для досягнення конкурентних переваг та монополізації ринку. В межах підприємства створюється внутрішній монопольний ринок для захищених гравців з можливістю виходу на зовнішній ринок у випадку цінової переваги на ньому. Зовнішні гравці як правило не мають такої можливості.

Трансферне ціноутворення як система внутрішньо-фірмових відносин направлена на зростання конкурентоспроможності шляхом створення системи обліку та контролю за витратами та прибутком у центрах їх генерування.

В кінці минулого століття зі зростанням глобалізації світового господарства компанії, що вийшли за межі національних ринків отримали можливість переміщати центри отримання доходів і затрат з різних національних юрисдикцій задля мінімізації податкового навантаження. Великі компанії організаційно почали реформувати свої представництва і відокремлені підрозділи у національні підприємства, що ускладнило процес контролю для національних податкових органів. З країн з високим рівнем податкового навантаження виводились в першу чергу центри отримання прибутку, а центри затрат формально стали підприємствами з мінімальною, контрольованою рентабельністю. Як результат, національні податкові системи почали недораховуватися податкових надходжень.

Крім окремі держави проводять політику лібералізації економіки в інтересах крупного транснаціонального капіталу в формі зниження бар'єрів, створення вільних економічних зон з метою залучення ресурсів ТНК у власну економіку задля забезпечення не тільки поступального розвитку країни за для створення сприятливого інвестиційного клімату. Це створює для ТНК додаткові переваги для монополізації національних ринків.

Висновок: Трансферне ціноутворення виступає, з одного боку, як рушійний та мотиваційний механізм для зниження транзакційних внутрішньофірмовимх витрат та побудови ефективної інформативної системи управління бізнес процесами на рівні як національної кампанії так і наднаціональної. З іншого боку є дієвим засобом зниження податкового навантаження на корпорацію в цілому шляхом штучного маневрування взаємовідносинами між центрами затрат і доходів, що можуть йти врозріз інтересами національних економік, надавати конкурентні переваги наднаціональним підприємствам та створювати умови для монополізації національних ринків. Дуалізм зазначеного процесу вимагає від України виваженого підходу у проведенні інвестиційної та податкової політик.

Харитончук О.В. (ДФ МОУ),
Карпенко В.І. (ВІКНУ)

ВИЗНАЧЕННЯ ШТАТНОЇ ЧИСЕЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СЛУЖБИ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН

Ефективність функціонування фінансово-економічної служби військової частини багато в чому залежить від особового складу який там працює. Актуальною залишається проблема відсутності необхідної кількості бухгалтерів. Кожен бухгалтер повинен бути висококваліфікованим спеціалістом та ефективно виконувати поставлені йому завдання, але в деяких військових частинах для виконання певного обсягу робіт їх не достатньо. В фінансовій службі кожна операція повинна виконуватися якісно, а якість залежить від робочого навантаження на кожну посадову особу, тому у військових частинах з недостатньою кількістю бухгалтерів ФЕС, ефективність та швидкість роботи буде меншою, а робоче навантаження більшим.

На сьогоднішній день єдиним документом, що регламентує нормування праці облікового персоналу є «Міжгалузеві нормативи чисельності працівників бухгалтерського обліку», затверджені наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 26.09.03р. №269.

У міжгалузевих нормативах наведено готові нормативи чисельності, складені на підставі розрахованих за допомогою спеціальних програм коефіцієнтів регресії. Визначено дві методики визначення чисельності облікового персоналу в залежності від кількості виконуваної роботи (1 методика), та в залежності від чисельності особового складу та кількості структурних підрозділів. Готовими даними можна скористатися, вибравши значення нормативної чисельності. На перетині двох показників: чисельності працюючих і кількості самостійних підрозділів.

Чисельність фінансово-економічної служби за штатом в мирний час визначається в залежності від організаційної структури військової частини, відповідно:

в батальйоні – 5 чол.;

в полку – 9 чол.;

в бригаді – 13 чол..

За методикою №2 я визначив, відповідно до нормативів, якою повинна бути штатна чисельність персоналу ФЕС, використовуючи усереднені показники.

$$H = \frac{K \times Ч \times Nc.n.^{y}}{},$$

де:

Ч– чисельність особового складу військової частини (5,195).

Nc.n.– кількість самостійних структурних підрозділів.

К – коефіцієнт регресії лінійного рівняння.

х, у– коефіцієнти регресії ступеневого рівняння.

Приклад №1. Батальйон: 23 структурних підрозділи (643 чол.).

$$Hmin=5{,}195\times\left(0{,}221+0{,}355+0{,}067\right)^{0{,}33_8}\times 23^{0{,}166}\times 1 =$$ 8(чол.).

З розрахунку, що ФЕС укомплектована ПЕОМ на 96 − 100%.

$$Hmax=5{,}195\times\left(0{,}221+0{,}355+0{,}067\right)^{0{,}33_8}\times 23^{0{,}166}\times 1{,}3 =$$ 10(чол.).

З розрахунку, що ФЕС укомплектована ПЕОМ на 70%.

Приклад №2. Полк: 32 структурних підрозділи (1076 чол.)

$$Hmin=5{,}195\times\left(0{,}404+0{,}623+0{,}049\right)^{0{,}33_8}\times 28^{0{,}166}\times 1$$ =10(чол.).

З розрахунку, що ФЕС укомплектована ПЕОМ на 96 − 100%.

$$Hmax=5{,}195\times\left(0{,}404+0{,}623+0{,}049\right)^{0{,}33_8}\times 28^{0{,}166}\times 1{,}3 =$$ 12(чол.).

З розрахунку, що ФЕС укомплектована ПЕОМ на 70%.

Приклад №3. Бригада: 51 структурний підрозділ (4618 чол.).

$$Hmin=5{,}195\times\left(1{,}895\ |\ 2{,}235\ |\ 0{,}498\right)^{0{,}33_8}\times 51^{0{,}166}\times 1$$ =17(чол.).

З розрахунку, що ФЕС укомплектована ПЕОМ на 96 − 100%.

$$Hmax=5{,}195\times\left(1{,}895+2{,}235+0{,}488\right)^{0{,}33_8}\times 51^{0{,}166}\times 1{,}3 =$$ 22(чол.).

З розрахунку, що ФЕС укомплектована ПЕОМ на 70%.

На практиці чисельність фінансово-економічної служби нижча, ніж визначена за розрахунками кількість. Це означає, що всю роботу , яка повинна розподілятись на кількість чоловік, що відповідають розрахункам, розподіляється на кількість посад визначених за штатом.

Звичайно міжгалузеві нормативи чисельності бухгалтерської служби є керівним документом, що більше відповідає для бюджетних установ не враховуючи особливості військової служби, тому можливо розрахунки не зовсім точні (з похибкою на військову діяльність).Також, методика розрахунку чисельності бухгалтерів, викладена в нормативах, має і інші недоліки та потребує доопрацювання, оскільки:

1) нормативна чисельність працівників розраховується виключно для бухгалтерського обліку, а час, що витрачається на податковий облік бухгалтерією – не враховано;

2) нормативи не враховують час, що витрачається бухгалтером на ознайомлення зі змінами в нормативно-правовому законодавстві;

3) норми часу розраховані на високий кваліфікаційний рівень підготовки фахівця, хоча будь-які норми повинні розраховуватися, спираючись на усереднені показники;

4) нормативи не відповідають сучасному обсягу та формам роботи бухгалтерського апарату.

Отже, на сьогоднішній день, він є єдиним нормативним документом, який застосовується для відповідних розрахунків, тому, я вважаю, що для визначення чисельності персоналу ФЕС потрібно керуватися їм, або визначити нові нормативи, які б відповідали певним особливостям військової служби.

Черниш Т.В. (ВІКНУ),
Бухер О.А. (ВІКНУ)

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

Сучасні умови господарювання військових частин на етапі розбудови та реформування Збройних Сил України, в період проведення Антитерористичної операції на сході країни, а також в умовах, коли анексовано Автономну Республіку Крим, вимагають нових підходів до організації ведення бухгалтерського обліку даних заборгованостей.

Відповідно до даних Департаменту фінансів МОУ, протягом 2015 року загальна сума дебіторської заборгованості збільшилася на 1 753,5 млн. грн. (86%) і на 01.01.2016 становила 3 781,5 млн. грн..Зростання заборгованості відбулося переважно за централізованими розрахунками внаслідок здійснення у 2015 році авансування закупівлі, модернізації і ремонту озброєння та військової техніки в дозволених законодавством випадках. Проте, основним проблемним питанням у військах залишається наявність простроченої дебіторської заборгованості, яка на 1 січня 2016 року становить 73,6 млн. грн.

Схожа ситуація щодо постановки проблем виникає і при аналізі загальної суми кредиторської заборгованості, яка, в порівнянні з початком 2015 року, зменшилася на 47,0 млн. грн. і на 1 січня 2016 року становила 11,4 млн. грн..

Зазначена кредиторська заборгованість фінансовим ресурсом забезпечена і погашається за рахунок асигнувань поточного бюджетного року.

Аналізуючи вище приведений статистичний матеріал, можна виділити наступні проблемні питання в бухгалтерському обліку цих заборгованостей:

1) неефективне ведення претензійно-позовної роботи та відсутність системної організації захисту інтересів Збройних Сил України під час розгляду справ у судах і виконанні судових рішень;

2) обмеженість дохідної частини бюджетів усіх рівнів, унаслідок чого неповно враховано потреби в коштах при затвердженні кошторисів;

3) недотримання графіку документообігу, оскільки військова частина відірвана від місця постійної дислокації та базування бухгалтерії.

Шляхами вирішення даних проблем є:

1) зазначення в посадових інструкціях відповідних обов’язків щодо проведення претензійно-позовної роботи, здійснення контролю та відповідальності;

2) створення спрощеної системи бухгалтерського обліку для воєнного стану;

3) встановлення матеріального порогу для проведення додаткової верифікацій відповідного контрагента, що вступає у дані економічні відносини із військовою частиною, та перевірка його аудиторами.

Отже, економічна та політична ситуація в державі потребує прийняття невідкладних заходів щодо підвищення ефективності і результативності вико-

ристання фінансових ресурсів, виділених на національну оборону. Одним із напрямів цієї діяльності є практичне вдосконалення системи бухгалтерського обліку дебіторської та кредиторської заборгованості, ураховуючи нові явища і процеси, що виникли в сучасних умовах.

к.е.н., доц. Чімишенко С.М. (ВІКНУ)

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ НАТО

Останнім часом набуває все більшої актуальності питання застосування стандартів НАТО у всіх сферах діяльності Збройних Сил України та Міністерства оборони України. Водночас питання реформування системи грошового забезпечення військовослужбовців вже досить тривалий час не втрачає своєї актуальності. Останні зміни, що відбулись в цій системі та внаслідок яких було суттєво підвищено суму нарахованого грошового забезпечення, жодним чином не вирішили цих питань, а навпаки, загострили.

В таких умовах доречним видається поєднання зазначених процесів і реалізація реформи системи грошового забезпечення із застосуванням пропонованих стандартів НАТО.

Протягом 2016 року керівництвом Міністерства оборони України докладалося багато зусиль для створення нової системи грошового забезпечення військовослужбовців. Ця система передбачає кілька нових принципів нарахування грошового забезпечення, але говорити в цьому випадку про наближення до стандартів НАТО ще зарано. Головною новацією цієї системи є зведення всіх посадових окладів за посадами рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складу контрактної служби до єдиної тарифної сітки, яка побудована на основі коефіцієнтів до базового окладу. За таким самим принципом визначаються розміри окладів за військовими званнями та надбавки за вислугу років для зазначених осіб. Таким чином суттєво спрощується процес внесення змін до розмірів окладів: зміна одного лише базового окладу автоматично спричиняє зміну розмірів всіх окладів і надбавки за вислугу років. Крім цього суттєво зменшена кількість додаткових видів грошового забезпечення. Таким чином вдалося досягти питомої ваги окладів та надбавки за вислугу років на рівні 70%.

Якщо говорити про впровадження і наближення до стандартів НАТО у системі грошового забезпечення військовослужбовців. варто було б зважати на той факт, що в державах-учасницях НАТО система грошового забезпечення військовослужбовців побудована на основі єдиного окладу, який об’єднує в собі оклади за військовим званням, військовою посадою та надбавку за вислугу років. Така система забезпечує питому вагу окладу на рівні до 80%.

Але наразі зарано говорити навіть про реформування, що передбачає проект, напрацьований в Міністерстві оборони України. Цей проект перебуває в процесі перманентного узгодження на рівні Кабінету Міністрів України. Внаслідок прямої залежності розмірів пенсій осіб, звільнених з військової служби, від розмірів грошового забезпечення діючих військовослужбовців

триває пошук шляхів реформування системи грошового забезпечення, яке б не спричинило додаткових витрат на підвищення пенсій зазначеним особам. Така залежність також заважає повноцінному впровадженню стандартів НАТО в систему грошового забезпечення військовослужбовців.

Шатов О.В. (ВІКНУ),
к.е.н. Шевчук А.А. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СТРАХОВИХ КАМПАНІЙ ТА БАНКІВ

Нестабільна економічна та політична ситуація у країні, високий рівень конкуренції на фінансовому ринку, швидка зміна векторів розвитку страхового ринку в умовах зменшення платоспроможності населення, та як наслідок зниження попиту на страхові послуги вимагає від страховиків оптимізації бізнес-процесів, у тому числі розробки та впровадження нових форм партнерських відносин з суб'єктами фінансового та банківського ринку.

Проблеми співпраці банків і страхових компаній України досліджували такі зарубіжні та вітчизнян вчені: Арутюнян Р.Р., Базилевич В.Д., Бут Т.В, Залєтов О.М., Клапків Ю.М., Кожевникова І.М., Олійник Г.І., Пікус Р.В., Романова Г.О., Тринчук В.В., Фурман В.М.

Метою статті є дослідження особливостей взаємодії банків та страхових компаній, наслідків, до яких вона призведе, доцільність їх взаємодії, а також можливість їх об'єднання в теренах української фінансової інфраструктури.

Розглядаючи наукові роботи із проблеми взаємодії страхових компаній та банків можна виділити 3 форми взаємодії цих фінансових структур. До першої форми співпраці можна віднести формування кептивних страхових компаній. Кептивні страхові компанії здійснюють страхування різних ризиків клієнтів банку з урахуванням специфіки цих ризиків, забезпечуючи тим самим фінансову безпеку й фінансову стійкість банку.

Друга форма – утворення комерційного банку і страхової компанії одними й тими ж особами, які прагнуть до диверсифікації капіталу з метою отримання доходів у суміжних сферах ринку фінансових послуг.

До третьої форми відносять угоди про співпрацю комерційних банків і незалежних страхових компаній без створення юридичної особи.

В Україні сьогодні майже кожний комерційний банк співпрацює зі страховими компаніями. Наприклад, одним з найвагоміших акціонерів НАСК "Оранта" є "БТА-банк" (володіє більше 35% акцій компанії).

Слід зауважити глибоку світову інтеграцію страхових компаній у банківський сектор. Унаслідок об'єднання однієї з найбільших німецьких СК Allianz із Dresdner Bank виникла, на той час, четверта за величиною в світі фінансова група. Відома французька СК AXA представлена на французькому ринку дочірнім банком Bank Worms і має тісні контакти з рядом національних банків. У Франції майже 60% страхових полісів реалізується через банки - це яскравий приклад довгострокового стратегічного партнерства банків і страховиків.

Проаналізувавши матеріал можна зробити наступний висновок, що в Україні є потенціал розвитку як банківської, так і страхової діяльності. І більш доцільним, беручи до уваги зарубіжний досвід, є розвиток обох сторін при їх взаємодії завдяки ефекту синергії.

Шевчук О.М. (МОУ)

ВИДАТКИ НА УТРИМАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У 2017 РОЦІ (ПРИВЕДЕННЯ ДО СТАНДАРТІВ НАТО) ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Видатки на утримання Збройних Сил України потребують приведення до стандартів НАТО. Починаючи з 2017 року передбачається поступове запровадження зазначених стандартів. Зокрема у 2017 році будуть впроваджуватись євроатлантичні принципи та підходи щодо бюджетного планування з метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Цей процес має позитивно вплинути на перспективи фінансового забезпечення Збройних Сил України

Стосовно перспектив реформування грошового забезпечення військовослужбовців варто зазначити, що найбільш актуальними є питання оптимізації системи грошового забезпечення військовослужбовців відповідно до умов проходження військової служби шляхом підвищення основних видів грошового забезпечення та зменшення питомої ваги додаткових видів грошового забезпечення.

Водночас гостро стоїть питання щодо відновлення стимулюючої ролі надбавок, доплат та винагород в структурі грошового забезпечення військовослужбовців.

В такому контексті важливим є встановлення єдиних підходів у формуванні системи оплати військової праці в усіх силових міністерствах та відомствах.

к.е.н., доц. Шпильовий С.Є. (ВІКНУ)

ВАЖЛИВІСТЬ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ

Сутністю управління є вплив суб’єкта господарської діяльності на об’єкт господарської діяльності для досягнення максимального результату.

Метою цієї статті є подальший розвиток прийняття управлінського рішення, розуміння важливості своєчасного прийняття необхідних рішень.

Організаційна структура управління має бути побудована таким чином, щоб забезпечувати на кожному рівні можливість своєчасного прийняття необхідних рішень.

Управлінське рішення представляє собою соціальний акт, підготовлений на підставі варіантного аналізу і оцінки, яка прийнята в установленому порядку, має декларативне значення, містить постановку цілей і обґрунтування засобів їх здійснення.

В сучасних умовах переважає прийняття гнучких термінових рішень, коли зміни не можливо передбачити.

Крім того, при підготовці та прийнятті рішень необхідно враховувати: новизну, складність, динаміку і передбаченість багатьох явищ, які характеризують політичну, економічну, соціальну, ринкову та інші сфери діяльності.

Головною передумовою результативного управління є всебічний аналіз діяльності організації.

Рішення, які приймаються, можуть класифікуватися за різними ознаками: за змістом, за ступенем складності, формою, ступенем автоматизації та ін.

Процес прийняття рішення може бути одноразовим або багаторазовим з перевіркою прийняття рішення та документальним оформленням.

Час прийняття рішення може бути різноманітним: стратегічні рішення готуються роками, а оперативні – миттєво.

Велику роль в практиці прийняття рішень відіграє системний аналіз. Успіхи математичних методів оптимального програмування з використанням обчислювальної техніки - істотно підвищують ефективність вирішення завдань управління.

Наявність відповідного алгоритму прийняття рішень і їх реалізації дає можливість поєднувати формальні й евристичні методи досягнення вищих результатів.

Для підготовки та прийняття рішення необхідна інформація про ситуацію й повинна бути чітко сформована ціль.

Зміна умов і політика оновлення потребують постійної роботи щодо розвитку організації.

Алгоритм прийняття управлінських рішень при реорганізації структури або створенні нової організації складається з послідовних конкретних дій, направлених на досягнення поставленої мети.

Пошуки ефективного управління – головне завдання керівника організації. Адже ефективне управління забезпечує сталу діяльність організації, її конкурентоспроможність.

Шрамко О.В. (ВІКНУ),
Савчинська Н.Ю. (ВІКНУ)

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ

Фінансовий механізм – це сукупність форм і методів створення й використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних державних структур, господарських суб’єктів і населення. Складовими частинами його є

фінансове планування й прогнозування, фінансові показники, нормативи, ліміти й резерви, стимули й санкції, а також система управління фінансами.

За допомогою фінансового механізму здійснюється широкомасштабний розподіл і перерозподіл створюваного в державі валового внутрішнього продукту відповідно до основних положень фінансової політики. На стадії фінансового планування й прогнозування визначаються фінансові можливості держави щодо фінансового забезпечення розвитку її економіки й соціальної сфери. Показники прогнозних розрахунків є основою для приведення в дію відповідних стимулів та інструментів у формі різноманітних пільг, санкцій або обмежень, які забезпечують розвиток держави в заданому напрямку. Це можуть бути пільги з оподаткування, пільгове кредитування або надання дотацій на покриття збитків тощо. Можуть застосовуватися також фінансові інструменти, що обмежують ту чи іншу форму діяльності. Це штрафи, відміна пільг, додаткове оподаткування тощо. Фінансовий механізм характеризують узагальнюючі та індивідуальні показники. Узагальнюючими є загальний обсяг фінансових ресурсів, що створюється в державі, обсяг доходів та видатків бюджету тощо. Індивідуальні – це величина витрат бюджету держави на одного жителя, розмір податків, що сплачуються одним працюючим тощо. Фінансові показники дають змогу визначити дієвість фінансового механізму.

Важливими елементами фінансового механізму є фінансові нормативи, ліміти й резерви. Нормативи характеризують повний рівень забезпечення видатків, різних видів витрат фінансових ресурсів. Ліміти є певними обмеженнями на витрати в інтересах держави, підприємця або громадянина. Резерви мають нейтралізувати вплив не передбачуваних факторів, що можуть виникнути в майбутньому.

Фінансовий механізм спрацьовує ефективно, якщо функціонують усі його складові. Застосовуючи їх, держава може спрямовувати економічний і соціальний розвиток на своїй території відповідно до потреб громадян. Цього досягають завдяки створенню фондів фінансових ресурсів.

Щербина І.М. (ВІКНУ),
к.е.н. Сизов А.І. (ВІКНУ)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ОСНОВІ ЕФЕКТИВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ

В умовах обмеженості фінансування економічного зростання особливо актуальним стає питання вдосконалення процесу формування та виконання бюджету із застосуванням програмно-цільового методу (ПЦМ), а також посилення важелів бюджетної політики у процесі підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Бюджетування – це специфічна форма бюджетного менеджменту, його важлива складова, пов'язана з розробкою та аналізом бюджетів, окремих кошторисів і державних програм на основі альтернативних варіантів.

На сьогоднішній день вважається, що найсучаснішою, найбільш прогресивною й ефективною формою бюджетування є програмно-цільове бюджетування.

ПЦМ у бюджетному процесі передбачає складання і виконання бюджету в розрізі бюджетних програм. Запровадження ПЦМ складання бюджету є істотною зміною в бюджетній ідеології. Бюджетний процес можна уявити собі як виробничу функцію, яка встановлює зв'язок між бюджетними результатами та ресурсами державного сектора, що використовуються для досягнення цих результатів.

Однак, на даному етапі розвитку процесів бюджетування в Україні, ПЦМ має деякі недоліки. Яскравим прикладом є досить докладний періодичний аналіз усіх програм, що потребує значних людських ресурсів і часто фінансових витрат. До моменту завершення аналізу та прийняття управлінських рішень може виникати невизначеність щодо майбутнього фінансування програм.

З метою підвищення ефективності процесів бюджетування в Україні пропонуємо здійснити наступні заходи:

1. Спростити систему державних програмних і прогнозних документів;
2. Здійснити поступові структурні зміни з метою забезпечення раціонального використання бюджетних коштів;
3. Створити системи оцінювання результативності бюджетних програм на основі безпосередніх показників їх виконання та ефективності діяльності бюджетних установ і організацій, що надають бюджетні послуги, за кінцевими результатами;
4. Запровадити дворівневу структуру програм;
5. Прискорити процеси щодо удосконалення бюджетної класифікації в частині програмної класифікації та кредитування бюджету, яка може бути застосована як для державного, так і для місцевих бюджетів.

Отже, на сьогодні в Україні спостерігається неповноцінне застосування ПЦМ бюджетування, що викликає необхідність у здійсненні структурних перетворень в системі заходів даного процесу.

Секція 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Бараневич Д.В. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Загалом проблемними питаннями наразі постають реформи ЗСУ проміжного періоду, які до цього ж часу постають невиконаними. Основою цих невдач є певні обставини, а саме:

– відсутність об'єднаного керівництва силами оборони, яке здійснювалося б відповідно до принципів і стандартів, прийнятих державами-членами НАТО;

– поза увагою військових, які, по суті, перебрали на себе проведення воєнної реформи, залишилися питання ведення так званої "безкровної війни", а саме: розробку новітніх комп'ютерних технологій впливу на економічний та військовий потенціал можливого супротивника, ведення радіоелектронної боротьби та використання ЗМ1 для досягнення тактичних та стратегічних цілей.

– не вирішеним питанням, яке є тягарем для розвитку ЗСУ, залишається проблема утилізації та конверсії надлишкових ракет і боєприпасів, майна, об'єктів і земель. За підрахунками фахівців Генерального штабу ЗСУ, враховуючи обсяги надлишкового військового майна і техніки та темпи їх реалізації й утилізації, Україні на це знадобиться 25–30 років.

– наявність корупційних проявів у системі забезпечення військ (сил), що знижує спроможності сил оборони щодо виконання покладених завдань.

– низька ефективність системи оперативного (бойового) управління, зв'язку, розвідки та спостереження.

– недосконалість процедур оборонного планування, їх недостатня узгодженість з бюджетним процесом, недосконалість механізмів програмного управління оборонними ресурсами.

На мою думку, існують наступні шляхи вирішення даних проблем:

1. Для сприяння заходам інформаційної боротьби та забезпечення проведення державної інформаційної політики необхідно також сформувати відповідні підрозділи за цим напрямом діяльності у складі профільних міністерств і відомств.

2. Вивчення та впровадженню найкращих світових практик і власного досвіду функціонування органів військового управління та виконання військами (силами) завдань з кризового реагування.

3. Сприяння тіснішій співпраці з НАТО, втілення стандартів Альянсу в усіх військових аспектах.

4. Розв'язати проблему надлишкових і непридатних для використання та зберігання боєприпасів можливо шляхом їх утилізації.

5. Забезпечити посилення управлінського та оперативно-профілактичного контролю з метою запобігання корупційним проявам у діяльності військових підрозділів.

6. Оновленя оборонного забезпечення потребує комплексного та раціонального, а не часткового розподілу фінансів.

Вирішення цих проблем дозволить створити передумови якісного підвищення рівня обороноздатності держави, сприятиме утвердженню позитивного іміджу України у світі та прискорить процес її євроатлантичної інтеграції.

Волков А.Г. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ КУРСАНТІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена кількома чинниками. По-перше, перед державою та армією постають нові виклики і завдання у сфері військового будівництва, в тому числі реформування Збройних Сил. По-друге, спостерігається тенденція скорочення чисельності громадян, які відповідають критеріям для вступу у військові навчальні заклади. По-третє, слід констатувати безсистемність, суперечність, колізії та прогалини в законодавстві, що регулює військову службу курсантів.

Правовий статус курсантів вищих військових навчальних закладів або військових підрозділів вищих навчальних закладів регулюється нормативно-правовими актами як про військову службу і військовослужбовців, так і про вищі військові навчальні заклади, і про вищу освіту. Відсутність комплексного підходу до розробки правових основ військової служби курсантів спричиняє колізії, негативно впливає на дотримання законності, правопорядку і правової культури військовослужбовців.

Системний аналіз існуючих в науці визначень таких понять як «курсант», «правовий статус», «правове регулювання» дав змогу сформулювати визначення правового регулювання військової служби курсантів. Під ним ми розуміємо обумовлену економічними, політичними, соціальними та іншими чинниками державного розвитку діяльність органів державної влади із встановлення норм права, що регламентують підготовку курсантів до забезпечення обороноздатності держави.

Враховуючи основні ознаки правового регулювання в теорії права, запропоновано розглядати правове регулювання військової служби курсантів у трьох аспектах: соціальному, нормативному й практичному.

Соціальний аспект передбачає відповідність нормативно-правових актів, що регулюють військову службу курсантів, суб'єктивним і об'єктивним умовам розвитку суспільства й держави. Їх мета повинна відповідати потребам цієї категорії військовослужбовців, гарантувати їх права і задовольняти інтереси.

Основу правового регулювання військової служби курсантів становить нормативний аспект – діяльність щодо напрацювання й закріплення у нормативно-правових актах норм (правил) поведінки курсантів.

Суть практичного аспекту полягає у тому, що виконання й дотримання курсантами норм права про військову службу має забезпечуватися нормативно закріпленими можливостями військових посадових осіб і державних органів.

Врахування зазначених теоретичних підходів у процесі законодавчого удосконалення статусу курсанта дасть змогу максимально наблизитися до вирішення існуючих проблемних питань правового регулювання військової служби курсантів.

Дашківська О.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРОХОДЖЕННЯМ СЛУЖБИ В ЗОНІ АТО

Учасники АТО мають право отримувати грошове забезпечення в повному обсязі, з урахуванням всіх надбавок та премій, на рівні військовослужбовців контрактної служби (відповідно до посад та військових звань), а не на рівні військовослужбовців строкової служби, як передбачалося раніше.

У відповідності до постанови Кабінету Міністрів України «Питання грошового забезпечення військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період» від 09.04.2014 № 111 грошове забезпечення зазначеній категорії військовослужбовців виплачується у порядку та розмірах, установлених для військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом.

Також мають право використовувати весь комплекс гарантій соціального і правового захисту, встановлених законодавством як для військовослужбовців, а саме військовозобов'язані, які були призвані на військову службу під час мобілізації, в особливий період, набувають нового юридичного статусу – військовослужбовці, внаслідок чого на них розповсюджуються пільги, передбачені Законами України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний і правовий статус військовослужбовців і членів їх сімей», та інших нормативно-правових актів.

Час перебування громадян України на військовій службі зараховується до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

Учасникам АТО нараховується одноразова грошова допомога, яка буде виплачуватися на день демобілізації; Пункт 2 статті 15 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»: Військовослужбовцям, які були призвані на військову службу за призовом у зв'язку з мобілізацією, виплата одноразової грошової допомоги, передбаченої цим пунктом, здійснюється за період такої служби з дня їхнього зарахування на службу без урахування періоду попередньої військової служби, на якій вони перебували у мирний час, за винятком тих осіб, які при звільненні з військової служби у мирний час не набули права на отримання такої грошової допомоги. Зазначена допомога виплачується на день демобілізації таких військовослужбовців. Умови та порядок виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом у зв'язку з мобілізацією, визначаються постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року № 460 «Про затвердження Порядку та умов виплати одноразової грошової допомоги у разі звільнення військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом у зв'язку з мобілізацією». Кабінетом Міністрів України.

Димарецький І.В. (ВІКНУ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Організовується правова підготовка з метою забезпечення виконання військовослужбовцями, працівниками ЗСУ службових обов'язків, їх соціальної захищеності у відповідності з законами України та іншими нормативно-правовими актами, формування правової обізнаності, свідомості і правової культури, формування правомірної поведінки.

Актуальним на сьогодні також є подальше нормативне закріплення нового виду забезпечення – правового забезпечення діяльності військ (сил).

Організація правової підготовки складається:

– з розроблення планів і програм правової підготовки для різних категорій військовослужбовців та працівників і здійснення конкретних заходів щодо їх виконання;

– контролю за проведенням правової підготовки;

– аналізу стану правової підготовки і впровадження ефективних норм і методів її проведення.

Порядок і організація правової підготовки визначається в загальній системі підготовки особового складу військової частини на навчальний рік.

Організація правової підготовки здійснюється відповідно до Переліку нормативно-правових актів, обов'язкових для вивчення особовим складом Збройних Сил України.

Організацію і безпосереднє керівництво правовою підготовкою у військових частинах, установах, військових навчальних закладах здійснюють командири (начальники), штаби, органи з гуманітарних питань за безпосередньої участі структур юридичної служби. При цьому вони співпрацюють з органами військової прокуратури, військовими судами, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, органами внутрішніх справ, юридичними науковими організаціями і навчальними закладами.

Порядок і організацію правової підготовки та безпосереднє керівництво визначають командири (начальники), штаби, органи з гуманітарних питань при безпосередній участі підрозділів юридичної служби Збройних Сил України у щорічному наказі, де передбачається кількість і склад груп, керівників занять, кількість годин, відведених на правову підготовку, порядок обліку занять, складання заліків. До наказу додається план правової підготовки.

к.політ.н., доц. Дубовик Н.А. (ДУТ)

СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ

Правова поведінка – соціальнозначуща поведінка суб'єктів, передбачена нормами права, підконтрольна свідомості та волі й має юридичні наслідки.

Вона може бути як правомірною, так і протиправною. Головна ознака правової поведінки – її соціальна значущість. Вона перебуває під актуальним

або потенційним контролем свідомості та волі індивіда, чітко регламентована, підконтрольна державі.

Правомірна і протиправна поведінка суттєво відрізняються. Передусім вони мають протилежне соціальне значення (правомірна поведінка зміцнює правомірні відносини, протиправна – ослаблює та руйнує їх).

Якщо правомірна поведінка мотивується відчуттям обов'язку, особистими інтересами, які не суперечать суспільним, то протиправну зумовлюють егоїзм, агресія, корисливість. До того ж, правомірна поведінка визначається нормами, що зобов'язують або дозволяють, протиправна – нормами, що забороняють. Контроль правомірної поведінки спрямований на заохочення та охорону її, протиправної – на заборону та запобігання.

Соціологія права визначає головні мотиви правомірної поведінки:

– ідейна переконаність у суспільній значущості, корисності вчинку;

– обов'язок перед суспільством, правовий обов'язок;

– професійне відчуття відповідальності;

– практична корисність вчинку для інших;

– стереотип, звична поведінка;

– конформізм;

– боязнь юридичної та моральної відповідальності;

– особиста користь від вчинку;

– егоїстичні інтереси;

– негативні мотиви (помста, ревнощі та ін.), які реалізуються правовими засобами.

Важливими передумовами такої поведінки є рівність громадян у суспільстві та принцип поваги до особистості.

Види правомірної поведінки особистості.

Матеріальна. Спрямована на досягнення соціоекономічних, інтелектуальних та інших результатів, реалізацію політичних, економічних, побутових прав та обов'язків.

Інструментальна. Постає у вчинках, що мають певні юридичні наслідки (вступ до шлюбу, отримання паспорта, оформлення купівлі-продажу), коли виникнення, зміна і захист матеріальних правових відносин потребують правового закріплення.

Правова бездія. Виявляється у дотриманні законів, ухиленні від заборонених правовими нормами вчинків, невикористанні своїх прав.

Соціально-правова активність. Будучи протилежною правовій бездії, постає як добровільна ініціативна діяльність, що сприяє зміцненню правопорядку, повага, інтерес до права, визнання престижу правових норм, виконання громадських обов'язків у правовій сфері. Вона є позитивною діяльністю, спрямованою на реалізацію загальнозначущих цілей права, перебільшує звичайні вимоги закону, тому що вона ініціативніша, активніша та результативніша (затримання злочинця, захист потерпілого).

Генезис правомірної поведінки відбувається у такій послідовності:

– формування особистості з певною соціальною орієнтацією;

– формування в особистості конкретної мотивації;

– планування вчинку та прийняття рішення про його здійснення;

– реалізація прийнятого рішення.

На всіх цих етапах діє внутрішній контроль особистості, яка взаємодіє з конкретним зовнішнім середовищем. Загалом правомірна поведінка є найпоширенішою формою правової поведінки.

Жалубак В.М. (НА СБУ)

ОПЕРАТИВНИЙ РИЗИК ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ КРИМІНАЛЬНІСТЬ ДІЯННЯ

В наш час, період військово-політичної нестабільності, зміни системи цінностей, занепаду моралі, особливого значення набувають проблеми формування моральної мотивації, рівня морального розвитку оперативних співробітників, ступінь засвоєння ними нормативних вимог й, найголовніше, розвитку у них почуття професійного обов'язку.

Ефективна правоохоронна діяльність в сучасних умовах неможлива без наукового дослідження всіх аспектів проблеми оперативного ризику як невід'ємної частини повсякденної роботи співробітників силових структур.

Спроба знайти обґрунтоване й правильне рішення в екстремальній ситуації правоохоронцем, який не має ґрунтовних теоретичних знань майже завжди приречене на невдачу. Адже, не можна навчити оперативного співробітника уникати небезпеки, застосовуючи лише інтуїцію та досвід та ігноруючи при цьому теоретичні знання, абстрактні моделі й концептуальні підходи.

В практиці оперативної роботи звернення до оперативного ризику – як правило, вимушений захід. Однак, завжди необхідно шукати можливість досягти мету не ризикованими заходами. Їм слід віддати превагу, якщо фактор часу не впливає на прийняття рішення, дозволяє планувати заходи, маневрувати доступними силами та засобами. Це зовсім не значить, що в оперативній практиці не виникають ситуації, коли у якості переважних факторів виступають інші обставини, і тому з'являється потреба звертання до виправданого ризику.

Ст. 42 КК України регулює правовий інститут діянь, пов'язаних з ризиком. Ризик передбачає можливість виникнення шкоди внаслідок вчинення певних дій (бездіяльності) для досягнення позитивного результату. З огляду на це, поведінка, яка явно веде до заподіяння шкоди, не може бути виправдана посиланнями ні на яку користь, яку суспільство отримало б від неї. Очевидно, що не будь-яка за своєю значимістю суспільно корисна мета здатна виправдати вчинення дій, що підпадають під ознаки діяння, передбаченого кримінальним законом і бути при цьому однією з умов виключення кримінальної відповідальності. В літературі справедливо зазначається, що «мета, заради якої робиться ризикована дія повинна виправдовувати ту небезпеку, з якою вона пов'язана». Іншими словами, при здійсненні ризикованих дій слід співвідносити мету з можливими негативними наслідками ризику. Незначна мета виключає допустимість ризику і, отже, виключається можливість визнання ризику обґрунтованим.

Тож, зважаючи на викладене, особливе місце в підготовці майбутнього правоохоронця потрібно виділити формуванню емоційно-вольової стійкості оперативних співробітників як своєрідного фундаменту професійної готовності до виконання дій в умовах оперативного ризику.

Кишкар П.М. (Нар. деп. України)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ВОЄННОЇ СФЕРИ В ПЕРІОД АГРЕСІЇ РФ НА СХОДІ УКРАЇНИ

В період тимчасової окупації Російською Федерацією частини території України, розпалювання збройного конфлікту в східних регіонах України та руйнування системи світової та регіональної безпеки і принципів міжнародного права зумовлюють перегляд та уточнення законодавства воєнної сфери щодо основних положень формування та реалізації воєнної політики України.

Розбалансованість і незавершеність системних реформ у воєнній сфері, внутрішні економічні та соціально-політичні фактори впливають на адекватне реагування, на виклики та ризики воєнній безпеці.

Визначальним фактором зміцнення воєнної безпеки є реформування та удосконалення законодавства воєнної сфери України, належного унормування діяльності у цій сфері та адаптації базових законодавчих, концептуальних і програмних документів з питань оборони до сучасних реалій.

Удосконалення законодавчої бази з питань воєнної безпеки і оборони, розроблення ефективного механізму реагування на кризові ситуації, розвиток системи управління в операціях і бойових діях, децентралізація прийняття рішень є одним із головних пріоритетів доктринальних положень щодо формування та реалізації воєнної політики України, які визначені воєнною доктриною України, затвердженою Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015.

Ми можемо визначити основні здобутки розвитку законодавства у воєній сфері України за період агресії Російської федерації на сході України, а саме: Україна відмовилась від позаблокової політики і відновила курс на євроатлантичну інтеграцію, схвалено нову Стратегію національної безпеки України і Воєнну доктрину. Розпочато розробку нової редакції Закону України «Про основи національної безпеки України». Прийнято Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України. Здійснено перегляд системи мобілізаційної підготовки та мобілізації з урахуванням набутого досвіду проведення часткової мобілізації протягом 2014–2015 років. Сформовано сили спеціальних операцій Збройних Сил України. Прийнято Указ Президента України про військово-адміністративний поділ території України тощо.

Таким чином, реалізація державної політики та напрямки реформування воєнної сфери України свідчать про значну увагу питанням обороноздатності, як найбільш актуальним на цей час, але залишають поза увагою деякі питання інших складових національної безпеки, що також впливають на її забезпечення. Це викликає потребу у кваліфікованому проведенні всебічного аналізу діючого законодавства та запланованих заходів з його реформування.

к.соц.н., доц. Кожедуб О.В. (ВІКНУ)

СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Протиправна поведінка (правопорушення, злочини) привертає увагу юристів, соціологів, психологів більше, ніж правомірна поведінка, оскільки вона є деструктивним, небезпечним чинником для суспільства.

Соціологія права вивчає соціальні проблеми злочинності, їх вплив на суспільство, причини і чинники, що їх породжують, особистість злочинця, делінквентну (злочинну) субкультуру загалом.

У соціальному сенсі головне у протиправній поведінці – її несприйняття, ігнорування існуючих суспільних відносин, нанесення шкоди правам та інтересам громадян, груп, суспільства.

Соціальна характеристика протиправної поведінки охоплює такі аспекти:

– історичне походження;

– соціальну природу масиву правопорушень (проявляється у конкретному змісті елементів, які його утворюють);

– соціальну природу протиправної поведінки (проявляється в її результатах);

– структуру і динаміку правопорушень (залежить від змін умов соціального життя людей).

Проблему злочинності соціологія розглядає на різних етапах розвитку і в різних ракурсах. Відповідно окреслилися напрями дослідження причин протиправної поведінки.

Біологічний напрям. Згідно з ним злочинність породжена біологічними особливостями людини. Засновник його – італійський антрополог Ч. Ломброзо, автор праці “Злочинна людина”. На підставі спостереження він дійшов висновку, що типовий злочинець має атавістичні або дегенеративні анатомічні ознаки: скошене чоло, подовжені мочки вух, надмірну або притуплену чутливість до болю, надмірну волохатість або облисіння, висунуту нижню щелепу. Ломброзо вважав, що “кримінальний тип” – результат деградації людини на ранніх стадіях еволюції.

Він розробив класифікацію злочинців: а) природні злочинці; б) душевнохворі злочинці; в) випадкові злочинці. У боротьбі зі злочинністю пропонував своєчасно виявляти всіх “уроджених” злочинців (за допомогою розроблених ним таблиць) до того, як вони скоять злочин; лікувати тих, хто піддається цьому, а також довічно ув’язнювати або фізично знищувати тих, хто не піддається лікуванню.

Попри помилковість багатьох поглядів, Ч. Ломброзо вважають засновником криміналістичної ідентифікації. Саме він першим розробив методику вивчення самого злочинця.

Прихильники цього напряму висловлювали міркування, що певна будова тіла свідчить про певні якості, вважаючи найбільш схильними до злочинів мезоморфів (осіб, чиє тіло наділене силою та стрункістю, які виявляють схильність до занепокоєння, активні та не дуже вразливі).

Психологічний напрям. Його представники причину протиправної поведінки вбачають у психічному стані особистості. В основі цього підходу психоаналітична теорія З. Фрейда, який припускав, що біологічно зумовлений інтенсивний потяг та породжені ним мотиваційні конфлікти особистості є першопричиною дій людини. Ця теорія була розвинута у працях К. Хорні, Е. Фромма, які вивчали найтиповіші деформації характеру та їх форми. На думку останнього, найбільш тяжкі злочини спричинені психозами, а менш тяжкі – неврозами. Загалом, прибічники психологічного напряму стверджують, що протиправна поведінка залежить від психічних або психофізичних аномалій, а соціальний аспект поведінки є вторинним стосовно психічних процесів.

Соціологічний напрям. Зорієнтований на пошуки причин протиправної поведінки у соціальній реальності. Вперше детально розглядається у працях бельгійсько-французького соціолога А. Кетлє. Аналізуючи закономірності виникнення та поширення злочинності, він встановив, що на цей процес впливають стать, вік, професія, рівень освіти, пора року, ціни на хліб та ін. На його думку, усі злочини породжує суспільство, оскільки в ньому зосереджуються умови їх розвитку.

Згідно з соціологічним підходом протиправну поведінку зумовлюють такі соціальні чинники:

– неоднорідність і мінливість нормативно-ціннісної системи суспільства (теорія аномії Е. Дюркгейма, теорія субкультур, теорія контролю тощо);

– соціальна нерівність та стратифікація суспільства (теорія аномії Р. Мертона, теорія конфлікту соціальних груп, теорія конфлікту влади);

– стигматизація, тобто результат соціальної оцінки дії, яку суспільство визначає як протиправну (теорії Ф. Танненбаума, вторинної девіації Е. Лемерта, девіантної кар'єри Г. Беккера, соціальної ідентичності Е. Гоффмана);

– соціальна дезорганізація і дестабілізація суспільства (теорія соціальної дезорганізації, теорія дестабілізації В. Реклесса, Е. Берджесса).

Отже, злочинність спричиняють як внутрішні (обмеженість потреб та інтересів, викривлення ціннісних орієнтацій, специфічний спосіб життя, антисоціальність засобів задоволення потреб та інтересів, психологічні деформації особистості), так і зовнішні чинники (політико-правова ситуація у країні і деформація нормативної системи та соціальних інститутів, низький рівень правової культури у суспільстві, вплив оточення, соціально-економічне становище у країні, вплив засобів масової інформації тощо).

У період криз, соціально-економічного занепаду, суспільних трансформацій значно зростає злочинність, розширюється, омолоджується її соціальна база, відбуваються зміни в її структурі. До об'єктивних чинників, які обумовлюють це явище, належить системна криза всіх сфер життєдіяльності, пов'язані з нею зниження життєвого рівня населення, безробіття, зростання тіньового сектора економіки, майнове розшарування населення, ослаблення авторитету влади та ефективності державного управління, байдужість значної частини населення до правопорядку.

Котляренко О.П. (ВІКНУ)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ

Військовий конфлікт на Донбасі спровокував загострення криміногенної ситуації у державі в цілому та у Збройних Силах України зокрема. Запобігти такому можливо лише за умови функціонування дієвої системи органів правопорядку, в тому числі й військової поліції. Вказані обставини актуалізують питання запровадження в Україні військової поліції.

На актуальність піднятого питання вказали й фахівці Національного інституту стратегічних досліджень, які пропонують створити повноцінний правоохоронний орган – військову поліцію. Нещодавно Генеральний прокурор України Юрій Луценко на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони заявив про необхідність створення військової поліції.

В Україні вже прийнято низку політичних рішень, що дозволяють реалізувати цю мету. Зокрема, це відображено у низці документів. Так, Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287, передбачає, що створення військової поліції є одним із напрямків реформування Збройних Сил України. Більш докладно згадана мета та шляхи її досягнення визначаються Стратегічним оборонним бюлетенем України, який схвалений Указом Президента України від 6 червня 2016 року № 240. У ньому закріплена оперативна ціль 3.7 щодо реформування Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (далі – Служба правопорядку) у Військову поліцію, з наданням їй права здійснювати досудове розслідування військових злочинів, та права ведення оперативно-розшукової діяльності.

Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2016 року № 294 та схвалена постановою Верховної Ради України від 14 квітня 2016 року № 1099-VIII, у розділі VI «Реформа системи органів правопорядку» передбачено утворення військової поліції для запобігання, виявлення, досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями.

Про гостроту питання щодо створення військової поліції вкотре нещодавно заявила народний депутат України (колишній помічник Міністра оборони України) Тетяна Ричкова, додавши, що внесе відповідний законопроект до Верховної Ради України найближчим часом. Співзвучною є думка начальника Головного управління Національної поліції в Донецькій області В’ячеслава Аброськіна, який вважає, що військова поліція значно б полегшила роботу національної поліції. Тимчасово виконуючий обов’язки начальника Служби правопорядку – начальника Головного управління Служби правопорядку генерал-майор Ігор Криштун переконаний, що військова поліція повинна з’явитися в Україні якомога швидше. «На сьогодні Військова поліція дуже потрібна», – зазначив Ігор Криштун. Варто нагадати, що ще на початку 2015 року Президент України доручив Кабінету Міністрів України впродовж тижня внести до

Верховної Ради проект Закону України «Про військову поліцію». З огляду на це 21 січня народні депутати України М.П. Паламарчук та В.М. Король зареєстрували законопроект (№ 1805), який мав на меті створення військової поліції, проте він був відхилений.

В подальшому було ще кілька спроб надати Службі правопорядку повноваження на здійснення досудового розслідування та проведення оперативно-розшукової діяльності шляхом внесення змін до деяких законів України, зокрема, проекти законів (від 12 травня 2015 року № 2804 та від 9 червня 2015 року № 2047-а, № 2048-а). Однак, не зважаючи на підтримку в цілому ідеї законопроектів, вони також були відхилені.

Підготовлений Міністерством оборони України проект закону «Про Військову поліцію України» був обговорений на засіданні робочої групи у Комітеті Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони. Президент України Петро Порошенко під час зустрічі з командирами органів військового управління у Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського висловив сподівання, що Верховна Рада України нарешті почне розглядати законопроект про військову поліцію. Однак, Адміністрація Президента України 7 липня 2016 року повернула Міністерству оборони України для опрацювання проект закону «Про Військову поліцію України».

Абсурдність окресленого питання в тому, що згідно електронної бази даних Верховної Ради України, протягом десяти місяців 2016 року такий законопроект не реєструвався. Разом з тим нині в державі склалась ситуація, коли фактично в бойових умовах, під час виконання завдань в районі проведення антитерористичної операції діюча система органів досудового розслідування не забезпечує ефективне та оперативне розслідування масових військових злочинів, що негативно впливає на стан боєготовності підрозділів ЗСУ.

Враховуючи прагнення України щодо інтеграції до Європейського Союзу та майбутнього її вступу в НАТО, вважаємо за доцільне використати позитивний досвід функціонування військової поліції зарубіжних країн, які вже встановили чіткі стандарти її діяльності, зокрема США, Канада, Ізраїль, Туреччина, Болгарія, Польща, Чехія, Словакія, Румунія, Литва, Латвія, Естонія, Грузія, Казахстан тощо.

На думку європейських експертів історична практика показує, що військовий сектор держави має бути закритий від усіх цивільних органів в інтересах державної безпеки. Одночасно вони наголошують, що у важкій ситуації, в якій перебуває зараз Україна і, на жаль, яка має довгу перспективу, буде дуже доцільно спромогтися створити поліцію саме військового типу. В наступні декілька десятиліть саме цей тип правоохоронних органів буде найбільш ефективним в умовах постійної загрози, особливо у зв’язку з військовим конфліктом, дією незаконних збройних формувань та активізацією організованої злочинності. Жодна цивільна поліцейська сила не замінить військову поліцейську силу в такій політичній і соціальній ситуації.

Таким чином, враховуючи задекларовану амбітну мету щодо досягнення максимальної взаємосумісності Збройних Сил України, інших складових сектору безпеки і оборони з відповідними органами держав-членів НАТО шляхом

запровадження стандартів Північноатлантичного альянсу, вважаємо, що є об'єктивна необхідність у консолідації відповідних організаційно-правових заходів, а також політична воля керівництва держави для невідкладного прийняття Закону України «Про Військову поліцію». Створення в Україні військової поліції, на наш погляд, гармонійно корелюється з триваючою реформою прокуратури, правоохоронних органів та формуванням системи досудового розслідування. Зазначене сприятиме більш ефективному використанню ресурсів і можливостей держави у сфері зміцнення законності і правопорядку у Збройних Силах України.

к.т.н. Крихта В.В. (ВІКНУ),
Сидоров О.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КАДРОВОЇ РОБОТИ У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АТО (ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ)

Кадрова робота – діяльність органів військового управління, спрямована на реалізацію цілей і завдань кадрової політики у Збройних Силах стосовно добору, планування, підготовки, розстановки та раціонального використання кадрів.

Особливий період – це період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій;

Особливості організації кадрової роботи у військових частинах під час особливого періоду знайшли свій прояв у двох Законах України:

1. «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»:

– з моменту оголошення мобілізації (крім цільової) чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях настає особливий період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій;

– на час особливого періоду дія будь-яких прийнятих до настання цього періоду нормативно-правових актів, що передбачають скорочення чисельності, обмеження комплектування або фінансування ЗСУ, інших військових формувань чи правоохоронних органів спеціального призначення, зупиняється;

– військовозобов'язані та резервісти, які перебувають на зборах, у разі оголошення мобілізації продовжують перебувати на зборах. За необхідності зазначені особи призиваються на військову службу командирами відповідних військових частин за розпорядженням ГШ Збройних Сил України;

– визначені категорії військовозобов'язанх (стаття 23), які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації.

2. «Про військовий обов'язок і військову службу»

І. Розширено можливості кандидатів у виборі термінів контрактів (у тому числі короткостроковий контракт).

ІІ. Спрощено порядок прийняття громадян на військову службу за контрактом під час дії особливого періоду.

ІІІ. Розширено коло громадян, які можуть прийматися на військову службу за контрактом.

ІV. Внесено зміни у граничний вік перебування військовозобов'язаних у запасі.

Кубявка М.Б. (ВІКНУ),
д.т.н., проф. Тесля Ю.М. (КНУ ім. Т Шевченка)

ФОРМУВАННЯ НЕОБХІДНОЇ ІНФОРМОВАНОСТІ КОНТРАГЕНТА ВПЛИВУ

Одним із проявів інформації є результат двох речей – сприйнятих зовнішніх впливів, та їх інтерпретація (розуміння). Так черговим кроком до створення інформаційної технології супроводження процесів впливу, на думку автора, є необхідність визначення інформаційних дій для формування необхідної інформованості (відношення до дійсності, світогляду) у об'єкта впливу (контрагента взаємодії, противника, тощо).

Виходячи з необхідності ефективного протистояння противнику в сфері інформаційних (гібридних) війн метою дослідження є створення науково-обґрунтованих інструментів управління інформаційними впливами, які можна було б застосувати в управлінні інформаційним супроводженням в процесах підготовки та проведення військових дій.

Для досягнення мети розв'язуються така наукова задача, як визначення стану інформованості, необхідної для здійснення оптимальних дій для найкращого результату впливу на контрагента взаємодії.

Під інформованістю розуміється і теоретичний матеріал, і досвід роботи, і інформація, яку має контрагент впливу та яка стосується тієї задачі, що поставлена для здійсненні впливу на нього. Вся ця інформація формує у нього те чи інше відношення до дійсності. А відношення до дійсності (світогляд) лежить в основі прийнятих ним рішень та дій, які заплановані до його виконання за планом впливу, що на нього здійснюється. Це і є концептуальною основою управління інформованістю у впливах через засоби надання інформації.

Готовим до виконання поставленої впливом задачі будемо вважати такого контрагента впливу, який володіє всіма інформованостями (знаннями) (має адекватні відношення до отриманої інформації) з наведених підмножин

По суті в процесі управління інформованістю потрібно так сформувати матрицю відношень між інформованістю та діями, щоб суб'єктивна імовірність прийняття рішень по реалізації оптимальних дій дорівнювала 1. А всі інші імовірності дорівнювали б 0. Але на практиці це неможливо. Потрібно врахову-

вати фактор достовірності інформації, що формує знання, її неповноту, динамічний характер середовища і оточення. Тому суб'єктивні імовірності, в загальному випадку, не будуть дорівнювати ні 0, ні 1.

Загальна величина відхилень в суб'єктивних ймовірностях може характеризувати величину впливу форми FT на контрагента Mk. Розрахуємо її з використанням формули додавання визначеностей взятої з Теорії несилової взаємодії з урахуванням спрямованості зміни матриці інформованості. Тоді вплив форми інформаційного представлення FT на інформованість контрагента впливу в конкретній ситуації може бути оцінено формулою

$$\Delta\theta^{оц}(F^T)=\sum_{i=1}^{n_J}\sum_{j=1}^{n_I}\left[0{,}5\cdot v(d_i)\cdot sqn(p_{ij}^T-p_{ij})\cdot\sqrt{\frac{p_{ij}^T\cdot(1-p_{ij})}{p_{ij}\cdot(1-p_{ij}^T)}+\frac{p_{ij}\cdot(1-p_{ij}^T)}{p_{ij}^T\cdot(1-p_{ij})}-2}\right],$$

де $\Delta\theta^{оц}(F^T)$ – оцінка інформаційного впливу форми інформаційного представлення F^T на контрагента впливу M_k;

$$sqn(p_{ij}^T-p_{ij})=\begin{cases}1, p_{ij}^T\geq p_{ij}\\ 0, p_{ij}^T<p_{ij}\end{cases};$$

$v(d_i)$ – оцінка важливості дії противника, спрямованої на виконання задуму сторони, що впливає.

Оцінка дій завжди залежить від деякої ситуації. І на практиці ця оцінка може бути отримана тільки експертним шляхом. Розгляду цих питань будуть присвячені подальші роботи автора.

Кузьменко І.В. (ВІКНУ)

СОЦІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЛІКВЕНТНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Соціологію права завжди цікавила особистість правопорушника. Одні вчені стверджують, що за своєю сутністю вона є антисоціальною. Інші висловлюють сумнів, що всіх, хто скоїв злочин, можна охарактеризувати назагал, сконструювавши універсальне поняття "особистість злочинця", оскільки злочини, скоєні через необережність, необачність не мають у своїй основі антисоціального спрямування людини. На цій підставі класифіковано три основні типи злочинців: "послідовно криміногенний", "винятково криміногенний" і "ситуативний".

Особливе місце у соціології права посідають питання делінквентної (злочинної) субкультури, зумовленої визнанням злочинних норм та цінностей правильними, морально виправданими. Така субкультура протистоїть загальним соціальним нормам, нетерпима до будь-яких обмежень (крім неформальних у самій групі), є позаутилітарною (часто правопорушення скоюються для демонстрування "хоробрості"). Її характеризують лютість, безпричинна ворожість до

оточуючих, презирство до дорослих та однолітків, які не належать до групи. Іншими словами, делінквентна субкультура виявляє себе як антикультура.

З іншої точки зору делінквентна субкультура не так вже й відрізняється від загальновизнаної. Часто правопорушник усвідомлює вимоги загальних соціальних норм, але може їх не дотримуватися і не вважати свої дії порушенням. Особливість поведінки злочинця полягає в тому, що він, погоджуючись з існуючим соціальним порядком і відчуваючи провини за свої дії, все ж таки порушує правові норми. Тобто у делінквентній субкультурі загальновизнані норми суспільства не є перевернутими, а лише розширюються.

Соціологія права визначає такі елементи делінквентної субкультури:

1 Гедонізм, що виявляється у прагненні володіти матеріальними благами, не докладаючи власних зусиль;

2. Цінність свободи, яка нерідко тлумачиться як анархія; делінквентна субкультура базується на фундаменті цінності особистої гідності та честі;

3. чітка ієрархія, що особливо помітна у професійному ядрі та тюремних спільнотах; їх норми передбачають обмежене спілкування із представниками державних органів та нижчого рівня злочинної ієрархії; внутрішню згуртованість групи виражає звичай "общаку" – суми грошей, в яку кожен вносить свою частину і яка призначена для загальних потреб; насилля, звичай помсти, допомоги засудженим та їх родичам;

4. Система кримінальної інформації (особливо у місцях ув'язнення);

5. Санкції, що підтримують порядок та дисципліну в групі (фізичні, матеріальні);

6. Мова, позначена у науковій літературі терміном "арго". Виникла дуже давно, спочатку призначалась для кодування інформації за допомогою слів-символів. Сучасний кримінальний жаргон містить понад 10 тис. слів і виразів. Свій професійний жаргон є у злодіїв, у шулерів, у продавців наркотиків тощо. "Арго" має регіональні діалекти. Особливу роль у мові злочинних угруповань посідає табуйована (заборонена) лексика, татуювання та клички, пісні та приказки.

Делінквентна субкультура містить багато архаїчних елементів, базується на них і повністю відповідає поняттю антикультури. Різноманітність форм сучасної злочинності дає підстави стверджувати про наявність "субкультур у субкультурі", що становить інтерес як для соціологів, так і для представників інших галузей знань.

к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ),
к.т.н. Кольцов Р.Ю. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ КЕРІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Необхідність створення та впровадження у діяльність Збройних Сил України (ЗСУ)системи навігаційного забезпечення ЗСУ визначається сучасними

вимогами до забезпечення органів військового управління та керованих рухомих об'єктів військового призначення оперативною навігаційною інформацією, які обумовлені високою динамікою сучасних операцій (бойових дій), розвитком високоточних засобів ураження, змінами їхніх тактико-технічних характеристик і посиленням бойових можливостей, розробкою та прийняттям на озброєння нових ударних комплексів і систем, впровадженням автоматизованих систем управління військами і зброєю, потребою мобільного реагування на зміну обстановки.

Нормативно-правовою основою щодо навігаційного забезпечення в ЗСУ є:

– Закон України "Про оборону України";

– Закон України "Про Збройні Сили України";

– Воєнна доктрина України;

– Державна програма реформування та розвитку ЗС України на період 2013–2017 роки;

– Наказ начальника ГШ – Головнокомандувача ЗСУ від 13.08.10 № 128 "Положення про Головне Управління оперативного забезпечення ЗСУ";

– "Концепція створення системи навігаційного забезпечення ЗСУ", затверджена начальником Генерального штабу ЗСУ від 14.02.2003;

– Наказ начальника Головного управління оперативного забезпечення ЗСУ від 10.09.12 № 139 "Основні завдання і функції Центрального управління воєнно-топографічного та навігації Головного управління оперативного забезпечення ЗСУ".

Всі види забезпечення Збройних Сил України регламентуються керівними документами, що приймаються на різних ієрархічних рівнях. Оскільки більшість керівних документів щодо навігаційного забезпечення ЗСУ знаходяться на доопрацюванні, на сьогоднішній день основним документом є Концепція створення системи навігаційного забезпечення ЗСУ, затверджена начальником ГШ ЗСУ генерал-полковником Затинайком О.І. у 2003 році.

Таким чином, у результаті аналізу з'ясовано, що нормативно-правова база щодо навігаційної діяльності в ЗСУ недостатньо врегульована. Всі зазначені нормативно-правові документи дозволяють створити в ЗСУ систему навігаційного забезпечення початкового рівня.

Вирішення вказаної проблеми полягає у прийнятті відповідних нормативно-правових актів щодо регулювання навігаційної діяльності в Збройних Силах України.

Лісовська Д.А. (МАУП)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ В ГАЛУЗІ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ

Основними нормативно правовими актами, що регулюють діяльність у сфері теплопостачання насьогодні є: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закони України "Про житлово-комунальні послуги", "Про природні монополії", "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про теплопостачання", "Про питну воду

та питне водопостачання", "Про енергозбереження", "Про ліцензування певних видів, господарської діяльності", "Про державне регулювання у сфері комунальних послуг України" та інші.

Слід зазначити, що усі вищеперераховані нормативно-правові акти були прийняті у різні часи, у різних політичних та економічних ситуаціях, готувалися різними колективами, що спричинило неоднозначне визначення законодавцем термінології та основних принципів діяльності теплопостачальних організацій, визначенню повноважень органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та національних регулюючих комісій, що здійснюють державне регулювання у сфері теплопостачання.

Все це має негативний вплив на визначення повноважень, рівня відповідальності та механізмів взаємодії суб'єктів господарювання в сфері теплопостачання, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших учасників цього сегменту ринку. Положення, які визначають повноваження цих органів, містять колізії та не дають чіткого уявлення моделі діяльності теплопостачальної організації від виробника до кінцевого споживача. Переважна більшість зазначених вище нормативно-правових актів визначають права та обов'язки споживачів і інших суб'єктів господарювання, які в свою чергу не рідко дублюються, а в деяких випадках містять й протиріччя між собою.

Значна частина положень наведених вище законодавчих актів, нажаль, носить суто теоретичний характер, так як механізми їх реалізації в правовому полі відсутні. Зокрема, це стосується встановлення економічно обґрунтованих тарифів, стимулювання енергозбереження, забезпечення прав споживачів, надання державної підтримки суб'єктам господарювання із застосуванням технологій комбінованого виробництва теплової та електричної енергії (когенерації) та використанням вторинних енергетичних ресурсів на цьому ринку.

Здійснивши аналіз чинного законодавства в сфері теплопостачання, необхідно звернути увагу, що крім суттєвих неузгодженостей у правовому регулюванні, значною проблемою, яка потребує розв'язання, є наявність прогалин у чинному законодавстві. Найбільш складними є питання, що пов'язані із встановленням цін і тарифів на централізоване опалення та централізоване постачання гарячої води, формуванням на цьому ринку ланцюжка: "виробник-постачальник-споживач".

Підвищення ефективності функціонування підприємств цього сектору стримується відсутністю чіткої системи контролю за обґрунтуванням тарифів і системи мотивації підвищення якості послуг та зниження витрат.

Потрібно пам'ятати, що негативні тенденції в галузі централізованого тепло- та гарячого водопостачання відчуває на собі кожний громадянин держави зокрема. У зв'язку з цим, усунення колізій в сфері теплопостачання є однією з найбільш актуальних проблем, яка стосується інтересів як населення, так і всього народного господарства України вцілому.

к.ю.н. Опанасенко О.О. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Підтримання належних соціальних гарантій для всіх категорій громадян є основою соціальної функції української держави. Особливо актуальним це є для громадян які захищають незалежність і територіальну цілісність України зі зброєю в руках – військовослужбовців. Адже саме вони найчастіше жертвують здоров'ям, а інколи і життям та мають отримати необхідні соціальні виплати, особливо коли вже є непрацездатними, при виході на пенсію, основною з яких є саме пенсійне забезпечення.

Соціально-економічні, політичні та військові умови існування держави останнім часом зумовили потребу у значному перегляді великої кількості механізмів соціального забезпечення серед яких і пенсійне забезпечення військовослужбовців. Особливо в аспекті його адміністративно-правового регулювання, процедури якого мають забезпечувати з одного боку чітке дотримання закону та уникнення зловживань, а з іншого не створювати зайвих перепон для військовослужбовців і членів їх сімей в отриманні пенсійних виплат.

Відповідно військовослужбовці мають бути забезпечені належно розробленим адміністративно-правовим механізмом визначення права на отримання пенсії, розрахунку розміру пенсійних виплат, порядку їх виплати, а також перерахунку в разі необхідності та належних законодавчих підстав розміру таких виплат.

Згідно з нормами Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» військовослужбовцям, особам, що мають право на пенсію за цим Законом, які мають право на пенсійне забезпечення, пенсії відповідно до цього Закону призначаються і виплачуються після звільнення їх зі служби. А пенсіонерам з числа військовослужбовців та осіб, які отримують пенсію за цим Законом, у разі повторного прийняття їх на військову службу до Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та Державної спеціальної служби транспорту, службу до Національної поліції, органів та підрозділів цивільного захисту, податкової міліції та Державної кримінально-виконавчої служби України виплата пенсій на час їх служби припиняється. При наступному звільненні із служби цих осіб виплата їм пенсій здійснюється з урахуванням загальної вислуги років на день останнього звільнення (ч. 1 і 2 статті 2).

А пенсіонерам з числа військовослужбовців та осіб, які отримують пенсію за цим Законом, у разі призову їх на військову службу під час часткової чи загальної мобілізації, на особливий період або прийняття на військову службу за контрактом у разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, оголошення рішення про проведення мобілізації та (або) введення воєнного стану на строк до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію до Збройних Сил України, інших утво-

рених відповідно до законів України військових формувань, органів та підрозділів цивільного захисту виплата пенсій на час такої служби не припиняється. (ч. 3 статті 2).

Важливо зосередити увагу і на питаннях перерахунку пенсій військовослужбовцям. Так, перерахунок раніше призначених пенсій військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» та членам їх сімей у зв'язку із введенням його в дію провадиться за документами, що є у пенсійній справі, а також додатковими документами, поданими пенсіонерами на час перерахунку. Якщо пенсіонер згодом подасть додаткові документи, які дають право на подальше підвищення пенсії, то пенсія перераховується за нормами даного Закону (стаття 63).

З огляду на вказане слід внести відповідні зміни до порядку адміністративно-правового регулювання перерахунку пенсій військовослужбовцям передбачивши їх право на врахування всіх видів матеріального забезпечення, в тому числі і винагород при визначенні розміру пенсії та її перерахунку. Змінивши відповідним чином частину 3 статті 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Враховуючи все вищезазначене можна констатувати, що загалом адміністративно-правове регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців здійснюється на належному рівні та враховує його особливості порівняно із пенсійним забезпеченням цивільних осіб і передбачає відповідну диференціацію осіб по розміру виплат залежно від заслуг перед Батьківщиною. В той же час невирішеними питаннями залишають підвищення вислуги років для виходу на пенсію та врахування винагород при визначенні розміру та перерахуванні пенсій військовослужбовцям. Які доцільно вирішити шляхом скасування відповідних перепон і обмежень з метою підвищення рівня соціального забезпечення військових при виході на пенсію та підтримання їх гідного рівня життя на ній.

к.ю.н., с.н.с. Пасіка С.П. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРАВА ВОЄННОЇ СФЕРИ ЯК ГАЛУЗІ ПРАВА

Будь яка, скільки небудь систематизована сукупність правових норм, яка заявляє претензію на статус галузі права, має свої, об'єктивно обумовлені закономірності прийняття, структуризації в інституційні групи – підгалузі права. Також кожна така сукупність має свою діалектику та особливості утворення, змін і припинення існування.

Необхідність визначення проблематики щодо існування права воєнної сфери в Україні передбачає дачу відповіді на ряд традиційних питань. До них, в першу чергу, належать: а) що є предметом правового регулювання даної галузі

права; б) якими є його метод і мета правового регулювання; г) хто належить до його суб'єктів.

Відповіді на поставлені питання можуть стати теоретичним підґрунтям для подальшої розробки таких важливих проблем як принципи права воєнної сфери, його завдання і функції в умовах реформування Збройних Сил України, систематизація та інтегрування в систему права України.

Основоположне значення правового режиму полягає в утворенні системи права воєнної сфери – складної та водночас функціонально зорієнтованої на досягнення визначеної у військовій сфері публічних відносин мети правового регулювання, визначення правосуб'єктності учасників військових правовідносин, забезпечення військової безпеки, здійснення соціального захисту військовослужбовців. Правовий режим права воєнної сфери, як і в інших галузях права системи українського права, залежить від об'єктивних чинників, якими є суспільні відносини – військово-публічних відносин, забезпечення мети правового регулювання.

Предмет правового регулювання права воєнної сфери є достатньо складним з огляду на особливі характеристики військових відносин, які, виникають та існують у межах функціонування воєнної сфери держави. Він характеризується насамперед наявністю державного інтересу у здійсненні однієї з найголовніших зовнішніх функцій держави – забезпечення захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості кордонів.

Метод правового регулювання у правовому режимі права воєнної сфери має спільні ознаки з методом правового регулювання галузей права, що утворюють підсистему публічного права. Проте відмінною є особлива субординація у правовому регулюванні військових відносин, що є характерним для воєнної сфери суспільного життя. Диспозитивність у праві воєнної сфери відсутня навіть там, де йдеться про реалізацію соціальних прав військовослужбовців, оскільки навіть у цих випадках домінує імперативність приписів воєнно-публічних норм права.

Мета правового регулювання – результат, який передбачається внаслідок прийняття та дії правової норми. Поряд з предметом і методом правового регулювання, мета дозволяє виокремити відповідну сукупність норм права, як галузь, підгалузь, інститут, міжгалузевий інститут. Мета права воєнної сфери полягає у забезпеченні засобами правового регулювання досягнення воєнної безпеки держави і суспільства та вирішення питань соціального забезпечення військовослужбовців.

Суб'єктами воєнних відносин є визначена законодавством відповідна категорія громадян, які активно діють у воєнній сфері та мають завдяки цьому спеціальний статус. Урегульовані нормами права суспільні відносини між зазначеною категорією громадян зі спеціальним статусом та структурними елементами, утвореннями воєнної сфери, державними органами, які є складовими воєнної організації суспільства, визначаються як воєнно-правові відносини.

Запропоновані нами думки щодо юридичної природи правового режиму права воєнної сфери мають стати поштовхом для подальшої наукової розробки питань, пов'язаних правовідносинами у воєнній сфері.

к.ю.н., доц. Пашинський В.Й. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Наукове дослідження проблем адміністративно-правового забезпечення оборони України нерозривно пов'язане з дослідженнями різних періодів історичного розвитку Української держави та системи забезпечення оборони і дозволить уникнити повторення помилок та буде сприяти ефективному вирішенню питань забезпечення оборону країни.

Важливим етапом державного будівництва в Україні було заснуванням та розвитокЗапорозької Січі, як специфічної державної організації, що мала власні виборні законодавчі і виконавчі органи влади, оригінальну систему судочинства та права, власний військово-адміністративний устрій.

Виникнення козацтва та створення Запорозької Січі стало результатом історичних умов у яких проживав український народ, реакцією на посилення соціально-економічного, політичного і національно-релігійного гноблення та необхідністю захисту українського народу. Заснувана в XVI ст. Запорізька Січ, як державне утворення вільного українського козацтва, стала одиним із перших у світі зародків демократичних державних устроїв, взяла на себе завдання оборони і захисту народу, в умовах відсутності національної державності, стала військовою силою у визвольній боротьбі всього українського народу.

Політичний і військово-адміністративний устрійЗапорізької Січі, її органи влади та управління, виконання ними адміністративних функцій грунтувалися на принципах найширшого демократизму та народного самоврядування. Характерною ознакою січового устрою були формальна рівність козацтва та спільне прийняття рішень на козацькій Військовій раді – загальних зборах всього козацького війська, яка мала статус найвищого на Січі органу влади та вирішувала найважливіші питання життя і діяльності:оголошення війни та укладення миру, вибори гетьмана і старшини, низка особливо значущих військових, адміністративних і судових справ. Військова рада була одночасно вищим військовим, адміністративнимі судовим органом.

МалаЗапорозька Січ свій військовий (38 куренів) і територіальний устрій (8 паланок – свого роду округів чи районів, на території яких були укріплені поселення одружених козаків і якимзаборонялосяпроживання в Січі). Курені, на які поділялося військо Запорізької Січі, були військово-адміністративною одиницею, на основі якої формували тактичні одиниці для походу або бойових дій, що називалися командами або партіями. Разом січові козаки, організовані в курені таодружені козаки, обєднані впаланки,становили одну військово-адміністративну організацію, своєрідну козацьку республіку, яка називалася Низовим Запорозьким військом.

Виконавчу владу на Січі здійснювала з військова старшина – військові начальники: кошовий отаман, військовий суддя, військовийписар і військовий осавул, які обиралися на Військовій раді. Старшині підпорядковувалась нижча виконавча ланка: булавничий, хорунжий, довбиш, пушкар, гармаш, тлумач, шафар, канцеляристи, а також похідні та паланкові начальники. Для керівництва

кожною паланкою козацькою радою щорічно обиралися полковник, а також осавул, писар, хорунжий, підосавул та підписар, яких називали паланковою або полковою старшиною. У мирний час військова старшина займалася адміністративними та судовими справами, а під час війничи походу очолювалавійсько.

Кошовий отаман був головним цивільним, військовим і навіть духовним начальником та головним суддею. Він входив від свого імені в дипломатичні зносини з державами, стверджував усі вибори військових чинів, розподіл по куренях: земель, річок, угідь, провіанту, військових прибутків, військової здобичі тощо.

Таким чином, багаторічне функціонування Запорозької Січі, як специфічної державної організації, своєрідної козацької республіки з власними, заснованим на демократичних засадах органами управління, військово-адміністративним устроєм, системою права та судочинства, стало основою та підготовчим етапом формуванняУкраїнської козацької держави.

Пижик А.А. (ВІКНУ),
к.ю.н., доц. Коропатнік І.М. (ВІКНУ)

ОЦІНОЧНЕ ПОНЯТТЯ "ІСТОТНА ШКОДА" У РОЗУМІННІ СТАТТІ 410 КК УКРАЇНИ

Актуальність теми вибраного дослідження полягає в тому, що поняття істотної шкоди у розумінні ст. 410 КК України не закріплено на законодавчому рівні. Наразі існує проблема тлумачення даного оціночного поняття судами.

Істотна шкода – це оціночна категорія, яка характеризує об'єктивну сторону діяння за ч.2 ст. 410; ч.1 ст. 425; ч.1 ст. 426 та ч. 1 ст. 4261 КК України. У примітках до ст. 425 зазначено, що являє собою істотна шкода для злочинів за ст. 425 і ст. 426. Після включення до Кримінального кодексу ст. 4261 «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень» у 2015 році поняття істотної шкоди, вказаної у примітках до ст.425, застосовують і до ст. 4261. А от питання щодо поняття істотної шкоди у розумінні ст. 410 КК України залишається не вирішеним.

На теоретичному рівні встановлено, що в кожному конкретному випадку істотна шкода за ст. 410 КК залежить від особливостей та якостей військового майна, вартості та кількості викрадених предметів, їх значення для забезпечення боєготовності та боєздатності військового підрозділу тощо. На думку, професора М.І. Панова, істотна шкода може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер. Матеріальний характер проявляється у шкоді, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (за аналогією п. 2 примітки до ст. 425 КК). До нематеріальної істотної шкоди можна віднести моральну шкоду, спричинену неправомірними діями правопорушника. Наприклад, психічний тиск, що спричинив військовослужбовцю довготривалі психічні страждання у зв'язку з вимаганням військової зброї.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти до висновку, що є необхідним законодавче визначення орієнтирів для розуміння ознак істотної шкоди у ст.410 КК України, як це було зроблено для статей 425 і 426. Це допоможе суддям дотримуватись принципів законності та справедливості під час прийняття рішень у кримінальному процесі.

Піддубний О.В. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВА ЮСТИЦІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА РЕФОРМУВАННЯ

24 листопада 2015 р. в Інституті законодавства Верховної Ради України відбувся круглий стіл – «Військова юстиція в сучасних умовах: перспективи розвитку та реформування» за участю представників військової прокуратури України, радників юстиції, уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, представників з надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги вищих навчальних закладів та центрів надання безоплатної допомоги тощо.

В рамках круглого столу були обговорені питання: реформування військово-правоохоронної діяльності у Збройних Силах України та інших військових формуваннях – Максим Якубовський, військовий прокурор Південного регіону України, генерал-майор юстиції; військова правоохоронна система: проблема законодавчого визначення – Павло Богуцький, державний радник юстиції 3 класу, заслужений юрист України; військова прокуратура та виконання рішень Європейського суду з прав людини – Борис Бабін, урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини; положення європейського законодавства щодо функцій військової прокуратури поза кримінальною юстицією – Едуард Плешко, начальник відділу військової прокуратури Південного регіону України, полковник юстиції; актуальні проблеми доступу до правової допомоги в аспекті реформування військової юстиції – Богдан Кушнір; інститут безоплатної правової допомоги – невід'ємна складова військової юстиції України – Андрій Чернега, завідувач ЮК «Астрея» Київського університету імені Бориса Грінченка; реформування правоохоронних органів в умовах створення та розвитку військової юстиції України – Анатолій Мацко, професор кафедри міжнародного права Юридичного факультету Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі; система військової прокуратуи за кордоном – Олексій Плотніков; воєнні злочини в контексті збройного конфлікту в окремих районах Донецької та Луганської областей – Антон Кориневич, член Міжвідомчої комісії з імплементації міжнародного гуманітарного права; розслідування та переслідування порушень міжнародного гуманітарного права – Скотт Мартін та інші.

У ході дискусії учасники обмінялися думками стосовно перспектив відновлення системи військових судів, необхідності реформування Військової служби правопорядку, можливостей розслідування військових злочинів у рам-

ках роботи Державного бюро розслідувань, створення військової поліції та основних проблем комплексного реформування органів прокуратури у відповідності з європейськими стандартами в цій сфері.

За результатами круглого столу були обґрунтовані причини створення та розвитку військової юстиції в Україні, сформовані напрями та етапи створення військових судів, прокуратури та поліції; вироблені пропозиції щодо повноважень органів військової юстиції, що мають бути чітко визначені законом та максимально позбавлені дублювання; пропозиції та рекомендації щодо шляхів оптимізації законодавства України в контексті удосконалення механізмів розслідування військових злочинів. Причини створення військової юстиції: зріст правопорушень та злочинів серед військовослужбовців; військовий конфлікт на сході України сприяє доступу до зброї, що вивозиться за межі зони АТО, як військовослужбовцями, добровільними найманцями та іншими категоріями населення; особливість військової сфери – статутних відносин між військовослужбовцями, завдань та функцій покладених на захисників держави щодо забезпечення військової безпеки суспільства; некомпетентність цивільних судів та прокуратури ефективно та швидко розглядати та вирішувати військові справи; відсутність професійних органів дізнання та розслідування, а отже і ефективного механізму попередження, виявлення та розслідування військових злочинів тощо. Напрями та етапи створення військової юстиції, мають формуватися і відбуватися з урахуванням уже існуючого національного та зарубіжного досвіду. У Франції, Італії, Іспанії, Великобританії, Німеччині, США існують не тільки військові суди, а й спеціальні військові органи дізнання та слідства, що становлять єдину систему військової юстиції. Тому створення військової поліції та прокуратури є необхідною умовою розбудови ефективної військової юстиції України. Мають бути створені військові поліція та прокуратура з чітко окресленими завданнями та функціями у відповідних відомствах. Військова поліція і прокуратура повинні підпорядковуватись лише своїм відомчим керівникам, тобто міністру поліції та генеральному прокурору України. Таким чином забезпечується принцип незалежності і незаангажованості військової юстиції від зацікавлених сторін, власне, самого міністерства оборони. Неможна забувати про кадрове питання, оскільки від якості підготовки військових суддів, прокурорів та поліцейських залежить ефективність військової юстиції України. А це говорить про те, що відповідні фахівці мають мати знання, досвід і володіти воєнними навиками, в обсязі необхідному, для здійснення на належному рівні своєї професійної діяльності.

Савинець О.Ю. (ЮВ ЦЗМД та РМД ЗСУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ

– Право міжнародних договорів є однією із найстаріших галузей міжнародного права. Із плином часу договір не втратив свого значення як регулятор

міжнародних відносин, скоріше навпаки, дедалі відіграє усе більшу роль у правовій регламентації міжнародних відносин та міжнародного співробітництва.

– Міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб`єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

– Укладення міжнародного договору України – дії щодо підготовки тексту міжнародного договору, його прийняття, встановлення його автентичності, підписання міжнародного договору та надання згоди на його обов'язковість для України.

– Міжнародні договори України укладаються з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України.

– Найбільш важливими універсальними конвенціями, що регулюють відносини у зв'язку з укладанням і застосуванням міжнародних договорів є: Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969р., що докладно регламентує порядок укладання міжнародних договорів між державами; Віденська конвенція про правонаступництво держав стосовно договорів 1978р.; Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986р.

– Вагоме місце в регулюванні укладання та реалізації міжнародного договору належить національному праву. Нормативно-правовими актами, що регулюють порядок укладення міжнародних договорів України є: Конституція України, Закон України "Про міжнародні договори України", Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру, затверджене постановою Кабінету Міністрів від 17 червня 1994 № 422, Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950 "Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України".

Сенюк О.В. (В. прокурор Зах. рег. України)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ

Подолання корупції в Україні є серйозною проблемою, нерозв'язання і загострення якої визначає міжнародне становище нашої держави та політичний імідж у світі.

На сучасному етапі державотворення законодавець ставить за мету вживання посилених заходів щодо боротьби з корупцією, воєнна сфера не є виключенням. Про це свідчить ухвалення значної кількості нормативно-правових актів органами державної влади стосовно подолання корупційних діянь взагалі, та у Збройних Силах України зокрема.

Станом на сьогодні правові засади антикорупційної системи базуються на Законі України від 14.10.2014 р. № 1700-VIII «Про запобігання корупції», який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

В зв'язку з прийняттям Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року № 1697-VII (далі – Закон), органи військової прокуратури позбавлені можливості здійснювати ефективний нагляд і оперативно реагувати на порушення законів. Подальше обмеження повноважень органів військової прокуратури без утворення органу досудового розслідування, який буде спроможним професійно розслідувати військові злочини, безумовно створить загрозу обороноздатності держави та призведе до критичного послаблення законності у воєнній сфері.

Законом визначено повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій. Відповідно до нового Закону прокурор підтримує державне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді, здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" та Кримінальним процесуальним кодексом України та координує діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Також прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Виходячи з викладеного, на сьогодні потрібен орган, який зможе забезпечити попередження, виявлення, припинення, розслідування і розкриття військових злочинів, а також інших злочинів у воєнній сфері, крім того, необхідно створити військові суди.

Таким чином, слід зауважити, що сьогодні існує багато прогалин в чинному законодавстві України, тому відпрацювання нормативно – правових актів сприятиме ефективній роботі військової прокуратури з належного захисту обороноздатності та територіальної цілісності України.

Скиба О.С. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ВОЄННІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

В умовах сучасного державотворення законодавець ставить за мету вжиття посилених заходів щодо боротьби з корупцією, воєнна сфера не є виключенням. Про це свідчить ухвалення значної кількості нормативно-правових актів органами державної влади стосовно подолання корупційних діянь взагалі, та

у Збройних Силах України зокрема. Головними нормативно – правовими документами, які закладено в основу антикорупційної політики нашої держави станом на сьогодні є: Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [1], Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14 жовтня 2014 року [2] та інші.

Міністерство оборони України є першим серед центральних органів виконавчої влади, яким розроблено власну Антикорупційну програму на 2015 – 2017 роки [3].

За даними дослідження Transparency International Україна потрапила до групи D з високим ризиком корупції у воєнній сфері – поряд із Кіпром, Сербією, Ізраїлем [4].

Розглядаючи поняття "корупції у воєнній сфері" необхідно, власне дослідити зміст поняття "воєнна сфера", яка на законодавчому рівні не визначена.

Сьогодні можна констатувати, що найбільш вживаною дефініцією в національному законодавстві є "воєнна сфера", яка вживається у значенні сукупності органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх загроз.

У нашому розумінні "воєнна сфера" – це система воєнно-політичних, воєнно-економічних, воєнно-правових та воєнно-соціальних інститутів, функціонування яких регулюється та реалізується воєнною організацією України.

Корупція у воєнній сфері є однією з основних загроз для національної безпеки України. Адже корумпованість та недоброчесність військовослужбовців підривають рівень довіри до суспільства та міжнародних партнерів держави до її Збройних сил, загрожують механізмам демократичного управління та фундаментальним принципам існування держави в умовах сьогодення, не дозволяють ефективно забезпечувати безпеку громадян.

Проаналізувавши та дослідивши визначення таких понять як корупція та воєнна сфера, ми робимо висновок, що корупція у воєнній сфері – це багатоаспектне негативне явище, що завдає шкоди життєдіяльності воєнній організації держави деморалізуючи роботу воєнно-політичних, економічних, правових і соціальних інститутів. Корупція у воєнній сфері призводить до виникнення явищ, що несуть пряму загрозу національній безпеці, обвалює престиж армії та військової служби [5, с. 72-73].

Подолання корупції в воєнній сфері є одним із пріоритетних напрямів діяльності Міністерства оборони України, яке ставить собі за мету подолання корупції шляхом об’єднання зусиль керівництва Міністерства оборони України, органів військового управління Збройних Сил України, науково-дослідних установ та громадських (неурядових) організацій, спрямованих на усунення корупційних ризиків, та реалізацію пріоритетних напрямів антикорупційної політики.

Солодкий І.М. (ВІКНУ)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Кримінальне право як матеріальна галузь публічного права в національній системі права будь-якої країни являє собою одночасно підсистему або систему меншого порядку в порівнянні із національною системою права. Тому завжди є актуальним питання його системи, удосконалення, взаємодії з іншими елементами системи та із зовнішнім середовищем. Сучасне кримінальне право є динамічною системою кримінально-правових норм, хоча і не так швидко змінюється порівняно зі змінами у кримінальному середовищі. Розвиток кримінального права в сучасних умовах має певні тенденції. Одним із нових явищ у кримінальному праві є підвищення ролі принципів у регулюванні кримінально-правових суспільних відносин.

Нерідко як на одну з тенденцій у розвитку кримінального права вказують на посилення приватних засад у кримінальному праві, навіть говорять про початок дрейфу кримінального права від галузі публічного права до приватного. При цьому мають на увазі, перш за все, розширення кримінально-правового значення примирення злочинця з потерпілим; збільшення числа злочинів, кримінальне провадження в яких можливе лише за згодою потерпілого; обґрунтування самостійної обставини, що виключає злочинність заподіяння шкоди за згодою потерпілого; формування т. зв. відновлюваного правосуддя тощо.

Оцінюючи зазначенні обставини, слід зауважити, що вони, однак, не впливають на оцінку кримінального права як права публічного. На мій погляд, немає сумніву в тому, що предметом кримінального права (або інколи його називають об’єктом) є суспільні відносини, що існують між державою і особами, які вчиняють злочини, з приводу кримінальної відповідальності останніх. Такі суспільні відносини можна назвати кримінально-правовими суспільними відносинами. Правове регулювання цих відносин здійснюється в межах публічного права на основі імперативного методу регулювання. Це означає, що між державою і злочинцями існують відносини влади і підкорення. Разом із тим, і сама держава в особі певних державних органів і службових осіб повинна діяти лише на підставі, в межах і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19 Конституції України), в тому числі й кримінальними законами.

Таким чином, кримінальне право регулює поведінку держави та її агентів щодо злочинців із приводу кримінальної відповідальності та інших кримінально-правових наслідків останніх. Для того, щоб врегулювати такі відносини, держава в законах (зокрема, в КК) повинна визначити, по-перше, яка поведінка визнається злочинною, а по-друге, які ж кримінально-правові наслідки можуть наставати для особи, яка вчинила злочин. Вочевидь, що вирішення цих питань належить цілком до повноважень держави, яка саме імперативним методом здатна їх врегулювати.

Підсумовуючи зазначене щодо деяких тенденцій у розвитку кримінального права, необхідно вказати, що за спостереженнями окремих криміналістів

кримінальне право зазнає нині певної кризи. Це пояснюється тим, що запропоновані людством кримінально-правові заходи виявилися нездатними суттєво вплинути на злочинність, яка має усталену тенденцією до зростання. У такому разі знову виникають вічні запитання: яка мета кримінального права взагалі та кримінального покарання зокрема? Якою повинна бути подальша кримінально-правова політика – ліберальною чи жорсткою?

Тхорук Я.Р. (КНУ ім. Т. Шевченка),
к.ю.н., доц. Коропатнік І.М. (ВІКНУ)

НЕОБХІДНІСТЬ РАТИФІКАЦІЇ УКРАЇНОЮ РИМСЬКОГО СТАТУТУ ЯК КЛЮЧОВА ПЕРЕДУМОВА НЕСЕННЯ ВИННИМИ ОСОБАМИ МІЖНАРОДНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Варто почати з того, що Україна підписала Римський статут Міжнародного кримінального суду 20 січня 2000 року, однак поки що не ратифікувала його. Оскільки на відміну від міжнародних судових органів, які за своєю природою є допоміжними засобами захисту прав і свобод людини і громадянина, Міжнародний кримінальний суд (далі МКС) доповнює систему національної юрисдикції та може приймати до свого провадження справи не тільки за зверненням держави-учасниці, а й з власної ініціативи. Юрисдикція МКС по суті є наднаціональною та поширюється на найбільш серйозні злочини, що викликають стурбованість всього людства (у тому числі військові злочини).

Даний документ є ратифікований більшістю розвинених країн світу, які реально бажають дотримання міжнародного правопорядку і не мають побоювань стосовно правоти власних дій. Навідріз відмовляються ратифіковувати Римський статут Ізраїль, Іран, Китай, Росія та інші країни, які не гребують порушувати норми міжнародного гуманітарного права і звикли грати на міжнародній арені за власними правилами. Очевидно, що вони побоюються відповідальності за всі міжнародні злочини, які вчинили.

Але чого боятися нашому керівництву і чому воно не робить відповідних кроків задля ратифікації Римського статуту? Адже МКС є єдиним реальним інструментом для притягнення до відповідальності чиновників і військових країни-агресора, злочинні дії яких призвели до анексії Криму та розгортання масштабних бойових дій на Сході держави. Втім у проекті Конституції ратифікацію юрисдикції МКС пропонують відтермінувати на 3 роки, що значно ускладнить розслідування фактів багатьох злочинів у зоні АТО, оскільки за такий тривалий проміжок часу можуть бути втрачені численні докази.

Що ж врешті-решт нам дасть ратифікація? Визнання юрисдикції МКС означатиме, що:

– злочини, які вчинені на території нашої держави російськими військовими, будуть підсудні МКС;

– Україна зможе публічно довести провину посадовців та військових чинів країни-агресора, забезпечити їх притягнення до відповідальності;

– Україна зможе брати участь в організаційній роботі МКС, лобіювати свої інтереси в процесі розвитку Суду.

Отже, треба наголосити, що приєднання до МКС – це частина європейського вибору України. Зокрема ратифікація Римського статуту є частиною Угоди про асоціацію з ЄС. Це міжнародне зобов'язання має бути виконано у будь-якому разі, однак хотілося би, щоб це було здійснено якомога скоріше із вищезгаданих мотивів.

Цехоцький О.С. (ВІКНУ)

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ

Проект Закону від 6 березня 2015 року №2557 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо утворення військових судів та окремих організаційних питань) та проект Закону від 30 січня 2015 року №1896 «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо відновлення в системі загальної юрисдикції військових судів)» стали предметом обговорення експертів-правників. Своїми думками вони ділилися під час круглого столу, організованого комітетом ВР з питань правової політики та правосуддя. Під час заходу було озвучено чимало позицій стосовно доцільності відновлення системи військових спецсудів, які було ліквідовано у 2010 році.

Так заступник голови профільного комітету Сергій Алексєєв переконаний, що в умовах» справжньої війни» відновлення на теренах Феміди військової спеціалізації необхідно. А його колега-народний Депутат Василь Німченко – додав, що в Україні військова наука була знищена, як галузь, остаточний занепад якої припав на період «розвалу військових трибуналів». «Військові суди повинні перш за все демонструвати суспільству діяльність військових прокуратур», – наголосив нардеп.

Втім, ідея відновлення спеціалізації не всім присутнім припала до душі. Так, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів Михайло Макарчук зауважив, що з функціями військових судів можуть справитися і суди загальної юрисдикції, що вони і робили останнім часом. «Я проти створення судів під особливі умови. Війни закінчуються. Скінчиться й ця. Тому створення спеціальних судів у даному випадку, на моє переконання, є рішенням поспішним», – зазначив М. Макарчук.

Чумачов О.М. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ТА СЛУХАЧІВ У ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Кожен офіцер повинен бути не просто висококваліфікованим професіоналом, але і вмілим педагогом та вихователем. Йому повинні бути притаманні

розвинуте тактичне і оперативно-тактичне мислення, високі морально-бойові та психологічні якості, розвинені почуття офіцерської честі, гідності та поваги гідності до інших.

Правова підготовка військовослужбовців є частиною загальної системи військової освіти, найважливішим засобом зміцнення правопорядку і військової дисципліни, попередження правопорушень, тощо.

Поняття «Право» має функціонувати у військах через правове мислення офіцера, позиція якого формується ще під час навчання у військовому навчальному закладі.

Важливу роль правового навчання офіцера відводиться військовим навчальним закладам, в яких розвиток правової свідомості військовослужбовця здійснюється головним чином через належну організацію правової підготовки, яка впливає на підвищення рівня правової культури майбутнього офіцера.

При цьому професійна правосвідомість офіцера – це уявлення про право, що формується у офіцерів, на основі світоглядної правової ідеології і спеціальних юридичних знань.

У найбільш загальному вигляді військова правова підготовка являє собою систему наукових знань і сферу практичної діяльності в області права, які мають на меті зміцнення і збереження правового порядку, правової свідомості особового складу збройних сил, запобігання правопорушенням, а в умовах ведення АТО – також і можливих бойових поразок, що в кінцевому рахунку сприяє збереженню боєздатності військ в цілому.

Актуальність проблеми дослідження ефективності правової підготовки курсантів у військових навчальних закладах викликана наступними факторами:

1. Правова підготовка у військових вузах виступає в якості потужного засобу впливу на свідомість особового складу, є засобом підтримки високого морально-психологічного стану слухачів і курсантів, і найважливішою складовою процесу навчання і виховання всіх категорій військовослужбовців Збройних Сил України.

2. Політична ситуація, що склалася в суспільстві, в країні та в світі, ставить перед офіцерами Збройних Сил України все нові, більш відповідальні задачі, особливо із урахуванням проведення АТО. При цьому держава звичайно має бути зацікавлена в підвищенні рівня правової свідомості курсантів, слухачів військових вузів. Це можливо при поліпшенні рівня правової підготовки у військових вузах.

3. Зміни в системі комплектування сучасних Збройних Сил вимагають пошуку нових шляхів, способів і методів правової підготовки і навчання військовослужбовців, формування у них професійних якостей.

Процес підготовки військового фахівця у вищих навчальних закладах залежить від взаємозв’язку освітнього та виховного процесу.

Виходячи з цього, основними завданнями правової підготовки є:

По-перше, озброєння військовослужбовців знаннями про правові норми і морально-психологічні основи військово-службових відносин, формування у них високої правосвідомості, стимулювання правомірної активної діяльності в складі Збройних Сил України.

По-друге, формування у військовослужбовців вміння і навичок аналізу і оцінки швидкоплинних змін військового і не тільки законодавства, міжнародного життя і реалій суспільного та політичного життя країни, причин і характеру сучасних воєн і збройних конфліктів, особливостей застосування з боку інших держав так званих гібридних елементів ведення бойових дій.

По-третє, вдосконалення психолого-педагогічних і правових знань, навичок і умінь командирів, необхідних в практичній діяльності з управління військовими колективами і виховання почуття особистої відповідальності за виконання військового обов'язку.

По-четверте, формування у особового складу державно-патріотичної свідомості, правової свідомості, почуття любові і вірності до своєї Батьківщини, її національним, культурним і духовним цінностям на основі історії Збройних Сил України, кращих зразків бойових традицій її сучасних захисників.

По-п'яте, забезпечення твердої військової дисципліни і правопорядку під час виконання обов'язків військової служби.

По-шосте, забезпечення свідомого виконання військовослужбовцями обов'язків військової служби.

По-сьоме, розвиток у курсантів та слухачів прагнення до добросовісного освоєння військових спеціальностей, якісному виконанню військово-бойових завдань відповідно до норм права, підвищення професійної майстерності, формування морально-психологічної готовності до рішучих дій в реальній бойовій обстановці.

По-восьме, формування у майбутніх командирів усвідомленої потреби в удосконаленні знань, навичок, умінь організації та проведення виховної роботи з підлеглими

Таким чином, завдання підвищення ефективності рівня організації правової підготовки в цілому спрямовані на формування правової свідомості у майбутніх офіцерів, або військових фахівців, а завдання військових навчальних закладів випустити такого офіцера, який знає свої права і готовий виконувати свої обов'язки в мирний та воєнний час.

Шульгін В.В. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОННОЇ РЕФОРМИ

Нормативно-правову основу у сфері національної безпеки України становлять Конституція, Закон «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 №964-IV (далі – Закон) та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти.

Згідно з вимогами частини другої статті 2 Закону саме відповідно до цього Закону розробляються і затверджуються Президентом України Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України, доктрини, концепції,

стратегії і програми, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи воєнного будівництва, а також напрями діяльності органів державної влади в конкретній обстановці з метою своєчасного виявлення, відвернення і нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України. Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України є документами, обов'язковими для виконання, і основою для розробки конкретних програм за складовими державної політики національної безпеки.

Прикінцевими положеннями Стратегії національної безпеки України, затвердженою указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 встановлено, що Стратегія національної безпеки України є документом, обов'язковим для виконання, та основою для розроблення інших документів стратегічного планування у сфері забезпечення національної безпеки: Концепції розвитку сектору безпеки і оборони, Воєнної доктрини (Стратегії воєнної безпеки), Стратегії кібербезпеки, інших галузевих стратегій, а також державних програм розвитку органів сектору безпеки і оборони.

Принциповою системно-інституційною проблемою, на наш погляд, є не стільки розширення переліку основоположних документів стратегічного оборонно-безпекового планування всупереч Закону, введення у термінологію підзаконного акту не передбаченого Законом словосполучення («документи стратегічного планування у сфері забезпечення національної безпеки»), а скільки ототожнення Воєнної доктрини із Стратегією воєнної безпеки, які аж ніяк не можуть бути однаковими ані за формою, ані за змістом. Такий же підхід дублює і Воєнна доктрина України, затверджена указом Президента України від 24.09.2015 № 555/2015. Відповідно до пункту 2 Воєнної доктрини її правовою основою є Конституція України, закони України, Стратегія національної безпеки України, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. А згідно з пунктом 3 Воєнної доктрини її основні положення є похідними від Стратегії національної безпеки України, розвивають її положення за напрямами забезпечення воєнної безпеки. І це за відсутності на практиці конкретної затвердженої Стратегії воєнної безпеки як окремого документа оборонного планування.

Стратегічний оборонний бюлетень, введений в дію указом Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016 (далі – Стратегічний бюлетень) вже не згадує взагалі про Стратегію воєнної безпеки, зазначаючи, що Стратегічний оборонний бюлетень спрямований на забезпечення практичної реалізації положень Воєнної доктрини України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, визначає стратегічні й оперативні цілі оборонної реформи та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз та викликів (п. 1.3).

Беззуб І. зазначає, що розуміння сутності «воєнної доктрини» в різних країнах є неоднаковим. На Заході це поняття вживається в ширшому значенні, яке може охоплювати будь-які воєнно-теоретичні і воєнно-політичні настанови й погляди. Документи, у яких викладені ці доктринальні погляди, у різних країнах називаються неоднаково. Наприклад, в Україні, РФ, Республіці Білорусь, Республіці Казахстан – «Воєнна доктрина», у Німеччині – «Біла книга», у США

– «Стратегія національної безпеки», у співдружності країн-членів НАТО – «Стратегічна концепція НАТО», у КНР – «Оборонна доктрина», в Японії – «Основний курс в галузі оборони». Сама форма і стилістика такого документа у всіх країнах передбачає «оборонність».

Таким чином, Воєнна доктрина становить сукупність основоположних настанов, засад, поглядів, завдань, цілей, етапів, строків, заходів, методів і принципів щодо організації та забезпечення державної політики України у сфері оборони. На відміну від неї, стратегія - це модель узагальнення дій, необхідних для досягнення поставлених цілей.

Але ж, ці важливі документи як Воєнна доктрина та Стратегія воєнної безпеки згадуються завжди окремо, бо мають своє особливе призначення. До того, стаття 4 Закону України «Про організацію оборонного планування» від 18.11.2004 № 2198-IV до переліку основоположних документів оборонного планування відносить: законодавчі акти з питань національної безпеки та оборони, а також концептуальні документи з питань соціально-економічного розвитку; Стратегію національної безпеки України та Стратегію воєнної безпеки; Воєнну доктрину України; Державну програму розвитку Воєнної організації держави; Завдання Збройним Силам України та іншим військовим формуванням; Стратегічний оборонний бюлетень; Державну програму розвитку озброєння та військової техніки; Державну програму реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу.

Висновок:

В умовах збройної агресії РФ, тривалого дворічного особливого періоду в Україні не затверджені, а значить відсутні для логічного осмислення та практичного виконання Стратегія воєнної безпеки, Державна програма розвитку Збройних Сил України, Державна програма розвитку озброєння та військової техніки, Державна програма реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу.

Пропонується стан реалізації нормативно-правового забезпечення оборонної реформи в Україні визнати незадовільним.

Секція 8

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО, ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ТА НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Акімов Р.Ю. (ВІКНУ),
Писаренко Р.В. (ВІКНУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ГІС В СИСТЕМАХ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Сучасні тенденції розвитку Збройних Сил України визначають суттєве зростання обсягів інформації, яку використовує сучасна армія у вирішенні завдань вогневого ураження, веденні розвідувальних дій і повсякчасному управлінні військовими підрозділами. Підвищення структурованості цієї інформації та ускладнення процесів інформаційної взаємодії є результатом збільшення масштабу ведення збройної боротьби та значним зменшенням часу на отримання детальної інформації та прийняття рішення.

Досвід провідних країн світу свідчить, що загальною тенденцією розвитку інформаційних технологій є також відносне збільшення частки функцій автоматизованого та автоматичного аналізу інформації, а також інтелектуалізація функцій аналізу, що суттєво поліпшує роботу людини – оператора. Як наслідок, виконання цих вимог можливе тільки шляхом застосування новітніх технологій, інформаційних систем (ІС) сучасних приладів та методик.

На даний час найбільшого поширення та розвитку здобули технології *Business Intelligence* та *Knowledge Management*. Перша з яких використовується для забезпечення інформаційної підтримки різних етапів прийняття рішень, а друга спрямована на ефективне використання різних типів знань. Поступово збільшується відносна частка використання просторової інформації, що в свою чергу зумовлює створення геоінформаційних систем.

Основою сучасних ГІС є база даних (БД), яка крім просторової інформації може містить велику кількість атрибутивної інформації; основою ІС, які використовуються для підтримки прийняття рішень є сховище даних, основою технічної реалізації якого, в свою чергу, також є БД. Таким чином, є підстави технічної реалізації ІС на єдиній основі – БД. Решта функцій, перш за все функцій аналізу інформації, реалізується за рахунок програмних надбудов, які взаємодіють з БД, через відповідні системи управління базою даних. Програмні надбудови можуть самостійно забезпечувати виконання тих чи інших видів аналізу (тобто бути самодостатніми).

Існує декілька можливих напрямків розвитку систем підтримки прийняття рішень (СППР):

І напрям. В якості основи для СППР використовується ГІС. Засоби геопросторового аналізу інформації є елементами цієї ГІС. Засоби інших видів аналізу реалізуються за рахунок програмних надбудов.

ІІ напрям. В якості основи для СППР використовується традиційна СУБД. Інструменти для забезпечення різних видів аналізу (в т.ч. аналізу геопросторової інформації) реалізуються з використанням програмних надбудов.

ІІІ напрям. В якості основи для СППР використовується ІС, яка відповідає вимогам Business Intelligence. Інструменти для забезпечення аналізу гепросторової інформації реалізуються з використанням програмних надбудов.

Бондар О.О. (ВІКНУ),
к.т.н. Хірх-Ялан В.І. (ВІКНУ)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬК

Будь-яке військове формування, від окремого підрозділу до оперативно-стратегічного об'єднання, можна розглядати як специфічну екологічну систему, основними елементами якої є особовий склад (з озброєнням і технікою) та навколишнє середовище пунктів (районів) дислокації. Відмітною особливістю екологічної системи військового формування є пріоритет виконання бойової підготовки і бойових дій, що достатньо складно сумістити з проведенням природоохоронних заходів.

Застосування нових інформаційних технологій стає важливою необхідністю в повсякденній діяльності військової частини. Розвиток засобів отримання нової інформації помітно випереджає розвиток засобів вилучення з неї цільових відомостей про властивості об'єктів і ситуацій, які аналізуються та автоматизуються. В результаті частка інформації, яка реально використовувалась, постійно зменшувалась, а витрати на отримання нових даних зростають швидше, ніж практична віддача від них.

Вихід із ситуації, яка склалась, полягає у застосуванні нових інформаційних технологій, які дозволяють поєднувати знання спеціалістів з можливостями оперативної обробки великих масивів даних в рамках геоінформаційних систем (ГІС).

Застосування ГІС у ході повсякденної діяльності військ (сил) дало б змогу:

створювати і використовувавати у повсякденній діяльності багатоцільові бази картографічних даних;

комплексно аналізувати і інтерпретувати великі об'єми розрізнених неоднорідних якісних і кількісних даних;

оцінювати і ранжирувати характеристичні ознаки об'єктів дослідження в умовах неоднозначності їх зв'язків з цільовою властивістю цих об'єктів;

збільшити ступінь вилучення і використання корисної інформації з наявних даних для прогнозних побудов та наслідків впливу;

обмежити залежність кінцевих результатів від суб'єктивних концепцій дослідників і поєднувати формалізовані і експертні методи прийняття рішень;

контролювати якість прогнозних побудов до початку натурних спостережень і оптимізувати мережу цих спостережень, моделювати різні стратегії використання природного середовища;

забезпечити оперативну інформаційну підтримку експертних рішень довідковими, фотографічними і аналітичними даними.

При вирішенні цих проблем застосування геоінформаційних систем і технологій прискорило б процес виконання поставлених завдань та забезпечило оперативне прийняття рішень.

Воїнов В.І. (ВІКНУ),
Жилик О.М. (ЦУВТаН ГУОЗ ЗСУ)

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ

Бурхливе впровадження комп'ютерних та інформаційних технологій у діяльність військ (сил), що відбувається останнім часом, надає нові можливості при вирішенні військово-прикладних задач. Науково-технічний прогрес стрімко йде вперед, не оминаючи при цьому і найпопулярніші гаджети, а саме смартфони та планшети. Для цих пристроїв давно розроблені різноманітні операційні системи та мобільні додатки для вирішення задач будь-якої тематики.

Геоінформаційні системи в цьому плані також не стоять на місці. Відтак було розроблене програмне забезпечення ArcGIS for Mobile, яке дозволяє користувачам отримувати віддалений доступ до інформації у реальному часі з будь-якого місця. Це дає можливість інтерактивно в польових умовах використовувати та оновлювати ГІС-дані, підтримуючи зв'язок з серверними сховищами і забезпечувати точність і актуальність баз даних.

Програмні застосування ArcGIS для смартфонів і планшетів дозволяють здійснювати навігацію по картах, збирати і поширювати дані, проводити ГІС-аналіз, відображати карти і вводити нову інформацію.

На мою думку, подібні мобільні додатки можуть бути дуже корисними у вирішенні певних військово-прикладних задач. Насамперед це стосується розвідувальних операцій та ведення бойових дій, коли швидкість прийняття рішення та обміну інформацією про обстановку відіграє важливу роль.

На даному етапі розвитку мобільні додатки ArcGIS дозволяють швидко отримувати інформацію про час доби, місцевість, характеристики певної бойової техніки, своє місцезнаходження на тлі карти, координати руху. «Кишенькові» навігаційні системи дають можливість оперативно реагувати на зміни в обстановці. Особливо корисними вони є при проведенні спеціальних операцій.

Саме тому впровадження використання мобільних гаджетів у війська, зокрема програмного забезпечення ArcGIS є дуже актуальним для Збройних сил України. Вони здатні підвищити ефективність виконання військово-прикладних задач, позитивно повпливати на затрати часу для прийняття рішення командирами, оперативніше реагувати на зміни в обстановці.

Варто зауважити, що дана тенденція давно набула популярності у збройних силах сучасних розвинених країн, зокрема членів НАТО, які активно беруть участь у проведенні миротворчих операцій.

Гарбаров Р.В.,(ВІКНУ),
к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ППО ЗА ДОПОМОГОЮ ГІС

Основою нинішньої системи ППО України є Повітряні сили України Збройних Сил України, зокрема їх повітряний та протиповітряний компоненти (винищувальна авіація, зенітні ракетні війська, радіотехнічні війська). До рішення завдань з ППО також залучаються відповідні сили та засоби Сухопутних військ ЗС України (частини та підрозділи армійської ППО), Військово-морських сил ЗС України, Державної прикордонної служби України. Ці сили та засоби несуть бойове чергування з протиповітряної оборони і виконують бойове завдання з охорони державного кордону України у повітряному просторі, протиповітряної оборони важливих державних об'єктів та припинення протиправних дій повітряних суден у повітряному просторі України.

Сучасний стан системи ППО України повинен забезпечити вирішення покладених на неї завдань, зокрема:

– відбиття повітряної агресії противника;

– своєчасне попередження про повітряний напад противника;

– контроль за використанням повітряного простору держави;

– прикриття з повітря важливих державних політико-економічних центрів країни, угрупувань ЗСУ від ударів засобів повітряно-космічного нападу противника.

Однак в нинішніх умовах виконання цих завдань українською системою ППО суттєво ускладнене. Основні та ключові характеристики і параметри функціювання майже всіх елементів вітчизняної системи ППО сьогодні повністю відкриті для противника. Місця дислокації, основні та запасні позиції вогневих засобів ЗРВ, основні та оперативні аеродроми базування військової авіації, точні їх координати, характерні ознаки, кількість боєздатної техніки та озброєння в конкретному підрозділі, які там базуються добре відомі противнику ще з «радянських часів». Потребує покращення рівень взаємодії між елементами системи ППО країни, управління ними, як в плані організаційному, так і в плані їх розташування.

Одним із можливих способів вдосконалення нинішньої системи протиповітряної оборони є застосування геоінформаційних систем та технологій, які забезпечують збір, зберігання, оброблення, доступ, відображення та розповсюдження просторово-координатних даних. Саме як база даних, ГІС забезпечує вхідними даними для побудови геоінформаційних моделей. Наявність таких моделей дозволить автоматизувати процес перерозподілу розташування засобів ППО на місцевості, в залежності від рельєфу, тактичних властивостей місцевості та технічних характеристик озброєння. Все це в свою чергу підвищить оперативність і значно покращить процес підготовки та прийняття рішень на здійснення оборони об'єктів військ від ударів з повітря.

Гончарук Л.М. (ВІКНУ),
к.т.н. Кольцов Р.Ю. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ МОДЕЛЕЙ МІСЦЕВОСТІ ДЛЯ ВИСОКОТОЧНОЇ ЗБРОЇ

Застосування сучасних засобів керування, розвідки, наведення та доставки високоточних засобів ураження у ході локальних війн, збройних конфліктів, міжнародного тероризму потребують сучасного озброєння, одним з таких є високоточна зброя.

Використання досягнень високих технологій у створенні нових озброєнь та військової техніки надало спроможність завдавати противнику раптових масованих стратегічних ударів новою зброєю на будь яку глибину на суші, у морі, у повітрі та космосі.

До того ж ВТЗ по ефективності поразки цілей наближається до тактичної ядерної зброї, а в деяких випадках і перевершує її. Тому масоване застосування звичайної ВТЗ по військових об'єктах, по об'єктах економіки здатне паралізувати життєдіяльність будь-якої держави, а при руйнації потенційно небезпечних об'єктів – викликати екологічні катастрофи.

Оскільки точність попадання в ціль ВТЗ практично не залежить, або слабо залежить від дальності стрільби та від того, як у процесі прицілювання (наведення) та після пуску веде себе носій, а залежить від точності географічних даних, навігаційного забезпечення ракети та системи топографічної прив'язки усе це значно збільшило діапазон ефективних відстаней застосування ВТЗ, що дозволило носіям ухилятися від зустрічної вогневої протидії.

Цифрове представлення рельєфу земної поверхні та інших географічних об'єктів, створене на основі даних про рельєф та топології місцевості методом просторової інтерполяції називають цифровою моделлю місцевості.

Переваги використання цифрової моделі місцевості є очевидними, адже це дозволить виключити можливість промаху та виявлення ракети та подальшого її перехоплення.

Використання цифрової моделі місцевості дозволить будувати маршрут ракети в безпосередній близькості від поверхні з урахуванням найменших географічних об'єктів (будинків, стовпів, рослинності) це в свою чергу нейтралізую використання противником радіолокаційних станцій розвідки, адже ракети не будуть потрапляти у діапазон їх дії.

До того ж використання цифрової моделі місцевості для високоточної зброї має перспективи подальшого розвитку, що збільшує доцільність її використання.

Добруцький А.І. (ВІКНУ),
Левінськова Н.В. (ВІКНУ)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЕОПРОСТОРОВОЇ РОЗВІДКИ

Кінець XX століття ознаменувався великою кількістю війн і збройних конфліктів, розпадом військових блоків і „могутніх" держав, катаклізмами у природі. Саме в цей період у провідних державах зароджується новий вид розвідки –геопросторова розвідка (ГР), створюються її структури, зокрема у складі космічних апаратів (КА), ГІС, іншої інфраструктури.

Тому, щоб задовольнити потреби в актуальній і точній інформації про об'єктову обстановку в різних районах земної кулі спочатку в США (1996 р.), а пізніше в інших державах були створені структури ГР. Основне завдання ГР – здійснювати постійне глобальне спостереження за земною поверхнею

та штучними і природними об'єктами, оцінювати геополітичну ситуацію, виявляти прояви активності, складати аналітичні документи і оперативно доводити їх до органів, які ухвалюють рішення. В ГР при підготовці та проведенні бойової операції покладається майже весь обсяг розвідувально-інформаційного забезпечення військ:

– топо- і картографічне забезпечення операційного простору;

– навігаційне забезпечення;

– складання матеріалів про природні умови та інфраструктуру (клімат, погоду, рослинність, шляхи, мости та інші інженерні споруди, об'єкти промисловості та зв'язку, культурно-етнічні та політичні чинники тощо) та оцінюванням їх можливого впливу на бойові дії;

– оцінювання можливих загроз (з урахуванням чисельності та озброєння противника, його воєнної доктрини, наявності в регіоні повстанських угруповань тощо), інформування про них;

– розвідка цілей, оцінка ступеня їх важливості та часу життя.

ГР довела свою актуальність і ефективність в діяльності військ і різних силових відомств при плануванні і проведенні військових операцій в Югославії, коаліційних військ в Іраку та Афганістані. Цей досвід вивчається не тільки військовими спеціалістами, але й іншими відомствами, і на основі їх рекомендацій методи організації і ведення ГР, її інструментарій постійно вдосконалюються.

Отже, унікальною перевагою ГР є можливість проведення всебічного геопросторового аналізу операційного середовища, точність і достовірність аналітичних оцінок, простота та наочність подання інформації. Завдяки цьому ГР стає основою у забезпеченні всебічною і надійною інформацією про об'єкти інтересу. Для України потреби економічного розвитку, ЗС, інших силових відомств у ГР є вкрай значущими. З огляду на це, удосконалюючи систему розвідувально-інформаційного забезпечення ЗС України і силових відомств, слід врахувати аналіз розвитку ГР провідних держав і приділити належну увагу розробленню національної системи геопросторової розвідки та її невідкладної реалізації.

Завада А.М. (ВІКНУ),
Левінськова Н.В. (ВІКНУ)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ТАКТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МІСЦЕВОСТІ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ

Топографічні елементи будь-якої місцевості по різному впливатимуть на виконання бойових завдань підрозділів з урахуванням їх озброєння, характеру дій противника, а також пори року, часу доби і погодних умов.

Місцевість може бути сприятливою щодо успіху бойових дій підрозділів і ослабляти дії противника, але не сама по собі, а лише в тому випадку, якщо кожен командир докладно її оцінить і вміло використає в конкретних бойових умовах.

Особливості місцевості, які певним чином впливають на основні сторони бойової діяльності військ, називаються тактичними властивостями місцевості, основними з яких є: прохідність місцевості, захисні властивості місцевості, умови орієнтування, спостереження, маскування, ведення вогню, інженерного обладнання місцевості та умови водопостачання.

Оскільки місцевість суттєво впливає на бойову діяльність військ, то її вивчення є обов'язковим не тільки для командирів, але і для солдат. Місцевість вивчається безперервно, та особливо детально – перед боєм.

Вивчити місцевість – означає визначити загальний характер заданої місцевості і розкрити її тактичні властивості. На основі вивчення місцевості проводиться її оцінка, тобто, виходячи з конкретно поставленого бойового завдання, визначається, якою мірою властивості даної місцевості будуть полегшувати чи ускладнювати його виконання; як використати сприятливі властивості місцевості і що необхідно зробити для зменшення її негативного впливу.

Для вивчення місцевості використовуються різні способи: рекогносцировка, вивчення місцевості за картою, вивчення місцевості за матеріалами дистанційного зондування Землі.

Вивчення місцевості за матеріалами ДЗЗ дає найбільш свіжі і докладні відомості. Поряд з цим на них є відомості і про противника. Матеріали знімання з космосу дають принципово нову інформацію про природу Землі, її ландшафти й окремі їхні компоненти, явища і процеси, яку звичайними методами одержати неможливо або важко.

Космічні методи – це новий етап у географії, з їхньою допомогою виявляються причинні взаємозв'язки природних об'єктів і взаємозумовленість природних процесів. Зображення на космічних знімках земної поверхні відображає загальну картину рослинного й ґрунтового покриву, рельєфу, геологічної, гідрографічної обстановки, яка є дуже важливою під час вирішення завдань військами.

Більша оглядовість і природна генералізація космічних знімків дають можливість проводити одночасне вивчення великих регіонів, їхніх фізико-географічних умов, виявляти динаміку ґрунтово-рослинного покриву й рельєфу.

Висока інформативність та інші особливості матеріалів дистанційного зондування Землі дають можливість одержувати нові відомості й дані про противника, виявляти нові закономірності в різних географічних явищах.

Використання радіолокаційних засобів під час отримання матеріалів ДЗЗ, дозволяють виявляти штучні споруди, геологічні та гідрологічні структури, розташовані під поверхнею Землі (в умовах чорноземно-глинистих ґрунтів на глибині 3-4 м).

При цьому найперспективнішим є використання багаточастотного та багатополяризаційного зондування одночасно в метровому та найменших короткохвильових (дециметровому, сантиметровому) діапазонах.

Перевагою матеріалів ДЗЗ є поєднання відображення всіх компонентів земної оболонки, велике захоплення території, регулярність повторного спостереження. Використання матеріалів зондування дозволило вивчати і аналізувати об’єкти й характеристики, які неможливо досліджувати безпосередньо на місцевості або з невеликих висот.

к.т.н. Касім А.М. (ІК НАНУ),
Касім М.М. (НУБіПУ)

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВІГАЦІЙНИХ ДАНИХ РІЗНОТИПНИХ РУХОМИХ ОБ’ЄКТІВ У ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

В Україні на даному етапі серед пріоритетних науково-технічних проектів і розробок особливе місце посідають ті, які охоплюють оборонну галузь, агропромисловий комплекс, транспортну сферу тощо.

Спільною актуальною задачею перерахованих областей є моніторинг рухомих об’єктів в інтересах різних користувачів та з різною метою. Виходячи з цього, корисно було б створити і впровадити інваріантну геоінформаційну систему контролю руху множини об’єктів, що переміщуються в різних сегментах простору, переважно в наземному і повітряному, графічний інтерфейс якої б адаптувався до специфіки заданої предметної області.

В такій системі подвійного призначення (військового і цивільного) інтерфейсними з програмно-апаратної точки зору модулями мають стати модуль збору вхідних даних і модуль візуалізації вихідних даних, причому останній призначений для взаємодії з людиною-оператором, до компетенції якої входить ситуативно-залежне прийняття рішень на основі звізуалізованої на екрані інформації.

Склад інформації, що необхідна персоналу в процесі його діяльності, утворюється з постійно зростаючої кількості шарів, до кожного з яких належить окремий вид даних.

Візуалізація стала важливим методом вирішення проблем обробки великих масивів даних, особливо в означених вище системах, які характеризуються виникненням великої кількості інформації з оновленням через певний період часу.

В контексті підвищення оперативності та якості ухвалюваних рішень пропонується навігаційну інформацію, що стосується підконтрольних рухомих об'єктів, закладати у відповідні їм двовимірні зображення (образи, символи), які беруть участь у наповненні графічної динамічної сцени.

Кожна динамічна сцена складається з набору картографічних прошарків, що використовуються для координатної прив'язки різних видів тематичної інформації, необхідної при плануванні операцій тактичного та стратегічного характеру.

Динамічність сцени забезпечується за рахунок наявності в її контенті динамічних шарів з множиною різноформатних символів рухомих об'єктів, які накладаються поверх контекстного картографічного фону.

Сегментація даних підвищує гнучкість їх використання та комп'ютерного перетворення, яке на графічному рівні припускає операції зсуву (перенесення), повороту і масштабування тематичних компонентів сцени.

Порядок кроків алгоритмів при вирішенні задачі візуалізації навігаційних даних різнотипних рухомих об'єктів у геоінформаційних системах подвійного призначення незалежно від предметної області, яка обслуговується інваріантною програмною системою, зводиться до виконання наступної послідовності дій:

– побудова картографічного фону заданого масштабу шляхом вилучення потрібних об'єктів з картографічної бази даних для створення контекстного оточення динамічної сцени;

– забезпечення режиму швидкого перетворення світових позиційних координат рухомого об'єкта в площинні, що гарантує відсутність мерехтіння на екрані оператора;

– генерація, збереження та виведення на екран оператора будь-яких символів об'єктів різних форматів і складності від простих до складних, що диктується семантикою конкретної прикладної задачі, яка розв'язується системою за участю користувача в поточний момент часу;

– пріоритетне накладання поверх картографічного фону згенерованих символів об'єктів різної складності за визначеними координатами і орієнтацією;

– організація процесу відображення плавних еволюцій складних символів різнотипних рухомих об'єктів на сформованому картографічному фоні;

– підтримка трансформації образу (контуру і розмірів) окремого символу рухомого об'єкта синхронно зі зміною масштабу карти;

– формування кожного кадру динамічного відображення контрольованої обстановки в режимі реального часу, згідно з яким швидкість регенерації результуючого зображення сцени має становити не менш як 25 кадрів за секунду.

Криць Ю.П. (ВІКНУ),
к.т.н. Кольцов Р.Ю. (ВІКНУ)

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

У XX столітті широкого поширення набули такі процеси, як забруднення води, ґрунту і повітря, опустелювання земель, знищення лісів і т.п. Виникли такі специфічні явища як кислотні дощі.

Несприятливі екологічні явища перетворились в суттєвий елемент життєдіяльності людства, здійснюючи відчутний вплив на різноманітні сторони людської діяльності: економіку і політику, моральний стан і здоров'я людини, і багато, багато іншого.

З розвитком хімії, металургії, енергетики і машинобудування світові почали загрожувати відходи від синтетичних пральних порошків, нафтопродуктів, важкі метали, нітрати, радіонукліди, пестициди та інші шкідливі речовини, що не засвоюються мікроорганізмами, не розкладаються, а накопичуються тисячами тон у ґрунтах, водоймах, підземних водах.

Нині, лише в результаті спалювання паливних ресурсів, в атмосферу планети щорічно потрапляє понад 22 млрд тон двоокису вуглецю. Щорічно світова промисловість скидає в річки понад 160 км^3 шкідливих стоків, щорічно в ґрунти людством вноситься 500 млн тон мінеральних добрив і близько 4 млн тон пестицидів, більша частина яких осідає в ґрунтах або виноситься поверхневими водами в річки, озера, моря та океани.

За останні 45 років використання мінеральних добрив зросло в 43 рази, а отрутохімікатів – у десять разів.

Близько 80-86% забруднювачів повітря сконцентровано в розвинених промислових районах, 10–15% – над містами, 1–2% – над сільською місцевістю, 0,1% – над центральними районами Світового океану.

Якщо у великому місті за добу осідає 1,5 тон пилу на кожен квадратний кілометр, то вже в 100 км від нього – приблизно 100 разів менше.

Існують наступні шляхи вирішення даних проблем:

1) використання основних видів відновлюваної енергії – сонячної та енергії вітру, океанічної та гідроенергії річок;

2) нарощування екологічних інвестицій. Так, в Австрії такі інвестиції становлять понад 15% всіх капіталовкладень;

3) вироблення всіма країнами конкретних заходів для дотримання екологічних стандартів, тобто стандартів чистоти повітря, водних басейнів, раціонального споживання енергії, підвищення ефективності своїх енергетичних систем.

З цією метою необхідно реформувати податкову, амортизаційну, інвестиційну та інші форми політики.

Литвинюк М.С. (ВІКНУ)

ТОПОГЕОДЕЗИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЮ

Топогеодезичне забезпечення – один з видів бойового забезпечення військ. Яке являє собою комплекс заходів з підготовки та доведення до військ топогеодезичних даних, необхідних для вивчення та оцінки місцевості, орієнтування на ній, ефективного застосування зброї і бойової техніки та управління військами.

Дані доводяться до військ у вигляді топографічних і спеціальних карт, фотодокументів, каталогів (списків) координат геодезичних пунктів.

Основним завданням топогеодезичного забезпечення бою є забезпечення військ топографічними картами і планами міст, вихідними астрономо-геодезичними даними, спеціальними картами і фотодокументами місцевості.

Топографічні карти призначені для вивчення місцевості та оцінки її тактичних властивостей при плануванні бойових дій, організації взаємодії та керування військами у бою, при орієнтуванні на місцевості і цілеуказанні, для визначення координат об'єктів (цілей) противника.

Забезпечення військ топографічними картами становить собою виготовлення і оновлення топографічних карт, утворення необхідного їх запасу, своєчасне доведення карт до військ під час підготовки до бою і до забезпечення картами під час бою.

У сучасному бою топографічні карти використовуються командирами і штабами всіх рівнів в якості основного документу про місцевість.

Топографічні карти відображають місцевість не в фотографічному вигляді, а за допомогою спеціальних умовних знаків, які відображають природні і суспільні явища у формі, яка найкращим чином сприятлива для сприйняття і передачі їх кількісних та якісних характеристик.

Основними вимогами до топографічних карт є достовірністьі геометрична точність.

Вірогідність карти – правильність відомостей, зображених на карті на певний час. Вона досягається періодичним оновленням або оперативним виправленням карт.

Геометрична точність карти-ступінь відповідності місця розташування точок на карті їх розташування на місцевості.

Отже, топографічні карти є точним і наглядним документом і вміщують велику кількість інформації про місцевість. Вони найважливіше джерело інформації про місцевість і є одним з основних документів управління військами, тому забезпечення картами військ є основним завданням топогеодезичного забезпечення.

Лукіянчук А.А. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Савков П.А. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ СЕЙСМОАКУСТИЧНИХ СИСТЕМ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АТО

В даний час охорона від неконтрольованого перетину кордону, місць дислокації своїх сил,об'єктів підвищеної небезпеки та життєзабезпечення, військових та важливих об'єктів, ліній розмежування протидіючих сил та демілітаризованих зон з метою перешкодити проникненню на їх територію розвідувально-диверсійних груп, а також виявлення підземних проходів, розвідка найбільш вірогідних маршрутів передислокації та розгортання військ (підрозділів) противника є актуальною проблемою під час проведення АТО. Вирішити такі завдання можливо з використанням систем дистанційної розвідки на основі розвідувально-сигналізаційних приладів (далі – РСП). На основі аналізу існуючих РСП для ефективного вирішення таких завдань одним із можливих варіантів є використання сейсмоакустичних систем.

Основними перевагами використання сейсмоакустичних систем є:

а) стійке автоматичне функціонування:

- у складних метеоумовах (дощ, сніг, туман);
- в умовах поганої оптичної видимості (ніч);
- у напрямах на джерела сильної освітленості (сонце);
- в умовах сильного задимлення і запилення;
- в умовах пересіченого рельєфу місцевості (пагорби, гірські перевали, ущелини, русла річок і інше);

б) мають повну скритність, оскільки не формують зондуючи сигналів, що дозволяють визначити їх наявність і місце розташування. Це виключає їх завчасне виявлення і знищення;

в) можливість дистанційного ведення розвідки (на достатній відстані);

В основі роботи сейсмоакустичних систем лежить виявлення присутності в середовищі розповсюдження (поверхневому шарі землі) сейсмічних хвиль, які виникають під час руху порушника в зоні спостереження за допомогою сейсмічних датчиків (геофонів) та (повітрі, рідинах або твердій середі) акустичних хвиль за допомогою акустичних датчиків (високочутливих мікрофонів). Це дозволяє дистанційно проводити розвідку, а саме виявити противника, визначити координати та видати інформацію споживачам для оперативного прийняття рішення. При цьому використання сейсмоакустичних систем дозволить виключити втрати особового складу та застосувати в якості елемента системи ведення контрбатарейної розвідки.

Матюшенко Д.А. (ВІКНУ),
Сміловський О.М. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАЛЬНИХ РОБІТ НА ТЕРИТОРІЇ ВІЙСЬКОВИХ МІСТЕЧОК

Землевпорядкування – це сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональної організації території адміністративно-територіальних утворень, суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил.

Об'єкти землеустрою:

– територія країни;

– території адміністративно-територіальних утворень або їх частин;

– території землеволодінь та землекористувань чи окремі земельні ділянки.

Землевпорядкування – це система державних заходів по реалізації земельного законодавства, спрямованого на організацію повного та раціонального використання земель, а також засобів виробництва, нерозривно пов'язаних із землею з метою ефективного суспільного виробництва. Завданням сучасного землевпорядкування є забезпечення соціальної функції землеволодіння та землекористування, згідно із якою земельні ділянки повинні використовуватись максимально ефективно за цільовим призначенням без втрат корисних властивостей та погіршення стану навколишнього середовища, досягнення комплексності розвитку території, забезпечення платності землеволодіння та землекористування, економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель.

Землевпорядні роботи (роботи із землеустрою) – обстежувальні, вишукувальні, топографо-геодезичні, картографічні, проектні та проектно-вишукувальні роботи, що виконуються спеціалістами землемірами з метою складання документації із землеустрою. Мета землевпорядних робіт – створення документації з землеустрою, що містить сукупність нормативно-правових, економічних і технічних документів, необхідних при вирішенні питань надання, передачі, викупу, відчуження, поділу або об'єднання земельних ділянок і зміни їхнього цільового призначення.

Мельник Ю.А. (ВІКНУ),
Пасюк С.П. (ЦУВТаН ГУОЗ ЗСУ)

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХНЬОГО РОЗВИТКУ

Зі слів директора Департаменту озброєння та військової техніки МОУ генерала-майора Романа Башинського та інших військових фахівців, під час одного із науково-практичних семінарів з проблемних питань щодо розвитку

безпілотних авіаційних комплексів, Україна бачить цей напрямок пріоритетним та планує його й на далі розвивати.

При аналізі ситуації, яка відбувається на сході нашої країни, у зоні АТО, важливе питання постає щодо збільшення обсягу та покращення якості безпілотних літальних комплексів задля забезпечення військ усіма необхідними засобами для ведення аеророзвідки за будь-яких умов.

На основі проведеного мною дослідження, за час проведення АТО до підрозділів нашого війська державними структурами і волонтерськими організаціями було передано понад 30 типів безпілотних авіаційних комплексів. Більшість із них підтвердили заявлені характеристики. Але нині є надзвичайно актуальним питання технологічного зростання. Іншими словами – військо потребує БПЛА з покращеними характеристиками.

Збройним силам необхідні нові види апаратів, в яких, по-перше, обов'язково мають бути не лише денний, а й нічний відеоканал – тепловізійна камера. По-друге, здатність точної передачі координат цілей, автоматичні системи зльоту та цілевказання, підвищена стійкість до систем радіо пригнічення.

Та, на сам кінець, актуальною проблемою є втілення системи повернення "додому" за відсутності GPS при втраті контролю управління оператором, тощо.

Також, актуальним є питання щодо шляхів вирішення кадрового питання. Якісний та ретельний відбір кандидатів, їхнє навчання є ключовим у питанні ефективності застосування безпілотних апаратів у бойових умовах. Тому постає необхідність полегшення та спрощення роботи з БПЛА. В цьому можуть допомогти прості мобільні додатки.

Отже, основна мета даної бакалаврської роботи – це покращення такої, ще нової для наших Збройних сил, системи ведення аеророзвідки за допомогою БПЛА та поширення її впливу (покрашення взаємосумісності) на всі види та роди військ.

Мерних І.В. (ВІКНУ),
Біленко В.І. (в/ч А3796)

СТВОРЕННЯ ЦИФРОВИХ МОДЕЛЕЙ МІСЦЕВОСТІ

Топографічні карти дають нам уявлення про навколишній світ і дозволяють орієнтуватися в ньому, показуючи всі видимі елементи місцевості з однаковими подробицями.

На них відображаються: рельєф, гідрографія, рослинність, ґрунти, населені пункти, дорожня мережа, соціально-економічні об'єкти, інші об'єкти, що дозволяють комплексно оцінювати територію.

Оновлення топографічних карт здійснюється з метою приведення їх змісту у відповідність до сучасного стану місцевості. Топографічні карти

оновлюються за матеріалами нових аерокосмічних зйомок або за сучасними картографічними матеріалами.

Періодичність оновлення топографічних карт залежить від фізико-географічного районування території, техногенного навантаження та кількості змін на місцевості і становить:

– для промислово розвинутих густонаселених територій– 5–7 років;

– для сільськогосподарських середньонаселених територій – 8–10 років.

Але в східних регіонах України топографічні карти не обновлялись набагато більше років і в зоні АТО військовим доводиться вести бойові дії по застарілим картам чи по туристичним, через що моя тема набула великої актуальності.

Оцифровка карт з паперових носіїв на сьогоднішній момент актуальна через те, що картографічні матеріали, що знаходяться в паперовому вигляді, зараз все більше стають непридатними.

Є тільки один спосіб врятувати дані – оцифровка, тобто створення цифрових карт.

Оцифровка проходить в два етапи.

Спочатку з паперової карти створюється растр (цифрове зображення, що отримується шляхом сканування звичайної паперової карти).

Якщо врахувати, що паперова карта має графічну точність 0,2 мм, то сканування з роздільною здатністю 500 dpi (при цьому розмір пікселя складає приблизно 0,1 мм) забезпечує збереження в растровій карті всіх деталей вихідної паперової карти.

Після цього в різних програмах (ArcGIS та ін.), проводиться створення векторної карти шляхом векторизації об’єктів змісту растрової карти.

Музичин О.В. (ВІКНУ),
Писаренко Р.В. (ВІКНУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ДИНАМІЧНИХ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ МІСЦЕВОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ БОЙОВИХ ДІЙ

Все більше впровадження використання геоінформаційних технологій у Збройних Силах України відкриває нові можливості їх використання. Як і завжди, карта найбільш точно та наочно відображає місцевість, але за останні роки з’явилися методи які дають змогу доповнити та покращити сприйняття місцевості.

Застосування технологій тривимірного моделювання території, та конкретних об’єктів саме такий метод.

Питання щодо впровадження даної технології піднімалося не один раз. Можливості використання тривимірного моделювання надзвичайно широкі, від повсякденної діяльності військ, до використання при проведенні навчань та в ході бойових дій.

Головними перевагами тривимірного моделювання є можливість забезпечувати більшу наочність даних, та можливість повно передавати інформацію про зміну об'єктів та території на тій ділянці місцевості, яка нас цікавить. Також тривимірне моделювання дає змогу відображати частини та підрозділи, їх дії, а також можливості.

В багатьох випадках, можливо змоделювати характер дій супротивника і відпрацювати необхідні рішення не на паперовій карті а в середовищі, яке дозволяє одночасно прорахувати всі варіанти розвитку подій за заданими параметрами і наочно їх відобразити.

Таким чином тривимірне представлення тривимірної моделі місцевості з конкретної точки місцезнаходження чи віртуальне спостереження всієї місцевості з нанесеною бойовою обстановкою, дає більш повну картину, та дозволяє командуванню змогу планувати операції більш точно та з меншими затратами часу.

Назаренко В.В. (ВІКНУ),
Сівков С.В. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ГІС ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

Поняття інформаційних технологій включає в себе процес отримання, обробки та представлення інформації. Оскільки вирішення питань управління земельними ресурсами має просторове спрямування, то використовують інформаційні технології, на основі яких створено ГІС (їх використовують в якості базових даних). Останні представлено як комплекс програмних продуктів та пристроїв, найважливіший елемент якого – картографічні системи.

Під геоінформаційною системою (ГІС) розуміють систему управління просторовими даними та асоційованими з ними атрибутами. Конкретніше, це комп'ютерна система, що забезпечує можливість використання, збереження, редагування, аналізу та відображення географічних даних.

Сьогодні в сільському господарстві є необхідність більш масштабного впровадження інформаційних технологій, що дозволить не тільки спростити формування баз даних та зменшити ймовірність виникнення помилок, але й впровадити нові методи прийняття управлінських рішень на основі аналізу значно більшої кількості сучасних даних (наприклад, накопичення інформації про деградовані і малопродуктивні землі) забезпечує оперативне обґрунтування та прийняття рішень щодо необхідності їх консервації. ГІС дає змогу відстежити в якому стані знаходиться рослинність (здорова чи хвора) та відповідно також прийняти рішення, щоб щось робити.

Перевагами ГІС являються: оперативність, великі масштаби охопленої території для дослідження, створення електронних баз даних для швидкого пошуку необхідної інформації

Використання ГІС-технологій дасть змогу візуалізувати дані про сучасний стан земельних ресурсів одночасно у всіх напрямах. Це сприятиме створенню оптимальної моделі використання земельно-ресурсного потенціалу у сільському господарстві та дуже підвищить ККД використання ресурсів для вирішення задач в сільському господарстві.

Нечаєнко В.О. (ВІКНУ),
Нетреба А.П. (в/ч А3796)

ГЕНЕРАЛІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ГІДРОГРАФІЇ НА ЦИФРОВИХ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТАХ

Важливою властивістю географічної карт є можливість безпосередньо огляду та вивчення дійсності у просторі будь-якої протяжності і площі. Ця властивість карти зумовлена використанням масштабу та передачею картографованих явищ в генералізованому вигляді. Найважливішу роль в процесі картографічної генералізації відіграють фактори призначення, змісту та типу карти. За цими факторами визначається в першу чергу які саме з об'єктів території є необхідними для правильного сприйняття інформації.

Робота з зображення гідрографії починається з її вивчення відповідно до вказівок редакційного плану. У результаті вивчення за основними і додатковими картографічними матеріалами визначаються головні об'єкти, що повинні бути виділені серед інших; установлюється ступінь навантаження карти другорядними об'єктами і деталями. При генералізації гідрографії головне правильно передати характер берегових ліній (обривисті, пологі). Також необхідно зазначити те, що такі об'єкти гідрографії як колодязі та струмки відіграють на топографічних картах значення орієнтирів.

На цифрових топографічних картах зображають усі елементи гідрографії. Узбережжя і берегову лінію морів, озер, водосховищ наносять з максимальною повнотою і точністю, допустимою у масштабі карти. Берегова лінія морів на карті відповідає найвищому рівню води (під час припливу). Берегова лінія озер, річок та інших природних і штучних водойм відповідає лінії урізу води під час межені.

Гідрографічна мережа, яка включає річкові системи, озера і водосховища, – основний каркас території для побудови картографічного зображення в будь-якому масштабі. Тому цей елемент змісту загальногеографічних карт наноситься з максимальною для конкретного масштабу точністю. З рисунком гідрографічної мережі узгоджується зображення рельєфу, розміщення ареалів рослинності, положення населених пунктів і доріг. Повне і географічно коректне зображення гідрографічної мережі визначає зовнішній вигляд ландшафтів на картах будь-якого масштабу.

Олексенко Д.А. (ВІКНУ),
Прищепа С.В. (ЦУВтаН ГУОЗ ЗСУ)

СПЕЦІАЛЬНІ ПОРТАТИВНІ МОБІЛЬНІ ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ ПРИЛАДИ ТА ПРОГРАМНІ ПРОДУКТИ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Мобільність у військах є ключовим критерієм досягнення успіху в сучасній війні. Тому велике значення сьогодні приділяється розробкам високотехнологічних портативних пристроїв, що здатні забезпечити використання бойових завдань в польових умовах. Одним із таких пристроїв є «ГІС-Планшет» – інформаційна система тактичного (з елементами оперативно-тактичного) рівня, що забезпечують збір і аналіз інформації про оперативну обстановку з використанням картографічного інтерфейсу. Систему розроблено на базі платформи ESRI та, окрім зазначених вона здатна виконувати наступні завдання:

– забезпечення картографічної підтримки за допомогою мобільних і переносних засобів;

– реалізація взаємодії ієрархічної мережі вузлів (робочих місць);

– упорядкування процесів накопичення та обміну інформації;

– аналіз оперативної обстановки, підтримка планування дій.

Специфіка військових задач, зокрема в картографування, плануванні операцій та обробці розвідданих змушує шукати спеціальні програмні рішення. В таких випадках в нагоді можуть стати безкоштовні додатки для ліцензованих програмних продуктів ESRI.

Слід зазначити, що всі вони використовують стандарти, прийняті країнами-членами НАТО, де ця технологія є ядром автоматизованої системи управління військами. Зокрема ArcGIS for the Military, ArcGIS for Intelligence та Militari Tools for ArcGIS здатні перетворювати координати, створювати геодезичні лінії, кола, еліпси та інші об`єкти з відомими параметрами, обчислювати пройдену відстань, в залежності від часу/швидкості, проводити оцінку лінійних і радіальних ліній візування. Тим самим ці програмні продукти забезпечують спрощення процесу створення і надання геопросторової інформації для командного складу, дозволяють підвищити ефективність розвідки та координацію дій військ.

Писаренко Р.В. (ВІКНУ),
Вавілічев О.Д. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕРАЛІЗАЦІЇ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Будь-яка карта – це завжди сильно зменшене зображення ділянки земної поверхні.

Просто неможливо детально передати на карті абсолютно всі елементи місцевості, навіть якщо мова йде про карту крупного масштабу.

Тому при складанні карт одними з найскладніших і найважливіших питань є питання вибору, які об’єкти місцевості слід показати на карті, а які слід

пропустити, наскільки детально має бути показаний кожний об’єкт, які ознаки об’єктів будуть важливими для майбутнього користувача карти, а які - ні. Відповідь на ці та інші питання дається в процесі генералізації.

Генералізація населених пунктів на картах залежить від ряду факторів, в першу чергу, від масштабу, призначення карти і особливостей картографуванню території.

Вимоги до зображення населених пунктів на топографічних і дрібномасштабних загальногеографічних картах значно відрізняються, але загальними вимогами для карт різних масштабів є: правильна передача розміщення населених пунктів на місцевості і відображення їх типу, кількості жителів і політико-адміністративного значення.

Відбір картографованих явищ полягає у обмеженні змісту карти необхідними явищами та об’єктами та виключення інших.

Це робиться за допомогою цензів – границь відбору об’єктів різних категорій, які визначаються кількісними чи якісними показниками.

Норма відбору вказує кількість об’єктів, які зберігаються для показу на 1 $дм^2$ площі карти.

Цензи і норми відбору істотно різняться між собою:

– при цензовому відборі підхід до об’єктів індивідуальний (задовольняє чи ні об’єкт вимоги цензу);

– норма відбору має статистичний зміст – визначається ступінь представництва сукупності об’єктів.

І цензи і норми відбору населених пунктів встановлюються, виходячи із призначення та масштабу карти, а в межах карти змінюються для різних географічних районів, враховуючи особливості території.

Писаренко І.А. (ЗОШ № 18, м. Ірпінь)

СУЧАСНІ ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ШКОЛІ

Геоінформаційні технології об’єднують традиційні операції при роботі з базами даних, такими як запит та статистичний аналіз, з перевагами повноцінної візуалізації і географічного (просторового) аналізу, які надає карта.

Ці можливості відрізняють ГІС від решти інформаційних систем і забезпечують унікальні можливості для її застосування в широкому спектрі завдань, пов’язаних з аналізом і прогнозом явищ і подій навколишнього світу, з осмисленням і виділенням головних чинників і причин, їх можливих наслідків, з плануванням стратегічних рішень.

У багатьох країнах світу навчальні програми для школи містять як фрагменти так і спеціалізовані курси з вивчення ГІС, як одного з головних інструментів в області сучасних географічних досліджень. Учні повинні вміти збирати інформацію, використовувати географічні дані отримані в ГІС.

Аналіз матеріалів різноманітних міжнародних конференцій, семінарів та інтернет-форумів учителів і науковців-географів, виробників програмного забезпечення, держслужбовців, які опікуються географічною освітою, дає підстави визначити основні проблеми повноцінного впровадження ГІС в шкільну освіту:

- відсутність у вчителів досвіду викладання ГІС;
- висока вартість програмного забезпечення;
- не повна комплектація шкільних комп'ютерних класів (технічна база);
- відсутність єдиної програми курсу викладання ГІС;
- брак навчальної літератури на мовах різних країн.

Опанування сучасними геоінформаційними технологіями в школі, всупереч усім проблемам, повинно сприяти підготовці школярів до вищої освіти, з подальшим працевлаштуванням за умов зростаючої конкуренції. Починати треба з вчителів:

- необхідно розширювати курси з вивчення ГІС у вищих навчальних закладах, які готують вчителів-географів;
- на курсах підвищення кваліфікації вчителів-географів рекомендувати проводити спеціалізовані навчальні ГІС-семінари;
- для демонстрації можливостей ГІС-систем і технологій проводити екскурсії в наукові та виробничі відділи які впроваджують ці технології в життя.

На сьогодні, здійснюється подальший ідеологічний рух ГІС від простих систем відображення до заглиблення в нові інтерактивні середовища з одночасним вдосконаленням інструментарію просторового тривимірного моделювання, створення точніших моделей навколишнього світу.

В Україні давно назріла необхідність активного ознайомлення школярів старших класів з основами геоінформаційних систем та сутністю геоінформаційних технологій.

Політун Р.О. (ВІКНУ),
Шкут М.Л. (в/ч А3796)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ МАРШУ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

Бурхливе впровадження комп'ютерних та інформаційних технологій у діяльність військ (сил) надає нові можливості при вирішенні задач управління військами в мирний час та особливий період. Використання геоінформаційних систем набуває все більшої актуальності, так як дозволяє суттєво зменшити час на координацію та злагодженість дій військ (сил) в умовах різкої зміни обстановки, високої динаміки сучасних бойових дій, застосування високоточної зброї.

Одним з інструментів ГІС, що активно використовується для вирішення військово прикладних завдань, зокрема для моделювання маршу військової частини є геоінформаційне моделювання (далі ГІМ). ГІМ — інтегративна

теорія, яка на новій методологічній основі об'єднує вже відомі методи проектування, укладання, використання та аналізу геоінформаційних моделей для дослідження об'єктів реального світу за допомогою системи упорядкування і трансформації інформації про ці об'єкти.

На відміну від теоретичних методів моделювання, геоінформаційне моделювання є високотехнологічним процесом і виступає інструментом, який забезпечує збір, зберігання, обробку, доступ, відображення та поширення просторово-координованих даних. Навіть на перших етапах ознайомлення з поняттям ГІМ стає зрозуміло, що даний засіб може суттєво вплинути на підвищення оперативності, зменшення часових затрат на прийняття рішення та й загалом на якість виконання такого завдання, як побудова маршу військової частини.

Геоінформаційне моделювання включає в себе використання таких видів моделювання як географічне, картографічне, математико-картографічне, аерокосмічне, комп'ютерне, електронно-графічне, що дозволяє швидко виконувати ряд аналітичних та математичних задач на високому рівні. Це дозволяє не лише моментально розраховувати та тримати під контролем основні показники маршу (протяжність, тривалість, кількість виділених маршрутів, ширина смуги руху, середня величина добового переходу, маршова швидкість руху військ), а й проводити якісну аналітичну роботу, внаслідок високої інформативності та мобільності використовуваних засобів.

Напрошується висновок, що геоінформаційне моделювання стає незамінним засобом при складанні маршу військової частини в наш час, коли оперативність, володіння інформацією та швидкість прийняття рішення відіграють провідні ролі. Грамотно спланований марш є вагомим аспектом у збереженні боєздатності підрозділів і перш за все життя особового складу. Тож використання ГІМ може суттєво підвищити успішність виконання поставленої задачі.

Проценко А.Б. (ЦУВтаН ГУОЗ ЗСУ),
Левчук С.В. (ВІКНУ)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ РОСЛИННОГО ПОКРИВУ НА ТАКТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ МІСЦЕВОСТІ

Рослинність – найбільш мінливий компонент ландшафту. Вигляд її різко змінюється у зв'язку зі зміною пір року. Зрілий ліс піддається вирубкам, а нові посадки та самосів на вирубках швидко підростають. Старіння карт відбувається насамперед рослинності. З усього сказаного можна зробити висновок, що елементи рослинності є менш достовірними об'єктами читання карти. Разом з тим умови прохідності і видимості в набагато більшою мірою, ніж від інших компонентів ландшафту, залежать від рослинності.

Рослинний покрив суттєво впливає на бойову діяльність військ як у наступі, так і в обороні. Зі всіх видів рослинності на бойові дії військ найбільший вплив мають ліси. В лісі обмежена прохідність бойових і транспортних машин, дальність видимості, ускладнюється спостереження, знижується дальність радіозв'язку й ефективність вогню з усіх видів зброї, утруднюється орієнтування, цілеуказання, корегування вогню, значно ускладнюється управління військами та їх взаємодія.

Проте ліси мають надійні маскувальні та захисні властивості, а також сприяють здійсненню прихованих від спостереження противником маневрів у ході бою.

Тактичні властивості лісу залежать від складу насаджень, віку, висоти та товщини стовбурів, а також густоти насаджень та упорядкованості лісу. Для їх вивчення використовують великомасштабні карти, на яких надаються детальні відомості про кількісні та якісні характеристики лісу. При цьому треба мати на увазі, що однією із найважливіших характеристик лісового масиву є його упорядкованість, на що вказують наявність у ньому доріг і просік; поділ масиву лісу на квартали; відсутність сухостою і бурелому, тому в упорядкованому лісі набагато легше орієнтуватися, пересуватися і вести бойові дії, ніж у лісах, що заросли чагарниками та в яких незначна кількість доріг і просік.

Рослинний покрив суттєво впливає на бойову діяльність військ як у наступі, так і в обороні. Зі всіх видів рослинності на бойові дії військ найбільший вплив мають ліси.

В лісі обмежена прохідність бойових і транспортних машин, дальність видимості, ускладнюється спостереження, знижується дальність радіозв'язку й ефективність вогню з усіх видів зброї, утруднюється орієнтування, цілевказання, корегування вогню, значно ускладнюється управління військами та їх взаємодія. Проте ліси мають надійні маскувальні та захисні властивості, а також сприяють здійсненню прихованих від спостереження противником маневрів у ході бою.

Тактичні властивості лісу залежать від складу насаджень, віку, висоти та товщини стовбурів, а також густоти насаджень та упорядкованості лісу. Для їх вивчення використовують великомасштабні карти, на яких надаються детальні відомості про кількісні та якісні характеристики лісу. При цьому треба мати на увазі, що однією із найважливіших характеристик лісового масиву є його упорядкованість, на що вказують наявність у ньому доріг і просік; поділ масиву лісу на квартали; відсутність сухостою і бурелому, тому в упорядкованому лісі набагато легше орієнтуватися, пересуватися і вести бойові дії, ніж у лісах, що заросли чагарниками та в яких незначна кількість доріг і просік. Оперативно-тактичні властивості лісу залежать від його основних характеристик – складу насаджень, віку, висоти та товщини стовбурів, а також густоти лісу та його упорядкованості.

Романчук О.А. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Савков П.А. (ВІКНУ)

ТРИВИМІРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТАКТИЧНОЇ ОБСТАНОВКИ ЗАСОБАМИ ГІС

Сучасна реальність ведення бойових дій (операцій) така, що командир змушений приймати рішення, діючи в рамках складної і швидкоплинної оперативно-тактичної обстановки.

Для покращення ефективності прийняття рішень, а також для більш повної та точної оцінки тактичної обстановки використовують сучасні засоби ГІС, які дозволяють нам не тільки оцінити, але й змоделювати (спрогнозувати) тактичну обстановку у тривимірному форматі.

Тривимірна модель тактичної обстановки у наш час являє собою неабияку цінність, тому що саме за допомогою формування віртуальної реальності можна виконувати низку завдань:

1.) Імітація бойової обстановки з високим ступенем реалізму;

2.) Оперативно оцінити розташування військ противника та їх можливий вплив на характер розвитку бойових дій;

3.) Спроектувати резервні маршрути доставки харчів, боєприпасів, медикаментів та спеціальної техніки у випадках руйнування, або захоплення основних транспортних комунікацій;

4.) Розробити маршрути евакуації військовослужбовців (населення) різними видами транспортних засобів;

5.) Проаналізувати можливість застосування важкої артилерії та зенітно-ракетних комплексів, а також визначити їх ефективність;

6.) Спрогнозувати можливий характер поширення небезпечного явища на території ведення бойових дій у разі використання противником зброї масового ураження;

На завершення потрібно зазначити, що актуальність застосування тривимірних моделей тактичної обстановки дозволить раціонально використовувати час та ресурси, що дозволить нашим військам знаходитися на крок попереду ймовірного противника.

Слинько В.В. (ВІКНУ),
Тетева Р.І. (в/ч А3796)

РОЗРОБКА ВИМОГ ЩОДО СТВОРЕННЯ НАВІГАЦІЙНИХ КАРТ

В наш час актуальність використання геоінформаційних систем в Україні зростає, адже спектр їх застосування розширюється. Завдяки тому, що сьогодні у людства з’являється потреба в безперервному розумінні свого місцезнахо-

дження та навколишнього простору, на перше місце стає створення електронних навігаційних карт.

Електронну навігаційну карту можна розглядати як багатокомпонентну модель реальності.

До основних її завдань відносять: графічну комунікацію просторових відношень і розподілів, поліпшення аналізу, обробку і відображення геоінформаційних даних, візуальне відображення цифрових моделей, явищ, процесів, не видимих для людського ока, автоматизацію і відображення картографічного аналізу в системах управління.

Правильне сприймання користувачем навігаційної карти залежить від багатьох компонентів. Навігаційні карти всіх типів повинні включати картографічну основу і спеціальне навантаження. Залежно від типів карт в складі картографічної основи повинні використовуватися топографічні та аеронавігаційні карти різних видів і масштабів, що забезпечують необхідну точність, достовірність, повноту і наочність інформації, що відображається про місцевість.

Загалом картографічна основа навігаційних карт повинна включати в себе наступні елементи змісту:

математична основа;

геодезична основа;

дорожня мережа і придорожня інфраструктура;

населені пункти;

промислові, сільськогосподарські і культурно-соціальні об’єкти;

рельєф;

видатні орієнтири;

гідрографія і гідротехнічні споруди;

рослинний покрив і ґрунти;

кордони і огорожі;

підписи.

Навігаційні карти повинні відображати сучасний стан місцевості, її типові риси і характерні особливості, місце розташування стаціонарних об’єктів з точністю, відповідної масштабу карти.

к.т.н., доц. Сторубльов О.І. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ФУР’Є ТА HOUGH ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ ЗОНДУВАННІ ЗЕМЛІ У ГІС ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

З метою виявлення об’єктів, що рухаються, за умов сильної зашумленості спостережень в ГІС військового призначення доцільно використовувати методи,

які визначають штучні об'єкти виключно за фактом руху. До таких методів також відносяться методи Фур'є та Hough.

Вищезазначені методи належать до методів виявлення певних сегментів траєкторій руху на бінарному зображенні шляхом знаходження глобальних відповідностей даних зображення.

У першому випадку відбувається параметризація в одному просторі даних, множину значень параметра дискретизують та створюють матрицю-акумулятор.

В іншому випадку алгоритм обробляє послідовність зображень з метою ідентифікації всіх наборів елементів зображень, що мають однакову швидкість.

Алгоритм заснований на перетворенні, в якому всі елементи зображень, що мають однакову швидкість, відповідають максимуму в просторі перетворення.

Перетворення можна розкласти для застосування одномірного перетворення Фур'є, використовуючи таким чином підвищені властивості перетворення Фур'є.

Для виявлення об'єкта, що рухається, запропонований метод зв'язує синусоїди із залежними від часу частинами так, що найбільш рухомі об'єкти зв'язуються із синусоїдами високої частоти, а незалежні від часу частини – з постійним рівнем.

В доповіді розглядаються особливості застосування методів, переваги та недоліки, пропонуються перспективи подальших досліджень.

к.т.н. Хірх-Ялан В.І. (ВІКНУ)

ДОПОВНЕННЯ ДО КЕРІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ НАВІГАЦІЙНИХ КАРТ

Керівним документом що регламентує створення цифрових (електронних) карт підрозділами ТС ЗСУ є «Настанова з топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України».

Відповідно до концепції розвитку системи навігаційного забезпечення ЗСУ України передбачено створення служби аналізу навігаційної обстановки та геоінформаційного картографічного забезпечення. На наш погляд саме ця служба буде виконувати завдання які стосуються аналізу навігаційної обстановки та її картографічного супроводження.

Одним із завдань картографічного супроводження доцільно визначити створення навігаційної карти для ЗСУ.

Для доведення до військ додаткової інформації, яка відсутня на топографічних (цифрових) картах, виготовляються спеціальні карти.

Згідно з настановою з ТГНЗВ спеціальні карти класифікуються натри групи.

III групу складають картографічні документи, які використовуються для управління військами (силами), орієнтування, цілевказівки, організації взаємодії,

прив’язки елементів бойових порядків військ (сил) і визначення координат цілей (аерофотознімки з координатною сіткою, макети місцевості).

Пропонуємо, внести до III групи спеціальних карт додатковий вид – "навігаційна карта".

Навігаційні карти – карти змін місцевості (оперативно виправлені топографічні карти) призначаються для отримання інформації про зміни місцевості на найбільш важливі в оперативно-тактичному відношенні райони і рубежі, райони вогневого удару противника і зони затоплення. Ці зміни вдруковуються в тиражні відбитки топографічних карт масштабів 1:100 000 або 1:200 000.

Карти ділянок річок призначаються для детального вивчення водних перешкод та місцевості, яка до них прилягає, в смузі шириною 5–8 км з кожного берега річки, використовуються для організації і здійснення форсування водних перешкод військами.

На карті показуються детальні дані про характеристики річки: ширина, швидкість течії, тип ґрунту, глибина фарватеру, крутизна і типи ґрунтів берегів, гідротехнічні споруди та можливі зміни характеристики річки після їх руйнування тощо.

Крім того, виділяються шляхи підходів до неї, їх характеристики та характеристики інших об’єктів, які мають захисні та маскувальні властивості. Карти ділянок річок виготовляються в масштабі 1:25 000 або 1:50 000».

Для створення навігаційної карти необхідним є затвердження переліку додаткових об’єктів та характеристик, що необхідні для відображення. Розроблення додаткового класифікатора об’єктів для навігаційного шару цифрової карти, додаткових уніфікованих умовних знаків для нього.

Чорногуз К.О. (ВІКНУ),
Янченко А.І. (в/ч А0602)

СТВОРЕННЯ, КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВИХ КАРТ

Згідно з державною програмою з цифрового картографування України, (Затверджена начальником Головного Управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України 4.05.1995 р) створення цифрових карт, що складають основу ГІС-технологій, неможливе без розроблення та реалізації Програми цифрового картографування.

Основними напрямками такої Програми є:

1) забезпечення всіх зацікавлених користувачів, в першу чергу державних органів, необхідною цифровою картографічною інформацією;

2) створення виробничої структури для реалізації завдань цифрового картографування;

3) створення єдиного державного фонду картографічної інформації багатоцільового призначення.

Загальна технологічна схема створення цифрових карт включає три основні етапи:

підготовку вихідних картографічних матеріалів до шифрування;

перетворення картографічної інформації в цифрову форму;

Обробку цифрової картографічної інформації і формування номенклатурного аркуша ЦК.

При створенні цифрових карт як вихідні картографічні матеріали використовують топографічні карти тих самих масштабів і незалежно від застосовуваної технології використовують такі параметри оцінки якості:

- повноту і правильність заповнення паспорта номенклатурного листа цифрової топографічної карти;
- точність планового розташування об'єктів;
- повноту характеристик об'єктів;
- правильність визначення кодів об'єктів;
- правильність визначення характеристик об'єктів;
- відповідність формату;

Нині через технологічну недосконаліть і технічну обмеженість існуючих методик планові терміни оновлення топографічних карт не витримуються, картографічна забезпеченість території країни неоднорідна і недостатня для вирішення пріоритетних завдань господарства України.

На сьогодні Укргеодезкартографія працює над створенням цифрових карт масштабів 1:1 000 000, 1:500 000, 1:200 000 з використанням технологій напівавтоматизованого цифрування, щоб забезпечити розроблення та функціонування проблемно-орієнтованих геоінформаційних систем.

З метою підготовки до переходу на комп'ютерні технології та цифрові методи картографування інтенсивно виконуються наукові дослідження і розробки, скеровані на створення необхідної наукової, методичної і технологічної бази.

Шмаль С.Г. (ВІКНУ),
Лахтурова Л.Д. (ВІКНУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ДАНИХ АЕРОКОСМІЧНОЇ РОЗВІДКИ ПРИ ВИРІШЕННІ ЗАВДАНЬ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК

Методи дистанційного зондування Землі для виконання військових завдань набувають дедалі широкого значення. Використання аерокосмічної розвідки є особливо цінним, коли проведення польових робіт неможливо виконувати у важкодоступних або непрохідних районах місцевості. За допомогою космічної розвідки проводять знімання у таких спектрах електромагнітних хвиль, які не властиво побачити людському оку за жодних умов. Дані аерокосмічної розвідки є надзвичайно інформативними, ємкими, оперативними та надійними. Такі види даних є основою успішного вирішення завдань топогеодезичного забезпечення військ.

Топогеодезичне забезпечення – один з видів бойового забезпечення військ. Воно включає в себе створення запасів топографічних карт, каталогів геодезичних пунктів, носіїв з цифровими і електронними картами, інших засобів топогеодезичної інформації і доведення їх до командирів (штабів); топогеодезичну прив'язку елементів системи зв'язку і радіотехнічних систем; доведення додаткової інформації про місцевості і зміни на ній.

Основним завданням топогеодезичного забезпечення є:

1. Підготовка і доведення до штабів і військ вихідних геодезичних і гравіметричних даних.

2. Поповнення запасів топографічних, спеціальних карт та планів міст у відповідності з завданнями об'єднань, з'єднань і організація забезпечення ними штабів і військ в зазначені строки.

3. Виготовлення і видання спеціальних карт і фотодокументів місцевості та забезпечення ними штабів і військ.

Вищезазначені завдання топогеодезичного забезпечення якнайкраще досягаються за наявності даних аерокосмічної розвідки. Аерокосмічні знімки місцевості є основою для ГІС, що далі забезпечують можливість використання, збереження, редагування, аналізу та відображення географічних даних. За допомогою даних аерокосмічної розвідки створюють, редагують, проводять оперативні зміни карт як топографічних, так і спеціальних. Крім того, космічна розвідка дозволяє нам отримувати геопросторові дані з усієї Земної кулі в будь-який момент часу та за будь-яких погодних умов в залежності від використаних методів дослідження. На відміну від повітряної, космічна розвідка може забезпечувати нас не тільки візуальними даними про місцевість, а й фізичними, мульти-, гіперспектральними, радіоданими, розвідуючи навіть десятки кілометрів під Земною поверхнею. Супутникова розвідка допомагає знаходити вихідні геодезичні і гравіметричні дані, точні координати на місцевості, зміни в природному середовищі.

Але не достатньо лише отримати аерокосмічні дані, їх потрібно дослідити, обробити, дешифрувати, а у разі суто космічної розвідки – після передачі даних на стаціонарний наземний комплекс, розшифрувати, провести також вимірювальні роботи.

Отже, дані аерокосмічної розвідки відіграють ключову роль при вирішення завдань топогеодезичного забезпечення військ, забезпечуючи нас точною, надійною, достовірною і сучасною інформацією про об'єкти спостереження. Використання аерокосмічних даних є запорукою підвищення якості інформаційного забезпечення, національної безпеки й оборони країни.

Юрченко Є.І. (ВІКНУ),
Корячко Є.І. (ВІКНУ)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ WEB-КАРТОГРАФІЇ

Впродовж тривалого часу географічні карти були для людей найважливішим інструментом в дослідженні територій, плануванні їх розвитку, боротьбі

за них. У світі карти стали невід'ємною складовою планування і виконання державних, приватних і некомерційних проектів на всіх рівнях – місцевому, регіональному, федеральному і міжнародному.

Карти говорять нам, де ми знаходимося. Вони допомагають нам розбиратися в нашому оточенні, знаходити оптимальні рішення. Карти перетворять невідоме у відоме, істотно полегшуючи нам пошук відповіді на питання "що робити?".

Як і багато інших сторін нашого життя, карти значно змінилися завдяки комп'ютерам і засобам зв'язку. У минулі часи карти були малюнками, зараз карти – це банки даних. Сьогодні карти створюються за допомогою геоінформаційних систем, засобів дистанційного зондування, складних алгоритмів і методів відтворення моделі місцевості. Постійне зниження вартості зберігання, обробки і розповсюдження інформації дозволило створювати карти з практично необмеженим об'ємом даних й аналітичними можливостями. У цих змінах – корінь двох важливих взаємопов'язаних тенденцій.

По-перше, поліпшується якість, ефективність і продуктивність дій органів державної влади.

По-друге, виникла нова професія – проектувальник геоінформаційних систем, що забезпечує десятки тисяч людей добре оплачуваною роботою як у приватному, так і в державному секторі. Як гриби після дощу виникають нові підприємства, що пропонують все більше нових продуктів і послуг завдяки надзвичайній корисності геоінформаційних систем для людської діяльності.

Як результат еволюції і розвитку картографії виникає новий напрямок – веб-картографія. Веб-картографія – це область комп'ютерних технологій, яка пов'язана з доставкою просторових даних кінцевому користувачеві.

Секція 9

ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Prof. Bombardelli Olga. (University of Trento, Trento, Italy)

INNOVATIVE TEACHING AND ASSESSMENT AT THE UNIVERSITY

At the present time all students should be equipped with the knowledge, skills, and work habits they will need to pursue good results in their studies and challenging careers after graduation, with potentially significant consequences for our economy, democracy, and society. In future students will influence the common development in all fields. Among several influence factors, the teaching and assessing forms at the University play an important role.

There is a need to improve teaching methodologies and to encourage high level learning, including responsibility and equilibrium. Information technology and new forms of communication give easy access to sources, and are altering the way students; faculty and staff learn and work. Internet-ready phones, handheld computers, digital cameras etc. are revolutionizing the learning habits. The directed instruction model has been used for centuries as an educational strategy in all institutions of learning, where, basically, the teacher controls the instructional process, delivers the lecture content to the entire class and the students listen to the lecture.

In-class small group activities or in pairs to solve problems creates space for powerful peer-to-peer learning and rich class discussion, instructors helping those who get stuck and guiding those who are headed in the wrong direction. In fact it is difficult having interactive teaching strategies because of the large numbers of students, anyway efforts are needed to build an academic community including students.

Presentations (oral, written, multimedia) of knowledge and opinions with reasoned arguments, alternative forms of work and assessment like preparing an exhibition, a DVD, a school journal on line, filming and exchanging DVD, podcasts etc. are powerful working strategies, require search and selection of information on the topics, allow to practice personal documentation / enquiry, interviews.

The assessment methods have a major influence on how high educational goals are achieved and the key competences are learned; not always students are aware of what they are expected to perform for the examinations. The weight of assessment extends both to individuals and to education and training systems in general.

High level education is very important for the development of the society and for the life of the students. Universities play a key role in that and should promote social mobility. Achieving goals like learning to learn, communication, independent and critical documented thinking, entrepreneurship, scientific work, and social skills implies the implementation of innovative teaching and assessment strategies according to the aims of education and to the different teaching and learning styles of the learners. Improvements will take place if teachers are convinced of the need for this change, and know how to manage this new approach to learning. Students learn best when the educational process is purposeful, and collaborative. Articulating explicitly what they are expected to perform in their learning process facilitates their success, constitutes a form of empowerment for students, and a basis for continuing improvement lasting after the University time, preventing drop out.

PhD in Economics, Ass. Prof. Getman O.O.
(Univ. of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine)
Doc. of Economics, Prof. Schaefer Michael
(Mannheim Univ., Mannheim, Germany)

EDUCATIONAL INNOVATIONS: WAYS FOR DEVELOPMENT

Student-centered learning becomes a standard in the newly revised European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, while ESUs project PASCL explores implementation and assessment procedures.

Fourth Bologna Policy Forum that took place in Yerevan, Armenia between 14 and 15 May 2015 concluded with the ministers of education adopting the newly revised European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, containing for the first time a standard and set of guidelines on ensuring student-centered learning, teaching and assessment. The standard states that “Institutions should ensure that the programs are delivered in a way that encourages students to take an active role in creating the learning process, and that the assessment of students reflects this approach." The guidelines that follow mention the importance of student-centered learning in ensuring that the learning process responds to the diversity of students’ needs, using a variety of pedagogical methods and ensuring appropriate, and ensuring the autonomy of students while providing necessary guidance and support from teachers.

High schools and policy makers in Europe should be ready to face the challenge of moving towards an educational change that embraces efficiently and creatively the continuous technological advances. It is possible to speak about educational innovation when technological innovation aligns with advances in pedagogy, the learners’ role and how learning is managed and being assessed. A European country cannot foresee a promising educational future without investing with great effort in educational innovation. According to the OECD/CERI report (2010) educational innovation is "any dynamic change intended to add value to the educational process and resulting in measurable outcomes, be that in terms of stakeholder satisfaction or educational performance". It can be achieved through the support of good teaching practices and their sharing in teachers’ communities of practice and the empowerment of teachers’ necessary skills (digital skills, critical thinking etc.) for the continuous professional development.

According to European Commission’s survey (2013) high schools in the EU need to overcome barriers in order to move towards a mainstreaming ICT enabled educational innovation. These barriers include: the limited time of teachers, the constraints of the curriculum, the rigid structure of traditional education systems, the lack of good ICT practice in teacher education, the lack of teacher confidence, the lack of pedagogical teacher education, the limited access to ICT et al.

It should be noticed there is also a growing number of open educational initiatives such as open educational resources, open source educational tools and open access online courses for professional development that offers free and flexible online courses for teachers’ professional development.

We have heard repeatedly about the need to reform the way we educate. It is a challenge, it is a gradual change, that it requires changes in State policies. The current education system has a 19th century format. In the current system, the adults describe to the kids a set of topics they need to learn. It is a format mainly based on almost inviolable written content, Creativity, imagination and decision making criteria are perspectives of educational innovations.

Regardless of the use or the forms of the technology available, today we could use part of the time we spend on classes talking about other things. E.g. classroom could be used to: 1) encourage the debate between students; 2) find a clever way to solve a problem; 3) explore creativity when facing a challenge; 4) elaborate insightful arguments and encourage individual growth without limitations; 5) put ideas into practice. To this university, the implementation of these changes will happen in a near future. The first step to change the way in which we teach and learn.

Doc., Prof. Jarmoch Edward.
(Univ. Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Poland)

MIGRATION OF POLISH STUDENTS AND WORKES

From 1 May 2004 Poland, is a member of the European Union under the Treaty of Accession, under signed in 16 April 2003. The membership of the EU for Polish citizens gives the free movement of persons, guarantees the right to live, work and study in an ever increasing number of countries of "old Union". Young, educated people, especially knowing foreign languages are increasingly using open borders. In recent years, you may notice an increased the interest of Polish students in abroad learning. This became possible thanks to the Polish participation in the Erasmus program (Kolanowska 2008). Poland participates in this program since 1998/1999. From the academic year 2007/08 Erasmus is a part of the program “The Lifelong Learning Programme”, a new program of the European Union in a field of education and professional perfecting provided for the years 2012–2017. The purpose of Erasmus is to improve the quality of education in the countries participate in this program through the development of international cooperation between universities and to support the student mobility and research workers of universities. Currently in the Erasmus program participating 27 European Union countries, three countries from the European Economic Area: Iceland, Lichtenstein, Norway and candidate country - Turkey. The Erasmus program offers for students a variety benefits.

On the list of countries where Polish students underwent the previous period of study, are all participating countries except Lichtenstein. To the most popular countries in the first place are Germany, where studied 14.554 people, as mean as more than 27% from the total number 53 530 of Polish students. Further countries willingly chosen by our students is the France with 6 647 (12.4%) students, Spain 4683 (8.7%), Italy 4,004 (7.5%) and the United Kingdom 3241 (6%). In these countries, studied more than 61% of Polish students. The least popular for the Polish students were such countries as Iceland, where studied only 23 people, Malta with 16 students and Luxembourg, where the knowledge got only 2 people.

In questioners conducted by the Foundation for the Development of Education System, students give the main reasons for leaving to study abroad. The largest proportion of students indicated a desire to win, "the European experience". Next, cultural considerations are reported, cultural considerations namely the desire to explore other cultures academic regard. Definitely a smaller number of students indicated a desire to better prepare for future work and learn a new environment, to testify in the new environment.

Based on another questionnaire conducted by the international student organization AIESEC shows that about 60% of Polish students planning to go abroad in search of work. In this questionnaire took the part 46 students from Polish universities. In their view, the Polish market is difficult, and educational offer of universities is not suitable for its requirements. In addition, too low salary, which they can get after graduation did not encourage them to look for the work on the Polish market. According to the most of graduates, the next problem they see in the fact that finding interesting work in Poland is only possible through acquaintances. Main directions of emigration are Germany and the UK. Mainly in those countries after graduation, hundred Polish students are going to find a job.

Doc. of pedagog. s-s, Prof. Koshmanova T.
(Western Michigan Univ., Kalamazoo, Michigan, USA)

GLOBAL INFLUNCE OF AMERICAN TEACHERS' TRAINING REFORMS

Research shows, that despite its significance, modern theoretical and practical general pedagogical preparation of teachers in Ukrainian universities is not focused enough on developing an open society, humanitarism, convergence and cultural dialogue (Koshmanova, 2006; Koshmanova & Ravchyna, forthcoming). To overcome these difficulties, Ukrainian educators will need to not only to reflect on the historical experience of the development of planetary thinking of prospective teachers, but also reflect on the scientific-pedagogical analysis of the global teacher preparation, especially those used in the United States of America.

New socio-economic conditions in post-socialist world caused search for reforms to the system of pedagogical education with consideration to global education trends. The knowledge of the process of formation of the pedagogical education in other countries makes it possible to realize that the exchange of information, focused on the enrichment of personal experience, is reason for such pedagogical development. Therefore, one can assume that the learning experience of pedagogical preparation of teachers in the United States of America will serve as important information, which then might positively influence the development of pedagogical education in any post-conflict country in transition to market economy and civil society.

The approach that is generally practiced in the American teacher education schools is far from being labeled by a certain philosophy of education. Typically, an instructor suggests a small number of large questions that would drive students'

discussion for understanding. Usually, these are the questions that professors want students to present at the end and argue positions for. It might be a question about, for instance, debates on the issues of accountability. For example, a teacher educator may ask a question: “What are the most important considerations in the world that should be cause thinking about that?”

The success of the realization of a theoretical conceptual approach to teacher education depends on the use of certain systems of psychological pedagogical conditions. The content of these conditions is defined by a successful continuous renewal of teacher educational programs on the basis of integrating research findings, national cultural traditions in the area of professional teacher training and global educational trends.

PhD, Prof. Matsuda Takeo
(Nagoya University, Nagoya, Japan)

HISTORY OF SOCIAL EDUCATIONIN JAPAN

Social education and lifelong learning in Japan are often socially recognized as the types of learning for self-fulfillment including learning based on culture and hobbies. It is quite true that these types of education often have such elements. Accordingly, the abovementioned education and learning styles are regarded as personal affairs and, as a result, considered personal expenses. It is difficult to regard the fields of social education and lifelong learning as the kinds of education and learning that should be paid by public taxes under the present financial crisis of local authorities. In the field of social education, at Kominkan (community education center) in particular, self-fulfilling educational activities centering on culture and hobbies have spread since the 1960s, and furthermore, owing to the spread of lifelong learning since the late 1980s, the learning activities through the study program have become generalized.

“Social education” is a coined word that combines “society” and “education.” It is a concept that education is connected to society, which means it’s based on the consciousness of society and takes society as its target. At this point, social education in Japan is different from adult education in the UK etc., which emphasizes general education. However, as a tool for the general public to access education, the elements of hobbies and entertainment were also integrated into social education. In addition, to cultivate citizens who take important parts in civil society, general education was also included in social education. On the other hand, from the viewpoint of nationalism, social education was considered as a tool to deal with social problems. Meanwhile, it is utilized to promote community development.

Social education has traditionally expected the "power of society" to promote education in society. Social education lies deep within local society or community, and it has taken part in the process of creating autonomous practices by citizens to realize the "common good" and self-governance in communities.

Social education has common characteristics with social capital. The concept of both social education and social capital has been used to emphasize the social context of education. And furthermore, social education attaches great importance to the value of social networks, the criteria of generalized reciprocity and trust, and the bonds of community, which are the main components of social capital.

Yamana paid attention to "association" as a facilitator of social education in the book, while distinguishing national education from social education. He discusses the "principle of social education", and states that "society educates itself" are the basic tenet of education.

Kawamoto paid attention to the community from the perspective of social education in the 1920s, which was influenced by progressive education in the United States. After World War II, the issues surrounding the relationship between social education and community were discussed with the establishment of Kominkan.

Various goods exist in communities, and they are reconciled and coexistent, but they also collide. Moreover, national values penetrate into communities. Kominkan play an important role in balancing various goods and realizing "common goods" in communities. "Common goods" are defined, corrected and decided through deliberation. They are realized through deliberation in Kominkan.

Therefore, it is necessary to prepare the various places for deliberation in Kominkan formally and informally. The staff of Kominkan takes part in this process of deliberation as facilitators, and the educational activities of residents create new community values. On the other hand, Kominkan have begun to play a part in welfare work. Social education can also realize new "common goods" of communities, including educational welfare work as well as German sozialpädagogik, social pedagogic in Nordic countries and so on. The values of social education are created by taking part in the realization of "common goods" in communities.

Doc., Prof. Najam Abbas
(East West Institute, London, UK; East West Institute, Brussels, Belg.)

MARKET LINKS FOR YOUTH EMPOWERMENT

It is suggested that in order to help Kazakhstan’s young people develop their talent and creativity, vocational and technical education can serve as a core tool. An examination of a number of reports and documents by national and international organizations including the Republican Scientific and Methodological Centre for Development of Vocational Education and Training (2010) make assessment of the limitations of the present system and suggest measures of innovation that can help the education environment make considerable improvement.

Kazakhstan is keen about promoting innovation as a driver of economic development and diversification. These initiatives have targeted the improvement of some components of the National Innovation System (NIS), in particular, the creation of public innovation-support institutions. Among many initiatives include the creation of an innovation support infrastructure. Bringing structural changes in the economy,

and the need to increase the national absorption capacity while facilitating technology transfer, both are critical for Kazakhstan in stressing the importance of education to meet the increased demand for skills.

Firstly, a lack of professional standards and modern qualification requirements to the specialists does not allow developing adequate content of staff training to meet the demands of industry and employers. Secondly, it says that the existing infrastructure, material and technical base of technical and vocational education system does not guarantee high quality of staff training and attractiveness of education for young people. Thirdly, it points out that low motivation of engineering-pedagogical workers to provide quality education became a reason for brain drain to other sectors of economy. Ineffective management does not guarantee competitiveness of education organizations in market conditions. Fourthly, insufficient financing and cost of expenditures to train one professional under the government grant scheme does not help the students obtain necessary qualifications.

Increasing awareness of pitfalls and the involvement of partners with a commercial understanding in research decisions is important to assess and respond to market needs. It remains to be seen how in line with Kazakhstan's desire to become an innovative market economy, public private partnerships will be encouraged to act effectively as the glue that links education and employers. What it implies is a range of public policies, funding systems, and curriculum frameworks that act for a shared purpose to tighten the level of communication among educators and employers.

The underdevelopment of innovation services and market infrastructure limits the effectiveness of public intervention. Entrepreneurs in Kazakhstan are often confronted with a large body of legislation and regulation that severely hampers their innovation efforts.

Doc., Prof. Gita Revalde
(Riga Technical University, Riga, Latvia)

INTERNATIONAL COOPERATION

In the 21st century the world is becoming globalized as never before. Science has always been "global" or "international", but also tertiary education is becoming global. Globalization may lead to the situation that the future graduates will be obliged to work in an international team. They will need to acquire different new skills like intercultural communication and other not taught in "traditional" or national education systems. That is one of the reasons why internationalization of tertiary or higher education is becoming more and more important in all aspects of university management.

As relationships between and among the nations, cultures and countries are getting better, as higher becomes student mobility. Student mobility has increased from 0.5 mill students worldwide in 1995 to 2.7 mill in 2005. This mirrors the growing globalization of economies, markets and societies. Outbound mobility rate in the Bologna Area is increasing +5 % annually since 2000. Inbound mobility is 7 %, in Europe, with around half being non-citizens of EHEA.

If we look on policy documents in the European Commission, they also state increasing role of international cooperation. First one is smart growth, which means developing economy based on knowledge and innovation. Then comes sustainable growth – promoting more resource efficient, greener and more competitive economy. And third one is inclusive growth: fostering a high-employment economy delivering social and territorial cohesion.

For development of innovation, both, highly qualified human capital and competitive research are necessary. It is important to improve the quality of education to acquire better skills and competences, enhance the collaboration between educational establishments am employer organizations, motivate the students choose the study disciplines in respect with that state needs, develop lifelong learning system to allow to keep the competences online with fast changing needs of the globalized economy and labor market, and one of the most important – increase the regional and international cooperation.

Абрамян О.В. (ВІКНУ)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО АУДІЮВАННЯ

Процес навчання курсантів вищих військових навчальних закладів професійно-орієнтованого аудіювання має складний цілеспрямований та динамічний характер. Оволодіння курсантами професійно-орієнтованим аудіюванням є одним з показників ефективності військово-спеціальної мовної підготовки майбутніх офіцерів.

Результативність процесу формування у курсантів умінь іншомовного аудіювання залежить від цілого комплексу педагогічних умов.

Проблема виявлення умов, які сприяють підвищенню ефективності педагогічного процесу в практиці вищої школи являє сьогодні інтерес для багатьох дослідників, серед дослідників відсутня єдина думка щодо визначення поняття «умова».

У контексті нашого дослідження можна визначити педагогічні умови як значущі обставини в організації військово-спеціальної мовної підготовки майбутніх офіцерів, від яких залежить досягнення майбутнім фахівцем достатнього для ефективної самостійної професійної діяльності рівня володіння іншомовним професійно-орієнтованим аудіюванням.

Вихідною умовою успішності навчання курсантів іноземній мові, яка поєднує між собою усі інші умови, є свідоме конструювання такої ситуації, яка вимагала б від майбутніх офіцерів відповідних дій і вчинків. Цього можна досягти, коли курсанти, усвідомлюючи роль володіння іноземною мовою в професійному становленні власної особистості, будуть зацікавлені як процесом, так і результатом вивчення іноземної мови.

Відповідно з цим положенням до основних педагогічних умов, які сприяють ефективному навчанню майбутніх офіцерів професійно-орієнтованому аудіюванню, належать наступні:

1. Створення ситуації успіху на заняттях з військово-спеціальної мовної підготовки;

2. Активізація комунікативної діяльності курсантів на основі особистісно-діяльнісного, комунікативного та імітаційно-ігрового підходів до організації військово-спеціальної мовної підготовки майбутніх офіцерів;

3. Дотримання основних дидактичних та методичних принципів навчання аудіюванню як виду мовленнєвої діяльності.

У процесі вивчення іноземної мови у курсантів виникає низка труднощів, пов'язаних зі страхом висловлюватись іноземною мовою перед аудиторією.

Курсант боїться робити помилки при вивченні іноземної мови з двох причин: небажання отримати негативну оцінку або оцінку, нижчу від тієї, на яку він звично претендує та яка відповідає його рівню самооцінки й рівню домагань, побоювання бути засудженим одногрупниками, утратити свою репутацію або сприяти формуванню уявлень про себе як про нездібного студента, тобто втратити або знизити свій статус у колективі. Ми дотримуємось точки зору А.Бєлкіна, який пропонує розглядати ситуацію успіху як цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому.

Забезпечення на заняттях ситуації успіху сприяє створенню позитивного емоційного фону, атмосфери творчості та співпраці. Завдяки позитивним емоціям курсанти долають негативне налаштування на несприйняття інформації та острах висловлювати свої думки англійською мовою. Переживання успіху вселяє курсантам впевненість у власних силах, а відчуття успішності є каталізатором спілкування іноземною мовою.

Створення ситуації успіху на заняттях з військово-спеціальної мовної підготовки забезпечує умови для формування мотиваційного компонента професійно-орієнтованого аудіювання, адже переживання власного успіху у будь-якій діяльності є джерелом подальшого розвитку особистості в цьому напрямку.

Важливою умовою підвищення ефективності навчання курсантів професійно-орієнтованого аудіювання є активізація їх комунікативної діяльності.

У вивченні іноземної мови розрізняють інтелектуальну, емоційну і мовленнєву активність. Інтелектуальна активність досягається постановкою проблемних питань, читанням змістовних текстів та їх інтерпретацією, самодіяльністю і самоорганізацією того хто навчається.

Емоційна активність виникає тоді, коли студенти отримують задоволення від роботи, коли їм подобається мова, що вивчається і організація її вивчення. В цьому випадку виникає позитивний емоційний стан, котрий забезпечує внутрішню і зовнішню активність і успіх в оволодінні мовою.

Узагальнюючи вищесказане, слід зазначити, що проблема формування навичок аудіювання у курсантів постає як одна з актуальних проблем методики викладання іноземних мов у вищих військових навчальних закладах. Реалізація комплексу зазначених вище педагогічних умов сприяє підвищенню ефективності навчання курсантів іншомовного професійно-орієнтованого аудіювання.

Азнагулова Г.И. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
к.пед.н, доц. Сулейманова Ф.М. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В соответствии с федеральным государственным образовательным стандартом (ФГОС) высшего профессионального образования третьего поколения реализация учебного процесса должна предусматривать проведение занятий в интерактивных и активных формах.

Цель интерактивного обучения – повышение эффективности образовательного процесса, достижение всеми обучающимися высоких результатов обучения. Интерактивные формы проведения занятий предполагают обучение в сотрудничестве. Все участники образовательного процесса (преподаватель и студенты) взаимодействуют друг с другом, обмениваются информацией, совместно решают проблемы, моделируют ситуации. Обучение с использованием интерактивных образовательных технологий предполагает отличную от привычной логику образовательного процесса: не от теории к практике, а от формирования нового опыта к его теоретическому осмыслению через применение на практике.

К основным преимуществам интерактивных форм обучения относятся: активизация познавательной и мыслительной деятельности студентов; вовлечение студентов в процесс обучения, освоения нового материала не в качестве пассивных слушателей, а в качестве активных участников; развитие навыков анализа и критического мышления; усиление мотивации к изучению дисциплины; создание благоприятной атмосферы на занятии; развитие коммуникативных компетенций у студентов; развитие навыков владения современными техническими средствами и технологиями обработки информации; формирование и развитие умения самостоятельно находить информацию и определять уровень ее достоверности.

Интерактивные методы основаны на принципах взаимодействия, активности обучаемых, опоре на групповой опыт, обязательной обратной связи. Создается среда образовательного общения, которая характеризуется открытостью, взаимодействием участников, равенством их аргументов, накоплением совместного знания, возможностью взаимной оценки и контроля.

Для решения воспитательных и учебных задач преподавателем могут быть использованы следующие интерактивные формы обучения.

1. Обсуждение в группах Групповое обсуждение какого-либо вопроса направлено на нахождение истины или достижение лучшего взаимопонимания.

2. Творческое задание Творческое задание составляет содержание (основу) любой интерактивной формы проведения занятия.

3. Публичная презентация проекта Презентация – самый эффективный способ донесения важной информации при публичных выступлениях. Слайд-

презентации позволяют эффектно и наглядно представить содержание, выделить и проиллюстрировать сообщение.

4. Дискуссия. Дискуссия как интерактивный метод обучения означает исследование или разбор.

Таким образом, рассмотренные интерактивные методы обучения направлены на повышение собственной активности обучающихся и их мотивации к учебно-профессиональной деятельности, что позволяет перейти от пассивного усвоения знаний студентами к их активному применению в профессиональной деятельности.

Александрова А.Р. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
д.пед.н., проф. Головнева Е.В. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

НОВОЕ В ФИЛОСОФИИ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Производство и использование различных видов информации в процессе управления является важным фактором развития социума, личности и управляющей подсистемы.

Известно, что человечество, хотя и медленно и неравномерно, вступает в информационную цивилизацию, когда для общества зачастую информация становится более важной составляющей, чем земля, труд, капитал, сырье, а массовое, стандартизированное производство заменяется новой системой индивидуального производства, в основе которого лежит не ручной, а преимущественно умственный труд, базирующийся на информатике и супертехнологии.

Конечным продуктом такого производства являются не миллионы идентичных стандартизированных товаров, а индивидуализированные продукты потребления и услуги.

Появление новых технологий ведет общество не к стандартизированному обществу, а к дифференцированным структурам, каждая из которых продуцирует свою собственную подсистему ценностей.

В связи с этим восприятие будущего общества связывается не с ростом тоталитаризма и отчуждения, а с децентрализацией, регионализацией, разукрупнением экономических и социальных структур, изменением характера труда в направлении его интеллектуализации и гуманизации, с демократизацией экономической и социальной жизни.

Изменяется соответственно и тип труда, который базируется на развитой технологии и квалификации, достигаемых серьезным, систематическим образованием. Это определяет новые задачи в подготовке специалистов-профессионалов в системе высшего образования.

Анализируя концепцию новой информационной, супериндустриальной цивилизации, Т.П. Малькова и М.А. Фролова подчеркивают, что для ее становления характерна социальная дифференциация, разнообразные технические средства и формы производства, когда все большие потоки информации должны

циркулировать между компонентами общества; в противном же случае цивилизации грозит распад и дезинтеграция.

Этот, отмеченный ещё А. Тоффлером эффект, показывает, что превращение индустриального общества в информационное есть некий социальный заказ, который предполагает новые типы межличностных отношений, новые этические и семейные ценности, новый тип восприятия реальности, а также и иную экономическую среду, которая, в свою очередь, сформирует корпорацию нового стиля.

Анализ научных исследований и практики показывает, что увеличивающийся поток информации в обществе и системе образования влечет: изменение характера мыслительной деятельности человека, его ценностных ориентаций, развитие визуального (синтетического) мышления; резкое повышение эффективности мыслительной деятельности, возникновение социальных групп, владеющих организованной (системной) информацией; изменение коммуникативных средств и увеличение их информационной емкости; усиление социальной изоляции как отдельных личностей, так и отдельных групп людей, что приведет к изменению познавательных и других ценностей; изменение характера взаимоотношений, взаимодействия между обучающими и обучающимися, развитие которых будет зависеть от профессионализма, информированности управляющей подсистемы; замену «книжной» культуры экранной.

Отсюда становится понятным то внимание, которое придается информационным аспектам жизни и овладению информационным технологиям. Это определяет новые задачи в подготовке специалистов-профессионалов в системе высшего образования.

к.пед.н., проф. Безносюк О.О. (КОГПА-ВІКНУ)

КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВОГО ФАХІВЦЯ

Джерелами теорії і технологій контекстного навчання є: по-перше, теоретичне узагальнення різноманітного практичного досвіду інноваційного навчання; по-друге, розуміння змістотворюючого впливу предметного і соціального контекстів майбутньої професійної діяльності студента на процес і результати його навчальної діяльності; по-третє, діяльнісна теорія засвоєння соціального досвіду, розвинена у вітчизняній психології та педагогіці .

У контекстному навчанні виділені три базові форми діяльності студентів і безліч проміжних, перехідних від однієї базової форми до іншої.

До базових відносяться:

• навчальна діяльність академічного типу, класичним прикладом якої є інформаційна лекція; тут має місце виключно передача викладачем інформації студентам. Однак уже на проблемної лекції або семінарі-дискусії намічаються

предметний і соціальний контексти майбутньої професійної діяльності: моделюються дії фахівців, які обговорюють теоретичні, суперечливі за своєю суттю питання і проблеми;

– квазіпрофессіональной діяльність, що моделює в аудиторних умовах і на мові наук умови, зміст і динаміку виробництва, відносини зайнятих в ньому людей, як це має місце, наприклад, у діловій грі та інших ігрових формах контекстного навчання;

– навчально-професійна діяльність, де студент виконує реальні дослідні (НДР, підготовка і захист дипломної роботи) або практичні (виробнича практика) функції. Залишаючись навчальної, робота студентів за своїми цілями, змістом, формами і технологіями виявляється фактично професійною діяльністю; отримані раніше знання виступають тут її орієнтовною основою. На цьому етапі завершується процес трансформації навчальної діяльності в професійну.

Перебуваючи з самого початку в діяльнісної позиції, студенти отримують в контекстному навчанні все більш розвинену практику використання навчальної інформації в функції засобу регуляції власної діяльності. Це забезпечує органічне входження молодого фахівця в професію, значно скорочує період його предметної і соціальної адаптації на виробництві.

Якщо і починати підготовку фахівців спільно із замовником, то схема Військова частина-Військовий інститут ідеальна, так як Міністерство оборони України є одночасно і "споживач", і "виробник". Що цікаво, це не зовсім нові ідеї, ще в 60 роки підготовкою протягом всього навчання разом з ВНЗ займалися в КБ конструктором космічних кораблів С.П. Корольовим, а в наші часи особливо активну участь у підготовці фахівців беруть замовники європейських та американських компаній, а вони не звикли викидати гроші на вітер.

Приведемо приклад нових підходів до навчання в Німеччині. В якості успішної моделі такої освіти хочеться навести створення в Німеччині так званої подвійної освіти. Німецька модель управління якістю освіти включає дві основні оціночні системи: 1) поточний моніторинг якості освіти та 2) оцінка «періоду напіврозпаду знань» . Університет Мангейма є першим університетом кооперативної освіти (3 місяці навчання в університеті, 3 – на підприємствах і компаніях) і очолює рейтинг престижних університетів Німеччини, його випускники є провідними бізнесменами та представниками адміністрації в регіоні Баден-Вюртемберг. На успішну концепцію кооперативного освіти в Мангеймі націлене більше 2000 підприємств і компаній, що беруть участь в процесі утворення з практичної сторони, які направили своїх співробітників на навчання. Підсумовуючи описану вище систему освіти, її можна охарактеризувати наступним девізом: «з практики для практики».

У школах і коледжах Узбекистана підготовкою учнів і особливо методичною підготовкою вчителів, не формально, займаються викладачі ВНЗ (навіть доктори наук, професори 2–4 години на тиждень читають лекції в коледжах, начальники цехів, майстри з підприємств проводять практичні заняття з своїми майбутніми співробітниками).

Спільно з керівниками МОУ, ВНЗ і побажаннями курсантів в майбутньому служити у відповідній військовій частині, складається індивідуальна програма підготовки, де активну участь з першого дня приймають керівники військових частин, як у замовника, так і на деяких практичних заняттях у ВВНЗ, військова частина нарівні з Військовим інститутом бере активну участь у підготовці свого майбутнього офіцера.

Головне в такій схемі підготовки бажання, можливості начальника і професорсько-викладацького складу ВВНЗ, керівництва військових частин. Ми спробуємо, ентузіасти можуть зробити багато, але не все, від керівництва Міністерства оборони України залежить створення механізму організації даного процесу, можливо невеликої допомоги в організації наукового експерименту і в подальшому розповсюдження на інші ВВНЗ та регіони, спеціальності.

Жити і вчити по новому, тільки разом, замовник, ВВНЗ і студент-курсант здатні підготувати фахівця, який буде задовольняти реалії сьогоднішнього дня і майбутнього.

к.пед.н. Бешок Т.В. (КОГПА ім. Т. Шевченка)

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИКИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ОДНА З УМОВ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЇХ МЕДІАГРАМОТНОСТІ

Науково обгрунтована методика забезпечує планове, змістовне проведення занять, вибір етапів навчального процесу, на яких доцільно застосовувати медіаосвітні технології (МОТ), визначення місця медіаосвітніх технологій у структурі заняття, часу роботи з ними, змістового наповнення медіатекстів. Ця педагогічна умова передбачає вдалий підбір закономірностей, принципів, методів застосування МОТ та організаційних форм навчання, індивідуального та групового підходу щодо засвоєння студентами змісту навчального медіаосвітнього матеріалу.

Методика застосування МОТ у професійній підготовці майбутніх учителів реалізується у процесі вивчення дисциплін педагогічного спрямування (“Загальної педагогіки”, “Основ корекційної педагогіки”, “Сучасних педагогічних технологій”, “Основ педагогічної майстерності”), спецкурсу “Медіаосвітні технології у навчально-виховному процесі”.

Розроблене нами навчально-методичне забезпечення включає: навчально-методичний комплекс (навчальну та робочу програму із запропонованого спецкурсу “Медіаосвітні технології у навчально-виховному процесі”, лекційні, семінарські, лабораторні заняття, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, форми контролю знань, умінь і навичок, дидактичне забезпечення навчальної дисципліни (схеми, таблиці, дидактичний роздавальний матеріал, презентації, зразки студентських та учнівських періодичних видань, тематичних радіопрограм, телепередач, перелік та наповнення кращих інформаційно-пізнавальних сайтів для студентів); критерії оцінювання рівня медіазнань, умінь

і навичок студентів педагогічних спеціальностей. Методичне забезпечення передбачає також використання навчально-пізнавальних сайтів для дітей, батьків, студентів, вчителів і викладачів.

Основним завданням викладачів ВНЗ є створення електронних комплексів навчальних дисциплін, навчання майбутніх учителів умінню критично сприймати медіаповідомлення, застосовувати наявні інформаційно-пізнавальні періодичні видання, аудіовізуальні, мобільні, комп'ютерні, інтернет та цифрові технології в подальшій педагогічній діяльності.

На заняттях із педагогічних дисциплін, та окремих методик викладання шкільних предметів нами створювалися обставини, які спонукали студентів до активного використання інноваційних форм навчальної діяльності, формуючи у них потребу застосовувати медіаосвітні технології у подальшій професійній діяльності, стимулюючи активну пізнавальну діяльність учнів. Із метою стимулювання студентів до оволодіння системою медіазнань, умінь та навичок передбачено системне впровадження МОТ у навчальний процес педагогічних ВНЗ.

Із метою комплектування медіаосвітнього навчального середовища, підбору методів, засобів, форм організації навчального процесу у ВНЗ, враховуючи закономірності та дидактичні принципи організації навчального процесу, створено блог викладачів, які читають відповідні предмети медіаосвітнього спрямування. На противагу соціальним мережам, ми працюємо над створенням єдиної медіаосвітньої мережі з розміщенням пізнавальної інформації, ігор, конкурсів, олімпіад, змагань, тестових завдань, навчальної інформації та інформації медіаосвітнього спрямування. Єдина освітня соціальна мережа сприятиме зацікавленню студентів у навчальному матеріалі, формуванню позитивної мотивації, вивченню основ медіаосвіти, критичному ставленню до отриманої інформації, навчанню вмінням раціонально використовувати сучасні медіа.

Оволодіння МОТ й особливостями їх застосування у навчальному процесі передбачає знання студентами основних видів МОТ, специфіки викладання предметів шкільного курсу із застосуванням навчально-пізнавальних медіатекстів, уміння відбирати із сучасного медіапростору пізнавальну інформацію, створювати власні медіатексти навчального призначення, опановувати знання та вміння застосовувати технічні засоби, цифрові, комп'ютерні, мультимедійні та інтернет-технології, критично ставитися до інформації, отриманої з різних медіа. Передбачається врахування педагогом вікових, психологічних та індивідуальних особливостей учнів і студентів під час навчання із застосуванням медіаосвітніх технологій.

к.пед.н., доц. Благініна С.В. (Ніжин. ДУ ім. М. Гоголя)

НІМЕЦЬКИЙ ДОСВІД ЕЛІТАРНОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У русі «болонським» шляхом європейської інтеграції взірцем дій для освітян і керівників України може стати німецький досвід індустріального та

інформаційного успіху не надто багатої на ресурси країни, що у даний момент стала лідером ЄС. Його може пояснити тільки одночасне застосування філософії, соціальних, педагогічних та інших наук.

Погані природні умови стали причиною відставання німців від усіх південних європейських народів у розвитку писемності і наук. Світоглядно-культурним фундаментом появи і розвитку сучасної системи освіти Німеччини ми вважаємо процес, який отримав назву «Реформація» – бурхливі події у лоні католицької церкви. Німці більше інших потерпали і страждали від принижень і несправедливості. Реформатори, лідером яких виявився Мартін Лютер (1483–1546), запропонували антиавторитарну концепцію церкви, яка повинна була обходитися без професійно-ієрархічного духовенства. Важливо підкреслити й ту обставину, що Реформація встановила нові вимоги до мислення кожного мирянина, вимагала його активності і самостійності, проголосила людський інтелект головним засобом перемоги над гріхом і джерелом отримання правильних суджень. Цей «реформаторський нюанс» став основою створення спеціалізованих воєнних вищих закладів, а пізніше (1810 р.) – винайдення кращої у світі навіть у наш час моделі «берлінського дослідницького університету», працівники якого одночасно відкривали закони природи та успішно готували нових науковців.

Як відомо, ця модель з її академічною свободою і значною підтримкою індивідуальних зусиль професорів забезпечила формування елітного варіанту науки в Німеччині. Наслідком розумної державної освітньої політики її керівників стало лідерство в освіті і переважній більшості наук – від філософії і фізики аж до педагогіки і порівняльного мовознавства. Домінував принцип елітарності, але не за походженням і впливом батьків, а за здібностями, працьовитістю і, що також було важливим, патріотизмом. Не випадково керівники СРСР для швидкого вирішення безлічі економічних та оборонних проблем з кінця 1920-х років обрали для свого нового науково-оборонного комплексу саме німецький взірець. Основною іноземною мовою стала німецька, головним джерелом наукової інформації – німецькі часописи і навчальна література. Запозичили також німецький досвід селекції учнів шкіл, підтримки і скерування в науки здібних і працьовитих, концентрації найкращих дослідників у різних ВНЗ, які працювали за моделлю Берлінського університету.

Однак, у ті міжвоєнні роки настав дуже важкий період занепаду вищої школи, але вже наприкінці XX ст. Німеччина повернула собі лідерство у багатьох секторах, зокрема, у створенні технологій XXI ст. Ось останній приклад: один з колективів науковців ФРН застосував суперкомп’ютер для обчислення моделі «білка-знаряддя», реалізував цю дивну речовину і з її допомогою легко і невимушено розпочав виготовляти у значних кількостях субстанції і речовини - матеріали XXI ст. для запланованої німцями «економіки знань».

Тому, на наш погляд, для українців корисно розвивати вищу освіту і наукові дослідження на тих же засадах, що у Німеччині. І реформи слід проводити «по-німецьки» – від дискусій і досліджень через обмеженого обсягу експерименти аж до повного удосконалення винаходів і засобів.

Ми не можемо дозволити собі проводити реформи заради реформ – необхідно визначитися з тим, що вимагатиме від науковців та системи освіти ринок

праці через 10–15 років. У сучасній Німеччині вирішили, що прогрес у подальшому піде шляхом робото-комп'ютеризації, тому вони інтенсивно розширюють відповідний сектор підготовки в технічних університетах та інших ВНЗ, не відмовляючись від запрошення на роботу вже навчених українських фахівців з програмування і комп'ютерної техніки. На наше переконання, доцільно інтенсифікувати нашу взаємодією з ВНЗ і фірмами Німеччини, створюючи спільні виробництва для зменшення втрат здібної молоді.

Веселова С.Э. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
к.пед.н, доц. Сулейманова Ф.М. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

ПРОБЛЕМЫ МОДЕРНИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Целями Болонской декларации названы: формирование единого общеевропейского образовательного пространства и рынка труда для работников высшей квалификации, открытие свободного доступа к европейскому образованию и содействие мобильности участникам образовательного процесса (студентам и преподавателям), принятие системы легко понимаемых и сопоставимых степеней высшего образования (бакалавриат – магистратура), учреждение системы кредитов, содействие европейскому сотрудничеству в обеспечении качества. Болонский процесс направлен на смену парадигмы высшего образования от "teaching" – человека учат к "leaning" – человек учится.

Основными условиями и предпосылками Болонской декларации являются:

1. Усиливающийся процесс глобализации, перспектива вступления России во Всемирную торговую организацию (ВТО) заставляют координировать образовательную политику с общемировыми тенденциями.

2. Решение проблемы признания российских дипломов в европейских странах.

3. Увеличение доходов государственного бюджета от обучения иностранных студентов.

Основные положения Болонской декларации:

1. Введение единого общеевропейского приложения к диплому о высшем образовании.

2. Введение единого для всего европейского образовательного пространства механизма учета освоенного студентами объема знаний в кредитных единицах ECTS – European Credit Transfer System, которые используются в двух основных функциях: для обеспечения возможности зачета курсов, освоенных в одном вузе другим вузом (функция трансфера) и для определения позиции обучающегося на его образовательной траектории применительно, в первую очередь, к возможности продолжения обучения и перехода на следующий образовательный уровень (накопительная функция).

3. Создание условий для значительного повышения мобильности студентов, преподавателей и научных работников путем устранения препятствий для эффективного осуществления свободного передвижения: обеспечение учащимся возможности получения образования и практической подготовки;

преподавателям, исследователям и административному персоналу – возможности признания результатов и зачет времени, затраченного на проведение исследований, преподавание и стажировку в других вузах.

4. Одно из центральных положений Болонской декларации – это установление многоуровневой системы высшего образования при базовой структуре «бакалавриат-магистратура».

5. Повышение качества образования и установление общеевропейских критериев его оценки.

Повышение качества образования необходимо решать на нескольких уровнях:

Европейский уровень. Разработка, согласованных в рамках единого образовательного пространства, перечня стандартов, процедур и основных принципов обеспечения качества образования.

Национальный уровень. Система обеспечения качество образования должна включать точное распределение обязанностей, участвующих в образовательной деятельности органов и учреждений, внешнюю и внутреннюю экспертизу, аккредитацию и аттестацию вузов, международное партнерство в сфере качества образования.

Вузовский уровень. Разработка внутривузовской системы обеспечения качества образования, включающая рейтинговую оценку деятельности преподавателей и учебу студентов, модульный принцип построения учебного процесса.

Таким образом, участие России в Болонской конвенции – это способ реформирования отечественной системы образования, ее сближение с европейской, при условии сохранения фундаментальных ценностей и особенностей и конкурентных преимуществ отечественной системы образования.

к.фіз.-мат.н. Гонтарук О.М. (НУФВ та С України)

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СПОРТИВНОГО РЕЗЕРВУ В УКРАЇНІ

Збройні Сили України потребують підготовлених на належному рівні психологічно-стійких та фізично здорових воїнів. Тому освітня системи у нинішніх умовах має забезпечити комплексне поєднання компонентів навчального та фізкультурно-спортивного процесу для підготовки кадрів та створення спортивного резерву. Актуальність зазначеного свідчить, що за роки існування Збройних Сил України військовими спортсменами здобуто 74 олімпійські нагороди (25 золотих, 23 срібних та 26 бронзових), а також чемпіонами світу стали 224 військовослужбовців та 355 – чемпіонами Європи. Військові спортсмени складали 20-30 % від складу національної олімпійської збірної команди України.

У минулому році 22 представники Збройних Сил України стали чемпіонами та призерами чемпіонатів світу та 35 – чемпіонами та призерами європейського континенту з олімпійських видів спорту.

З початком спортивного сезону 2016 року, станом на 1 вересня, 2058 військових спортсменів захищали честь держави та її Збройних Сил у 455 міжнародних змаганнях. На чемпіонатах світу та Європи ними здобуто 126 нагород (38 золотих, 42 срібних та 46 бронзових) з олімпійських видів спорту. На XXXI літніх Олімпійських іграх в м. Ріо-де-Жанейро виступали 205 спортсменів, з яких 54 спортсмени-представники Міністерства оборони України. За результатами Ігор спортсмени-армійці здобули 2 золоті медалі, 3 срібні та 14 атлетів зупинились в одному кроці від п'єдесталу пошани, посівши 4 – 6 місця.

З метою приведення навчально-методичної бази з фізичної підготовки та спорту вищих досягнень до вимог та стандартів армій країн-членів НАТО пропонується модернізувати матеріально-технічні бази закладів фізичної культури і спорту Міністерства оборони України.

Інноваційним в освітній системі ВНЗ з підготовки військовослужбовців має бути запроваджено таку модель фізичного виховання і спорту, яка б спонукала молодь до здорового способу життя, зокрема розробити постійно діючий механізм фізичного виховання на національних базах олімпійської підготовки: Центральному спортивному клубі Збройних Сил України (м. Київ), навчально-спортивній базі літніх видів спорту (м. Львів) та навчально-спортивній базі зимових видів спорту "Тисовець" (Львівська обл.). Зазначені бази забезпечують підготовку спортсменів з велоспорту, легкої атлетики, плавання, стрибків у воду, гімнастики спортивної, стрільби кульової та стрільби із лука, сучасного п'ятиборства, боротьби вільної та греко-римської, фехтування, боксу, веслування академічного та на байдарках і каное, біатлону та лижних гонок.

В кожному освітньому закладі має бути своя спортивна база, а шкільна фізична культура зорієнтована на запровадження інноваційних форм навчання та на розвиток олімпійських видів спорту. Створення сучасної спортивної інфраструктури, забезпечення високоякісним обладнанням та інвентарем є необхідною умовою для розвитку масового спорту, створення олімпійського резерву та підготовки спортсменів високого класу. Тому важливо привести чинні державні будівельні норми до європейських стандартів та їх дотримання при розміщенні спортивних споруд у ВНЗ та військових містечках. Для вирішення поставлених завдань щодо удосконалення фізичного виховання та підготовки спортивного резерву в Україні має стати державно-приватне партнерство. Цей механізм співпраці ВНЗ, армійських спортивних клубів, федерацій може бути важливим механізмом для залучення додаткових ресурсів для підвищення ефективності реалізації різноманітних фізкультурно-спортивних проектів.

к. психол.н., доц. Григоричева И.В. (АлтГПУ, Россия),
к. психол.н., доц. Мельникова Ю.А. (АлтГПУ, Россия)

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ ВОЖАТОГО (НА ПРИМЕРЕ "ШКОЛЫ ВОЖАТЫХ")

Образ современного вожатого строится на ряде требований к нему со стороны государства, общества и педагогического коллектива. Традиционно

вожатство представляется как одно из средств социализации подрастающего поколения. Одной из ключевых компетенций, которыми необходимо обладать вожатому, начинает выступать не только педагогическая, но и психологическая компетенция, а также близкая к ним психолого-педагогическая компетентность.

Если рассматривать психолого-педагогическую компетентность с точки зрения педагогической специальности, которой, по сути, стихийно или целенаправленно овладевают вожатые, то здесь целесообразно опереться на подход к компетенциям в образовании, предложенный И.А. Зимней, которая предлагает рассматривать три основные группы компетентностей:

– компетентности, относящиеся к самому себе как личности, как субъекту жизнедеятельности;

– компетентности, относящиеся к взаимодействию человека с другими людьми;

– компетентности, относящиеся к деятельности человека, проявляющиеся во всех ее типах и формах.

На наш взгляд, данная классификация выступает наиболее полной для осуществления деятельности вожатого и может служить основанием для отбора содержательной стороны подготовки вожатого к профессиональной деятельности. Для ее успешного осуществления необходимы психологические знания о специфике как возраста детей, с которыми они будут работать, так и особенностями формирования группы, благоприятного психологического климата детского коллектива, профилактике и устранению конфликтов в детской среде. Данное обстоятельство мы постарались учесть в разработке программы подготовки вожатых.

Так, с точки зрения психологического аспекта к реализации обучения вожатых, опираясь на классификацию И.А. Зимней, мы наполнили содержание программы в Школе вожатых следующими аспектами. Первый – теоретическая подготовка, включающая знания по направлениям: возрастно-психологические особенности детей, пребывающих в лагере (первая группа компетенций); особенности общения и разрешения конфликтов в детской среде (вторая группа компетенций), практическая подготовка – проведение практических занятий по отработке навыков командообразования профессионально важных качеств (все три группы компетенций).

Практические занятия реализованы в интерактивной тренинговой форме. Основной акцент сделан на самостоятельную работу в группе, в ходе которой студентам предлагалось актуализировать такие понятия как кодекс вожатого, сформулировать основные правила жизни в лагере.

Также предлагалось в формате ролевой игры отработать навыки разрешения конфликтов между школьниками. Будущие вожатые самостоятельно моделировали ситуации, и помогали друг другу в поиске оптимального разрешения того или иного конфликта.

д.пед.н., доц. Гулай О.І. (Луцький НТУ)

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПРИРОДНИЧОНАУКОВИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Зміст освіти передбачає дві площини: вертикальну (за галузями діяльності, яка втілюється в навчальних предметах, розгорнутих у часі) та горизонтальну – за складом елементів, властивих кожному виду чи галузі діяльності, кожному навчальному предметові. Конструювання змісту освіти відбувається двічі: до процесу навчання та під час його проходження.

Маємо два проекти: перший інваріантний, другий змінюється залежно від конкретних умов.

З метою оптимізації викладання природничонаукових дисциплін («Фізика», «Хімія», «Вища математика») для майбутніх будівельників нами проведено аналіз ролі хімічних, фізичних та математичних знань у структурі підготовки бакалаврів (молодших спеціалістів) напряму «Будівництво».

Матриця міжпредметних зв'язків наочно ілюструє взаємозв'язки дисциплін гуманітарної та соціально-економічної, природничонаукової та професійної підготовки.

При побудові матриці використано аналіз навчальних робочих програм як молодшого спеціаліста, так і бакалавра, опитування викладачів наведених дисциплін та педагогічний досвід викладання у технічному університеті для студентів напряму «Будівництво».

Розділи навчальної дисципліни (виокремлені на основі аналізу ОПП), які необхідні для успішного вивчення інших природничонаукових та фахових дисциплін, відзначено плюсами.

Аналіз матриці за рядками дозволяє виявити ті фахові дисципліни, що несуть найбільше фундаментальне навантаження, обґрунтувати обсяги вивчення конкретних дисциплін при побудові навчальних планів.

Аналіз за стовпцями дозволяє виявити, знання з яких тем природничонаукової дисципліни найбільше використовуються у дисциплінах професійного спрямування.

Використання проведеного аналізу дозволить розробити досконалі робочі навчальні програми, якісно спланувати навчальний процес, зробити акцент на вивчення тем, що мають професійну вагомість, а другорядні теми виносити на самостійне опрацювання студентів.

Структуру змісту ступеневого навчання природничонаукових дисциплін можна представити у вигляді піраміди, основу якої визначають обсяг навчального матеріалу та час на його вивчення, а висоту – складність та професійна значущість матеріалу.

У розглянутій моделі можна виділити три рівні, які умовно відповідають трьом ступеням навчання у системі загальної та професійної освіти. Представлена модель демонструє важливість базової загальноосвітньої підготовки для успішного навчання у ВНЗ. Профільне вивчення дисциплін сприяє збільшенню

площі основи піраміди та підвищенню висоти її першого, фундаментального рівня.

Завершальний рівень піраміди досягається після вивчення природничонаукових дисциплін у вищій школі. Успішність його опанування пов'язана не лише із достатнім рівнем знань, але і з умінням вчитися загалом. Тому, на наше переконання, основним завданням природничонаукових дисциплін є сформувати саме це вміння та потребу його реалізувати.

У процесі планування та викладання навчального матеріалу важливо виявити взаємозв'язки між складовими змісту дисципліни та наглядно представити її структуру.

Орієнтовані графи є однією із наочних моделей для зображення таких взаємовідношень не тільки у математиці чи інформатиці, але й у педагогіці зокрема.

Таким чином, представлена трирівнева пірамідальна модель ілюструє вертикальну структуру ступеневого навчання природничонаукових дисциплін, а граф взаємозв'язків – її горизонтальну структуру.

Створену модель можна застосувати як до дисципліни в цілому, так і до окремих її розділів чи тем.

Побудований граф дозволяє виділити ядро навчальної дисципліни, оптимально спланувати лекційний курс, лабораторний практикум та самостійну позааудиторну роботу студентів.

Він є основою для створення навчальних курсів дистанційної форми навчання та електронних навчальних посібників.

к.пед.н., доц. Гуменний О.Д. (НУБіП України)

СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Електронний навчальний курс (ЕНК) нового покоління вирізняється оцінюванням розвитку розумових операцій студентів окрім функцій подання навчальної інформації. У процесі його проектування важливо враховувати особливості отримання інформації студентами, а саме: отримування інформації в стислій візуалізованій формі, самостійне управління процесом формування потоків навчальної інформації для наступного синтезу, закріплення у процесі виконання проектів і збереження. Концепція розробки електронних навчальних курсів побудована на використанні ментальних інтелект-карт.

Найбільш близькими за дидактичними якостями до розглянутої моделі мислення є засоби, запропоновані В. Шаталовим і А. Егідесом. У системі Шаталова значимими є «опорні сигнали» як згорнуті модельні образи навчального матеріалу у вигляді візуальних та «чуттєвих» графічних схем і малюнків. А. Егидес розробив унікальний метод трансформації складного тексту в чітку логіко-графічну схему, в результаті її сприйняття людина легко і ефективно запам'ятовує і засвоює матеріал будь-якої складності.

Виокремленні моделі мислення органічно реалізовуються у процесі виготовлення і використання ЕНК засобами інтелект-карт. Їх використання уможливлює виявлення багатьох прихованих елементів, фактів і нюансів. При цьому відкриваються нові творчі можливості, задіюється асоціативне мислення. Все це сприяє вирішенню нерозв'язних проблем і знаходженню оптимального виходу із складних ситуацій, що особливо важливо для використання проективної педагогіки для навчання студентів.

При проектуванні ментального електронного навчального курсу мають бути враховані особливості когнітивних процесів, що лежать в основі сприйняття і запам'ятовування навчальної інформації. Особливо доцільно акцентуватися на принципі формування в пам'яті студентів цілісного образу навколишньої дійсності на трьох рівнях: чуттєвому, модельному і понятійному.

Етапи проектування ментального підручника. Розробляючи тривимірну модель навчальної інформації, необхідно здійснення наступних етапів розробки ментального підручника по заданій темі: Етап 1. Створюється результативно-цільова модель вивчення теми, що представляє собою послідовність: питань на знання понять і фактів; питань на розуміння зв'язків між поняттями; завдань на застосування отриманих знань; завдань на формулювання основних наукових проблем в цій галузі і опис підходів до їх вирішення. Етап 2. Створюється лінійний навчальний текст (повнотекстова лекція), в якому навчальна інформація може надаватися як послідовність розв'язуваних наукою проблем з описом підходів до їх вирішення, типових практичних завдань. Далі проектуються моделі навчальної інформації: Етап 3. – на рівні понятійного образу. Етап 4. – на рівні модельного образу. Етап 5. – на рівні чуттєвого образу. Етап 6. Проектування сценарію пред'явлення навчальної інформації. Отже, ментальний ЕНК за своєю структурою моделює пристрій пам'яті і містить три рівні ієрархії: рівень наочно-чуттєвої образності інформації, рівень ментальної карти, рівень розгортання інформації.

к.пед.н., доц. Дебич М.А. (ІВО, Київ)

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАННЯ

Високі темпи поширення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) істотно вплинули на зміну традиційної моделі освітньої системи, методів викладання і формування професійної компетентності. Розвиток технологій дистанційного навчання і використання цифрового освітнього контенту сприяють розширенню доступу до вищої освіти і підвищенню її якості, що особливо актуально для країн, що розвиваються.

Масові відкриті он-лайн курси (Massive Open Online Courses, MOOCs) названі в числі 30 найперспективніших тенденцій у розвитку освіти до 2030 р. Вони сприяють демократизації освітнього процесу, створенню безкоштовних та відкритих освітніх ресурсів (ВОР), зменшують чи й усувають територіальні та часові бар`єри. Авторами курсів зазвичай стають кращі викладачі провідних університетів світу, що сприяє розширенню доступу до якісної освіти для всіх бажаючих.

Але з появою технологій електронного навчання викладачі зіткнулися з проблемами набуття і реалізації навичок викладання он-лайн. З одного боку, Інтернет є ідеальним інструментом навчання, що забезпечує гнучкість і доцільність для студентів, одночасно пропонуючи нескінченні можливості для інновацій викладання.

З іншого боку, електронне навчання має істотні особливості, що вимагають адекватного реагування та управління.

Міжнародними організаціями, які визначають пріоритети діяльності у галузі інформаційних та комунікаційних технологій, є Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури – ЮНЕСКО (зокрема, Інститут з інформаційних технологій в галузі освіти, ІІТО) та Організація економічного співробітництва і розвитку ОЕСР (Центр з питань досліджень та інновацій в галузі освіти).

Аналізуючи зарубіжні джерела, ми зустріли декілька термінів: e-learning, virtual learning, online learning, digital learning та інші. В українському науковому просторі вживають переклади цих термінів – електронне навчання (е-навчання), віртуальне навчання, он-лайн навчання та цифрове навчання.

Термін «e-learning» існує з 1999 року, коли цей термін вперше використали на семінарі КБТ (CBT – Cognitive Behavioral Therapy).

Зауважимо, що електронна освіта має і переваги, і недоліки. Е-навчання пропонує простоту, гнучкість і можливість віддаленого доступу до аудиторії за своїм графіком, тобто серед переваг лідирують відсутність вікових та географічних обмежень; інтерактивність; економічна ефективність.

Але є й очевидні недоліки: практичні навички складніше здобути з інтернет-ресурсів; ізоляція; проблеми здоров'я (зір, осанка); проблема якості; проблема визнання диплому та ін.

Відкрита освіта може зіграти важливу роль у забезпеченні доступу до освіти для всіх і в подоланні труднощів, які створюються постійно мінливою обстановкою.

Серед таких змін:

- глобалізація і зростаюча інтернаціоналізація в сфері вищої освіти;
- зростаючий попит на доступ до вищої освіти (очікується, що до 2020 року в усьому світі буде значно більше 120 млн. студентів);
- мінлива демографія тих, хто навчається, збільшення кількості дорослих студентів;
- широкий доступ до технологій і засобів комунікації;
- необхідність у зміні цін, фінансової доступності та економічних моделей для вищої освіти.

Дослідження показали, що е-навчання – це відмінний спосіб для досягнення якісних результатів в короткі терміни.

На національному та міжнародному рівнях знадобляться нові форми фінансування, гарантії якості та акредитації для того, щоб підтримувати нові підходи, моделі надання вищої освіти.

Уряду потрібно використовувати відкритість освіти по максимуму і зробити освіту доступнішою для всіх, у тому числі, в фінансовому плані, але в той же час це має приносити прибуток закладам у системі відкритої вищої освіти.

Але головна і незаперечна мета усього цього – нарощування інтелектуального капіталу нації.

к.т.н., доц. Демянюк О.С. (ВІКНУ)

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІНТЕРАКТИВНИЙ КАБІНЕТ ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВВНЗ

В умовах сучасного динамічного розвитку суспільства й ускладнення його технічної та соціальної інфраструктури найважливішим стратегічним ресурсом є інформація. Новітні інформаційні технології дозволяють створювати, зберігати та забезпечувати ефективні способи передачі інформації, яка стає одним з найважливіших факторів життя. При цьому головною передумовою успішного розвитку процесів інформатизації суспільства є інформатизація освіти.

Входження України до Європейського освітнього простору неможливе без широкого впровадження новітніх інформаційних технологій у навчальний процес. Одним із пріоритетних напрямків психолого-педагогічних та методичних досліджень є використання комп'ютерних технологій під час викладання навчальних дисциплін у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ).

У наш час ВВНЗ повинен надавати студентові (курсантові) широкий вибір інформації та способів роботи з нею, а комп'ютер має стати активним помічником як викладача, так і студента (курсанта).

Розглянемо можливості та характеристики складових інтерактивного кабінету.

Інтерактивна дошка надає можливість НПП та студентам (курсантам) працювати в інтерактивному режимі. Усі види занять, що проводяться з використанням інтерактивної дошки, записуються і можуть бути використані в подальшому для самостійної підготовки студентів (курсантів), обміну досвідом і спільної підготовки навчального матеріалу НПП, оцінювання знань, а також відтворення раніше вивченої теми, якщо студенти (курсанти) пропустили заняття або погано засвоїли навчальний матеріал.

Навчальне середовище, створене на базі інтерактивного кабінету, забезпечує циркуляцію навчальної інформації в межах цієї аудиторії та може розглядатися як замкнене навчальне середовище. Наявність у кабінеті (аудиторії) засобів інформаційних технологій формує комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище та надає принципової можливості створити відкрите навчальне середовище за умови забезпечення підключення до глобальної або локальної мережі.

Таким чином, ефективність НВП підвищується завдяки комплексному використанню сучасної комп'ютерної техніки, інтерактивних засобів навчання та відповідного методичного забезпечення, а саме його інтенсифікації та акти-

візації навчально-пізнавальної діяльності, надання їй творчого дослідницького спрямування.

За даними спеціалістів в галузі освіти застосування інтерактивних технологій дозволяє підвищити ефективність навчання студентів у 5–6 разів за рахунок зменшення часу на підготовку навчального матеріалу, розширення можливостей оперативного обміну викладачів передовими методиками, стимулювання творчих здібностей студентів, індивідуального підходу до їхнього навчання.

Нові інтерактивні технології навчання дозволяють також значно підвищити ефективність практичних та групових занять: використання на заняттях елементів медіа освіти формує у студентів (курсантів) уміння працювати з різноманітною інформацією, критично її осмислювати, розвиває логічне мислення, забезпечує інформаційну й емоційну насиченість занять, зв'язок навчального матеріалу з навколишнім життям, сприяє підвищенню інтересу до навчання.

У діяльності викладача володіння комп'ютером та інтерактивними методиками навчання стає критерієм загальної грамотності, професійної компетентності.

Викладач, використовуючи інформаційні комп'ютерні технології під час навчання та розробки дидактичних матеріалів, завдань і тестів для моніторингу навчальних досягнень студентів, підвищує свою кваліфікацію та творче зростання.

Спільне використання та накопичення управлінської інформації, авторських занять, методичних рекомендацій за допомогою серверу навчального закладу виводить рівень викладання на новий якісний рівень.

Дублян А.В. (ВДА)

РОЗВИТОТОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМА ВИРІШЕННЯ

Специфічним характером розвідувальної діяльності є здійснення спеціальними засобами та методами з метою забезпечення визначених законом органів державної влади розвідувальною інформацією, сприяння реалізації та захисту національних інтересів, протидії за межами України загрозам національній безпеці України. Для її здійснення існує гостра потреба в компетентних фахівцях нового типу з високими професійними та особистісними якостями, що відповідають специфічним вимогам і принципам ефективної розвідувальної діяльності.

Недооцінка даної специфіки, недостатнє усвідомлення потреби врахування особливостей розвитку управлінської компетентності майбутніх фахівців

розвідувальної діяльності в системі післядипломної освіти можуть спричиняти їхню неспроможність компетентно розв'язувати свої професійні функції в процесі оперативно-пошукової діяльності.

Збереження миру сьогодні є актуальною проблемою для усіх країн світу. Сьогодні реальнішою, ніж будь-коли, постала загроза локальних воєн та тероризму. Надзвичайно важливим складником у захисті суверенітету, територіальної цілісності нашої держави є дослідження особливостей розвитку управлінської компетентності майбутніх фахівців розвідувальної діяльності в системі післядипломної освіти.

Разом з тим багато проблемних питань щодо підготовки офіцерів до управлінської діяльності взагалі та майбутніх фахівців розвідувальної діяльності зокрема поки що не мають наукового розв'язання. Застосування стандартних, апробованих принципів, методів і форм їх підготовки, формування шаблонних стилів управління, які орієнтовані на типові ситуації, в сучасних умовах вкрай недостатньо.

Необхідність розвитку управлінської компетентності у майбутніх фахівців розвідувальної діяльності зумовлено цілою низкою причин: зміною традиційних ціннісних орієнтацій в суспільстві, що призвело до розуміння неможливості досягнення ефективних результатів виключно авторитарними методами (Ю.М. Ємельянов, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко); існуючі рівні й стандарти професійної підготовки суб'єктів управління не відображають сучасних вимог до їхньої майбутньої діяльності (Е.Ф. Зеєр, І.О. Зимня, Л.М. Карамушка, Н.Л. Коломінський); особливими умовами функціонування військових формувань, які вимагають від суб'єктів військового управління гнучкого корегування управлінських рішень, здатності комплексно оцінювати ситуацію в обмеженому часовому та інформаційному просторі, високої відповідальності за результати власної управлінської діяльності (О.В. Бойко, П.А. Корчемний, О.Д. Сафін, В.В. Стасюк, В.В. Ягупов).

Діяльність майбутнього фахівця розвідувальної діяльності складається з різноманітних дій і операцій з порівняно незначною частотою їх повторення, що ускладнює набуття відповідних практичних навичок і вмінь, потребує для їх підготовки більше часу, ніж це необхідно для інших професій і спеціальностей (М.І. Д'яченко, Г.В. Ложкін, Я.В. Подоляк, О.Д. Сафін, В.В. Стасюк, В.В. Ягупов тощо). Це вимагає чіткого визначення критеріїв управлінської компетентності майбутніх фахівців розвідувальної діяльності, з'ясування психологічних особливостей її розвитку під час професійної підготовки.

Отже, актуальність дослідження особливостей управлінської компетентності майбутніх фахівців розвідувальної діяльності, гостра потреба переосмислення традиційних уявлень щодо її формування, протиріччя між соціальною потребою якісних змін у професійній підготовці майбутніх фахівців розвідувальної діяльності і станом їх компетентності як управлінців.

д.ф.-м.н., проф. Дусматов О.М. (ДГПИ, Джизак,Узбекистан)

ПОДГОТОВКА НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В УЗБЕКИСТАНЕ

Инновационное решение подготовки научно- педагогических кадров в высших учебных заведениях предполагает комплексный подход к организации в них учебной, научной и духовно- просветительской работы.

Общеизвестно, что интеллектуальный потенциал является ключевым условием обеспечения стабильного развития любого государства, его экономического и социального благосостояния. Именно высокий уровень образования рассматривается сегодня в Узбекистане как основа свободного демократического общества и как фактор экономической и социальной независимости республики. Решающим фактором возможностей каждого государства, каждой нации является знания и образованность, интеллектуальный и духовный потенциал людей.

Система духовного воспитания в вузе является логическим продолжением такой работы в дошкольных, средних и средне специальных образовательных учреждениях и предусматривает формирование и развитие социально значимых ценностей, гражданственности и патриотизма в процессе обучения и воспитания. Специфика её заключается в том, что в вузе осуществляется не только формирование и развитие у студентов этих качеств, но и умений и навыков организации и проведения духовно- просветительской работы.

В организационном плане в духовном воспитании студентов целесообразно использование информационных технологий.

На сегодняшнем этапе необходим качественный скачок в деятельности вузов в области подготовки научно-педагогических кадров, который предполагает инновационный подход к научно-исследовательской работе и широкое привлечение одарённой молодёжи к ней. Решение этой задачи успешно осуществляется в вузах Республики, где имеется высокий научный потенциал и соответствующая научно-исследовательская база. В вузах с недостаточным уровнем научного потенциала решение данной задачи мы видим в создании в них филиалов кафедр и лабораторий ведущих научно-исследовательских центров.

Немаловажную роль в этом играет внедряемая сегодня в вузах система «наставник-ученик», согласно которой со 2-го курса одарённые студенты прикрепляются к ведущим учёным и ведут под их руководством научно-исследовательскую работу, пишут курсовую и готовят выпускную квалификационную работу.

В настоящее время в системе высшего образования внедряется инновационная методика непрерывного повышения квалификации педагогических кадров. Главная цель – переподготовка ныне работающих педагогических кадров по следующим направлениям: знание и усвоение правовых нормативных основ высшего образования, профессиональные навыки и педагогическое мастерство, научно-творческий потенциал, духовно-просветительский потенциал, компьютерная грамотность, знание иностранных языков.

Последовательная реализация программы данной методики должна способствовать подготовке глобально мыслящих педагогических кадров с глобальными профессиональными качествами.

Перед нами предстоят большие задачи, связанные с усовершенствованием содержания высшего образования на основе национальных и общечеловеческих ценностей и мировых требований. Это создание нового поколения образовательных стандартов, учебных планов и учебно-методических комплексов, обеспечивающих качество образования на уровне мировых стандартов, создание современных интеллектуальных образовательных программ, создание и реализация дифференцированных образовательных программ, создание и реализация нового поколения учебников и учебно- методических пособий.

доктор філософії Красімір Дялдеті.
(Софійський технічний університет, філія м.Пловдива, Болгарія)

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДЕКСА МАСИ ТІЛА СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ВНЗ

Індекс маси тіла (англійською Body mass index (BMI)) є одним із параметрів, використовуваних для визначення нормальної ваги людини для людей різної висоти. BMI є медичним біологічний параметр, який може бути використаний для виявлення наявності або ожиріння або недостатнього харчування, відповідно. BMI був розроблений і впроваджений бельгійський математиком і статистиком Адольфом Кетле. Параметр індекса маси тіла став популярним в 50-х і 60-х років минулого століття, коли проблема з ожирінням і наслідки від нього прийшли на обговорення.

Адольф Кетле запропонував наступну залежність для розрахунку BMI:

$$BMI = \frac{m}{h^2}$$

де BMI–індекс маси тіла, m – маса тіла в кілограмах, h – висота в метрах.

Отримані результати для BMI в кг/ м^2.

Проте, люди не повинні бути діагностовані на основі цього індексу, так як він не містить всі фактори. Залежність, запропонована Адольфом Кетле для визначення BMI не враховує ні конституцію тіла, ні співвідношення між жирової і м'язової тканин. Формула, безумовно, не підходить для вагітних жінок, підлітків і людей похилого віку, а також для професійних спортсменів.

З усіх перерахованих вище людей, індекс BMI для конкретної людини може дати сигнал ожиріння, який не є достатньо правдивим. Це відбувається тому, що показник ваги може бути завищеним через м'язову масу, а не жирові тканин в організмі. Відносна вага м'язової маси більше масової частки жиру. В результаті у активних спортсменів індекс може бути кваліфікований як надмірна вага відповідно до їх BMI, не будучи при цьому надмірною вага взагалі.

Індивідуальний BMI слід розглядати, перш за все, в якості орієнтира пропорції по висоті і вазі.

BMI в основному використовується для статистичної інформації, як показник рівня ожиріння населення з 80-х років минулого століття.

Справжня робота спрямована на вивчення отриманих результатів обстеження BMI серед першого і другого курсу навчання у студентів Софійського технічного університету, філії м. Пловдива методами математичної статистики.

В ході експерименту BMI 142 у студентів першого і другого курсу були визначені наступні правила в процесі збору даних:

- Вимірювання проводилися за тією ж методикою;
- Вимірювання проводилися за допомогою тих же інструментів;
- Дані вимірів були зібрані при тих же самих умовах;
- Симетричні частини тіла були в такому ж положенні;
- Дані були зібрані в той же час (вранці) натщесерце або не раніше, ніж через дві години після прийому їжі.

Отримані залежності є лінійними, і разом зі збільшенням висоти спостерігається відносно менше, збільшення маси. Це також підтверджується тим фактом, що разом зі збільшенням висоти є зменшення BMI.

Оцінка ідеальної ваги носить суб'єктивний характер і не повинна сприйматися як належне. Це, як правило, трохи вище, ніж рекомендується з медичної точки зору. До сих пір тести для визначення індексу маси тіла часто давали помилкові свідчення для людей з більш важкої конструкції кістки або з більш вираженими м'язами. Такі люди часто описують як людей, схильних до ризику ожиріння, так само як і люди, які ведуть малорухливий спосіб життя або з великими жирними скупченнями. Студентам потрібно усвідомити необхідність практикувати фізичні вправи навіть після закінчення університету і встановити довгострокові цілі, пов'язані з незалежними видами спорту для підтримки нормальної маси тіла і здорового BMI.

Необхідно підготувати інноваційні освітні та розважальні спортивні програми, гарантуючи оптимальний баланс між робочим навантаженням студентів, фізичною активністю, віком та адаптивністюі організму.

За рахунок збільшення фізичної активності студентів ми могли б побудувати психічно здорових і працездатних майбутніх вчених і інженерів.

Залєський Є.М.(ВІКНУ),
Аронов А.О.(ВІКНУ),
Сидоров Ю.Т.(ВІКНУ)

ПРОГРАМИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ

Сьогодні в мережі Інтернет є достатньо програмних продуктів, що пропонують свої послуги для "легкого й швидкого" конструювання ЕП – такі, як "Constructor Electronic books", "Document Suite", "eAuthor & CourseLab", "FBPublisher", "Navigator", "NeoBook for Windows", "SeKum BookStudio", "SunRav BookOffice", "TurboSite" тощо.

Насправді більшість з них являє собою достатньо зручну базу для виготовлення рекламних Веб-презентацій, Веб-брошур тощо, пристосовану нашвидкоруч для конструювання модних сьогодні електронних підручників (ЕП). Щодо окремих програм, які безпосередньо створювались для конструювання ЕП (наприклад, "eAuthor & CourseLab") – їхній функціонал в обсязі, необхідному викладачеві, безумовно платний. Саме це і є причиною того, що код цих програм не є відкритим і не дозволяє пристосовувати їх до потреб конкретного навчального закладу, конкретної дисципліни. До того ж подібні програми зазвичай зорієнтовані на часткову дидактику якогось конкретного напряму знань (наприклад, юриспруденцію, математику тощо). Деякі з них вимагають від викладача знання основ програмування, тому достатньо важкі в освоєнні, особливо для викладачів нетехнічних дисциплін. Це стосується тієї ж-таки "eAuthor & CourseLab". Щодо необхідних знань викладача для освоєння подібних програм, то, наприклад, автори програми "Navigator" скромно вказують вимоги до потенційних користувачів своєї програми – "зі середнім та високим рівнем комп'ютерної грамотності".

Окреслемо основні можливості широковідомих програм, що пропонують розроблення ЕП: створення текстових сторінок, створення змісту підручника та перетворення підручника на зв'язані між собою посиланнями статичні HTML сторінки.

Основними недоліками ЕП, які створюються такими програмами є:

– неможливість оперативного оновлення інформації, розміщеної в підручнику, оскільки результатом роботи програм є статичні Веб-сторінки. Якщо потрібні оновлення виявляться системними, необхідно буде вносити зміни на великій кількості сторінок, причому на кожній окремо. При розповсюдженні серед тих, хто навчається, таких ЕП на CD- чи DVD-носіях будь-які оперативні зміни вимагатимуть повну заміну носіїв у всіх користувачів;

– обмеження свободи викладача в структуруванні навчальних матеріалів та їх компонентів (у спеціальних програмах відразу задається шаблон структури ЕП);

– відсутність можливості категорування користувачів та організації обмеження доступу;

– відсутність вбудованих засобів якості засвоєння матеріалу (окремі розробники пропонують купувати додаткові модулі різної складності для реалізації контролю, але ці модулі не вбудовуються в загальну оболонку програми і потребують окремого налагодження);

– розміщення мультимедійних матеріалів на сторінках можливе переважно в платних версіях програм.

Крім того, на нашу думку, взагалі ЕП в тому вигляді, в якому вони сприймались зовсім недавно, – тобто низка взаємопов'язаних між собою посиланнями статичних HTML сторінок, оздоблених графічними ілюстраціями та мультимедійними вставками, розміщена на CD (DVD) носієві (або на сайті), що застосовуються, наприклад, у кейс-технологіях, – не дозволяють повною мірою реалізовувати дидактичні задуми, педагогічні потреби викладача і не відповідають сучасним темпам оновлення інформації.

Австралійська платформа "Moodle" (від. англ. Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) серед безкоштовних програмних комплексів із відкритим кодом, які намагаються вирішити проблеми організації дистанційного навчання, обійти недоліки комерційних й дозволити організовувати складні он-лайнові системи навчання, дійсно виділяється своєю багатофункціональністю.

На основі платформи Moodle розроблена ціла низка комерційних систем дистанційного навчання (СДН), – в основному розробниками таких систем є російські компанії. Серед українських і російських такими, зокрема, є «Прометей», «МООДУС», «Пегас», «ИнтраЗнание», «Батисфера» тощо. Цим СДН властиві усі переваги й недоліки, які є у Moodle.

Як і всі інші безкоштовні СДН, Moodle є складною для користувачів, – для налаштування її користувач повинен мати достатню кваліфікацію: знання мови HTML, основ програмування і роботи з базами даних. Проблеми є і у викладачів, і у адміністраторів навчального процесу. Найкраще ілюструє особливості застосування Moodle твердження: "Moodle написана програмістами для програмістів". Хоча, власне, саме це й забезпечує Moodle'у підтримку та розвиток. Крім того, у Moodle існують певні обмеження щодо використання браузерів.

Ще більшим функціоналом володіє система дистанційного навчання SharePointLMS – розробка російської компанії "eLearningSoft" (бренд білоруської компанії Белитсофт). Ця компанія відома як розробник попереднього продукту – достатньо популярних "JoomlaLMSRU STD" та "JoomlaLMSRU PRO", які на початок 2012 року налічували більше 7500 інсталяцій в 35 країнах.

SharePointLMS була розроблена в 2007 році на потужній багатофункціональній платформі MS Office SharePoint Server 2007.

Це комплексне рішення, яке об'єднує всіх користувачів (викладачів, студентів, адміністраторів тощо) у єдиний інформаційно-навчальний простір та забезпечує інструментарій для спільної роботи.

SharePointLMS може використовуватися не лише навчальними закладами та центрами навчання, а й підприємствами, організаціями, державними структурами у кадровому менеджменті.

На відміну від Moodle, Claroline та ATutor, SharePointLMS є платною, як і JoomlaLMSRU.

к.пед.н., проф. Зельницький А.М. (НУОУ)

ДИСЕМІНАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ У ВИЩІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ШКОЛІ

У педагогічній теорії поняття "дисемінація педагогічного досвіду" ще не знайшло достатнього науково-методологічного обґрунтування. На даний час термін "дисемінація" (від лат. dissemination – сіяння, розповсюдження) трактується у педагогічній науці як особливий продуктивно-перетворювальний

процес, спрямований на передавання, розповсюдження, укорінення ефективного педагогічного досвіду в масову педагогічну практику. Дисемінація у військово-педагогічній сфері обумовлює організацію такої діяльності, що стає імпульсом до ґрунтовних змін у системі військової освіти та перетворює запозичену практику в інноваційний ресурс розвитку педагогічної системи вищої військової школи.

Дисемінаційний процес залежить від активної взаємодії тих, хто є суб'єктом – носієм педагогічного досвіду; тих, хто його дисемінує (суб'єктів-дисемінаторів), і тих, хто його вивчає, освоює – суб'єктів-користувачів. Це зумовлює потребу у створенні сприятливих умов для реалізації дисемінаційного процесу в закладах військової освіти, розробленні сучасного науково-методичного супроводу, організації спеціального навчання науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ). Розгляд зазначеного питання в науковій літературі дозволяє виокремити три відносно самостійні етапи освоєння інноваційного педагогічного досвіду:

− виявлення досвіду і його оцінка як інноваційного;

− вивчення, поетапне узагальнення досвіду і його опис;

− поширення та впровадження досвіду в педагогічну практику.

На кожному з цих етапів використовуються певні дослідницькі прийоми: спостереження, фіксація результатів, експертні оцінки тощо, що є складовими відповідного наукового аналізу. Важливу роль тут відіграє діагностування педагогічного досвіду, спрямоване на визначення його позитивного змісту, способів становлення, об'єктивних можливостей використання в інших умовах та іншими особами, що ґрунтується на певній програмі дослідницьких дій.

Сенс узагальнення інноваційного педагогічного досвіду полягає у виникненні і формуванні основних ідей, на яких він побудований, обґрунтуванні його актуальності, новизни, результативності, перспективності тощо, розкритті специфіки умов упровадження нових моделей навчання і виховання, аналізі труднощів, суперечностей, що виникають, а також певних меж його можливого використання і впровадження. Важливою є думка К.Д. Ушинського, що "…передається не сам досвід, а ідея, виведена з досвіду". Особливо актуальним на даний час є дисемінація досвіду науково-педагогічних працівників ВВНЗ – учасників АТО, що укорінюється в педагогічну практику вищої військової школи на основі його ретельного аналізу, узагальнення і поширення Департаментом військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України.

проректор, д.э.н., проф. Кантуреев М.Т.
(Жетысуский государственный университет, Талдыкорган, Казакстан)

АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ

Интеграционные процессы, происходящие в мировом сообществе во всех сферах человеческой деятельности, затронули также систему высшего образования. В настоящий период формируется единое мировое образовательное

пространство, выражающееся прежде всего в гармонизации образовательных стандартов, подходов, учебных планов, специальностей в разных странах мира.

В плане по совершенствованию кредитной технологии, утвержденном министром образования Республики Казахстан, большая роль отведена развитию академической мобильности студентов и преподавателей вузов в рамках реализации Болонского процесса.

Поддерживая данное направление Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова реализует программы академической мобильности, в рамках заключенных договоров сотрудничает с ведущими вузами стран-участниц Болонского процесса, входящие в Европейский союз – Польшей, Латвией, Швецией, Чехией, Бельгией и научными центрами, университетами Казахстана.

Университет активно сотрудничает с университетом Цюриха (Швейцария), Варшавским университетом (Польша), университетом Западной Англии (Великобритания), Софийский университетом «Св. Климента Охридского» (Болгария), Таджикским техническим университетом им. академика Н.С. Осими (Таджикистан), Санкт-Петербургским государственным институтом психологии и социальной работы, Ярославским государственным педагогическим университетом им. К.Д. Ушинского (Российская Федерация), Кыргызско-Российским Славянским университетом им. Б.Н. Ельцина (Кыргызстан), Илийским педагогическим университетом (Китай).

Программа академической мобильности предоставляет возможность студентам, магистрантам продолжить образование или приобрести научный опыт за рубежом путем участия в краткосрочной образовательной или научно-исследовательской программе. В 2011–2012 учебном году 11 студентов ЖГУ прошли обучение по академической мобильности в Рижском технический университете (Латвия) и Варшавском университете (Польша).

В целях реализации внешней академической мобильности на 2012 год приглашены 8 зарубежных профессоров из Швейцарии, Болгарии, Сербии, Польши, России и Украины для чтения лекций студентам, магистрантам и ППС университета за счет республиканского бюджета.

Мобильность имеет важное значение для развития личности. Формирует уважение к многообразию и способность принимать другие культуры, расширяет сотрудничество и конкуренцию между высшими учебными заведениями.

к.психол.н., с.н.с. Капосльоз Г.В. (НУОУ)

БАР'ЄРИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Швидкі зміни стандартів професійної діяльності (у тому числі досвід антитерористичної операції на сході України), необхідність забезпечення випереджальної підготовки фахівців (готувати для вірогідної війни), входження України у європейський простір вищої освіти (зміна стандартів підготовки)

формують нові вимоги до компетентності науково-педагогічних працівників (НПП). Педагог сучасної вищої школи має забезпечувати випереджувальне навчання (у відповідності до вимог, що постають під час модернізації вітчизняної освіти на всіх її рівнях). А це передбачає вчасне оновлення фахових знань, урахування національної освітньої політики та світових тенденцій організації освітнього процесу, опанування новітніми педагогічними технологіями, проведення особисто наукових досліджень у визначеній професійній сфері (викладаю лише те, що сам досліджував).

Аналіз останніх досліджень вказує на те, що для більшості з НПП характерними бар'єрами ефективного виконання функціональних обов'язків стають:

відсутність знань інноваційних освітніх технологій (викладачі недостатньо враховують об'єктивні тенденції зростаючої ролі діагностики у визначенні мети та оцінки результатів навчання, не здійснюють підвищення його інтенсивності на основі використання сучасних технологій і дидактико-виховних модулів, що забезпечують їх реалізацію);

не володіння іноземною мовою, сучасними інформаційними та комп'ютерними технологіями (це обмежує НПП у новітній професійно-значущій інформації, звужує освітній простір щодо обміну та опанування кращих зразків зарубіжного науково-педагогічного досвіду);

наявність у професійному мисленні НПП стереотипів, вкарбованих у свідомість часом та певними соціальними реаліями (значно гальмує їх прагнення до удосконалення освітнього процесу, розумного ризику. Нерідко трапляються випадки, коли НПП заперечують ідеї відкритої вищої освіти, впровадження в освітній процес необхідних інноваційних практик, які дають змогу збільшити динаміку розвитку навчальної роботи);

слабо розвинуті дослідницькі стандарти, відсутня чітка концепція ролі науково-дослідницької роботи в професійній діяльності НПП (незважаючи на позитивні зміни, які останнім часом відбуваються у даному напрямі у діяльності НПП переважає "викладацька модель");

низький рівень внутрішньої та зовнішньої професійної мобільності НПП (відсутність міжнародних обмінів викладачами, а також низька їх віртуальна мобільність, тобто участь у відео- і заочних конференціях, тощо).

Усе зазначене засвідчує, що НПП поки сьогодні слабо адаптовані до сучасних європейських вимог, недостатньо готові до діяльності в нових умовах.

к.пед.н., доц. Кірик Т.В. (КМУ УАНМ)

ПРО ІНТЕГРАЦІЮ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Новітній документ "Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні", авторами якого є 115 працівників Національної академії педагогічних наук України, містить сотні сторінок даних про сучасний стан нашої освітньої сфери, але зі зрозумілих причин недостатньо чітко прогнозує розвиток вищої школи в умовах настання для планети третьої промислової

революції. Доповідь передбачає значну інтенсифікацію наукових досліджень. Нашим першим відгуком є ці тези, аналіз тенденцій інтеграції, яка згадана майже сто разів, і залишеної у затінку індивідуалізації освіти (менше десяти згадок).

Явище прискореної інтеграції вищої освіти є наслідком світової глобалізації та об'єднувальних тенденцій політичного й економічного регіонального характеру (приклад – реалізація Болонського процесу), а індивідуалізація освіти – результат перемоги демократії над тоталітаризмом, поширення впливу світових декларацій про права людини і захист дітей та молоді.

Індивідуалізація вищої освіти найбільш яскраво виявляє себе в організації у ВНЗ так званих «індивідуальних стежин навчання», коли студентам пропонують не жорстку сітку дисциплін, а комплекс курсів і різноманітних способів отримання знань, де одна частина є обов'язковою, а інша – варіативною та індивідуальною.

В обох тенденціях – інтеграції та індивідуалізації – виявляє себе вплив інформаційно-комунікаційної революції, але комп'ютери та Інтернет не мають у цьому випадку домінантного значення, поступаючись дії потужніших економічних, політичних і соціально-культурних чинників.

Чимало науковців висловлюють побажання організувати в Україні «випереджальну» вищу освіту, але цей намір є усього лише мрією. У світі були випадки застосування подібної евристики, але зазвичай періоди легких для прогнозування еволюційних умов виявлялися дуже короткими, а тому правильно задумані реформи ставали помилковими через надто різку зміну умов життя. Недавній приклад – Мексика з планом масової підготовки фахівців з урбоекодизайну.

Наукові обгрунтування і передбачення вони розшукали у США і стали їх копіювати в усіх деталях. Були витрачені бюджетні кошти, присуджено багато тисяч дипломів, але їх володарі не знайшли роботи удома, змінили фах чи поїхали у США.

Щось подібне відбувається і у нас.

В Україні ми вже маємо справу з «надвиробництвом» юристів і менеджерів, яких багато років готують практично всі наші ВНЗ, які дуже зраділи вказівкам з МОН щодо негайного переходу від радянської (інженерно-технологічної) до гуманістичної парадигми.

Останні інновації в діях МОН України скеровані на ліквідацію вже сформованого дисбалансу, зокрема, на державну підтримку більшості природничо-наукових та інженерно-технологічних професій.

На наш погляд, в Україні здійснено не так багато помилок в аспектах інтеграції та індивідуалізації вищої медичної освіти. Ми, на відміну від Мексики, відмовилися від тотального запозичення американських взірців організації підготовки молодих фахівців-медиків і охорони здоров'я.

Ми не знищили етику і мораль медичної допомоги, не перетворили всю цю сферу у сукупність торгівельних точок з вимогами оплати кожного слова і кожного поруху дипломованих фахівців. У нас не перемогла тенденція руху до

масового застосування якомога «молекулярніших» ліків з просто фантастичною вартістю.

Не зникли і професори та лікарі, які розуміють важливість концентрації всієї медицини на відновленні загального здоров'я конкретної особи, а не на усуненні молекулярних симптомів чи інших ознак якоїсь хвороби при значному чи й повному ігноруванні комплексності різноманітних за природою процесів у кожній людині.

Не можна вважати випадковістю той факт, що у нас доволі успішно взаємодіють і розвиваються як народна медицина, так і доцільно скерована високотехнологічна лікарська практика.

Сподіваємося на те, що подальші успіхи медичної сфери України будуть гарантовані продовженням вказаної взаємодії.

доц. Коваль Ю.В. (ВІКНУ)

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІНТЕРАКТИВНИЙ КАБІНЕТ ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В умовах сучасного динамічного розвитку суспільства й ускладнення його технічної та соціальної інфраструктури найважливішим стратегічним ресурсом є інформація. Новітні інформаційні технології дозволяють створювати, зберігати та забезпечувати ефективні способи передачі інформації, яка стає одним з найважливіших факторів життя. При цьому головною передумовою успішного розвитку процесів інформатизації суспільства є інформатизація освіти.

Входження України до Європейського освітнього простору неможливе без широкого впровадження новітніх інформаційних технологій у навчальний процес. Одним із пріоритетних напрямків психолого-педагогічних та методичних досліджень є використання комп'ютерних технологій під час викладання навчальних дисциплін у вищому навчальному закладі (ВНЗ).

У наш час ВНЗ повинен надавати студентові (курсантові) широкий вибір інформації та способів роботи з нею, а комп'ютер має стати активним помічником як викладача, так і студента (курсанта).

Розглянемо можливості та характеристики складових інтерактивного кабінету.

Інтерактивна дошка надає можливість НПП та студентам (курсантам) працювати в інтерактивному режимі. Усі види занять, що проводяться з використанням інтерактивної дошки, записуються і можуть бути використані в подальшому для самостійної підготовки студентів (курсантів), обміну досвідом і спільної підготовки навчального матеріалу НПП, оцінювання знань, а також відтворення раніше вивченої теми, якщо студенти (курсанти) пропустили заняття або погано засвоїли навчальний матеріал.

Навчальне середовище, створене на базі інтерактивного кабінету, забезпечує циркуляцію навчальної інформації в межах цієї аудиторії та може розглядатися як замкнене навчальне середовище. Наявність у кабінеті (аудиторії) засобів інформаційних технологій формує комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище та надає принципової можливості створити відкрите навчальне середовище за умови забезпечення підключення до глобальної або локальної мережі.

Таким чином, ефективність НВП підвищується завдяки комплексному використанню сучасної комп'ютерної техніки, інтерактивних засобів навчання та відповідного методичного забезпечення, а саме його інтенсифікації та активізації навчально-пізнавальної діяльності, надання їй творчого дослідницького спрямування. За даними спеціалістів в галузі освіти застосування інтерактивних технологій дозволяє підвищити ефективність навчання студентів у 5–6 разів за рахунок зменшення часу на підготовку навчального матеріалу, розширення можливостей оперативного обміну викладачів передовими методиками, стимулювання творчих здібностей студентів, індивідуального підходу до їхнього навчання.

Нові інтерактивні технології навчання дозволяють також значно підвищити ефективність практичних та групових занять: використання на заняттях елементів медіа освіти формує у студентів (курсантів) уміння працювати з різноманітною інформацією, критично її осмислювати, розвиває логічне мислення, забезпечує інформаційну й емоційну насиченість занять, зв'язок навчального матеріалу з навколишнім життям, сприяє підвищенню інтересу до навчання.

У діяльності викладача володіння комп'ютером та інтерактивними методиками навчання стає критерієм загальної грамотності, професійної компетентності.

Викладач, використовуючи інформаційні комп'ютерні технології під час навчання та розробки дидактичних матеріалів, завдань і тестів для моніторингу навчальних досягнень студентів, підвищує свою кваліфікацію та творче зростання.

Спільне використання та накопичення управлінської інформації, авторських занять, методичних рекомендацій за допомогою серверу навчального закладу виводить рівень викладання на новий якісний рівень.

д.ф.н, проф. Корсак К.В. (ІВО НАПН України),
к.ф.н, с.н.с. Корсак Ю.К. (ІВО НАПН України)

ПОТЕНЦІАЛ НООІСТОРІЇ У ВІДСІЧІ ВОРОЖІЙ ПРОПАГАНДІ

Уперше термін нооісторія набув в Україні офіційного статусу в отриманому нами Свідоцтві на реєстрацію авторського права на твір «Нооглосарій (нооенциклопедія)», №55840 30.07.2014 р., але там він загубився серед набагато яскравіших понять: «ноотехнології» (екобезпечні виробництва, які урятують

людей від загибелі), «ноорозвиток» (а не хибна ідея про «сталий розвиток» чи про «третю хвилю»), ноосуспільство, ноопедагогіка тощо. Ми тоді дали філософське визначення: нооісторія – мудрий варіант історичних учень і наук, спрямованих на формування і стабільність ноосуспільства.

А от для її ефективного використання як засобу духовної безпеки Вітчизни доцільніше наголосити на тому, що за останні роки вона отримала міцний фундамент з незаперечних фактів, бо науковці можуть точно вимірювати вік археологічних та інших знахідок та дешифрувати генетичні дані.

Отже, нооісторія є точною наукою і радикально відрізняється від традиційної Історії-1, яка спирається на міфи, гіпотези чи неправду.

Перші досягнення європейської нооісторії виключно корисні для українців, адже доводять видатну роль пращурів у створенні старих і сучасних цивілізацій. На рис.1 вказані дати винайдення і поширення ними рільництва і скотарства з Близького Сходу.

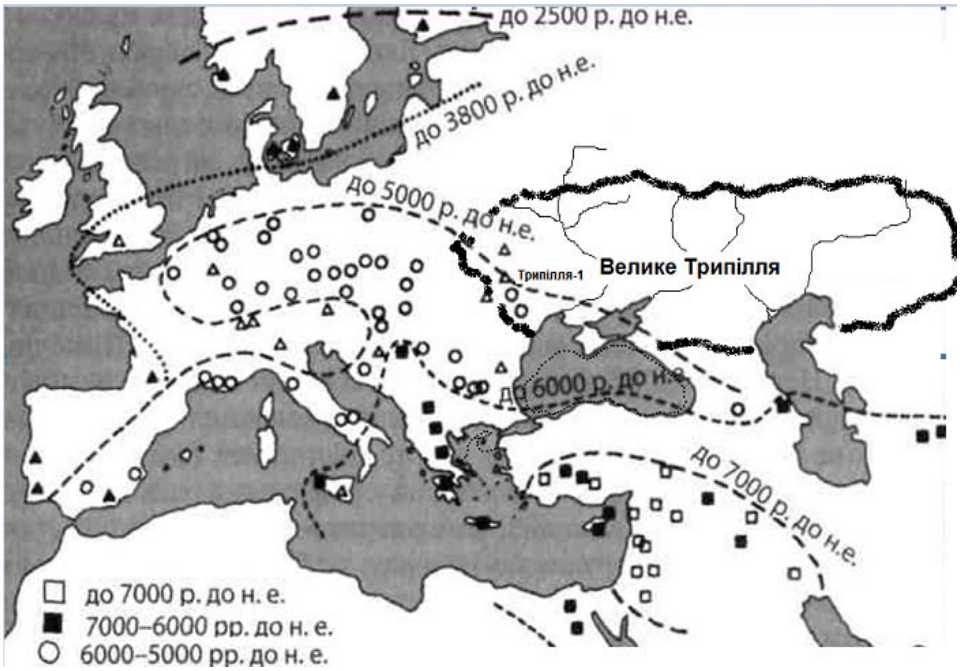

Вісім тисяч років тому вони оселилися на північному березі прісної «Понтіди» південніше Одеси і Миколаєва.

Утворення Босфору і дуже повільне заповнення моря до сучасного рівня вимусило українців-землеробів зміститися на північ, до вони зустріли буковинських мисливців-аріїв, злилися з ними і сформували Трипілля-1. Арії, що не боялися жодних звірів, з легкістю і єдині у світі одомашнили коней, винайшли ажурні колеса, використали гужовий транспорт у побуті й торгівлі. Вони дуже активно шукали (за прикладом родичів-болгар) мідні руди й урешті віднайшли їх на захід від сучасного Оренбурга.

Масовий видобуток руд і торгівля ними сформували простір Великого Трипілля.

За майже 2000 років його існування виникла протоіндоєвропейська мова, яка після розпаду через вплив непроникних для світла пилових хмар, утворених вибухом вулкану Санторін в Егейському морі, поширилася разом з трипільцями

на Південь (відомий усім доволі мирний "похід аріїв"), а в трохи зміненому вигляді – аж до Атлантики і ще далі.

У русі на Захід наші пращури святкували перемоги, бо мали значну технологічну перевагу над "лісовиками".

У той час генетична мапа Європи зазнала радикальних змін, а гаплогрупа R1a1a поширилася від Рейну аж до Гімалаїв.

Вся наша вища школа, а насамперед – військова, має активно використовувати все нові і нові досягнення нооісторії, які не тільки доводять цілковиту відсутність "російських генів", а й майже тотальну брехливість усього того, що має назву "історія Великоросії" (московіти – продукт злиття генів воїнів з чернігово-сіверщини з жіночими "валдайськими").

Все інше – міфи, на які так легко піддаються майже всі росіяни, окрім одинаків (як А. Макаревич).

к.пед.н., проф. Кубіцький С.О. (НУБіП України)

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Сучасні вимоги ринку праці до професійної підготовленості фахівців зростають залежно від темпів оновлення видів продукції, обладнання і технологічних процесів.У зв’язку з цим підвищуються вимоги до творчої обдарованості і гнучкості фахівців, їх багатогранності та здатності до динамічної трансформації. Такі фахівці мають володіти комплексом професійних знань, умінь та навичок, що відповідають інтенсифікації виробництва, передовим досягненням науки і техніки. Вони мають бути здатними творчо вирішувати сучасні проблеми сьогодення, брати на себе роль лідера, вести за собою інших.

У цілому, одним з пріорітетних завдань сучасної системи освіти є її перехід до творчих, проблемних методів навчання і виховання, які забезпечують формування творчої особистості.

Тим більше, що феномен творчості відноситься до таких цінностей людської цивілізації, без яких людина не може сформувати свою ментальність, не може бути неповторною та вільною. Отже, наскрізною методологічною парадигмою в будь-якій сфері людської діяльності має стати спрямованість на творчість.

Загальновідомо, що вищим досягненням людського буття є творчість. Творчість – це специфічний вид життєвої активності людини, характерний тим, що тут створюється щось нове, оригінальне, неповторне, чого ніколи ще не було.

Сьогодні існує два напрямки психодіагностики творчого потенціалу людини. Традиційний напрямок передбачає тестування інтелектуально-образного потенціалу творчої активності (наприклад, так званий тест-IQ, що вимірює рівень інтелектуального розвитку людини; тести, що фіксують здатність до нетривіального бачення світу й ін.).

Нетрадиційно-інноваційний напрямок пов'язаний з діагностикою здатності до парадоксального, багатозначного, «сутінкового», діалектичного мислення, до створення незвичайних контекстів, метафор та ін. Дана здатність у А. Маслоу одержала назву самоактуалізованої особистості, а у акмеології – стан акме. Акмеологія, подібно синергетиці, націлена на реалізацію принципу цілісності, оскільки акме людини, що знаходиться у фокусі вивчення акмеології, розуміється нею як гармонійна єдність психологічних і соціальних установок людини, де виявляється досягнення повноти буття у площині індивідуального стану.

Нетрадиційно-інноваційний підхід передбачає діагностику (крім тестування інтелектуально-образних ресурсів людини) перцептивно-афективної, практико-поведінкової і ціннісно-світоглядної складових її психічної активності.

Передбачається, що в акті творчості бере участь цілісний організм людини, всі аспекти його психічної активності. Тому творчість продуціюється тоді, коли ці аспекти виявляють високий рівень актуалізації (розвитку і гармонізації).

Слід сказати, що завдяки розвитку творчості ми переборюємо егоцентричну та егоїстичну позиції людини, оскільки творчість – це широко відкриті двері у царину життєвого успіху. Людині притаманне прагнення до успіху, який сприяє її життєвому самоствердженню. У психолого-педагогічній науці успіх – це переживання стану радості, задоволення від того, що очікуваний результат відповідає бажаному, або перебільшив його. Категорія успіху відбиває факт найвищого досягнення поставленої мети. На основі цього стану можуть сформуватися стійкі почуття задоволення, формуються нові, більш сильні мотиви діяльності, змінюється рівень самооцінки, самоаналізу, а іноді людина відчуває «хвилини щастя».

Успішність у процесі навчання, переживання успіху у навчальній діяльності визначають подальшу життєву траєкторію людини, її соціальний статус та загальну успішність у майбутньому дорослому житті. Успішність, з іншого боку, заперечує егоцентризм (та егоїзм), оскільки саме неуспішність має тенденцію викликати захистну реакцію – підвищену самооцінку, яка є певною функцією егоцентричної позицією людини.

к.екон.н. Кубіцький Ю.С. (МАУП, Ужгород)

ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВИХ ІГОР У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів, впровадження інноваційних підходів у навчання, розвиток компетенцій є важливими комплексними завданнями процесу навчання. Існуючі методи і прийоми в цій сфері діяльності студентів передбачають використання: кейс-методу, «Брейн-рингу», дискусії, мозкову атаку, аналіз інцидентів, ділові ігри, розігрування ролей, імітаційні вправи, аналіз виробничо-технологічних (педагогічних) ситуацій, ігрове проектування, конкурси практичних робіт з їх обговоренням, навчальні тренінги, колективні вирішення творчих завдань, практичні групові й індивідуальні вправи,

моделювання певного виду діяльності або ситуацій, обговорення відеозаписів тощо.

З усіх існуючих методів вирішення комплексних педагогічних завдань найбільш ефективними, на нашу думку, є навчальні ділові ігри, що проводяться між декількома командами. Така організація ділової гри дозволить: сформувати і розвинути професійні компетенції, самостійно вирішувати проблеми і застосовувати знання з практики, адаптуватися до нових ситуацій і працювати в команді.

Науковці зазначають, що ділові ігри, які спрямовані на розвиток творчих здібностей студентів, на їхню самостійність у постановці й розв'язуванні нетрадиційних завдань, сприяють більш швидкому й міцному засвоєнню матеріалу, соціалізації особистості в цілому. Доведено, що ділова гра дає можливість збільшити об'єм засвоєної інформації на 70 %.

Навчальна ділова гра дозволяє змоделювати адекватніші в порівнянні з традиційним навчанням умови формування компетенцій майбутнього фахівця економічного профілю. Спираючись на принципи результативності, ініціативності, командна гра є ефективним засобом навчального процесу, що дозволяє студентам продемонструвати, застосувати і отримати знання, уміння, навички і досвід у модельованій професійній діяльності, розвинути колективну творчість.

Ділові ігри є надійним засобом розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців. Розвитком навчальних ділових ігор є «навчальні підприємства», «центри розвитку», в яких моделюються різні види діяльності реальних організацій і формуються компетенції студентів.

Використання ділових ігор значно зміцнює зв'язок «студент-викладач», розкриває творчий потенціал кожного з них. Досвід проведення ділових ігор переконує в тому, що під час гри відбувається більш ніж звичайно інтенсивний обмін ідеями, інформацією, вона спонукає учасників до творчої діяльності.

Таким чином, використання ділової гри дасть змогу: підвищити інтерес студентів до майбутньої професійної діяльності, розвинути комунікативні навички та вміння, емоційні контакти між студентами, сформувати аналітичні здібності, відповідальне відношення до власних вчинків; дозволить учасникам визначити логічно обґрунтовану послідовність дій для досягнення найкращого результату, сформувати і застосувати знання у галузі економіки, отримати навички роботи в команді, переконатися в тому, що добре організована робота групи підвищує ефективність її діяльності.

Кузнєцов А.В. (НУОУ, Київ)

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЩОДО ЇХ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Сучасні інформаційні технології в освітньому процесі це не тільки використання мультимедійних засобів та Інтернет-технологій на лекціях, семінарах, практичних заняттях, комп'ютеризація бібліотек, а й створення такого інформаційно-освітнього середовища, яке забезпечує задоволення різноманітних інформаційних потреб тих, хто навчає і тих, хто навчається.

Все це веде до неминучого перегляду організаційних форм навчальної роботи, а саме: збільшення самостійної, індивідуальної роботи, відхід від традиційних лекцій та практичних занять, збільшення об'єму робіт пошукового та дослідницького характеру, поза аудиторні заняття, які стануть складовою частиною цілісного освітнього процесу.

Використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі дозволяє підвищити якість навчального матеріалу й підсилити освітні ефекти від застосування інноваційних педагогічних програм і методик, а також реалізувати диференційований підхід до курсантів та слухачів з різним рівнем готовності до навчання.

Відставання впровадження інформаційних технологій в освітній процес порівняно зі світовими тенденціями є негативним чинником зниження ефективності реформ в галузі освіти.

Побудова сучасних систем інформатизації освіти, впровадження в освітній процес відповідних інновацій у підготовці сучасних фахівців та досягнення необхідного рівня підготовки курсантів і слухачів при мінімальних витратах часу і коштів – одна із актуальних і важливих наукових і практичних проблем, що розглядаються сьогодні, оскільки рівень інформатизації прямо пов'язаний з підвищенням якості як самої освітньої системи, так і суспільства загалом.

На шляху впровадження інформаційних технологій у військовій освіті виникло чимало труднощів, пов'язаних з недостатнім фінансуванням, дефіцитом кадрів, недостатньою технічною базою та відсутністю ґрунтовних наукових досліджень.

Аналіз роботи вищих військових навчальних закладів свідчить, що технічні можливості не завжди використовуються раціонально. Однією з причин такого явища є інертність певної частини науково-педагогічних працівників.

Незважаючи на наявність концептуальних розробок, методичні основи використання інформаційних технологій навчання потребують системного обґрунтування.

Не в повній мірі розроблені методичні засади планування та організації навчання з використанням перспективних інтелектуальних засобів дистанційного навчання, додаткові труднощі виникають у зв'язку з невизначеністю у сфері законодавчо-нормативної бази.

На основі проведеного аналізу актуальних проблем та наукових досліджень щодо впровадження інформаційних технологій у військовій освіті пропоную наступні напрями щодо їх модернізації: випуск електронних підручників та посібників; створення інформаційної системи підтримки освітнього і наукового процесів; розвиток мережі електронних бібліотек; впровадження системи дистанційного навчання; забезпечення доступу вищих військових навчальних закладів до світових інформаційних ресурсів; створення відкритої мережі освітніх ресурсів; інформаційно-технологічне забезпечення моніторингу військової освіти.

Подальші наукові дослідження щодо застосування інформаційних технологій у військовій пропоную почати зі створення засобів і технологій єдиного інформаційного середовища, його наповнення якісними інформаційними ресурсами навчального і наукового призначення, забезпечення доступу до цих ресурсів вищих навчальних закладів.

Впровадження сучасних інформаційних технологій в освітній процес це копітка й безперервна робота, але без такої роботи неможливо задовольнити інформаційні потреби керівників, викладачів і слухачів, сформувати в них необхідний рівень інформаційної культури, забезпечити якісні освітні послуги, досягти необхідного рівня академічної мобільності та забезпечити гармонійне поєднання наукової й навчальної діяльності.

к.пед.н., доц. Ломакович В.Я. (ТНПУ, Тернопіль)

НАВЧАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

В останні десятиліття в школах Німеччини відбулися істотні зміни у методах та формах навчання. Поширення набули проектно – орієнтовані форми роботи, зросла кількість позашкільних заходів. У експериментальних школах викладалися окремі теми з використанням методу проектів.

Для шкільної освіти Німеччини характерна своєчасна діагностика навчально –виховного процесу.

Вона робить можливость дати справедливу оцінку апробації тих чи інших рекомендацій, покращити методику роботи, сприяти зближенню теорії і практики навчання та виховання.

Німецькі педагоги намагалися будувати зміст екологічної освіти з урахуванням принципів неперервності, міжпредметності, цілісності.

Дослідники визначили 4 основних критерії екологічної освіти школярів: ситуаційний підхід, діяльнісний підхід, проблемний підхід, системний підхід.

Під ситуаційним підходом розуміється такий підхід в екологічному навчанні, при якому темами вивчення є актуальні проблеми з навколишнього для школярів середовища.

Під *діяльнісним* підходом розуміється такий підхід в екологічному навчанні, при якому вчитель і школярі спільно вирішують на практиці екологічну проблему.

Діяльнісний підхід найчастіше приводить до конкретних продуктів процесу навчання, як, наприклад, розробки тематичних матеріалів.

Під *проблемним* підходом розуміється такий підхід в екологічному навчанні, при якому вчитель разом з учнями вивчають визначену екологічну проблему, виділяючи протиріччя, що існує, і можливі шляхи його усунення чи можливості згладжування.

Під *системним* підходом розуміється такий підхід в екологічному навчанні, при якому вивчення проблеми будується через пізнання системних взаємозв’язків.

Проведений нами аналіз результатів діагностичних досліджень вчених Німеччини дозволив встановити такі основні шляхи вдосконалення екологічної освіти в школах Німеччини:

відмова від введення єдиного стандарту екологічної освіти для шкіл країни;

введення системи діагностики факторів, що визначають процес навчання і виховання, стан екологічної освіти в школах, зміни в ході застосування тих чи інших форм і методів навчання, а також рефлексії даного процесу;

уточнення мети та завдань екологічної освіти з врахуванням специфіки регіону й інтересів учнів;

надання школам більшої автономії з питань тематичного планування, реалізації принципу ’’відкритості" навчання шляхом інтеграції процесу навчання і життя регіону;

обудови навчально-виховного процесу на основі проблемно-діяльнісного підходу, при якому важливе значення має методика пізнання, спрямована на вивчення та вирішення проблем у ході діяльності.

Предметом подальшого вивчення могла би стати співпраця середньої школи з вищими навчальними закладами з метою підготовки студентів університету до професійної діяльності у галузі екологічної освіти молоді Німеччини, для того щоб використати позитивний досвід в українській школі.

к.пед.н. Ляшенко Л.М. (КНУ ім. Т. Шевченка)

РОЛЬ ТРИПІЛЬЦІВ У ПОЯВІ ПРОТОІНДОЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОВИ

Серед найбільш інтригуючих питань усіх років мого професійного філологічного навчання було походження рідної, англійської та інших іноземних мов.

Рис. 1. Науковці Заходу про поширення протоіндоєвропейської мови

Ознайомлення з працями лінгвістів Німеччини XIX ст. створило упевненість в тому, що наші пращури могли бути причетними до появи протоіндоєвропейської мови. Нові докази цього ми зустріли у книзі Дж.Даймонда "Третій шимпанзе", де у гл.15 спершу вказано факт разючої відміни звучання числівників на мовах Фінляндії та решти країн Європи, а пізніше висловлена переконаність у тому, що мови "решти країн" народилися в українському лісостепу і пізніше поширилися на половину світу (стрілки на рис.1, де PIE – протоіндоєвропейська мова).

Нове бачення цієї ситуації ми отримали з публічної лекції проф. К.В. Корсака у Товаристві "Знання України"

(URL: http://znannya.org.ua/index.php/9-blog/1271-lektsiya-diskusiya-velike-tripillya-isnuvannya-i-naslidki-4-lyutogo-2016-r)

про появу, існування і вимушений через природній катаклізми розпад великої економічної зони між Карпатами і Уралом з назвою "Велике Трипілля". Були наведені точні датування знахідок у мідних рудниках Каргали біля Оренбурга, у рештках кільцевого трипільського поселення Аркаїм та інших подібних, що забезпечували гірників їжею, плавили руду і розвозили продукцію на далекі відстані.

Нас вразило те, що Велике Трипілля як зона активних обмінів, торгівлі, співпраці, мовних та інших контактів існувало досить довго – майже дві тисячі років.

Відтак, ми вважаємо слушним і достатньо добре підтвердженим відкриттями останніх років припущення К.В. Корсака про "достатність" цього часу для появи особливої універсальної мови для забезпечення успішності торгівлі - тієї мови, яку ще у XIX столітті відкрили німецькі та інші європейські філологи і назвали "протоіндоєвропейською мовою".

Науковці світу мають багато доказів того, що приблизно в інтервалі між 1600–1500 років до нашої ери сталося виверження вулкану Санторін в Егейському морі. Пилові хмари на кілька місяців вкрили небо і знизили температуру на теренах Великого Трипілля. Мешканці його східної частини покинули копальні, спалили міста і рушили на далекий Південь у Персію та Індію (славнозвісний "похід аріїв"), несучи з собою свою мову.

А от для населення західної частини Великого Трипілля шлях на Південь був закритий через існування широкого Чорного моря, високих Кавказьких та інших гір. Тому вони, можливо, були вимушені обрати рух на Захід, який довелося торувати силою зброї.

Досить швидко змінилася генетична карта, проникнення прибульців у різні племена сприяло утворенню великого грона похідних мов, що й пояснює народження з однієї первинної мови багатьох десятків сучасних мов. "Дотрипільські" мови, як фінська чи баскська, виявилися у меншості і є, як відомо, винятками на лінгвістичній карту сучасного Заходу.

Мотика С.М. (КВЛ ім. І. Богуна)

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ВІЙСЬКОВИХ ЛІЦЕЇСТІВ У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Система національно-патріотичного виховання військових ліцеїстів дозволяє формувати патріотичне мислення, патріотичну свідомість, розвивати інтелект особистості для активної участі в навчально-пізнавальній діяльності, виробляти активну громадянську позицію, реалізувати її в практичній діяльності.

Як засвідчують результати, доцільно також враховувати і ту особливість, що сучасна молодь досить легко схоплює новації. Тому виховні проекти передбачали реалізацію із використанням новітніх технологій (адже шаблонні методи з додатком консерватизму сприйматимуться неадекватно, з небажанням). З огляду на це серед новітніх технологій використовувалися: проблемний підхід до змісту засвоєння патріотичних понять, який забезпечував розвиток національно-патріотичних рис, дослідницьких умінь військових ліцеїстів на основі їхньої пізнавально-пошукової діяльності; формування практичних умінь, які дозволяли здійснювати краєзнавчо-пошукові дослідження з елементами історизму, національної культури, традицій; активізація пізнавальної, предметно-перетворювальної діяльності молоді, спрямованої на формування патріотичної свідомості та самостійне збагачення знаннями та вміннями патріотичного змісту; чітка взаємодія позанавчальної виховної діяльності в умовах військового ліцея.

В цілому у процесі формування національно-патріотичних рис військових ліцеїстів нами виділено такі основні складники: формування духовного світу особистості за умов будівництва державності України; врахування основних засад становлення та розвитку особистості, світогляду, переконань, ціннісних орієнтацій; постійне збагачення пам’яті, громадянського мислення, вироблення національно-свідомого ставлення до навчання, самоосвіти; розвиток позитивних емоцій та громадянської гідності; формування творчої особистості як могутнього стимулу духовного життя громадянина незалежної держави.

У процесі формування патріотичних рис та якостей особистості варто звернути особливу увагу на відбір методів навчально-виховної діяльності, які стимулюють процес засвоєння патріотичних знань, вироблення волі в їх практичній діяльності, що передбачає поєднання знань та переконань. В практиці роботи вчителів сучасної школи можна виділити деякі ефективні методи, що сприяють формуванню патріотичних переконань: методи організації навчально-пізнавальної діяльності; методи формування свідомості особистості; стимулювання навчально-пізнавальної діяльності; методи організації діяльності учнів і формування досвіду поведінки; методи контролю та самоконтролю в навчанні; методи стимулювання діяльності, поведінки учнів.

Наведені методи навчання та виховання допомагають організувати внутрішню, тобто психологічну, діяльність студентів, систематично впливати на формування їх свідомості, світогляду, духовності та виховання патріотичних рис.

Процес формування патріотизму спирається на виокремлення певних ознак, які визначають творчу діяльність педагога: педагогічне передбачення у формуванні національно-патріотичних рис; прогнозування ускладнень в процесі спілкування викладач-студент; схильність вихователя до оптимальності вибору спільних творчих дій; вимогливу доброту педагога у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

Загалом, у виховній діяльності слід дотримуватись наступних психолого-педагогічних умов: засвоєння кожною особистістю понять патріотизму, любові до свого народу, до рідної Батьківщини; формування патріотичних переконань у військових ліцеїстів, обґрунтування необхідності їх постійного удосконалення в реальних умовах навчально-пізнавальної діяльності; використання реальної соціокультурної ситуації у процесі реалізації завдання національно-патріотичного виховання особистості; застосування новітніх технологій патріотичного виховання особистості, активізація шляхів підвищення ефективності національно-патріотичного виховання військових ліцеїстів.

Муртазина Э.А. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)
д.пед.н., проф. Головнева Е.В. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТИРЫ ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Поиск новых ценностных ориентиров определил одной из приоритетных задач в воспитании подрастающего поколения – сохранение базовых общечеловеческих и национальных культурных ценностей. Возрождение национального самосознания, воссоздание прогрессивных народных традиций невозможно без народной педагогики, формирования народной культуры воспитания.

Поэтому в современных условиях особое значение приобретает принцип народности воспитания, научно обоснованный К.Д. Ушинским как основной принцип национального воспитания, без которого немыслимо формирование духовной культуры человека. «Народ имеет свою характеристическую систему воспитания…

Только народное воспитание является живым органом в историческом процессе народного развития», – писал К.Д. Ушинский, считавший народность главным стержнем в природосообразном воспитании, без которого немыслимо формирование духовной культуры человека.

Взаимосвязь национального и общечеловеческого К.Д. Ушинский понимал как опыт многих народов в деле воспитания, являющийся драгоценным наследием для всех.

Таким образом, национальное воспитание рассматривается в тесном единстве с общечеловеческими интересами и ценностями. Произведения устного народного творчества, отражая основы народной педагогики, сохраняют и передают от поколения к поколению нравственные ценности народа.

Народная педагогика, являющаяся предметом этнопедагогики, отражает определенный уровень педагогических знаний, служит основой, на которой возникла и развивалась педагогическая наука.

Духовная культура, народные традиции, обычаи, социально-этические нормы, составляя основу этнопедагогики (Г.Н. Волков), выступают ведущими факторами воспитательного процесса в вузе, оказывают огромное влияние на формирование личности специалиста.

Поэтому при изучении этой темы в процессе изучения педагогических дисциплин в вузе мы обращаем внимание на необходимость анализа и обоснованного использования источников, методов и средств народной педагогики, традиционной культуры воспитания; определения воспитательного потенциала духовной культуры как части общественного сознания и народных традиций; выявления путей и форм использования духовной культуры, прогрессивных идей и традиций народов Республики Башкортостан и России.

Решение данных задач, подчеркивает Е.В. Головнева, требует широкого вовлечения в процесс воспитания подрастающего поколения всех конструктивных национально-духовных традиций, в том числе и религиозной культуры.

Народные традиции, выступая важнейшим средством личностного развития, способствуют закреплению ценностных ориентиров, так как в них сфокусированы потребности в труде, гармония человека с природой, гуманистическое общение, проявление талантов и лучших качеств человека (совесть, достоинство, чувство милосердия, терпимость, добро, творчество и взаимопонимание, забота о сохранении окружающей природы и другие общечеловеческие ценности).

Таким образом, можно отметить, что в народной педагогике сконцентрированы большие возможности гармонизации межнациональных отношений, этнического самовоспитания, воспитания человека с высокоразвитым чувством национальной гордости и человеческого достоинства.

Однако важно обратить внимание и на то, что эффективность использования народных традиций зависит не только от понимания их роли, но и от умения воспитателя использовать все ценное, что они в себе заключают, снимая национальный эгоцентризм, выступая условием присвоения личностью общечеловеческих ценностей и формирования культуры межнациональных отношений.

к.пед.н., доц. Мусина А.А. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
Синдикова Г.М. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

ПОДГОТОВКА СТУДЕНТОВ К ОРГАНИЗАЦИИ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ВОСПИТАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Актуальность поликультурного воспитания подрастающего поколения обусловлена тем, что современный социум не может быть монокультурным, поскольку именно разнообразие культур является показателем прогрессивной

общественной жизни. Воспитание поликультурной личности, способной с уважением воспринимать представителей иной культуры и строить с ними отношения на основе толерантности является приоритетом системы воспитания.

Это подчеркивается в Концепции национальной образовательной политики Российской Федерации (2006), Концепции духовно-нравственного развития и воспитания личности гражданина России (2009), проекте Концепции поликультурного образования в России (2010) и др.

Поликультурное воспитание в образовательных учреждениях – сравнительно новое направление педагогической деятельности.

Перед современной школой сегодня стоит задача создания таких педагогических условий, при которых будут учитываться особые потребности детей разной этнической и культурной принадлежности. Одним из таких условий является единство урочной, внеурочной и досуговой деятельности.

Как отмечает Г.М. Синдикова, «поликультурное воспитание младших школьников средствами этномузыкальной педагогики может осуществляться посредством организации различных видов нетрадиционных уроков, к которым относятся урок-спектакль, «Масленица», «Курбан Байрам» и др.; урок-путешествие «Музыкальные страницы разных народов» и др.; урок-экскурсия «Волшебный театр оперы и балета»; урок-концерт «Творчество Роберта Загретдинова», «Истории народной музыки у народностей Поволжья» и др.; урок-характеристика «Колыбельные народов мира», «Как-то встретились курай и свирель» и др; урок-исследование «Моя любимая народная песня», «Взаимосвязь народного и профессионального национального музыкального искусства» и тд.».

Применение таких интерактивных форм работы, как «дискуссия», «круглый стол», «ролевая игра» и др., позволяет студентам на более качественном уровне осваивать различные традиционные и нетрадиционные формы организации поликультурного воспитания младших школьников.

Наиболее интересными формами, на наш взгляд, выступают: национальные гостиные на тему: «Музыкальное путешествие в семьи народов мира», «Традиции и обычаи народов», «Образы природы в фольклоре русского и башкирского народов»; соревнования: «Народные инструменты», «Жанры народного творчества»; фестиваль семейных музыкальных ансамблей и т.п.

Использование многообразных форм организации поликультурного воспитания в начальной школе позволит приобщить учащихся к национальному наследию своего и других народов, а также повысит уровень их этнокультурного развития.

Реализация в образовательном процессе ВУЗа современных инновационных технологий в решении обозначенной проблемы значительно повысит профессиональный уровень будущих педагогов.

к.пед.н., с.н.с. Олійник Л.В. (НУОУ)

ПАРАДИГМА НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Принциповою відмінністю навчання у військовому університеті є те, що воно спрямоване на оволодіння слухачами навичок виконання своїх функціональних обов'язків за посадовим призначенням тобто компетенцій. Навчання військово-спеціальних дисциплін як засіб ефективного розвитку військово-спеціальної компетентності магістра військово-соціального управління (ВСУ) досягається шляхом: формування мети навчання; розробки програми дій, що передбачає основні перехідні стани процесу навчання; отримання даних по певним параметрам про стан процесу навчання (зворотній зв'язок); переробки інформації, отриманої по каналу зворотного зв'язку, відпрацювання і внесення в навчальний процес корекції.

В основу розвитку військово-спеціальної компетентності засобами навчання військово-спеціальних дисциплін покладено: по-перше, підхід до особистості як соціально відповідальної, активної, самостійної, здатної до самовизначення на саморегуляцію вчинків і дій, цілеспрямовано розвиваючої себе; по-друге, у взаємодії на рівні співробітництва викладач зорієнтований на особистість певного слухача, його індивідуальні та психологічні особливості, інтереси і захоплення, можливості та здібності.

Ефективне навчання захоплює всю особистість і не може бути зведене до простого інформування. Досвід, набутий в процесі навчання, допомагає слухачу самоідентифікуватися, встановити, чим вона відрізняється від інших, а також виявити у собі думки і переживання, які мають загальнолюдський характер.

Педагогічними умовами навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів ВСУ є: етапність навчання; узгодження його завдань із завданнями стадій циклу навчання; диференціація, проблематизація, індивідуалізація, діалогізація освітнього процесу; визначення провідної ролі досвіду проведення антитерористичної операції на Сході України, як основи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів ВСУ; внесення додаткових змін до навчальних планів і програм у вищих військових навчальних закладах щодо вивчення та практичного опрацювання морально-психологічного забезпечення діяльності військ як одного із видів забезпечення, готовності до сучасного бою, психологічної та виховної роботи в умовах проведення антитерористичної операції, інформаційної безпеки; збільшення часу в розкладах занять на практичні та польові заняття; проведення фізичної підготовки за схемами швидкісно-силових програм для досягнення необхідного рівня тренованості; запровадження навчання на курсах психологічної підготовки шляхом введення спеціального навчально-тренінгового курсу на основі проблемних ситуації з використанням елементів несподіванки, дефіциту часу, шумових і вогневих ефектів; мотивування слухачів до рефлексивного осмислення набутого досвіду військово-спеціальної діяльності.

Отже, навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів ВСУ є ефективним за умов, коли: вихідні методологічні засади дослідження ґрунтуються на компетентісному підході; зміст і структура навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів ВСУ обумовлюються концептуально-теоретич\ною моделлю, сутнісними складовими і системоутворювальними чинниками якої виступають професіоналізм педагогічної діяльності та професіоналізм особистості магістра ВСУ (здатність до педагогічної творчості); основою організації процесу навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів ВСУ виступає методична система в єдності її мотиваційно-цільових, змістових, операційно-процесуальних і результативних компонентів, що поетапно реалізується в освітньому процесі з врахуванням визначеного комплексу базових підходів, напрямів, психолого-педагогічних умов на основі досвіду проведення антитерористичної операції.

к.пед.н. Олло В.П. (ВА, Одеса)

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВВНЗ

Використання потенціалу особистісно-орієнтованого підходу у формуванні мотиваційної спрямованості освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) зумовлене потребою підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Особистісно-орієнтованому підходу притаманна гуманістична парадигма, яка уможливлює розкриття творчо-вольових, смислотворчих і морально-духовних задатків, спричиняє розвиток самостійного творчого мислення, гуманної професійної поведінки в нестандартних ситуаціях.

Навчальний простір, який організовано з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу, характеризується активним комунікаційним процесом та формуванням у курсантів внутрішньої потреби у досягненні професійного успіху.

Вважаємо, що використання особистісно-орієнтованого підходу допоможе створити оптимальні умови для переходу курсантів від пасивного споживача освітніх послуг до особистісної регуляції власної навчальної діяльності.

У практичному сенсі цей підхід передбачає включення майбутніх офіцерів в систему практичних ситуацій, що сприяють активній мотивації внутрішньої потреби у досягненні професійного успіху.

На основі максимально повного впровадження в освітній процес ВВНЗ особистісно-орієнтованого підходу, курсанти можуть виступати як повноправні суб’єкти навчальної діяльності.

У процесі дослідження було виокремлено головні напрямки розвитку мотиваційної спрямованості навчання майбутніх офіцерів, на які робимо головний акцент за умови впровадження особистісно-орієнтованого підходу.

До них віднесено:

– особистісну активність (розвиток внутрішньої пізнавальної мотивації, формування внутрішнього прагнення до отримання знань, розвиток навичок самостійної діяльності);

– особистісну зрілість (прийняття і усвідомлення себе та розуміння можливості внесення змін у свою життєву позицію, відкритість та можливість вдосконалення, розвиток відповідальності, динамічності, самостійності, прагнення до самовираження, усвідомлення потреби у досягненні професійного успіху);

– соціокультурну компетентність (здатність до конструктивного співробітництва).

У практичному аспекті для реалізації особистісно-орієнтованого підходу у формуванні мотиваційної спрямованості було передбачено розробку для курсантів особистісно-орієнтованих ситуацій, які б дозволяли сформувати особистісні якості та реалізовувати творчий потенціал, а також здійснювати пошук найбільш оптимальних варіантів розв'язання.

Встановлено, що особистісно-орієнтований підхід до організації навчання курсантів на сьогоднішній день ще мало вивчений, а тому й не так часто використовується викладацьким складом.

Це зумовлено, головним чином, специфікою організації навчання майбутніх офіцерів.

Значущість цього підходу полягає у залученні курсантів до цінностей офіцерської служби, які мають високу духовність, та є надзвичайно вагомими у період проведення антитерористичної операції.

З огляду на реалії сьогодення, організація освітньої діяльності курсантів має базуватися на особистісно-орієнованому підході, що передбачає забезпечення належних умов для їхнього особистісного розвитку та професійного становлення як суб'єктів навчальної діяльності, що зацікавлені в позитивних змінах.

Узагальнення наукових поглядів дозволило нам дійти висновку про те, що особистісно-орієнтований підхід сприятиме створенню належних умов для розвитку мислення, інтелекту, формуванню навичок самоосвіти, саморозвитку.

Саме тому він залишається актуальним для застосування в організації освітнього процесу у ВВНЗ.

Отже, особистісно-орієнтований підхід передбачає включення максимальної кількості курсантів в систему практичних ситуацій суб'єкт-суб'єктного спілкування, в яких виявляються затребуваними їхні особистісні риси та функції, що у подальшому впливатиме на формування у них належного рівня мотивації на вдосконалення професійної компетентності в обраній військовій професії та подальшому становленні у якості компетентного офіцера ЗСУ.

к.пед.н., доц. Онискевич Т.С.
(БрГУ имени А.С. Пушкина, Брест, Беларусь)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Учебное взаимодействие в академической среде с точки зрения компетентностного подхода рассматривается как личностно ориентированное, субъект-субъектное взаимодействие, которое в конечном итоге должно обеспечить формирование у студентов ключевых и специальных компетенций, необходимых в будущей профессиональной деятельности. «…образовательное взаимодействие характеризуется активностью, осознанностью, целенаправленностью взаимных действий сторон взаимодействия, выступающих в позиции субъектов, где согласованное действие выступает результатом психологического состояния контакта. Причем активность, как качество образовательного взаимодействия, одновременно выступает чертой студента и преподавателя как субъектов этого взаимодействия».

Основой реализации такого инновационного подхода является активность преподавателя. Из ретранслятора знаний он превращается в организатора учебной деятельности студентов, в помощника и наставника, реализующего творческий подход. При этом преподаватель является личностью, которая по содержанию своей профессиональной деятельности обладает следующими качествами: умением проектировать, модифицировать структуру содержания образовательного процесса, использовать различные технологии обучения, осуществлять педагогическую рефлексию. Хороший преподаватель, проводя занятия, мотивирует студента к интеллектуальной деятельности, к переработке информации и выработке новых знаний. Он реализует всестороннее развитие студентов, их интеллектуальной, эмоциональной и социальной сфер. Необходимым условием реализации компетентностного подхода в образовании являются педагогический профессионализм преподавателя высшей школы, его психолого-педагогическая компетентность.

Под психолого-педагогической компетентностью преподавателя понимается совокупность определенных качеств (свойств) личности с высоким уровнем профессиональной подготовленности к педагогической деятельности и эффективному взаимодействию с учащимися в образовательном процессе. Сущностью психолого-педагогической компетентности преподавателя является его направленность на студента, потребность в самопознании, в совершенствовании способов учебно-воспитательной деятельности.

Опытность педагога сама по себе не достаточна для высокого уровня профессионализма. В профессиональной деятельности педагога важны интерпретационно-коммуникативные компетенции, выражающиеся в способности понять учебную ситуацию, выбрать эффективный способ общения, как вербального, так и невербального. Уровень упомянутых компетенций преподавателя связан с развитием его личности. К академическому учителю предъявляются требования не только эффективно обучать и посвящать себя научной работе, но также быть для студентов образцом личности.

д.пед.н., доц. Осадченко І.І. (УДПУ, Умань)

ПРИНЦИП АДАПТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВНЗ У КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Євроінтеграційні процеси в освіті України супроводжуються реалізацією технологічного підходу, що водночас вимагає від викладачів ВНЗ спеціальної компетенції, дотримання певних принципів педагогічної діяльності. Окремі з таких принципів обов'язкові у контексті застосування креативних технологій навчання (А. Брінклі, Б. Десантс, А. Долгоруков, Дж. Остин, К. Павловський, С. Півкін, О. Пометун, О. Сидоренко, Ю. Сурмін, М. Флемм та ін.).

На основі аналізу наукових джерел та емпіричного матеріалу схарактеризуємо принцип адаптивності діяльності викладача ВНЗ у контексті застосування креативних технологій навчання.

Йдеться, передусім, про стимулювальну функцію викладача: у кожній навчальній групі на занятті є пасивні студенти, ті, які не працюють без своєчасного заохочення педагога. У цьому випадку викладачеві важливо з'ясувати причину пасивності (прийняття позиції ворожості до педагога або до студентської групи; страх перед можливою помилкою або ганьби перед студентами і викладачем; переконаність у неможливості повідомити щось цікаве; різко занижена самооцінка, надмірна сором'язливість студента тощо). Адаптація креативної технології навчання до таких студентів буде відбуватися шляхом пошуку ефективного методу їхнього стимулювання до активної навчальної діяльності. У літературі (К. Павловський, С. Півкін, О. Пометун, О. Сидоренко, Ю. Сурмін та ін.) рекомендують використовувати індивідуальну бесіду для з'ясування причини пасивності; забезпечити доступність всіх вимог навчання; частіше давати слово для виступу; домовитися про індивідуальну консультацію; запропонувати наперед питання наступного заняття; розпочати заняття відразу з активних методів навчання, щоб студенти налаштувалися на стиль роботи тощо.

Адаптація навчального матеріалу до можливостей студентів у контексті застосування креативних технологій навчання повинна відбуватися ще й у зв'язку з тим, що професійні ситуації, що аналізуються на заняттях як основні дидактичні одиниці навчання, можуть відрізнятися одна від одної за рівнем складності. Виходячи з цього, педагог повинен передбачити індивідуальну послідовність дій студентів щодо її вирішення. Це не означає максимальну спрощеність завдання, а тільки відповідність студентським знанням, інакше проблемність і значимість завдання вони не зможуть зрозуміти. Досвідчені викладачі рекомендують також узгоджувати навчальний матеріал із потребами аудиторії шляхом адаптації лексичного стилю, обліку темпу засвоєння знань студентами, якості наявних знань тощо.

Природно, що 100%-во адаптувати технологічний матеріал до студентських потреб і здібностей неможливо. Однак, педагогічна наука завжди орієнтувалася на середньостатистичні показники результативності процесу, що цілком реально і перспективно в цьому випадку.

Таким чином, викладачам ВНЗ для ефективного використання креативних технологій навчання слід дотримуватися принципу адаптивності навчального матеріалу. Доцільне дотримання викладачем вказаного принципу забезпечить якісно вищий рівень навчання студентів. Перспективою подальших досліджень є виокремлення та характеристика принципу співробітництва діяльності педагога у контексті застосування креативних технологій навчання.

Осадчук Д.Д. (ХНУ, Хмельницький)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ МОРСЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ФЛОТУ ЯК ЗАПОРУКА ЇХ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців у вищих навчальних закладів є надзвичайною актуальною проблемою педагогіки вищої школи. Зміни, які відбулися в XXI столітті і в суспільстві загалом, і в освіті зокрема, вимагають компетентних фахівців, які здатні виконувати високопрофесійно свої посадові обов'язки у будь-яких ситуаціях, в тому числі і екстремальних. Екстремальність в роботі сьогодні є притаманною для представників значної частини професій – військових, пожежників, працівників правоохоронних органів, зокрема і фахівців морського торговельного флоту.

Погоджуємось із думкою Л.Д.Герганова про те, що «важливою для морської галузі України проблемою є розуміння професійної компетентності, як головного в сучасних умовах, чинника соціально-економічного розвитку».

Новоприйнятий закон України «Про вищу освіту» визначає поняття компетентності як динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти, а якість вищої освіти – як рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти.

Говорячи про професійну компетентність майбутніх офіцерів морського торговельного флоту важливо зазначити, що її формування буде повноцінним, якщо окрім набуття теоретичних знань, практичних умінь і навичок, які необхідні для якісного виконання ними професійних обов'язків, вони будуть готові адекватно та ефективно діяти і в екстремальних ситуаціях, які можуть виникнути на борту судна.

Сьогодні важливими з метою формування професійної компетентності майбутніх офіцерів морського торговельного флоту до роботи в екстремальних ситуаціях є розробка та використання в навчальному процесі інноваційних технологій, методів та форм організації навчальної діяльності курсантів; розробка навчально-методичного та інформаційного забезпечення навчального процесу; удосконалення засобів діагностики та контролю якості підготовки фахівців у морських навчальних закладах; розвиток морально-психологічної готовності до дій в екстремальних ситуаціях; забезпечення високої психофізичної підготовленості.

Окрім підготовки у вищих морських навчальних закладах, важливою є і тренажерно-практична підготовка у спеціальних навчальних центрах. Така підготовка дає можливість змоделювати поведінку людини в екстремальних ситуаціях.

Усе вищезазначене є запорукою формування професійної компетентності та якісної підготовки фахівців до роботи в екстремальних ситуаціях, а звідси і збереження життя та здоров'я членів екіпажу, і збереження матеріально-технічної бази, зокрема і суден.

Перепелицина Т.И. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
Головнева Н.А. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ КАК ИНТЕРАКТИВНАЯ ФОРМА ПРОВЕДЕНИЯ ЗАНЯТИЙ ПО ПЕДАГОГИКЕ

Существенное значение для совершенствования профессиональной деятельности учителя на современном этапе развития школы имеют следующие тенденции: утверждение гуманных «субъект-субъектных отношений» педагога-воспитанника; изучение и обобщение воспитательных традиций и стратегий отечественного и мирового педагогического опыта; переосмысление педагогического опыта воспитания и образования подрастающего поколения на основе общечеловеческих и национальных ценностей; исследовательская направленность инновационной деятельности учителя.

Нововведения, или инновации, являются результатом научных поисков, передового педагогического опыта учителей и целых коллективов. Инновационная деятельность учителей находит свое отражение в создании школ нового типа, в разработке и введении элементов нового содержания образования, новых образовательных технологиях, в укреплении связи с наукой, обращение к мировому педагогическому опыту.

Одной из интерактивных форм проведения занятий по педагогике является научно-практическая конференция, на которой обсуждаются краткие доклады (сообщения) студентов на основе выполненных рефератов, отражающих знакомство будущих учителей с деятельностью педагогов-мастеров, различными педагогическими технологиями способами организации воспитания, образования, имеющими целостный системообразующий характер. При обсуждении итогов выполненной и представленной работы оцениваются следующие умения студента: определять цели, основные задачи, принципы педагогической деятельности педагога-мастера; сформулировать суть его педагогического метода, приемов, средств, форм организации педагогического процесса, охарактеризовать специфику его деятельности; выявить, что создает целостность педагогической деятельности данного педагога; обобщить, осмыслить опыт; соотнести изученное с собственным стилем общения, жизнедеятельности; оценить и предположить возможность использования в своем опыте (полное использование, копирование, использование после соответствующей адаптации); выработка собственного взгляда.

Изучение и анализ педагогической деятельности мастеров педагогического труда должны подвести студентов к осмыслению следующих вопросов: что их объединяет; в чем причины их известности и пропаганды опыта их деятельности вчера, сегодня; что лично для всех является ценным в творчестве рассматриваемых педагогов; что вы конкретно взяли для себя в процессе изучения опыта их деятельности; как эти материалы могут способствовать формированию собственной педагогической позиции. Учебная дискуссия по предложенным вопросам способствует развитию педагогического мышления и рефлексивных умений будущего педагога.

Выявление новизны, оригинальности, значимости, эффективности, оптимальности и перспективности анализируемого опыта способствует осознанию роли личности воспитателя, его индивидуального стиля деятельности; определению объективного содержания (идей, принципов, технологий) опыта, возможности его использования в иных (но в чем-то сходных условиях) формированию инновационного поведения будущего учителя.

Пичугина Т.И. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
к.пед.н., доц. Сулейманова Ф.М. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ДЕЛОВЫХ ИГР ПРИ ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ МАТЕМАТИКЕ

Деловые игры получают в последнее время все большее распространение при обучении студентов, они в условиях игры перевоплощаются в специалистов и выступают в моделируемой обстановке.

Деловые игры определяют как модель взаимодействия людей в процессе достижения некоторых целей. Деловая игра позволяет создавать производственные ситуации, в ходе которых играющему необходимо найти правильную линию поведения, оптимальное решение проблемы, соответственно реальным условиям производства, имитированным в игре. В ходе игр каждому участнику необходимо максимально мобилизовать все свои знания, опыт, воображение.

Особенно ценно то, что здесь дело не сводится лишь к механическому использованию программного материала. В процессе игры вырабатывается умение мыслить системно, продуктивно, пробуждается стремление к поиску новых идей, а это является шагом к творчеству.

Для проведения деловых игр в группе существенными являются следующие факторы: математическая подготовка студентов группы, понимание, ими цели и механизма игры, заинтересованность их в получении результатов, оперативность проведения игры, возможность оценки студентами своих действий, а также наличие опытного и понимающего особенности игры ведущего преподавателя математики.

Перечислим основные требования к подготовке и проведению деловой игры в группе:

1. Описываемые учебные задания или ситуации должны соответствовать задаче исследования и быть достаточно простыми, чтобы студенты хорошо понимали цель игры и способы достижения результатов.

2. Преподаватель математики – ведущий игры – должен четко представлять все особенности моделируемой ситуации, уметь быстро проверять полученные при решении задач результаты и интерпретировать их согласно решаемой учебной задаче.

3. Игра должна проводится оперативно. Нельзя допускать потери интереса к игре и утомления студентов. Для поддержания интенсивной работы и нужного темпа во время игры надо предусмотреть способы стимулирования участников, отмечать в процессе игры наиболее отличившихся, подбадривать отстающих.

4. В процессе игры нужно учитывать факторы, порождающие конкретные ситуации, а также то, что «выигрыш» команды или ученика оказывают влияние действия не только отдельных участников, но и всего коллектива.

Применение дидактических игр и имитаций жизненной ситуации в процессе обучения математике осуществляется в различных формах. Одной из них является математическое моделирование, которое предполагает имитацию различных ситуаций математическими средствами.

Вспомним известную детскую игру в «магазин». В процессе купли-продажи дети манипулируют некоторыми предметами, вкладывая в каждый из них определенный смысл. Таким образом, без всякого принуждения извне они совершают чрезвычайно важную операцию: придают предметам различные значения.

Дидактическая особенность этой способности студентов становится понятной, если учесть, что при построении различных моделей аксиоматической теории также приходится отвлекаться от обычного смысла, вкладываемого в исходные понятия теории, перестраиваться на новый смысл этих понятий, соответствующий той или иной конкретной модели.

Большой интерес у студентов вызывают имитации некоторых геометрических образов: отрезка, луча, прямой. Рассматривая эти случаи, студенты убеждаются в том, что отрезок может быть имитирован произвольным прямоугольником. За длину отрезка принимается площадь прямоугольника. Тогда каждому отрезку-прямоугольнику соответствует определенная длина-площадь. И сумма длин частей отрезка-прямоугольника, на которые он разбивается любой его точкой-прямой, равна длине площади самого отрезка-прямоугольника.

Приведенный пример модели отрезков они могут быть самыми различными, удовлетворяющих аксиомам метрики, вынуждают студентов «посмотреть» на понятие отрезка с позиции аксиоматического метода. Студенты убеждаются в том, что отрезки, удовлетворяющие аксиомам метрики, могут значительно отличаться по своему «внешнему» виду и по своим свойствам от обычных отрезков. Естественно, напрашивается мысль, что необходимо введение дополнительных ограничений (посредством аксиом), которые позволили бы исключить такие «необычные» случаи. Тогда введение новых аксиом становится мотивированным. Примечательно, что выяснение особенностей рассмотренной модели не только оправдывает введение новых аксиом, но и подсказывает их содержание.

Систематическое применение различных моделей отдельных групп аксиом в процессе выполнения заданий-игр позволяет подвести студентов к пониманию сущности полуформальной аксиоматической теории в отличие от содержательной, в которой понятия об основных ее объектах получают однозначное, конкретное истолкование. При этом обычные наглядные представления студентов об исходных понятиях геометрии остаются. Новые истолкования основных понятий действуют лишь в процессе игры и не выходят за ее рамки.

Итак деловые игры следует использовать при изучении математики. Важное условие их эффективности – профессиональная направленность решаемых задач и их проблемность, а также рациональное сочетание коллективных и индивидуальных действий участников игры.

Попова И.А. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
д.пед.н., проф. Головнева Е.В. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

РОЛЬ ИНФОРМАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

Эволюционный процесс любого уровня требует решения трех взаимосвязанных проблем: накопления информации, ее трансляции, перехода к самоорганизации. При этом оптимальный путь развития всех систем связывается с развитием самоорганизации. А это потребует перестройки профессиональной подготовки специалистов, в том числе и педагогов, на основе переосмысления ранее накопленного опыта и концепций с учетом информационно-вероятностной структуры жизни и всех ее законов (Н.Н. Моисеев, И.Р. Пригожин, Х. Хоакинг).

Педагогическое управление выступает как процесс, в котором циркулирует постоянно обновляющаяся информация. Без соответствующей информации немыслимо эффективное управление педагогическим процессом в образовательном учреждении. Сообразуясь с разработками В.Г. Афанасьева, целесообразно включить в этот процесс: накопление и сохранение информации; усвоение накопленной информации средствами обучения; прогнозирование, планирование производства и собственно производство информации; отбор и оценку информации, необходимой для управления педагогическим процессом; анализ, переработку информации, необходимой для управления педагогическим процессом; хранение и поиск информации; трансформацию и ее использование; контроль за эффективностью использования информации.

Само управление связано с мотивами, целью, планированием, переработкой текущей информации, моделированием деятельности, принятием решения, деятельностью по реализации принятого решения, с проверкой результатов деятельности и коррекцией деятельности. С помощью информации решаются три класса задач, которые полностью можно отнести и к педагогической информации, имеющей важное значение для развития обучающихся, а именно: установление специфической формы взаимосвязи, взаимодействия компонентов

системы, а также системы в целом с окружающими условиями; обслуживание всех уровней, функций управления – от подготовки и принятия решения до подведения результатов его выполнения; установление непосредственной причины, определяющей выбор того или иного поведения, перевода системы в новое состояние, обеспечивающее ее движение к заданной цели.

Важнейшую роль в педагогическом управлении формированием потребности в профессионально-педагогическом самосовершенствовании студента, по мнению Е.В. Головневой, приобретает единство управления, управляемости и самоорганизации.

Это единство автор возводит в принцип управления педагогическими системами, и в полной мере относит также к управлению процессами обучения и воспитания будущих высококвалифицированных специалистов в области развивающего воздействия на подопечных в начальной школе.

Таким образом, управление выступает как информационный процесс, связанный с обменом и переработкой информации, принятием решений и их реализацией в образовательном процессе.

Эффективность управления педагогическим процессом зависит от систематического поступления информации, носящей комплексный характер, отражающей все стороны данного процесса.

к.філос.н., доц. Похресник А.К. (дир. ККЕП)

РИМСЬКИЙ КЛУБ ЯК ПРИКЛАД УСПІХУ НЕЗАЛЕЖНОЇ НАУКОВОЇ ЕЛІТИ

За 25 років незалежності керівники України погано використали кращі зарубіжні філософські та інші науково-теоретичні досягнення, озираючись переважно на дії урядів і парламентів. Не був зауваженим доробок і пропозиції цілковито незалежної асоціації провідних мислителів сучасності з назвою «Римський клуб».

Відомо, що молоді індустріальні держави мобілізували і сконцентрували науковців та конструкторів, примусивши їх виконувати накази і одночасно готувати собі зміну в університетах та інших ВНЗ. Та багато з них страждали від несвободи, а тому мало не при першій же можливості приєдналися до Римського клубу для реалізації своїх мрій.

Імпульсом до його появи стало поєднання прискорення прогресу людства в космічних дослідженнях з вражаючим збільшенням кількості екологічних катастроф, зокрема, вмиранням життя у забруднених водоймах Європи і Північної Америки, катастрофами танкерів тощо.

Римський клуб став спільним твором італійського менеджера-промисловця Аурелiо Печчеї та одного з вищих керівників ОЕСР – Олександра Кінга. 6 і 7 квітня 1968 р. вони зібрали першу нараду 30 провідних представників світової політичної, фінансової, культурної та наукової еліти (пізніше склад був збільшений до 100 осіб).

Долаючи перші й доволі несподівані організаційні труднощі, Римський клуб затвердив статут, обрав керівні органи і твердо визначився з головним своїм завданням – зробити все можливе для зміни ставлення до виникнення глобальних загроз для всього людства не тільки керівників провідних держав, а й освітньо-наукової громадськості, за можливості – загалу населення планети. Вирішили знайти шлях до порятунку людства.

Перший помітний результат – нові словосполучення «глобальна проблематика» і «глобальне мислення».

Філософам особливо корисне друге: «**Глобальне мислення** – це якісна характеристика мислення, здатного переробляти величезний обсяг інформації про широкомасштабні проблеми світу, країни або народу. Це мислення широкими категоріями, системне, прогнозне, цілісне. Людина глобального мислення охоплює проблему в цілому, в усіх її зв'язках і залежностях, і вирішує її, сприяючи подальшому духовному, соціальному або економічному розвитку й самовдосконаленню народів, держав, великих людських спільнот.

Люди із глобальним мисленням спроможні мислити планетарно. Воно особливо потрібне в сфері науки, політики й управління. Цю якість мислення можна формувати вже в школі, особливо на уроках гуманітарного циклу дисциплін».

Учасники Римського клубу відмовилося від формування різного обсягу декларацій чи звернень «до керівників». Вирішили створювати високоякісні тематичні доповіді з широким авторством кращих науковців світу, поліпшувати їх на конференціях і поширювати через ЗМІ.

Пропозиції багатьох кращих матеріалів Римського клубу далеко не завжди отримували світові аплодисменти, адже рідко усім керівниками дуже подобається наукова правда. Критика найчастіше лунала під приводом того, що науковці спиралися на досягнення розвинених держав.

Це було несправедливо хоча б тому, що аж до кінця XX ст. країни третього світу не могли здійснити вагомий внесок у світову науку й детермінувати її розвиток.

Прикро, але вища школа України ігнорувала теоретичні досягнення експертів Римського клубу. Це дуже звузило можливості для формування у студентів багатьох спеціальностей важливого комплексу з критичного і глобального мислення.

Студентам лишилися невідомими чудові праці, створені із залученням останніх за часом появи відкриттів багатьох сучасних наук до вивчення соціального, економічного, політичного, культурного та науково-освітнього сьогодення задля точного прогнозування майбутнього.

Будемо сподіватися, що цей недолік зникне у найближчий час, зокрема, через розвиток наших європейських інтеграційних процесів. Слід звернути найбільшу увагу на те, що ідеї Римського клубу підхоплені і поширені лідерами ЄС, науковцями Німеччини, експертами ЮНЕСКО і ОЕСР, включені у найважливіші плани ООН.

к.пед.н. Прохоров О.А. (НУОУ),
к.ю.н. Кузьмич І.І. (НУОУ),
Бурий С.В. (УМО НАПН)

ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ І НАУКИ У СЬОГОДЕННІ

Аналіз сучасної воєнно-політичної обстановки довкола України вказує на те, що вона стає більш напруженою. Це пов'язано з агресією Російської Федерації проти України, тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим, проведенням антитерористичної операції на Сході України, нарощуванням військових угруповань біля кордонів України, та іншими факторами.

Бойові дії на Сході України надали реальну оцінку якості підготовки військових фахівців, їх спроможності виконувати завдання щодо керування військовими частинами та підрозділами у бойових умовах.

При цьому виявлено недоліки, причиною яких у багатьох випадках був низький рівень підготовки військовослужбовців у навчальних закладах та системі професійної підготовки.

За останні два роки питання підготовки військових фахівців, їх професійного рівня обговорювалися на колегії Міністерства оборони України, науково-практичних конференціях, круглих столах, робочих нарадах.

Немає сумніву в тому, що ми маємо великий освітній і науковий потенціал.

Але є фактом те, що підготовка офіцерського складу та курсантів здійснювалася переважно в навчальних аудиторіях, з використанням застарілих навчально-методичних матеріалів, без належного використання польової матеріальної бази.

Результати інспекційних перевірок показували, що недостатньо враховувався досвід АТО, на викладацькі посади не залучалися учасники АТО, навчально-методичні матеріали потребували суттєвого перероблення.

Для виправлення зазначених недоліків було вжито ряд заходів.

Ці заходи дозволили дещо покращити освітній процес, впровадити у навчання досвід бойового застосування військових частин та підрозділів, задіяних у проведенні антитерористичної операції.

Внесені відповідні зміни у програми навчальних дисциплін та навчально-методичні матеріали, значно збільшено час на практичну підготовку слухачів та курсантів.

Висновки роботи екзаменаційних комісій під час проведення випуску свідчать про покращення практичної підготовки випускників.

При цьому необхідно організувати внесення змін до навчальних планів та програм підготовки офіцерів щодо збільшення часу на вивчення дисциплін професійної та практичної підготовки.

Зокрема, особливу увагу приділити вивченню та практичному освоєнню питань:

організації та ведення всіх видів розвідки.

побудови бойового порядку та його змін відповідно до обстановки;

прийняття рішень в екстремальних умовах;

визначення способів виконання завдань в залежності від бойової обстановки (ситуації);

взаємодії із загальновійськовими та протитанковими резервами;

прихованого розташування вогневих засобів в опорних пунктах.

Необхідно забезпечити нерозривний зв'язок навчального процесу з планами підготовки та завданнями військ (сил).

Поширити практику введення в програми підготовки комплексних практичних занять, що проводяться у військових частинах або навчальних центрах.

Поставити на постійну основу перегляд кваліфікаційних вимог до випускників ВНЗ з урахуванням практичного досвіду застосування військових частин та підрозділів.

Проценко А.А. (МДПУ, Мелітополь)

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сьогодні держава приділяє значну увагу стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021роки, що окреслює наступні кроки щодо їх вирішення: формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді, забезпечення їх збалансованого харчування, диспансеризації; збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час; удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчальних закладах (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів з обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності).

Лише за 2015–2016 рік прийнято Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, Постанову Кабінету Міністрів України про порядок проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України, схвалено Концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року.

Така державна увага до фізичного виховання та спорту свідчить про труднощі їх реалізації у змінених умовах соціально-культурного та політично-економічного розвитку країни, а отже, висуває нові вимоги до професійної компетентності вчителів фізичної культури.

Сучасні словникові та енциклопедичні видання визначають компетентність як:

властивість, за значенням «компетентний» – такий, що ґрунтується на знанні, кваліфікований, який має певні повноваження; повноправний, повновладний;

сукупність знань, необхідних для ефективної професійної діяльності; володіння знаннями, вміннями та нормами, що необхідні для виконання своїх професійних функцій, а також психічними якостями для їх виконання;

реальна професійна діяльність відповідно до еталонів і норм; особливий тип організації знань і досвіду, що забезпечує здатність до прийняття ефективних рішень, здатність фахівця від моменту початку своєї професійної діяльності на рівні визначеного державою певного стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективної професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, вміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації.

У спеціальних дослідженнях з проблем професійної підготовки в умовах модернізації освіти професійна компетентність тлумачиться, зокрема як: певний психічний стан, що дозволяє діяти самостійно і відповідально, як оволодіння людиною здатністю й уміннями виконувати визначені професійні функції. Здатність спеціаліста до досягнення чітко визначеної мети, ефективного здійснення професійної праці у певній галузі діяльності.

Отже, ми робимо висновок, що компетентність – це особистісна характеристика, яка засвідчує реальну здатність до виконання професійних дій, здатність фахівця якісно й безпомилково виконувати свої функції, як у звичайних, так і в екстремальних умовах, успішно опановувати нові знання й швидко адаптуватися до змінних умов.

Рулева А.О. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
к.пед.н., доц. Синдикова Г.М. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

ПОДГОТОВКА СТУДЕНТОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Перед общеобразовательной школой ставится задача подготовки ответственного гражданина, способного самостоятельно оценивать происходящее и строить свою деятельность в соответствии с интересами окружающих его людей. Решение этой задачи связано с формированием устойчивых нравственных свойств личности школьника.

Младший школьный возраст – это период, являющийся наиболее благоприятным для воспитательного воздействия, закладки морально-культурных основ личности ребенка, поскольку именно в этом возрасте активно формируются его характер, установки, стереотипы духовно-нравственного поведения. Как отмечает Г.М. Синдикова, «…особенно остро проблема формирования

духовной личности школьников стоит в области начального образования, где закладываются основы духовности».

Мы предполагаем, что одним из эффективных средств решения обозначенной проблемы может являться использование интерактивных методов воспитания.

Интерактивный («Inter» это взаимный, «act» действовать) – означает взаимодействовать, находиться в режиме беседы, диалога с кем-либо. Интерактивные методы ориентированы на широкое взаимодействие учеников не только с учителем, но и друг с другом, на доминирование активности учащихся в процессе воспитания.

В настоящее время разработано большое количество различных интерактивных методов воспитания: круглый стол, ролевая игра, деловая игра, эвристическая беседа, уроки-семинары (в форме дебатов, дискуссий), конференции, использование средств мультимедиа.

Не всегда некоторые интерактивные методы могут быть доступными для учащихся начальных классов, но использование их элементов приносят положительные результаты в решении воспитательных задач.

Конечно, каждый учитель должен четко проработать и изучить интерактивные формы обучения и воспитания, а не слепо их применять, и для каждого класса, определённого возраста использовать только те формы работы, которые соответствуют уровню развития детей на данном этапе.

В период педагогической практики нами были разработаны несколько воспитательных мероприятий для учащихся четвертых классов с применением таких методов, как: круглый стол, дискуссия, дебаты, диспут, ток-шоу, «Кейс-стади».

Так, например, темы: «Добро и зло», «К тебе пришли гости», «Красота спасет мир», «Сквернословие – культурная катастрофа», «Красивый тот, кто красиво поступает» были раскрыты в ходе реализации метода «Кейс-стади».

Для обсуждения тем «Давайте жить дружно» и «Телевидение: за и против» нами использовался метод «Дебаты».

Тема «Отцы и дети» рассматривалась в ходе ролевой игры и «Ток-шоу».

В рамках дискуссии младшие школьники обсуждали такую актуальную проблему, как «Конфликты и способы их разрешения».

На основе анализа сказки А.Н. Толстого «Золотой ключик, или приключения Буратино» ребята рассуждали над такими нравственными категориями, как «справедливость» и «честность».

Участники дискуссии – представители «Правосудия» и «Духовенства», а также эксперты не только раскрывали нравственные понятия, но и расширили свое представление об эффективной стратегии ведения спора, развивали навыки эффективного участия в решении спорных вопросов.

д. наук, проф. Спиров Красимир (СТУ, София, Болгария)

СРЕДА ДЛЯ СИСТЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Непрерывное образование – одна из самых новых и современных тем, получившая в последние годы распространение среди специалистов в области педагогики. Что оно из себя представляет? Как его планировать? Как его организовать? Как претворить в жизнь? Эти и многие другие вопросы предстоит решить сейчас и в ближайшем будущем. Почему проблемы непрерывного образования так волнуют специалистов? Почему это образование является условием для экономического и личного преуспевания? Потому что оно способно удовлетворить как потребности экономики в квалифицированных, мобильных по отношению к знаниям работниках, так и потребность каждого члена общества в личной самореализации. Настоящий доклад имеет целью проанализировать виртуальное обучение как одну из возможностей для планирования, организации и проведения непрерывного образования.

В системе непрерывного образования учащиеся уже обладают знаниями, полученными в гимназии или университете, то есть имеют базовые знания. При этом возникает проблема возрастной границы для людей, уже достигнувших определенных успехов в своей сфере деятельности, людей с мотивацией к учебе и дальнейшему совершенствованию знаний, но в то же время-людей занятых. Чтобы непрерывное обучение было эффективным, мы должны считаться с этими условиями. Оно должно быть адаптировано к возрасту обучаемы, то есть к аудитории, очень разной по возрасту, а также быть гибким с точки зрения времени и места проведения обучения, так как учащиеся из разных регионов, и иногда они находятся на достаточно большом расстоянии друг от друга. Нужно иметь в виду и разный уровень базовых знаний обучаемых, и разные индивидуальные потребности каждого. Следовательно, основными принципами организации системы непрерывного образования должны стать принципы индивидуального подхода, сознательности и активности. Их реализация, как и занятость обучаемых, может осуществляться с использованием компьютерных технологий и Интернета. С помощью компьютерных технологий предлагаемые образовательные возможности могут быть доступны практически в любое время и в любом месте. Они помогут учащимся участвовать в процессе обучения, в то время как содержание и методы обучения будут учитывать их культурные различия и жизненный опыт.

Непрерывное образование в течение всей жизни дает возможность индивидам, организациям и нации в целом встретить вызов мира все возрастающей конкуренции. Его характерными особенностями являются очень низкая фактическая стандартизация и определенность с точки зрения курикулума (учебный план), методов и техники обучения. Система непрерывного образования приведет к двум основным изменениям: к повышению качества образования и выходу на мировые стандарты; к созданию системы обучения, отвечающей реальным условиям рынка труда.

Быстрое развитие компьютерных технологий, появление все новых и новых аппаратно-программных комплексов и Интернета стали предпосылкой, в том числе и для быстрого развития программного обеспечения для обучающих программ и создания так называемых виртуальных обучающих сред.

к.и.н., доц. Строчук М.С. (БГУ, Брест, Республика Беларусь)

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА В УСЛОВИХ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Высшее образование является фундаментом прогрессивного развития общества. Развитие государства, структурные преобразование в экономике на микро- и макроуровнях должны гармонично объединятся с формой образования в высших учебнх заведениях для того, чтобы удовлетворять потребности в знаниях и стремления молодых людей в профессиональном совершенствовании.

Все структурные компоненты процесса образования в конечном итоге ведут к внутренним изменениям личности, как то образованности, воспитанности, грамотности, ответственности, повышению профессионализма, а также способствуют окончательному формированию нравственного, интеллектуального и даже эмоционального элемента личности студента.

На процесс профессионального формирования личности оказывают влияние факторы, которыеможно условно разделить на два типа: внутренние факторы – это комплекс индивидуальных характеристик личности, а также социальные факторы мотивирующего характера, которые в своей совокупности обеспечивают интеллектуальное и психологическое становление личности будущего специалиста; внешние факторы, куда входит и учебная деятельность студентов и факторы социального окружения личности, влияющие на выбор профессии.

В деятельности высших учебных заведений исследователи выделяют четыре основные функции: образовательную; воспитательную, развивающую; профессиональную. Подготовка специалистов – особо сложная педагогическая система, каждый компонент которой играет свою роль в формировании профессиональной культуры студентов.

В процессе обучения студенты приобретают знания и навыки, поэтому особое значение отводится учебным дисциплинам (как общеобразовательным, так и по специализациям) – они должны быть максимально приближены к будущей деятельности. Также должна стимулироваться мотивация студентов к научно-исследовательской деятельности.

В ходе воспитательной работы у молодых людей формируются базовые ценности и образцы поведения будущей профессиональной деятельности, поэтому она должна быть направлена в том числе на формирование профессиональной позиции и этики, чувства ответственности за результат и последствия своих профессиональных действий.

Развитие личности в условиях высшей школы в отличие от предыдущих ступеней социализации представляется прежде всего как процесс саморазвития. Это обусловлено тем, что ведущей жизненной направленностью у молодых людей на данном возрастном этапе выступает стремление к самоопределению. Этот главный жизненный ориентир и смысл задаёт содержание и динамику личностного развития, когда молодой человек решает, кем он хочет стать

в культуре, но ещё не знает в полной мере, каким ему быть для себя самого. Он должен создать, сформировать себя самого как личность, и вуз должен оказать ему в этом существенное содействии.

Все перечисленные выше компоненты, активно взаимодействуя между собой, ориентированы прежде всего на формирование системного профессионального мышления, основой для которого служат знания, навыки, умения, а также базовые ценности и образцы поведения, служащие фундаментом профессиональной культуры.

Важным фактором формирования личности студента в качестве будущего специалиста выступает личность преподавателя. Вузовский преподаватель как личность должен обладать чётко выстроенной системой личностных морально-нравственных позиций по отношению к жизни, обладать высокими профессиональными качествами в своей области деятельности.

Таштимерова Р.К. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
Синдикова Г.М. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

ДЕЛОВАЯ ИГРА КАК ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ВУЗЕ

Среди различных интерактивных форм и методов организации образовательного процесса в ВУЗе «деловая игра» занимает особое место. Позволяя прожить специально смоделированную педагогическую ситуацию, деловая игра закрепляет приобретенные студентами умения и навыки, повышает уровень их коммуникативности, развивает мышление, личностные качества, способность грамотно решать профессиональные задачи.

В ходе деловой игры будущие учителя начальных классов учатся решать различные педагогические задачи. Одна из них связана с эстетическим воспитанием младших школьников. Эстетическое воспитание обучающихся имеет актуальный характер, поскольку направлено на формирование у них эстетического отношения к окружающему миру, искусству, и на развитие мировосприятия в целом. Как отмечает Е.В. Головнева и Г.М. Синдикова, «решение обозначенной проблемы связано с приобщением младших школьников к мировой и национальной (отечественной) художественной культуре, развитием у них способности видеть красоту окружающего мира, прекрасное в жизни и искусстве, эмоционально воспринимать произведения искусства, оценивать их с позиции эстетического содержания, а так же формированием умений реализации приобретенного художественно-эстетического опыта в различных видах художественной деятельности».

Одной из основных форм организации эстетического воспитания в начальных классах является урок. В решении вопросов эстетического воспитания учащихся наряду с традиционными уроками используются и его нетрадиционные формы. Нетрадиционный урок – это урок, характеризующийся нестандартным подходом к отбору содержания учебного материала; к сочетанию методов обучения; к внешнему оформлению.

Как подчеркивают Е.В. Головнева и Г.М. Синдикова, «нетрадиционные уроки несут элементы нового, в них могут изменяться внешние рамки, место проведения; использоваться внепрограммный материал. Для них характерно единство коллективной и индивидуальной деятельности; привлечение людей разных творческих профессий (актеров, художников, писателей, музыкантов); использование новых информационных технологий; максимальное вовлечение обучающихся в активную деятельность на уроке».

В рамках деловой игры нами были разработаны и проиграны уроки, направленные на решение задач эстетического воспитания младших школьников в такой нетрадиционной форме, как урок-конкурс, видео-урок, урок-дискуссия, урок-спектакль, урок-путешествие. Данные нетрадиционные формы урока имели интеграционный характер, включали в себя многообразие различных видов творческой деятельности, а также нестандартные арттерапевтические моменты: танцевальные минутки, минутки релаксации, дыхательную гимнастику и др.

Применение в образовательном процессе интерактивных форм работы повышает у студентов качество формируемых профессиональных компетенций.

д.військ.н, с.н.с. Тимошенко Р.І. (НУОУ),
к.пед.н., доц. Приходько Ю.І. (НУОУ)

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ПРОДУКТИВНОГО РОЗВИТКУ

З набуттям Україною незалежності створення та пріоритетний розвиток системи військової освіти, як складової Збройних Сил (ЗС) України, стали важливим і відповідальним державним завданням.

Водночас, її розвиток відбувався в умовах постійного перегляду поглядів на національну безпеку та оборону держави, відсутності чітких і стабільних параметрів щодо поточного та прогнозованого скорочення ЗС України, їх завдань, загальної та організаційно-штатної структури, кількості та обґрунтованості спеціальностей для комплектування частин і підрозділів фахівцями різних рівнів, ступенів освіти, ланок управління тощо. Викладені підходи стали причиною низки недоліків, що накопичувалися в системі військової освіти протягом тривалого часу, а за своєю сутністю – наслідком двох груп суперечностей – зовнішнього та внутрішнього характеру.

Проблеми удосконалення військової освіти на теперішній час зумовлені, по-перше, викликами, що постали перед державою та її ЗС у зв’язку із проведенням антитерористичної операції на сході нашої країни, іншими докорінними змінами у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі держави, потребою подальшого розвитку основних складових сектору безпеки і оборони, сумісними з певними структурами країн-членів НАТО.

По-друге, необхідністю приведення військової освіти в Україні у відповідність до європейських освітніх стандартів, забезпечення якісно нового рівня

підготовки військових фахівців і нагальною потребою перегляду діючих концептуальних положень у сфері військової освіти, що стримують її подальший розвиток і не повною мірою відповідають новим завданням і темпам реформування ЗС України, бойового застосування військ (сил).

Система військової освіти при розв'язанні зазначених проблем має орієнтуватися на такі тенденціональні спрямування: якість підготовки військових фахівців – основна категорія військової освітньої політики; інноваційна спрямованість освітнього процесу, наукової, науково-технічної діяльності; ідентифікація військової освіти з системою неперервного накопичення військово-спеціальних знань, досвіду, зростаючим продукуванням нових знань і технологій; запровадження дистанційного навчання, дієвої системи контрольних, діагностистичних процедур у підготовці військових фахівців, реалізації програм з освітнього моніторингу.

В доповіді з урахуванням визначених суперечностей, проблем, тенденцій обґрунтовуються інноваційні практичні напрями та шляхи подальшого розвитку системи військової освіти згідно із введеними в дію законодавчими актами: Стратегічний оборонний бюлетень,

Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України, Закон України "Про вищу освіту" та потребами підготовки офіцерських кадрів на основі компетентнісного підходу.

к.пед.н., доц. Уліч В.Л. (ВІКНУ)

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах сучасного реформування української системи освіти, принципових змін умов функціонування вищих навчальних закладів і становлення освітніх установ нового типу велике значення набуває організаційна функція керівництва освітою.

У традиційному виді вона реалізується на трьох рівнях: державному, представленим Міністерством освіти, регіональному, що складається з місцевих органів керівництва освітою і рівні окремої освітньої установи (університету, інституту тощо).

Від ефективності організації навчального процесу у ВНЗ залежить якість підготовки фахівців з вищою освітою, що складуть інтелектуальний потенціал країни. Тому можна говорити про національне значення даної проблеми і про необхідність її рішення на державному рівні.

Ефективність системи керівництва залежить насамперед від професіоналізму кадрів, що складатимуть цю систему, як на керівному, так і на виконавському рівні.

Професійна діяльність по організації навчального процесу у ВНЗ в нашій країні знаходиться на початковому етапі створення. Це обумовлено зміною сутності і характеру цієї діяльності в зв'язку з реформуванням традиційної

системи освіти і формуванням нової системи, заснованої на принципово інших сучасних освітніх технологіях.

Головною задачею на початковому етапі створення професійної діяльності організатора навчального процесу у ВНЗ є створення механізму її відтворення через систему фахової освіти.

Підготовка управлінських кадрів для вищої школи ведеться з 1995 року через систему закордонних стажувань і курси підвищення кваліфікації адміністрації ВНЗ. Усі ці міри можна вважати тільки початком створення повномасштабної системи підготовки керівників і, у тому числі, організаторів навчального процесу для ВНЗ.

У таких масштабних організаціях як Київський національний університет імені Тараса Шевченка з розвинутою мережею інститутів та факультетів для рішення цих задач на етапі професійної адаптації ми пропонуємо створити серію відеофільмів, які будуть розповідати про всі аспекти діяльності університету, про його структуру, окремі служби, про першорядні проблеми і задачі, про перспективи розвитку.

Для цих же цілей варто використовувати можливості Інтернету, наприклад для організації прямих виступів ректора університету та других керівників, які мають відношення до організації навчального процесу. Ці виступи повинні проходити перед початком кожного семестру і підготовлюватися по попередньо заданих питаннях робітників університету.

Це не тільки підвищить ефективність керівництва, але і дозволить відчути працівникам дієвість зворотного зв’язку, свою причетність до прийняття і реалізації рішень.

Усе вищесказане дозволяє визначити професійну соціалізацію організатора навчального процесу у ВНЗ як процес вторинної соціалізації індивіда на трудовому етапі життя, що відбувається за допомогою трансформації минулого професійного досвіду і засвоєння нових ролей, норм, знань, цінностей даної професійної діяльності, що забезпечує ефективне виконання посадових обов’язків.

Під керівництвом професійною соціалізацією організатора навчального процесу у ВНЗ будемо розуміти дворівневу систему цілеспрямованого впливу на процес інституалізації даної професійної діяльності в масштабах країни і на процес засвоєння індивідом професійних знань, норм, цінностей, нагромадження і розвиток професійного досвіду в практичній діяльності на рівні окремого ВНЗ.

Ціль керівництва професійною соціалізацією організатора навчального процесу у ВНЗ на державному рівні в даний час – створення системи вищої професійної освіти і підвищення кваліфікації управлінських кадрів ВНЗ по різним напрямках діяльності, у тому числі по організації навчального процесу у ВНЗ.

д.пед.н., проф. Хом'юк І.В. (Вінницький НТУ),
к.т.н., доц. Хом'юк В.В. (Вінницький НТУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ДО НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ ЗІ СТУДЕНТАТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ "СТРІЛЕЦЬКА ЗБРОЯ" У ВНЗ

Нова концепція освіти і виховання у вищій школі вимагає удосконалення педагогічної діяльності викладачів вищого навчального закладу і досягнення ними професіоналізму. Поняття професіоналізму в психолого-педагогічній літературі розглядається, як майстерність (Іванова С.І.), певний рівень майстерності (Ю.К. Бабанський), ототожнюється з поняттям «самоосвіта» та самовиховання (К. Лівітан).

Досвід викладання у ВНЗ показує, що першокурсники часто губляться перед потоком інформації, що на них звалюється у ВНЗ. І цьому часто сприяє відсутність (або нерозвиненість) навичок продуктивної самостійної роботи, невпевненість у своїх знаннях та уміннях. Якщо в цей час не організувати самостійну роботу студентів належним чином, то в них згодом проявиться інфантильність, безініціативність. Все це виявиться в майбутньому на професійних якостях конструктора. Для вироблення навичок самостійної роботи, для виховання самостійності та наполеглевості ми пропонуємо кожному студенту розробки практичних занять з вищої математики, які включають теоретичні питання з кожної теми, типові задачі з розв'язками, домашні завдання, тест самоконтролю. Кожний студент має можливість самостійно розібрати розв'язки задач, перевірити свої зання з допомогою теста та виконати домашнє завдання. Після такої роботи він відчуває себе на заняттях більш впевнено та вільно. І хоча на практичних заняттях з вищої математики розв'язуються задачі, дещо інші, ніж ті, що наведено у посібнику, студенти в багатьох деталях познайомлені з темою, з цікавістю над цими задачами працюють. Відмітимо, що при цьому ми виховуємо у майбутніх конструкторів зброї бажання самостійного і кропітливого попереднього знайомства з темою, яку вони будуть вивчати незабаром.

В процесі підготовки до занять викладач має:

1) скласти цілеспрямовану систему задач з розділу, з теми, включаючи завдання прикладного характеру з майбутньої професійної діяльності (прості задачі (в якості підготовчих)→складні задачі (які можна розкласти на більш прості) →прикладні задачі (для відтворення зв'язку математики з майбутньою професією));

2) скласти системи завдань для діагностики, корекції знань та умінь, контролю і самоконтролю.

Практичні заняття викладач має будувати так, щоб модель розв'язування задачі включала в себе не тільки уміння розв'язувати задачу, тобто реалізувала не тільки навчаючу, але й розвиваючу функції. Рівень підготовки майбутнього фахівця залежить, перш за все, від наукового змісту навчання, однією з основних функцій якого є розвиток творчого потенціалу особистості.

Студент має постійно відчувати, що вивчаючи математику, він наближається до більш глибокого розуміння своєї спеціальності.

Виховуючи у майбутніх конструкторів зброї наполегливість в оволодінні знаннями, почуття відповідальності, бажання здійснювати самоконтроль своїх знань, ми згодом переходимо до більш активного використання тестів на колоквіумах та практичних заняттях. Робота з тестом передбачає читання і аналіз математичного матеріалу, знаходження помилок в доведеннях теорем, в наведених означеннях та твердженнях. Уміння слухати і читати математичний текст водночас із швидким його аналізом – якість необхідна майбутньому конструктору зброї, який має володіти критичним мисленням, швидко реагувати на помилки.

Отже, професіоналізм знань, професіоналізм спілкування, професіоналізм самовдосконалення забезпечують розвиток цілісної системи – професіоналізму діяльності педагога. В педагогічній діяльності ці структурні елементи взаємопов'язані і взаємозумовлені. Відсутність одного з них у діяльності викладача вищого навчального закладу свідчить про несформованість педагогічного професіоналізму.

Професіоналізм викладача вищої школи залежить також від його особистісних якостей і здібностей. Саме вони визначають індивідуальний стиль викладання предмета.

к.пед.н., доц. Цвер Анджей Маріан (Вища Школа Міжнародного і Регіонального Співробітництва ім. З. Гльогера, Польща)

ВІЙСЬКОВА ВИХОВНА ДУМКА ПЕРІОДУ ПОЛЬСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПОВСТАНЬ І НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ 1794–1864 РОКІВ

Польське військове виховання має довгі і багаті традиції. В їх рамках були сформовані вихованих найбільш цінні солдатські чесноти – любов до Батьківщини і обов'язок її захищати, мужність, почуття честі, гідність, вірність присязі. Виховна традиція Польського Війська містить у собі всі найхарактерніші вартості польського військового звичаю.

Проблематика військового виховання в період польських національних повстань являє собою один з найцікавіших періодів польської освіти XIX століття.

Першим підйомом за незалежність польського народу, яким було Повстання Костюшка, можна оцінювати в різних вимірах (соціальних, політичних, моральних, військових і т. д.), в залежності від поставлених цілей дослідження, також можна сформулювати різноманітні висновки. Однак при цій оцінці потрібно врахувати, що особлива роль у їх реалізації належить почуттю національної свідомості поляків. Помітили закономірності, що відбуваються між формуванням свідомості людей, а їх буття. Міняти людей означало

істотами світла умови їх існування. Для того щоб підтримати ці дії вона поширюється, відповідно, несуча ідея, що відноситься до всього суспільства, а зокрема для його найбідніших шарів. Знайшла вона також і ваше посилання у формуванні солдатів повстання.

Повстання Костюшка започаткувало, розвинуло і зміцнило позитивні еволюційні тенденції в польській армії - її демократизацію і зміну колишнього характеру. В ході повстання народжувався у Польщі новий тип армії – національна армія, завданням якої було служіння народу в цілому і його захист перед загарбниками. В цій армії були розроблені абсолютно нові підвалини виховання. Акцент був зроблений на громадянську свідомість солдатів, на їх патріотичне виховання, керуючись принципом, що визвольну війна слід вести, спираючись про широкі солдатські маси, за міцної підтримки суспільства. Виховна філософія періоду повстання Костюшка переросла всі попередні військові теорії виховання, мала дуже прогресивний, сучасний характер. Ідеї Т. Костюшка міцно вкоренилися в концепціях військової освіти останньої третини XVIII століття у Польщі.

Виховання польських солдатів в Легіонах в Італії і в армії Варшавського Князівства мало тісні зв’язки з не так віддаленою в часі традицією виховання доби Костюшка, яка призвела до того, що, як армія Костюшка, так Легіони і армія Варшавського Князівства виникали як національна сила. З цього факту зауважуємо певні наслідки для організації цих утворень, для цілей, які вони переслідували, а також для напрямів, в яких реалізовувалась виховна діяльность. Пріоритети виховання польських солдатів у згаданих військових формаціях були дуже близькі. Вони формувались з тієї ж формули філософії творців, організаторів і командирів-вихователів тодішнього Польського Війська. Включала вона, насамперед, у своєрідному розумінні патріотизму, суттю якого було бажання порятунку вітчизни, віддати всі сили для боротьби за її відродження.

Політичні, соціальні, військові умови, у яких виникали ці утворення, відрізнялися один від одного. Однак, мета їх створення та діяльності був той же – відновлення незалежності. Ця мета обумовлювала виховну діяльність. Домінуючу роль у вихованні солдатів Легіонів і армії Варшавського Князівства відігравало формування солдатського і громадянського патріотизму.

З моменту вибуху листопадового повстання кардинально змінився виховний ідеал солдата повстанської військової сили. Реалізована освітньо-виховна концепція віддзеркалювала цілі повстання, національний характер армії, продовження виховної думки доби Костюшка, опиралася на славних традицій польської зброї. Змін зазнав також і сам процес виховання. Головна мета виховання знайшла свою реалізацію в гаслі: "Справжній солдат є свідомим громадянином країни", яке формувало патріотичні і громадянські основи.

Реконструкція виховної думки останнього підйому національної боротьби за незалежність може бути здійснена, головним чином, на основі документів центральних органів влади (Повстанського Національного Уряду). В них були

сформовані виховні завдання, звертаючи увагу на рівність в рядах солдатів, професіоналізм у підборі кадрів, проявлялась турбота за матеріальне становище і взаємодію в бою. Великого значення надавалося формуванню так званої свідомої дисципліни. У передбачених для командирів інструкціях рекомендується відмова від тілесних покарань, тобто зосереджується увага на свідомій роботі з формування армійської честі і патріотичних почуттів. У загальній концепції виховних впливів важливу роль приписувалося релігійному змісту. Захист віри являв собою одне з найважливіших гасел повстання. Традиції військової виховної думки, розроблені у період, що передував повстанню і під час його тривання, були реалізовані під час пізніших польських дій і революційних битв за незалежність.

Найбільше значення для польських виховних традицій Польського Війська має патріотичне і громадянське виховання солдатів.

Безпомилково можна сформулювати тезу, що польське військо в період національних повстань і народно-визвольних битв вписалось до польської історії не тільки як інституція, яка готувала військових фахівців, але також як виховна установа, що формувала хороших громадян і патріотів, які боролись за прогресивні зміни і збереження польського національного буття.

Польська військова думка протягом всієї історії нагромадила багато досвіду в різних сферах. Найцінніший досвід необхідно культивувати і в творчому спосіб використовувати для потреб сьогоднішнього дня. Бо деякі військові принципи навчання, сформульовані раніше, витримали випробування часом і залишаються, як і раніше, актуальними. Вивчення їх має бути важливим елементом педагогічної підготовки педагогічно-виховних кадрів не тільки у військовій формі.

Черкун І.А. (НУ «Одеська мор. акад.»)

ЕТАПИ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПСИХОЛОГІВ ЗАПАСУ

Процес військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу забезпечується за допомогою наступних методичних прийомів:

виокремлено основні етапи формування організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки;

визначена структура і зміст навчальної діяльності на кожному з етапів підготовки;

визначена мета кожного етапу в залежності від сформованості видів професійно значимої діяльності;

використанні наступні методи навчання: інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемного викладу і дослідницький.

Результат навчання визначається вмістом контролю на кожному з етапів.

Перший етап – попереднього орієнтування, спрямований на формування узагальнених уявлень про військово-спеціальну підготовку майбутніх офіцерів-психологів запасу у сфері професійної компетентності і відповідальності, що забезпечує можливість виявлення нових семантичних зв'язків у структурі концептуальної моделі майбутнього офіцера-психолога запасу, який має на меті створення початкового уявлення про дану складову військово професійної діяльності. На цьому етапі структура і зміст навчальної діяльності визначаються на трьох рівнях при відповідному їм змісту. Семантична і прагматична їх значимість визначається розумінням особливостей організації військово-спеціальної підготовки і в військово-професійній діяльності. Контроль на даному етапі спрямований на визначення якості рішення військово-професійних завдань у стандартних ситуаціях.

Другий етап – базове орієнтування, що забезпечує учням можливість орієнтуватися в питаннях військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу, оцінювати її і вибирати оптимальні варіанти впливу на предмет діяльності. Цей етап відповідає другому рівневі орієнтування, який відповідає на питання: що являє собою військово-спеціальна підготовка, що в ній потрібно змінити і з якою метою. З точки зору формування психологічної моделі на даному етапі здійснюється побудова образу, на основі якого будуть створюватися елементи концептуальної моделі, а потім і оперативний образ конкретної дії.

На третьому етапі – засвоєння основних військово-професійних завдань, що виникають в процесі військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу, формувалася виконавча частина діяльності, що представляє собою практичну реалізацію певних способів зміни. Вона містить докладний поопераційний опис діяльності офіцера запасу при виконанні ним військово-професійних завдань. Даний етап забезпечує засвоєння основних військово-професійних функцій в процесі вирішення завдань військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу. Контроль на даному етапі здійснюється на основі аналізу готовності майбутніх офіцерів-психологів запасу до вирішення завдань військово-спеціальної підготовки. Заключним етапом є забезпечення контролю протягом усього процесу навчання.

Підсумовуючи вище зазначене, можемо стверджувати, що безперервність освітнього процесу формування рівня військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу забезпечується авторською методикою, реалізація якої здійснюється за допомогою трьох взаємопов'язаних етапів. Кожен етап забезпечує відповідну структуру і зміст навчальної діяльності в процесі вивчення базового курсу «Військово-спеціальна підготовка». Задані цілі досягаються в залежності від сформованості видів професійної діяльності. Результат навчання визначається вмістом контролю на кожному з етапів підготовки.

к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ)

ДОСВІД ПІДГОТОВКИ КАНДИДАТІВ НАУК ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Підготовка кандидатів наук для Збройних Сил України здійснюється, як правило, через ад'юнктуру вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) та наукових установ (далі – НУ) Збройних Сил України. Вона організовується та проводиться на підставі Законів України "Про вищу освіту" та "Про наукову і науково-технічну діяльність", постанов Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України, наказів та директив Міністра оборони України.

Підготовка кандидатів наук з числа офіцерів можлива також і в аспірантурі ВНЗ та НУ інших центральних органів виконавчої влади (очне та заочне навчання або як здобувачів) з дозволу Міністра оборони України і лише за тими науковими спеціальностями, за якими підготовка у ВВНЗ та НУ Збройних Сил України не здійснюється.

Підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів (далі – НПНК) Збройних Силах здійснюється за цільовим призначенням, науковими спеціальностями, перспективним і річним планами. Зазначені плани розробляються, виходячи з потреб Збройних Сил у НПНК для комплектування посад, які підлягають заміщенню особами з науковим ступенем, а також можливостей ВВНЗ і НУ щодо їх підготовки.

Ад'юнктура створюється у ВВНЗ третього або четвертого рівнів акредитації та НУ, які мають наукові школи, висококваліфіковані НПНК, сучасну науково-дослідну, експериментальну та матеріальну базу з метою забезпечення планомірної підготовки НПНК вищої кваліфікації – кандидатів наук. На цей час підготовка кандидатів наук у Збройних Силах України здійснюється у Національної академії оборони України – 12 наукових спеціальностей, Воєнно-дипломатичної академії – 4 наукові спеціальності, Української військово-медичної академії – 13 наукових спеціальностей, Харківському університеті повітряних сил – 8 наукових спеціальностей, Національної академії сухопутних військ – 2 спеціальності, Житомирському військовому інституті – 1 спеціальність, Військовому інституті телекомунікацій та інформатизації – 3 спеціальності, Військовому інституті Київського національного університету – 8 спеціальностей, Центральному науково-дослідному інституті Збройних Сил України – 2 спеціальності, Центральному науково-дослідному інституті озброєння та військової техніки – 2 спеціальності, Державному науково-дослідному інституті авіації – 1 спеціальність.

Загальні показники ефективності функціонування ад'юнктури за роками випуску коливаються від 9-10 % (2000-2003 рр., 2009 р.) до 67 % (2011 р.).

Так, у 2015 році із 33 випускників ад'юнктури захистили дисертації 5 осіб, подали дисертації до захисту 7 осіб (у 2014 році із 34 випускників захистили дисертації 5 осіб, подали до захисту 9 осіб).

к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Черних О.Б. (НУОУ)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ

На початку третього тисячоліття, коли найважливішим чинником подальшого розвитку стають інтелект, інформація та знання, сучасне суспільство набуває все більш когнітивний характер і все більше залежить від якості освіти та його міжнародної відкритості.

Після прийняття Болонської декларації європейські країни, які приєдналися до неї, вступили в епоху загальних і глибоких перетворень національних систем освіти та формування нового європейського освітнього і наукового співтовариства. У цих країнах існує очевидний зв'язок між європейським простором вищої освіти і європейським науковим простором, який знаходиться у сфері підготовки наукових кадрів. Як правило, підготовка докторів філософії (кандидатів наук) у цих країнах здійснюється за докторськими програмами.

Докторські програми – це не тільки третій цикл вищої освіти (згідно з методологією Болонського процесу), але і перший етап кар'єри молодого вченого. Ключовим компонентом третього циклу є подальший розвиток знань за допомогою проведення оригінального наукового дослідження, і це робить третій цикл унікальним і відмінним від першого і другого циклів вищої освіти.

Система підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в кожній конкретній країні пов'язана з її суспільно-культурним середовищем і виробничо-технологічною базою безліччю функціональних відносин і залежностей. Тому проблеми її вдосконалення та зазначені відносини і залежності обгрунтовано зайняли одне з провідних місць у ряді громадських та державних пріоритетів щодо її вдосконалення.

В Україні, як і в європейських країнах, в останнє десятиліття проблема вдосконалення системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів стала особливо актуальною, оскільки українське наукове та науково-педагогічне співтовариство вже усвідомлює себе частиною загальноєвропейського наукового співтовариства в широкому сенсі, що виходить за політичні та ідеологічні рамки.

Доповідь присвячена аналізу європейського досвіду вдосконалення організації докторської освіти в ході Болонського процесу та вітчизняного досвіду підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів з метою виявлення найбільш раціональних і адекватних шляхів подальшого перетворення системи підвищення наукової кваліфікації фахівців для різних сфер економічної діяльності в Україні та у Збройних Силах зокрема, а також надання відповідних рекомендацій щодо її вдосконалення з урахуванням змін у системі вищої освіти, які передбачені новою редакцією Закону України «Про вищу освіту».

Шмелёва Ю.С. (ОГМУ, Оренбург, Россия),
д.пед.н., проф. Головнева Е.В. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

ВЛИЯНИЕ РАЗВИТИЯ КЛАССИЧЕСКОЙ НАУКИ НА ФОРМИРОВАНИЕ НОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ

Бурное развитие классической науки началось в 17–18 веках, когда ее основоположники научились переводить эмпирическое знание на язык математики. В наш век, в век научно-технического прогресса и мастерства, невозможно представить себе отсутствие науки и научных познаний. Без достижений науки мы вряд ли могли бы существовать. Наука – основная форма человеческого познания, становится все более значимой и существенной составной частью той реальности, которая нас окружает и в которой мы живем и действуем.

Платон признавал разделение науки на три рода: действенные, производительные и умозрительные. Но ему, однако, был неведом тот реальный, практический опыт массированного, подчас неожиданного и даже драматического воздействия научно-технических достижений на повседневное существование человека, который приходится осмысливать сегодня. Бесконтрольное развитие цивилизации, варварское отношение человека к природе привели к тому, что на Земле не осталось ни одного укромного уголка, не затронутого цивилизацией, ни одного растения, животного, ни капли воды, ни пищи, оставшихся в естественной первозданной чистоте. На пороге 21 века человечество столкнулось с необходимостью решения важных проблем, которые с легкой руки Римского клуба, получили название глобальных.

Глобальные проблемы оказывают существенное влияние на многие стороны современного мира – социально-экономическую, политическую, этнокультурную и географическую. Они особенно остро ставят вопрос о будущем всего человечества. В погоне за властью и богатством человек не заботится о последствиях своей деятельности, об ущербе, который он наносит окружающей среде. Нерешенность одних проблем, влечет за собой появление других, еще более опасных.

Именно в руках нашего поколения будущее всего человечества. Надо безоговорочно признать невозможность избавиться от надвигающейся катастрофы, какими бы то ни было средствами, не меняя кардинального образа жизни людей.

Можно признать необходимость перехода к «альтернативной цивилизации». В этой связи актуальными являются задачи экологического воспитания подрастающего поколения, в том числе и в высшей профессиональной школе, формирование нового образа жизни на основе общечеловеческих ценностей.

На рубеже двух столетий, человечество вплотную столкнулось с острейшими глобальными проблемами современности, угрожающими самому существованию цивилизации и даже самой жизни на нашей планете. К глобальным проблемам, в первую очередь, относятся экологическая, энергетическая, продовольственная, демографическая и другие проблемы.

Ключевой среди них выступает проблема войны и мира. Эти проблемы стали на деле глобальными и приобрели, вместе с тем, опасный характер для будущего существования человеческого рода на вполне определенном, конкретно-историческом этапе развития человечества. Их интенсивное развитие пришлось на 60-80 годы XX века.

Глобальные проблемы носят антропогенный характер, так как порождены активно-преобразующей деятельностью человека, которая по своей мощи и последствиями сопоставима с грозными силами природы, а подчас способна превзойти их как по своим творческим, так и по разрушительным результатам. Глобальные проблемы имеют техногенный характер, так как они возникают как результат развития научно-технического прогресса.

Глобальные проблемы определяют развитие человеческой общности во всех регионах планеты, то есть всех стран, наций, государств. Эти проблемы для своего решения требуют объединенных усилий всего человечества. Поэтому они носят всемирный характер, находятся в такой сложной взаимосвязи и взаимозависимости, что решение одной из них предполагает, по крайней мере, учет влияния на нее других, изолированное решение их практически невозможно.

Как видим, перед человечеством на сегодняшний момент стоят множества проблем. Одна из них – перспективы развития человечества. Наша цивилизация стоит на пороге катастрофы, гибели всей жизни на планете. Этого нельзя избежать, не меняя кардинально образ жизни людей.

Надо признать безоговорочно необходимость перехода к «другой цивилизации». Это должна быть цивилизация: экологически чистая; подлинно человечная. Это на наш взгляд, составляющие концепции нового образа жизни – «альтернативной человеческой цивилизации».

Юнусова Г.Р. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия),
Головнева Н.А. (СФ БашГУ, Стерлитамак, Россия)

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКОЙ УЧИТЕЛЯ

Задача современной высшей школы – вести подготовку кадров, учитывая особенности современной социокультурной ситуации, потребности современного общества. Для того, чтобы обеспечить повышение качества подготовки школьных учителей, необходимо опираться на психолого-педагогические закономерности управления процессом развития профессионального и личностного роста будущего специалиста, тесно связанного с постоянным ростом его педагогической культуры.

Образование выступает как социальная система. Социальное в управлении реализуется через систему целей, через способы, технологии реализации этих целей.

Главным признаком управления в социальных системах является выработка решения на основе анализа и оценки информации субъектом управления (руководителем). Как отмечают исследователи информационными контурами управления при этом являются прямая и обратная связь в сложных системах. Следовательно, информация и принятие решения составляют две стороны одного процесса – управления.

Преобразование информации ориентировано на последующее время, на ближайшую или отдаленную его перспективу, т.е. на систему моделей: статических (фиксирующих некий идеальный образец) или динамических (фиксирующих темп, временные аспекты функционирования системы). Исходящая от руководителя информация (то есть то, что принято называть управленческим решением) имеет побудительную и стимулирующую функции. Благодаря этому решение реализуется в процессе деятельности исполнителей.

Результатом всего этого цикла должно явиться изменение состояния управляемой системы.

Управление педагогическим процессом носит такой научный характер, для которого характерно осознанное действие на основе получения и переработки информации, систематическое воздействие субъекта управления на объект управления с целью обеспечения эффективного функционирования и развития системы, достижения поставленной цели управления.

Процессы целеполагания определяются как основные психолого-педагогические механизмы, определяющие стратегию управления.

Целью любого педагогического управления и управления педагогическим процессом являются образование и развитие личности. Этот процесс осуществляется в рамках социальных структур на основе взаимодействия между субъектами, которое является ключевым элементом, позволяющим достигать цели управления. Необходимо учитывать, что целью взаимодействия в классе социономических профессий выступают: управление активностью других людей; удовлетворение потребностей других людей; формирование, развитие, упорядочение, изменение психологической сущности другого человека.

Поэтому в социально-педагогическом процессе участвует множество факторов. Для их учета и использования необходим научный подход.

Научная организация управления требует от управляющей подсистемы системного анализа ситуаций, построения модели управляемого объекта, его возможных модификаций, моделирование процесса профессионально-педагогической деятельности управленца и поведения личности учащегося как составной части управляемой педагогической системы.

С позиций системного подхода подготовка специалиста в вузе выступает как открытая система. Только такая система поддается управлению.

В основе управления педагогической системой лежит саморегуляция, целеустановка, целереализация, обратная связь, самокоррекция, что создает замкнутый контур управления.

к.пед.н., доц. Яковишин Р.Я. (ТНЕУ, Тернопіль)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОБОТИ ІЗ ЧЛЕНАМИ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ, ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Соціально-педагогічна діяльність відбувається в складному, динамічному середовищі, для якого притаманний постійний рух і зміни, а також реалізується взаємодія людей з оточенням. Одним із суб'єктів такої взаємодії є військовослужбовці і їх сім'ї, вону є соціальною групою, яка здійснює істотний вплив на все суспільство, оскільки військова служба у Збройних Силах — це особливий, надзвичайно важливий вид діяльності, покликаний гарантувати громадянам України національну безпеку.

До сімей військовослужбовців Збройних Сил України відносяться: сім'ї офіцерів (молодших і старших, керівного складу); сім'ї прапорщиків (які знаходяться на командних, технічних посадах і посадах тилового забезпечення); сім'ї курсантів; сім'ї рядового і сержантського складу; сім'ї військовослужбовців жінок; сім'ї військовослужбовців, звільнених у запас; сім'ї військових пенсіонерів; сім'ї військовослужбовців-ветеранів; сім'ї військовослужбовців-учасників бойових дій; сім'ї цивільного персоналу (працівників силового відомства, які несуть службу).

Проблемність життєдіяльності сімей військовослужбовців помітно загострилася протягом останніх років: знижується їх активність у соціальних процесах; зростає невизначеність життєвих перспектив; виразно виявляється замкнутість сімей військовослужбовців на себе; слабшає їх адаптивність у мікросоціальних відносинах.

Стресовий післятравматичний розлад – непсихотична відстрочена або тривала реакція на травматичний стрес, що спричинює психічні порушення. Основою порушення є наявність події або ситуації винятково загрозливого чи катастрофічного характеру, що здатні викликати загальний дистрес майже в кожної людини. Основними симптомами є: повторне переживання травми у формах нав'язливих спогадів або снів, кошмарів, що, виникають на тлі хронічної емоційної пригніченості та відчуження від інших людей, ослаблення реакції на навколишнє середовище, і відсутності задоволення, а також втечі від діяльності та ситуацій, що нагадують про травму. Можливі гострі спалахи страху, паніки або агресії за несподіваного спогаду про травму або як первісна реакція. Це супроводжується підвищеною збудливістю, переляком і безсонням.

У потерпілих спостерігається погіршення взаємин у побутовій, соціальній та інших сферах життя. Стресовий після травматичний розлад у мирний час зустрічається у 0,5% чоловіків і 1,2% жінок і може розвинутись у 15-58% осіб, які брали участь у АТО, або воєнних діях. Чинниками ризику розвитку посттравматичного синдрому є також особистісні особливості і індивідуума, зокрема алкогольна або наркотична залежності, а також вік.

Для роботи з посттравматичним синдромом використовують: релаксацію, метод керованої уяви, метафоричні карти.

Особлива увага повинна бути зосереджена на факторах, що викликають найбільше занепокоєння уявлення додаткових ключових подразників. У ході роботи необхідно уявити, по-перше, ключові подразники, що представляють собою небажані думки, почуття або образи, які асоціюються з травматичним подією (ключові подразники є когнітивної реакцією клієнта на подію і можуть включати такі почуття, як провина, гнів і сум); по-друге, гіпотетичні ключові подразники, які включають страхи перед тілесним ушкодженням, смертю, агресивною поведінкою, покаранням за неправильні дій руйнування епізоду.

Спираючись на вищесказане, можна стверджувати, що особливості роботи соціального педагога з сім'ями військовослужбовців, та подоланні посттравматичного синдрому, необхідно мати навички, вміння та цілий арсенал знань, вмінь співпрацювати із фахівцями різних сфер.

Яшник С.В. (НУБіП)

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Основою проектування змісту, технологій та організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців лісогосподарської галузі є модель фахівця під якою розуміється конкретизація Державного освітнього стандарту на підготовку спеціалістів. Розробка моделі фахівця також передбачає аналіз професійної діяльності, що включає визначення діапазону профілю діяльності спеціаліста, виявлення узагальнених трудових функцій з урахуванням специфіки встановлених посад, аналіз структури праці, аналіз професійних функцій, прогноз розвитку певної галузі праці тощо.

Відповіднозагальні компетенції, які мають бути досягнуті після навчання за освітнім рівнем «Магістр» спеціальність 8.09010301 «Лісове господарство» включають в себе досить широкий перелік умінь та навичок, необхідних для виконання посадових обов'язків. Важливо відмітити, що виділення дидактичних компетенцій представляє особливий інтерес для системи підготовки фахівців лісогосподарської галузі у рамках освітнього ступеня магістра оскільки вписується у рамки компетентністного підходу, покладеного в основу Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти.

До складу дидактичних компетенцій фахівців лісогосподарської галузі включено наступні:

1.Фахові компетенції(управління лісогосподарським виробництвом; знання філософії науки, державної лісової політики;знання методів регулювання продуктивності лісів, здатність розробляти заходи з підвищення продуктивності лісів; здатність до проведення фінансової діяльності лісогосподарським і лісомисливським виробництвом, ведення ділочинства, забезпечення вимог з техніки безпеки при проведенні комплексу підвідомчих робіт, організація дотримання чинного лісового законодавства та цілей лісової політики тощо.

2) Професійнідо яких відносяться дослідницькі (здатність до здійснення контрольно-пошукового аналізу, наукового обґрунтування лісівничих досліджень; здатність до вирішення проблем інноваційного характеру) та виробничі (здатність до організації роботи лісництва, як структурної одиниці лісогосподарського підприємства; здатність до виконання розрахунків основних техніко-економічних показників діяльності підприємства).

Важливим підструктурним блоком моделі професійної компетентності фахівця лісогосподарської галузі виступають також управлінські та соціальні компетентності.

Управлінські компетентності включають: здатність до розробки перспективних, поточних та стратегічних планів і проектів з організації та розвитку лісогосподарського підприємства.

Соціальні включають: здатність до колективної, творчої діяльності; здатність до системного творчого мислення, здатність до саморозвитку та самовдосконалення; лідерство, адаптивність, толерантність, мобільність; здатність відповідати за результати прийнятих рішень тощо.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Babych B. 99
Bombardelli O. 357
Getman O.O. 358
Jarmoch E. 359
Koshmanova T. 360
Matsuda T. 361
Najam A. 362
Parkhomenko I. 87
Revalde G. 363
Schaefer M. 358
Toliupa S. 87
Аблазов І.В. 195
Абрамян О.В. 100, 364
Азнагулова Г.И. 366
Акімов Р.Ю. 325
Александрова А.Р. 367
Алещенко В.І. 133
Алєксєєва К.І. 89
Алфьоров О.В. 196
Андрієнко О.О. 269
Анохіна Г.П. 101
Аронов А.О. 386
Артемов В.Ю. 134
Балабушка Є.О. 135
Бабенко О.П. 227
Бабій І.М. 21
Бабій О.С. 198
Бадрук О.О. 162, 163
Бажан Л.І. 261
Балабін В.В. 102
Банзак Г.В. 22, 92
Банзак О.В. 68
Барабаш О.В. 23, 54
Барабаш О.І. 197
Бараневич Д.В. 289
Баранов А.М. 41
Басанець В.Ф. 105
Басараба І.О. 137
Басов М.О. 136
Бахвалов В.Б. 198
Бездрабко Д.Є. 81
Безносюк О.О. 368
Белас О.М. 24, 25
Беляєва А.А. 52
Бешок Т.В. 370

Білан М.Б. 106, 123
Біленко В. І. 338
Білик О.М. 71
Благініна С.В. 371
Бойко В.М. 26, 33, 67
Бойчук В.О. 27, 28
Бондар О.О. 326
Борзак О.М. 73, 74
Боринський В.М. 108
Боровик Л.В. 137
Боровик О.В. 29, 78
Брацюн В.В. 30
Бруй Д.В. 138
Бура Ю.С. 140
Бурба О.І. 31
Бурий С.В. 419
Бухер О.А. 262, 280
Буяло О.В. 199
Вавілічев О.Д. 342
Валенок А.М. 139
Василенко С.В. 82
Васильєв С.П. 140, 141, 142
Величко М.О. 263
Веселова С.Э. 373
Видрич Н.М. 206
Вишнівський В.В. 32
Воїнов В.І. 327
Волков А.Г. 290
Волошина Н.М. 218
Востоков А.Б. 50
Гаврилов А.Б. 26, 33
Гаврюшенко В.В. 143
Гальчус А.О. 109
Ганзенко С.С. 64
Гап’юк В.М. 225
Гаращук О.Д. 24
Гарбаров Р.В. 328
Герасимчук В.В. 143
Герасимчук К.С. 27
Глухов С.І. 34
Глухова А.С. 126
Головнева Е.В. 367, 404, 416, 436
Головнева Н.А. 413, 437
Головня С.Б. 35
Голуб Ю.В. 151
Голушко С.О. 225
Голь В.Д. 30

Гонтарук О.М. 374
Гончарук Л.М. 110, 329
Горячева К.С. 265
Григолінська Н.М. 111
Григоричева И.В. 375
Гришин С.П. 36
Грібінчук М.М. 200
Гулай О.І. 377
Гуменний О.Д. 378
Гуменюк В.О. 201
Гурман І.В. 69
Гусляков Г.В. 38
Дармороз М.М. 29
Даровський З.О. 48
Дашківська О.В. 291
Двірний А.М. 182
Дебич М.А. 379
Демихіна У.В. 37
Демченко С.В. 63
Демянюк О.С. 381
Дереш Б.Б. 237
Джулій В.М. 38, 60
Джус О.А. 144, 146
Димарецький І.В. 292
Ділай А.Ю. 238
Длугунович Н.А. 39
Дмитренко Ю.С. 147
Дмитрук В.Р. 90
Добровольський В.Б. 202
Добровольський Ю.Б. 202
Добруцький А.І. 330
Дорохов М.С. 148
Дранник П.А. 73, 74
Дублян А.В. 382
Дубовик Н.А. 292
Дусматов О.М. 384
Дялдеті К. 385
Дячок А.С. 93
Дячук А.О. 40
Євсєєв І.Г. 266
Жалубак В.М. 294
Жарков Я.М. 203, 205
Жарук Д.М. 219
Желдаков А.О. 165
Животовський Р.М. 75
Жилик О.М. 327
Жиров Б.Г. 42

Жиров Г.Б. 41, 42
Завада А.М. 331
Зайцев О.В. 205
Залєський Є.М. 386
Заморока О.І. 55
Зарицька А.І. 113
Зельницький А.М. 388
Златніков В.Г. 113
Зоріна Я.В. 239
Зубовський Д.С. 149
Іваненко А.В. 206
Казанцев О.Ю. 225
Кантуреев М.Т. 389
Капітан О.А. 43
Капосльоз Г.В. 390
Карачинський О.А. 150
Карпенко А.О. 58
Карпенко В.І. 278
Касім А.М. 332
Касім М.М. 332
Кацалап В.О. 208
Кирик В.Л. 151
Кириленко І.В. 267
Кишкар П.М. 295
Кірик Т.В. 391
Кливець В.В. 208
Клименко О.В. 44
Климченко К. 240
Клочко О.О. 170
Клубань О.М. 240
Коваль М.О. 45
Коваль Ю.В. 393
Кожедуб О.В. 153, 296
Кожедуб Ю.В. 209
Козак І.В. 46
Козіна М.О. 47
Колісник О.Л. 154, 155, 156, 157
Кольцов Р.Ю. 303, 329, 334
Кондратюк Д.С. 48, 49
Копаниця П.В. 268
Король В.Г. 114, 247
Коропатнік І.М. 269, 310, 317
Корсак К.В. 394
Корсак Ю.К. 394
Корячко Є.І. 352
Котляренко О.П. 298
Кохан С.С. 50

Кошевая И.И. 51
Кошовий М.Д. 52
Кравченко О.І. 53
Кравченко Ю.В. 54
Красильников С.Р. 55, 61
Красота І.В. 158
Кривцун В.І. 41
Крижанський Р.О. 61
Крисяк П.В. 210
Крихта В.В. 300
Криць Ю.П. 334
Кругляк Е.В. 56
Кубіцький С.О. 396
Кубіцький Ю.С. 397
Кубявка М.Б. 57, 301
Кудря М.В. 159
Кузнєцов А.В. 398
Кузьменко І.В. 302
Кузьменко М.Д. 159
Кузьмич І.І. 419
Купельський В.В. 35
Курбан О.В. 244
Куценко А.В. 31
Лагодинський О.С. 117
Лалетін С.П. 63
Лахтурова Л.Д. 351
Левінськова Н.В. 330, 331
Левчук С.В. 345
Лепіх Я.І. 58
Лещенко К.О. 59
Лещенко О.І. 59, 66
Лєнков Є.С. 55, 61
Лєнков О.С. 71, 94
Лєнков С.В. 60, 70
Лисенко Г.С. 211
Литвиненко Н.І. 134, 303
Литвиненко О.І. 62
Литвинюк М.С. 335
Лісовська Д.А. 304
Лісовський В.М. 118
Лоза В.М. 63, 83
Ломакович В.Я. 400
Лукіянчук А.А. 336
Лукіянчук Ю.О. 119
Луцик Ю.О. 268, 271
Любовець Г.В. 120, 245, 247
Ляшенко І.О. 250

Ляшенко Л.М. 401
Мазор С.Ю. 64, 65
Максимчук О.О. 172
Малюга А.В. 160, 162, 163
Маркевич Д.П. 251
Марченко-Бабіч О.М. 122
Маслов О.В. 68
Мась Н.М. 164, 165
Матюшенко Д.А. 337
Медведєв Ю.Б. 272, 274
Мельник Ю.А. 337
Мельник Я.І. 167
Мельникова Ю.А. 375
Мельниченко А.С. 141
Мерних І.В. 338
Мирошниченко А.И. 66
Михалечко Р.М. 70
Мінаєв А.В. 212
Міняйло І.В. 49
Мірошніченко О.В. 67, 72
Мокрицький В.А. 68
Мокряк О.В. 65
Молдован В.Д. 31
Мотика С.М. 403
Музичин О.В. 339
Мукогоренко О.С. 198
Муляр І.В. 69, 70
Муртазина Э.А. 404
Мусина А.А. 405
Мусієнко А.П. 23
Мясіщев О.А. 71
Назаренко В.В. 340
Нджикє Амугу С.-М. 47
Невольніченко А.І. 123
Нетреба А.П. 341
Нечаєнко В.О. 341
Нікіфоров М.М. 72, 75, 76, 83, 214, 215
Нікіфорова О.М. 125
Новіцький Т.А. 169
Огнєвий О.В. 21, 46
Олексенко Д.А. 342
Олешко О.А. 168, 216
Олійник Л.В. 407
Олло В.П. 408
Онискевич Т.С. 410
Опанасенко О.О. 306
Опенько П.В. 73, 74

Орел О.В. 275
Осадченко І.І. 411
Осадчук Д.Д. 412
Остапенко О.П. 261
Остапчук В.Л. 217
Охрамович М.М. 75
Пампуха І.В. 72, 76, 83, 126, 218, 328, 336
Пасіка С.П. 307
Пасюк С.П. 337
Пахольченко Д.В. 220
Пашинський В.Й. 309
Перепелицина Т.И. 413
Петрик В.М. 206, 219, 220
Пижик А.А. 310
Пилипчук В.В. 199
Писаренко І.А. 343
Писаренко Р.В. 325, 339, 342
Пичугина Т.И. 414
Пігулевський П.Г. 76
Піддубний О.В. 311
Полежаєв Ю.С. 155
Політун Р.О. 344
Попова И.А. 416
Похресник А.К. 417
Приймак М.В. 222
Приліпко М.О. 127
Присташ А.С. 173
Притуляк Є.В. 59, 66
Приходько Ю.І. 180, 252, 426
Прищепа С.В. 342
Проноза В.О. 128
Прохоров О.А. 419
Проценко А.А. 420
Проценко А.Б. 345
Проценко Я.М. 77
Пчелінська В.В. 156
Раєвський В.М. 223
Рачок Р.В. 78
Ревуцький А.В. 224
Рибалка А.В. 79
Рижкіна Т.А. 80
Рогожкін М.В. 25
Рома О.М. 81, 82
Романовська І.А. 69
Романчук О.А. 347
Рубель К.В. 210
Рулева А.О. 421

Ряба Л.О. 39
Савинець О.Ю. 312
Савков П.А. 83, 336, 347
Савран В.О. 84, 95
Савчинська Н.Ю. 32, 284
Савчук Р.П. 247, 253
Сакович Л.М. 85
Самусь Г.С. 175
Сафін О.Д. 169, 170
Сачук І.І. 73, 74
Свинар А.О. 155, 157
Сенюк О.В. 313
Сергієнко С.П. 133
Сидоров О.В. 300
Сидоров Ю.Т. 386
Сизов А.І. 285
Синдикова Г.М. 405, 421, 425
Сівков С.В. 340
Сірий С.В. 170, 172, 173, 175
Скиба О.С. 314
Скуріневська Л.В. 276
Слинько В.В. 347
Сміловський О.М. 337
Собчук А.В. 54
Соколов К.О. 225
Соколюк О.Д. 86
Соловій О.В. 257
Солодєєва Л.В. 28
Солодкий І.М. 316
Спиров К. 423
Степаненко В.І. 91
Степанов А.Д. 226
Степанюк О.О. 142
Сторожук Н.А. 136, 138, 176, 178
Сторубльов О.І. 348
Строчук М.С. 424
Сулейманова Ф.М. 366, 373, 414
Супрунов Ю.М. 227
Сухомлин І.С. 32
Сухонос О.І. 144
Таратинова Є.О. 179
Таштимерова Р.К. 425
Теплоухов Д.К. 227
Тесля Ю.М. 57, 301
Тетева Р.І. 347
Тимошенко Р.І. 180, 426
Ткачик Б.А. 170

Толюпа Є.О. 88
Толюпа С.В. 89, 90
Томчук О.А. 165
Трошкін Є.М. 258
Труш О.В. 91
Турченко Ю.В. 214, 215
Тхорук Я.Р. 317
Тюріна Ю.В. 181
Удовиченко І.М. 183
Уліч В.Л. 427
Ульянов К.Є. 277
Філіпчук О.А. 92
Форкун Ю.В. 39
Халіманенко С.М. 36
Хамула С.В. 195
Хардікова О.В. 105
Харитонов Б.О. 178
Харитончук О.В. 278
Харун О.М. 93
Хатян О.А. 229
Хилько М.І. 182, 183
Хірх-Ялан В.І. 326, 349
Хлапонін Ю.І. 94
Хлистун І.А. 60
Хмельницький Ю.В. 79, 92
Хом'юк В.В. 429
Хом'юк І.В. 429
Храбан І.А. 230
Храбан Т.Е. 231
Христоріз М.В. 146
Цвер А.М. 430
Цехоцький О.С. 318
Цибулькін В.В. 233
Цюкало Л.В. 272
Черкун І.А. 432
Черних О.Б. 184, 435
Черних Ю.О. 434, 435
Черниш Т.В. 280
Чернишова І.М. 276
Чистик О.М. 274
Чімишенко С.М. 263, 281
Чорногуз К.О. 350
Чумачов О.М. 318
Шарий В.І. 123
Шатов О.В. 282
Шваб В.К. 95
Шевченко В.В. 95

Шевчук А.А. 282
Шевчук О.М. 283
Шестопалова М.Ю. 185
Шинкаренко В.В. 143
Шкут М.Л. 344
Шмаль С.Г. 351
Шмелёва Ю.С. 436
Шмиголь В.М. 186, 187
Шмідт Т.М. 188
Шмідт Ю.О. 189
Шпильовий С.Є. 283
Шрамко О.В. 284
Шульгін В.В. 320
Шумейко А.П. 190
Шумліанська Л.О. 76
Шух Р.Г. 191
Щербина І.М. 285
Щербіна С.В. 76
Юмашов В.С. 28
Юнусова Г.Р. 437
Юрченко Є.І. 352
Яковишин Р.Я. 439
Янкін Р.К. 233
Янченко А.І. 350
Яшник С.В. 440

ЗАКЛАДИ, ПРЕДСТАВНИКИ ЯКИХ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ

1. East West Institute (Brussels, Belgium)
2. East West Institute (London, United Kingdom)
3. Mannheim University (Mannheim, Germany)
4. Nagoya University (Nagoya, Japan)
5. Riga Technical University (Riga, Latvia)
6. University of Leeds (United Kingdom)
7. University of Trento (Trento, Italy)
8. Uniwersity Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach (Poland)
9. Western Michigan University (Kalamazoo, Michigan, USA)
10. Алтайский государственный университет (Барнаул, Россия)
11. Стерлитамакский филиал Башкирского государственного университета, (Стерлитамак, Россия)
12. Брестский государственный университет им. А.С. Пушкина (Беларусь)
13. Військова академія (Одеса)
14. Військова прокуратура Західного регіону України
15. Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації "КПІ"
16. Вінницький національний технічний університет
17. Вища Школа Міжнародного і Регіонального Співробітництва ім. З. Гльогера, Польща
18. Воєнно-дипломатична академія ім. Є. Березняка (Київ)
19. Департамент фінансів МО України
20. Державний університет телекомунікацій
21. Джизакский государственный педагогический институт (Узбекистан)
22. Жетысуский государственный университет им. Ильяса Жансугурова (Талдыкорган, Казахстан)
23. Загальноосвітня школа № 18 (Ірпінь)
24. Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України
25. Інститут геофізики імені С. І. Субботіна НАН України
26. Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України
27. Інститут спеціального зв’язку та захисту інформації НТУУ "КПІ"
28. Київський військовий ліцей ім. Івана Богуна
29. Київський коледж електроприладів

30. Київський медичний університет Української асоціації народної медицини
31. Київський національний університет ім. Т. Шевченка
32. Київський національний університет культури і мистецтв
33. Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
34. Луцький національний технічний університет
35. Межрегиональная Академия управления персоналом (Ужгород)
36. Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького
37. Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем (МННЦІТС) НАН України та МОН України
38. Науково-методичний центр кадрової політики МОУ
39. Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького
40. Національна академія Служби безпеки України (Київ)
41. Національна академія сухопутних військ ім. П. Сагайдачного (Львів)
42. Національний авіаційний університет (Київ)
43. Національний аерокосмічний університет ім. Н.Є. Жуковського "ХАІ"
44. Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут"
45. Національний університет біоресурсів і природокористування України
46. Національний університет оборони України ім. І. Черняховського
47. Національного університет "Одеська морська академія"
48. Національний університет фізичного виховання та спорту України
49. Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя
50. Одеська державна академія технічного регулювання та якості
51. Одеський національний політехнічний університет
52. Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова
53. Оренбургский государственный медицинский университет (Оренбург, Россия)
54. Софийский технический университет (Болгария)
55. Тернопільський національний економічний університет
56. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка
57. Уманьский державний педагогічний університет
58. Центр забезпечення миротворчої діяльності та реалізації міждународних договорів Збройних Сил України

59. Центральне управління воєнно-топографічного та навігації Головного управління оперативного забезпечення Збройних Сил України
60. Управління інформаційних технологій МОУ
61. Університет менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України
62. Управління цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України
63. Фінансово-економічне управління Державної прикордонної служби України
64. Харківський университет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба
65. Хмельницький національний університет
66. Центр забезпечення миротворчої діяльності та реалізації міждународних договорів ЗСУ
67. Центральний друкований орган МО України газета "Народна армія"
68. Центральний науково-дослідний інститут МО України
69. в/ч А0515
70. в/ч А0602
71. в/ч А0785
72. в/ч А1906
73. в/ч А3796
74. УСД “Магістеріум”
75. ТОВ "Юрінфоком"

Наукове видання

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XII Міжнародної науково-практичної конференції

“Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”

За загальною редакцією к.філол.н., професора
генерал-майора В.В. Балабіна

Тексти тез подані в оригінальному авторському варіанті.

Збір, узгодження, первинна обробка – Бадрук О.О.
Технічний редактор – Сидоров Ю.Т.
Комп’ютерна верстка, оригінал-макет та обкладинка – Залєський Є.М.

Підписано до друку 21.11.16. Формат 60х84/16.
Гарнітура Times. Папір офсетний. Друк ризограф. Тираж 100.
Умов. друк. аркушів 28,5. Заказ № 43-16.

Надруковано в навчальному картографічному комплексі ВІКНУ
03680, Київ, вул. Ломоносова, 81
т. 521-32-89

НКК ВІКНУ